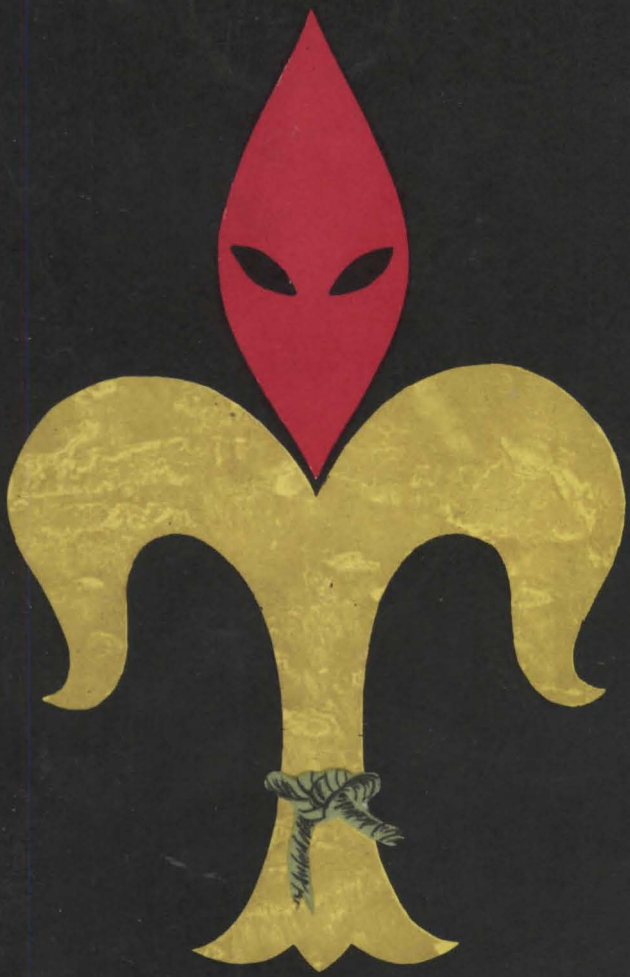

MAURICE DRUON

Regii Blestemați

••

Coperta de *Petre Vulcănescu*

Maurice Druon LES ROIS MAUDITS

Les Poisons de la Couronne ; La Loi des Mâles

(c) 1959, Editions Mondiales, Paris

MAURICE DRUON

Regii Blestemați

OTRĂVURILE COROANEI • • LEGEA BĂRBAȚILOR

În românește de SERGIU DAN

ANDRIEȘ C. LUCIAN
Nr 2677
Biblioteca Personală

București, 1967

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

OTRĂVURILE COROANEI

vol. III

1315 — 1316

CUVÎNT ÎNAINTE

Filip cel Frumos murise de şase luni. Franţa datora cîrmuirii acestui uimitor monarh roadele unei lungi perioade de pace, renunţarea la dezastruoasele aventuri de dincolo de mare, întemeierea unei puternice reţele de alianţe şi de suzeranităţi, sporiri însemnate ale teritoriului prin căsătorii şi nu prin cuceriri, o propăşire economică vădită, o relativă stabilitate a monedei, neamestecul bisericii în treburile lumeşti, înfrînarea puterilor banului şi a marilor interese particulare, accesul maselor populare în sfaturile ocîrmuirii, securitatea cetăţenilor, organizarea autorităţii statului.

Desigur, contemporanii nu erau atît de conştienţi de toate aceste îmbunătăţiri. Progresul nu a însemnat niciodată perfecţia. Se pomeneau ani mai puţin prosperi decît alţii, vremuri de criză şi de răzmeriţă ; nevoile poporului erau departe de a fi satisfăcute. Regele de Fier avea un fel de a se face ascultat care nu era pe placul tuturor, şi era mai preocupat de măreţia regatului decît de fericirea particulară a supuşilor săi.

Cu toate acestea, la moartea lui, Franţa e întîia şi cea mai puternică, cea mai bogată, din toate naţiunile Occidentului.

Urmaşii Regelui de Fier vor trebui să se străduiască cel puţin treizeci de ani pentru a nimici opera lui, şi ambiţia fără margini împletindu-se cu incapacitatea, vor sfîrşi prin a deschide ţara năvălirilor din afară, aruncînd societatea în anarhie şi aducînd poporul la cea mai jalnică sărăcie şi restriştе.

În şirul lung de imbecili înfumuraţi care, de la Ludovic al X-lea, Aiuritul, pînă la Jean cel Bun inclusiv, vor purta coroana, unul singur va fi o excepţie : Filip al V-lea, Lunganul, cel de al doilea fiu al lui Filip cel Frumos, care se înter-

sese la principiile şi metodele tatălui său, deşi pofta sa de domnie îl făcuse să devină complice la crime şi să născocească rînduieli dinastice ce aveau să ducă drept la Războiul de o sută de ani.

Acţiunea de erodare va continua deci vreme de o treime de veac, dar trebuie să recunoaştem că în cea mai mare parte treaba fusese făcută încă din primele şase luni.

Instituţiile nu erau destul de trainice ca să poată funcţiona fără intervenţia personală a suveranului.

Nevolnicul, nervosul, nepriceputul Ludovic al X-lea, depăşit de misiunea lui chiar din prima zi, se lepădase cu uşurinţă de grijile domniei, trecîndu-le asupra unchiului său, Charles de Valois, militar vrednic, pare-se, dar prost politician, care umblase zădarnic toată viaţa după un tron şi ale cărui apucături de zurbagiu încurcă-lume îşi aflaseră, în sfîrşit, o întrebuinţare.

Miniştrii burghezi, care făcuseră puterea domniei dinainte, fuseseră *întemniţaţi*, iar scheletul celui mai remarcabil dintre ei, Enguerrand de Marigny, fostul conducător al regatului, se usca în ştreangul spînzurătorii de la Montfaucon.

Reacţiunea triumfa ; ligile baronilor semănau dezordine în provincii şi ţineau piept autorităţii regale. Marii seniori, în frunte cu Charles de Valois, băteau monedă pe care o făceau să circule prin toată ţara pentru folosul lor personal. Administraţia, nemaifiind ţinută în mînă, jefuia pe socoteala ei, iar visteria era secătuită.

O recoltă dezastruoasă, urmată de o iarnă grozav de aspră, adusese foametea. Oamenii mureau pe capete.

Estimp, Ludovic al X-lea, era mai cu seamă grijuliu de a repara onoarea sa conjugală şi de a şterge, dacă se putea, amintirea scandalului de la turnul Nesle.

În lipsa unui papă, pe care conclavul nu reuşea să-l aleagă, şi care ar fi putut rosti divorţul, tînărul rege al Franţei, pentru a se putea căsători din nou, poruncise să fie sugrumată soţia sa, Marguerite de Burgundia, în temniţa de la Château-Gaillard.

Devenea astfel liber să se însoare cu frumoasa prinţesă napolitană pe care i-o găsiseră, şi cu care se pregătea să împartă bucuriile unei lungi domnii.

PARTEA ÎNTÎI

FRANȚA AȘTEAPTĂ O REGINĂ

I

ADIO, NEAPOLE

În picioare, la una din ferestrele uriașului Castelnuovo, de unde vederea cuprindea portul și golful Neapole, bătrîna regină mamă Maria a Ungariei privea corabia gata să-și întindă pînzele. După ce se încredință că nimeni nu poate s-o vadă, duse la ochi un deget uscățiv și-și șterse lacrimile care-i veneau pe marginea pleoapelor fără gene.

„Ei, murmură dînsa, acum pot să mor."

Își împlinise bine viața. Fiică de rege, soție de rege, mamă și bunică de regi, își așezase o parte din urmași pe tronul Italiei meridionale, în timp ce dobîndea pentru cealaltă parte, prin lupte și uneltiri, regatul Ungariei, pe care-l socotea ca o moștenire personală. Fiii săi mai mici erau prinți sau duci suverani. Două dintre fetele ei erau regine, una la Majorca, cealaltă în Aragon. Pîntecul ei roditor fusese un instrument de putere pentru neamul Anjou-Sicile, această ramură mai tînără ieșită din arborele capetin, care începea să se întindă peste Europa toată și amenința să devină tot așa de mare ca trunchiul.

Dacă i se prăpădiseră pînă atunci șase dintre copii, Maria a Ungariei avea cel puțin mîngîierea că muriseră ca niște creștini cucernici, așa cum îi crescuse, ba chiar unul dintre dînșii, cel care renunțase la drepturile dinastice pentru a se călugări, urma să fie peste puțină vreme pus în rîndul sfinților. Ca și cum împărățiile lumii acesteia ar fi devenit prea strîmte pentru această familie tentaculară, bătrîna regină își împinsese odrasla pînă în împărăția cerurilor. Era mama unui sfînt.

Trecută de șaptezeci de ani, nu-i mai rămînea decît să asigure viitorul unei nepoate orfane, Clémence. Acum, făcuse și asta.

Deoarece Clémence era fiica primului ei născut, Charles Martel, pentru care revendicase cu atîta dîrzenie tronul Ungariei, deoarece copila se pomenise fără părinți de la vîrsta de doi ani și dînsa luase asupră-și grija de a o crește, în sfîrșit, deoarece această sarcină era cea de pe urmă în viața ei, Maria a Ungariei îi arătase fetei o dragoste deosebită, atîta dragoste cîtă putea să încapă în această inimă bătrînă închinată în întregime forței, măririi și datoriei.

În ochii reginei mame a Neapolei, marea corabie care, pe un soare orbitor, își ridica ancora părăsind portul în acea zi de 1 iunie 1315, înfățișa triumful politicii sale și totodată melancolia lucrurilor împlinite.

Căci pentru prea iubita ei Clémence, pentru această prințesă de douăzeci și doi de ani, fără nici o țară ca zestre și fără nici o altă bogăție în afară de faima frumuseții și virtuții sale, izbutise să găsească un soț de cel mai înalt neam, s-o mărite în chipul cel mai strălucit. Clémence pleca pentru a deveni regină a Franței. Astfel, cea mai vitregită de soartă dintre toate prințesele d'Anjou, cea care așteptase mai mult decît celelalte să se căpătuiască, primea cel mai frumos dintre regate și avea să domnească întocmai ca o suzerană peste toate rubedeniile ei. Era în asta parcă o pildă a învățăturilor *Evangheliei.*

Ce-i drept, se zicea că tînărul rege al Franței, Ludovic al X-lea, nu era prea atrăgător la chip și nici nu avea o fire prea plăcută.

„Ei și ! își zicea Maria a Ungariei, bărbatu-meu, Dumnezeu să-l ierte, era șchiop și cu toate astea n-am dus-o prea rău cu dînsul. Și apoi, nu ești regină ca să fii fericită."

Unii șușoteau, arătîndu-și mirarea că regina Marguerite murise cum nu se poate mai la țanc, în temnița ei, tocmai cînd regele Ludovic, din lipsa unui papă, nu putea să obțină anularea căsătoriei sale. Dar trebuia oare să-ți pleci urechea la toate clevetirile ? Maria a Ungariei nu prea era înclinată să simtă milă față de o femeie, față de o regină mai ales, care își trădase îndatoririle căsătoriei și dăduse dintr-o poziție așa de înaltă o pildă așa de jalnică. Ea nu vedea nimic surprinzător în faptul că pedeapsa lui Dumnezeu se abătuse în chip firesc asupra păcătoasei Marguerite.

„Frumoasa mea Clémence, își mai spuse dînsa, va face ca virtutea să fie iar în mare cinste la curtea Franței."

Drept adio, își ridică mîna cenușie și făcu în lumina soarelui semnul crucii ; apoi, cu coroana pe creștet, așezată peste părul de argint, cu bărbia scuturată de ticuri și cu pasul țeapăn, dar încă hotărît, plecă să se închidă în capela ei pentru a mulțumi cerului că o ajutase să-și împlinească îndelungata-i misiune regală, și pentru a închina Domnului marea suferință a femeilor care și-au trăit traiul.

În vremea asta, *San Giovanni,* uriașa corabie rotundă cu cheresteaua vopsită în alb și auriu, cu flamurile Anjou-ului, Ungariei și Franței în vîrful catargelor, începea să manevreze spre a se depărta de țărm. Căpitanul și echipajul juraseră pe *Evenghelie* să-și apere călătorii împotriva furtunii, a piraților ce-și aveau cuibul pe coastele Africii și a tuturor primejdiilor navigației. Statuia sfîntului Ioan Botezătorul, ocrotitorul corăbiei, strălucea la proră sub razele soarelui. În redutele cu creneluri, cam pe la mijlocul catargelor, o sută de oșteni, pîndari, arcași, zvîrlitori de pietre, vegheau la postul lor pentru a respinge atacurile hoților de mare dacă s-ar ivi cumva. Magaziile din cală erau ticsite cu de ale gurii, iar nisipul de sabură era împănat de amfore de ulei, sticluțe de vin și ouă proaspete. Cuferele mari, ferecate, care conțineau rochiile de mătase, giuvaerurile, argintăria și toate darurile de nuntă ale prințesei erau rînduite de-a lungul pereților unei vaste încăperi numită *escandolat*, așezată între arborele cel mare și pupă, și unde aveau să stea, printre covoarele de Orient, gentilomii și cavalerii escortei.

Napolitanii se îmbulziseră pe cheiuri ca să vadă plecînd ceea ce li se părea a fi corabia fericirii. Femei își ridicau copiii pe brațe. În hărmălaia iscată de această mulțime îngrămădită, se auzeau glasuri strigînd cu acea familiaritate înduioșată și zgomotoasă pe care norodul Neapolei a arătat-o întotdeauna față de idolii săi :

— *Guardi com'è bella !*
— *Addio, Donna Clemenza ! Sia felice !*
— *Dio la benedica, nostra principessa !*
— *Non si dimentichi di noi !* [1]

[1] — Privește ce frumoasă e !
— Adio, domniță Clémence, fii fericită !
— Dumnezeu s-o binecuvinteze pe prințesa noastră !
— Să nu ne uiți !

Căci, în ochii napolitanilor, Donna Clemenza apărea înconjurată de un fel de legendă. Își aminteau toți de tatăl ei, frumosul Carlo Martello, prietenul poeților și în deosebi al divinului Dante, prinț învățat, tot așa de bun muzician pe cît era de viteaz în luptă, care străbătea peninsula, urmat de două sute de gentilomi francezi, provensali și italieni, toți îmbrăcați ca dînsul, în roșu și verde închis, și călări pe cai cu șeile și hamurile de argint și de aur. Se zicea despre el că era într-adevăr fiul Venerei, căci avea „cele cinci daruri care îmbiau la dragoste și anume : sănătate, frumusețe, bogăție, timp cît poftea și tinerețe". Napolitanii îl așteptau să le fie rege, cînd ciuma îl răpuse fulgerător, la douăzeci și patru de ani, iar soția lui, o prințesă de Habsburg, murise auzind vestea, întîmplare care impresionase grozav imaginația poporului.

Neapole își îndreptase dragostea asupra prințesei Clémence care, crescînd, devenea leită tată-său. Orfana asta de neam regesc era binecuvîntată de mahalalele sărăcăcioase unde se ducea ea însăși să împartă pomană ; nici o restriște n-o lăsa nesimțitoare. Pictorii din școala lui Giotto se inspirau privindu-i fața pentru a zugrăvi în frescele lor Fecioara și sfintele ; și pînă în zilele noastre, călătorii care vin să vadă bisericile de prin Campania și Apulia admiră pe pereții sanctuarelor părul ei de aur, blîndețea limpede a ochilor, grația gîtului ușor aplecat, mîinile cu degete subțiri și lungi, fără să știe că acolo e chipul frumoasei Clémence a Ungariei.

De pe puntea cu creneluri, ridicată la aproape treizeci de picioare deasupra mării, și care acoperea încăperile din spatele corăbiei, logodnica regelui Franței privea pentru ultima oară peisajul copilăriei sale, vechiul castel d'Ovo unde văzuse lumina zilei, Castelnuovo unde crescuse, forfota mulțimii care-i trimitea sărutări, tot orașul acesta strălucitor, prăfos și sublim.

„Îți mulțumesc doamnă, bunicuță, zicea în sinea ei, cu ochii ațintiți la fereastra de unde silueta reginei Maria a Ungariei dispăruse. Fără îndoială, nu te voi mai vedea niciodată. Îți mulțumesc că ai făcut atîta pentru mine. Îmi pierdusem nădejdea, văzînd că la douăzeci și doi de ani împliniți nu aveam încă soț : gîndeam că nici nu voi mai găsi unul și că va trebui să mă duc la mănăstire. Tu, bunicuțo, aveai dreptate cînd îmi cereai să am răbdare. Iată că voi fi regina aces-

tei țări mari pe care o străbat patru fluvii și o scaldă trei mări. Văru-meu, regele Engliterei, mătușă-mea din Majorca, rubedenia mea din Boemia, soră-mea, soția prințului care stăpînește comitatul Vienei, și chiar unchiu-meu, Robert, care domnește aici și căruia nu-i eram pînă azi decît supusă, toți vor deveni vasalii mei pentru pămînturile ce le au în Franța sau pentru legăturile ce-i țin sub această coroană a mea. Dar nu va fi ea oare prea grea pentru mine ? "

Trăia în același timp bucuria nespusă, teama de necunoscut și adînca tulburare care ne cuprinde sufletul în fața schimbărilor de neînlăturat ale soartei, chiar cînd ele întrec visurile noastre.

— Poporul măriei-tale îți arată domnită, multă dragoste, spuse un bărbat burduhănos de lîngă dînsa. Mă prind însă că și poporul Franței te va îndrăgi repede la fel, și că, numai văzîndu-te îți va face o primire la fel de frumoasă ca și acest adio.

— Ah, domnia ta vei fi întotdeauna prietenul meu, domnule de Bouville, răspunse Clémence cu căldură.

Simțea nevoia să-și împărtășească bucuria celor din jur, și să mulțumească pentru ea fiecăruia.

Contele de Bouville, fost șambelan al lui Filip cel Frumos și sol al regelui Ludovic al X-lea, venise întîia oară la Neapole, iarna trecută, ca să-i ceară mîna ; se întorsese acolo, cu două săptămîni în urmă, ca s-o ia pe prințesă și s-o ducă la Paris, acum, cînd căsătoria putea fi celebrată.

— Și domnia ta de asemenea, signor Baglioni, ești prietenul meu, adăugă dînsa, întorcîndu-se spre tînărul toscan care-i servea lui Bouville drept secretar și ținea bănetul expediției, împrumutat de băncile italiene din Paris.

Tînărul se încovoie sub greutatea complimentului.

Și într-adevăr, toți erau fericiți în dimineața aceea. Burduhănosul Bouville, nădușind nițel în căldura de iunie și tot zvîrlindu-și după urechi șuvițele negre și albe ce-i veneau pe frunte, se simțea foarte bucuros și foarte mîndru că-și dusese cu bine la capăt misiunea și că aducea regelui său o soață așa de minunată.

Guccio Baglioni visa la frumoasa Maria de Cressay, tainica lui logodnică, pentru care aducea un cufăr întreg de mătăsuri și găteli brodate. Nu era sigur că făcuse bine cerînd unchiului

sucursala băncii din Neauphle-le-Vieax. Trebuia oare să se mulțumească cu o căpătuială așa de măruntă ?

„Ei, asta ! Nu-i decît un început, își spuse el ; aș putea să-mi schimb repede slujba, și de altfel, îmi voi petrece mai toată vremea la Paris."

Sigur de ocrotirea noii sale suverane, nu mai descoperea nici o stavilă în drumul său spre măriri ; o și vedea pe Maria doamnă de companie a reginei, și se închipuia el însuși ajuns în puțină vreme mare pitar sau mare visternic. Nici Enguerrand de Marigny nu începuse altfel. Desigur, acesta sfîrșise cam rău... Dar vezi că Marigny nu era lombard.

Cu mîna strînsă pe pumnal, cu bărbia în sus, Guccio privea orașul Neapole desfășurîndu-se înaintea lui, gata parcă să-l cumpere.

Zece galere escortară corabia pînă în largul mării, apoi napolitanii văzură depărtîndu-se sub soare cetățuia albă care plutea pe ape.

II

FURTUNA

Cîteva zile mai tîrziu, *San Giovanni* nu mai era decît un schelet de corabie care trosnea din toate încheieturile, gonind cu catargele pe jumătate rupte sub izbiturile vîntului năprasnic, rostogolindu-se în talazuri uriașe, și pe care căpitanul se străduia s-o mențină pe linia de plutire în drumul presupus al coastei Franței, fără să știe dacă va izbuti vreodată să-și ducă la liman călătoria.

Corabia fusese prinsă în dreptul Corsicii de una din furtunile acelea scurte dar cumplite, care răscolesc uneori Mediterana. Pierduseră șase ancore încercînd să lupte împotriva vîntului, de-a lungul țărmurilor insulei Elba, și n-a lipsit mult ca vasul să fie izbit de stînci. Apoi, și-a urmat calea între pereții înalți de apă. O zi, o noapte, și încă o zi de călătorie în acest infern. Cîțiva marinari fuseseră răniți, pe cînd se sileau să coboare ce mai rămăsese din pînze. Redutele pîndarilor se năruiseră cu toată încărcătura lor de bolovani, pregătită pentru

ANDRIEȘ C. LUCIAN
Nr 2677
Biblioteca Personală

piraţii africani. Au trebuit să deschidă cu lovituri de topor *escandolatul* ca să-i poată scoate de acolo pe cavalerii napolitani, prinşi sub catargul cel mare prăbuşit peste dînşii. Toate cuferele cu rochii şi giuvaericale, toată argintăria prinţesei, toate darurile de nuntă fuseseră măturate de valuri. Infirmeria bărbierului chirurg de pe puntea din faţă gemea de oameni. Duhovnicul nu putea să mai oficieze liturghia, căci artofor, potir, evanghelii şi odăjdii fuseseră luate de un talaz. Agăţat de o frînghie, cu crucea în mînă, asculta spovedania celor cari gîndeau că au ajuns în ceasul morţii.

Acul magnetic nu mai slujea la nimic pentru a-ţi arăta încotro mergi, căci se bălăbănea încolo şi încoace în apa puţină ce mai rămăsese pe fundul oalei în care plutea. Căpitanul, un latin aprig, îşi sfîşiase haina pînă la brîu de amărît ce era, şi îl auzeau toţi urlînd, între două comenzi : „Doamne ajută !" Cu toate acestea părea să-şi cunoască îndeajuns meseria ca să iasă cît mai bine din cea mai grea încurcătură ; poruncise să fie scoase vîslele, atît de lungi şi de grele, că la fiecare din ele trebuia să se opintească cîte şapte oameni pentru a le manevra, şi chemase doisprezece mateloţi în jurul său pentru a apăsa, cîte şase de fiece parte, pe drugul cîrmei.

Şi totuşi, lui îi căuta pricină Bouville, într-o răbufnire de necaz, cînd se pornise vijelia :

— Ei, căpitane, izbucnise fostul mare şambelan, în halul ăsta o scuturi dumneata pe prinţesă, viitoarea mireasă a regelui, stăpînul meu ? Ai încărcat rău corabia dacă ne rostogolim aşa. Nu ştii să ţii cîrma, nici să prinzi vînt prielnic. Dacă nu te grăbeşti să-ţi faci treaba mai bine, da îndată ce sosim te voi trimite în faţa judecătorilor regelui Franţei şi ai să mergi să-ţi înveţi meşteşugul de corăbier pe o galeră...

Dar mînia îi trecuse repede, căci se apucase să verse vreme de opt ceasuri pe covoarele din Orient, pilda lui fiind de altfel urmată de aproape toţi oamenii escortei. Bălăbănindu-şi capul, cu faţa albă ca varul, cu părul, mantaua şi pantalonii leoarcă, gata să-şi dea sufletul ori de cîte ori un nou val sălta corabia, nenorocitul gemea între două sughiţuri, bolborosind că nu-şi va mai vedea familia şi că nu păcătuise aşa de mult în viaţa lui pentru a suferi atîta.

În schimb, Guccio arăta o vitejie uimitoare. Cu mintea limpede şi piciorul sprinten, avusese grijă să aşeze la loc potrivita lada cu bani şi, în clipele cînd furtuna se mai potolea oa-

recum, alerga prin ploaia de pe punte să-i aducă prinţesei apă de băut sau împrăştia în jurul ei parfumuri, ca să-i ascundă duhoarea răspîndită de vărsăturile tovarăşilor de călătorie.

Există un soi de bărbaţi, de bărbaţi foarte tineri mai cu seamă, care ştiu, instinctiv, să se poarte în aşa fel încît să îndreptăţească ceea ce lumea aşteaptă de la dînşii. Îi priveşti cu un ochi dispreţuitor ? Sînt toate şansele ca ei să se poarte într-un chip vrednic de dispreţ. Le arăţi, dimpotrivă, preţuire şi încredere ? Îi vezi că se întrec pe ei înşişi, purtîndu-se eroic, deşi mor de frică întocmai ca oricare alţii. Guccio Baglioni era puţintel din seminţia aceasta. Fiindcă prinţesa Clémence avea un fel de a vorbi oamenilor, săraci sau bogaţi, mari seniori sau din prostime, care măgulea cinstea fiecăruia, şi fiindcă, pe deasupra, arăta o deosebită amabilitate faţă de acest tînăr care fusese oarecum solul fericirii ei, Guccio se simţea, cînd dînsa se afla în preajmă, cavaler şi-şi dădea nişte aere mai semeţe ca oricare dintre gentilomi.

Era toscan, şi deci în stare, pentru a străluci în ochii unei femei, să facă pe grozavul, săvîrşind cele mai vitejeşti isprăvi. În acelaşi timp, rămînea însă bancher cu trup şi suflet şi îşi juca soarta aşa cum unii joacă la bursă.

„Nu se poate prilej mai nimerit decît o primejdie ca să intri sub pielea celor mari, îşi zicea el. Dacă-i scris să ne ducem toţi la fund şi să pierim, nu lăsîndu-ne doboriţi şi bocind ca bietul Bouville ne vom schimba soarta. Dacă scăpăm cu viaţă însă, atunci îmi voi fi cîştigat stima reginei Franţei." Să poţi gîndi astfel într-o asemenea clipă şi era de ajuns pentru a da dovadă de mult curaj.

Dar în vara aceea, Guccio se simţea de neînvins ; era îndrăgostit şi sigur că e iubit. Cu capul niţel cam prea împănat de poveşti eroice — căci în mintea acestui flăcău visurile, socotelile şi ambiţiile alcătuiau un talmeş-balmeş — Guccio ştia că aventurierii scapă întotdeauna din orice încurcătură, dacă în vreun castel îi aşteaptă o domniţă a frumuseţii ! A lui era la conacul din Cressay...

Fără să ţină seama de ceea ce sărea în ochi, o încredinţa deci pe prinţesa Clémence că cerul începuse să se înseninеze, afirma că vasul era zdravăn tocmai în clipa cînd troznea mai tare şi istorisea că el, bunăoară, străbătînd cu un an în

urmă Canalul Mînecii, fusese prins de o furtună mult mai groaznică din care scăpase teafăr.

— Mă duceam să-i duc reginei Isabelle a Engliterei un mesaj al monseniorului d'Artois.

Prinţesa Clémence făcea şi dînsa dovada unui curaj minunat. Refugiată în *paradis*, cum i se zicea acelei vaste încăperi de zile mari, pregătită pentru oaspeţii de neam regesc pe puntea dindărăt, ea se silea să-şi potolească doamnele însoţitoare care, asemenea unei turme de oi speriate, behăiau la fiecare izbitură a valurilor. Clémence nu schiţase nici cel mai mic gest de regret cînd veniseră s-o anunţe că lăzile ei cu rochii şi giuvaericale fuseseră luate de ape.

— Aş fi dat cu dragă inimă de două ori pe cît am pierdut, ca bieţii marinari să nu fi fost striviţi de catarge, numai atît se auzi din gura ei.

Era mai puţin înfricoşată de furtună decît de semnul rău pe care-l vedea în ea.

„S-a isprăvit, căsătoria asta era ceva prea frumos pentru mine, îşi zicea ; prea m-am bucurat că mă mărit şi m-am făcut vinovată de păcatul trufiei ; Dumnezeu mă va face să pier înecată pentru că nu eram vrednică să fiu regină."

În cea de a treia dimineaţă, pe cînd corabia se afla într-un loc mai puţin bîntuit de furtună, fără însă ca marea să pară a se linişti, nici soarele să răsară, îl văzură toţi pe burduhănosul Bouville, desculţ, numai în bluză şi cu părul vîlvoi, stînd în genunchi, cu mîinile împreunate, pe puntea corăbiei.

— Ce faci acolo, domnule ? îi strigă prinţesa Clémence.

— Fac, domniţă, ce-a făcut şi dumnealui, Ludovic cel Sfînt, atunci cînd era cît pe ce să se înece în faţa Ciprului. A făgăduit să-i ducă sfîntului Nicolas de Varengeville o corabie lucrată dintr-o oca de argint, dacă Dumnezeu se îndură să-l aducă îndărăt în Franţa. Asta mi-a povestit-o domnul de Joinville.

— Mă alătur şi eu legămîntului ce-l faci, Bouville, răspunse Clémence, şi deoarece corabia noastră se află sub ocrotirea sfîntului Ioan Botezătorul, făgăduiesc, dacă scăpăm cu viaţă şi dacă mi-e hărăzit să dau un fiu regelui Franţei, să-i pun nume Ioan.

Prinţesa îngenunchie numaidecît şi prinse a murmura rugăciuni.

Pe la namiază, furia mării începu să se potolească şi călătorilor le mai veni inima la loc. Apoi soarele străpunse norii ; se zărea uscatul. Căpitanul recunoscu, bucurîndu-se, coastele Provenţei, şi pe măsură ce se apropia, stîncile calcaroase de la Cassis. Nu-şi ascundea mîndria de a fi menţinut corabia pe drumul cel bun.

— Gîndesc, căpitane, că ai să ne tragi cît mai repede la ţărmul ăsta, izbucni Bouville.

— Eu, domnule, trebuie să vă duc la Marsilia, răspunse căpitanul, şi nu sîntem prea departe de ea. Şi în orice caz, n-am ancore destule ca să acostez lîngă stîncile alea.

Cu puţin înainte de a înserа, împins de vîsle, *San Giovanni* ajunse în faţa portului Marsiliei. O luntrişoară fu trimisă la ţărm pentru a da de veste mai-marilor oraşului şi a cere să fie coborît lanţul gros care închidea intrarea portului, între turnul Malbert şi fortul Saint-Nicolas. Numaidecît, judeţul, pîrgarii şi căpeteniile breslelor (Marsilia era pe atunci oraş al familiei d'Anjou) veniră în fugă, încovoiaţi sub suflarea unui mistral puternic, pentru a întîmpina pe nepoata suzeranului lor, regele Neapolei.

Pe chei, muncitorii de la ocnele de sare, pescarii, meşteşugarii de vîsle, cîrme şi macarale, călăfătuitorii, zarafii, negustorii din mahalaua evreiască, slujbaşii băncilor genoveze şi sieneze, toţi căscau ochii uluiţi la marea corabie fără pînze, fără catarge, spartă, ai cărei marinari ţopăiau şi se îmbrăţişau pe punte, minunîndu-se că au ajuns nevătămaţi.

Cavalerii napolitani şi doamnele însoţitoare încercau să-şi dreagă feţele răvăşite de nesomn, să-şi netezească gătelile boţite.

Viteazul Bouville, care slăbise cu cinci ocale în această călătorie şi pe care veşmintele jucau, nu înceta să repete celor din jur că a lui a fost ideea de a face o făgăduinţă sfîntului, ceea ce împiedecase corabia să piară, şi că toţi îi datorau viaţa.

— Domnule Hugues, îi răspunse Guccio cu o lucire răutăcioasă în ochi, pe cît mi-a fost dat să aud nu s-a pomenit furtună pe mare fără ca vreun călător să făgăduiască ceva unui sfînt, precum ai făcut şi domnia ta. Cum îţi explici atunci că atîtea corăbii se duc totuşi la fund ?

— Asta se întîmplă, fără îndoială, fiindcă pe corăbiile acelea se află şi vreun păgîn de teapa dumitale ! i-o întoarse zîmbind fostul şambelan.

Guccio fu primul care sări pe uscat. Îşi făcu vînt din vîrful scării ca să-şi arate voinicia. Se auziră îndată ţipete. După mai multe zile petrecute pe o scîndură plutitoare. Guccio călcase cu stîngul pe pămînt ; piciorul îi lunecase şi căzuse în apă. Cît pe ce să fie strivit între piatra cheiului şi peretele de lemn al corăbiei. În jurul său apa se făcu numai-decît roşie ; în cădere se tăiase într-un cîrlig de fier. L-au scos la mal pe jumătate leşinat, plin de sînge şi cu şoldul deschis pînă la os. L-au dus îndată la spitalul oraşului.

III

SPITALUL

Marea sală a bărbaţilor avea dimensiunile unui naos de catedrală. În fund se vedea un altar la care se făceau în fiecare zi patru liturghii, utrenii şi vecernii. Bolnavii mai de seamă ocupau un fel de chilioare, zise „odăi rezervate", înşirate de-a lungul pereţilor ; ceilalţi erau culcaţi cîte doi într-un pat, fiecare cu picioarele la capul celuilalt. Călugării din tagma spitalicească, în lungile lor rase cafenii, străbăteau necontenit culoarul dintre paturi, ba ducîndu-se să cînte liturghiile, ba pentru a da îngrijiri bolnavilor sau a le împărţi mîncarea. Căci slujba religioasă era strîns legată de terapeutică ; horcăiturile de durere se amestecau cu versetele psalmilor ; mireasma de tămîie nu izbutea să acopere duhoarea cumplită a sudorilor şi a puroaielor ; moartea era oferită ca un spectacol în văzul tuturor. Nişte inscripţii zugrăvite pe pereţi cu slove mari, gotice, îi invitau pe bolnavi să se gătească mai curînd de moarte decît de vindecare.

De aproape trei săptămîni, Guccio zăcea acolo, într-un pat cu polog, gîfîind sub căldura apăsătoare a verii care, de cînd lumea, a făcut mai cumplită suferinţa şi mai înfiorătoare spitalele. Privea cu tristeţe razele soarelui care cădeau din ogivele deschise în partea de sus a pereţilor, aşternînd pete

mari de aur pe această grămadă de restriște omenească. Nu putea să facă nici cea mai mică mișcare fără să geamă ; balsamurile și elixirele călugărilor îi ardeau carnea ca niște flăcări, și fiecare pansament era o ședință de tortură. Nimeni nu părea în stare să-i spună dacă osul îi era sau nu atins, dar simțea bine că durerea nu venea numai din carne, căci îl lua parcă un leșin de cîte ori îi pipăiau șoldul și șalele. Doftorii și chirurgii îi spuneau că nici o primejdie de moarte nu-l amenință, că la anii lui te vindeci și că Dumnezeu făcea destule alte minuni, cum s-a întîmplat cu călăfătuitorul acela pe care-l văzuse într-o zi venind acolo cu mațele în mînă, și apoi, după cîtăva timp, părăsind spitalul mai voios ca înainte ; toate acestea nu alinau însă deznădejdea lui Guccio. Trecuseră trei săptămîni și nu avea de ce să creadă că n-ar mai fi nevoie de alte trei, ba poate chiar de trei luni, ori că ar putea rămîne toată viața șchiop sau neputincios.

Se vedea osîndit să trăiască pînă la sfîrșitul zilelor sale strîmb și pipernicit în dosul vreunei tejghele de zaraf, la Marsilia, nefiind în stare să facă drumul pînă la Paris. Dacă nu cumva i s-ar trage moartea dintr-altă pricină... Vedea cum în fiece dimineață erau scoase unul sau două leșuri pe al căror chip se și întipărise culoarea hîdă și negricioasă a ciumei, căci se iveau mereu, ca în toate porturile Mediteranei, cîteva cazuri de ciumă. Și toate acestea fiindcă voise să se grozăvească sărind pe chei mai repede decît tovarășii săi de călătorie, cînd abia scăpase de naufragiu !

Își blestema soarta și propria lui neghiobie. Îl chema aproape în fiecare zi pe grămăticul spitalului și-i dicta pentru Maria de Cressay scrisori lungi pe care le trimitea prin curierii băncilor lombarde la sucursala din Neauphle, pentru ca primul slujbaș de acolo să le ducă în taină tinerei fete.

În cuvinte umflate și cu bogăția de imagini pe care o au italienii cînd vorbesc de dragoste, Guccio îi făcea Mariei declarații înflăcărate. O încredința că nu dorea să se facă sănătos decît pentru dînsa, pentru bucuria de a o regăsi, de a o contempla, de a o îndrăgi în fiecare zi dată de Dumnezeu. O ruga fierbinte să-i păstreze credința pe care și-o juraseră, și-i făgăduia toate fericirile din lume. „Nu am în inimă altă dragoste afară de a ta și nu voi avea niciodată alta, și dacă ar fi s-o pierd, viața mea s-ar duce cu ea."

Căci acum, cînd stîngăcia lui îl ţintuise într-un pat de spital, închipuitul acesta începea să se îndoiască de toate şi să se teamă că fiinţa pe care o iubea n-are să-l aştepte. Se temea că Mariei i se va face lehamite de un iubit veşnic absent, că se va îndrăgosti de vreun tînăr cavaler din provincia ei, vînător şi luptător de frunte în turniruri.

„Norocul meu, îşi zicea, este că am fost cel dintîi s-o iubesc. Dar iată un an şi în curînd încă şase luni de cînd ne-am dat primul nostru sărut."

În timp ce-şi privea pulpele ţepene şi slăbite, întrebîndu-se dacă va mai putea vreodată să se ţină pe picioare, în scrisorile sale îi descria Mariei de Cressay viaţa minunată pe care avea să i-o făurească. Ajunsese, îi spunea, prietenul apropiat şi protejatul noii regine a Franţei. Cetindu-l, ai fi zis că el era cel care pusese la cale căsătoria regelui. Istorisea cum şi-a împlinit solia *lui* la Neapole, furtuna prin care trecuse şi cum se purtase în timpul ei, îmbărbătînd echipajul. Punea accidentul său în seama unei porniri cavalereşti : se repezise s-o sprijine pe prinţesa Clémence, gata să cadă în apă cînd cobora din corabia încă zguduită, chiar în port, de valurile răsvrătite ale mării.

Guccio îi scrisese şi unchiului său, Spinello Tolomei, pentru a-i povesti ce nenorocire dăduse peste dînsul, pentru a-l ruga să-i păstreze sucursala din Neauphle şi pentru a-i cere învoirea de a ridica bani de la împuternicitul lor din Marsilia.

Vizite destul de numeroase îl făceau să mai uite niţel de necazuri şi-i dădeau prilej să geamă de faţă cu alţii, ceea ce-i mai alinător decît să oftezi de unul singur. Starostele negustorilor sienezi venise să-l salute şi să i se pună la dispoziţie ; împuternicitul lui Tolomei nu mai ştia ce să facă pentru dînsul şi plătea să i se aducă o mîncare mai bună decît aceea servită de călugării spitalului.

Într-o după-amiază Guccio avu bucuria să-l vadă ivindu-se pe prietenul său Signor Boccacio de Cellino, primul voiajor comercial al întreprinderii fraţilor Bardi, care se găsea tocmai atunci în trecere prin Marsilia. În faţa lui, Guccio putuse să-şi verse în voie tot amarul.

— Gîndeşte-te la ceea ce pierd, zicea. Nu voi putea lua parte la nunta domniţei Clémence, unde mi-aş fi avut şi eu locul printre marii seniori. După ce am făcut atîta pentru

asta, să nu pot fi acolo ! Și nici la încoronarea de la Reims nu voi fi. Ah, ce necaz mi-e... Și, pe lîngă toate, n-am nici un răspuns de la frumoasa mea Maria.

Boccacio încercă să-l liniștească. Neauphle nu era o mahala a Marsilici, și scrisorile lui Guccio nu mergeau cu iuțeala curierilor regali. Trebuiau să treacă prin stațiile de poștă ale băncilor lombarde din Avignon, din Lyon, din Troyes și din Paris ; curierii nu porneau la drum în fiecare zi.

— Boccacino, prietene, izbucni Guccio, deoarece pleci la Paris, te rog fierbinte, dacă ai vreme pentru asta, du-te la Neauphle și vezi-o pe Maria. Spune-i tot ce ți-am încredințat. Află dacă scrisorile mele au ajuns în mîna ei ; vezi dacă mă iubește mereu cu aceeași dragoste. Și să nu-mi ascunzi adevărul, fie el cît de amarnic... Nu crezi, Boccacino, că ar trebui să pornesc într-acolo, culcat într-o litieră ?

— Ca să ți se deschidă rana, să se umple de viermi și să pieri răpus de friguri în vreun han păcătos de pe drum ? Bună idee, n-am ce zice ! Nu cumva ți-ai pierdut mințile ? Ai douăzeci de ani, Guccio.

— Nu-i am încă !

— Cu atît mai mult ; ce-i o lună pierdută la anii tăi ?

— Dacă e luna cea bună, toată viața ar putea să fie pierdută.

Prințesa Clémence trimitea în fiecare zi pe unul din cavalerii ei să-i aducă veşti despre starea rănitului. Burduhănosul Bouville veni el însuși de trei ori să se așeze la căpătîiul tînărului italian. Bouville era copleșit de treburi și de griji. Se silea să redea o înfățișare cuviincioasă oștenilor din escorta viitoarei regine, înainte de a porni la drum spre Paris. Greu încercată de călătoria pe mare, o parte a escortei căzuse la pat de cum sosise. Nimeni nu mai avea veşminte de nici unele, afară de cele leoarcă de apă și botite cu care fiecare era îmbrăcat cînd a pus piciorul pe pămînt. Cavalerii și doamnele însoțitoare își comandau altele la croitori și lingerese fără să se sinchisească de unde vor plăti. Toată zestrea de mireasă a prințesei, prăpădită pe mare, trebuia făcută din nou ; trebuia cumpărată argintăria, vesela, cuferele și mobilele de drum care alcătuiau pe atunci calabalîcul nelipsit al unei persoane din casa regală aflată în călătorie. Bouville ceruse să i se trimită bani de la Paris ; Parisul îi

răspunsese să se adreseze celor de la Neapole, fiindcă toate aceste pierderi se întîmplaseră în porțiunea de drum ce ținea de coroana Siciliei. A fost nevoie să se recurgă la serviciile lombarzilor. Tolomei se eschivase, îndreptînd cererile de împrumut spre frații Bardi, ca unii ce erau bancherii obișnuiți ai regelui Robert al Neapolelui, ceea ce explica trecerea grăbită prin Marsilia a lui signor Boccacio, venit acolo pentru a încheia afacerea. În toată zăpăceala asta, Bouville simțea cît de mult îi lipsește Guccio, și cînd fostul șambelan venea să-l vadă la spital, o făcea mai de grabă pentru a se plînge de propria lui soartă și a-i cere un sfat tînărului decît pentru a-i aduce o îmbărbătare. Bouville avea un fel de a-l privi pe Guccio, care părea să zică : „Să-mi faci una ca asta, mie !"

— Cînd gîndiți să plecați mai departe ? îl întreba Guccio care vedea cu groază apropiindu-se clipa aceasta.

— O, dragă prietene, nu mai înainte de jumătatea lui iulie.

— Poate că mă fac sănătos pînă atunci.

— Asta ți-o doresc. Sileşte-te, căci vindecarea ta mi-ar fi de mare folos.

Dar jumătatea lui iulie sosi fără ca Guccio să se fi pus pe picioare : departe de așa ceva. În ajunul plecării, Clémence a Ungariei ținu să se ducă ea însăși pentru a-și lua rămas bun de la bolnav. Guccio era și pînă atunci invidiat de tovarășii săi de spital pentru toate vizitele pe care le primea, îngrijirile ce i se dădeau și ușurința cu care cererile lui erau satisfăcute. Începu să treacă drept un erou de legendă, cînd logodnica regelui Franței, însoțită de două doamne și de șase cavaleri napolitani, ceru să i se deschidă ușa sălii celei mari a spitalului. Călugării îngrijitori ai bolnavilor, care cîntau liturghia de seară, se priviră foarte mirați, și glasurile lor se făcură parcă mai răgușite. Frumoasa prințesă îngenunchie, ca cea mai smerită credincioasă, apoi, după ce-și sfîrși rugăciunile, porni înainte printre paturi, urmată de o sută de priviri uluite, în această imensă încăpere plină de dureri.

— Vai, bieții oameni, murmură ea.

Și porunci îndată însoțitorilor să se împartă pomană în numele ei tuturor nevoiașilor, iar spitalului să i se dea două sute de livre.

— Dar, domniță, îi șuflă Bouville care mergea alături de dînsa, nu avem bani destui ca să le plătim pe toate.

— Ce-are a face ! E mai bine să-i dăm acestora decît să

cumpărăm cupe de argint cizelate pentru a bea din ele sau mătăsuri pentru a ne împodobi. Mi-e ruşine gîndindu-mă la asemenea deşertăciuni, ba mi-e ruşine chiar de sănătatea mea cînd văd atîta jale.

Îi aducea lui Guccio o mică raclă avînd în ea un petec minunat din caftanul sfîntului Ioan, „cu o picătură vizibilă din sîngele înaintemergătorului", pe care dînsa o cumpărase foarte scump de la un evreu specialist în acest soi de negoţ. Racla era prinsă într-un lănţişor de aur pe care Guccio şi-l petrecu numaidecît în jurul gîtului.

— Ah, drăguţule signor Guccio, spuse prinţesa Clémence, sînt mîhnită că te văd aici. Ai făcut de două ori un drum lung pentru a fi, alături de domnul Bouville, solul aducător de veşti bune ; mi-ai fost de mare ajutor în călătorie, şi n-ai să fii de faţă la bucuria nunţii mele !

Era în sala aceea o căldură de cuptor. Afară se simţea furtuna gata să se dezlănţuie. Prinţesa scoase din tăşcuţa ei o batistă şi şterse sudoarea care îmbrobonea fruntea rănitului, cu un gest aşa de firesc şi aşa de blînd că pe Guccio îl podidiră lacrimile.

— Dar cum de ţi s-a întîmplat asta ? întrebă Clémence. N-am apucat să văd nimica şi nici pînă azi n-am înţeles ce s-a petrecut.

— Am... am crezut, doamnă, că te pregăteşti să cobori, şi cum corabia se mai clătina încă, am... am vrut să alerg pentru a-ţi oferi braţul. Însera, şi din pricina întunericului, nu se prea vedea bine... şi iată... mi-a alunecat piciorul.

De acum încolo, va fi nevoie să creadă el însuşi povestea asta pe jumătate mincinoasă. Cît de mult ar fi voit ca lucrurile să se fi petrecut astfel ! Dar, la urma urmei, gîndul care-i dăduse brînci să sară primul...

— Drăguţule signor Guccio, repetă Clémence, adînc mişcată, fă-te repede sănătos, va fi o bucurie pentru mine. Şi vino de-mi dă de veste la curtea Franţei ; uşa mea îţi va fi întotdeauna deschisă ca unui prieten.

Schimbară o privire lungă, de-o desăvîrşită nevinovăţie, pentru că ea era fiică de rege iar el fiu de lombard. Dacă le-ar fi fost ursit să se nască în alte împrejurări, acest bărbat şi femeia aceasta s-ar fi putut iubi.

Niciodată nu aveau să se mai revadă, şi totuşi vieţile lor urmau să se împletească mai straniu şi mai tragic decît le-a fost dat vreodată unor vieţi omeneşti.

IV

SEMNELE NENOROCIRII

Vremea frumoasă nu ţinuse mult. Uraganele, furtunile, grindina şi ploaia care pustiiră în vara aceea apusul Europei şi de pe urma cărora prinţesa Clémence avusese atîta de suferit în călătoria ei pe mare, se porniră din nou chiar a doua zi după plecarea escortei. Făcură un popas la Aix-en-Provence şi un altul la castelul de la Orgon, şi sosiră la Avignon, pe o ploaie cu găleata. Pe coviltirul din piele vopsită al litierei în care călătorea prinţesa, apa curgea ca dintr-o streaşină de biserică. Frumoasele veşminte noi se vor ponosi oare de pe acum, cuferele vor fi pătrunse de ploaie şi şeile brodate cu argint ale cavalerilor napolitani se vor prăpădi înainte de a fi uimit noroadele Franţei ? Domnul de Bouville răcise, ceea ce nu făcea ca treburile să meargă mai bine. Să capeţi guturai în luna lui iulie, se poate lucru mai caraghios ? Bietul om tuşea, scuipa, îi curgea nasul ceva de speriat. Cu vîrsta, sănătatea lui devenea mai şubredă, afară numai dacă valea Rhônului şi meleagurile Avignonului nu-i vor fi fost hotărîtor neprielnice.

Abia se aşezase prinţesa cu escorta ei într-unul din palatele oraşului papal, şi monseniorul Jacques Duèze, cardinal al curiei, veni, însoţit de o droaie de călugări, s-o salute pe Clémence a Ungariei. Acest bătrîn prelat alchimist, umblînd de cincisprezece luni să capete tiara papală, îşi păstrase, în ciuda celor şaptezeci de ani, straniul său mers de adolescent. Sărea printre băltoacele de noroi, sub vîrtejurile de ploaie care stinseseră făcliile purtate înaintea lui.

Cardinalul Duèze era candidatul oficial al celor din neamul Anjou-Sicile. Faptul că în curînd Clémence se va mărita cu regele Franţei îi venise destul de bine la socoteală şi-i întărea poziţia. Se aştepta ca noua regină a Franţei să-l spri-

jine la Paris, făcîndu-l să ciştige astfel voturile care-i lipseau printre colegii săi francezi. Sprinten ca un pui de cerb, urcă în fugă scara, silind pajii care-i duceau trena să alerge după el. Era însoţit de cardinalul Orsini şi de cei doi cardinali Colonna, devotaţi şi dînşii intereselor Neapolei, şi care suflau din greu ţinîndu-se în urma lui.

Pentru a primi tot acest alai de purpură, domnul de Bouville, deşi avea batista sub nas şi vorbirea cam înfundată, îşi reluă niţel din ifosul său de ambasador.

— Ei bine, monseniore, îi spuse cardinalul întîmpinîndu-l ca pe-o veche cunoştinţă, văd că e mai lesne să te găsească cel care însoţeşte pe nepoata regelui Neapolei decît cel care vine din porunca regelui Franţei, şi că nu mai e nevoie să alerg prin cine ştie ce coclauri ca să dau de sfinţia ta.

Bouville putea să-şi îngăduie acest ton glumeţ ; cardinalul sărăcise vistieria Franţei cu patru mii de livre.

— Asta se explică, monseniore, răspunse cardinalul, prin aceea că doamna Maria a Ungariei şi fiul ei, regele Robert, mi-au făcut întotdeauna cinstea de a-mi arăta, cu mare statornicie, pioasa lor încredere ; iar unirea familiei lor cu coroana Franţei, prin această frumoasă prinţesă căreia i s-a dus vestea, împlineşte rugăciunile mele.

Bouville regăsea glasul straniu, totodată repezit şi spart, înăbuşit şi stins, care părea să iasă din alt gîtlej decît al cardinalului şi să se îndrepte spre altcineva decît interlocutorul său. Deocamdată, spusele cardinalului erau mai cu seamă pentru Clémence, de la care nu-şi lua ochii.

— Şi apoi, domnule conte, urmă el, lucrurile s-au mai schimbat, şi în spatele domniei tale nu se mai zăreşte umbra monseniorului de Marigny care avea braţul destul de lung şi era întotdeauna gata să ne zvîrle pe fereastră afară. O fi adevărat că se dovedise atît de necinstit în socotelile sale, încît tînărul dumneavoastră rege, a cărui inimă milostivă e totuşi cunoscută, n-a putut să-l scape de pedeapsa cuvenită ?

— Sfinţia ta ştii că domnul de Marigny mi-era prieten, răspunse Bouville cu curaj. Îşi începuse cariera în slujba mea ca scutier. Cred că ispravnicii lui, mai curînd decît el însuşi, au fost necinstiţi. Mi-a fost tare greu să văd un atît de vechi însoţitor al meu luînd calea pierzaniei prin încăpăţînarea-i

trufașă de a voi să țină totul sub mîna lui. Eu i-o spusesem dintru început...

Dar cardinalul Duèze nu-și isprăvise împunsăturile viclene rostite pe ton politicos.

— Vezi, domnule, continuă el, că nu era nicidecum nevoie să se dea atîta zor pentru *divorțul* stăpînului domniei-tale, despre care veniseși să-mi vorbești. Adeseori, Providența are grijă să ne împlinească dorințele, doar să-i dăm o mînă de ajutor ceva mai tare...

Nu înceta s-o privească pe prințesă. Bouville se grăbi să schimbe vorba și să-l atragă pe prelat cu cîțiva pași mai încolo.

— Și în privința conclavului, ce se aude, monseniore ?

— Lucrurile stau tot așa cum le știi, adică nu s-a făcut nimic. Monseniorul d'Auch, veneratul nostru cardinal locțiitor de papă, pentru bune temeiuri știute numai de dînsul, nu reușește sau nu vrea să reușească să ne strîngă laolaltă. Unii dintre noi sînt la Carpentras, alții la Orange, eu însumi aici, Caetani la Vienne [1]...

Asupra acestora, prelatul porni un rechizitoriu, rostit cu vorbă mieroasă dar crîncen, împotriva cardinalului Francesco Caetani, nepotul lui Bonifaciu al VIII-lea și cel mai aprig vrăjmaș al său.

— E nostim să-l vezi cum apără astăzi cu atîta curaj memoria unchiului său ; nu putem uita că atunci cînd prietenul domniei tale, Nogaret, venise la Anangni, cu oastea lui de călăreți, pentru a-l împresura pe Bonifaciu, monseniorul Francesco îl părăsi pe preascumpul său unchi, căruia îi datora pălăria sa de cardinal, și o luă la sănătoasa deghizat în valet. Pare născut pentru trădare, așa cum alții-s născuți pentru preoție, declară Duèze.

Ochii, însuflețiți de o îndîrjire pătimașă de moșneag, îi luceau înfundați în chipul uscat și zbîrcit. Dacă te luai după spusa lui, cardinalul Caetani era în stare de cele mai mari ticăloșii ; omul acesta avea pe diavolul în el...

— ...și diavolul, după cum știi, se poate vîrî peste tot ; nimic nu trebuie să-i pară mai nostim decît să se strecoare în sinodurile noastre.

[1] Localitate din departamentul Isère, în apropiere de Grenoble, între zidurile căreia papa Clément al V-lea ținuse conciliul ecumenic trei ani înainte.

Ori, a pomeni de diavol în vremurile acelea, nu era o vorbă aruncată în vînt ; nu scăpai cu uşurinţă cuvîntul acesta care era un preludiu la decretele de erezie, la cazană şi rug.

— Ştiu bine, adăogă Duèze, că tronul sfîntului Petru nu poate rămîne la nesfîrşit gol, şi că asta e rău pentru lumea toată. Dar ce pot face ? M-am arătat gata, oricît de puţin grăbit aş fi să primesc o sarcină aşa de grea, m-am arătat gata să iau pe umerii mei această povară pentru că se pare că sînt singurul asupra căruia s-ar putea cădea la învoială. Dacă Dumnezeu, alegîndu-mă pe mine, vrea să-l ridice pe cel mai puţin vrednic la locul cel mai înalt, mă supun vrerii lui Dumnezeu. Ce pot face mai mult, domnule de Bouville ?

După asta, porunci să i se înmîneze prinţesei Clémence un minunat exemplar, frumos împodobit cu desene colorate, din tratatul său de filozofie ermetică, *Elixirul filozofilor*, care se bucura de mare faimă în ochii specialiştilor şi din care era îndoielnic lucru ca prinţesa să poată pricepe o iotă.

Căci acest cardinal Duèze, meşter în uneltiri, era în acelaşi timp o minte atotcuprinzătoare, pricepută în medicină, în alchimie, ca şi în toate ştiinţele umane, şi ale cărui lucrări aveau să fie mereu copiate vreme de două veacuri.

Plecă de acolo, urmat de prelaţii, vicarii şi pajii săi ; ducea de pe atunci un trai de papă şi avea să lupte din toate puterile lui, ca să împiedice alegerea oricărui altuia afară de dînsul.

A doua zi, cînd escorta doamnei Ungariei porni iar la drum, îndreptîndu-se spre Valence, prinţesa îl întrebă pe Bouville :

— Ce a vrut să zică ieri cardinalul, cu acest ajutor dat hotărîrilor Providenţei pentru a ne împlini dorinţele ?

— Nu ştiu, domniţă, nu-mi aduc bine aminte, răspunse Bouville, stînjenit. Cred că vorbea de domnul de Marigny, n-am înţeles ce spunea.

— Mi se pare că vorbea mai curînd de *divorţul* viitorului meu soţ, ce nu putea fi obţinut. Din ce i s-a tras moartea doamnei Marguerite de Burgundia ?

— Fără îndoială, dintr-o răceală afurisită căpătată în temniţă şi din remuşcările ce le avea pe urma păcatelor ei.

Şi Bouville îşi şterse nasul ca să-şi ascundă tulburarea ; cunoştea foarte bine zvonurile care umblau asupra morţii grăbite a celei dintîi soţii a regelui şi nu dorea să mai vorbească despre asta.

Clémence primi drept bună explicația lui Bouville, însă gîndul încolțit în mintea ei nu-i mai dădea pace.

„Așadar, fericirea care mi-e hărăzită, își zicea, o datorez morții unei alte femei."

Fără să-și poată lămuri cum, se simțea legată de această regină căreia avea să-i ia locul și ale cărei păcate îi stîrneau tot atîta groază, pe cît milă îi trezea pedeapsa ei.

Adevărata dragoste creștinească, pe care o simt rareori cei ce-o propovăduiesc, nu e oare tocmai această pornire a fletului de a împărtăși fără pricină și nelegiuirea vinovaților răspunderea judecătorilor ?

„Vina ei a dus-o la pieire, și pieirea ei mă face regină", gîndea Clémence. Vedea în asta parcă propria sa osîndă și se simțea înconjurată de prevestiri negre. Furtuna, accidentul tînărului lombard, și ploile acestea care aduceau a prăpăd... tot atîtea semne rele.

Căci vremea nu se înseninа de loc. Satele străbătute aveau o înfățișare jalnică. După o iarnă de foamete, recoltele se anunțaseră frumoase, și țăranilor le mai venise inima la loc ; cîteva zile de mistral și de vijelii grozave le risipise însă speranțele. Acum, unde întorceai ochii, era doar apa care cădea necontenit, putrezind totul pe cîmp.

Rîurile Durance, Drôme, Isère începuseră să crească, iar Rhônul, de-a lungul căruia mergeau, se umflase, rostogolindu-și valurile amenințătoare. Uneori, se vedeau siliți să se oprească spre a da la o parte vreun copac doborît de-a curmezișul drumului.

Pentru Clémence, contrastul era izbitor între Campania, cu cerul veșnic albastru, cu poporul zîmbitor, cu livezile încărcate de fructe aurii, și această vale pustiită, bîntuită de siluete sfrijite, aceste tîrguri sinistre, pe jumătate depopulate de foamete.

„Iar spre miazănoapte va fi fără îndoială încă și mai rău, își zicea ea. Am sosit într-o țară aspră".

Ar fi vrut să aline toate suferințele întîlnite, și poruncea să se oprească mereu litiera ca să împartă pomană oricui i se părea vrednic de milă. Bouville era nevoit să-i potolească mărinimia.

— Dacă o să tot dai așa, domniță, n-o să ne mai ajungă banii pînă la Paris.

Cînd sosi la Vienne, unde soră-sa, Béatrice, era măritată cu suveranul principatului Dauphiné, află că regele Ludovic al X-lea pornise la război împotriva flamanzilor.

— Doamne Dumnezeule, murmură ea, voi ajunge oare văduvă înainte de a-mi fi cunoscut soţul ? Şi nu merg oare în tara Franţei decît pentru a însoţi nenorocirea ?

V

REGELE PORNEŞTE LA RĂZBOI

La procesul său, Enguerrand de Marigny fusese învinuit de către Charles de Valois că se vînduse flamanzilor, încheind cu dînşii un tratat de pace potrivnic intereselor regatului.

Dar, abia spînzurat Marigny la Montfaucon, şi contele de Flandra a şi rupt tratatul. Ca să ajungă aici, începu în chipul cel mai simplu : fără să ţină seamă de dojana ce i se făcu, refuză să meargă la Paris spre a se închina noului rege. Totodată, încetă să mai plătească tributul şi-şi afirmă din nou pretenţiile teritoriale asupra oraşelor Lille şi Douai.

La această veste, regele Ludovic al X-alea fu cuprins de o mînie năpraznică. Îl apucau deseori asemenea accese de furie care îi aduseseră porecla de Aiuritul şi care vîrau groaza printre cei din jurul său, tremurînd nu atîta pentru pielea lor cît pentru el, căci în astfel de clipe părea nebun de-a binelea.

Cînd află de răzvrătirea flamanzilor, izbucni într-aşa o mînie, încît turbarea lui întrecu tot ce putuse arăta pînă atunci.

Vreme de cîteva ceasuri, umblînd prin cabinetul său de colo-colo ca o fiară căzută în capcană, cu părul vîlvoi şi gîtul roşu, sfărîmînd tot ce-i cădea în mînă, trîntind scaunele cu cîte o lovitură de picior, nu încetă să zbiere cuvinte alandala, întrerupt în urletele sale doar de accesele de tuse, care îl făceau să se îndoaie, gata parcă să se înăbuşe.

— Birul de războ ! răcnea el. Şi furtuna ! Ah, mi-o vor plăti cu vîrf şi îndesat, furtuna asta ! Spînzurători ! Vreau spînzurători ! Cine m-a îndemnat să desfiinţez birul de război ? În genunchi ! În genunchi, conte de Flandra ! Şi piciorul me pe capul tău ! Bruges ? Voi da foc acestui oraş ! Să ardă tot

Toate se amestecau în gura lui, numele oraşelor răsculate, întîrzierea prinţesei Clémence a Ungariei, pedepsele făgăduite duşmanilor. Dar cuvîntul pe care-l repeta mai des era bir de război, căci abia cu cîteva zile înainte Ludovic al X-lea tocmai oprise ridicarea acestui bir excepţional, destinat să acopere cheltuielile expediţiei militare de anul trecut.

Fără a îndrăzni s-o spună deschis, cei de la cîrmă începură atunci să-l regrete pe Marigny şi felul său de a trata acest soi de răzvrătiri, cînd răspundea, bunăoară, abatelui Dimon din Pisa care-l înştiinţa că flamanzii erau foarte întărîtaţi : „Marea fierbinţeală ce i-a cuprins nu mă miră, frate Simon, asta-i din pricina căldurii... Seniorii noştri sînt şi ei înfierbîntaţi şi gata să pornească la război... Şi ca să spun drept, află că regatul Franţei nu se lasă sfîrtecat cu vorbe : pentru aşa ceva e nevoie de fapte". Cîrmuitorii de azi vroiau să împrumute şi dînşii acelaşi ton ; din nenorocire, omul care putea să vorbească astfel nu mai era printre cei vii.

Încurajat de unchiu-său, Valois, la care înflăcăratele porniri războinice nu se potoliseră nicidecum de cînd luase în mînă cîrma ţării, ba dimpotrivă, şi care nu încetase nici o dată să-şi arate însuşirile sale de vestit căpitan de oşti, Aiuritul începu să viseze la mari isprăvi. Avea de gînd să strîngă cea mai numeroasă oştire ce s-a văzut vreodată în Franţa, şi să se repeadă ca vulturul munţilor asupra flamanzilor răsculaţi, să taie în bucăţi cîteva mii dintr-înşii, să-i jecmănească pe ceilalţi, să-i îngenuncheze într-o săptămînă şi, acolo unde Filip cel Frumos nu izbutise nicicînd pe deplin, să arate ce era în stare să facă el. Se şi vedea întorcîndu-se cu steagurile biruinţii fluturînd înaintea lui, cu sipetele iarăşi pline de prăzile făcute şi de tributurile impuse oraşelor, după ce întrecuse aminirea lui tătîne-su şi, în acelaşi timp, ştersese ruşinea primei sale căsnicii, căci era nevoie de cel puţin un război pentru ca lumea să dea uitării păţaniile sale de soţ nefericit. Apoi, tot aşa de avîntat, se vedea sosind în galopul calului, însoţit de uralele mulţimii, prinţ biruitor şi erou al bătăliilor, pentru a întîmpina pe noua lui soţie şi a o duce la altar şi la încoronare.

Hotărît lucru, tînărul acesta nu era serios şi l-ai fi putut privi cu milă, pentru că în prostie e întotdeauna şi o suferinţă, dacă n-ar fi avut în seama lui Franţa şi cele cincisprezece milioane de suflete ale ei.

La 23 iunie, Aiuritul strînse sfatul mai-marilor țării, bolborosi ceva, spumegînd de furie, cerîndu-le să-l declare hain pe contele de Flandra, și porunci să se adune oastea regească la zi întîi de august, în fața orașului Courtrai.

Acest loc de întîlnire nu era tocmai bine ales. Se pare că există locuri pe unde nenorocirea are obiceiul să treacă, și Courtrai, în urechea oamenilor din vremea aceea suna cam așa cum sună în zilele noastre numele de Sedan [1]. Afară numai dacă Ludovic al X-lea și unchiu-său Charles, în îngîmfarea lor, n-or fi ales într-adins Courtrai, tocmai pentru gonii amintirea dezastrului din 1302, una dintre rarele bătăl pierdute sub domnia lui Filip cel Frumos, bătălia în care c teva mii de cavaleri, dînd năvală ca nebunii în lipsa regelui, s-au dus de-a berbeleacul în gropile de pe acolo, pentru a pieri spintecați de cuțitele țesătorilor flamanzi ; un adevărat măcel care se isprăvise fără prizonieri.

Pentru a întreține uriașa oaste pe care vroia s-o pună să slujească slavei sale, Ludovic al X-lea avea nevoie de bani ; atunci, Valois recurse la aceleași expediente folosite odinioară de Marigny, și lumea se întrebă dacă fusese într-adevăr nevoie să-l condamni la moarte pe fostul ocîrmuitor al regatului, pentru ca după aceea să-ți însușești metodele lui, aplicîndu-le mai rău ca dînsul.

Toți șerbii care puteau să-și răscumpere libertatea fură dezrobiți ; stăpînirea îi pofti pe evrei să se întoarcă, în schimbul unei taxe strivitoare asupra dreptului de a locui în Franța și de a face negoț ; li se ceru un nou bir lombarzilor care, din ziua aceea, priviră domnia cea nouă cu un ochi nu tocmai binevoitor. Două biruri ridicate grabnic în mai puțin de un an, asta cam depășea ceea ce ar fi fost ei dispuși să plătească.

Cei de la cîrmă încercară de asemenea să pună dări pe veniturile clerului ; dar acesta, invocînd împrejurarea că Sfîntul Scaun era vacant și arătînd că nici o hotărîre nu putea fi luată în lipsa unui papă, se împotrivi ; apoi, după lungi tîrguieli, episcopii se învoiră să dea un ajutor bănesc, cu titlu exceptional, folosindu-se însă de prilej pentru a cere să li se

[1] Localitate de pe rîul Meuse, unde armata franceză, în frunte cu Napoleon al III-lea, a capitulat la 2 septembrie 1870. Tot la Sedan, în mai 1940, frontul francez a fost spart de trupele hitleriste.

acorde anumite scutiri de dăjdii şi anumite privilegii care, pînă la urmă, aduseră vistieriei mai mare pagubă decît ajutoarele dobîndite.

Strîngerea oştilor se făcu fără greutate, ba treaba a fost chiar dusă la capăt cu un oarecare entuziasm de către baronii cărora li se cam urîse să stea acasă şi se bucurau la gîndul că-şi vor pune iar platoşa şi vor porni la isprăvi pline de peripeţii.

Norodul arăta mai puţină voioşie.

— Nu e oare de ajuns, ziceau unii, că sîntem pe jumătate morţi de foame, ca să ne mai dăm acum şi oamenii şi banii noştri pentru războiul regelui ?

Li se spunea însă că toate relele li se trăgeau de la flamanzi ; ostaşii erau ademeniţi, trecîndu-li-se prin faţa ochilor nădejdea prăzii şi a zilelor cînd puteau da iama prin tîrguri, jefuind după plac şi siluind femeile ; pentru mulţi dintr-înşii era un prilej de a mai întrerupe monotonia trudei de fiecare zi şi de a scăpa de grija hranei ; nimeni nu vroia să se arate mişel, iar dacă vor fi fost unii să se împotrivească, ispravnicii regelui şi seniorilor erau destul de numeroşi ca să păstreze buna rînduială, împodobind copacii de pe drumuri cu cîţiva spînzuraţi. După ordonanţele lui Filip cel Frumos, încă în vigoare, nici un bărbat zdravăn, dacă avea mai mult de optsprezece ani şi mai puţin de şaizeci, nu putea fi scutit de a merge la oaste decît atunci cînd se răscumpăra plătind o taxă sau cînd exercita o meserie socotită neapărat necesară.

Mobîlizarea, pe vremea aceea, se făcea după o organizare strict teritorială. Cavalerii erau un soi de ofiţeri legaţi prin jurămînt, care trebuiau să-şi strîngă pîlcurile dintre vasalii lor, supuşi sau şerbi. Cavalerul, şi chiar scutierul, nu pleca niciodată de unul singur la război. Era întotdeauna însoţit de slugile care-i duceau armele, de stolnicei cu grija merindelor şi de oameni de strînsură ce-l urmau pe jos. Cavalerii aveau caii şi armele lor, şi tot ale lor erau acelea purtate de slugi. Un simplu cavaler fără banieră avea, cum s-ar zice astăzi, grad de locotenent ; de îndată ce-şi aduna şi înarma oamenii, se ducea să se alăture trupei cavalerului mai mare în grad, adică a suzeranului său imediat. Cavalerii cu o singură banieră erau cam un fel de căpitani, cavalerii care strîngeau pe puţin cincizeci de oşteni erau colonei, iar cavalerii cu două baniere

erau cam cum ar fi generalii de azi şi aveau sub comandă marea unitate tactică ridicată de prin tîrgurile şi satele ce ţineau de baronia sau de comitatul lor.

Se întîmpla ca atunci cînd se încingea bătălia, toţi cavalerii, lăsîndu-şi de o parte pedestrimea, să se strîngă buluc pentru a da iureş în vrăjmaş, adeseori cu frumosul rezultat care se cunoaşte.

Baniera contelui Filip de Poitiers, fratele regelui, trebuie să fi avut proporţiile unui corp de armată, deoarece aduna laolaltă trupele din Poitou şi pe acelea ale comitatului de Burgundia al cărui suveran devenise Filip prin căsătorie ; pe deasupra, zece cavaleri, fiecare în fruntea unui pîlc, făceau parte şi dînşii din această oaste, printre ei numărîndu-se contele d'Evreux, unchiul regelui, contele Jean de Beaumont, Miles des Noyers, Anseau de Joinville, fiul marelui Joinville, ba chiar şi Gaucher de Châtillon care, deşi conetabil al Franţei, comandant de frunte al oştilor, îşi avea trupele de pe moşiile lui încorporate în această uriaşă armată.

Bineînţeles, nu fără cuvînt încredinţase Filip cel Frumos celui de al doilea fiu al său, chiar mai înainte ca el să fi împlinit douăzeci şi doi de ani, o putere militară aşa de însemnată, şi pusese sub autoritatea lui, parcă spre a o întări, pe oamenii în care avea cea mai mare încredere.

Sub baniera contelui Charles de Valois mergeau împreună trupele din Maine, Anjou şi Valois, printre care se găsea bătrînul cavaler d'Aunay, tatăl celor doi amanţi răposaţi ai prinţeselor Marguerite şi Blanche de Burgundia.

Oraşele nu erau mai cruţate decît satele de sarcina de-a trimite oşteni. Pentru această înfruntare a Flandrei, Parisul trebuia să dea patru sute de oameni călări şi două mii de pedestraşi, a căror soldă urma să fie plătită de neguţătorii cetăţii din cincisprezece în cincisprezece zile, ceea ce arăta limpede că, în mintea regelui, războiul nu avea să ţină mult. Caii şi căruţele necesare convoiului de merinde şi arme ce venea în urma oştirilor fuseseră rechiziţionaţi de pe la mănăstiri.

La 24 iulie 1315, după oarecare întîrziere, cum se întîmpla întotdeauna, Ludovic al X-lea luă la Saint-Denis, din mîinile abatelui Egidus de Chambly care o avea în păstrare

flamura Franței, o fîșie lungă de mătase roșie brodată cu flăcări de aur (de unde i se trage și numele : *or-y-flambe)* despicată la capăt în două și agățată de o lance îmbrăcată în aramă suflată cu aur. Alături de flamura Franței, la care oamenii se uitau smeriți ca la niște moaște, erau purtate cele două steaguri ale regelui, cel albastru cu flori de crin și cel cu cruce albă.

Și oastea uriașă se porni cu toate pîlcurile venite din apus, din miazăzi și din răsărit, cu cavalerii din Languedoc, cu trupele din Normandia și Bretania. Cetele din ducatul Burgundiei și din Champagne, acelea din Artois și Picardia aveau să li se alăture în drum, către Saint-Quentin.

Ziua aceea fu una dintre puținele însorite într-o vară ploioasă. Lumina strălucea pe miile de sulițe, pe armurile de oțel, pe zalele și scuturile zugrăvite în culori vii. Cavalerii își arătau unii altora ultimele lor descoperiri în materie de armuri, o nouă formă de chivără sau de coif care ocrotea mai bine obrazul, lăsînd totuși ochilor un cîmp mai mare de vizibilitate, sau o aripioară mai largă care, prinsă de umeri, te ferea de loviturile de buzdugan sau făcea să se abată tăișul spadelor.

Pe mai multe leghe în urma oștenilor se înșira convoiul de căruțe pe patru roți aducînd merindele, uneltele de potcovit, lăzile cu săgeți ale arcașilor, apoi tot soiul de negustori învoiți să însoțească oastea, și carele întesate cu fete de petrecere, mînate de niște patroni de bordeluri. Tot alaiul acesta înainta într-o uimitoare atmosferă de eroism și de bîlci.

A doua zi, ploaia se porni iar, pătrunzătoare, necontenită, desfundînd drumurile, săpînd gropi adînci în care se împotmoleau roțile, șiroind pe coifurile de fier, curgînd sub platoșe, lipind părul cailor. Fiecare om trăgea cu cinci ocale mai mult.

Și în zilele următoare aceeași ploaie, ploaie care nu mai contenea.

Expediția militară întreprinsă contra Flandrei nu ajunse niciodată la Courtrai. Se opri la Bonduis, lîngă Lille, în fața rîului Lys, cu apele umflate, care închideau orice drum, se revărsau peste cîmp de nu se mai vedeau potecile, desfundau pămîntul argilos. Deoarece nu se putea merge mai departe, tabăra fu așezată în locul acela, în plin potop.

VI

OASTEA ÎNNOROIATĂ

În uriașul cort al regelui, brodat peste tot cu flori de crin, dar în care oamenii bălăceau în noroi ca oriunde aiurea, Ludovic al X-lea, înconjurat de frăține-său, contele de La Marche, de unchiu-său, contele Charles de Valois, și de cancelarul Etienne de Mornay, îl asculta pe conetabilul Gaucher de Châtillon expunîndu-i situația. Raportul nu suna vesel.

Châtillon, conte de Porcien și senior de Crèvecoeur, era conetabil din 1286, adică încă de la începutul domniei lui Filip cel Frumos. Văzuse dezastrul de la Courtrai, victoria de la Monsen-Pevèle, și multe alte bătălii pe acest hotar de miază-noapte veșnic amenințat. Venea în Flandra pentru a șasea oară în viața lui. Avea acum șaizeci și cinci de ani. Era un bărbat înalt, cu bărbia lată, pe care nici anii, nici oboseala nu reușiseră să-l dea gata ; părea greoi pentru că era chibzuit. Vlaga și neînfricarea lui în luptă impuneau tot atîta respect ca și priceperea ce-o arăta în meșteșugul războiului. Umblase prin prea multe bătălii ca să mai îndrăgească războiul, și nu mai vedea în el decît o necesitate politică ; vorbea deschis, spunînd lucrurilor pe nume, fără să manifeste vreo mîndrie deșartă.

— Sire, zise, carnea și merindele nu mai ajung pînă în tabără, căruțele zac împotmolite în mocirle la șase leghe de aici, și oamenii rup hamurile, încercînd să le scoată din noroi. Ostașii încep să mîrîie de foame și de mînie ; pîlcurile care mai au de ale gurii trebuie să-și apere hrana împotriva celor care nu mai au de nici unele ; arcașii din Champagne și cei din Perche s-au încăierat adineaori, și frumos o să ne mai stea cînd soldații se vor bate între dînșii mai înainte chiar de a fi dat ochii cu vrăjmașul. Mă voi vedea silit să spînzur pe cîțiva dintre dînșii, ceea ce nu-mi prea place. Dar cu spînzurătorile nu poți umple burțile goale. Avem de pe acum mai mulți bolnavi decît pot îngriji chirurgii ; curînd de tot, duhovnicii nu vor mai prididi de cîtă treabă vor avea. Sînt patru zile de cînd ține asta și nu se vede vreun semn de vreme bună. Încă două zile de acestea și dă peste noi foametea ; nimeni nu-i va putea împiedica pe oameni să dezerteze pentru a-și căuta hrana. Totul e mucegăit, totul e putrezit, totul e ruginit...

Își smulse chivăra de oțel care-i acoperea capul și umerii, și-și șterse părul ud. Regele umbla de colo-colo prin cort, nervos, muncit de temeri, tulburat. De afară se auzeau zbierete și pocnituri de bici.

— Porunciți să înceteze zarva asta ! strigă Aiuritul. Nu-ți mai poți auzi nici gîndurile.

Un scutier dădu la o parte perdeaua cortului. Ploaia continua să cadă, torențială. Treizeci de cai înfundați în noroi pînă la genunchi, trăgeau o butie uriașă pe care nu izbuteau s-o urnească.

— Cui îi duceți vinul acesta ? întrebă regele pe căruțașii care se bălăceau în huma cleioasă.

— Domnului conte d'Artois, măria ta, răspunse unul dintr-înșii.

Aiuritul îi cercetă o clipă cu ochii săi verzi bulbucați, apoi clătină din cap și se întoarse fără a mai zice nimic.

— Așa cum îți spuneam, sire, urmă Gaucher. Vom avea poate de băut pentru astăzi, dar mîine, nici pomeneală... Ah, ar fi trebuit să vă spun gîndul meu în chip mai răspicat. Eram de părere să ne fi oprit mai devreme, așezîndu-ne tabăra undeva, pe vreun tăpșan, în loc să venim în mocirla asta. Vărul meu, Valois, și chiar măria ta ați stăruit să mergem înainte. Mi-a fost teamă să nu fiu luat drept fricos, punîndu-se vina pe vîrsta mea, dacă împiedicam oastea să continue drumul. Am greșit.

Charles de Valois se pregătea să răspundă, cînd regele întrebă :

— Și flamanzii ?

— Ne stau în față, de cealaltă parte a rîului, vorbi Gaucher, și-s tot atît de mulți ca noi, nici de cum mai fericiți, așa cred, dar sînt mai aproape de hambarele lor cu hrană, și sprijiniți de norodul din tîrgurile și satele lor. Chiar dacă apele scad mîine, ei vor fi mai bine pregătiți să sară asupra noastră decît noi asupra lor.

Charles de Valois, înălță din umeri.

— Isprăvește, Gaucher, din pricina ploii le vezi pe toate în negru, spuse el. N-ai să mă faci să cred că un iureș zdravăn al călăreților noștri n-ar veni de hac acestei strînsuri de tesători pedestrași. E de ajuns să dea ochii cu zidul nostru de zale și cu pădurea noastră de sulițe și se vor împrăștia ca vrăbiile.

În ciuda noroiului care-l acoperea, contele era superb în tunica de mătase brodată cu fir de aur peste zaua lui, și neîndoios că părea mai rege decît însuși regele.

— Se vede, Charles, că nu te aflai la Courtrai acum treizeci de ani, i-o întoarse conetabilul. Te războiai pe atunci în Italia, nu pentru Franța ci pentru papă. Eu, unul, am văzut această strînsură de pedestrași, cum zici tu, sfîrtecîndu-i rău pe cavalerii noștri care se cam pripiseră.

— Atunci, vezi bine că lipseam eu de acolo, zise Valois, cu acea îngîmfare care era numai a lui. De data asta însă, sînt aici.

Cancelarul de Mornay șușoti la urechea tînărului conte de La Marche :

— Între unchiul domniei tale și conetabil gîlceava e gata. Acușica va țîșni scînteia : de îndată ce se află față în față, ai putea să aprinzi fitilul fără să mai scaperi amnarul.

— Ploaia, ploaia ! repeta într-una Ludovic al X-lea, clocotind de furie. Îmi vor sta oare întotdeauna toate împotrivă ?

O sănătate șubredă, un tată genial, dar strivitor, a cărui autoritate îl înăbușise, o soață necredincioasă care-l făcuse de rîsul lumii, o visterie goală, vasali nerăbdători și gata să se răzvrătească, o foamete chiar în iarna cînd își începuse domnia, o furtună pe mare care amenința să-i răpească cea de a doua soție... Sub ce zodie blestemată pe care astrologii nu îndrăzniseră să i-o destăinuie, trebuie să se fi născut, ca să-i iasă pe dos orice hotărîre, orice treabă, și să sfîrșească prin a fi învins, nici barem în luptă, ca un prinț, ci de apa de noroiul în care își împotmolise oastea !

Tocmai atunci i se anunță o delegație de baroni din Champagne, condusă de cavalerul Etienne de Saint-Phalle, care voia o revizuire neîntîrziată a chartei privilegiilor ce fuseseră acordate în luna mai ; ei amenințau să părăsească tabăra dacă nu li se făcea pe voie.

— Și-au ales bine ziua ! izbucni regele.

La trei sute pași mai încolo, dummealui Jean de Longwy stătea de vorbă în cortul său cu un straniu personaj îmbrăcat jumătate în călugăr, jumătate în oștean.

— Veștile pe care mi le aduci din Spania sînt bune, frate Evrard, zicea Jean de Longwy, și mă bucur auzind că frații noștri din Castilia și din Aragon și-au recăpătat dregătoriile

şi veniturile. Ei sînt mai fericiţi ca noi aceştia care trebuie să lucrăm în tăcere.

Jean de Longwy, bărbat scund, cu fălci late, era nepotul lui Jacques de Molay, marele maestru al templierilor, al cărui moştenitor şi urmaş se socotea. Jurase să răzbune sîngele unchiului său şi să-i reabiliteze memoria. Moartea timpurie a lui Filip cel Frumos, împlinind întreitul şi răsunătorul blestem, nu-i potolise ura ; o îndreptase împotriva moştenitorilor Regelui de Fier, Ludovic al X-lea, Filip de Poitiers, Charles de La Marche. Longwy îi stîrnea coroanei toate încurcăturile de care se simţea în stare ; era unul dintre capii ligilor de baroni ; totodată se străduia să refacă într-ascuns tagma templierilor, datorită unei reţele de agenţi care păstrau legătura între fraţii scăpaţi cu viaţă.

— Doresc din toată inima înfrîngerea regelui Franţei, urmă el, şi n-am venit în această tabără decît mînat de nădejdea că-l voi vedea străpuns de o zdravănă lovitură de sabie, ca şi pe fraţii lui.

Slab, deşelat, cu ochii negri apropiaţi unul de altul, Evrard, fostul cavaler al Templului, care rămăsese şchiop de pe urma caznelor îndurate, răspunse :

— Ascultate să-ţi fie rugile, jupîne Jean, de Dumnezeu dacă se poate, iar de nu, de dracu.

Marele maestru clandestin [1] ridică deodată perdeaua, pentru a se încredinţa că nimeni nu trage cu urechea, şi făcu vînt la o corvoadă celor doi rîndaşi de grajd care nu făceau alt rău decît că se adăposteau de ploaie sub streaşina cortului. Apoi întorcîndu-se la Evrard :

— Noi nu avem de aşteptat nimic bun de la coroana Franţei. Numai un nou papă ar putea să reînfiinţeze ordinul şi să ne înapoieze dregătoriile şi veniturile de aici şi de peste mări. Ah ! frumoasă zi va fi aceea, frate Evrard !

O clipă, cei doi bărbaţi rămaseră pe gînduri. Nu trecuseră decît opt ani de la căderea tagmei, mai puţin încă de la osîndirea ei şi nu mai mult de un an de cînd Jacques de

[1] O seamă de cercetări şi mărturii ne fac să credem că Ordinul templierilor a supravieţuit împrăştiat şi în chip tainic vreme de cîteva veacuri. Sînt pomenite numele marilor maeştri clandestini pînă în secolul al XVIII-lea. În orice caz, pare evident că templierii, în anii ce au urmat îndată după desfiinţarea tagmei lor, căutară să se regrupeze într-ascuns. Jean de Longwy, nepotul lui Jacques de Molay, care jurase să răzbune memoria unchiului său, e socotit, pe cît se pare, drept şeful acestei organizaţii.

Molay pierise pe rug. Toate amintirile erau proaspete şi nădejdile vii. Longwy şi Evrard se şi vedeau reluîndu-şi lungile lor mantii albe cu crucea neagră, pintenii de aur, privilegiile de odinioară, şi apucîndu-se iar de mănoasele lor traficuri băneşti.

— Aşadar, frate Evrard, vorbi mai departe Longwy, vei porni acum înspre Bar-sur-Aube, unde duhovnicul contelui de Bar, care e oarecum de-al nostru, îţi va da vreo slujbă de grămătic, ca să nu mai fie nevoie să te ascunzi. După aceea vei pleca la Avignon, de unde îmi vine ştirea că Duèze, cardinalul care e o creatură a lui Clément al V-lea, are iarăşi mari şanse de a fi ales papă, ceea ce noi trebuie să împiedicăm cu orice preţ. Caută-l pe cardinalul Caetani — dacă nu e la Avignon, n-ar putea fi departe — care e nepotul nefericitului papă Bonifaciu, hotărît şi el să răzbune memoria unchiului său.

— Mă prind că are să mă primească bine, cînd va afla că am şi luat parte la răzbunarea sa, dînd o mînă de ajutor la trimiterea lui Nogaret pe lumea cealaltă. Cum văd eu, domnia ta pui la cale o ligă a nepoţilor!

— Chiar aşa, Evrard, chiar aşa. Vezi-l deci pe Caetani şi spune-i că fraţii noştri din Spania şi Englitera, precum şi cei din Franţa în numele cărora vorbesc, îl vor şi-l aleg în inima lor papă şi-s gata să-l sprijine, nu numai cu rugăciuni, ci prin toate mijloacele... Şi supune-te lui pentru ceea ce îţi va cere. Caută să-l vezi şi pe fratele Jean du Pré care se găseşte acolo şi poate să-ţi fie de mare ajutor. Şi în drum nu uita să afli dacă unii dintre foştii noştri fraţi nu sînt cumva prin locurile acelea. Încearcă de-i adună în cete mici şi pune-i să-şi reînnoiască jurămintele, precum ştii. Haide, pleacă frate; această foaie de liberă trecere, în care eşti arătat drept călugăr, duhovnic al banierei mele, te va ajuta să ieşi din tabără fără ca nimeni să te întrebe de ceva.

Întinse o hîrtie pe care fostul templier o vîrî în chimirul de piele ce-i strîngea pe şolduri anteriul de dimie, apoi cei doi bărbaţi se îmbrăţişară.

Evrard îşi puse coiful şi ieşi, cu spinarea încovoiată sub ploaie şi trăgîndu-şi piciorul şchiop.

Trupele contelui de Poitiers erau singurele care mai aveau de ale gurii. Cînd căruţele începuseră să se împotmolească,

contele de Poitiers poruncise ca merindele să fie împărțite pedestrașilor, iar ei să le care cu spinarea pînă în tabără. La început, aceștia au înjurat de mama focului ; acum își binecuvîntează comandăntul. O gardă severă păzea disciplina, căci contele de Poitiers nu suferea dezordinea ; fiindcă prețuia la fel confortul, o sută dintre slugile lui au fost puse să sape șanțuri de scurgere, înainte de a-i așeza cortul pe un loc acoperit de bușteni și uscături, unde puteai trăi oarecum ferit de umezeală. Acest cort, aproape tot așa de mare și bogat ca și cel al regelui, cuprindea mai multe încăperi despărțite prin tapiserii.

Așezat în mijlocul căpitanilor săi de baniere, într-un jeț împletit din nuiele, cu spada, scutul și chivăra la îndemînă, Filip de Poitiers întrebă pe unul din *bacalaureații* [1] din suita lui, care-i servea de secretar și aghiotant.

— Adam Héron, cetit-ai, cum te-am rugat, cartea acelui florentin... cum îi zice ?

— Domnul Dante dei Alighieri...

— Chiar așa... care scrie așa de rău de stirpa mea. Mi s-a spus că era foarte ocrotit de către Charles Martel al Ungariei, tatăl acestei prințese care ne va fi curînd regină. Aș vrea să știu ce povestește poemul său.

— L-am citit, monseniore, l-am citit, răspunse Adam Héron. Ca început al comediei sale, acest domn Dante născocește că în cel de al treizeci și cincilea an al vieții lui, se pierde într-o pădure întunecată, unde-i ies înainte atinîndu-i calea niște fiare înfricoșătoare, pe care, văzîndu-le, domnul Dante înțelege că s-a rătăcit de lumea celor vii...

Auzind acestea, baronii care-l înconjurau pe contele de Poitiers se priviseră mai întîi cu mirare. Fratele regelui nu înceta niciodată să-i uimească. Iată că în mijlocul unei tabere de război și la mare strîmtoare cum se găseau, el nu avea altă grijă decît să stea de vorbă despre poezie, ca și cum s-ar fi aflat la gura sobei, în palatul său de la Paris. Dar contele d'Evreux, care-și cunoștea bine nepotul și care, de cînd sta sub ordinele lui, îl prețuia tot mai mult, îi și ghicise gîndul.

[1] Cuvîntul *bacalaureat* nu avea, în evul mediu, înțelesul de astăzi : era un termen militar și indica un tînăr nobil care, neavînd încă vîrsta sau mijloacele de-a aduna propria sa banieră, rîvnea să devină cavaler. Era un fel de ofițer de ordonanță care făcea parte, cu un grad ceva mai mare decît cel de scutier, din statul-major al unui căpitan de banieră.

„Filip, își zicea el, încearcă să-i mai scoată din această primejdioasă trîndăvie, și decît să-i lase să-și întărîte mințile, îi îmbie la visare, așteptînd ceasul cînd îi va mîna la luptă."

Căci, Anseau de Joinville, Goyon de Bőurçai, Jean de Beaumont, Pierre de Garancière și Jean de Clermont se și așezaseră roată pe niște cufere, ascultînd cu ochi aprinși, ce povestea grămăticul Adam Héron de la Dante cetire. Bărbații aceștia cu fețe aspre, așa de aprigi adeseori în felul lor de a trăi, erau lacomi să afle întîmplări tainice și de necrezut. Legendele îi fermecau ; mintea le era întotdeauna gata să creadă toate minunățiile. Stranie priveliște să vezi această adunare de oameni îmbrăcați în zale, urmărind cu patimă alegoriile savante ale poetului italian, nerăbdători să afle cine era această Béatrice, iubită cu așa de mare dragoste, înfiorîndu-se cînd se pomenea de Francesca di Rimini și de Paola Malatesta, și pufnind de rîs cînd auzeau că Bonifaciu al VIII-lea, în tovărășia cîtorva papi, se perpelește într-al optsprezecelea cerc al iadului, în groapa mincinoșilor și simoniacilor.

— Bun mijloc a găsit poetul acesta de a se răzbuna pe vrăjmașii săi și de a-și vărsa năduful pentru nedreptățile suferite, spuse Filip de Poitiers rîzînd. Dar pe strămoșii mei unde i-a așezat ?

— În purgatoriu, monseniore, răspunse grămăticul care se dusese, la cererea tuturor celor de față, să aducă tomul copiat pe foi mari de pergament.

— Haide, citește-mi ce scrie. Sau mai degrabă tălmăcește, pentru aceia dintre noi care nu înțeleg graiul Italiei.

— Nu îndrăznesc, monseniore...

— Ba, îndrăznește, nu-ți fie teamă. Țin mult să știu ce gîndesc despre noi aceia care nu ne iubesc.

— Domnul Dante scornește că a întîlnit o umbră care gemea foarte tare, și întrebînd această umbră ce anume o face să sufere, iată răspunsul ce i l-a dat :

Și Adam Héron începu să traducă acest pasagiu din cîntul al XX-lea :

Sămînț-am fost acelei seci tulpine
ce rod ales n-a zămislit pe cracă
și umbră face-ntregii lumi creștine.
De-ar trage spada Lille și Gand din teacă,
Douai și Bruges, s-ar răzbuna pe ea ;
și eu mă rog lui Dumnezeu s-o facă.

— Ia te uită ! Asta pare o proorocire şi se potriveşte în totul cu clipa pe care o trăim, spuse contele de Poitiers. Poetul ăsta ştia bine ce necazuri avem în Flandra. Citeşte mai departe...

Pe lume-am fost Ugo Capet cîndva.
Filipi şi Ludovici urmaşi avui,
ce pus-au azi din nou pe Franţa sa.
Fecior am fost de măcelar şi fui
pînă pieriră vechii regi, din care
doar unul singur se popi. Să sui
pornii atunci şi-a ţării cîrmă-atare
am mînuit...

— E o minciună de la început pînă la sfîrşit, întrerupse contele de Poitiers, răscrăcărîndu-şi picioarele lungi. E o scornitură duşmănoasă pe care unii au împrăştiat-o în vremile astea pentru a ne căşuna rău. Ugo Capet era coborîtor din ducii Franţei.

Cît ţinu lectura, el nu încetă să comenteze potolit, uneori cu ironie, crîncenele atacuri pe care poetul italian, vestit încă de pe atunci în ţara sa, le îndrepta împotriva prinţilor francezi. Dante îl învinuia pe Charles d'Anjou, fratele lui Ludovic cel Sfînt, nu numai de a-l fi ucis pe moştenitorul legiuit al tronului Neapolei, dar şi de a fi pus să fie otrăvit sfîntul Toma d'Aquino.

— Iată-i frumos încondeiaţi pe verii noştri d'Anjou, spuse cu jumătate de glas contele de Poitiers.

Dar prinţul francez, împotriva căruia Dante se înverşuna cu mai mare îndîrjire şi căruia îi rezerva blestemele cele mai rele, era un alt Charles, venit să pustiască Florenţa şi să-i vîre în inimă, după cum scria poetul, „lancea cu care îl combătuse pe Iuda".

— Ei, dar aici e vorba de unchiu-meu Charles de Valois ! izbucni Poitiers. Iată de ce ne urăsc aşa de tare oamenii de pe acolo. Se pare că ne-a făcut nume rău prin Italia.

Cei de faţă se priveau unii pe alţii, neştiind ce mutră să facă. Văzură însă că Filip de Poitiers zîmbea, trecîndu-şi mîna lungă şi palidă peste obraz. Atunci se încumetară să rîdă. Nu prea era iubit monseniorul de Valois de cei din jurul contelui de Poitiers.

Tabăra contelui Robert d'Artois se înfăţişa cu totul altfel decît cea a contelui de Poitiers. Aici, în ciuda ploii şi a noroiului, domnea o forfotă necurmată şi o harababură aşa de mare încît părea voită.

Contele d'Artois dăduse cu chirie negustorilor care însoţeau oştirea locuri de tarabă lîngă cortul său, lesne de recunoscut de departe după culoarea roşie şi după steagurile ce fluturau deasupra. Cine voia să-şi cumpere o centură nouă, să-şi schimbe catarama coifului, să găsească apărători de braţe din fier sau să-şi dreagă zaua destrămată, trebuia să meargă acolo. Se ţinea bîlci în faţa uşii monseniorului Robert, care de asemenea se îngrijise să aibă pe-aproape şi fetele de petreceri, astfel că micile plăceri depindeau de dînsul şi putea să se arate darnic în această privinţă cu prietenii săi.

Cît despre sulițaşi, arcaşi, rîndaşi şi celelalte slugi ale cavalerilor, aceştia fuseseră mînaţi mai încolo şi se adăposteau, de bine, de rău, prin casele ţăranilor izgoniţi din gospodăriile lor, prin colibe de crengi, numite frunzare, ba chiar pe sub căruţe.

În marele cort roşu nu prea era vorba de poezie. Dăduseră cep unei butii de vin şi ulcelele umblau din mînă în mînă într-o larmă de nedescris, iar zarurile se rostogoleau pe capacul lăzilor ; jucau pe cuvînt şi destui cavaleri se şi înglodaseră în datorii, pierzînd mai mult decît ar fi trebuit să plătească spre a se răscumpăra, dacă ar fi căzut cumva în mîna vrăjmaşului.

Un lucru mai cu seamă sărea în ochi : deşi Robert nu comanda decît trupele din comitatul său Beaumont-le-Roger, un mare număr de cavaleri din Artois, care ţineau de baniera contesei Mahaut, se aflau tot timpul în cortul lui, unde, milităreşte vorbind, nu aveau nimic de făcut. Rezemat de stîlpul din mijloc, contele Robert d'Artois domina cu statura sa uriaşă toată această forfotă zgomotoasă. Îmbrăcat într-o tunică stacojie pe care i se resfira coama de leu, se juca nepăsător, învîrtind în mînă o ghioagă. Uriaşul acesta avea totuşi un of la inimă, şi nu degeaba ţinea el să se amestească cu băutură şi larmă.

— A lor mei, bătăliile din Flandra nu le aduc nimic bun, le mărturisea seniorilor care-l înconjurau. Tatăl meu, contele Filip, pe care mulţi din voi l-au cunoscut bine şi l-au slujit cu credinţă...

— Da, l-am cunoscut ! răspunseră baronii din Artois. Era un om cu frica lui Dumnezeu, un voinic şi jumătate !

— Tatăl meu, a pierit în lupta de la Furnes, iar bunicul meu, contele Robert...

— Ah ! viteazul... Bun stăpîn ne-a fost ! Ne-a respectat vechile noastre rînduieli ! Niciodată nu-i cereai să-ţi facă dreptate, fără s-o capeţi...

— Patru ani mai tîrziu, iată-l ucis pe loc la Courtrai. Unde s-au dus doi s-a dus întotdeauna şi al treilea. Poate că mîine, seniorii dumneavoastră, mă veţi duce la groapă.

Superstiţioşii sînt de două feluri : cei care nu pomenesc niciodată de nenorocire şi cei care vorbesc de ea pentru a o sfida şi a o goni. Robert d'Artois era dintre aceştia din urmă.

— Caumont, strigă el, mai toarnă-mi o ulcică ! Să bem pentru ziua mea de pe urmă !

— Asta n-o vrem nici în ruptul capului ! izbucniră baronii într-un glas. Vom face zid cu trupurile noastre, ca să te păzim de primejdie. Cine oare, afară de domnia ta, ne apără drepturile ?

Îl priveau ca pe domnul lor firesc, şi vlaga lui, voioşia lui, făceau din el în ochii lor un soi de idol.

— Vedeţi însă, bunii mei seniori, cum sînt răsplătit după atîta sînge vărsat pentru ţară, vorbi el mai departe. Pentru că bunicul meu a murit în urma tatălui meu — da, pentru asta ! — regele Filip a găsit cu cale să mă lipsească de moştenirea mea, dînd comitatul Artois pe mîna mătuşii mele Mahaut, care se poartă aşa de bine cu voi, înconjurată de toţi Hirsonii ei, aducători de nenorocire, cancelarul, vistiernicul şi toţi ceilalţi care vă strivesc sub povara cîştigurilor şi vă încalcă drepturile.

— Dacă mîine pornim la bătălie şi vreun Hirson se nimereşte pe lîngă mine, îi făgăduiesc o ghioagă în cap, care nu-i va veni neapărat din partea flamanzilor, spuse un voinic cu sprîncene groase roşcovane, domnul de Souastre.

Faptul că era niţel cherchelit nu-l împiedica pe Robert d'Artois să-şi păstreze judecata limpede. Atîta vin împărţit, atîtea fete de petreceri oferite, atîta bănet cheltuit, acestea toate aveau un rost. Toată lucrătura era ca să-şi sature setea de răzbunare şi să-şi atingă ţelul.

— Nobilii mei domni, nobilii mei domni, vorbi el, mai întîi să ne facem datoria în războiul regelui, ai cărui supuşi credincioşi sîntem şi care, de asta vă încredinţez, e cu totul de partea dreptelor voastre cereri. Dar odată războiul isprăvit, atunci domnii mei, vă sfătuiesc să nu puneţi jos armele. E un bun prilej pe care-l aveţi de a fi toţi laolaltă, împreună cu oamenii voştri ; întoarceţi-vă aşa în Artois şi străbateţi ţara pentru a izgoni de peste tot slugoii mătuşii Mahaut şi a le da cîte un picior în spate de faţă cu întreg tîrgul. Iar eu vă voi sprijini la sfatul regelui şi voi porni din nou dacă e nevoie judecata care m-a nedreptăţit ; şi mă leg să vă dobîndesc iarăşi rînduielile voastre ca pe vremea străbunilor mei !

— Aşa vom face, monseniore Robert, aşa vom face !

Souastre îşi desfăcu braţele.

— Să jurăm, strigă el, că nu ne vom despărţi înainte de-a ni se fi împlinit cererile şi înainte ca bunul nostru domn Robert să ne fie dat iarăşi spre a fi căpetenia noastră !

— Jurăm ! răspunseră baronii.

Urmară multe îmbrăţişări şi încă şi mai multe ulcele de vin date pe gît ; şi se aprinseră făcliile căci începuse să înnopteze. Robert d'Artois îşi simţea trupul voinic străbătut de un val de voioşie. Liga din Artois, pe care el o pusese la cale şi o condusese într-ascuns de cîteva luni, căpăta puteri noi.

În clipa aceea, un scutier pătrunse în cort, zicînd :

— Monseniore Robert, căpitanii de baniere sînt chemaţi de îndată la cortul regelui !

Făcliile împrăştiau un fum acru care se amesteca cu mirosul tare de piele, de sudoare şi de fier ud. Cei mai mulţi dintre marii seniori, aşezaţi roată în jurul regelui, nu se spălaseră, nici nu se bărbieriseră de şase zile. De obicei, n-ar fi lăsat să treacă atîta vreme fără să meargă la feredeu. Dar jegul era apanajul războiului.

Conetabilul Gaucher de Châtillon repetase tocmai pentru toţi căpitanii de baniere expunerea asupra jalnicei situaţii în care se găsea oştirea.

— Domnilor, zise Ludovic al X-lea, l-aţi auzit pe conetabil. Vreau să cunosc părerea domniilor voastre.

Potrivindu-şi tunica de mătase albastră pe genunchi, Valois începu cu glasul său umflat :

— Ţi-am spus-o, nepoate, şi o spun din nou în faţa tuturor : nu putem rămîne mai multă vreme în acest loc unde toate se prăpădesc deopotrivă, şi sufletul oamenilor şi sprinteneala cailor. Trîndăvia ne strică tot atîta cît şi ploaia...

Se opri văzînd că regele întorsese capul şi vorbea şambelanului său, Mathieu de Trye : era numai pentru a cere să i se aducă o bomboană. Simţea nevoia să ronţăie necontenit ceva.

— Urmează, unchiule, rogu-te.

— Mîine trebuie să pornim pe furiş înainte de crăpatul zorilor, vorbi mai departe Valois, să aflăm un vad în susul rîului şi să ne năpustim asupra flamanzilor pentru a-i da peste cap pînă-n seară.

— Cu nişte oameni fără hrană, cu nişte cai fără ovăz, spuse conetabilul.

— Izbînda le va umple burta. Mai pot răbda o zi ; prea tîrziu va fi numai dacă amînăm de pe o zi pe alta.

— Iar eu îţi răspund, Charles, că te duci la tăiere sau vei muri înecat. Nu văd alt mijloc decît să tragem oastea îndărăt pe vreo înălţime spre Tournai sau Saint-Armand şi să aşteptăm acolo pînă ne-o sosi carnea, pînă se vor scurge apele...

Se întîmplă adeseori că începe să tune tocmai cînd se pomeneşte de tunet, sau că o persoană, despre care tocmai se vorbeşte de rău, intră pe uşă chiar atunci. Înlănţuirea întîmplărilor pare să-şi rîdă cu şiretenie de spusele noastre.

În clipa cînd conetabilul sfătuia să se aştepte pînă se vor scurge apele, acoperămîntul cortului plesni deasupra monseniorului de Valois, stropindu-l şi mînjindu-l tot cu noroi. Robert d'Artois care duhnea a vin în ungherul său, pufni de rîs, şi rîsul îl molipsi şi pe rege, ceea ce făcu să răbufnească furia lui Charles de Valois.

— Se ştie, Gaucher, izbucni el ridicîndu-se, că primeşti o sută de livre pentru fiecare zi cînd regele merge în bătălie cu oastea şi că nu te sinchiseşti de fel să vezi isprăvindu-se războiul.

Adînc jicnit, conetabilul i-o întoarse :

— Este de datoria mea să vă reamintesc că nici regele nu poate hotărî să pornească împotriva vrăjmaşului fără sfatul şi ordinul conetabilului. Şi ordinul acesta, aşa cum stau azi lucrurile, nu-l voi da. Aşa făcînd, regele poate totuşi să-şi schimbe conetabilul.

O tăcere apăsătoare urmă acestor cuvinte. Chestiunea era gravă. Pentru a-i face pe plac lui Valois, Ludovic al X-lea îl va scoate oare din slujbă pe comandantul oștilor sale, așa cum făcuse cu Marigny, cu Raoul de Presles și cu toți ceilalți miniștri ai lui Filip cel Frumos ? Rezultatul nu fusese tocmai fericit...

— Frate, zise Filip de Poitiers cu glasul său liniștit, eu împărtășesc pe de-a-ntregul sfatul ce ți-l dă Gaucher. Trupele noastre nu-s în stare să lupte fără să mai prindă puteri barem o săptămînă.

— Asta e și părerea mea, vorbi contele Louis d'Evreux.

— Așadar, nu-i vom pedepsi niciodată pe flamanzii ăștia ? sări de la locul său Charles de La Marche, al doilea frate al regelui, care era întotdeauna de părerea unchiului.

Începură să vorbească toți deodată. Retragere sau înfrîngere, asta era alegerea, spunea sus și tare conetabilul. Valois răspundea că nu prea vede la ce-ar folosi ca oastea să se ducă să putrezească stînd degeaba ca și pînă acum, la cinci leghe îndărăt. Contele de Champagne anunță că trupele sale, nefiind adunate decît pentru cincisprezece zile, el va pleca de acolo, dacă nu se pornește la luptă, iar ducele Eudes de Burgundia, fratele prințesei Marguerite cea ucisă, se folosi de prilej ca să arate că nu avea zor mare să-l slujească pe fostul său cumnat.

Regele se codea, neștiind de partea cui să treacă. Toată boroboața asta fusese pusă la cale în pripă. Umplerea vistieriei și prestigiul său personal atîrnau de repeziciunea izbînzii. Vedea cum îi scapă războiul-fulger. Să ia hotărîrea pe care înțelepciunea i-o impunea limpede, ducîndu-se să-și refacă oastea într-alt loc și să aștepte, însemna să amîne căsătoria și încoronarea. Cît despre planul unchiului Valois de a încerca trecerea unui rîu cu apele umflate și de a da iureș prin noroi...

Se ridică atunci Robert d'Artois și, grozav de arătos, numai în purpură și oțel, făcu cîțiva pași, venind pînă în mijlocul adunării.

— Vere, spuse el, ghicesc grija ce te frămîntă. N-ai destul bănet ca să poți ține această mare oaste stînd degeaba. Afară de asta, ai o nouă soție care te așteaptă și noi toți sîntem foarte nerăbdători s-o vedem regină, cum nerăbdători sîntem să te vedem încoronat. Sfatul meu este că nu trebuie să ne încăpățînăm. Nu vrăjmașul ne silește să facem cale întoarsă, ci ploaia, în care eu văd vrerea lui Dumnezeu, în fața

căreia tot omul, cît de mare ar fi, trebuie să se plece. Cine poate zice, vere, că Domnul n-a vrut prin asta să-ţi dea de ştire să nu porneşti la bătălie înainte de a fi uns cu sfîntul mir? O încoronare frumoasă îţi va aduce tot atîta putere cît şi un război la voia întîmplării. Renunţă deocamdată de a-i pedepsi pe aceşti ticăloşi de flamanzi, iar dacă spaima ce-ai băgat în ei nu ajunge, să ne întoarcem tot aşa de mulţi la primăvara viitoare.

Această soluţie neaşteptată, venind din gura unui bărbat a cărui vitejie pe cîmpul de luptă nu putea fi pusă la îndoială, fu sprijinită de o parte dintre cei de faţă. Nici unul nu înţelesese în clipa aceea că Robert îşi urmărea ţelurile lui, şi că pofta de a răscula comitatul Artois îl muncea mai mult decît interesele ţării.

Ludovic al X-lea era o fire slabă şi pornit să ia hotărîri necugetate sub imboldul clipei, gata să-şi piardă nădejdea de îndată ce împrejurările nu luau o întorsătură după dorinţa lui. Se repezi să apuce scîndura de salvare pe care i-o întindea Artois.

— Cuminte ai grăit, vere, spuse el. Cerul ne arată ce avem de făcut. Oastea să plece acasă, deoarece nu poate merge mai departe. Dar jur înaintea lui Dumnezeu, adăogă umflîndu-şi glasul şi crezînd că îşi păstrează astfel măreţia, jur înaintea lui Dumnezeu că, de voi fi încă în viaţă la anul, mă voi duce să-i cotropesc pe flamanzi, şi nu voi arăta nici o îndurare faţă de dînşii pînă nu se vor supune întru totul voinţei mele.

După care nu mai avu altă grabă decît s-o ia din loc, şi nu se gîndi decît la căsătoria şi încoronarea lui.

Contele de Poitiers şi conetabilul izbutiră numai cu chiu, cu vai, să-l facă să dea unele porunci de strictă necesitate, bunăoară de a fi lăsate cîteva pîlcuri de oaste, ici şi colo, de-a lungul hotarelor dinspre Flandra.

Aiuritul se arăta aşa de zorit să plece, şi cei mai mulţi dintre căpitanii de baniere la fel, încît a doua zi de dimineaţă, lipsind căruţele şi neavînd cum să scoată din noroi tot materialul, dădură foc corturilor, mobilelor şi armamentului. Lăsînd în urma ei o pălălaie uriaşă, oastea, frîntă de oboseală, se înfăţişă pe înserat în faţa oraşului Tournai ; locuitorii înfricoşaţi închiseră porţile cetăţii, şi nimeni nu stărui ca ele să fie deschise. Regele fu nevoit să meargă la o mănăstire spre a cere adăpost.

În cea de-a treia zi, la 7 august, ajunse la Soissons, de unde iscăli cîteva porunci care puneau capăt acestei frumoase aventuri războinice. Îl însărcină pe unchiu-său, Valois, să se ocupe cu de-amănuntul de pregătirile încoronării, iar pe fratesău, Filip, îl trimise la Paris să aducă spada și coroana. Toată curtea urma să se întîlnească din nou între Reims și Troyes, pentru a ieși în întîmpinarea prințesei Clémence a Ungariei.

După ce visase să se înfățișeze logodnicii sub chipul unui erou din romanele cavalerești, Ludovic nu mai avea acum decît grija de-a face să se uite cît mai repede jalnica sa expediție căreia de pe atunci încă nu i se mai zicea altfel decît *oastea înnoroiată*.

VII

LICOAREA VRĂJITĂ

La revărsatul zorilor, o litieră trasă de catîrci și escortată de două slugi înarmate pătrunse pe sub poarta cea mare a palatului Artois, din strada Mauconseil. Béatrice d'Hirson, nepoata cancelarului din Artois și domnișoară de onoare a contesei Mahaut, se dădu jos. Nimănui nu i-ar fi putut trece prin minte că această frumoasă fată oacheșă străbătuse din ajun aproape patruzeci de leghe. Rochia ei abia dacă era nițel mototolită ; fața, cu umerii obrajilor ieșiți, arăta netedă și fragedă ca după somn. De altminteri, dormise o parte a drumului sub învelitori calde, în legănatul litierii. Béatrice d'Hirson nu se temea, lucru rar la o femeie în vremea aceea, să călătorească noaptea ; vedea prin beznă, ca pisicile, și se știa ocrotită de diavol. Cu pieptul sus, maiestoasă, călcînd cu pas ce părea rar pentru că era alungit și întotdeauna egal, ea se duse de-a dreptul în iatacul contesei Mahaut, pe care o găsi așezată la masă, cu gustarea de dimineață înainte.

— S-a făcut, doamnă, spuse Béatrice întinzînd contesei o cutiuță făcută din corn.

— Ei, cum îi merge fiicei mele Jeanne ?

— Contesa de Poitiers se simte cum nu se poate mai bine, doamnă. Șederea la castelul din Dourdan nu i-a fost

prea apăsătoare și, prin firea ei blîndă îi cîștigase pe paznici. Are fața limpede și-i doar nițel mai slăbită ; nădejdea, împreună cu grija ce i-o porți îi dau puteri.

— Și părul ei ?

— E un păr de un an, doamnă, și nu-i încă așa de lung ca părul unui bărbat ; dar pare să crească mai des de cum era înainte.

— Într-un cuvînt, arată bine ?

— Cu un văl în jurul obrazului, firește. Și-apoi, poate să-și prindă niște cosițe false pentru a-și acoperi grumazul și urechile.

— Nu te culci în pat cu părul fals, îi tăie vorba Mahaut.

Dădu pe gît, cu înghițituri mari, ce mai rămăsese din supa de mazăre cu slănină, și pentru a-și spăla cerul gurii, bău o cupă plină de vin roșu de Poligny. Apoi, deschise cutioara de corn și privi pulberea cenușie cu care era umplută :

— Cît mă costă asta ?

— Șaptezeci de livre.

— Dracu să le ia de vrăjitoare, multe parale cer pentru știința lor.

— Și primejdia în care se bagă e mare.

— Șaptezeci de livre... cît ai oprit pentru tine din banii ăștia ? întrebă contesa, privindu-și drept în ochi domnișoara de onoare.

Béatrice nu-și întoarse privirea ; își păstră chiar surîsul ironic și îi răspunse cu vorba ei rară :

— Mai nimic, doamnă. Tocmai cu ce să-mi cumpăr acea rochie purpurie pe care domnia ta mi-ai făgăduit-o fără să mi-o dai.

Contesa Mahaut nu se putu opri să rîdă : fata asta știa cum s-o ia.

— Trebuie să-ți fie tare foame, gustă nițel din plăcinta asta de rață, vorbi ea, în timp ce se servea ea însăși cu o bucată groasă.

Apoi, întorcîndu-se la cutioara de corn, adăogă :

— Cred în puterea otrăvurilor, cînd e vorba să te descotorosești de un vrăjmaș, dar nu cred în băuturile vrăjite, pentru a-ți cîștiga un adversar. Tu vii cu ideile astea, nu eu.

— Și totuși, te asigur, doamnă, că trebuie să crezi în ele, răspunse Béatrice, aprinzîndu-se nițel, căci tot ce era în legă-

tură cu vrăjitoria o răscolea adînc. Praful ăsta e foarte bun și nu e făcut din creier de berbec, ci numai din ierburi, și-i pregătit sub ochii mei. M-am dus așadar la Dourdan, cum te rugasem să mă lași să fac după capul meu, și am scos puțin sînge din brațul drept al prințesei Jeanne. Apoi am dus acest sînge doamnei Isabelle din Fériennes, care l-a amestecat cu verbină, cu tremurătoare, cu leuștean ; și doamna din Fériennes a rostit descîntecul ; după aceea a așezat amestecul pe o cărămidă nouă și a pus-o la foc din lemn de frasin, ca să capete pulberea ce ți-am adus-o. Nu mai rămîne decît să pui această pulbere într-o băutură și să-l faci pe contele de Poitiers s-o dea pe gît ; nu va trece mult și ai să-l vezi iar aprins de dragoste pentru soția lui, cu o putere pe care nimic n-ar putea s-o ține în loc. Mai trebuie să vină în dimineața asta să te vadă, doamnă ?

— Îl aștept. S-a întors de la oaste aseară și l-am rugat să treacă pe la mine.

— Atunci, mă duc îndată să amestec pulberea în vinul îndulcit cu care-l vei cinsti. Vinul acesta dres cu mirodenii și negru la culoare va ascunde bine pulberea. Te sfătuiesc însă, doamnă, să te vîri iar în pat și să te prefaci a fi bolnavă, pentru a avea pricină să nu bei și domnia ta, căci n-ar trebui să sorbi din băutura aceasta și să te pomenești îndrăgostită de dumneaei, fiica domniei tale, spuse rîzînd Béatrice.

— Bine te-ai gîndit să-l primesc culcată, răspunse contesa d'Artois, și să mă plîng că mi-e tare rău. Așa poți vorbi mai pe șleau.

Se vîrî deci iar în pat, porunci să se strîngă masa, ceru să fie chemați cancelarul Thierry d'Hirson și vărul ei primar, Henri de Sulli, care locuia tot acolo și pentru care avea în vremea din urmă mare slăbiciune, vrînd să lucreze cu dînsul la treburile comitatului.

Ceva mai tîrziu, i se anunță sosirea contelui de Poitiers. Acesta intră, îmbrăcat ca de obicei în vesminte de culoare închisă, cu picioarele sale de cocostîrc vîrîte în ciubote din piele moale, iar la capătul trupului său deșirat, scufia cu creasta dată puțintel pe-o ureche.

— Ah, uite ginerele meu, izbucni Mahaut, ca și cum l-ar fi văzut pe Mîntuitorul, ce bine-mi pare că ai venit ! Știi ce făceam acum ? Pusesem să mi se citească starea averii mele

pentru a-mi arăta ultimele dorinţi. Am petrecut cea mai rea noapte din viaţa mea, chinuită pînă-n fundul măruntaielor de groaza morţii ; şi mare mi-a fost teama că voi părăsi lumea asta fără să-ţi fi împărtăşit gîndurile mele, ca să ştii că te iubesc, în ciuda tuturor celor întîmplate, cu o inimă de mamă.

Pentru a se apăra de pedeapsa ce i-ar căşuna-o toate minciunile ce le turnase, pipăi într-ascuns fărîma din moaştele sfîntului Druon, pe care o purta întotdeauna la capătul unui lanţ de aur, între sîni.

Henri de Sulli întoarse capul ca să nu pufnească în rîs, căci petrecuse o bună parte a nopţii cu vară-sa şi ştia bine că boala care-o rodea la măruntaie nu era chiar aşa de dureroasă ; ce mai încolo, contesa Mahaut nu era făcută pentru văduvie ; în poftele ei, la pat ca şi la masă, avea o lăcomie de nesăturat.

De altminteri, aşezată la largul ei printre pernele de brocart, cu obrajii rotunzi şi rumeni, mătăhăloasă, cu braţul cărnos, Mahaut arăta cum nu se poate mai zdravănă. Poate doar să fi avut nevoie să i se scoată vreun litru sau două de sînge.

„Na, acuma va face pe caraghioasa, gîndi Filip de Poitiers. După chip şi înfăţişare e într-adevăr Robert d'Artois, leită, de i-ai crede mai de grabă frate şi soră decît nepot şi mătuşă. Şi sînt sigur că are să-mi vorbească de el."

Nu se înşela. Mahaut începu de îndată să-l drăcuiască pe acest nepot afurisit, amintind de tertipurile şi uneltirile lui, de acea ligă a baronilor din Artois pe care o aţîţa împotriva ei. Pentru Mahaut, ca şi pentru Robert, toate treburile lumii treceau prin comitatul pe care şi-l disputau de treisprezece ani ; gîndurile, purtările, prieteniile, alianţele, ba chiar şi iubirile lor erau legate într-un fel sau altul de această luptă ; unul nu intra într-un clan decît pentru că celălalt aparţinea clanului vrăjmaş ; Mahaut se arăta dinainte duşmănoasă faţă de Clémence a Ungariei, pentru că Robert îl ajutase pe Charles de Valois să pună la cale căsătoria. Această ură care nu lăsa loc nici unei înţelegeri, nici unei învoieli între dînşii, depăşea însăşi pricina învrăjbirii, şi te puteai întreba dacă n-o fi fost între muierea mătăhăloasă şi mătăhala asta de bărbat o patimă neştiută de ei înşişi, răbufnind de-a-ndoaselea, şi care s-ar fi potolit mai curînd printr-un incest decît prin război.

— Toate răutățile pe care mi le face îmi grăbesc moartea, spune Mahaut. Am știut că vasalii mei, adunați de Robert, au făcut jurămînt împotriva mea. Asta mi-a mîncat inima și m-a adus în halul în care sînt.

Căci Mahaut începuse să creadă ea însăși că petrecuse o noapte groaznică.

— Mi-au jurat moartea, monseniore, vorbi Thierry d'Hirson.

Filip de Poitiers se întoarse spre canonicul cancelar și văzu că el, și nu Mahaut, era într-adevăr bolnav, de spaimă însă.

— Tocmai mă pregăteam să pornesc spre tabăra regelui, pentru a face rînduială în pîlcurile de sub baniera mea, urmă contesa Mahaut ; după cum vezi am poruncit să mi se gătească veșmintele de război...

Arătă din cap spre un ungher al încăperii, unde se vedea un manechin impunător, îmbrăcat într-o rochie lungă în fir de oțel și o tunică de mătase brodată cu stema familiei Artois, alături de care așteptau chivăra și mănușile de fier.

— Pe urmă am aflat de sfîrșitul acestei glorioase plimbări care a costat țara atîta bănet și, pe deasupra, atîta rușine. Vai, putem spune că bietul frate-tău nu se prea acoperă de glorie și că orice treabă de care se apucă îi iese pe dos. Zău așa, îți spun ceea ce cred, dragă ginere, ai fi fost un rege mult mai bun ca el, și-i mare nenorocire pentru toți că te-ai născut după dînsul. L-am auzit deseori pe tatăl tău, Dumnezeu să-l ierte, căinîndu-se amarnic din pricina asta.

De la procesul din Pontoise, contele de Poitiers nu-și mai întîlnise soacra decît la ceremonii, cum a fost bunăoară înmormîntarea lui Filip cel Frumos, cu prilejul înfățișărilor la curte sau la ședințele Camerei Seniorilor, dar niciodată între patru ochi. Scandalul în care fiicele ei fuseseră amestecate se resfrînsese, cum era de așteptat, și asupra contesei Mahaut. În tot acest timp, Filip de Poitiers îi arătase răceală. Pentru o reluare a raporturilor, Mahaut își puse la bătaie toate mijloacele, fără să-și precupețească lingușirile. Își pofti ginerele să ia loc chiar lîngă patul ei. Hirson și Sulli se traseră spre ușă.

— Dar nu, dragii mei, nu plecați, le spuse ea, știți bine că nu am taine față de voi.

Totodată, le făcea semn să părăsească încăperea.

Căci, pe vremurile acelea, marii seniori, personajele importante, își primeau rareori vizitatorii fără să fie alții de față. În odăile, în apartamentele lor, roiau veșnic rubedenii, oameni de casă, vasali, lingăi umblînd după căpătuială. Convorbirile se desfășurau deci cam sub ochii tuturor ; de aici se isca nevoia de a vorbi pe ocolite, în doi peri, și grija de a avea prin preajmă oameni de încredere. Cînd principalii interlocutori începeau să vorbească în șoaptă sau se trăgeau la pervazul unei ferestre, fiecare dintre cei ce se aflau acolo putea să se întrebe dacă nu cumva soarta lui se pecetluia atunci. Orice convorbire cu ușile închise lua un aer de complot. Și era tocmai aerul pe care Mahaut voia să-l dea convorbirii ei cu contele de Poitiers, fie și numai pentru a-l compromite nițel și a-l face să intre mai mult în jocul ei.

Îndată ce rămaseră singuri, îl întrebă :

— Ce gînduri ai în privința fiicei mele Jeanne ?

Văzînd că se codește să răspundă, Mahaut își dădu drumul pledoariei. Firește, Jeanne de Burgundia săvîrșise o greșeală, chiar o mare greșeală, neînștiințîndu-și soțul despre legăturile amoroase care necinsteau familia regală, și făcîndu-se — cu sau fără voie, cine-ar putea s-o spună ? — complicea fărădelegii. Dar ea n-a păcătuit cu trupul, nici n-a trădat legămîntul cununiei ; toată lumea știe asta, iar regele Filip, pînă și el, deși întărîtat la culme, înțelesese cum stau lucrurile, căci hotărîse ca Jeanne să fie surghiunită într-un castel, fără a arăta vreodată că această pedeapsă ar fi pe viață.

— Știu, eram acolo cînd s-a ținut sfatul de la Pontoise, spuse contele de Poitiers, căruia această amintire îi trezea gînduri dureroase.

— Și cum ar fi putut Jeanne să te înșele, Filip ? Ea te iubește. Nu te iubește decît pe tine. E de ajuns să-ți aduci aminte cum țipa pe cînd o duceau în carul ei negru : „Spuneți monseniorului Filip că sînt nevinovată !" Îmi sîngerează și acum inima, mie, mamă-sa, că mi-a fost dat să fiu de față la așa ceva. Și de cincisprezece luni de cînd e la Dourdan, știu asta de la duhovnicul ei, n-a avut niciodată o vorbă împotriva ta, nimic decît cuvinte de dragoste și rugi către Dumnezeu pentru a-ți recîștiga inima. Te asigur, ai în ea o soție cum nu e alta mai credincioasă, mai supusă vrerii tale, și care a fost amarnic pedepsită.

Arunca liniştită toate păcatele asupra Margueritei de Burgundia, cu atît mai mult cu cît Marguerite nu făcea parte din familia ei, şi pe deasupra, era moartă. Marguerite fusese adevărata desfrînată ; Marguerite o învăţase la rele pe Blanche, biată copilă neştiutoare, şi se slujise de Jeanne, abuzînd de prietenia ei... De altfel, şi Marguerite avea scuze. Speranţa de-a ajunge regină nu le poate înlocui pe toate, şi care femeie nu s-ar fi simţit nenorocită văzînd ce soţ i s-a dat ! La urma urmei, Mahaut îl socotea pe Ludovic al X-lea încornoratul, drept cel mai vinovat de căsnicia sa nefericită.

— Se pare că frate-tău, ca bărbat, nu-i prea grozav...

— Mi s-a spus, dimpotrivă, că despre partea asta, e ca oricare, deşi nitel cam sălbatic şi repezit, dar nicidecum neputincios, răspunse contele de Poitiers.

— Se vede că n-ai auzit, ca mine, mărturisirile femeilor, i-o întoarse Mahaut.

Se ridică, greoaie, pe pernele ei, şi îşi privi ginerele drept în ochi :

— Filip, să vorbim pe şleau, spuse dînsa. Crezi că moştenitoarea tronului, micuţa Jeanne de Navarra, e a lui Ludovic sau a ibovnicului Margueritei ?

Filip de Poitiers îşi frecă o clipă bărbia, înainte de a răspunde :

— Unchiu-meu, Valois, afirmă că e bastardă, şi Ludovic însuşi, prin felul cum o ţine departe de dînsul, pare să întărească această părere. Alţii, bunăoară unchiu-meu, d'Evreux, sau ducele de Burgundia, o cred cu-adevărat fiica lui.

— Dacă i se întîmplă o nenorocire lui Ludovic, care n-are o sănătate prea zdravănă, cum toate o arată, tu eşti deocamdată al doilea la rînd ca urmaş pe tron. Dar dacă micuţa Jeanne de Navarra e declarată bastardă, precum credem că este, atunci tu devii întîiul urmaş, şi-i rîndul tău să fii rege. Eşti făcut pentru a domni, Filip.

— Afară numai dacă soţia care-i soseşte de la Neapole nu-i dă repede fratelui meu un moştenitor.

— Dacă-i în stare să zămislească, ceea ce-i îndoielnic lucru. Sau dacă Dumnezeu îi lasă vreme pentru asta.

Chiar atunci intră Béatrice d'Hirson, aducînd pe o tavă c cană cu vin, nişte cupe de argint aurit şi bomboane, aşa cum se cuvine să fie cinstit un musafir. Mahaut avu un gest de ne

răbdare. Tocmai acum își găsise s-o deranjeze ! Dar liniștită, mișcîndu-se încet ca de obicei, Béatrice turnă vinul dres cu mirodenii în cele două cupe și-i întinse una lui Filip de Poitiers. Fără să se gîndească, ca întotdeauna cînd vreo mîncare sau băutură se găsea la îndemînă, Mahaut era cît pe ce să apuce cupa cealaltă. Béatrice îi aruncă o astfel de uitătură că se opri.

— Nu, se tîngui ea, sînt prea bolnavă, tot ce pun în gură îmi face rău.

Poitiers stătea îngîndurat. Preocupările soacrei sale nu-l luau pe nepregătite ; în ultimele săptămîni chibzuise îndelung la eventualitatea succesiunii. Cu alte cuvinte, Mahaut se arăta gata să-l sprijine în cazul morții lui Ludovic. Dar care era prețul alianței care i se oferea ?

— Ah, Filip, scap-o de la moarte pe fiică-mea Jeanne, te implor, izbucni Mahaut, patetică. N-a meritat așa o soartă.

— Dar cine o amenință ? întrebă Poitiers.

— Robert, tot el, răspunse dînsa. Am aflat că era dinainte înțeles cu regina Angliei, cînd ea venise la Pontoise să-și dea în vileag cumnatele. Ceea ce nu i-a purtat noroc Isabellei, căci oastea fătălăului ei de soț a fost zdrobită puțin după asta la Bannockburn, și iată că Isabelle și Eduard, ca pedeapsă a lui Dumnezeu, au pierdut din nou Scoția...

Mahaut se opri o clipă văzînd că Poitiers apucase cupa și o ducea la buze, dar se grăbi să înnoade vorba începută :

— Diavolul de Robert a făcut de atunci încoace altele și mai și. Știut-ai că în ziua cînd Marguerite a fost găsită moartă în temnița ei, Robert, pe care noi îl credeam acasă la el, în Conches, trecuse tocmai în dimineața aceea pe la Château Gaillard ?

— Adevărat ? întrebă Poitiers, oprindu-se cu cupa la gură, fără să fi băut.

— Blanche se afla închisă chiar deasupra și a auzit totul. Biata copilă, care de atunci e ca nebună, mi-a trimis deunăzi o scrisoare... Ascultă ce-ți spun, Filip, are să mi le omoare pe amîndouă, una după alta. Ceea ce urmărește e limpede. Vrea să pună mîna pe comitatul meu. Pentru a-mi slăbi puterea și a mă arunca în disgrație, a început prin a pune la cale întemnițarea fetelor mele. Pentru a ajunge atotputernic pe lîngă vărusău, regele, l-a descotorosit de soția care îl împiedica să se

însoare din nou, sugrumînd-o. Acum e gata să-mi răpună urmașii. Sînt singură, văduvă, cu un fecior prea tînăr ca să-mi poată fi de ajutor, și pentru viața căruia tremur ca și pentru viața fetelor mele. Atîtea suferințe și temeri nu pot oare duce o femeie în mormînt înainte de vreme ? Martor mi-e Dumnezeu că nu vreau să mor lăsîndu-mi copiii pradă acestui șacal. Îndură-te, ia-o iar sub protecție pe soția ta ca s-o aperi, și în același timp ca să arăți că nu sînt singură și lipsită de sprijin. Căci, dacă mi s-ar întîmpla s-o pierd pe Jeanne (pipăi din nou relicva) și comitatul Artois să-mi fie răpit, cum urmăresc unii cu atîta îndîrjire, atunci voi fi nevoită a cere să mi se înapoieze, pentru fiul meu, palatinatul Burgundiei care ți-a fost adus ca zestre de nuntă în schimbul pămînturilor din Artois.

Poitiers nu se putu opri să se minuneze de dibăcia cu care soacră-sa își înfipsese ultima săgeată. Așadar, tîrgul îi era propus pe șleau : „Ori o iei înapoi pe Jeanne, și atunci te împing spre domnie, dacă tronul rămîne fără rege, ca să-mi văd fata regină a Franței ; ori nu vrei să te împaci cu nevastă-ta, și atunci n-am încotro, întorc foaia și cer să mi se dea îndărăt comitatul Burgundiei, aflat azi sub stăpînirea ta, în schimbul renunțării la ținutul Artois."

Poitiers rămase o clipă fără să zică nimic, cu ochii la dînsa, monumentală printre perdelele mari de brocart încrețit de deasupra patului.

„E șireată ca vulpea și încăpățînată ca mistrețul, gîndi el ; nu-ncape îndoială că mîinile îi sînt pătate de sînge, dar nu-mi voi putea tăgădui niciodată un simțămînt de prietenie pentru ea... În violența ca și în minciunile ei simți întotdeauna un pic de naivitate..."

Ca să-și ascundă zîmbetul ce-i venea pe buze, duse la gură cupa de argint și bău vinul.

Nu-i tăgădui nimic, nu se legă cu nimic, căci îi stătea în fire să cumpănească lucrurile pe o parte și pe alta, și nu socotea că ar fi fost zor să ia o hotărîre. Dar, cel puțin, vedea de pe acum mijlocul de a micșora în sfatul maimarilor țării influența, nenorocită după părerea sa, a celor din tabăra lui Valois.

Ridicîndu-se să plece, spuse doar atît :

— Vom mai vorbi, mamă, de toate acestea, la slujba de coronării, unde ne vom întîlni curînd.

Şi, din acest „mamă" pe care-l rostea întîia oară după cincisprezece luni, Mahaut înţelese că îl cîştigase de partea ei.

Nici nu apucase bine să iasă Poitiers pe uşă, şi Béatrice veni să cerceteze cupa :

— A golit-o aproape pînă la fund, spuse ea bucuroasă. Ai să vezi, doamnă, că monseniorul de Poitiers se va duce întins la Dourdan.

— Văd mai cu seamă că ne-ar fi un rege foarte bun, dacă l-am pierde pe al nostru.

Pentru cine o cunoştea pe contesa Mahaut, era ca şi cum ar fi spus că Ludovic al X-lea e un om mort.

VIII

O NUNTĂ LA ŢARĂ

Marţi, 13 august 1315, la revărsatul zorilor, locuitorii satului Saint-Lyé din Champagne fură treziţi de tropotele unor cai, venind pe drumul dinspre Sézanne, la miazănoapte, şi pe cel dinspre Troyes, la miazăzi.

Se văzură mai întîi stolnicii regelui, sosind în goana cailor şi dispărînd cu un alai de scutieri, de sufragii şi de slugi, pe sub bolţile castelului. Apoi se ivi un convoi lung de căruţe încărcate cu mobilă şi văsărie, însoţit de cămăraşi, majordomi şi tapiţeri ; iar după dînşii toată popimea din Troyes, călare pe catîri şi cîntînd psalmi, urmată de aproape de negustătorii italieni care, datorită vestitelor iarmaroace din Champagne, îşi aveau unul dintre cele mai de seamă centre de desfacere la Troyes. Clopotul bisericii se porni să bată din toate puterile ; regele avea să se însoare de îndată la Saint-Lyé.

Atunci, ţăranii începură să strige „ura", iar nevestele se duseră să culeagă flori de cîmp pentru a le presăra pe drum, ca la trecerea alaiului cu sfînta cuminecătură, în vreme ce stolnicii dădură iama prin împrejurimi, jecuind tot ce se putea găsi, ouă, carne, păsări şi peşti de eleşteu.

Din fericire, ploaia încetase ; dar vremea era apăsătoare şi plumburie ; căldura soarelui, fără razele lui, străpungea norii. Slugile regelui îşi ştergeau frunţile îmbrobonite iar ţăranii,

ridicînd ochii la cer, vesteau că furtuna avea să se pornească înainte de chindii. Dinspre castel se auzeau izbiturile de ciocan ale tîmplarilor, hornurile bucătăriilor fumegau, şi se descărcau căruţe pline de paie, care erau aşternute prin încăperi spre a face culcuş slugilor, ba şi multor seniori ce aveau să înnopteze acolo.

Saint-Lyé nu mai apucase asemenea zarvă din ziua cînd Filip-August, pe la începutul celuilalt veac, venise să întărească solemn dania ce-o făcuse episcopilor din Troyes, lăsînd pe mîna lor castelul regal. Un eveniment la o sută de ani o dată. Era timp destul ca să piară din amintirea oamenilor.

Cam pe la zece ceasuri, regele, înconjurat de cumnaţi, de cei doi unchi, de verii săi Filip de Valois şi Robert d'Artois, străbătu satul în goana calului, fără să răspundă uralelor şi împrăştiind florile aşternute în calea miresei, aşa că oamenii trebuiră să le rînduiască iar după trecerea lui. Alerga în întîmpinarea noii sale soţii.

La vreo leghe depărtare se ivi, în frunte cu episcopul din Troyes, cortegiul prinţesei Clémence a Ungariei. Scoţîndu-şi capul din litieră, prinţesa îl întrebă pe contele de Bouville care dintre călăreţii ce-i ieşeau înainte era viitorul ei soţ. Burdăhănosul Bouville, cam obosit de călătorie şi foarte tulburat de a se afla iar în faţa regelui său, nu răspunse destul de lămurit, şi Clémence îl luă la început drept mirele ei pe contele de Poitiers, pentru că era cel mai înalt dintre cei trei prinţi ce veneau în cap şi pentru că se ţinea în şa cu o firească măreţie. Cînd colo, tocmai călăreţul mai puţin arătos fu cel care descălecă întîiul şi porni spre litieră. Bouville sări de pe cal şi se repezi la el, apucîndu-i mîna să i-o sărute, apoi îngenunchind, zise :

— Măria ta, iat-o pe domniţa Ungariei.

Atunci, frumoasa Clémence îl privi pe bărbatul tînăr cam adus de spate, cu ochi mari, spălăciţi şi faţa gălbejită, pe care ursita şi intrigile de curte i-l trimiteau ca să împartă cu dînsul soarta, patul şi puterea.

Ludovic al X-lea o cerceta fără să scoată o vorbă, cu o figură aşa de uluită încît, în prima clipă, Clémence crezu că nu-i plăcuse.

Şi, în cele din urmă, tot ea se hotărî să rupă tăcerea :

— Mărite Ludovic, spuse, sînt sluga ta pe vecie.

Vorba asta păru să dezlege limba Aiuritului.

— Mă temeam, verişoară, rosti el, ca nu cumva chipul tău zugrăvit ce mi se adusese să fie înşelător şi înfrumuseţat, dar văd că ai mai mult farmec şi frumuseţe decît arăta portretul.

Şi zicînd aceasta, se întoarse spre cei din jur ca pentru a-i face să-şi dea seama ce noroc dăduse peste dînsul. Urmară apoi prezentările neamurilor.

Un senior voinic, înveşmîntat în aur de parcă s-ar fi dus la un turnir, şi a cărui răsuflare era puternică, o îmbrăţişă pe Clémence, numind-o „nepoată" şi încredinţînd-o că o văzuse copilă la Neapole ; Clémence înţelese că avea în faţă pe Charles de Valois, omul care se zbătuse mai mult ca oricine ca să vadă săvîrşită această căsătorie. Filip de Poitiers îi spuse „soră", ca şi cum o socotea de pe acum soţia fratelui său iar slujba cununiei n-ar fi fost decît o formalitate. Apoi caii litierei săriră în lături. Un munte de om, căruia Clémence nu putu să-i zărească chipul, acoperi pentru o clipă lumina, şi prinţesa auzi rostindu-se :

— Vărul tău, contele Robert d'Artois.

Alaiul se urni din loc foarte repede, şi regele îi dădu poruncă episcopului de Troyes, monseniorul Jean d'Auxois, s-o ia înainte, pentru a pregăti toate cele necesare la biserică.

Clémence se aşteptase ca întîlnirea să se desfăşoare cu totul altfel. Îşi închipuise că într-un loc dinainte hotărît vor fi ridicate corturi, că nişte crainici ai oştilor vor suna din trîmbiţe de o parte şi de alta, şi că ea însăşi, după ce va fi făcut cunoştinţă cu logodnicul, se va da jos din litieră pentru a lua o gustare. Afară de asta, gîndea că slujba cununiei va avea loc peste cîteva zile, după care vor urma două sau trei săptămîni de serbări, cu turniruri, boscării şi cîntăreţi, aşa cum era datina nunţilor domneşti.

Primirea aceasta pripită, pe un drumeag de pădure şi fără nici o pompă, o cam mirase. S-ar fi zis că întîlnise întîmplător un alai de vînătoare. Fu şi mai uluită cînd i se spuse că va fi cununată numaidecît într-un castel din apropiere, unde vor petrece noaptea, pentru a porni a doua zi mai departe spre Reims.

— Iubitul meu stăpîn, îl întrebă pe rege, care călărea acum alături de dînsa, te vei întoarce oare iar la bătălie ?

— Negreşit, doamnă, mă voi întoarce... la anul. Dacă n-am purces mai departe la luptă împotriva flamanzilor în anul

acesta, lăsîndu-i cu spaima lor, a fost numai ca să-ţi ies cît mai de grabă înainte şi pentru a face nunta noastră.

Acest compliment i se păru prinţesei Clémence aşa de măreţ, că nu mai ştiu ce să creadă. Nu înceta să se mire. Regele acesta, aşa de nerăbdător de a o întîlni încît trimisese acasă o oaste întreagă, îi oferea o nuntă la ţară.

În ciuda florilor presărate în calea ei şi a entuziasmului ţăranilor, castelul din Saint-Lyé — mică cetăţuie cu zidurile mîncate de trei veacuri de umezeală — i se păru sinistru prinţesei napolitane. Abia avu un ceas pentru a-şi schimba veşmintele şi pentru a se reculege înainte de cununie, dacă se poate numi reculegere un popas într-o cameră unde tapiţerii nu isprăviseră să agaţe draperiile brodate cu papagali, şi unde monseniorul de Valois începu să se rotească în jurul ei ca un bondar mare aurit, pretinzînd că o învaţă pe nepoată-sa doar în cîteva clipe, tot ce trebuia să ştie despre curtea Franţei şi despre locul foarte însemnat pe care el, Charles de Valois, îl ocupa acolo.

Clémence avea să afle din gura lui că Ludovic al X-lea, dacă era înzestrat cu toate însuşirile ce se cer pentru a fi un soţ desăvîrşit, nu dovedea însă atîta vrednicie într-alte treburi, în ale politicii mai cu seamă. Era foarte influenţabil, avea nevoie să fie încurajat în intenţiile sale bune şi ferit de răii sfetnici. În istoria asta a războiului din Flandra, bunăoară, Valois socotea că Ludovic nu-l ascultase îndeajuns şi că-şi aplecase prea mult urechea la sfaturile conetabilului, ale contelui de Poitiers şi chiar ale lui Robert d'Artois. Cît despre alegerea papii... Clémence trecuse prin Avignon ? Pe cine văzuse acolo ? Pe cardinalul Duèze ? Dar bineînţeles, pe Duèze trebuie să-l ajutăm să se aleagă... Clémence trebuia să înţeleagă ce-l făcuse pe Valois să stăruie atîta şi să învîrtească aşa de bine lucrurile pentru ca ea să fie aleasă ca regină a Franţei ; se bizuia mult pe prezenţa ei binefăcătoare, pe farmecul şi înţelepciunea ei, pentru a-l ajuta pe rege să cîrmuiască bine ţara. Lui Valois să-şi deschidă deci inima Clémence cu toată încrederea, în toate privinţele. Nu era ruda ei cea mai apropiată la curte, devreme ce prima lui soţie fusese mătuşă a prinţesei Clémence, şi nu-i ţinea el loc de tată tînărului suveran ? Clémence şi Valois trebuiau să încheie de pe acum o strînsă alianţă...

Pe Clémence începuse s-o ameţească de-a binelea această vorbărie, toate numele astea rostite alandala, şi neastîmpărul acestui personaj brodat în fir de aur care nu înceta să umble încoace şi încolo în jurul ei. Se întreba dacă pomenitul conetabil era Robert d'Artois, şi care dintre cei doi fraţi ai regelui văzuţi mai înainte se numea contele de Poitiers. Prea multe impresii noi şi prea multe feţe abia întrezărite i se învălmăşeau în minte. Şi apoi, peste cîteva clipe avea să se mărite. Era convinsă de bunăvoinţa tuturor şi mişcată de atîta grijă ce-i arăta contele de Valois. Dar ar fi vrut să i se lase un răgaz ca să-şi grijească sufletul. Era oare aceasta nunta unei regine ?

Avu tăria să întrebe de ce se dădea atîta zor cununiei.

— Pentru că trebuie să fiţi duminică la Reims, unde Ludovic va fi uns rege, şi pentru că el a vrut să se facă mai întîi cununia, ca să poţi sta alături de dînsul, răspunse Valois.

Ceea ce nu spuse, e că numai cheltuielile de nuntă priveau coroana, pe cînd acelea ale încoronării cădeau în sarcina pîrgarilor oraşului Reims. Vistieria regală era însă, după înfrîngerea oştirii înnoroiate, mai secătuită ca oricînd. De aceea se făcea o nuntă de mîntuială, fără nici o pompă ; petrecerile vor fi plătite cu banii locuitorilor din Reims.

Clémence a Ungariei nu reuşi să fie lăsată în pace decît poruncind să-i fie adus duhovnicul. Se spovedise în dimineaţa aceea, dar voia să fie sigură că se înfăţişează fără păcate în faţa altarului. Nu săvîrşise cumva vreun păcat mărunt în ultimile ceasuri, nu arătase o lipsă de umilinţă mirîndu-se de primirea nu tocmai strălucită ce i se făcuse, nu dovedise lipsă de dragoste creştinească faţă de aproapele, dorind ca mai curînd să-l ia dracu pe monseniorul de Valois decît să se tot rotească în jurul ei ?

Ludovic al X-lea avusese de mărturisit în ajun păcate mai grele călugărului dominican însărcinat să poarte de grijă sufletului său...

În timp ce dădea zor cu ultimile pregătiri, Hugues de Bouville se văzu oprit în curtea castelului de către jupîn Spinello Tolomei.

Starostele zarafilor lombarzi din Paris, sprinten în pofida celor şaizeci de ani şi a trupului său pîntecos, era şi el în drum spre Reims unde dobîndise furnituri mari pentru în-

coronare, şi se ducea să vadă ce treabă făcuseră slujbaşii săi. Îi ceru lui Bouville veşti despre nepotu-său Guccio.

— Ce-i trebuia lui să se arunce în apă ! gemu Tolomei. Ah, cum îi simt lipsa în zilele acestea. El ar fi trebuit să bată drumurile în locul meu.

— Şi crezi dumneata că mie nu mi-a lipsit cît a ţinut călătoria, de la Marsilia încoace ? răspunse Bouville. Escorta a cheltuit de două ori atîta cît ar fi costat călătoria dacă banii ar fi fost pe mîna lui.

Tolomei se arăta îngrijorat. Cu ochiul stîng închis şi buza lăsată în jos, se plîngea de vremurile grele. În ciuda făgăduielilor monseniorului de Valois, un nou bir fusese cerut bancherilor lombarzi ; pentru orice vînzare, învoială sau schimb de aur şi argint, vor avea de plătit de acum înainte, cumpărător şi vînzător deopotrivă, cîte doi dinari de fiecare livră ; şi ispravnici ai regelui urmau să fie aşezaţi peste tot spre a supraveghea negustoriile şi a ridica angaraua. Toate acestea aminteau de ordonanţele regelui Filip.

— De ce atunci ni s-au mai dat asigurări că toate se vor schimba...

Bouville se despărţi de Tolomei pentru a ajunge din urmă alaiul nupţial.

Monseniorul de Valois, cu un aer triumfător, era cel care o ducea pe mireasă la altar. Cît despre Ludovic al X-lea, trebui să meargă de unul singur. Nici o femeie din neamul lor nu era acolo pentru a-i da braţul. Mătuşă-sa, Agnès de France, fiică a lui Ludovic cel Sfînt, refuzase să vină, şi se înţelegea lesne de ce : era mama prinţesei Marguerite de Burgundia. Contesa Mahaut trimisese vorbă că frămîntările din Artois o împiedicaseră în ultima clipă să plece. Va sosi însă de-a dreptul la Reims, pentru încoronare. În ce-o priveşte pe contesa de Valois, deşi soţul ei o chemase să vină neapărat, ea trebuie să fi apucat pe un drum prost, cu spuza ei de fete, sau i se rupsese osia la trăsură ; şambelanul însărcinat s-o însoţească putea să se aştepte la un frecuş zdravăn.

Monseniorul Jean d'Auxois, cu mitra în cap, cununa perechea regală. Tot timpul cît ţinu slujba, Clémence nu încetă să se dojenească singură că nu izbutise să se reculeagă aşa cum ar fi dorit. Se silea să-şi înalţe gîndurile spre cer, rugînd pe Dumnezeu să-i dea, în toate ceasurile vieţii, virtuţile unei so-

ţii, însuşirile unei suverane şi binecuvîntările maternităţii ; dar ochii îi lunecau, fără să vrea, spre bărbatul pe care îl auzea răsuflînd lîngă dînsa, a cărui faţă abia o cunoştea, şi cu care chiar în seara aceea avea să se culce în acelaşi pat.

De fiecare dată cînd îngenunchia, îl apuca o tuse care nu-l ţinea mult şi părea un năravul său ; te mira, la un om aşa tînăr, încreţitura adîncă din jurul bărbiei teşite. Avea buze subţiri, cu colţurile lăsate în jos, părul lung şi lins, de o culoare nehotărîtă. Şi cînd bărbatul acesta, cu care tocmai o măritau, întorcea spre dînsa ochii săi mari şi palizi, Clémence se simţea stînjenită de privirea ce se plimba pe mîinile, pe pieptul şi pe gura ei. Se mira că nu mai află în ea simţimîntul de fericire curat şi fără margini care-i umpluse sufletul la plecarea din Neapole.

„Dumnezeule, nu mă lăsa să fiu nerecunoscătoare faţă de toate binefacerile pe care mi le-ai hărăzit."

Dar nu poţi să porunceşti minţii în fiecare clipă, şi Clémence se pomeni gîndind în toiul slujbei de cununie că dacă i s-ar fi dat să aleagă între cei trei prinţi ai Franţei, fără îndoială că pe contele de Poitiers l-ar fi ales. O spaimă cumplită o cuprinse şi-i venea să ţipe : „Nu, nu vreau, nu sînt vrednică !" Chiar atunci îşi auzi glasul, parcă altul decît al ei, răspunzînd : „Da", episcopului care o întreba dacă vrea să-l ia de soţ pe Ludovic, rege al Franţei şi Navarrei.

Întîiul tunet izbucni tocmai cînd i se petrecea pe deget un inel prea mare ; nuntaşii se uitară unul la altul şi mulţi îşi făcură cruce.

Cînd alaiul ieşi, ţăranii aşteptau, îmbulziţi în faţa bisericii, cu cămăşi sărăcăcioase de pînză pe dînşii şi cu picioarele învelite în cîrpe. Clémence nici nu-şi dădu seama cînd rosti :

— Nu li se va împărţi pomană ?

Gîndise cu glas tare şi toţi cei aflaţi acolo au observat că întîia ei vorbă de regină fusese o vorbă miloasă.

Ca să-i facă pe plac, Ludovic al X-lea porunci şambelanului său Mathieu de Trye, să le arunce cîţiva pumni de gologani. Ţăranii se năpustiră de îndată, trîntindu-se la pămînt, şi mireasa avu sub ochii ei priveliştea unei bătălii sălbatece. Se auzeau hainele pleznind, grohăituri înfundate ca de porci şi scăfîrlii ciocnite. Baronii făceau mare haz privind la această învălmăşeală. Unul dintre ţărani, mai spătos şi mai greu ca

ceilalți, strivea sub talpa lui mîinile celor care apucaseră un bănuț și le silea să se deschidă.

— Iată un țopîrlan care mi se pare descurcăreț, spuse rîzînd Robert d'Artois. Al cui e ? Îl cumpăr bucuros.

Și Clémence văzu cu necaz că Ludovic rîdea și el alături de ceilalți.

„Nu așa se face pomană, gîndi ea, am să-l învăț asta."

Ploaia începu să cadă și încăierarea se isprăvi în noroi.

Mesele fuseseră întinse în cea mai mare încăpere a castelului. Prînzul ținu cinci ceasuri. „Și iată-mă regina Franței", își zicea din cînd în cînd Clémence. Nu se obișnuise cu acest gînd. Nu se obișnuise de altminteri cu nimic. Lăcomia de mîncăi nesățioși a seniorilor francezi o uluia. Pe măsură ce bărdacele cu vin treceau de la unul la altul, glasurile se înfierbîntau. Singura femeie la acest ospăț de războinici, Clémence vedea toate privirile îndreptîndu-se spre dînsa, și ghicea că în fundul sălii glumele luau o întorsătură cam porcoasă.

În răstimpuri, cîte unul dintre comeseni ieșea pînă afară. Mathieu de Trye, primul șambelan, strigă :

— Regele, stăpînul nostru, nu dă voie să vă ușurați pe scara unde are să treacă el.

Cînd se aflau asupra celui de al patrulea rînd de bucate, fiecare alcătuit din șase feluri, printre care un porc întreg adus la masă în frigarea lui și un păun cu toate penele înfipte în tîrtiță, doi scutieri se iviră ducînd o plăcintă uriașă pe care o puseră în fața perechii regale. Unul despică în două coaja plăcintei și o vulpe vie sări în sală, primită cu chiote. Neavînd destulă vreme să pregătească vreo prăjitură măreață sau niște castele de zahăr ars, pentru care ar fi avut nevoie de cîteva zile, bucătarii ținuseră să-și arate măiestria în acest fel.

Vulpea speriată se rotea prin sală, tîrîndu-și coada roșiatică și stufoasă pe lespezile de piatră, cu frumoșii ei ochi sclipitori tulburați de groază.

— Săriți la vulpe ! Săriți la vulpe ! urlară seniorii năpustindu-se din jilțurile lor.

Porniră de îndată o vînătoare. Robert d'Artois, fu acela care prinse animalul. Îl văzură pe mătăhălos aruncîndu-se cu toată greutatea lui printre mese, apoi ridicîndu-se, ținînd în brațe vulpea care scheuna, arătîndu-și colții subțiri sub buzele negre. După aceea, Robert își strînse încet degetele ; se auziră troznind vertebrele ; ochii vulpii se făcură sticloși, și

Robert întinse animalul mort pe masă, în fața reginei, ca un omagiu.

Clémence, care-și îndoise policarul peste inelul prea mare ca să nu-i lunece din deget, întrebă dacă în Franța era datina ca femeile despre partea mirelui să nu fie de față la cununii. I se explică ce se întîmplase și că femeile care se aflau pe drum nu avuseseră timp să sosească.

— Dar oricum, soră dragă, n-ai fi putut avea prilejul să-mi cunoști soția, spuse contele de Poitiers.

— Și pentru ce așa... frate ? întrebă Clémence, care simțea o vie curiozitate să-l asculte și căreia totodată îi venea greu să-i răspundă.

— Pentru că e încă întemnițată la castelul din Dourdan, lămuri contele de Poitiers.

Apoi, întorcîndu-se spre rege :

— Frate, măria-ta, în ziua aceasta de bucurie pentru tine, îți cer să ridici pedeapsa ce s-a dat soției mele Jeanne și să-mi îngădui s-o aduc acasă. Tu știi că dînsa nu și-a călcat cinstea și nu ar fi drept s-o mai lași multă vreme să plătească pentru niște păcate care nu sînt ale ei.

Aiuritul își încruntă fruntea. Se vedea bine că nu știa ce să răspundă, nici ce hotărîre să ia. Trebuia oare, pentru a fi pe placul reginei Clémence, să arate blîndețe sau dimpotrivă, să facă dovadă de tărie, două însușiri ce se cer în aceeași măsură unui rege ? Căuta din ochi pe unchiu-său Valois, pentru a-i cere sfatul, dar acesta tocmai ieșise să ia aer. Robert d'Artois era în celălalt capăt al încăperii, unde începuse să-i explice lui Filip de Valois, fiul lui Charles, cum poți apuca o vulpe fără ca ea să te muște. Și apoi, Aiuritul nu ținea să-l facă din nou părtaș la istoria asta în care Robert era băgat pînă-n gît.

— Stăpîne, soțul meu, vorbi Clémence, din dragoste pentru mine, fă-i fratelui tău hatîrul ce ți-l cere. Ziua de azi e o zi de nuntă și aș vrea ca toate femeile din țara ta să aibă parte de bucurie.

Punea atîta inimă, vorbea cu atîta căldură, de parcă ar fi simțit o ușurare la gîndul că Filip de Poitiers avusese o soție și că voia să și-o aducă iar lîngă dînsul.

Privindu-l pe Ludovic, părea mai frumoasă : ochii ei mari, albaștri între genele blonde, aveau un fel de a se uita la el care făcea mai mult ca o pledoarie.

Afară de asta regele mîncase zdravăn şi îşi golise cupa de mai multe ori decît s-ar fi cuvenit. Se apropia clipa cînd avea să se înfrupte din farmecele făgăduite de acest frumos trup liniştit, al cărui stăpîn era de azi încolo. Nu-i ardea acum să cumpănească urmările politice ale gestului ce i se cerea.

— Nu e nici un lucru pe care să nu vreau să-l fac pentru a-ţi fi pe plac, draga mea, răspunse Ludovic. Tu, frate, poţi să ţi-o iei acasă pe doamna Jeanne şi s-o aduci printre noi cînd vei pofti.

Celălalt frate, tînărul conte de La Marche, cel mai frumos din tustrei, care urmărise cu luare aminte dialogul, spuse atunci :

— Şi eu, cum rămîn, frate ? Mă învoieşti şi pe mine... s-o aduc pe Blanche ?

— Blanche niciodată ! i-o tăie scurt regele.

— Doar să mă duc s-o văd la Château-Gaillard, şi s-o aşez într-o mînăstire unde va avea un trai mai puţin aspru...

— Niciodată, repetă Aiuritul cu un glas care nu îngăduia nici o stăruinţă.

Teama că Blanche, ieşită din temniţa ei, ar putea vorbi despre împrejurările în care murise prinţesa Marguerite îi inspirase de data aceasta o hotărîre rapidă şi fără apel.

Iar Clémence, simţind că trebuie să se mulţumească cu prima ei victorie, nu mai îndrăzni să se bage în vorbă.

— N-am să mai am deci niciodată dreptul de a avea o soţie ? îşi urmă vorba Charles.

— Cum o vrea soarta, frate, răspunse regele.

— Se pare că soarta îl ajută mai mult pe Filip decît pe mine.

Şi din această clipă, Charles de La Marche prinse a-l urî nu pe rege, ci pe contele de Poitiers căruia şi pînă atunci îi purtase pică, firea lor deosebită învrăjbindu-i, şi împotriva căruia se simţea întărîtat văzînd că regele îi arăta mai multă bunăvoinţă.

La sfîrşitul acestei zile istovitoare, tînăra regină era aşa de obosită, încît întîmplările nopţii se desfăşurară pentru dînsa ca într-o altă viaţă. Nu avu nici groază, nici suferinţă prea mare, nici plăcere deosebită. I se supuse pur şi simplu bărbatului, înţelegînd că lucrurile trebuie să se petreacă astfel. Îl auzi, înainte de a o fura somnul, îngînînd nişte cu-

vinte care o făcură să spere că soţul ei o plăcea. Să fi fost mai puţin novice în treburi de acestea, ar fi priceput că avea, barem pentru o bucată de vreme, putere absolută asupra lui Ludovic al X-lea.

Într-adevăr, acesta se minuna că află la o fiică de rege supunerea pe care n-o întîlnise pînă atunci decît la slujnice. Teama cumplită a slăbiciunilor care-l apucau în patul Margueritei de Burgundia dispăruse. La urma urmei, poate că n-o fi fost făcut pentru femeile oacheşe. De patru ori la rînd se văzu biruitor asupra acestui trup frumos care lucea palid, parcă sidefiu, sub mica lampă cu ulei spînzurată în cerul patului, trup din care dorinţa lui putea face tot ce poftea. Niciodată nu se învrednicise de o asemenea ispravă.

Cînd ieşi din odaia de culcare, dimineaţa tîrziu, simţea că i se învîrteşte niţel capul, dar şi-l ţinea sus. Avea uitătura hotărîtă şi s-ar fi zis că noaptea de nuntă ştersese amintirea necazurilor sale militare. Ceea ce se pierdea pe cîmpul de bătălie se recucerea pe cel al dragostei...

Pentru întîia oară, Aiuritul se simţea în stare să înfrunte fără sfială glumele cam deocheate ale vărului său d'Artois care trecea drept bărbatul cel mai înzestrat cu de toate şi ţinînd mai îndelung la tăvăleală din toată curtea.

Apoi, către amiază, alaiul regesc porni iar la drum, îndreptîndu-se spre miazănoapte. Clémence se mai întoarse o dată să privească acest castel în care nu şezuse decît douăzeci şi patru de ceasuri şi de a cărui mărime adevărată nu va putea niciodată să-şi aducă aminte.

După două zile, soseau la Reims. Locuitorii, care nu mai văzuseră o încoronare de treizeci de ani — adică pentru cel puţin jumătate din populaţie — spectacolul era nou. Se îngrămădiseră pe la porţi şi de-a lungul străzilor. Oraşul gemea de oameni din satele dimprejur, veniţi pe jos sau călări, de tot soiul de negustori, de ursari, de scamatori, de armăşei şi ispravnici ai regelui care se grozăveau de parcă fiecare din ei avea în mînă cîrma ţării.

Locuitorii Reimsului nu puteau să-şi închipuie că vor mai avea prilejul să vadă acest mare alai şi să-i plătească cheltuiala încă de trei ori în mai puţin de paisprezece ani.

Dar niciodată de acum încolo catedrala din Reims nu va mai vedea trecîndu-i pragul un rege al Franţei însoţit de cei

trei urmaşi pe care istoria avea să-i rînduiască după dînsul. Într-adevăr, în spatele lui Ludovic al X-lea călcau contele de Poitiers, contele de La Marche şi contele Filip de Valois, adică viitorul Filip al V-lea, viitorul Charles al IV-lea şi viitorul Filip al VI-lea. Cei doi Filipi, Poitiers şi Valois, aveau fiecare douăzeci şi doi de ani, iar Charles de La Marche douăzeci şi unu. Înainte ca acesta din urmă să fi împlinit treizeci şi şapte, coroana se va aşeza pe cele trei capete, unul după altul.

PARTEA A DOUA

DUPĂ FLANDRA, ALTĂ BELEA : RĂZMERIȚA DIN ARTOIS

I

RĂSCULAȚII

Din toate îndeletnicirile omenești, aceea care-ți dă pe mînă cîrmuirea semenilor tăi, deși cea mai rîvnită, e și cea mai dezamăgitoare, căci n-are sfîrșit niciodată, și nu îngăduie minții nici o odihnă. Brutarul care și-a scos cuptorul de pîine, tăietorul din pădure în fața stejarului doborît, judecătorul care a dat o hotărîre, arhitectul care vede înălțîndu-se creasta unei clădiri, pictorul, după ce și-a isprăvit tabloul, toți aceștia pot, barem într-o seară, să cunoască liniștea relativă pe care ți-o dă o strădanie dusă la capăt. Cîrmuitorul de țară niciodată. Abia a sărit un hop și o dificultate politică pare înlăturată, că iată alta, care se plămădea tocmai pe cînd îi venea de hac celei dintîi, solicitînd imediat atenția. Generalul biruitor se bucură pe îndelete de onorurile victoriei, dar primul ministru trebuie să înfrunte noile situații născute chiar din această victorie. Nici o problemă nu poate să rămînă multă vreme nerezolvată, căci aceea care pare astăzi secundară, va căpăta mîine o tragică însemnătate.

Îndeletnicirea cîrmuirii nu poate fi asemuită decît cu cea a medicinii, care cunoaște aceeași înlănțuire neîntreruptă, aceeași întîietate a cazurilor urgente, aceeași supraveghere de fiece clipă a tulburărilor ușoare care pot fi simptomele unor leziuni grave, în sfîrșit, aceeași necontenită angajare a răspunderilor în situații a căror dezlegare depinde de împrejurări viitoare. Echilibrul societăților, ca și sănătatea indivizilor, nu are niciodată un caracter definitiv, și nu poate reprezenta o trudă isprăvită. Pentru omul de stat, singurele prilejuri de-a mai răsufla, i le oferă eșecul, cu amărăciunea legată de el, cu

frămîntarea neliniştită a faptelor săvîrşite, şi adeseori, plin de ameninţări. Cîrmuitorul nu-şi află odihna decît în înfrîngere.

Ceea ce-i adevărat în zilele noastre, cînd sarcina de a cîrmui o naţiune cere puteri şi însuşiri aproape supraomeneşti, a fost fără îndoială tot aşa de adevărat de cînd lumea ; iar meseria de rege, pe cînd regii guvernau ei înşişi, impunea aceleaşi servituţi neîntrerupte.

După jalnica sa ispravă războinică, abia ajunsese Ludovic al X-lea să dea uitării treburile Flandrei, resemnîndu-se a le lăsa să putrezească pentru că nu putea să le afle o dezlegare, abia îşi cîştigase prestigiul mistic pe care încoronarea îl conferă suveranului, fie el şi cel mai păcătos dintre monarhi, şi numaidecît alte tulburări izbucniră prin părţile de miază-noapte ale Franţei.

Baronii din Artois, aşa cum i-au făgăduit lui Robert, nu-şi lepădaseră armele cînd s-au întors de la oaste. Străbăteau ţara cu pîlcurile de oşteni, încercînd să cîştige populaţiile pentru cauza lor. Toată nobilimea le ţinea parte, şi prin ea, satele. Burghezia tîrgurilor era împărţită. Arassul, Boulogne, Thérouanne se uniseră cu răsculaţii. Calais, Avesnes, Bapaume, Aire, Lens şi Saint-Omer rămîneau credincioase contesei Mahaut. Ţara se găsea într-o stare de fierbere foarte apropiată de răzvrătire.

Aţîţătorii erau Jean de Fiennes, domnii de Caumont şi de Souastre, şi Gérard Kierez, cel mai iscusit dintre ei, care ştia să întocmească petiţii şi să ducă judecata în faţa divanurilor regelui.

Sprijiniţi, conduşi şi ajutaţi cu bani de către Robert d'Artois, se bucurau datorită acestuia de ocrotirea contelui de Valois şi a întregii clici reacţionare din jurul lui Ludovic al X-lea.

Revendicările lor erau de două feluri. Pe de o parte cereau întoarcerea la vechile rînduieli ale lui Ludovic cel Sfînt, vrînd să vină iar vremea cînd nu aveau de dat socoteală decît judecătorilor puşi de dînşii în ţinuturile lor, făceau război cînd le plăcea şi nu plăteau biruri aproape de fel. Pe de altă parte, cereau schimbarea ocîrmuirii din Artois şi mai cu seamă scoaterea din slujbă a cancelarului contesei Mahaut, Thierry d'Hirson, care le stătea ca sarea în ochi.

Dacă pretențiile lor ar fi găsit ascultare, contesa Mahaut ajungea să fie lipsită de orice putere pe moșia ei, ceea ce aștepta neclintit nepotu-său, Robert.

Mahaut nu era însă femeia care să se lase jecmănită. Umblînd cu șiretlicuri, ducîndu-i cu vorba pe baroni, făgăduind fără să-și țină cuvîntul, prefăcîndu-se într-o zi că le intră în voie, pentru ca a doua zi să ia toată tărășenia de la capăt, căuta cu orice chip să cîștige timp. Vechile rînduieli? Negreșit, le va face baronilor pe plac, reînviind vechile rînduieli. Dar pentru asta, trebuia să poruncească o cercetare, ca să se afle cu de-amănuntul care erau rînduielile în fiecare seniorie.

Ocîrmuitorii ei? Dacă au greșit sau au făcut mîncătorii folosindu-se de slujba lor, îi va pedepsi fără milă. Pentru aceasta de asemenea se va face o cercetare... Și după aceea dezbaterea era adusă înaintea regelui, care nu pricepea nimic și era cu gîndul la celelalte necazuri ale lui în timp ce i se împuiau urechile cu un val de argumente juridice. Contesa Mahaut primea plîngerile maestrului Gérard Kierez; făcea dovada unei bunăvoințe de netăgăduit. Va căuta să afle cum stau lucrurile și data viitoare se va întîlni cu baronii la Bapaume... Pentru ce Bapaume? Pentru că Bapaume era orașul ei și pentru că ținea acolo un pîlc de oaste... Mahaut stăruia ca întîlnirea să aibă loc la Bapaume. Apoi, în ziua hotărîtă, nu venea la Bapaume, deoarece trebuise să plece la Reims pentru încoronare...

După ce trecu încoronarea, uită de întîlnirea făgăduită. Dar va veni curînd în Artois; să aibă răbdare baronii. Cercetările își urmau cursul lor, adică armășeii aflați în solda ei puneau oamenii să iscălească, amenințîndu-i cu bîta, cu temnița și cu știreangul, mărturii pline de laudă pentru ocîrmuirea canonicului cancelar Thierry d'Hirson.

Văzînd toate acestea, baronii își pierduseră sărita. Sîngele li se sui la cap; se răzvrătiră fățiș și-i trimiseră vorbă lui Thierry, care se găsea la Paris pe lîngă contesă, să nu mai pună piciorul în Artois, sub pedeapsă cu moartea. Apoi, îl chemară înaintea lor pe celălalt Hirson, Denis, vistiernicul, care făcu prostia să vină; punîndu-i o sabie la gît, îl siliră să se lepede, cu jurămînt, de frate-său.

Vrajba politică aducea a răfuială. Lucrurile luau o întorsătură așa de primejdioasă, încît Ludovic al X-lea se repezi

el însuşi pînă la Arras. Ţinea să apară în chip de mijlocitor. Dar nu putea face mare lucru, cînd nu mai avea oaste şi cînd singurul pîlc rămas nerisipit era tocmai cel care se răscula.

La 19 septembrie, slujitorii contesei Mahaut crezură nimerit să-i aresteze fără veste pe domnii de Souastre şi de Caumont, doi zurbagii care se potriveau de minune, unul fiind tare de gură şi celălalt năpraznic la bătaie, şi care păreau să fi luat conducerea răzmeriţei. Souastre şi Caumont au fost aruncaţi în închisoare. Robert d'Artois alergă numaidecît să stăruie pentru dînşii pe lîngă rege.

— Vere, măria-ta, spuse el, n-am nici un amestec în toată istoria asta, o ştii, deoarece am fost lipsit de moştenirea mea, pe care mătuşa Mahaut o cîrmuieşte, trebuie să recunoaştem, destul de prost. Dar dacă, Souastre şi Caumont, sînt ţinuţi mai departe în temniţă, ascultă ce-ţi spun, vom avea război în Artois. Îţi dau aceasta de ştire numai pentru că îţi vreau binele.

Contele de Poitiers trăgea de cealaltă parte :

— Poate că nu-i tocmai cuminte de a fi arestat pe cei doi seniori, dar ar fi o greşeală mai gravă să li se dea drumul acum. Ar însemna să încurajezi orice răzvrătire în ţară ; ai îngădui astfel, frate, ca puterea ta să fie ştirbită.

Charles de Valois se băgă în vorbă, furios :

— E de ajuns, nepoate, izbucni el, întorcîndu-se spre Filip de Poitiers, că regele ţi-a redat soţia care iese chiar zilele acestea de la Dourdan. Nu te apuca să aperi şi cauza mamei. Nu trebuie să-i ceri regelui să deschidă porţile închisorilor pentru cine îţi place şi să le închidă peste cei care nu-ţi plac.

— Nu văd nici o legătură, unchiule, răspunse Filip.

— Eu însă o văd, şi s-ar crede pe bună dreptate că însăşi contesa Mahaut te îndeamnă să stărui astfel.

În cele din urmă Aiuritul porunci contesei Mahaut să-i libereze pe cei doi seniori întemniţaţi. În tabăra contesei începu să umble din gură în gură un joc de cuvinte răutăcios : „Domnul nostru Ludovic e deocamdată aplecat spre... clemenţă".

Souastre şi Caumont ieşiră din arestul lor de o săptămînă cu aureolă de martiri. La 26 septembrie îşi adunau la Saint-Pol toţi partizanii lor, care-şi ziceau acum „aliaţi". Souastre vorbi din belşug, şi graiul său necioplit, tonul aprig al propunerilor sale îi cuceriră pe ascultători. Trebuia, zicea el, să

se refuze plata birurilor şi să fie spînzuraţi ispravnicii, dăbilarii şi toţi slujbaşii, armăşei şi împuterniciţi ai contesei, începînd, bineînţeles, cu familia d'Hirson.

Regele trimisese în grabă doi sfetnici de ai săi, Guillaume Flotte şi Guillaume Paumier, pentru a propovădui pacea şi a mijloci o nouă întîlnire la Compiègne. Aliaţii se învoiră în principiu cu această întîlnire, dar nici n-apucaseră bine să iasă cei doi Guillaume din adunare şi un trimis al lui Robert d'Artois sosi, năduşit şi abia trăgîndu-şi sufletul după atîta drum străbătut în goana calului. Le aducea baronilor doar o ştire : contesa Mahaut, făcînd mare taină din această călătorie, sosea ea însăşi în Artois ; va fi a doua zi la conacul din Vitz al lui Denis d'Hirson.

După ce Jean de Fiennes dădu în vileag această veste, Souastre rosti cu glas tare :

— Ştim de acum înainte, domnilor, ce avem de făcut.

Drumurile din Artois răsunară în noaptea aceea de tropote de cai şi zăngănit de arme.

II

CONTESA DE POITIERS

Uriaşul rădvan, sculptat, vopsit şi aurit în întregime, luneca printre copaci. Era aşa de lung, că trebuia uneori toată destoinicia vizitiului pentru a-l face să ia o cotitură, şi oştenii din escortă descălecau adesea ca să pună umărul la urcuşul vreunui dîmb.

Deşi lădoiul de stejar fusese aşezat chiar pe osii, cei dinăuntru nu prea simţeau hîrtoapele drumului, de multe perne şi covoare ce se aflau îngrămădite acolo. Şase femei erau instalate aproape ca într-o odaie, flecărind, jucîndu-se cu arşice sau schimbînd între ele ghicitori. Se auzeau fîşîind crengile joase, atinse de pielea coviltirului.

Jeanne de Poitiers dădu la o parte perdeaua brodată cu crinii şi castelele de aur, care înfăţişau stema familiei d'Artois.

— Unde sîntem ? întrebă ea.

— Mergem de-a lungul rîului Authie, doamnă, răspunse Béatrice d'Hirson. Trecurăm adineaori prin Auxi-le-Château. Pînă într-un ceas, vom ajunge la Vitz, la unchiu-meu, Denis, care ne aşteaptă şi va fi foarte bucuros să vă revadă. Şi poate că doamna Mahaut se va şi afla acolo, cu soţul domniei tale.

Jeanne de Poitiers privea peisajul, copacii încă verzi, păşunile în care ţăranii coseau o otavă rară sub un cer însorit, căci, aşa cum se întîmplă adeseori după verile ploioase, pe la acest sfîrşit de septembrie vremea se făcuse frumoasă.

— Doamnă Jeanne, te rog, nu te mai apleca în afară la fiecare clipă, urmă Béatrice. Doamna Mahaut ne-a sfătuit să bagi bine de seamă şi să nu-ţi arăţi faţa cînd vom fi în Artois.

Dar Jeanne nu-şi putea lua ochii de la geam. Să privească! De opt zile, de cînd ieşise din închisoare, nu făcea decît asta. Aşa cum un înfometat se îndoapă cu hrană, gîndind că nu se va mai sătura niciodată, prin privire ea îşi însuşea din nou universul. Frunzişul copacilor, norii subţiri, o clopotniţă care se zărea în depărtare, zborul unei păsări, iarba taluzurilor, toate i se păreau de-o nemaipomenită frumuseţe, pentru că era liberă.

Cînd porţile castelului de la Dourdan se deschiseseră în faţa ei, şi cînd căpitanul fortăreţei, plecîndu-se pînă-n pămînt, îi urase drum bun, arătîndu-i cît de mare fusese pentru dînsul cinstea de a o avea ca oaspete, Jeanne se simţise cuprinsă de un fel de ameţeală.

„Mă voi mai obişnui vreodată cu libertatea?" se întreba.

La Paris, o aşteptase o dezamăgire. Mamă-sa trebuise să plece în pripă spre Artois. Dar îi lăsase rădvanul ei, mai multe doamne de neam mare, precum şi numeroase slugi.

În vreme ce croitori, croitorese şi brodeze dădeau zor să-i reconstituie o garderobă, Jeanne se folosise de acest popas de cîteva zile pentru a umbla, însoţită de Béatrice, prin capitală. Se simţea ca o străină, venită de la celălalt capăt al lumii, şi era încîntată de tot ce vedea. Străzile! Nu se mai sătura de privelişte a străzilor. Galantarele din galeria Negustorilor, dughenile de pe cheiul Giuvaergiilor! Avea poftă să pipăie tot, să cumpere tot. Deşi îşi păstra acea ţinută mîndră, stăpînită, care fusese întotdeauna a ei, ochii îi străluceau, trupul i se însufleţea, cuprins de o bucurie a simţurilor cînd atingea brocarturile, perdelele, podoabele de aur. Şi totuşi, nu putea să

gonească amintirea zilelor cînd venise, în aceleaşi dugheni, cu Marguerite, Blanche, fraţii d'Aulnay...

„M-am jurat destul, în închisoarea mea, îşi zicea dînsa, că dacă ies vreodată de acolo, să nu-mi mai pierd vremea cu fleacuri. De altminteri, ele nu-mi plăceau aşa de mult odinioară ! De unde-mi vine această patimă pe care n-o pot ţine în frîu ?"

Cerceta cu luare aminte îmbrăcămintea femeilor pentru a nota noile amănunte ale modei şi forma pe care o aveau în acest an pălăriile, rochiile şi scurteicile. Căuta să citească în ochii bărbaţilor dacă mai putea să placă. Complimentele mute pe care le primea, felul cum tinerii întorceau capul după dînsa reuşeau să-i împrăştie orice teamă în privinţa asta. Pentru cochetăria ei, găsea o scuză ipocrită : „Trebuie să aflu, îşi repeta în gînd, dacă mai am farmece care să-l ispitească pe soţul meu".

La drept vorbind, ieşea neatinsă trupeşte, după cele şaisprezece luni de închisoare. Regimul de la Dourdan nu putea fi nicidecum asemuit cu cel de la Château-Gaillard. Jeanne era ceva mai palidă ca înainte, ceea ce, într-o privinţă, o făcea mai frumoasă, căci pistruii dispăruseră de pe faţa ei. Sub cosiţele false răsucite în chip de melci pe după urechi. — „Femeile care au părul rar îşi pun şi ele", îi spusese Béatrice d'Hirson, pentru a o linişti — gîtul ei, cel mai frumos gît din Franţa, susţinea tot cu aceeaşi graţie căpşorul acela cu umerii obrajilor ieşiţi şi cu ochii albaştri puţintel alungiţi spre tîmple. Paşii ei îţi aminteau umbletul mlădios al ogarilor albi. Jeanne nu-i prea semăna mamei sale, avînd doar aceeaşi sănătate zdravănă, iar ca înfăţişare aducea mai curînd cu răposatul conte palatin care fusese un senior foarte ferchеş.

Acum, cînd era aşa de aproape de ţinta călătoriei, Jeanne devenea tot mai nerăbdătoare ; aceste ultime ceasuri i se păreau mai lungi decît toate lunile trecute. Caii nu şi-or fi încetinit goana ? Nu li s-ar putea da zor vizitiilor ?

— Vai, doamnă, şi eu ard de nerăbdare să mă văd mai repede poposind undeva, dar nu din aceeaşi pricină ca domnia ta, zicea una dintre doamnele însoţitoare, la celălalt capăt al rădvanului.

Această persoană, care se numea doamna de Beaumont, era însărcinată în luna a şasea. Pentru dînsa drumul începuse

să fie istovitor ; își cobora uneori ochii spre pîntecul ei, cu un oftat așa de greu, încît celelalte femei nu-și puteau stăpîni rîsul.

Jeanne de Poitiers o întrebă în șoaptă pe Béatrice :

— Ești într-adevăr sigură că soțul meu nu s-a îndrăgostit de altă femeie în tot acest timp ? Nu cumva m-ai mințit ?

— Nu, doamnă, crede-mă. De altfel, chiar dacă monseniorul de Poitiers și-ar fi întors ochii spre alte femei, tot n-ar mai putea să se gîndească la ele după ce a băut licoarea vrăjită care-l va face să fie numai al domniei tale. Vezi doară că el însuși a cerut regelui să te întorci acasă !...

„Și chiar dacă o fi avînd o ibovnică, nu-i nimic, mă voi împăca și cu asta. Un bărbat, fie el și împărțit cu altă femeie, tot e mai bun ca închisoarea", își zicea Jeanne. Dădu iar deoparte perdeaua, ca și cum făcînd astfel, iuțea mersul trăsurii.

— Rogu-te, doamnă, spuse din nou Béatrice, nu te arăta atîta. Nu prea sîntem iubiți acum prin locurile acestea.

— Oamenii par totuși foarte drăguți, răspunse Jeanne. Țăranii ăștia care ne salută nu au oare fețe plăcute ?

Lăsînd perdeaua în jos, nu văzu că îndată ce trecuse rădvanul, trei țărani, care tocmai o salutaseră plecîndu-se pînă la pămînt, dădură fuga în pădure, pentru a-și dezlega caii și a porni în galop.

Puțin timp după aceea, rădvanul pătrunse în curtea conacului de la Vitz ; nerăbdarea contesei de Poitiers avu să sufere o nouă dezamăgire. Pe cînd Jeanne se gîndea să cadă în brațele mamei sale, pe cînd se pregătea mai ales să-și revadă soțul, Denis d'Hirson îi spuse, ieșindu-i înainte, că nici contesa d'Artois, nici contele de Poitiers nu veniseră și că o așteptau în castelul d'Hesdin, la zece leghe mai spre miazănoapte.

— Ce înseamnă asta ? o întrebă în șoaptă pe Béatrice. N-ai zice că se feresc înadins din calea mea ca să nu mă vadă ?

Și o tulburare plină de teamă o cuprinse deodată. Toată călătoria aceasta, stropul de sînge scos din brațul ei, licoarea vrăjită, plecăciunile căpitanului gărzii de la Dourdan, toate acestea n-or fi fost o comedie urzită anume, în care Béatrice era pusă s-o tragă pe sfoară ? Jeanne, la urma urmei, nu avea nici o dovadă că soțul ei ar fi cerut-o într-adevăr. Nu erau cumva pe cale s-o ducă, pur și simplu, de la o închisoare la

alta, dînd acestei strămutări, din motive tainice, înfăţişarea libertăţii recîştigate ? Afară numai... afară numai dacă — şi Jeanne se înfiora închipuindu-şi tot ce e mai rău — dacă nu vor fi hotărît s-o facă să piară, avînd grijă s-o arate mai întîi la Paris ca şi în Artois, liberă şi graţiată, spre a nu trezi bănuieli. Béatrice îi povestise împrejurările în care Marguerite de Burgundia îşi aflase moartea. Jeanne se întreba dacă nu vor face-o şi pe dînsa să dispară, îmbrăcînd sfîrşitul ei în alte forme.

Frămîntată de aceste gînduri, nu prea mîncă la prînzul pe care-l dădu în cinstea ei Denis d'Hirson. Starea de fericire trăită de opt zile încoace făcu loc pe neaşteptate, celei mai apăsătoare nelinişti, şi ea căuta să-şi citească soarta pe feţele celor din jur. Frumoasa Béatrice şi unchiu-său, vistiernicul, păreau să se înţeleagă de minune ; se îmbrăţişaseră la sosire, cu un sărut ceva mai lung decît s-ar fi cuvenit între rubedenii. Şi afară de asta, se aflau acolo doi seniori cu mutra cam stînjenită, domnii de Liques şi de Nédonchel, care îi fuseseră prezentaţi Jeannei, ca unii ce aveau s-o însoţească pînă la Hesdin. N-or fi fost oare însărcinaţi cu o treabă cumplită la vreo răspîntie de drum ?

Nimeni nu-i pomenea de şederea ei în temniţă ; toţi se prefăceau a o privi ca şi cum n-ar fi fost niciodată în închisoare, şi tocmai asta o neliniştea. Vorbele ce se schimbau la masă, din care ea nu înţelegea nimic, se învîrteau numai în jurul situaţiei din Artois, a datinilor nesocotite, a întrevederii de la Compiègne propusă de solii regelui, a răscoalelor aţîţate de Souastre, Caumont şi Jean de Fiennes.

— N-ai băgat de seamă, doamnă, vreo forfotă în calea domniei tale, nici vreo adunare de oameni înarmaţi ? o întrebă Denis d'Hirson pe Jeanne.

— N-am văzut nimic de acest fel, domnule Denis, răspunse dînsa, iar satele mi s-au părut foarte liniştite.

— Mi s-a dat totuşi de veste că au izbucnit neorînduieli începînd de ieri şi toată noaptea trecută ; doi dintre ispravnicii noştri au fost atacaţi azi dimineaţă.

Jeanne înclina tot mai mult să creadă că acestea nu erau decît vorbe menite să-i adoarmă bănuielile. I se părea că un laţ nevăzut se strîngea în jurul ei. Se întreba, în ce fel ar putea să scape ? Dar, spre a merge unde ? Cine ar putea s-o

ajute ? Era singură, înspăimîntător de singură, şi îşi rotea ochii în jur fără să găsească pe nimeni care să-i pară un aliat.

Doamna însărcinată mînca straşnic şi continua să ofteze din greu privindu-şi pîntecul.

— Contesa Mahaut, crede-mă, domnule Denis, va fi silită să se plece, zicea domnul de Nédonchel, bărbat cu dinţii lungi, gălbejit la faţă şi adus de spate. Foloseşte trecerea ce-o ai pe lîngă dînsa. Convinge-o să se supună barem în parte. Să-l îndepărteze pe fratele domniei tale, oricît de greu ne vine să ţi-o spunem, sau să se prefacă a-l îndepărta căci aliaţii nu vor voi niciodată să cadă la învoială cîtă vreme va fi el cancelar. Ba, chiar şi pe noi aceştia, crede-mă, ne pîndeşte mare primejdie rămînînd credincioşi contesei, în timp ce ne arătăm a sta alături de ceilalţi baroni. Cu cît aşteaptă mai mult, cu atît nepotu-său Robert îi cîştigă pe oameni de partea lui.

În clipa aceea, un vătăşel, în capul gol şi abia trăgîndu-şi sufletul, intră alergînd în sufragerie.

— Ce este, Cornillot ? întrebă Denis d'Hirson.

Vătăşelul Cornillot şuşoti cîteva vorbe întretăiate la urechea lui Denis d'Hirson. Acesta se făcu numaidecît alb la faţă, trînti jos şervetul ce-i acoperea genunchii şi sări din locul său.

— Iertaţi-mă, o clipă, domnilor, spuse, trebuie să mă duc să văd...

Şi ieşi în fuga mare printr-una din uşile joase ale sufrageriei, urmat de Cornillot care se ţinea scai după dînsul. Fu auzit strigînd :

— Paloşul, daţi-mi paloşul...

Apoi, bocănitul paşilor săi grăbiţi se pierdu din ce în ce, pe o scară.

O clipă după asta, cînd oaspeţii nu-şi veniseră încă în fire din tulburarea lor, o larmă uriaşă se auzi din curte. Ai fi zis că o oaste întreagă năvălise acolo în goana cailor. Un cîine care trebuie să fi primit o lovitură de copită, urla înfricoşător. Liques şi Nédonchel se repeziră la ferestre, în timp ce femeile din escorta contesei de Poitiers se înghesuiau într-un ungher al încăperii ca un cîrd de bibilici. Lîngă Jeanne nu rămăsese decît Béatrice d'Hirson şi doamna însărcinată al cărui chip se făcuse pămîntiu.

„Mi s-a întins o capcană", îşi spuse Jeanne de Poitiers. După felul cum Béatrice se apropiase de dînsa şi după mîinile

care-i tremurau, Jeanne își dădu seama că nu era înțeleasă cu năvălitorii. Dar asta nu făcea ca lucrurile să pară mai vesele și, oricum ar fi fost, nu era timp să stea mult pe gînduri.

Ușa nu se deschise, ci mai curînd sări din loc, și vreo douăzeci de baroni, conduși de Souastre și Caumont dădură buzna, cu săbiile în mînă, zbierînd :

— Unde-i trădătorul, unde se ascunde trădătorul ?

Se opriră, șovăind nițel în fața priveliștii ce li se înfățișa. Aveau mai multe motive de a fi mirați. Mai întîi, lipsa lui Denis d'Hirson, pe care erau siguri că-l vor găsi acolo și care dispăruse ca după vălul unui vrăjitor. Și apoi, cîrdul acesta de femei cîrîitoare sau leșinate de frică, îmbulzindu-se una într-alta, și care se și vedeau sortite unui viol general. Și mai cu seamă prezența lui Liques și a lui Nédonchel, pe care îi credeau de ai lor ; nu mai departe decît alaltăieri la Saint-Pol, cei doi cavaleri se aflau printre conjurați și acum îi vedeau aici, stînd la masă într-un conac din tabăra vrăjmașă. Dezertorii fură acoperiți de ocări din belșug, îi întrebară cît primeau pentru trădarea lor, dacă se vînduseră familiei Hirson pentru treizeci de arginți ; iar Souastre îi plesni una lui Nédonchel cu mănușa de fier peste obrazul lung și galben, de-i dădu sîngele pe gură.

Liques se străduia să se dezvinovățească explicînd ce-i adusese acolo.

— Venisem pentru a apăra păsurile voastre ; vrem să nu se facă moarte de om și pustiiri zadarnice. Eram gata să dobîndim cu vorba mai mult decît voi cu săbiile.

Îi siliră să tacă suduindu-i cumplit. Din curte veneau răcnetele altor „aliați" care așteptau. Nu erau mai puțin de o sută.

— Să nu rostești numele meu, îi șuflă Béatrice contesei de Poitiers, căci cu unchii mei au ei ce au.

Doamna însărcinată făcu o criză de nervi și se prăbuși pe banca ei.

— Unde-i contesa Mahaut ? Va trebui să ne asculte ! Știm că se află aici, i-am urmărit rădvanul, strigau baronii.

Jeanne de Poitiers începea să priceapă că zurbagiii aceștia n-o căutau anume pe dînsa, și că nu viața ei voiau s-o curme. După ce-i trecu spaima din prima clipă, mînia îi împurpură fața ; în ciuda celor șaisprezece luni de închisoare, sîngele aprig

al neamului d'Artois i se pornise deodată prin vine, cu tot ce avea năpraznic în el.

— Sînt contesa de Poitiers şi eu sînt cea care călătoresc în rădvanul mamei mele, izbucni dînsa. Şi nu-mi place de fel să se intre cu atîta zarvă acolo unde mă aflu.

Deoarece răsculaţii habar nu aveau că ea ieşise din închisoare, vestea asta neaşteptată îi amuţi pentru o clipă. Hotărît lucru, mergeau din surpriză în surpriză. Cei care altădată avuseseră prilejul s-o vadă pe Jeanne, o recunoscură.

— Vreţi să-mi spuneţi numele voastre, urmă Jeanne, căci am obiceiul de a nu vorbi decît oamenilor care-mi sînt prezentaţi, şi mi-e greu să ştiu cine sînteţi sub armurile voastre.

— Sînt domnul de Souastre, răspunse capul răsculaţilor, un bărbat cu sprîncene groase roşcate, iar acesta e tovarăşul meu de luptă Caumont ; iată-i şi pe Saint-Venant şi Jean de Fiennes şi pe domnul de Longvillers ; şi o căutăm pe contesa Mahaut...

— Cum ? Auzit-am bine ? Numai nume de gentilomi ! N-aş fi crezut asta după felul în care vă purtaţi cu nişte doamne, pe care mai bine v-ar fi stat să le ocrotiţi, iar nu să le înspăimîntaţi, dînd năvală peste ele ! Iată colo, doamna de Beaumont care e însărcinată, gata-gata să nască, şi care a leşinat din pricina voastră. Nu vă e ruşine ?

Un freamăt surd arăta că baronii încep să se codească. Jeanne era frumoasă, şi felul ei de a le ţine piept, le impunea. Afară de asta, era cumnata regelui şi părea să fi căpătat iar mare trecere la curte. Arnaud de Longvillers o încredinţă că nu-i voiau nici un rău, că numai cu Denis d'Hirson aveau o răfuială, pentru că acesta le jurase că se leapădă de frate-său şi nu-şi ţinea promisiunea.

Într-adevăr, ei speraseră s-o prindă pe Mahaut într-o capcană şi s-o facă să le intre în voie cu de-a sila, şi acum se simţeau plouaţi că le ieşise planul pe dos. Unii încălecară, pornind peste cîmp în căutarea vistiernicului, pe cînd ceilalţi, pentru a-şi răzbuna păţania, dădură iama prin casă, prădînd tot ce le venea în cale.

Vreme de un ceas, conacul din Vitz răsună de pocnetul uşilor trîntite, a mobilelor sparte, a farfuriilor sfărîmate. Tapiseriile şi draperiile erau smulse din pereţi ; năvălitorii şterpeleau argintăria de pe policioare.

Apoi, mai potoliţi dar tot ameninţători, răsculaţii o siliră pe Jeanne şi pe însoţitoarele ei să urce iar în marele rădvan aurit

Souastre și Caumont trecură în capul pîlcului de escortă, și trăsura porni pe drumul ce ducea la Hesdin, înconjurată de clinchetul zalelor de oțel ale acestor războinici.

Într-acest chip, aliații erau acum siguri că vor ajunge la contesa Mahaut. După o leghe de drum, cînd să iasă din tîrgul Ivergny, alaiul se opri. Puseseră mîna pe Denis d'Hirson, în clipa cînd încerca să treacă peste rîul Authie, apucînd prin mlaștini. Vistiernicul se ivi, tăvălit în noroi, bătut, plin de sînge, cu mîinile și picioarele băgate în fiare, clătinîndu-se între doi baroni călări.

— Ce-i vor face acum ? Ce-i vor face ? murmură Béatrice. În ce hal l-au adus !

Și începu să bolborosească tainice rugăciuni care nu-și aveau înțelesul nici în latinește, nici în franțuzește.

După ce se sfătuiră mult între dînșii, baronii căzură la învoială să-l păstreze ca zălog, închizîndu-l într-un castel din apropiere. Dar furia lor ucigașă avea nevoie de un țap ispășitor. Îl găsiră lesne.

Vătășelul Cornillot fusese prins o dată cu Denis. Se nimerise, spre nenorocirea lui, să fie tocmai el, Cornillot, cel care cu zece zile în urmă îi arestase pe Souastre și Caumont. Cum viața unuia ca dînsul nu reprezenta nici cît o monedă, baronii hotărîră să isprăvească cu el numaidecît. Dar trebuia ca moartea lui să le fie pildă și să le dea de gîndit tuturor slujitorilor contesei Mahaut.

Unii voiau să fie spînzurat, alții să fie tras pe roată și destui alții să fie îngropat de viu. Întrecîndu-se care mai de care în cruzime, discutau în fața lui cum anume ar fi mai nimerit să-l ucidă, în timp ce el, cu fața îmbrobonită de sudoare, se tîra în genunchi, zbierîndu-și nevinovăția și rugîndu-se să i se cruțe viața. Souastre găsi o soluție care-i mulțumi pe toți, afară de cel osîndit.

Trimiseră să se aducă o scară. Îl suiră pe Cornillot într-un copac, legîndu-l de subsuori ; apoi, după ce el se zbătu o vreme în aer, dînd din picioare spre hazul baronilor, tăiară funia și-l lăsară să cadă la pămînt. Cu oasele sfărîmate, nenorocitul urlă tot timpul pînă i-au săpat mormîntul. Îl îngropară de-a-n picioarelea, lăsîndu-i afară doar capul.

Rădvanul contesei de Poitiers aștepta să pornească iar, și doamnele însoțitoare își astupau urechile ca să nu audă țipetele celui pus la cazne. Contesa de Poitiers, oricît de tare era, sim-

tea un leşin la inimă ; şi nu îndrăznea să se amestece, de teamă ca mînia baronilor să nu se întoarcă împotriva ei. Béatrice d'Hirson, în ciuda primejdiei care o pîndea şi pe dînsa, urmărea ceremonia cu o stranie luare aminte.

În cele din urmă, Souastre îşi întinse paloşul unuia dintre oşteni. Tăişul luci o dată de-a lungul pămîntului şi capul vătăşelului Cornillot se duse de-a dura prin iarbă, în timp ce un val de sînge ţîşnea din arterele tăiate.

În clipa cînd rădvanul porni, doamna însărcinată fu apucată de dureri ; începu să urle trîntindu-se pe spate şi ridicîndu-şi fustele. Femeile din jur înţeleseseră îndată că ea nu-şi va duce pînă la capăt sarcina.

III

A DOUA CĂSNICIE A REGATULUI

Hesdin era o fortăreaţă straşnică, avînd trei curţi îngrădite. Era întretăiată de şanţuri, înconjurată cu metereze, împănată cu clădiri, grajduri, hambare, magazii şi legată de cîmpia din jur prin mai multe coridoare săpate sub pămînt. O garnizoană de opt sute de arcaşi, folosindu-se de toate acestea, putea să reziste lesne acolo — avînd asigurată hrana necesară — unui asediu de cîteva luni. Înlăuntrul celei de a treia curţi se afla reşedinţa principală a conţilor d'Artois, alcătuită dintr-o seamă de clădiri de locuit, şi care era înţesată cu mobile scumpe, tapiserii, obiecte de artă şi argintărie, o avuţie de nepreţuit, adunată vreme de trei generaţii.

— Cît timp voi avea cetatea asta, obişnuia să zică Mahaut, ticăloşii mei de baroni nu-mi vor veni de hac. Vor obosi cu mult înainte ca zidurile mele să cedeze, şi nepotu-meu Robert se amăgeşte singur dacă îşi închipuie că-l voi lăsa vreodată să pună mîna pe Hesdin.

— Hesdin îmi aparţine după lege şi moştenire, spunea la rîndul său Robert d'Artois ; mătuşă-mea Mahaut mi l-a furat, aşa cum mi-a furat tot comitatul meu. Dar nu mă voi lăsa pînă nu i-l voi lua, împreună cu păcătoasa ei de viaţă.

Cînd aliaţii, escortînd rădvanul contesei de Poitiers, se înfăţişară la căderea nopţii în faţa primului zid al fortăreţei, numărul lor scăzuse simţitor. Domnul de Journy părăsise alaiul, zicînd că trebuie să meargă la moşie spre a supraveghea strîngerea fînului, iar domnul de Givenchy făcuse la fel, nevrînd să-şi lase prea multă vreme nevasta singură. Alţii, ale căror conace foarte apropiate se vedeau de pe drum, la o aruncătură de praştie, se duceau să cineze acasă, luînd cu ei şi pe prietenii cei mai intimi şi dîndu-şi cuvîntul că se vor întoarce neîntîrziat. Aşa că, îndîrjiţii nu mai erau decît vreo treizeci ; mergeau de trei zile călare, fără întrerupere. Veşmintele lor de oţel începeau să le apese tot mai greu umerii, şi simţeau mare nevoie să se spele.

Mînia li se potolise după ce-şi vărsaseră năduful asupra vătăşelului Cornillot, al cărui cap îl purtau în vîrful unei suliţi, ca pe un trofeu.

Trebuiră să stea la tîrguială o bucată de vreme cînd ajunseră în faţa primului corp de gardă, pînă să fie lăsaţi să intre. Apoi, avură iar de aşteptat, şi Jeanne de Poitiers în mijlocul lor, între primul şi al doilea zid.

Luna nouă se înălţase pe cerul încă luminos. Dar noaptea începea să coboare în curţile fortăreţei Hesdin. Totul era liniştit, chiar prea liniştit în ochii baronilor. Se mirau văzînd atît de puţini oşteni. Un cal nechează în fundul unui grajd, simţind prezenţa altor cai.

Se lăsa răcoarea serii, în care Jeanne recunoştea miresmele copilăriei. Doamna de Beaumont continua să geamă că moare. Baronii vorbeau între dînşii. Unii găseau că făcuseră de ajuns deocamdată, că afacerea începea să miroasă a capcană, şi că ar fi mai bine să se întoarcă aici într-o altă zi, cînd se vor aduna mai mulţi. Jeanne întrevăzu clipa cînd va fi luată şi ea ca zălog, sau se va găsi prinsă în toiul unei bătălii nocturne.

În cele din urmă, al doilea pod fu lăsat jos, apoi al treilea. Baronii se codeau.

— Eşti într-adevăr sigură că maică-mea e aici ? o întrebă în şoaptă Jeanne pe Béatrice d'Hirson.

— Ţi-o jur pe viaţa mea, doamnă, şi doresc tot aşa de mult ca şi domnia ta să mă văd lîngă dînsa.

Atunci, Jeanne își scoase capul pe ferestruica rădvanului :

— Ei, bine, domnilor ! Unde vi-e graba cea mare de-a sta de vorbă cu stăpîna voastră ? V-a pierit curajul în clipa cînd trebuie să dați ochii cu ea ?

Cuvintele acestea le dădură brînci înainte, și pentru a nu se face de rușine în ochii unei femei, baronii pătrunseră în a treia curte, unde descălecară.

Oricît de pregătit ești pentru un eveniment, el se prezintă întotdeauna într-alt chip decît îl așteptai.

Jeanne de Poitiers își închipuise în douăzeci de feluri clipa cînd se va afla iar de față cu ai săi. Era pregătită pentru orice, pentru primirea rece care se făcea vinovatei iertate, pentru marea scenă a împăcării oficiale, pentru regăsirea intimă cu strigăte de bucurie și pupături. Și pentru fiecare eventualitate, își alcătuise o atitudine și-și prevăzuse cuvintele ce avea să rostească. Dar niciodată nu și-ar fi închipuit că se va întoarce în castelul familiei escortată de harababura unei răscoale, cu o doamnă însoțitoare care să lepede în fundul rădvanului ei.

Cînd Jeanne intră în sala cea mare, luminată de lumînări, unde contesa Mahaut, în picioare, cu brațele încrucișate și buzele strînse, îi privea pe baronii care se apropiau, primele sale cuvinte fură pentru a zice.

— Mamă, trebuie să i se dea ajutor doamnei de Beaumont care-i pe cale să-și piardă pruncul. Prea au speriat-o vasalii tăi.

Contesa îi porunci de îndată finei sale Mahaut d'Hirson, o soră a Béatricei, care se afla lîngă dînsa — căci tot neamul Hirsonilor făcea parte din curtea ei : Pierre era județ al orașului Arras, Guillaume era pitar, trei alți nepoți și nepoate erau băgați în slujbe grase fără a face vreo treabă — să dea fuga spre a-i chema pe meșterul Hermant și meșterul Pavilly, „doftorii" săi, pentru a da îngrijiri bolnavei.

Apoi, suflecîndu-și mînecile, se întoarse către baroni :

— Domni răi ce sînteți, faptă de cavaleri e asta, să vă legați de nobila mea fiică și de doamnele ce-o însoțesc, și credeți că astfel mă veți face să dau îndărăt ? V-ar place ca alții să se poarte la fel cu nevestele și fecioarele voastre cînd se află la drum ? Haide, răspundeți, să aud cum vă desvinovățiți de aceste nelegiuiri, pentru care voi cere regelui să vă pedepsească !

Baronii îl împinseră pe Souastre, dîndu-i brînci, și suflîndu-i :

— Vorbește. Spune ce ai de zis...

Souastre tuși ca să-și dreagă glasul și-și trecu degetele printr-o barbă de trei zile. Vorbise atîta, înjurase, ținuse adunări pentru a-i atîța pe ceilalți, încît acum, în clipa cea grea, nu știa ce să mai zică.

— Ei bine, doamnă, începu el, vrem să știm dacă îl vei dezaproba în sfîrșit pe ticălosul de cancelar al domniei tale care înăbușă plîngerile noastre, și dacă te vei învoi să ne recunoști rînduielile, așa cum erau ele pe vremea măriei sale Ludovic cel Sfînt...

Se întrerupse văzînd că un nou personaj intra în încăpere, și că acest personaj era contele de Poitiers. Ținîndu-și capul puțintel dat spre umăr, se apropia cu pași mari, călcînd liniștit. Baronii, care nu erau decît niște mici moșieri și nu se așteptau să-l vadă ivindu-se, fără veste, pe fratele regelui, se strînseseră unii într-alții.

— Domnii mei... rosti contele de Poitiers.

Se opri, zărind-o pe Jeanne. Veni la dînsa și o sărută pe gură, în chipul cel mai firesc din lume, față de toată lumea, ca să arate astfel că soția sa își redobîndise pe deplin toate drepturile și că, pentru dînsul, odată cu aceasta, interesele contesei Mahaut deveniseră niște treburi de-ale familiei.

— Așadar, domnii mei, urmă el, iată-vă nemulțumiți. Ei bine, și noi de asemenea. Așa stînd lucrurile, dacă ne îndîrjim de o parte și de alta, și dacă folosim silnicia, nu vom ajunge la nimic bun... A, te recunosc, domnule de Balliencourt ; te-am văzut în tabără. Cum te lauzi cu sănătatea ? Mereu zdravăn ? Silnicia e scăparea oamenilor care nu-s în stare să cugete... Te salut, domnule de Caumont.

Vorbind, trecea printre dînșii, privindu-i drept în ochi, zicîndu-le pe nume celor ale căror fețe și le amintea, și întinzîndu-le mîna, cu dosul palmei în sus, pentru ca ei să i-o sărute în semn de omagiu.

— Dacă stăpîna voastră, contesa d'Artois ar urma să vă pedepsească pentru relele purtări ce-ați avut față de dînsa, asta i-ar fi foarte ușor. Vezi dară, domnule de Souastre, privește prin fereastră și spune-mi dacă ați avea vreo cale de a scăpa de aici.

Cîțiva baroni se duseră la ferestre și văzură că pe meterezele zidurilor răsăriseră deodată puzderie de coifuri ce se profilau în amurg. Un pîlc de arcași se înșirase în curte, iar

niște vătășei stăteau gata, la primul semn, să ridice podurile și să lase în jos porțile cu țepi de fier.

— Să fugim, dacă mai e timp, șoptiră unii baroni.

— Nu, domnii mei, nu fugiți, le zise contele de Poitiers, fuga voastră nu v-ar duce mai departe de al doilea zid. Vă spun încă o dată că noi nu vrem să vă facem silnicie, și o rog pe cea care vi-e stăpînă să nu ridice armele împotriva voastră. Nu-i așa, mamă ?

Contesa Mahaut încuviință, dînd din cap.

— Să încercăm a curma într-un alt chip neînțelegerile noastre, urmă contele de Poitiers, așezîndu-se.

Îi pofti pe baroni să facă la fel și porunci să li se aducă de băut.

Deoarece nu erau acolo destule jilțuri pentru toți, unii se așezară pe jos. Alternanța aceasta de bunăvoință și amenințări îi buimăcea.

Filip de Poitiers le vorbi pe îndelete. Le arătă că răzmerița nu aducea decît nenorocire, că erau supuși ai regelui înainte de a fi supuși ai contesei Mahaut, și că ar trebui să primească judecata suveranului. Acesta trimisese doi împuterniciți, domnul Flotte și domnul Paumier, pentru a încheia un armistițiu. De ce refuzaseră armistițiul ? îi întrebă contele de Poitiers.

— Nu mai aveam încredere în contesa Mahaut, răspunse Jean de Fiennes.

— Armistițiul v-a fost cerut în numele regelui ; deci regelui îi aduceți ocara de a pune la îndoială cuvîntul său.

— Dar monseniorul Robert d'Artois ne-a încredințat că...

— Ah ! Mă așteptam la una ca asta ! Băgați de seamă, bunii mei domni, nu vă luați după spusele monseniorului Robert care vorbește cam prea ușuratec în numele regelui, spre a vă face să-i slujiți țelurile lui, plătind poate ceva din pungă, dar fără să-și pună pielea la bătaie. Vărul nostru, d'Artois, a pierdut procesul său împotriva doamnei Mahaut acum șase ani, iar regele, tatăl meu, Dumnezeu să-l odihnească, a judecat el însuși. Ceea ce se petrece în acest comitat nu vă privește decît pe voi, pe contesă și pe rege.

Jeanne de Poitiers își cerceta din ochi soțul. Îi asculta fericită glasul egal : regăsea felul său de-a înălța deodată pleoapele pentru a întări o vorbă, și aerul acela nepăsător care, Jeanne își dădea seama acum, nu era decît de ochii lumii, ca să-și ascundă forța. I se părea maturizat în chip straniu. Trăsăturile

lui Filip erau mai pronunțate. Nasul său mare și ciolănos ieșea și mai mult la iveală ; obrazul începea să capete înfățișarea sa definitivă. Filip părea totodată să fi dobîndit o autoritate deosebită, ca și cum, de la moartea tatălui său, o parte din puterea înnăscută a răposatului, ar fi trecut în el.

După un ceas întreg de tocmeală, contele de Poitiers, obținuse ceea ce voia, sau cel puțin tot ce se putea obține. Denis d'Hirson va fi pus în libertate ; Thierry nu se va mai arăta deocamdată prin Artois, dar slujitorii care ocîrmuiau în numele contesei vor rămîne pe locurile lor, pînă la sfîrșitul cercetărilor. Capul vătășelului Cornillot va fi predat de îndată a lor să i se facă o înmormîntare creștinească... Căci, zicea contele de Poitiers :

— Ceea ce-ați făcut voi e faptă de păgîn iar nu de apărători ai adevăratei credințe. Asemenea purtări deschid calea răzbunărilor, cărora, la rîndul vostru, voi înșivă le veți fi în curînd victime.

Domnii de Liques și de Nédonchel vor fi lăsați în pace, căci nu voiseră decît binele tuturor și se siliseră să nu se facă zădarnică vărsare de sînge. Doamnele și domnișoarele vor fi respectate de o parte și de alta, așa cum se cuvine să fie într-o țară cu datini cavalerești. Apoi, și unii și alții se vor întîlni la Arras, după ce vor fi trecut cincisprezece zile, adică la 7 octombrie, pentru a încheia un armistițiu care va ține pînă la vestita adunare de la Compiégne, de atîtea ori amînată și pe care o hotărau de data asta pentru ziua de 15 noiembrie. Dacă cei doi Guillaume, Flotte și Paumier, nu se pricepuseră să-i convingă pe baroni a da ascultare vrerilor regelui, curtea se va îngriji să trimită alți împuterniciți care să stea de vorbă cu dînșii.

— Nu e nevoie să iscăliți ceva astăzi ; mă încred în cuvîntul vostru, domnii mei, spuse contele de Poitiers, care știa că cel mai bun mijloc de a-ți cîștiga încrederea vrăjmașilor este de a te preface că le-o acorzi pe a ta. Sînteți oameni cu judecată și de cuvînt ; știu bine că dumneata, Balliencourt, și dumneata, Souastre, și dumneata Loos, și voi toți, cîți sînteți aici, veți avea grijă să nu mă dezamăgiți și să nu mă lăsați a-mi da în zadar cuvîntul pe lîngă rege. Și-mi pun nădejdea în voi că-i veți face pe prietenii voștri să fie oameni de înțeles și să respecte învoielile noastre.

Îi îmbrobodise atît de bine pe baroni încît plecară de acolo mulțumindu-i, de parcă ar fi aflat în el un apărător. Încălecară pe caii lor, trecură cele trei poduri ridicate peste șanțurile cetățuii și se pierdură în noapte.

— Dragă fiule, spuse Mahaut, m-ai salvat. N-aș fi putut avea atîta răbdare.

— Te-am făcut să cîștigi cincisprezece zile, rosti Filip înălțînd din umeri. Auzi! Datinile lui Ludovic cel Sfînt! Încep să mă plictisească toți ăștia cu datinele lui Ludovic cel Sfînt! S-ar crede că tatăl meu nici n-a existat vreodată! Cînd un rege mare a făcut să propășească țara, se găsesc întotdeauna proști care se încăpățînează s-o tragă îndărăt. Și frate-meu îi încurajează!

— Ah, ce nenorocire, Filip, că nu ești tu rege! spuse Mahaut.

Filip nu răspunse; o privea pe nevastă-sa. Aceasta, acum, că i se risipise spaima și atîtea luni de speranță își vedeau împlinirea, simțea deodată că toate puterile o părăsesc, și lupta împotriva lacrimilor care-i veneau în ochi.

Ca să-și ascundă tulburarea, umbla de colo-colo prin încăpere, cercetînd iar după atîta vreme locurile copilăriei. Dar fiecare lucru recunoscut îi sporea emoția. Regăsea tabla cu pătrățele din matostat și agată albă, pe care învățase să joace șah.

— Vezi, nimic nu s-a schimbat, zise Mahaut.

— Nu, nimic nu s-a schimbat, repetă Jeanne, simțind un nod în gît și se întoarse spre dulapul cu cărți.

Cuprindea douăsprezece tomuri și trecea astfel drept una dintre cele mai însemnate biblioteci particulare din Franța. Jeanne își plimbă degetul pe legăturile de piele... *Copilăriile lui Ogier*, *Povestea violetei*, *Biblia* în franțuzește, *Viețile sfinților*, *Povestea vulpii*, *Povestea lui Tristan*[1]. Privise de atîtea ori, împreună cu soră-sa, Blanche, frumoasele chipuri zugrăvite pe foile de pergament! Și una dintre doamnele contesei Mahaut le citea din cărțile acestea.

[1] Se mai găsesc încă un mare număr de inventare de pe la începutul secolului al XIV-lea. Astfel, s-a păstrat cel pe care Mahaut poruncise să fie întocmit, cu descrierea amănunțită a obiectelor și prețul lor, după jefuirea castelului ei de la Hesdin, jaf pentru care ceruse despăgubiri.

— Pe asta o cunoşti... da, o cumpărasem înainte. M-a costat trei sute de livre, spuse Mahaut arătînd *Călătoria în ţara Marelui Han* scrisă de dumnealui Marco Polo.

Încerca să risipească stînjeneala ce-i apucase pe tustrei.

În clipa aceea intră piticul contesei Mahaut, căruia i se zicea Jeannot le Folet, ţinîndu-şi calul de lemn pe care se învîrtea de obicei prin odăi. Avea peste patruzeci de ani, un cap lat, cu nişte ochi mari de cîine şi un năsuc cîrn ; abia ajungea pînă la înălţimea unei mese, purta un caftan brodat cu „gîngănii" şi o tichie rotundă.

Cînd dădu cu ochii de Jeanne, tresări scuturat de un fior ; gura i se deschise, dar fără să rostească un cuvînt, şi în loc să se apropie sărind ca o capră, aşa cum era dator s-o facă, se repezi spre tînăra femeie şi se trînti jos ca să-i sărute picioarele. Jeanne nu se mai putu ţine, puterile o părăsiră deodată, şi începu să plîngă în hohote. Se întoarse spre contele de Poitiers, îl văzu că surîde şi i se aruncă în braţe, îngînînd :

— Filip !... Filip ! În sfîrşit, în sfîrşit, te regăsesc.

Neînduplecata contesă Mahaut simţi o împunsătură la inimă văzînd că fiică-sa se repede spre bărbatu-său şi nu spre dînsa, ca să plîngă de fericire.

„Dar ce alta mi-aşi putea dori ? gîndi Mahaut. Haide, n-am de ce fi supărată, am izbutit, şi asta contează cel mai mult."

— Filip, soţia ta e obosită, spuse ea. Du-o în odăile voastre. Vi se va aduce acolo cina.

Şi, cum treceau pe lîngă dînsa, adăogă mai încet :

— Îţi spuneam eu că te iubeşte.

Îi privi ieşind pe uşă, sprijiniţi unul de altul. Apoi întoarse capul spre Béatrice d'Hirson şi-i făcu semn să se ţină pe nesimţite după ei.

Mai tîrziu, noaptea, cînd contesa Mahaut, pentru a-şi răsplăti ostenelile, înfuleca al şaselea şi ultimul ei prînz de toate zilele, Béatrice intră fluturînd pe buze o umbră de surîs.

— Ei ? făcu Mahaut.

— Ei, licoarea noastră, doamnă, a avut într-adevăr efectul pe care îl aşteptam. Acum, dorm amîndoi.

Mahaut se răsuci niţel pe pernele ei.

— Domnul fie lăudat, spuse dînsa. Am refăcut a doua căsnicie a regatului.

IV

PRIETENIA UNEI SLUJITOARE

Trecură după aceea săptămîni aproape liniştite pentru regatul Franţei. Taberele vrăjmaşe se întîlniră iar la Arras, apoi la Compiégne, şi regele făgădui să rostească judecata lui asupra provinciei Artois pînă în Crăciun. Baronii din ţara de sus, potoliţi deocamdată, se întoarseră la conacele lor.

Ţarinile erau negre şi pustii ; oile se îngrămădeau în tîrle. Cîmpia franceză moţăia în tăcerea iernii.

Ne aflam în zilele cele mai scurte ale anului ; zorile de decembrie, fumegînde, semănau cu un foc de lemne verzi; noaptea se lăsa devreme peste reşedinţa regală de la Vincennes, împresurată de pădure.

În ceasurile de după-amiază, regina Clémence broda. Se apucase de o pînză mare de altar care înfăţişa paradisul. Aleşii Domnului se plimbau sub un cer peste tot albastru, printre lămîi şi portocali ; paradisul acesta aducea grozav cu grădinile din Neapole.

„Nu eşti regină ca să fii fericită", gîndea adeseori regina Clémence, repetîndu-şi cuvintele bunicii sale, Maria a Ungariei. La drept vorbind, nu era nici nefericită ; nu avea vreun motiv să fie. „Mă frămîntă un gînd păcătos, îşi zicea, şi sînt nedreaptă că nu-i mulţumesc Atotputernicului pentru ceea ce mi-a dat."

Nu putea să înţeleagă de unde-i vine această lehamite, această melancolie, acest urît care o năpădea din zi în zi, tot mai apăsător.

Nu era înconjurată de mii de atenţii ? Avea mereu în jurul ei cel puţin trei doamne slujitoare, alese printre femeile din neamurile cele mai mari ale ţării, pentru a-i împlini orice dorinţă, a-i ghici orice poftă din cel mai neînsemnat gest, pentru a-i aduce cartea de rugăciuni, a-i pregăti acul, a-i ţine oglinda, a o pieptăna, a-i arunca pe umeri o mantie de îndată ce se simţea o adiere răcoroasă...

Cei mai buni rapsozi se schimbau unul după altul, pentru a-i povesti isprăvile regelui Artus, ale cavalerului Lancelot, şi Legendele sfinţilor.

Zece olăcari aveau drept singură sarcină să alerge în goana calului între Neapole şi Vincennes, ca să ducă scrisorile pe care schimba cu bunică-sa, cu unchiu-său, regele Robert, şi cu toate celelalte rubedenii.

Avea numai pentru dînsa patru iepe albe înhămate cu frîie de argint şi dîrlogi de mătase ţesute în fir de aur ; iar pentru a-l însoţi pe rege la întrevederea de la Compiègne, i se făcuse un mare rădvan, aşa de frumos, aşa de bogat, cu spiţele roţilor strălucind ca nişte raze de soare, încît cel al contesei Mahaut părea doar o căruţă bună să care fînul.

Şi Ludovic nu era într-adevăr cel mai bun soţ din lume ? Pentru că ea spusese, vizitînd castelul Vincennes, că-i place, şi că aici ar dori să trăiască, numaidecît Ludovic, părăsind Parisul, hotărîse să se aşeze la Vincennes. Numaidecît, toţi marii seniori începuseră să cumpere terenuri prin împrejurimile castelului de la Vincennes şi se apucară să-şi ridice acolo conace. Ba se zicea chiar că jupîn Tolomei îi ajutase mult pe seniori să dobîndească aceste pămînturi şi că, datorită lui, locuitorii de prin părţile acelea prinseseră a se îmbogăţi. Iar Clémence, care nu-şi închipuise ce poate fi iarna la Vincennes, nu mai îndrăznea acum să spună că ar fi preferat să se întoarcă la Paris, de teamă să nu-i amărască pe toţi aceşti oameni ce se băgaseră în cheltuieli pentru a se aşeza aproape de dînsa.

Într-adevăr, regele o copleşea cu mărinimia lui ! Nu era zi să nu-i aducă un nou dar, şi aşa de multe îi aducea, că se simţea stînjenită.

— Vreau, iubita mea, îi spusese, ca tu să fii cea mai împodobită doamnă din lume.

Dar ce nevoie avea dînsa de trei coroane de aur, din care una încrustată cu zece mari rubine roşii, alta cu patru smaralde uriaşe, şaisprezece mai mici şi optzeci de mărgăritare, iar a treia tot cu mărgăritare, tot cu smaralde, tot cu rubine ?

Pentru masa ei, Ludovic îi cumpărase douăsprezece cupe de argint suflat cu aur, avînd smălţuite pe ele stemele Franţei şi Ungariei. Şi pentru că era cucernică şi el îi admira grozav pioşenia, îi cumpărase cu opt sute de livre o raclă mare cu o aşchie din crucea Mîntuitorului. Ar fi însemnat să descurajeze atîta bunăvoinţă dacă i-ar fi spus soţului că îţi poţi face rugăciunea tot aşa de bine într-o grădină şi că, cel mai frumos chivot din lume, în ciuda meşteşugului giuvaergiilor şi a în-

tregii avuții a regilor, rămîne tot soarele, așa cum strălucește pe Mediterana.

Cu o lună înainte, Ludovic îi făcuse dar niște moșii pe care dînsa nu avusese încă timp să le viziteze : casele și conacele din Maneville, Hébicourt, Saint-Denis de Fermains, Wardes și Dampierre, pădurile de la Lyons și de la Bray.

— De ce, iubitul meu stăpîn, să te lipsești de atîtea avuții pentru mine, de vreme ce, oricum, nu sînt decît sluga ta, și nu mă pot folosi de ele decît prin tine.

— Nu mă lipsesc de fel, răspunsese Ludovic. Toate moșiile acestea erau ale lui Marigny, căruia prin judecată i le-am luat și pot face cu ele ce poftesc. Dacă mi s-ar întîmpla o nenorocire, vreau să te las cea mai bogată doamnă din țară.

În ciuda scîrbei pe care o simțea aflînd că moștenește averile unui spînzurat, putea oare să le refuze, atunci cînd îi erau înfățișate ca niște daruri făcute din dragoste și cînd regele ținea să proclame această dragoste chiar în actul de danie ?

„Ludovic, prin mila lui Dumnezeu, rege al Franței și Navarrei, dăm de știre tuturor celor de față sau viitori, că noi, văzînd smerita și drăgăstoasa grijă ce Clémence ne arată, ținîndu-ne plăcută și voioasă tovărășie, pentru care se cuvine a-i face, binevoitor, un dar...“

Se putea oare pune mai multă gingășie în niște documente de stat ? Și-i dăduse pe deasupra în stăpînire casele de la Corbeil și de la Fontainebleau. În ochii lui, fiecare noapte petrecută lîngă dînsa, merita un castel. Da, dumnealui Ludovic o îndrăgea foarte mult. Niciodată, față de dînsa, nu se arătase *aiurit* și Clémence nu înțelegea de unde-i venise porecla. Niciodată n-a fost ceartă între ei, niciodată vreo vorbă mai tare. Dumnezeu îi hărăzise într-adevăr un soț bun.

Și, cu toate acestea, Clémence se plictisea. Nu asculta glasul rapsozilor și ofta, trăgînd firele de aur ale lămîilor brodați pe gherghef.

Își dăduse în zadar silința să priceapă treburile încurcate din Artois, despre care, în fiece seară, Ludovic vorbea de unul singur în fața ei, umblînd cu pași mari prin odaie.

Era îngrozită auzind pologhiile pe care le debita contele Robert, cu o voce tunătoare, parcă făcută ca să spargă acoperișul castelului din Vincennes ; îi zicea „verișoară !“ ca și cum și-ar fi strigat haita de cîini și afirma că doamna Ma-

haut şi doamna de Poitiers erau adevărate tîrfe de bordel, ceea ce Clémence refuza să creadă.

O sîcîia monseniorul de Valois care se tot învîrtea în jurul ei, zicîndu-i :

— Ei, nepoată, cînd vei da ţării un moştenitor ?

— Cînd va voi Dumnezeu, unchiule, răspundea dînsa încet.

La drept vorbind, nu avea prieteni. Simţea, pentru că avea o minte ageră şi nu era vanitoasă, că toţi cei care-i arătau dragoste nu urmăreau decît să tragă foloase de pe urma ei. Afla că regii nu-s niciodată iubiţi pentru ei înşişi şi că cei care îngenunchează în faţa lor nu au alt gînd decît să adune firimiturile de putere căzute de pe buzele lor.

„Nu eşti regină ca să fii fericită ; ba chiar se poate ca tocmai asta să te împiedice de a fi fericită", îşi repeta încă o dată Clémence în această după-amiază, cînd monseniorul de Valois, cu pasul veşnic grăbit, ca şi cum ar fi pornit să arunce vrăjmaşul peste hotar, intră la dînsa şi-i spuse :

— Nepoată, îţi aduc o veste care va stîrni mare fierbere la curte : cumnată-ta, doamna de Poitiers e însărcinată. Moaşele au adeverit aceasta azi dimineaţă. Vecina ta, contesa Mahaut a şi început să scoată steagurile la ferestrele castelului ei de la Conflans, ca şi cum ar trece alaiul de Joia-verde pe la dînsa.

— Mă bucur foarte mult pentru doamna de Poitiers, zise Clémence.

— Sper că ţi se arată recunoscătoare, urmă Charles de Valois, căci numai ţie îţi datorează libertatea. Dacă tu nu cereai iertarea ei în ziua nunţii tale, mă îndoiesc foarte că Ludovic i-ar fi dat-o vreodată.

— Dumnezeu îmi arată deci că am făcut bine, deoarece a blagoslovit această căsătorie.

Valois, care se încălzea la focul din cămin, se răsuci deodată, fluturîndu-şi în jur mantia, de parcă ar fi desfăşurat un steag.

— Se pare că Dumnezeu o blagosloveşte cu mai puţină grabă pe a ta, îi răspunse el. Cînd oare, te vei hotărî, nepoată, să urmezi pilda cumnatei tale ? Păcat, zău aşa, că ţi-a luat-o înainte. Haide, Clémence, dă-mi voie să-ţi vorbesc ca un tată. Ştii că mie îmi place să spun lucrurilor pe nume. Răspunde-mi deci, fără ocol : Ludovic îşi îndeplineşte cum se cuvine îndatoririle sale de soţ faţă de tine ?

— Ludovic mi-este un soţ cum nu se poate mai bun.

— Haide, nepoată, înțelege bine ce vreau să spun : eu vorbesc despre îndatoririle unui soț creștin, îndatoririle trupești, dacă ții să le zic astfel.

Clémence se roși la față.

— Nu știu ce vrei să spui, unchiule, îngînă ea. Am puțină experiență, dar n-am băgat de seamă că Ludovic să fi arătat vreo lipsă despre partea aceasta. Nu-s măritată decît de cinci luni și nu cred că ai de ce-ți face griji în privința asta.

— Dar în sfîrșit, îți cinstește patul, culcîndu-se seară de seară cu tine ?

— Aproape în fiecare noapte, unchiule, dacă asta ții s-o afli, și mai mult decît să fiu la cheremul său cînd poftește, nu pot face nimic.

— Ei bine zise Charles de Valois, să dea Dumnezeu să mi se împlinească dorința ! Să dea Dumnezeu. Dar înțelege, nepoată, că eu sînt cel care am pus la cale unirea voastră. Și nu vreau să mi se ia în nume de rău alegerea ce am făcut.

Auzind asta, Clémence avu pentru întîia oară o tresărire de mînie. Împinse deoparte gherghefuI, se ridică dreaptă în fața jilțului ei și cu un glas în care se putea recunoaște tonul bătrînei regine Maria, răspunse :

— Pari să uiți, domnule de Valois, că bunică-mea, regina Ungariei, avu treisprezece copii, că maică-mea, Clémence de Habsburg, avusese deja trei cînd muri cam la vîrsta mea de azi. Femeile din neamul nostru sînt rodnice, unchiule, și dacă este vreo piedică la împlinirea dorinții ce-ai rostit, ea n-ar putea veni dinspre partea stirpei mele. Și apoi, asupra acestui subiect, domnule, am vorbit destul pentru azi, și pentru totdeauna.

Se duse să se închidă în iatacul ei.

Eudeline, prima lenjereasă a palatului, venind după două ceasuri să pregătească patul, o găsi acolo, așezată lîngă o fereastră în dosul căreia se și întinsese bezna.

— Cum, doamnă, izbucni ea, v-au lăsat aici fără lumină ! Voi chema numaidecît slugile !

— Nu, să nu chemi, nu vreau să văd pe nimeni, spuse încetișor Clémence.

Lenjereasa ațină focul care murea în vatră, zgîndărind jăratecul cu o cracă rășinoasă, apoi se sluji de ea ca să aprindă o lumînare înfiptă într-un picior de fier.

— Vai, doamnă ! Plîngeți ! V-a necăjit cineva ?

Regina își șterse ochii. Părea cu gîndurile într-altă parte, descumpănită.

— Eudeline, Eudeline, izbucni ea, un simțămînt urît îmi frămîntă sufletul : sînt geloasă.

Eudeline o privi mirată.

— Măria-ta, geloasă ? Dar ce te-ar putea face să fii ? Sînt foarte sigură că stăpînul nostru Ludovic nu te înșală și nici prin minte nu-i trece așa ceva.

— Sînt geloasă pe doamna de Poitiers, urmă Clémence. O pizmuiesc pentru că va avea un copil, pe cînd eu nu aștept încă să am unul. Ah, sînt bucuroasă de norocul ei, sînt foarte bucuroasă, dar nu știam că fericirea altuia poate să te doară așa de tare.

— Vai, doamnă, firește că fericirea altora poate stîrni multă durere !

Eudeline rostise asta în chip straniu, nu ca o slugă care aprobă spusele stăpînei, ci ca o femeie care a suferit aceeași durere și o înțelege. Tonul nu-i scăpase reginei.

— Nici tu n-ai copil ? întrebă ea.

— Ba da, doamnă, ba da, am o fată care-mi poartă numele și are unsprezece ani.

Își întoarse fața și începu să trebăluiască în jurul patului, netezind cuverturile de brocart și din blană subțire de jder.

— Ești de mult cu slujba rufelor în castelul acesta ? întrebă Clémence.

— Din primăvară, chiar înainte de venirea măriei tale. Pînă atunci eram în palatul de la Paris, unde vedeam de rufăria stăpînului nostru, Ludovic, după ce o îngrijisem pe a tatălui său, regele Filip, vreme de zece ani.

Apoi se făcu tăcere și nu se mai auzi decît mîna femeii bătînd pernele.

„Dînsa cunoaște fără îndoială toate tainele casei acesteia... și a alcovurilor ei, își zicea regina. Dar nu, n-am să-i cer să-mi spună nimic, n-am s-o întreb nimic. Nu-i frumos să iscodești slugile... Nu e o treabă vrednică de mine."

Dar cine putea s-o lămurească cum trebuie, dacă nu o slugă, una din făpturile acelea care trăiesc în intimitatea regilor, fără a avea nici o părticică din puterea lor ? Niciodată nu s-ar încumeta să pună prinților din familia ei întrebarea ce-i frămîntă mintea de cînd avusese convorbirea cu Charles de Valois ; de altminteri, era foarte sigură că n-ar

primi un răspuns cinstit. Dintre înaltele doamne de la curte, nici una nu se bucura cu adevărat de încrederea ei, pentru că nici una nu i se arătase cu adevărat prietenă. Se simţea străina copleşită de laude deşarte, dar asupra căreia toţi ochii stau la pîndă şi căreia niciodată nu-i va fi iertată nici cea mai măruntă greşală, nici cea mai mică slăbiciune. Aşa că nu-şi putea îngădui să-şi deschidă inima decît faţă de slugile ei. Eudeline, mai ales, părea să-i merite bunăvoinţa ; cu privirea sinceră, îmbrăcată simplu, gesturile sigure şi liniştite, prima lenjereasă se dovedise din zi în zi tot mai atentă, fără a-şi face o fală din grija ce-o purta stăpînei.

Clémence se hotărî dintr-odată.

— E adevărat, întrebă ea, că mica prinţesă de Navarra, care-i ţinută departe de curte şi care nu mi-a fost arătată decît o singură dată, nu este a soţului meu ?

Şi în acelaşi timp îşi zicea : „Nu s-ar fi cuvenit să fiu înştiinţată mai devreme asupra acestor taine ale coroanei ? Bunică-mea ar fi trebuit să se informeze mai amănunţit ; într-adevăr, m-au lăsat să viu la această căsătorie, neştiutoare de multe lucruri".

— Ei, doamnă, făcu Eudeline, continuînd să aşeze pernele, ca şi cum întrebarea n-ar fi mirat-o peste măsură. Asta cred că nimeni n-o ştie, nici chiar stăpînul nostru Ludovic. Fiecare spune despre aceasta ceea ce-i convine ; cei care afirmă că prinţesa de Navarra este fiica regelui au interes să spună aşa, ca şi cei care văd în ea o bastardă. Ba sînt chiar unii, cum ar fi monseniorul de Valois, care-şi schimbă părerea în fiecare lună deşi în această privinţă adevărul e numai unul. Singura făptură de la care s-ar fi putut afla fără îndoială cum stau lucrurile ar fi fost doamna de Burgundia, dar ea are acum gura astupată cu ţărînă...

Eudeline se întrerupse şi privi spre regină :

— Eşti nerăbdătoare, măria ta, să ştii dacă stăpînul nostru, regele...

Se opri iar, dar Clémence o îmboldi din ochi să vorbească.

— Fii pe pace, măria-ta, zise Eudeline, monseniorul Ludovic nu e împiedicat de a avea un moştenitor, cum spun gurile rele în ţară şi chiar la curte.

— Cine ştie, şopti Clémence.

— Eu, una, ştiu asta, răspunse încet Eudeline, şi cei de aici au avut destulă grijă ca eu să fiu singura care să ştie.

— Ce vrei să spui ?

— Vreau să spun adevărul, măria ta, pentru că și eu am o taină mare. Fără îndoială, ar trebui să-mi țiu gura ca pînă acum... Dar nu e din parte-mi o jignire față de o doamnă ca măria ta, de așa de mare neam și așa de milostivă, dacă mărturisesc că am avut un copil de la monseniorul Ludovic, pe cînd era tînăr, sînt unsprezece ani de atunci.

Regina o cerceta pe Eudeline cu o uimire fără margini. Că Ludovic ar mai fi avut o soție, la asta nu se gîndea decît ca la o problemă de ordin dinastic. Această căsătorie intra în cadrul rînduielilor statornicite. Ludovic avusese o nevastă care se purtase urît ; temnița, și apoi moartea îl despărțise de dînsa. Dar de aproape cinci luni, de cînd se măritase cu regele Franței, nici o singură dată Clémence nu se întrebase ce putea să fie intimitatea dintre Ludovic și Marguerite de Burgundia. Nici o închipuire a legăturilor lor trupești nu-i trecuse prin minte, nici o curiozitate n-o frămîntase ; între căsătorie și dragoste nu făcuse pînă atunci nici o apropiere. Și iată că dragostea, dragostea fără cunună, i se înfățișa în persoana acestei frumoase femei blonde și trandafirii, cu formele pline la cei trei zeci de ani ai săi, și iată că regina începu să-și imagineze...

Eudeline luă tăcerea reginei drept o mustrare.

— Nu eu am voit asta, doamnă, crede-mă, el s-a luat de mine cu puterea de stăpîn pe care o avea asupră-mi. Și apoi, era așa de tînăr, nu se pricepea de loc, și o doamnă de neam mare l-ar fi speriat fără îndoială.

Cu un gest al mîinii, Clémence dădu a înțelege că nu dorea nici o altă lămurire.

— Această copilă, întrebă ea, e într-adevăr cea de care mi-ai vorbit adineaori ?

— Da, doamnă, este Eudeline.

— Vreau s-o văd.

O expresie de înfricoșare se întipări pe fața lengeresei.

— Poți cere s-o vezi, doamnă, poți cere, bineînțeles, pentru că ești regină. Dar te rog să nu faci asta, căci atunci se va ști că ți-am vorbit. Fetița îi seamănă leit lui tată-său, așa încît monseniorul Ludovic, temîndu-se ca nu cumva vederea ei să te supere, a poruncit să fie închisă la o mănăstire, chiar înainte de sosirea măriei tale. N-o văd decît o dată într-o lună și, de cum se va face mare, va fi călugărită.

La Clémence, cele dintîi porniri erau întotdeauna generoase. Auzind povestea slujnicei, uită pentru o clipă de propria ei dramă.

— Dar pentru ce, întrebă ea cu jumătate de glas, pentru ce s-a făcut asta ? Cum i-a putut trece cuiva prin cap că o asemenea faptă ar fi pe placul meu, şi cu ce fel de femei sînt obişnuiţi prinţii Franţei ? Aşadar, biata mea Eudeline, pentru mine ţi-au smuls fata ! Te rog să mă ierţi.

— Vai, doamnă, răspunse Eudeline, ştiu bine că asta nu vine de la măria ta.

— Nu vine de la mine, dar s-a făcut din pricina mea, spuse Clémence, îngîndurată. Fiecare dintre noi e răspunzător nu numai pentru faptele sale rele, dar şi pentru tot răul pe care l-a prilejuit chiar fără vrerea lui.

— Şi eu însămi, doamnă, am avut de suferit, eu însămi care eram prima supraveghetoare a rufăriei palatului de la Paris. Monseniorul Ludovic m-a trimis aici, la Vincennes, într-o slujbă mai mică decît cea pe care o aveam acolo. Nimeni n-are nimic de zis împotriva poruncilor regelui, dar e într-adevăr cam puţină răsplată pentru tăcerea ce-am păstrat. Şi pe mine, fără îndoială, monseniorul Ludovic vroia să mă ascundă ; nu se gîndea că o să vă placă mai mult acest castel în desişul codrilor, decît palatul cel mare de la Paris.

Acum că se pornise să spună ce avea pe inimă, nu se mai putea opri.

— Pot mărturisi deschis, urmă ea, că la venirea măriei tale mă pregăteam să te slujesc doar din datorie, iar nicidecum de plăcere. Trebuie să fii o preanobilă doamnă şi tot aşa de bună la inimă pe cît de frumoasă la chip, ca să mă simt astfel cuprinsă de dragoste pentru măria ta. Nici nu ştii cît de îndrăgită eşti de slugile mărunte ; ar trebui să le auzi cum vorbesc de regină, la cuhnii, la grajduri, la spălătorii ! Acolo, doamnă, ai suflete ce-ţi sînt credincioase, mai curînd decît printre baronii cei mari. Le-ai cucerit tuturor inima, chiar şi pe a mea, care-ţi era cea mai neprietenoasă, şi nu ai azi mai supusă slugă ca mine, îşi sfîrşi vorba Eudeline, punîndu-şi un genunchi la pămînt şi sărutînd mîna reginei.

— Voi face ca fiica ta să-ţi fie întoarsă acasă, spuse Clémence, şi o voi ocroti. Am să vorbesc despre dînsa regelui.

— Să nu faci asta, doamnă, te rog să n-o faci, izbucni Eudeline.

— Regele mă copleşeşte cu atîtea daruri pe care nu le doresc ! Poate să-mi facă unul care-mi place !

— Nu, nu, în genunchi te rog să nu faci asta, repetă Eudeline. Mai bine să-mi văd fata sub vălul de călugăriţă decît s-o văd sub pămînt.

Pentru întîia oară de la începutul acestei convorbiri, Clémence avu un zîmbet şi părea chiar gata să rîdă.

— Oamenii ca tine din Franţa au deci atîta frică de rege ? Sau mai apasă asupra voastră amintirea regelui Filip, despre care se zicea că era necruţător ?

Dacă Eudeline nutrea o adevărată dragoste pentru regină, păstra însă Aiuritului o pică neîmpăcată, şi prilejul era foarte nimerit ca să-şi împlinească deopotrivă aceste simţăminte.

— Măria ta nu-l cunoaşte încă pe monseniorul Ludovic aşa cum îl cunoaşte oricine aici ; nu ţi-a arătat încă partea urîtă a sufletului său. Nimeni n-a uitat, spuse ea coborînd glasul, că stăpînul nostru Ludovic a pus la grele cazne pe slujitorii palatului după judecata doamnei Marguerite, şi că opt leşuri schilodite şi sfărîmate au fost scoase din apă la picioarele Turnului Nesle. Gîndeşte, măria ta, că ele au fost zvîrlite acolo la întîmplare ? N-aş vrea ca întîmplarea să ne împingă, pe fiică-mea şi pe mine, în aceeaşi prăpastie.

— Acestea sînt clevetiri pe care le poartă din gură în gură vrăjmaşii regelui...

Dar în timp ce rostea cuvintele astea, Clémence îşi aducea aminte de ceea ce-i spusese pe ocolite cardinalul Duèze şi de felul în care Bouville, în drum spre Lyon, răspunsese la întrebările ei privind moartea Margueritei. Clémence îşi amintea de ceea ce cumnatu-său Filip de Poitiers îi dăduse să înţeleagă despre caznele îndurate de foştii miniştri ai lui Filip cel Frumos şi de osînda fără umbră de dreptate ce au suferit.

„Să mă fi măritat cu un om sîngeros ?“ se întrebă ea.

— Îmi pare rău dacă am vorbit prea mult, urmă Eudeline. Să dea Dumnezeu ca măria ta să nu afle de o faptă încă şi mai cumplită şi ca în marea ta bunătate ea să-ţi rămînă neştiută.

— Despre ce faptă mai cumplită aş putea să aflu ? E adevărat oare ? Doamna Marguerite...

Eudeline înălţă din umeri cu tristeţe.

— Aici, la curte, numai măria ta ai îndoială asupra acestui lucru ; dacă n-ai aflat încă, e din pricină că unii pîndesc

poate o clipă de primejdie pentru ca să-ţi facă şi mai rău. Ludovic a pus de-a sugrumat-o, toţi ştiu asta.

— Doamne, Dumnezeule, e oare cu putinţă ? E oare cu putinţă să fi făcut moarte de om ca să mă poată lua pe mine ? gemu Clémence, ascunzîndu-şi obrazul în palme.

— Vai, nu mai plînge, doamnă, spuse Eudeline. Acum vine ora cinei şi nu te poţi arăta astfel. Trebuie să-ţi speli faţa răvăşită de lacrimi.

Se duse să aducă un lighean cu apă proaspătă şi o oglindă, stoarse un prosop şi răcori obrajii reginei, îi împleti la loc o cosiţă blondă care se desfăcuse. Punea o mare gingăşie în gesturile ei, şi un fel de dragoste ocrotitoare.

Chipurile celor două femei se văzură o clipă alături în oglindă, două chipuri la fel de blonde şi rumene, cu ochii la fel de mari şi albaştri.

— Ştii că semănăm una cu alta ? spuse regina.

— Acesta e într-adevăr cel mai frumos compliment ce mi s-a făcut vreodată, şi tare aş vrea să fie adevărat, răspunse Eudeline.

Cum amîndouă erau foarte turburate şi simţeau deopotrivă nevoia prieteniei, soţia regelui Ludovic al X-lea şi întîia lui ibovnică se strînseră una într-alta şi rămaseră o clipă îmbrăţişate.

V

FURCULIŢA ŞI SCĂUNELUL DE RUGĂCIUNE

Cu bărbia ridicată, zîmbetul pe buze şi picioarele răşchirate, îmbrăcat într-un halat căptuşit cu blană peste cămaşa de noapte, Ludovic al X-lea intră în iatacul reginei.

Clémence i se păruse în tot timpul cinei neobişnuit de morocănoasă, de distantă, străină de tot ce se petrece în jurul ei, aproape absentă, urmărind anevoie discuţiile şi abia răspunzînd cuvintelor ce i se adresau, dar nu-şi prea făcuse griji din asta. „Aşa-s femeile, schimbăcioase, îşi zicea, şi frumosul dar pe care-l cumpărai azi dimineaţă pentru dînsa are s-o înveselească." Căci Aiuritul era dintre bărbaţii aceia fără imagi-

nație care nu prea iau în serios femeile și cred că orice se poate aranja cu un dar. Venea deci, fluturînd surîsul cel mai grațios de care era în stare și ducînd o cutie lunguiață, încrustată cu stema reginei.

Fu oarecum mirat găsind-o pe Clémence îngenunchiată, cu coatele rezemate pe scăunelul ei de închinăciune. De obicei, ea își isprăvea ruga de seară înainte de venirea lui. Ludovic îi făcu un semn cu mîna voind parcă să-i spună : „Nu te deranja pentru mine, termină-ți liniștită rugăciunea..." și se opri la celălalt capăt al iatacului, puțintel cam încurcat, învîrtind cutia între degete.

Clipele treceau ; se duse să ia o bomboană dintr-o cupă așezată lîngă pat și o rontăi. Clémence rămînea îngenunchiată și Ludovic începea să-și piardă răbdarea. Se apropie de dînsa și bagă de seamă că nu se ruga. Sta cu ochii la el.

— Ia te uită, draga mea, ia te uită ce dar ți-am adus. Nu e o podoabă, ci mai curînd o raritate, un lucru născocit de un meșter aurar. Ia te uită...

Deschise cutia, scoase de acolo un obiect lung și strălucitor, cu două vîrfuri subțiri, și Clémence, pe scăunelul ei de rugăciune, văzînd ce are în mînă, se trase îndărăt.

— Ei, draga mea ! izbucni Ludovic rîzînd, nu-ți fie frică, nu e menit să te vateme ; e o furculiță pentru mîncat pere. Ia te uită ce frumos e lucrată, adăogă el, așezînd pe fundul de lemn al scăunelului de rugăciuni o furculiță cu două crăci de oțel foarte ascuțite, înfipte într-un mîner din sidef și aur cizelat.

Ludovic se simți dezamăgit ; regina nu părea într-adevăr să arate mare interes pentru darul său, nici să-i prețuiască prea mult noutatea.

— Am poruncit să se mesterească această furculiță, urmă dînsul, prin grija lui jupîn Tolomei care a comandat-o anume unui aurar din Florența. Se pare că nu sînt pe lume decît cinci, și am vrut ca tu să ai una, ca să nu-ți mînjești degetele tale frumoase cînd mănînci fructe. E într-adevăr un lucru pentru femei ; niciodată un bărbat n-ar îndrăzni și nici n-ar ști să se slujească de o unealtă așa de prețioasă, afară doar de fătălăul acela de Eduard, cumnatu-meu din Anglia care, mi s-a spus că are una, și nu se teme să se facă de rîs slujindu-se de ea la masă.

Sperase să-i descreţească fruntea povestindu-i această istorioară, dar îşi bătuse gura de pomană. Clémence nu se clintise de pe scăunelul de rugăciune şi nu-şi lua ochii de la soţul ei ; niciciînd nu fusese mai frumoasă, cu părul ei lung de aur răsfirat pe spate. Ludovic îşi scormonea mintea, fără a mai găsi ce să zică.

— A, uitasem ! făcu el, jupîn Tolomei îmi spunea tocmai că tînărul său nepot, pe care-l trimisesem împreună cu Bouville ca să te aducă de la Neapole, s-a făcut sănătos, că în curînd se va întoarce la Paris şi că în fiecare scrisoare către unchiu-său vorbeşte de bunăvoinţa ce ai arătat-o faţă de dînsul.

„Dar ce-o fi avînd, la urma urmei ? se întrebă Ludovic. Ar fi putut cel puţin să-mi mulţumească." Cu oricare alta decît Clémence, pînă acum şi-ar fi dat drumul mîniei, dar nu se împăca aşa de uşor cu gîndul de a vedea izbucnind întîia sa ceartă conjugală. Lăsă deci să treacă de la dînsul şi făcu o nouă încercare :

— Cred, spuse el, că de data asta vom pune rînduială în treburile din Artois. Sînt destul de mulţumit, şi lucrurile se află pe calea cea bună. Întîlnirea de la Compiègne, la care ai fost aşa de bună să mă însoţeşti, a dat roadele aşteptate, şi în curînd îmi voi aduna sfatul cel mare spre a rosti judecata mea şi a pecetlui învoiala dintre Mahaut şi baronii ei.

— Ludovic, întrebă deodată Clémence, în ce împrejurare a murit soţia ta dintîi ?

Ludovic se aplecă înainte ca şi cum ar fi primit o izbitură în pîntec şi o cercetă din ochi o clipă, încremenit.

— A murit, a murit, spuse el dînd din mîini, a murit dintr-o anghină, înăbuşindu-se, pe cît am auzit.

— Ludovic, ai putea să juri înaintea lui Dumnezeu ?

— Ce vrei să jur ? izbucni Aiuritul, ridicîndu-şi glasul. N-am ce să jur. Unde vrei s-ajungi ? Ce vrei să afli ? Ţi-am spus tot ce aveam să-ţi spun şi te rog să te mulţumeşti cu atîta. Nu ai nimic de aflat pe deasupra.

Începuse să măsoare odaia în lung şi lat. Prin deschizătura cămăşii sale de noapte, i se vedea gîtul înroşit ; ochii săi verzui, bulbucaţi, căpătaseră pe neaşteptate o lucire neliniştitoare.

— Nu vreau, strigă el, nu vreau să mi se vorbească de dînsa ! Niciodată ! Şi tu mai puţin ca oricare altul. Te opresc,

Clémence, de a mai rosti vreodată în fața mea numele acesta de Marguerite...

O tuse năpraznică îi curmă vorba.

— Poți să-mi juri înaintea lui Dumnezeu, repetă Clémence, al cărei glas trebui să străbată acum toată lungimea încăperii, poți să-mi juri că voința ta n-a avut nici un amestec în această moarte ?

Mînia întuneca repede judecata lui Ludovic. În loc să tăgăduiască de-a dreptul și să se prefacă a rîde, răspunse clocotind de furie :

— Și dacă ar fi așa ? Ai fi cea mai puțin îndreptățită să-mi faci mustrări pentru asta. Nu e vina mea, vinovată e doamna Ungariei !

— Bunică-mea ? murmură Clémence. Ce amestec are aici bunică-mea ?

Aiuritul înțelese îndată că făcuse o prostie, ceea ce îi spori furia. Dar era prea tîrziu ca să mai dea îndărăt. Se simțea încolțit.

— Firește, e vina doamnei Ungariei ! mai spuse o dată. Dînsa cerea ca nunta ta să se facă pînă-n vară. Atunci, am dorit... pricepe bine ce spun, am dorit numai... ca Marguerite să moară înainte de acest soroc. Am rostit cu glas tare ce doresc, și am fost înțeles, asta-i tot ! Dacă nu-mi arătam această dorință, nu erai azi regina Franței. Nu mai face deci pe mironosița și nu veni acum să-mi arunci în obraz dojana pentru o faptă din care ai tras foloase și care te-a așezat mai sus decît ai fi putut visa vreodată !

— Nu m-aș fi învoit niciodată, izbucni Clémence, dacă știam că s-a făcut un asemenea preț. Din pricina acestei nelegiuiri, Ludovic, nu ne dă Dumnezeu un copil !...

Ludovic se răsuci în loc și rămase încremenit.

— Acestei nelegiuiri și a tuturor celorlalte pe care le-ai săvîrșit, urmă regina ridicîndu-se din scăunelul ei de rugăciuni. Ai pus să fie omorîtă soția ta ! Ai pus să fie spînzurat, pe dovezi mincinoase, domnul de Marigny, și să fie aruncați în temniță miniștrii tatălui tău care, așa mi s-a spus, erau niște slujitori vrednici. Ai pus la cazne grele pe cei care nu-ti plăceau. Ai călcat în picioare viața și libertatea făpturilor lui Dumnezeu. Și iată de ce, acuma, Dumnezeu te pedepsește împiedicîndu-te să dai naștere altor făpturi.

Uluit la culme, Ludovic o privea cum vine spre dînsul. Aşadar, exista pe pămînt o a treia persoană care să nu se sperie de răbufnirile lui mînioase, care să-i înfrunte furiile şi să-i pună genunchiul în piept. Tată-său, Filip cel Frumos, îl stăpînise cu autoritatea lui ; frate-său, contele de Poitiers, îl stăpînea cu inteligenţa ; şi iată că a doua sa soţie îl stăpînea cu credinţa ei. Niciodată nu şi-ar fi putut închipui că judecătorul său i se va înfăţişa în odaia nupţială şi sub chipul acestei femei aşa de frumoase, al cărei păr se răsfira ca razele unei comete.

Faţa lui Ludovic se încreţea ; semăna cu un copil gata să izbucnească în plîns.

— Şi acuma ce vrei să fac ? întrebă el cu glas ascuţit. Nu pot să înviez morţii. Tu nu ştii ce înseamnă să fii rege ! Nimic nu se face numai din vrerea mea şi pe mine mă scoţi vinovat de toate. Unde vrei să ajungi ? La ce bun să mă judeci pentru ceea ce nu se mai poate îndrepta ? N-ai decît să te desparţi de mine, să te întorci la Neapole, dacă vederea mea îţi face rău. Şi aşteaptă pînă vom avea un papă ca să-i cerem să desfacă legătura noastră !... Ah, acest papă ! Acest papă pe care n-au izbutit să-l facă, adăogă el strîngînd pumnii. Nu ştii cît m-am zbătut pentru asta ! Nimic din toate acestea nu s-ar fi întîmplat dacă am fi avut un papă.

Clémence îşi puse mîinile pe umerii lui. Era ceva mai înaltă ca dînsul.

— Nici nu-mi trece prin minte să mă despart de tine, spuse ea. Îţi sînt soţie pentru a împărţi cu tine tot binele şi tot răul, şi necazurile şi bucuriile tale. Ceea ce vreau e să-ţi mîntui sufletul şi să trezesc în tine căinţa, fără de care iertare nu este posibilă.

El i se uită în ochi, şi nu văzu acolo decît bunătate şi o mare silinţă de a-l înţelege. Răsuflă mai liniştit — ce frică i-a fost să n-o piardă ! — şi o trase spre dînsul.

— Iubita mea, iubita mea, murmură el, eşti mai bună ca mine, o, cu mult mai bună, şi nu ştiu cum aş putea trăi fără tine. Îţi promit să mă îndrept şi să mă căiesc pentru tot răul ce l-am putut pricinui.

Vorbind, îşi îngropase faţa în scobitura umărului ei, lipindu-şi uşor buzele pe gît.

— Ah, iubita mea, urmă el, ce bună eşti ! Ce bună eşti de iubit ! Voi fi aşa cum vrei, ţi-o făgăduiesc. Firește, am remuş-

cări care adeseori mă înfricoşează grozav ! Nu găsesc uitarea decît în braţele tale. Haide, draga mea, hai să ne iubim.

Încerca s-o tragă înspre pat, dar dînsa rămînea nemişcată, şi el o simţea crispată, împotrivindu-se.

— Nu, Ludovic, nu, spuse ea foarte încet. Trebuie să ne pocăim pentru iertarea noastră.

— Dar ne vom pocăi destul iubita mea ; vom ţine post de trei ori pe săptămînă, dacă vrei. Vino, te doresc şi nu mai pot răbda !

Clémence se smuci din strînsoarea lui şi, deoarece vru s-o ţină cu de-a sila, o cusătură a cămăşii ei de noapte plesni. Hîrşîitul mătăsii sfîşiate o înspăimîntă pe Clémence care, acoperindu-şi cu palma umărul dezgolit, fugi să se ascundă, să se baricadeze în spatele scăunelului ei de rugăciuni. Această fugă sub imboldul fricii dezlănţui în Aiurit o nouă răbufnire de mînie.

— Dar ce te-a apucat, la urma urmei, strigă el, şi ce trebuie să fac pentru a-ţi intra în voie ?

— Nu mai vreau să fiu a ta înainte de a merge în pelerinaj la sfîntul Ioan care m-a scăpat o dată de la pieire cînd călătoream pe mare. Iar tu vei veni cu mine, şi ne vom duce pe jos ; vom afla atunci dacă Dumnezeu ne iartă, dăruindu-ne un copil.

— Cel mai nimerit pelerinaj pentru a avea un copil, numai aici se face ! spuse Ludovic, arătînd patul.

— Vai, nu-ţi rîde de cele sfinte ! răspunse Clémence. Nu bătîndu-ţi joc de învăţăturile religiei vei putea să mă convingi.

— E foarte stranie religia asta a ta care-ţi porunceşte să refuzi ceea ce i se cuvine soţului tău. Nu ţi s-a vorbit niciodată despre o datorie de la care nu se cade să te sustragi ?

— Ludovic, tu nu mă înţelegi !

— Ba da, te înţeleg ! urlă regele. Înţeleg că refuzi să fii a mea. Înţeleg că nu-ţi plac, că te porţi cu mine ca şi Marguerite...

Clémence îi văzu ochii aţintiţi la furculiţa cu două vîrfuri tăioase care se afla tot acolo, pe scăunaşul de rugăciune. Şi atunci, i se făcu frică de-a binelea. Întinse mîna să apuce furculiţa mai înainte ca el însuşi să facă asta. Din fericire însă, el era prea absorbit ca să-i vadă gestul. Era absorbit de marea lui spaimă, de marea deznădejde care-l copleşea.

Ludovic nu se simțea bărbat în înțelesul deplin, decît lîngă un trup supus. Gîndul că nu e dorit, că femeia nu poate să-l sufere, îl făcea să-și piardă toată vlaga ; nenorocirile din întîia sa căsnicie nu aveau altă pricină. Dacă acest necaz avea să-l lovească din nou ? Nu e altă suferință mai cruntă decît aceea de a nu fi în stare să te bucuri de ceea ce rîvnești mai mult. Cum s-o facă pe Clémence să priceapă că, pentru dînsul, pedeapsa venise înaintea crimei ? Era îngrozit la gîndul că înfricoșătoarea mașinărie, în care se împletea refuzul femeii cu neputința și ura lui, se va pune iar în mișcare. Rosti ca pentru sine :

— Sînt oare afurisit, sînt oare blestemat să nu pot fi iubit de cea pe care o iubesc ?

Atunci, biruită de milă și de teamă, Clémence își părăsi scăunașul de rugăciune și spuse :

— Fie, îți voi face pe plac.

Se duse să stingă lumînările.

— Lasă-le să ardă, zise Aiuritul.

— Ludovic, vrei într-adevăr...

— Leapădă tot ce-i pe tine.

Hotărîtă acum să facă orice i-ar cere, își scoase și cămașa, cu sentimentul că se va da pradă diavolului. Ludovic trase spre pat frumosul trup cu umbre sculptate, asupra căruia avea din nou toată puterea. Ca să-i mulțumească, îi șoptea la ureche :

— Îți făgăduiesc, iubita mea, îți făgăduiesc să-l slobod din temniță pe Raoul de Presles și pe toți dregătorii tatălui meu. La drept vorbind, tu îmi ceri întotdeauna aceleași lucruri ca și frate-meu, Filip !

Clémence gîndea că, făcîndu-i cheful și stînd despuiată sub ochii lui, îl va îndemna în schimb la vreo faptă bună, și că își răscumpără păcatul, dacă nu chinuindu-și trupul, cel puțin dobîndind ca niște nevinovați să iasă din temniță.

În noaptea aceea însă, un țipăt se înălță spre tavanul odăii regale. Măritată de cinci luni, regina Clémence descoperise abia acum că nu ești regină numai pentru a fi nefericită și că porțile căsătoriei se puteau deschide spre neștiute bucurii.

Rămase o vreme istovită, abia ținîndu-și răsuflarea, uluită, cu mintea dusă, ca și cum marea care udă țărmurile ei natale ar fi aruncat-o pe vreo plajă cu nisipul de aur. Dînsa fu aceea care căută umărul regelui ca să adoarmă cu capul pe el, în

timp ce Ludovic, covîrşit de recunoştinţă pentru plăcerea ce-o dăruise, şi simţindu-se mai rege decît în ziua încoronării sale, cunoştea întîia sa noapte de insomnie care să nu fie bîntuită de spaimele morţii.

Dar această fericire, vai, nu fu urmată de alta. De a doua zi, fără ajutorul nici unui duhovnic, Clémence îşi închipui că plăcerea se trage din păcat. Era fără îndoială o fire mai nervoasă decît părea, căci de atunci, de îndată ce soţul încerca s-o îmbrăţişeze, simţea dureri cumplite din pricina cărora nu putea să primească mîngîierile regale, nu pentru că nu le-ar fi dorit, ci dintr-o meteahnă a trupului care le făcea de neîndurat. Aceasta o mîhnea foarte, se ruga de Ludovic s-o ierte şi îşi dădea silinţa, dar zădarnic, să-i potolească poftele aprinse.

— Crede-mă, iubitul meu stăpîn, îi zicea, crede-mă că trebuie să mergem în pelerinaj ; înainte de aceasta nu voi fi în stare să-ţi primesc dragostea

— Ei bine, vom merge iubita mea, vom merge curînd, şi atît de departe cît îţi va place, şi cu funia la gît dacă vrei ; dar lasă-mă mai întîi să pun rînduială în treburile din Artois.

VI

JUDECATA

Cu o zi înaintea Crăciunului, în încăperea cea mare a castelului de la Vincennes, transformată pentru această împrejurare în sală de judecată, cei mai de seamă seniori ai ţării şi un mare număr de dregători într-ale legilor se şi adunaseră, aşteptîndu-l pe rege.

Împuterniciţii baronilor din Artois, avînd în frunte pe Gérard Kierez şi Jean de Fiennes, ca şi pe nedespărţiţii Souastre şi Caumont, sosiseră de dimineaţă. Se părea că totul fusese rînduit. Trimişii regelui lucraseră bine, tot umblînd să-i împace pe potrivnici ; contele de Poitiers dăduse poveţe pline de înţelepciune pentru a se curma vrajba şi o sfătuise pe soacră-sa să cedeze în mai multe privinţe, spre a aduce iar

pacea în ținutul ei și, socotind mai bine, spre a rămîne stăpînă acolo.

Poruncile regelui nu erau, la drept vorbind, tocmai lămurite în slova lor, dar limpezi în ce privește țelurile : „Nu mai vreau vărsare de sînge ; nu mai vreau să aud de oameni ținuți pe nedrept în temniță ; vreau să se facă dreptate, fiecăruia așa cum i se cuvine, iar buna înțelegere și prietășugul să domnească pretutindeni..." Ținînd seamă de ele, cancelarul Etienne de Mornay întocmise o sentință de care Aiuritul, cînd îi fusese înfățișată, se simți nespus de mîndru, de parcă ar fi dictat el însuși toate paragrafele ei.

În același timp, Ludovic al X-lea poruncise să i se dea drumul lui Raoul de Presle și celorlalți șase sfetnici ai tatălui său, care zăceau în temniță din luna aprilie. Și cum părea să nu se mai poată opri în această mărinimie, iertase de pedeapsă, în ciuda împotrivirii lui Charles de Valois, pînă și pe soția și pe fiul lui Enguerrand de Marigny, și dînșii ținuți pînă atunci la închisoare.

O asemenea schimbare de atitudine stîrnea mirarea celor de la curte, și nimeni nu putea să-și explice de unde venea. Regele mersese pînă acolo încît îl primise pe Louis de Marigny, îl îmbrățișase de față cu regina și cu mai mulți dregători, zicîndu-i :

— Dragă finule, trecutul e uitat.

Aiuritul folosea acum această vorbă în toate împrejurările, ca și cum ar fi voit să se convingă singur și să-i convingă pe ceilalți, că o nouă eră a domniei lui începuse.

Își simțea mai ales în dimineața asta conștiința împăcată, pe cînd îi așezau coroana în cap și-i puneau pe umeri mantia împodobită cu flori de crin.

— Sceptrul meu ! Sceptrul meu ! rosti el. Mi-ați adus sceptrul ?

— Azi măria ta are nevoie de mîna dreptății, îi răspunse primul său șambelan, Mathieu de Trye, întinzîndu-i uriașa mînă de aur cu două degete ridicate.

— Ce grea e, spuse Ludovic ; mi s-a părut mai ușoară în ziua încoronării.

— Baronii măriei tale sînt gata, urmă șambelanul. Îl vei primi mai întîi pe meșterul Martin care a sosit adineaori de la Paris, sau poate vrei să-l vezi după ce s-o isprăvi sfatul ?

— Meşterul Martin e aici ? izbucni Ludovic. Vreau să-l văd numaidecît. Şi să fiu lăsat cu dînsul.

Personajul care intră era un bărbat de vreo cincizeci de ani, destul de voinic, foarte oacheş la faţă şi cu nişte ochi visători. Deşi îmbrăcat în haine de rînd, aproape ca un călugăr, avea în toată înfăţişarea lui, în gesturile onctuoase şi totodată neşovăitoare, în felul său de a-şi petrece mantia pe braţ şi de a saluta plecîndu-se adînc, ceva de oriental. Meşterul Martin călătorise mult în tinereţe şi ajunsese pînă pe meleagurile Ciprului, Constantinopolei şi Alexandriei. Nimeni nu era pe deplin sigur că ar fi purtat întotdeauna acest nume de Martin sub care îl cunoşteau toţi.

— Cercetat-ai întrebarea ce-am poruncit să ţi se pună ? îl întrebă regele, care se privea într-o oglinjoară de mînă.

— Aceasta am făcut-o, mărite domn, am făcut-o, pătruns de marea cinste de a fi consultat de luminăţia ta.

— Şi ce-ai aflat ? Să-mi spui adevărul, chiar dacă o fi neplăcut, nu mi-e teamă să-l aud.

Un cetitor în stele ca meşterul Martin ştia ce trebuie să creadă dintr-o asemenea introducere, mai ales venind din gura unui rege.

— Măria ta, răspunse el, ştiinţa noastră nu e nemărginită, iar dacă aştrii nu mint niciodată, în schimb înţelegerea noastră omenească poate să se înşele, cercetîndu-le. Totuşi, nu văd ca temerile măriei tale să fie întemeiate, şi nimic nu pare să te împiedice de a avea urmaşi. Horoscopul ţi-e mai curînd prielnic în această privinţă şi aştrii sînt aşezaţi cum se cuvine pentru a vesti că vei fi tată. Într-adevăr, Jupiter se întîlneşte cu zodia Racului, ceea ce semn este de rodnicie şi acest Jupiter al naşterii tale se află pe deasupra în triunghi de prietenie cu Luna şi cu planeta Mercur. Nu trebuie deci să pierzi nădejdea de a face copii, departe de aşa ceva. În schimb, poziţia potrivnică a Lunei faţă de Marte nu prevesteşte copilului pe care îl vei avea o viaţă scutită de greutăţi, şi va trebui să fie înconjurat, de la cea mai fragedă vîrstă de îngrijiri foarte stăruitoare şi de slugi credincioase.

Meşterul Martin îşi cîştigase mare faimă prevestind cu multă vreme înainte, deşi foarte pe ocolite, moartea regelui Filip cel Frumos, care urma să se întîmple odată cu eclipsa de soare din noiembrie 1315. Scrisese : „Un puternic monarh din Apus..." ferindu-se să-i zică pe nume. Ludovic al X-lea, care

privea moartea tatălui său ca o întîmplare fericită din viață, îl ținea de atunci în mare cinste pe meșterul Martin. Dacă ar fi fost însă ceva mai pătrunzător, ar fi simțit după vorba prudentă a astrologului, că acesta, cercetîndu-i horoscopul, citise în el fără îndoială mai mult decît voia să spună.

— Îți prețuiesc părerea, meștere Martin, și cuvintele tale îmi merg la inimă, zise Aiuritul. Izbutit-ai să descoperi vremea cea mai potrivită pentru a zămisli moștenitorii pe care mi-i doresc ?

Meșterul Martin avu o clipă de șovăire.

— Să nu vorbim decît de întîiul, măria ta, căci pentru ceilalți n-aș putea răspunde cu destulă siguranță... Îmi lipsește ora în care s-a născut regina, și după cum mi-ai spus, nici ea n-o știe și nimeni n-a putut să mi-o dea ; dar nu cred că greșesc prea mult zicînd că înainte ca soarele să intre în zodia Săgetătorului, un copil ți se va naște, ceea ce ar arăta că vremea zămislirii e cam pe la jumătatea lui februarie.

— Vom merge deci înainte de acest soroc să facem pelerinajul la moaștele sfîntului Ioan din Amiens, cum dorește așa de mult regina. Și cînd crezi, meștere Martin, că trebuie să pornesc iar la război împotriva flamanzilor ?

— În această privință, eu gîndesc măria ta, că se cade să asculți glasul înțelepciunii tale. Hotărît-ai de pe acum ziua cînd vei porni ?

— Nu cred să-mi pot aduna oștile înainte de luna august a anului care vine.

Privirea îngîndurată a meșterului Martin se plimbă șovăitoare o clipă pe chipul regelui, pe coroana lui, pe mîna dreptății care părea să-l încurce și o ținea pe umăr cum își ține un grădinar coada cazmalei.

„Înainte de august, va avea de trecut luna lui iunie", își zicea astrologul.

— Pînă în august viitor, răspunse, s-ar putea ca flamanzii să fi încetat de-a mai face griji măriei tale.

— Asta o cred ! izbucni Aiuritul, luînd răspunsul într-un înțeles care-i convenea ; căci am băgat mare spaimă într-înșii vara trecută, și nu-ncape îndoială că vor închina steagul fără luptă, înainte de anotimpul prielnic năvalei călăreților mei.

E stranie impresia cu care un om privește pe un altul, cînd are aproape certitudinea că nici șase luni nu vor trece și acesta va fi mort, și cînd îl aude făcîndu-și planuri zădar-

nice pentru un viitor pe care după toate semnele nu-l va mai apuca. „Afară doar dacă nu cumva are să moară în noiembrie..." își zicea Martin. Căci, pe lîngă înfricoșătorul soroc din iunie, astrologul nu putea să nu țină seama și de al doilea semn nenorocit, poziția de rău augur a lui Saturn la douăzeci și șapte de ani și patruzeci și patru de zile de la naștere. „Năpasta poate fi pe capul său, ori al soției, ori al copilului ce i se va naște pînă atunci... Oricum, acestea nu-s lucruri ce pot fi spuse."

Totuși, înainte de a pleca, în timp ce pipăia între degete punga pe care i-o întinsese regele, meșterul Martin avu o nouă clipă de șovăire, aproape de remușcare, și se simți dator să adauge :

— Încă o vorbă pentru ocrotirea sănătății măriei-tale. Să te ferești de venin, mai cu seamă către sfîrșitul primăverii.

— Trebuie deci să nu pun în gură ciuperci, hribi și zbîrciogi de care-s foarte pofticios, dar care, vezi, m-ai pus pe gînduri, mi-au mai stricat stomacul de multe ori.

Apoi, îngrijorat deodată :

— Venin ! Vrei să zici... mușcături de viperă ?

— Nu, măria ta, vorbesc de ale gurii.

— Ei, îți mulțumesc, meștere Martin, mă voi păzi de acestea.

Și, pe cînd se îndrepta spre sala de judecată, Ludovic porunci șambelanului său să se sporească supravegherea la bucătării, să se bage de seamă a nu fi folosite decît merinde proaspete și cumpărate de la negustori mai presus de orice bănuială, iar toate bucatele să fie gustate de două ori în loc de o singură dată, înainte de a-i fi aduse la masă.

Cînd pătrunse în sala cea mare, toți se ridicară și rămaseră în picioare pînă ce-l văzură luîndu-și locul sub baldachin.

Bine așezat în tronul său, cu pulpanele mantiei aduse pe genunchi și cu mîna dreptății niței aplecată pe partea de sus a brațului, Ludovic se simțea în această clipă tot așa de măreț ca și Cristosul nimbat de lumină din vitraliile bisericilor. Văzîndu-și, în dreapta și în stînga lui, baronii atît de mîndru înveșmîntați și plecîndu-se cu atîta smerenie, simțindu-i supuși hotărîrilor lui, Ludovic găsea că era totuși plăcut, în unele zile, să fii rege.

„Iată, își zicea, îmi voi rosti acum judecata și fiecare va face după vrerea mea și voi aduce iar pacea și buna înțelegere printre supușii mei."

În fața lui stăteau cele două tabere pe care judecata lui avea să le împace. De o parte, contesa Mahaut, purtînd și dînsa coroană și întrecîndu-și cu un cap sfetnicii strînși în jurul ei. De cealaltă, împuterniciții „aliaților" din Artois. Nu prea arătau toți la fel, căci fiecare își pusese cele mai bune veșminte, care nu erau întotdeauna după ultima modă. Moșierii ăștia mărunți miroseau a provincie ; Souastre și Caumont se împopoțonaseră ca pentru un turnir cu niște chivere uriașe, unul avînd în vîrf un vultur cu aripile întinse, iar celălalt un bust de femeie ; pe sub vizierele ridicate priveau în jur, cam stînjeniți de îmbrăcămintea lor nepotrivită.

Baronii cei mari, chemați să stea de față la acest sfat, fuseseră aleși cu înțelepciune printre sprijinitorii celor două tabere, ca să fie tot atîția de o parte și de alta. Charles de Valois și fecioru-său Filip, Charles de La Marche, Louis de Clermont, domnul de Mercoeur, contele de Savoie și mai cu seamă Robert d'Artois, conte de Beaumont-le-Roger, erau susținătorii aliaților. Se știa că în tabăra cealaltă Filip de Poitiers, Louis d'Evreux, Henri de Sulli, contele de Boulogne, contele de Forez, și dumnealui Milles de Noyers o sprijineau pe Mahaut.

Cancelarul Etienne de Mornay era așezat la cîțiva pași în fața regelui, cu pergamentele desfăcute pe o policioară.

In nomine patris et filii... [1]

Cei de față se uitară unul la altul, mirați. Era pentru întîia oară cînd regele deschidea ședința sfatului său printr-o rugăciune și chema asupra hotărîrilor sale luminile dumnezeiești.

— Ni l-au schimbat, îi suflă Robert d'Artois vărului său Filip de Valois ; iată-l că se crede acum episcop ținînd o predică de pe amvon.

— Preaiubiților mei frați, preaiubiților mei unchi, bunii mei seniori și preaiubiții mei supuși, începu Ludovic al X-lea, avem dorința foarte mare, și datoria, ce de la Dumnezeu este, de a păstra pacea în țara noastră și de a osîndi zîzania între supușii noștri...

[1] În numele tatălui și al fiului... (În lat. în original.)

El, care se bîlbîia de obicei cînd cuvînta de față cu lumea, își rostea astăzi gîndul în vorbire tărăgănată, dar limpede ; într-adevăr, se simțea inspirat, și toți se întrebau, ascultîndu-l în ziua aceea, dacă menirea lui adevărată n-ar fi fost să fie un foarte vrednic popă de țară.

Se întoarse mai întîi spre contesa Mahaut și o rugă să-i urmeze sfaturile. Mahaut răspunse, ridicîndu-se :

— Așa am făcut întotdeauna și așa voi face și de acum încolo.

Regele se întoarse apoi spre aliați și le dădu aceeași povață.

— Ca buni și credincioși supuși ai măriei tale, răspunse Gérard Kierez, smeriți te rugăm să faci și să poruncești după cum ți-e vrerea.

Ludovic privi în jur la unchii, frații și verii săi, cu un aer care părea să zică : „Vedeți ce bine am știut eu să le potrivesc pe toate".

Apoi îl pofti pe cancelarul de Mornay să dea citire cărții de judecată.

Cancelarul Etienne de Mornay, deși încă om tînăr, avea vedere scurtă. Duse la ochi sulul mare de pergament și începu :

— *Trecutul e uitat. Iertate sînt de o parte și de alta, urile, ocările și vrajbele. Contesa Mahaut își recunoaște îndatoririle față de supușii ei ; va trebui să păstreze bună pace în țara Artois-ului, să nu facă nimica rău și nici o mișelie aliaților, și să nu caute prilej de a face. Ea va pecetlui înțelegerea, cum a făcut și regele, recunoscînd datinile ce au fost rînduite în Artois pe vremea măriei sale Ludovic cel Sfînt și ce vor fi dovedite în fața ei de către oameni vrednici de crezare, cavaleri, slujitori ai bisericii, orășeni, avocați...*

De aici încolo, Ludovic al X-lea nu mai asculta. Gîndea că făcuse totul dictînd întîia frază. Acum, cancelarul înșira temeiurile judecății din care regele nu pricepea nimic. Făcea în minte o socoteală, numărînd pe degete : „Februarie, martie, aprilie, mai... așadar cam prin noiembrie mi se va naște un moștenitor..."

— *Cît despre chezășiile ce se dau,* citi mai departe Etienne de Mornay, *dacă se plînge careva împotriva contesei, regele va pune ispravnici să cerceteze dacă jalba e întemeiată i, de-o fi așa, dacă dînsa nu va voi să facă dreptate, regele o va sili la aceasta. Pe de altă parte, pentru plata gloabelor ce le cere de la oameni, contesa va trebui să arate limpede cît*

i se cuvine de fiecare fărădelege. Contesa va trebui să înapoieze seniorilor pămînturile pe care le stăpînește fără judecată...

Mahaut începu să se frămînte în locul ei, dar fraţii Hirson care-i stăteau în preajmă o potoliră.

— N-a fost niciodată vorba de aşa ceva la întîlnirea din Compiègne ! zicea Mahaut.

— E mai bine să pierzi puţin decît să pierzi totul, îi suflă Denis.

Amintirea scurtei plimbări pe care o făcuse, cu lanţuri la picioare, în ziua morţii vătăşelului Cornillot, îl îndemna să fie împăciuitor.

Mahaut îşi suflecă mînecile şi continuă să asculte, stăpînindu-şi mînia ce clocotea într-însa.

Trecuse aproape un sfert de ceas de cînd ţinea citirea. Kierez se întorcea uneori spre aliaţi, făcîndu-le semn cu capul că treaba merge bine.

Un freamăt străbătu sala cînd în cartea de judecată veni vorba de Thierry d'Hirson. Toate privirile se întoarseră spre cancelarul contesei Mahaut şi fraţii săi.

— *Cît despre dumnealui Thierry d'Hirson, pe care aliaţii au cerut să fie trimis în judecată, regele hotărăşte că învinuirile vor trebui aduse înaintea episcopului din Thérouanne, de care ţine dumnealui Thierry, ca armaş de Ayre ; dar el nu se va putea duce în Artois pentru a se apăra prin viu grai, deoarece sus-zisul domn Thierry este urît foarte de ţară. Fraţii, surorile şi nepoţii lui nu vor putea nici dînşii să se ducă acolo pînă ce judecata nu se va fi rostit de către episcopul din Thérouanne şi nu va fi întărită de rege...*

Chiar din clipa aceea, Hirsonii îşi lepădaseră atitudinea împăciuitoare ce-o avuseseră pînă atunci.

— Priveşte-ţi nepotul, doamnă, îi spuseră contesei d'Artois ; vezi-l cum se bucură !

Într-adevăr, Robert d'Artois schimba zîmbete cu Charles şi Filip de Valois. Atîta neobrăzare, şi arătată în văzul tuturor cu atîta linişte, sfîrşi prin a o săgeta la inimă pe Mahaut. Cu amîndouă mîinile le făcu semn Hirsonilor să tacă, apoi le răspunse pe şoptite :

— Staţi, dragii mei, că nu s-a isprăvit încă ! Ai răbdare, Thierry. Ce, te-am părăsit oare ?

Glasul monoton al cancelarului tăcu ; citirea cărții de judecată se sfîrșise. Episcopul de Soissons, care luase parte la tocmelile dintre cele două tabere, se apropie cu *Evanghelia* în mînă, și se duse s-o înfățișeze baronilor ; aceștia se ridicară toți o dată și întinseră brațul drept, în vreme ce Gérard Kierez, în numele lor, jură pe sfînta scriptură că se vor supune întocmai judecății regelui. Apoi episcopul se îndreptă spre Mahaut.

Gîndurile regelui, în clipa aceea, o luaseră razna : „Ultima leghe din pelerinajul nostru la Amiens o vom străbate pe jos, bineînțeles. Cît despre restul călătoriei, o vom face în rădvan, sub pături călduroase de lînă. Ne vor trebui de asemenea cizme îmblănite, și voi porunci să se croiască pentru Clémence o mantie de hermină, s-o poarte peste șubă spre a o feri de răceală... Să sperăm că vor lăsa-o durerile acelea care o împiedică să facă dragoste". Visa fără să-și ia ochii de pe mîna cu degete de aur a dreptății, cînd auzi deodată un glas puternic rostind :

— Nu vreau să jur ; nu voi recunoaște această nedreaptă judecată !

O mare tăcere căzu peste adunare și toate privirile se întoarseră spre Aiurit. Îndrăzneala acestei împotriviri aruncate în obrazul suveranului, îi înfricoșa prin grozăvia ei chiar și pe cei mai cutezători. Se întrebau toți ce pedeapsă cumplită avea să cadă de pe buzele regelui.

— Ce se întîmplă aici ? întrebă Ludovic aplecîndu-se spre cancelar. Cine se împotrivește ? Judecata aceasta mi se pare bine chibzuită.

Își rotea ochii bulbucați și spălăciți asupra celor de față, dintre care mulți, văzîndu-l așa de absent, așa de nepăsător, gîndeau : „Păcătos domn ne-a fost dat s-avem !"

Atunci se ridică Robert d'Artois, și cu un gest larg al brațului își împinse de o parte jilțul ; veni pînă în fața regelui, făcînd să se cutremure lespezile sub cizmele sale roșii. Trase aerul în piept, de parcă l-ar fi înghițit tot cît era acolo, și începu cu glasul său tunător :

— Vere, măria ta, multă vreme vei mai îndura să fii înfruntat și să ți se arunce ocara în obraz ? Noi, rudele și sfetnicii tăi, nu vom îngădui una ca asta ! Vezi recunoștința ce ți se arată pentru blîndețea ta ? Măria ta știe că, în ce mă privește, eram împotriva oricărei învoieli prin bună înțele-

gere cu doamna Mahaut de care mi-e ruşine că-i din neamul meu ; căci orice hatîr i se face e privit de dînsa ca un semn de slăbiciune şi n-o îndeamnă decît la şi mai mari mişelii. Mă veţi crede oare, domnii mei, urmă el luîndu-i martori pe toţi şi izbindu-se cu pumnul în pieptul care i se umfla sub tunica stacojie, mă veţi crede oare în sfîrşit cînd zic, cînd o spun sus şi tare de atîţia ani, că am fost tras pe sfoară, trădat şi jefuit de această cumplită muiere care n-are teamă nici de puterea regelui, nici de puterea lui Dumnezeu ? Dar ce să te mai mire din partea unei femei care n-a dat ascultare vrerilor tatălui ei pe patul morţii, însuşindu-şi avutul ce nu i se cuvenea, şi s-a folosit de copilăria mea pentru a mă prăda pe mine, un orfan !

În picioare, ţinîndu-şi braţele încrucişate, Mahaut îşi măsura nepotul cu o privire plină de dispreţ, în timp ce la doi paşi de dînsa, episcopul de Soissons, cu *Evanghelia* sa groasă la subsuoară, nu ştia ce să mai facă.

— Ştii oare, măria ta, vorbi mai departe Robert, pentru ce doamna Mahaut se împotriveşte astăzi judecăţii tale cu care ieri se învoise ? Pentru că ai adăugat în ea o hotărîre împotriva domnului Thierry d'Hirson, împotriva acestui suflet hain şi blestemat, împotriva acestui ticălos fără pereche pe care aş vrea să-l descălţăm pentru a vedea dacă nu are laba despicată a diavolului ! El este cel care, din porunca doamnei Mahaut, a şterpelit şi ascuns împreună cu dînsa, diata ce-a rămas de la bunicu-meu, Robert al II-lea, prin care îmi lăsa comitatul, puterea de a împărţi dreptatea şi averile lui. Taina acestui furt i-a legat unul de celălalt şi de aceea contesa Mahaut i-a chivernisit cu dregătorii mănoase pe toţi fraţii şi toate neamurile lui Thierry care jecmănesc fără ruşine norodul acesta nenorocit, aşa de înfloritor odinioară, aşa de ticălosit acuma că nu-şi mai caută scăparea decît în răzmeriţă.

Baronii din Artois se ridicaseră iar, înseninaţi la faţă, şi se simţea că sînt gata să-l aclame pe Robert, ca pe un rapsod după o tiradă eroică.

— Dacă te încumeţi, măria ta, urmă d'Artois, trecînd de la furie la batjocură, dacă ai îndrăzneala de a-l atinge pe dumnealui Thierry, de a-i lua cît de cît din ce a furat, de a ameninţa unghişoara degetului mic al celui mai mic dintre nepoţii săi, vai, măria ta, ce faptă nesocotită din parte-ţi ! Ai s-o vezi îndată pe doamna Mahaut că-şi scoate ghearele

şi că i gata să scuipe în obrazul lui Dumnezeu. Căci urările ce le-a rostit la botezul tău şi plecăciunea ce ţi-a făcut, cu genunchiul la pămînt, nu cîntăresc nimica pe lîngă jurămîntul de supunere faţă de dumnealui Thierry, care este adevăratul ei stăpîn !

Îşi isprăvise cuvîntarea. Mahaut nici nu clipise. Mătuşa şi nepotul se înfruntară îndelung din ochi.

— Minciuna şi defăimarea, Robert, curg din gura ta ca scuipatul, spuse cu glas liniştit contesa. Fereşte-te să nu-ţi mişti limba, că ai putea să mori dintr-asta.

— Să taci, doamnă ! strigă deodată Aiuritul, care nu voia să pară mai puţin aprig decît văru-său. Să taci ! M-ai înşelat ! Te opresc de a mai pune piciorul în Artois înainte de vei fi recunoscut şi tu judecata ce-am dat-o şi care este o judecată dreaptă, după cum mi-au spus-o toţi. Şi vei şedea pînă atunci la Paris sau la Conflans, dar nicăieri aiurea. E de ajuns pentru astăzi, am ridicat şedinţa.

O tuse năpraznică îl apucă deodată, făcîndu-l să se îndoaie pe tronul său.

— Să crape ! scrîşni Mahaut între dinţi.

Contele de Poitiers nu scosese o vorbă. Îşi legăna un picior şi-şi mîngîia îngîndurat bărbia.

PARTEA A TREIA

VREMEA COMETEI

I

STĂPÎNUL CEL NOU DE LA NEAUPHLE

În joia a doua după Bobotează, care era zi de tîrg, domnea mare forfotă la banca lombardă din Neauphle-le-Château. Se curăța casa de sus pînă jos, ca pentru o vizită princiară; zugravul satului spoia ușa groasă de la intrare; se lustruiau lăzile de bani, ale căror cercuri de fier luceau mai ceva ca argintul; se dădea cu mătura peste uși, spre a îndepărta pînzele de păianjen; se văruiau pereții, se ceruiau tejghelele; iar slujbașii, ale căror condici, cîntare și tăbliță pentru socoteli fuseseră mutate de la locul lor, reușeau anevoie să-și păstreze cumpătul slujind mușteriii.

O fată de vreo șaptesprezece ani, înăltuță, frumoasă la chip, cu obrajii rumeniți de frig, trecu pragul și se opri, mirată de această harababură. După mantia gălbuie, din păr de capră, cu care era încotoșmănată, după copca de argint ce-i ținea gulerul și după toată înfățișarea ei, îți puteai da seama dintr-o privire că aveai înaintea ochilor o fată de neam. Sătenii își scoteau căciula, văzînd-o.

— A, domnișoara Maria! sări numaidecît Ricard, primul slujbaș al băncii. Fii binevenită! Intră și vino de te încălzește. Coșul dumitale e gata, ca în fiecare săptămînă, dar față de zăpăceala de pe aici, am pus să-l ducă în odaia de alături.

Apoi, vorbind unui țăran burduhănos care cerea să i se schimbe un ludovic de aur în bani mărunți de argint:

— Da, jupîn Guillemard, ne vom ocupa îndată de dumneata.

Se întoarse spre cel de al doilea slujbaș, strigînd:

— Piton! Vezi de jupîn Guillemard.

O rugă pe fată să treacă în odaia vecină, care servea drept dormitor pentru slujbașii băncii și unde ardea un foc

zdravăn în vatră. Scoase dintr-un dulap un coș de răchită, acoperit cu o pînză.

— Nuci, untdelemn, slănină proaspătă, mirodenii, făină de grîu, mazăre uscată și trei cîrnați mari, îi spuse Mariei. Cît vom avea noi ce să mîncăm, veți avea și dumneavoastră. Așa-i porunca domnului Guccio. Și le trec pe toate în socoteala lui, ca de obicei... Iarna arată să fie lungă, și tare m-aș mira să nu sfîrșească prin foamete, cum s-a întîmplat anul trecut. Dar în acest an vom fi mai bine chivernisiți.

Maria luă coșul.

— Nici o scrisoare ? întrebă.

Primul slujbaș al băncii — era jumătate italian, jumătate francez, și-l chema pe numele adevărat Ricardo — clătină din cap cu o prefăcută tristețe.

— Nu, frumoasă domnișoară, de data asta nici o scrisoare !

Zîmbi, văzînd dezamăgirea ce se întipărise pe chipul Mariei, și adăugă :

— Nu, nici o scrisoare, dar o veste bună !

— Guccio e vindecat ? izbucni fata.

— Pentru cine crezi că facem toate pregătirile acestea în toiul lui ianuarie, cînd la noi nu se zugrăvește niciodată înainte de aprilie ?

— Ricard ! E oare adevărat ? Sosește stăpînul vostru ?

— Ei, da, *Santo Dio !* Sosește ! E de pe acum la Paris și ne-a trimis vorbă că mîine va fi aici. Pe semne că îi ard tălpile să ajungă mai curînd, căci nu pare să fi făcut vreun popas în drum.

— Ce fericită sînt ! Ce fericită sînt că am să-l văd iar !

Apoi, dîndu-și seama că o luase gura pe dinainte, ca și cum răbufnirea de bucurie ar fi fost necuviincioasă, adăugă :

— Toată familia mea va fi fericită să-l vadă iar.

— Da, dar vezi că pe mine mă supără azi o ureche și nu prea aud bine, răspunse Richard și afară de asta mai e și zi de tîrg. Ce-mi trebuiau mie și alte griji pe deasupra ?... Uite, domnișoară Maria, aș vrea să-ți cunosc părerea despre locuința ce i-am pregătit-o și să-mi spui dacă o găsești pe gustul dumitale.

O duse la catul de sus și deschise ușa unei odăi destul de încăpătoare, dar cu tavanul scund, ale cărui grinzi erau

proaspăt ceruite. Se vedeau acolo cîteva mobile de stejar, cam din topor, un pat îngust, dar acoperit cu un frumos brocart adus din Italia, niște obiecte de cositor și un fețnic. Maria își roti ochii prin odaie.

— Totul mi se pare foarte potrivit, spuse ea. Dar eu cred, sper, că stăpînul vostru își va avea în curînd locuința la conac.

Ricard surîse din nou cu jumătate de gură.

— Așa zic și eu, răspunse el. Toată lumea, crede-mă domnișoară, vorbește de această sosire a domnului Guccio și de știrea că va rămîne aici. Începînd de ieri, oamenii nu mai încetează să intre în fiece clipă și să ne sîcîie cu tot felul de fleacuri, ca și cum nimeni altul în tîrgul acesta n-ar putea să le numere douăsprezece parale pentru un gologan. Și asta numai ca să caște ochii la curățenia ce se face aici și să tot întrebe pentru cine anume se pregătește. Trebuie să spun că domnul Guccio e foarte iubit prin părțile acestea, de cînd a făcut să fie scos din slujbă ispravnicul Portefruit de care toți aveau a se plînge. Au să-i facă o primire strălucită, și îl văd de pe acum devenind adevăratul stăpîn la Neauphle... După frații dumitale, bineînțeles, adăugă el însoțind fata pînă la ușa din grădină.

Niciodată drumul care desparte tîrgul Neauphle de conacul de la Cressay nu-i păruse Mariei mai scurt. „Sosește... sosește... sosește..." își repeta ea ca un cîntec, sărind dintr-un făgaș într-altul al drumului. „Sosește, îi sînt dragă, și în curînd vom fi căsătoriți. Va fi adevăratul stăpîn la Neauphle." Coșul de merinde atîrna ușor pe brațul ei.

Intrînd în curtea de la Cressay, dădu peste frate-său Pierre.

— Sosește ! îi strigă ea, sărindu-i de gît.

— Cine sosește ? întrebă uluit flăcăul rotofei.

Pentru întîia oară după luni de zile o vedea pe soră-sa arătînd o bucurie adevărată.

— Guccio sosește !

— A ! Bună veste ! izbucni Pierre de Cressay. E un băiat de viață și-mi va face plăcere să-l revăd.

— Vine să se așeze la Neauphle, unde unchiu-său îi dă pe mînă banca. Și mai ales...

Se opri, dar nemaiputînd să-și mai țină taina, trase spre dînsa obrazul nebărbierit al fratelui și-i suflă la ureche :

— Are să mă ceară de soție.

— Ei, na ! făcu rotofeiul Pierre, și cum de ți s-a năzărit asta ?

— Nu mi s-a năzărit, o știu... o știu... o știu.

Atras de zgomot, Jean de Cressay, fratele mai mare, ieși din grajdul unde tocmai își țesăla calul. Avea în mînă un ghemotoc de paie.

— Jean, spuse mezinul, se pare că ne sosește un cumnat de la Paris.

— Un cumnat ? Cumnatul cui ?

— A, nu știi ? Sora noastră și-a găsit un soț !

— Păi, asta-i foarte bine, răspunse Jean.

Intra în joaca lor, văzînd că le arde de glumit, și credea că-i o poznă de fetișcană.

— Și cum îi zice, urmă el, acestui strașnic baron care pofte ște să se încuscrească cu turnurile noastre dărăpănate și cu frumoasa noastră avere mîncată de datorii ? Sper, surioară, că-i barem bogat, căci avem mare nevoie de așa ceva.

— Ei, da, este, răspunse Maria. E Guccio Baglioni.

După uitătura pe care i-o aruncă frate-său mai mare, ea simți îndată foarte limpede că o amenință o nenorocire. I se făcu deodată frig și urechile începură să-i vîjîie.

Jean de Cressay mai continuă cîteva clipe să se prefacă a lua lucrurile în glumă, dar glasul i se schimbase. Voia să știe de ce anume vorbise astfel soră-sa. Încerca oare un sentiment deosebit pentru Guccio ? Avusese cu dînsul conversații care treceau de marginile bunei cuviințe ? Îi scrisese el oare fără știrea familiei ?

La fiecare întrebare Maria răspundea : „Nu", dar arăta din ce în ce mai tulburată. Pierre însuși se simțea stingherit. „Iar am făcut o boacănă, își zicea, mai bine îmi țineam gura."

Intrară tustrei în sala cea mare a conacului unde mama lor, doamna Eliabel, așezată lîngă vatră, torcea lînă. În ultimele luni, castelana se îngrășase iarăși, cum îi era firea, datorită bunătăților pe care Guccio le trimitea Mariei în fiecare săptămînă, de cînd cu foametea din iarna trecută.

— Urcă-te în odaia ta, îi spuse Jean de Cressay surorii sale.

Ca frate mai mare, avea autoritatea capului de familie, și Maria se supuse fără a crîcni.

După ce se auzi uşa închizîndu-se la catul de sus, Jean o înştiinţă pe mamă-sa despre ceea ce aflase.

— Eşti sigur de asta, băiatule ? izbucni ea. E oare cu putinţă ? Cui ar putea să-i treacă prin cap că o fată din neamul nostru, ai cărei străbuni au rang nobiliar de trei veacuri în urmă, poate lua de bărbat un lombard ? Sînt încredinţată că mititelul ăsta de Guccio, de altminteri un flăcău tare simpatic şi care-şi cunoaşte lungul nasului văzîndu-şi foarte cinstit de treburile lui, nu s-a gîndit niciodată la aşa ceva.

— Nu ştiu, mamă, la ce s-o fi gîndit el, răspunse Jean, dar ceea ce ştiu e că Maria se gîndeşte la asta.

Obrajii dolofani ai doamnei Eliabel se îmbujorară.

— Ia te uită ce-şi bagă în cap fetiţa ! Dacă tînărul acesta a venit de cîteva ori în vizită la noi şi ne-a dovedit o prietenie aşa de mare, sînt sigură, băieţi, că a făcut-o pentru că-l interesează mai mult mama decît sora voastră. O, fără vreun gînd necuviincios, se grăbi ea să adaoge, şi niciodată buzele lui n-au rostit o vorbă care să mă jignească. Dar oricum, acestea-s lucruri pe care le ghiceşti cînd eşti femeie şi eu am înţeles îndată că mă admiră...

Zicînd asta, se înălţă în jilţ şi-şi umflă pieptul.

— Fără a voi să pun la îndoială părerea ta, mamă, răspunse Jean de Cressay, nu-s totuşi atît de sigur că aşa stau lucrurile. Aminteşte-ţi că ultima oară cînd Guccio a trecut pe aici, l-am lăsat în mai multe rînduri singur cu sora noastră, atunci cînd părea aşa de bolnavă ; şi începînd din zilele acelea ea a prins a se înzdrăveni.

— Poate fiindcă de atunci începuse iar să mănînce pe săturate, şi noi la fel, se vîrî în vorbă Pierre.

— Da, dar bag de seamă că tot de atunci, ştirile despre Guccio le aflăm întotdeauna din gura Mariei. Călătoria lui în Italia, rana suferită la picior... Şi întotdeauna Mariei îi dă Ricard veşti de la stăpînu-său şi niciodată vreunuia din noi. Şi cu ce încăpăţînare cere ca ea singură să se ducă la bancă după merinde ! Ascultaţi-mă pe mine, aici e o urzeală vicleană asupra căreia n-am deschis îndeajuns ochii.

Doamna Eliabel îşi lăsă fuiorul, îndepărtă firele de lînă de pe fustă şi ridicîndu-se, spuse cu un glas pătruns de jignirea suferită :

— Într-adevăr ar fi mare mişelie din partea acestui băietandru să se fi folosit de averea lui dobîndită cine ştie cum

pentru a o ademeni pe fiică-mea și a rîvni să cumpere înrudirea cu noi, dăruindu-ne cîte ceva de ale gurii sau niște îmbrăcăminte, cînd ar trebui să se socoată răsplătit îndeajuns de cinstea de a ne fi prieten.

Pierre de Cressay era singurul din familie cu picioarele pe pămînt. Era simplu, deschis, și fără prejudecăți. Atîta reacredință unită cu atîta înfumurare deșartă, începea să-l scoată din sărite. „Sînt geloși pe Maria, fiecare într-alt fel", își zicea privind la maică-sa și la frate-său care se aținau între dînșii, zgîndărindu-și supărarea.

— Ați uitat, pare-se, și unul și altul, vorbi el, că unchiul lui Guccio tot mai are o poliță de a noastră de trei sute de livre pe care, ca să ne facă un hatîr, nu ne cere s-o plătim, și nici dobînzile ce nu încetează să crească. Iar dacă n-am fost scoși la mezat de către ispravnicul Portefruit și izgoniți din casa noastră, tot lui Guccio i-o datorăm. Și mai amintiți-vă că el ne-a ferit să murim de foame cu merindele acelea pe care nu le-am plătit niciodată. Înainte de a-l alunga, gîndiți-vă nițel dacă aveți de unde-i plăti datoria. Guccio e bogat și, cu anii, va fi și mai bogat. Se bucură de ocrotire înaltă, și dacă regele Franței l-a găsit destul de arătos pentru a-l trimite cu solia ce mergea la Neapole s-o aducă pe noua regină, nu văd de ce am face noi atîtea mofturi.

Jean dădu din umeri.

— Asta tot Maria ne-a povestit-o, spuse el. Guccio s-a dus acolo ca negustor, ca să-și facă negustoria.

— Și chiar dacă regele l-a trimis la Neapole, adăugă doamna Eliabel, aceasta nu înseamnă că i-ar da-o pe fiică-sa de nevastă!

— Măicuță dragă, i-o întoarse Pierre, Maria nu este fiica regelui Franței, pe cît știu eu! E foarte frumoasă, firește...

— N-am să-mi vînd sora pe bani, strigă Jean de Cressay.

Avea o arcadă a sprîncenei mai ieșită în afară decît cealaltă și această meteahnă i se vedea foarte bine cînd era mînios.

— De vîndut n-ai vinde-o, îi răspunse Pierre, dar i-ai alege vreun babalîc, fără a-i găsi cusur că e bogat, doar să fie în stare să-și tîrască pintenii la picioarele umflate de podagră. Dacă-l iubește pe Guccio, n-o vinzi!... Nobletea? Păi, sîn-

tem de ajuns doi băieți pentru a o păstra. În ce mă privește, o spun pe șleau, nu văd cu ochi așa de răi această căsătorie.

— Și n-ai vedea-o cu ochi răi nici pe soră-ta așezată la Neauphle, pe domeniul nostru, în spatele unei tejghele de bancă, stînd să cîntărească gologanii de aramă și vînzînd mirodenii ? sări doamna Eliabel. Spui prostii, Pierre, și stau să mă întreb de unde-ți vine această lipsă de respect pentru ceea ce sîntem. Oricum, cît voi trăi eu, n-am să-mi dau niciodată consimțămîntul la o asemenea mezalianță, și nici frate-tău n-o va încuviința, nu-i așa Jean ?

— Bineînțeles, mamă, nu face să lungim vorba și-l rog pe Pierre să nu mai pomenească de asta niciodată.

— Bine, bine, spuse Pierre, tu ești mai mare, fă cum te taie capul.

— Un lombard, auziți, un lombard ! o luă de la capăt doamna Eliabel. Ziceți că tînărul Guccio sosește ? Lăsați-l pe mîna mea, băieți. Polița aceea și îndatoririle ce le-avem față de el ne împiedică să-i trîntim ușa în nas ? Fie, îl vom primi bine, îl vom primi chiar foarte bine, dar dacă-i mișel, voi fi și eu, și mă prind că-l fac să-i piară pofta de a mai da pe aici, dacă vine pentru ce știm noi !

II

PRIMIREA DOAMNEI ELIABEL

A doua zi, de cum se iviră zorile, ai fi zis că înfrigurarea ce domnea la banca din Neauphle cuprinsese și conacul de la Cressay. Doamna Eliabel își gonea slujnica de colo colo și șase săteni din împrejurimi fuseseră aduși la corvadă pentru toată ziua. Se spălau lespezile pardoselii cu șuvoaie de apă, se întindeau mese ca pentru o nuntă, se îngrămădeau de o parte și de alta a vetrei copaci tăiați pentru foc ; în grajd se așternuseră paie proaspete, curtea era curățată cu mături de mesteacăn, iar la cuhnie un gligan și un berbec întreg se și roteau în frigare ; plăcintele se coceau la cuptor ; și în cătun se dusese vestea că familia Cressay aștepta pe un trimis al regelui.

Se lăsase un pui de ger și văzduhul era străveziu, cu un pic din soarele acela de ianuarie care înviora ramurile golașe și punea cîțiva stropi de lumină în băltoacele de pe drumuri.

Guccio sosi cam pe la nămiezi, purtînd o mantie căptușită cu blană de soi, pălărie de postav verde a cărei creastă îi cădea pînă la umeri și călare pe-un murg frumos, bine hrănit și în hamuri de preț. Era însoțit de un valet, și el călare, și mirosea cale de o poștă a om bogat.

O găsi pe doamna Eliabel și pe cei doi fii ai săi în haine de zile mari și fu încîntat de primirea ce i se făcu. Masa întinsă sărbătorește, forfota slugilor, îmbrățișările doamnei Eliabel, marea voioșie cu care îl întîmpinau, toate erau în ochii lui semne fericite. Fără îndoială că Maria le împărtășise gîndul lor care trebuie să fi fost primit cu bucurie. Știau ce-l aduce aici și vedeau în el de pe acum pe logodnicul Mariei. Doar Pierre de Cressay părea oarecum stînjenit.

— Bunii mei prieteni, izbucni Guccio, ce bine-mi pare că vă revăd ! Dar nu trebuia să vă băgați la atîta cheltuială pentru mine. Primiți-mă întocmai ca și cum aș fi din familia voastră !

Vorba nu-i plăcu lui Jean, care schimbă pe furiș o privire cu maică-sa.

Guccio se mai schimbase la înfățișare. În urma săriturii nenorocite de pe puntea corăbiei îi rămăsese piciorul drept cam țeapăn, ceea ce dădea mersului său un fel de eleganță trufașă. Își împlinise în același timp, cît zăcuse la spital, ultima creștere ; se făcuse mai înalt cu o palmă, trăsăturile i se pronunțaseră și fața căpătase acea expresie mai încruntată, matură, care vine după încercările îndelungate ale suferinții fizice. Nu mai era un copilandru, luase înfățișarea unui bărbat.

Fără să fi pierdut nimic din încrederea în sine pe care o avea odinioară, nu mai trebuia acum să-și dea atîta osteneală pentru a se impune în ochii altora. Franțuzeasca lui se îndreptase ; o vorbea cu mai puțin accent străin și rostea cuvintele mai rar, însoțindu-le însă tot de mișcări din mîini, ca înainte.

Guccio privi pereții din jur, de parcă se și socotea stăpînul lor. Vru să știe ce planuri au Pierre și Jean în privința conacului. Au de gînd să-i facă ceva reparații ? Ceva schimbări spre a-l pune în pas cu vremea ?

— Am văzut în Italia, vorbi el, unele tavane zugrăvite care s-ar potrivi foarte bine aici. Dar feredeul, nu credeți că ar fi nimerit să clădiți altul în loc ? Se fac azi băi mici, de care te slujești mai lesne și, după părerea mea, aceasta e de neapărată trebuință la îngrijirea trupului pentru niște oameni de seamă.

Trebuia să înțelegi că voia să spună : „Sînt gata să iau asupră-mi cheltuielile pentru toate astea, căci așa îmi place să trăiesc". Avea părerile lui și în privința mobilei, a tapiseriilor ce trebuiau atîrnate pe pereți pentru a le da o înfățișare mai atrăgătoare. Începea să-l enerveze de-a binelea pe Jean de Cressay, și chiar grăsanul Pierre găsea că o lua cam prea repede, vorbind, abia intrat pe ușă, de planurile lui de a face schimbări în toată casa.

Guccio se găsea acolo de o jumătate de ceas și Maria nu se arătase încă. „Poate că trebuie mai întîi să-mi dau gîndul pe față..." își zise el.

— Avea-voi plăcerea s-o văd pe domnișoara Maria ? Va sta cu noi la masă ?

— Desigur, desigur, răspunse doamna Eliabel ; se gătește și va coborî numaidecît. Ai s-o găsești foarte schimbată ; toată ființa îi este absorbită de fericirea ei nouă.

Guccio se ridică, cu inima zvîcnind și întunecîndu-se puțin la față. Acolo unde alții roșesc, el devenea măsliniu.

— Adevărat ? izbucni voios. Ah, doamnă Eliabel, ce bucurie mi-ai făcut !

— Da, și noi sîntem foarte fericiți de-a ne putea bucura de această veste bună cu un prieten ca dumneata. Scumpa noastră Maria e logodită...

Se opri o clipă pentru a sorbi în voie plăcerea de a-l vedea pe Guccio făcînd fețe-fețe.

— ...e logodită cu o rubedenie de a noastră, domnul de Saint-Venant, un nobil de viță veche din Artois care s-a îndrăgostit de ea și de care e îndrăgostită.

Simțind privirile ce se aținteau asupra lui, făcu o sforțare ca să întrebe :

— Și pe cînd nunta ?

— Pe la începutul acestei veri, răspunse doamna Eliabel.

— Dar e ca și făcută, lămuri Jean de Cressay, căci și-au dat cuvîntul unul altuia.

Guccio rămase o clipă ca într-o piclă, fără să poată scoate o vorbă, pipăind în neştire răcliţa de aur pe care i-o dăruise regina Clémence şi care strălucea pe jacheta lui în două culori, după ultima modă italiană. Auzi cum Jean de Cressay deschise uşa, chemînd-o pe soră-sa. Apoi recunoscu paşii Mariei ; mîndria biruind în el celelalte sentimente, se sili să-şi ascundă amărăciunea.

Maria intră, ţinîndu-se ţeapănă, rece, dar cu ochii înroşiţi. Îi ură din vîrful buzelor bun venit lui Guccio. Acesta luă tonul cel mai firesc de care era în stare pentru a o felicita, iar dînsa aerul cel mai demn cu putinţă pentru a-i asculta complimentele. Nu lipsea mult s-o podidească plînsul, dar numai ea ştia asta şi reuşi aşa de bine să se stăpînească, încît Guccio luă drept răceală adevărată ceea ce nu era la Maria decît teama de a se trăda şi de a suferi pedeapsa cu care ai săi o ameninţaseră.

Prînzul, prea îmbelşugat, li se păru apăsător. Doamna Eliabel, desfătîndu-se cu propria ei viclenie, se prefăcea a fi veselă, îşi tot îndemna oaspetele să mai ia din fiecare fel şi poruncea într-una slugilor să-i mai pună o ciozvîrtă de berbec sau de gligan pe felia lui de pîine.

— Pierdut-ai cumva pofta de mîncare în lungile dumitale călătorii ? îl întrebă ea. Haide, haide, domnule Guccio, trebuie să te hrăneşti bine la vîrsta dumitale. Asta nu-ţi place ? Mai ia atunci din plăcinta aceea !

Lui Guccio îi venea să-i arunce strachina în obraz.

Nici o singură dată nu izbuti să prindă privirea Mariei. „Nu pare a fi prea mîndră că şi-a călcat jurămîntul de credinţă faţă de mine", îşi zicea Guccio. „N-am scăpat oare de la moarte decît pentru a suferi o asemenea ocară ? Ah, ştiam eu bine de ce-mi era teamă şi-mi făceam gînduri negre cînd zăceam la spital. Şi ce de scrisori i-am trimis ! Pentru ce însă îmi răspundea prin Ricard că rămîne credincioasă aceloraşi sentimente şi că se topeşte de dor aşteptîndu-mă, în timp ce îşi dădea inima altuia ? Asta e trădare şi n-o voi ierta niciodată ! Ah, şi ce prost am mîncat aici ! Nu-mi aduc aminte să mai fi mîncat vreodată aşa de prost !"

Căutarea unei răzbunări e adeseori un mijloc de a-ţi mai uita mîhnirea. Guccio căuta cum anume să răspundă umilirii suferite. „Firește, aş putea cere să mi se plătească de îndată datoria, şi poate că asta i-ar pune în asemenea încurcătură,

că ar trebui să renunțe de a mai face nunta". Dar acest mijloc i se păru de o josnicie nevrednică de dînsul. Cu niște burghezi poate că ar fi făcut astfel ; cu niște gentilomi însă, care voiau să-l strivească prin noblețea lor, căuta o răzbunare de gentilom. Ținea să le dovedească acestora că era mai mare domn decît oricare Cressay și oricare Saint-Venant de pe pămînt.

Această neliniște îl frămîntă tot timpul cît se serviră dulciurile și brînza. Cînd ajunseră pe la sfîrșitul prînzului, Guccio își scoase deodată racla de aur de la gît și o întinse tinerei fete, zicînd :

— Iată frumoasă Maria, darul de nuntă pe care ți-l fac. Regina Clémence — și Guccio rosti foarte apăsat acest nume — ea însăși, regina Franței, mi-a prins-o cu mîna ei la gît, pentru felul cum am slujit-o și din prietenia cu care mă cinstește. E închisă aici o fărîmă din moaștele sfîntului Ioan Botezătorul. Nu gîndeam să mă pot despărți vreodată de această raclă ; se pare însă că poți renunța fără greutate la ceea ce socoteai a fi avutul tău cel mai scump... și aș fi fericit s-o porți de acum încolo ca să te ocrotească, pe tine și copiii ce-ți doresc să ai cu gentilomul din Artois, pe care ți l-ai ales.

Nu găsise decît acest fel de a-și arăta disprețul. Asta însemna a plăti scump prilejul de a rosti o frază. Hotărît lucru, față de acești Cressay, care n-aveau para chioară, marile porniri sufletești ale lui Guccio se terminau întotdeauna printr-un gest costisitor. Și, venit acolo ca să ia, pleca întotdeauna după ce dăduse ceva.

Dacă în clipa aceea pe Maria n-o podidiră lacrimile, e pentru că la dînsa frica de maică-sa și de frate-său era încă și mai puternică decît suferința ce-o copleșea ; dar degetele îi tremurau tare cînd luă din mîna lui Guccio racla de aur.

O duse la buze ; gestul îi era îngăduit de vreme ce racla conținea relicve. Guccio nu-i văzu însă gestul ; își și întorsese fața în altă parte.

Pomenind de rana sa încă proaspătă, de oboseala călătoriei și de obligația ce-o avea de a se întoarce a doua zi la Paris, își luă de îndată rămas bun, chemă valetul, îmbrăcă mantaua îmblănită, sări în șa și părăsi curtea conacului familiei Cressay, încredințat că nu va mai pune piciorul acolo niciodată.

— Acuma va trebui totuși să-i scriem vărului Saint-Venant, îi spuse doamna Eliabel fiului ei Jean, după ce Guccio ieșise pe poartă.

Ajuns la sucursala din Neauphle, Guccio nu-şi descleştă dinţii toată seara. Porunci să-i fie aduse condicile şi se prefăcu absorbit în cercetarea socotelilor. Slujbaşul Ricard, care-l văzuse dimineaţa plecînd atît de voios, înţelese că lucrurile luaseră o întorsătură urîtă. Guccio îl înştiinţă că va porni la drum în dimineaţa următoare ; nu prea părea dispus să dezvăluie ce-avea pe suflet şi Ricard socoti mai cuminte să nu pună nici o întrebare.

Guccio petrecu o noapte fără somn în locuinţa ce i se pregătise cu atîta grijă pentru o şedere îndelungată. Îi părea rău acum după racla lui şi vedea în frumosul său gest doar o faptă nesăbuită. „Nu merita atîta ; nu-s decît un prost... Şi ce are să zică unchiul Spinello de hotărîrea mea ? se întreba el răsucindu-se în cearşafurile scorţoase. Va spune că nu ştiu ce vreau, după ce-l rugasem atîta să-mi dea sucursala asta... Nici vorbă, nu voi mai face niciodată asemenea prostii. M-aş fi putut întoarce cu escorta reginei şi să-mi găsesc un rost la curtea ei ; cînd colo, vrînd să sar prea repede din corabie, iată-mă şase luni pe un pat de spital. În loc să pornesc spre Paris şi să mă pun pe lucru spre a-mi face o situaţie, dau fuga în tîrgul ăsta prăpădit ca să mă însor cu o fată de la ţară după care oftez de aproape doi ani ca şi cum n-ar mai fi altă femeie pe lume !... şi toate astea ca pînă la urmă să-i placă mai mult vreun nerod din neamul ei. *Bel lavoro ! Bel lavoro !* [1] Ei, dar am isprăvit cu copilăriile şi aceasta o să-mi slujească de învăţătură." Cînd se crăpă de zi, ajunsese aproape să se convingă singur că soarta îi făcuse un mare bine. Îşi chemă valetul, porunci să-i strîngă lucrurile şi să-i înşeueze calul.

Dădea pe gît o ceaşcă de supă înainte de a porni, cînd slujnica pe care o zărise în ajun la Cressay veni să întrebe de el, zicînd că vrea să-i vorbească fără martor. Îi aducea un mesaj : Maria, care izbutise să fugă de acasă pentru un ceas, îl aştepta pe Guccio la jumătatea drumului între Neauphle şi Cressay, la malul rîului Mauldre, „în locul ce-l ştiţi", adăugă ea.

Cum Guccio n-o văzuse pe Maria decît o singură dată în afara conacului, înţelese că era vorba de livada de meri, la marginea gîrlei, unde se sărutaseră pentru întîia oară. Răspunse însă că trebuie să fie o greşală la mijloc, că din partea lui nu

[1] Frumoasă treabă ! (în it. în original.)

avea nimic de spus domniței Maria și că ea își dăduse prea mare osteneală ieșind de acasă pentru a-l întîlni.

— Ți se rupe inima văzînd-o pe domnița Maria, spuse slujnica. Îți jur, domnule, că ar trebui să mergi s-o întîlnești ; dacă ți s-a adus vreo jignire, asta nu vine de la dînsa.

Fără a găsi de cuviință să răspundă, Guccio sări pe cal și-și văzu de drum. „Cheiul Marsiliei ! Cheiul Marsiliei ! își repeta într-una. Am pățit-o o dată acolo. De ajuns cu prostiile ; cine știe ce mă mai așteaptă dacă o revăd. N-are decît să-și înghită singură lacrimile, dacă are poftă de plîns !"

Străbătu astfel două sute de stînjeni înspre Paris ; deodată, în fața valetului încremenit, își întoarse calul, îi dădu pinteni și o luă razna peste cîmp.

În cîteva minute, ajunse la malul gîrlei ; zări livada și, sub meri, pe Maria care-l aștepta.

III

CUNUNIA DE LA MIEZUL NOPȚII

Cînd Guccio descălecă, puțin după vecernie, în fața băncii Tolomei de pe ulița lombarzilor, calul său era acoperit de spumă.

Zvîrli valetului frîul, străbătu marea galerie în care erau așezate tejghelele și urcă repede, atît cît îi permitea șoldul țeapăn, scara ce ducea la odaia de lucru a unchiului său.

Deschise ușa ; lumina de-afară era umbrită de spinarea lui Robert d'Artois. Acesta se întoarse.

— A, tu ești ! strigă el întinzîndu-și brațele. Pronia cerească mi te trimite, prietene Guccio ! Îi ceream tocmai unchiului dumitale un curier iute și sigur ca să alerge de îndată la Arras spre a-l întîlni pe Jean de Fiennes. Dar va trebui să deschizi bine ochii, tinere, adăogă el ca și cum nici nu mai încăpea îndoială că Guccio va primi însărcinarea ; căci bunii mei prieteni, Hirsonii, nu-ți cruță ostenelile și și-au asmuțit cîinii asupra oricui vine din partea mea.

— Monseniore, răspunse Guccio, gîfîind încă după goana lui, monseniore, puțin a lipsit să-mi vărs și sufletul pe mare,

anul trecut, ducîndu-mă să-ţi fiu de folos în Anglia ; am zăcut şase luni în spital pentru că m-am dus la Neapole să-l slujesc pe rege, şi toate drumurile acestea nu prea mi-au purtat noroc. Îmi vei da voie, monseniore, ca de data aceasta să nu-ţi dau ascultare, căci am propriile mele treburi care nu suferă nici o întîrziere.

— Am să te plătesc aşa de bine că n-are să-ţi pară rău, spuse Robert.

— Fără îndoială, monseniore, cu banii pe care tot eu va trebui să ţi-i împrumut, spuse încetişor unchiul Tolomei care stătea de o parte, cu mîinile aşezate pe burtă.

— Nici pentru o mie de livre, nu m-aş duce ! izbucni Guccio. Şi mai cu seamă, nu în Artois !

Robert se întoarse spre Tolomei :

— Ia spune-mi, prietene bancher, auzita-i vreodată una ca asta ? Pentru ca un lombard să refuze o mie de livre, pe care altminteri nici nu i le-am oferit, trebuie să aibă motive serioase. Nepotul tău n-o fi cumva plătit de jupînul Hirson... Dumnezeu să mi-l sugrume pe ăsta, şi chiar cu maţele lui, dacă se poate !

Tolomei începu să rîdă.

— Să n-ai teamă de aşa ceva, monseniore ; mă bate gîndul că nepotu-meu e îndrăgostit, ba chiar că a cucerit inima unei doamne de neam mare.

— A, dacă-i vorba de o femeie, nu pot face nimic, şi-i iert refuzul. Am totuşi nevoie de cineva care să-mi ducă acolo ceea ce ţi-am spus.

— Nu-ţi face griji din asta, monseniore, am ce-ţi trebuie : un foarte bun curier şi care te va sluji cu atît mai discret cu cît nu te cunoaşte. Şi apoi... o rasă de călugăr nu prea bate la ochi pe drumuri.

— Un călugăr ? făcu Robert, strîmbîndu-se.

— ...italian.

— Ei, aşa mai merge... căci, vezi tu, Tolomei, vreau să dau o mare lovitură. Pentru că regele a oprit-o pe mătuşămea, Mahaut, de a se depărta de Paris, vreau să mă folosesc de prilej făcînd în aşa chip ca aliaţii să pună mîna pe castelul ei de la Hesdin... Sau mai bine zis castelul *meu* de la Hesdin ! Am cumpărat... da, ştiu ce vrei să spui, cu banii tăi !... am cumpărat conştiinţa unor vătăşei ai acestei bune contese, doi ticăloşi, ca toţi cei ce-o slujesc, gata să se vîndă cui dă

mai mult, și care îi vor lăsa pe prietenii mei să pătrundă în cetate. Și dacă nu mă pot folosi de ceea ce-i al meu, îți făgăduiesc cel puțin un jaf de pomină a cărui pradă te voi însărcina pe tine s-o vinzi!

— Aoleu, monseniore, în frumoasă dandana mă bagi!

— Ei, barem dacă te-o spînzura să știi pentru ce! De vreme ce ești bancher, ești hoț, și nu te sperii tu pentru niște lucruri furate pe care le dosești; eu nu le cer niciodată oamenilor să-și lase meseria lor.

Era plin de voioșie, de cînd cu judecata regelui.

— Rămîi cu bine, prietene, îmi placi tare mult, urmă el. A, era să uit... numele celor doi vătășei ai mei. Dă-mi un petec de hîrtie.

Și în timp ce-și scria mesajul, adăugă:

— Trebuie dat în mîna domnului de Fiennes, nu-i așa, și nimănui altuia. Souastre și Caumont sînt prea luați la ochi.

Se ridică, își încopci agrafa de aur a mantiei, apoi, lăsîndu-și palmele pe umerii lui Guccio care-și pierdu jumătate din înălțime sub apăsarea lor, îi spuse:

— Bine faci, drăguțule, petrece cu doamnele de neam mare, cum cere vîrsta ta. Cînd vei mai crește cu cîțiva ani, ai să afli că ele-s tot niște tîrfe ca și celelalte, și că plăcerile pentru care se scumpesc atîta, le poți avea pe zece gologani la bordel.

Părăsi încăperea, și cîtva timp i se mai auzi hohotul de rîs care făcea să se cutremure scara.

— Ei, nepoate, pe cînd nunta? întrebă jupîn Tolomei. Nu așteptam să te întorci așa de repede.

— Unchiule, unchiule, trebuie să mă ajuți! izbucni Guccio. Știi că oamenii aceia sînt niște monștri, că au oprit-o pe Maria să mă mai vadă, că vărul lor din nord e pocit și slut și că ea va muri dacă o vor mărita cu el?

— Care oameni? Care văr? întrebă Tolomei. Mi se pare, băiatule, că treburile nu ți-au mers așa de bine cum gîndeai. Istorisește-mi ce s-a întîmplat, dar pune nițică rînduială în spusele tale.

Guccio îi povesti atunci unchiului vizita sa la Neauphle. Cu simțul său latin al tragediei, nu uită să înfățișeze lucrurile în culori mai negre decît erau. Fata se află sechestrată și înfruntase moartea, ca să alerge peste cîmp la Guccio și să-l implore s-o salveze. Descoperind planurile ei, familia Cressay

voia s-o mărite cu de-a sila după o rudă depărtată de a lor, un personaj căruia soarta i-a hărăzit toate urîciunile fizice şi morale.

— Un moşneag de patruzeci şi cinci de ani! izbucni Guccio.

— Mulţumesc, făcu Tolomei.

— Maria însă nu mă iubeşte decît pe mine, mi-a spus-o, mi-a repetat-o. Nu vrea alt soţ, şi ştiu bine că va muri dacă o vor sili să se mărite cu altul. Unchiule, trebuie să mă ajuţi.

— Dar cum vrei să te ajut, dragul meu?

— Trebuie să mă ajuţi s-o răpesc pe Maria. O voi duce în Italia, mă voi stabili acolo...

Cu un ochi aproape închis şi cu celălalt foarte deschis, Spinello Tolomei îşi cerceta nepotul, avînd aerul pe jumătate îngrijorat, pe jumătate înveselit.

— Ţi-am mai spus, băiatule, că asta nu va fi atît de uşor, şi că rău ai făcut lăsîndu-te prins în mrejele unei fete de neam nobil. Oamenii ăştia n-au nici cămaşa de pe dînşii a lor; nu mănîncă decît datorită nouă... ba da! să nu mă întrerupi, că ştiu ce spun... ne datorează pînă şi patul în care dorm; dar ne scuipă în faţă cînd băieţii noştri vor să se culce în el. Uită tot, crede-mă. Ne fac această ocară pentru că de cele mai multe ori le întindem obrazul ca s-o primim. Alege-ţi, deci, vreo fată frumoasă din neamurile noastre, cu zestre mare agonisită în băncile noastre, care-ţi va face copii tot aşa de frumoşi, şi a cărei trăsură va stropi cu noroi picioarele nespălate ale fetişcanei tale de la ţară.

Guccio tresări deodată fulgerat de-un gînd:

— Saint-Venant n-o fi şi dînsul printre aliaţii din Artois? Ce-ar fi să plec acolo cu mesajul monseniorului Robert, să dau de acest Saint-Venant, să-l provoc la duel şi să-l ucid?

Îşi şi dusese mîna la pumnalul din şold.

— Bună treabă, şi care nu va face zgomot, zise Tolomei. După aceea, familia Cressay va alege fetei un alt logodnic din Bretania sau Poitou, şi va trebui să te duci să-l omori şi pe ăsta. Îţi aşterni să ai de lucru, nu glumă!

— Mă voi însura, unchiule, cu Maria sau cu nimeni alta şi nu voi lăsa pe nimeni s-o ia de soţie.

Tolomei îşi ridică mîinile deasupra capului.

— Poftim, tinereţea! Peste cincisprezece ani, oricum, soţia ta va fi urîtă, *figlio mio*; şi te vei întreba, privind-o, dacă

obrazul ăsta zbîrcit, pîntecul ăsta mare, sînii ăştia fleşcăiţi meritau toată osteneala ce ţi-ai dat pentru dînsa.

— Nu-i adevărat! Nu-i adevărat! Şi apoi nu la ce va fi peste cincisprezece ani mă gîndesc, ci la ziua de azi, şi ştiu că nimic în lume nu mi-o poate înlocui pe Maria. Ea mă iubeşte.

— Te iubeşte! Ei, bine, băiatule, dacă te iubeşte aşa de mult — nu te apuca mai ales să-i repeţi arhiepiscopului din Sens ce-ţi spun eu acuma — dacă te iubeşte atît de mult, căsătoria nu este, crede-mă, neapărat necesară ca să fiţi fericiţi împreună. Ar trebui mai curînd să te bucuri că i-au ales un soţ guşat, pocit şi ştirb, după portretul pe care mi l-ai făcut fără să-l fi văzut... Nimic n-ar putea să-ţi vină mai bine la socoteală.

— *Schifoso! Questo sono parole schifose! Vengono da un uomo che non conosce Maria!* [1] Nu-i cunoşti sufletul curat, credinţa ei puternică. Ea nu va fi a mea decît prin cununie şi nu va aparţine decît aceluia cu care va fi unită în faţa lui Dumnezeu... Dacă aşa stau lucrurile, o voi răpi fără ajutorul tău, şi vom cutreiera amîndoi drumurile ca nişte bieţi nenorociţi, iar nepotul dumitale va sfîrşi prin a pieri de foame şi de frig, încercînd să treacă munţii.

Cuvintele italiene şi franţuzeşti, cu „tu" şi „dumneata", se amestecau acuma în spusa lui; vorbea dînd din mîini mai mult ca de obicei.

— Şi mai întîi, urmă el, nici n-am nevoie de ajutorul tău, mă voi duce s-o caut pe regina.

Tolomei bătu încetişor cu palma în masă.

— Acuma, să taci, spuse aproape fără a ridica glasul, dar ochiul său, cel pe care şi-l ţinea de obicei închis, se deschisese deodată. N-ai să te duci să cauţi pe nimeni, şi mai ales, pe regină, căci treburile nu ne merg aşa de bine, de cînd a venit dînsa, ca să avem nevoie şi de un scandal pentru a atrage atenţia asupra noastră. Regina e numai bunătate, numai dragoste creştinească, numai pioşenie, ştiu asta! Dă de pomană oricui îi iese înainte, dar deocamdată, de cînd ea a pus stăpînire pe mintea regelui, noi, bieţii lombarzi, sîntem storşi pînă la sînge cu birurile. Din averea noastră face vis-

[1] Mîrşăvie! Astea-s vorbe mîrşave şi care nu pot ieşi decît din gura unui om care n-o cunoaşte pe Maria!

tieria pomană ! Ni se aduce învinuirea că am fi cămătari, şi toate prilejurile sînt binevenite pentru a ne arunca în circă prostiile săvîrşite de alţii. Începînd cu monseniorul de Valois, care ne-a dezamăgit foarte. Regina Clémence te va întîmpina cu vorbe frumoase şi blagoslovenii din belşug ; dar prea mulţi în jurul ei ar fi fericiţi să te dea pe mîna judeţilor ca să-ţi primeşti pedeapsa cuvenită ademenitorilor de domnişoare nobile, chiar de n-ar face-o decît pentru a întoarce această vină împotriva mea. Uitat-ai oare că sînt starostele lombarzilor din Paris ? De cînd n-ai mai fost pe-aici, vîntul a început să bată dintr-altă parte. Celor mai buni prieteni ai lui Marigny, care nu prea mă au la stomac, li s-a dat drumul din temniţă, şi acum s-au strîns într-un adevărat partid în jurul contelui de Poitiers.

Dar Guccio nu voia să audă de nimic ; îşi bătea joc deocamdată de biruri, de poruncile ocîrmuirii, de păzitorii legii şi de schimbările ce se petreceau la conducerea statului. Frămînta în minte cu încăpăţînare planul său ; s-o răpească pe Maria fără ajutorul nimănui.

— *Segnato da Dio !* rosti Tolomei, ducînd un deget la frunte, ca şi cum ar fi avut în faţă un smintit. Dar, sărman netot, n-ai să faci nici zece leghe şi vor pune mîna pe tine. Au să-şi ia îndărăt domnişoara şi au s-o bage la mănăstire, iar tu... Vrei să te însori cu ea, fie ! Ai să te însori, deoarece se pare că e singurul mijloc de a te lecui... Am să te ajut.

Şi ochiul stîng i se închise iar.

— Dacă-i vorba de nebunie, căci e o nebunie, adăogă el, am să fac şi eu una ; tot e mai puţin primejdios decît să te las de capul tău. Dar de ce trebuie să fiu eu răspunzător pentru prostiile a lor mei ?

Scuturâ un clopoţel ; un slujbaş se arătă în uşă.

— Dă fuga la mănăstirea fraţilor augustini, îi spuse Tolomei, şi caută-mi-l pe fratele Vincento care a sosit deunăzi din Perugia...

Două zile mai tîrziu, Guccio pornea iar la drum spre Neauphle, însoţit de un călugăr italian care se ducea să înmîneze celor din Artois mesajul monseniorului Robert. Călătoria fiindu-i bine plătită, fratele Vincento nu stătuse la îndoială să facă un ocol pentru a-l servi pe Tolomei în două treburi în loc de una.

Bancherul se pricepuse de altminteri să-i înfăţişeze lucrurile într-o lumină foarte prielnică. Ademenind o fată, Guccio săvîrşise cu dînsa păcatele trupului, şi Tolomei nu voia ca cei doi copii să trăiască mai departe în păcat. Dar, spusese el, va trebui să se facă totul în taină, pentru a nu trezi bănuielile familiei.

Aceste motive serioase fiind însoţite de o punguţă cu aur, fratele Vincento le găsi foarte întemeiate. Afară de asta, ca toţi compatrioţii lui, fie ei şi din tagma călugărească, era întotdeauna gata să dea o mînă de ajutor unor îndrăgostiţi.

Guccio şi călugărul său ajunseră după căderea nopţii la conacul din Cressay. Doamna Eliabel şi odraslele ei se pregăteau să meargă la culcare.

Tînărul lombard le ceru voie să înnopteze acolo, zicînd că nu avusese timp să-l vestească pe Ricard, şi că locuinţa sa din Neauphle nu era pregătită pentru a găzdui cum se cuvine o faţă bisericească. Deoarece mai înainte Guccio dormise de cîteva ori la conac, şi asta chiar în urma stăruinţelor familiei Cressay, rugămintea lui nu stîrni cine ştie ce mirare ; gazdele se siliră să facă o bună primire drumeţilor.

— Fratele Vincento şi cu mine vom dormi bucuroşi în aceeaşi odaie, spuse Guccio.

Fratele Vincento avea o faţă rotundă, care inspira tot atîta încredere cît şi veşmîntul său ; afară de asta, nu vorbea decît italieneşte, ceea ce-l scutea să răspundă la întrebările indiscrete.

Îşi rosti foarte cucernic rugăciunea înainte de a duce la gură bucatele ce i se puneau pe masă.

Maria nu îndrăznea să se uite în ochii lui Guccio ; dar tînărul se folosi de prilej cînd fata trecu pe lîngă el pentru a-i şopti :

— La noapte să nu adormi.

Cînd să meargă la culcare, fratele Vincento se întoarse spre Guccio, rostind o frază de neînţeles pentru gazde, în care era vorba de *chiave* şi de *capella.*

— Fratele Vincento mă întreabă, îi tălmăci Guccio doamnei Eliabel, dacă-i puteţi încredinţa cheia de la capelă, căci trebuie să plece de aici dis-de-dimineaţă, şi ar vrea să slujească mai întîi liturghia.

— Dar firește, răspunse castelana, unul din fiii mei se poate scula o dată cu el, spre a-l ajuta să-şi facă slujba.

Guccio se împotrivi din toate puterile : nu, nici vorbă de așa ceva, nimeni să nu se deranjeze. Fratele Vincento se va scula într-adevăr foarte devreme, înainte de a se crăpa de zi, și Guccio ținea să aibă cinstea de a face el însuși pe ministrantul. Pierre și Jean socotiră că-i mai bine să nu stăruie.

Doamna Eliabel îi dădu călugărului o lumînare, cheia capelei și pe cea a tabernacolului ; după care toți se despărțiră.

— Cred că l-am judecat rău pe Guccio ăsta, îi spuse Pierre mamei sale, înainte de a o lua spre odaia de culcare ; e un băiat foarte cucernic.

Către miezul nopții, cînd tot conacul părea adîncit în somn, Guccio și cu călugărul ieșiră tiptil din odaia lor. Tînărul se duse să bată încetișor la ușa Mariei ; fata se ivi numaidecît. Fără să scoată o vorbă, Guccio o luă de mînă ; coborîră scara în spirală și, apucînd pe la bucătării, ajunseră afară.

— Uite, Maria, murmură Guccio, sînt stele pe cer... Călugărul ne va cununa.

Dînsa nu păru nici măcar mirată. Guccio îi făgăduise că se va întoarce, și se întorsese ; că o va lua de soție, și avea să facă asta de îndată. Cum și în ce fel, n-avea mare însemnătate ; era a lui toată, îl urma supusă. Un cîine mîrîi, apoi, recunoscînd-o pe Maria, tăcu.

Noaptea era geroasă, dar nici Guccio, nici Maria nu simțeau frigul.

Pătrunseră în capelă. Fratele Vincento se duse să aprindă lumînarea de la candela care ardea deasupra altarului. Cu toate că nimeni nu-i putea auzi, continuau să vorbească în șoaptă. Guccio îi tălmăci Mariei întrebarea preotului care voia să știe dacă mireasa se spovedise. Dînsa răspunse că făcuse aceasta cu două zile înainte, și fratele Vincento îi dădu iertarea pentru păcatele pe care le-ar fi putut săvîrși de atunci încoace, cu atît mai multă încredere cu cît, de le-ar fi mărturisit, el n-ar fi fost în stare să le priceapă. În ce-l privește pe Guccio, această formalitate fusese îndeplinită pînă să coboare în capelă.

Cîteva minute mai tîrziu, după ce rostiră pe rînd cîte un „da" înăbușit, nepotul starostelui lombarzilor și frumoasa Maria de Cressay erau căsătoriți înaintea lui Dumnezeu, dacă nu și înaintea oamenilor.

— Aș fi vrut să ai parte de o nuntă mai strălucitoare, murmură Guccio.

— Pentru mine, iubitul meu, răspunse Maria nu poate fi alta mai frumoasă, căci tu eşti cel cu care mă uneşte.

Cînd să iasă din capelă, călugărul dădu semnele unei mari îngrijorări.

— *Che cosa ?* îl întrebă Guccio pe şoptite.

Fratele Vincento îi atrase atenţia asupra faptului că uşa rămăsese închisă în timpul căsătoriei.

— *E allora ?*

Călugărul lămuri că, pentru ca o căsătorie să fie temeinică, trebuiau lăsate deschise uşile bisericii, astfel ca orice persoană străină să poată da mărturie că mirii îşi rostiseră consimţămîntul cum se cuvine şi fără a fi siliţi de nimeni. Altminteri, era pricină de desfacere a căsătoriei.

— Ce zice ? întrebă Maria.

— Ne sfătuieşte să intrăm mai repede în casă, spuse Guccio.

Se întoarseră deci la conac şi urcară din nou scara. Ajunşi la uşa Mariei, călugărul, ale cărui temeri se potoliseră, îl luă pe Guccio de umeri şi-l împinse încetişor în odaie...

De doi ani, Maria îl iubea pe Guccio. De doi ani, nu se gîndea decît la dînsul şi nu trăia decît cu dorinţa de a fi a lui. Acum, că era cu cugetul împăcat şi n-o mai înspăimînta blestemul împreunării nelegiuite, nimic n-o mai silea să-şi ţină în frîu dragostea.

Maria crescuse într-un colţ pierdut de ţară, singuratică, cruţată de vorbele dulci şoptite la ureche, care fac din fete nişte mironosiţe. Ea dorea dragostea înainte de a fi cunoscut-o ; i se dădu din toată inima, cu o bucurie ameţitoare.

Suferinţa fetelor, în clipa nunţii lor adevărate, vine de cele mai multe ori din frică decît dintr-o rînduială a firii. Maria nu cunoştea această frică. Guccio, deşi nu avea decît nouăsprezece ani, se şi dovedea îndeajuns de priceput pentru a nu arăta stîngăcie, dar nu îndeajuns pentru a-şi ascunde tulburarea. În noaptea aceea, făcu din Maria o femeie fericită, şi fiindcă în dragoste, nu primeşti decît atîta cît dai, fu el însuşi cum nici că se poate mai fericit.

Cam pe la patru dimineaţa, călugărul veni să-i scoale, şi Guccio se întoarse în odaia lui, de cealaltă parte a casei. Apoi, fratele Vincento coborî în curte, silindu-se să facă zgomot cît mai mare, trecu prin capelă, îşi scoase catîrca din grajd şi se pierdu în întuneric.

La cele dintîi licăriri ale zorilor, doamna Eliabel, bănuitoare, crăpă uşa odăii drumeţilor şi aruncă o privire înăuntru. Guccio dormea dus, cu răsuflarea liniştită ; părul negru i se răsfira încîrlionţat pe pernă ; chipul său avea o expresie cuminte şi copilăroasă.

— Ah, frumos mai e flăcăul ăsta ! oftă doamna Eliabel.

Guccio dormea aşa de adînc încît ea îndrăzni să se apropie de pat, călcînd în vîrful picioarelor, şi să-şi atingă buzele de părul tînărului, într-un sărut care avea pentru dînsa toate ispitele păcatului.

IV

COMETA

Tocmai în zilele acelea de la sfîrşitul lui ianuarie, cînd Guccio se căsătorise în taină cu Maria de Cressay, regina, regele şi o parte a curţii porniseră în pelerinaj la Amiens.

După ce bălăcise prin noroaie, alaiul regesc străbătuse în genunchi naosul catedralei ; pelerinii se închinaseră îndelung într-o capelă friguroasă înaintea moaştelor Botezătorului, aduse din Ţara Sfîntă cu un veac în urmă de către un anume Wallon de Sartou, cruciat de la 1202, care se făcuse căutător de relicve în Ţara Sfîntă, aducînd de acolo în bagajele sale trei piese de nepreţuit : capul sfîntului Cristofor, pe acel al sfîntului Gheorghe şi o parte din al sfîntului Ioan.

Moaştele de la Amiens nu conţineau decît oasele feţei ; erau băgate într-o raclă de argint aurit, a cărui parte de sus, în chip de comănac, înlocuia creştetul capului. Această hîrcă, neagră sub cununa ei de safire şi smaralde, părea să rîdă ; şi era de-a dreptul înfiorătoare. Se vedea, deasupra orbitei stîngi, o gaură care, după datină, era semnul loviturii de stilet dată de Herodiada, cînd i se adusese capul precursorului. Moaştele se odihneau pe o tipsie de aur.

Clémence, cufundată în rugăciune, nu părea să se sinchisească de frig, iar Ludovic al X-lea însuşi, atins de duhul credinţei, izbuti să stea nemişcat tot timpul cît ţinu slujba, lăsîndu-şi gîndurile să cutreiere nişte înălţimi cu care mintea lui

nu era deprinsă. Dar burduhănosul Bouville se alese acolo cu o boală de piept, de-i trebuiră aproape două luni ca să-şi vină în fire.

Rezultatele bune ale acestui pelerinaj nu întîrziară să se arate. Către sfîrşitul lui martie, regina avu semne care păreau să-i vestească împlinirea dorinţelor sale ; recunoscu în asta mijlocirea binefăcătoare a sfîntului Ioan Botezătorul.

Totuşi, doftorii şi moaşele care o cercetau pe Clémence nu se puteau hotărî încă şi ziceau că le trebuie o lună întreagă înainte de a se rosti fără greş.

Pe măsură ce se prelungea aşteptarea, credinţa oarbă a reginei punea stăpînire şi pe mintea soţului ei. Ca să-şi atragă binecuvîntarea divină, Aiuritul cîrmuia ţara de parcă şi-ar fi băgat în cap să fie canonizat.

Trebuie să credem că e primejdios lucru să-i scoţi pe oameni din ale lor ; mai bine e să-l laşi pe cel rău la răutăţile lui, decît să-l prefaci în mieluşel. Într-adevăr, închipuindu-şi că-şi răscumpără păcatele, regele se apucase să golească puşcăriile ; astfel că nelegiuirile de tot felul înfloreau la Paris, unde nu mai era chip să ieşi, după ce se înnopta, fără primejdia de a fi jefuit. Se săvîrşeau mai multe prădăciuni, atacuri la drumul mare şi omoruri decît se pomeniseră de patruzeci de ani încoace, şi străjile de noapte cădeau din picioare, nemaiputînd războ. Deoarece dezmăţatele nu mai erau lăsate să iasă din hotarele mahalalei pe care Ludovic cel Sfînt le-o hotărîse, curvăsăria într-ascuns se întinsese prin cîrciumi şi mai cu seamă pe la feredeuri, de nu mai putea omul cumsecade să facă o baie de apă caldă fără să fie expus ispitelor trupeşti care i se înfăţişau în toată goliciunea.

Charles de Valois simţea că lucrurile iau o întorsătură care îl depăşea ; dar, după ce se făcuse, pentru a trage foloase, apărătorul credinţei şi al datilor de odinioară, cu greu se mai putea împotrivi unor măsuri luate în numele ordinii morale.

Lombarzii, simţindu-se rău văzuţi, îşi descuiau cu mai puţină uşurinţă lăzile de bani cînd era vorba de nevoile curţii regale. În acelaşi timp, foştii legiuitori ai lui Filip cel Frumos, în cap cu Raoul de Presle, înjghebau din nou un partid de opoziţie în jurul contelui de Poitiers, iar conetabilul Gaucher de Châtillon trecuse pe faţă de partea lor.

Clémence mersese pînă acolo, încît să-i ceară regelui să ia de la dînsa moşiile lui Marigny pe care i le dăduse şi să le înapoieze moştenitorilor fostului ocîrmuitor al ţării.

— Ah, asta, draga mea, n-o pot face, răspunse Aiuritul, şi n-aş putea recunoaşte că m-am înşelat în judecata mea dintîi pînă într-atîta. Regele n-are voie să greşească. Îţi făgăduiesc însă că, de îndată ce starea vistieriei o va îngădui, am să fac finului meu Louis de Marigny o pensie care să-l despăgubească din belşug.

În Artois, treburile nu mergeau mai bine. În pofida tuturor tocmelilor, stăruinţelor, propunerilor, contesa Mahaut rămînea neînduplecată. Se plîngea că baronii ar fi voit să pună mîna fără veste pe castelul ei. Trădarea celor doi vătăşei care trebuiau să predea aliaţilor cetatea fusese descoperită la timp ; şi acum două hîrci spînzurau, să le fie altora învăţătură de minte, pe crenelurile parapetelor de la Hesdin. Totuşi, nevoită să se supună poruncii regelui, contesa nu mai dăduse prin Artois din ziua judecăţii de la Vincennes, şi nici vreunul dintre Hirsonii săi nu se mai arătase pe acolo. Aşa că zăpăceala era mare în tot ţinutul din jurul oraşului Arras, fiecare punîndu-se sub oblăduirea contesei sau a regelui, după cum îi venea la socoteală ; iar vorba bună avea asupra baronilor cam tot atîta putere, cît nişte lapte turnat pe zaua lor.

— Fără vărsare de sînge, iubitul meu stăpîn, fără vărsare de sînge ! îl sfătuia Clémence pe rege. Prin rugăciune să-ţi potoleşti noroadele, aducîndu-le la supunere.

Aceasta nu împiedica însă ca pe drumurile din nordul ţării oamenii să se taie între dînşii.

Răbdarea Aiuritului, o însuşire dobîndită de puţină vreme, ajungea la capătul ei. Poate că ar fi pus mai multă hotărîre spre a veni de hac răzmeriţei din Artois dacă, tot atunci, cam în zilele Paştilor, toată atenţia lui n-ar fi fost absorbită de situaţia capitalei.

Vara anului 1315 fusese tot aşa de jalnică pentru recoltă ca şi pentru război, iar dacă regele îşi lăsase izbînzile în noroaie, poporul îşi lăsase acolo pîinea. Totuşi, trăgînd învăţ din ce păţiseră anul trecut, oamenii de la ţară, oricît de săraci ar fi fost, nu vînduseră, după seceriş, puţinul grîu cules. Foametea se mută din provinciile Franţei spre capitală. Niciodată încă pînă atunci făina nu fusese aşa de scumpă şi niciodată oamenii aşa de prăpădiţi.

— Doamne, Dumnezeule, să li se dea de mîncare, zicea regina Clémence, văzînd cetele de flămînzi ce se tîrau pînă la Vincennes pentru a cerși o coajă de pîine.

Veneau așa de mulți, că trebuiau aduse pilcuri de oșteni spre a-i opri să nu dea buzna în castel. Clémence sfătui să iasă popii cu prapurile și moaștele pe străzi și ceru curții să țină post, după Paști, întocmai ca în Vinerea mare. Monseniorul de Valois se supuse foarte binevoitor, ținînd și el postul, și porunci ca vestea să fie răspîndită pretutindeni, pentru ca poporul să afle că suferințele îi erau împărtășite. Făcea însă pe ascuns negoț cu grînele din comitatul său.

Robert d'Artois, cînd trebuia să meargă la Vincennes, îl punea mai întîi pe credinciosul său Lormet să-i servească un prînz ca pentru patru oameni, și îl dădea pe gît repetînd una dintre maximele sale favorite : „Să trăim bine și să murim sătui". După care, la masa reginei, putea face pe cel de posteşte cu strășnicie.

În toiul acestei urîte primăveri, o cometă trecu pe cerul Parisului, unde fu văzută trei nopți de-a rîndul. Închipuirea oamenilor nu cunoaște margini în vremuri de restriște. Poporul voia să vadă în ivirea cometei semnul celor mai cumplite nenorociri, ca și cum acelea pe care le îndura n-ar fi fost de ajuns. Spaima cuprinse mulțimea și pe ici-colo izbucniră răscoale, fără ca nimeni să știe bine împotriva cui erau îndreptate.

Cancelarul îl povățui pe rege să se întoarcă în capitală, fie și numai pentru cîteva zile, spre a se arăta în mijlocul populației. Astfel, tocmai atunci cînd pădurile începeau să înverzească în jurul castelului din Vincennes și cînd Clémence găsea din nou oarecare farmec acestor lucruri, toată curtea se strămută în palatul cel mare de la Paris, care părea reginei atît de dușmănos și de rece.

Acolo se ținu sfatul doftorilor și moașelor care trebuiau să se rostească dacă regina e însărcinată sau ba.

Regele nu-și găsea astîmpăr în dimineața acestei adunări și, ca să-și mai amăgească nerăbdarea, pusese la cale un joc cu mingea în grădina palatului. Locul unde juca dădea chiar spre Ostrovul Jidovilor. Dar, în doi ani, amintirile se șterg ; și Ludovic se știa pînă într-atît spălat de păcate și mîntuit prin rîvna cu care îmbrățișase credința, încît nu simțea nici o tulburare alergînd după o minge de piele, chiar în locul

unde, cu douăzeci şi cinci de luni mai înainte, el şi tată-său fuseseră blestemaţi de o gură înconjurată de flăcări...

Era leoarcă de sudoare şi se umfla în pene, mîndru de un punct pe care gentilomii săi îl lăsaseră să-l cîştige, cînd primul şambelan, Mathieu de Trye, se apropie cu paşi iuţi. Ludovic întrerupse partida şi întrebă :

— Ei, regina e însărcinată ?

— Nu se ştie încă, măria ta, căci doftorii abia încep să chibzuiască. Dar monseniorul de Poitiers te roagă, dacă binevoieşti, să vii la dînsul neîntîrziat. S-a închis într-o odaie, cu amîndoi fraţii măriei tale şi domnul des Noyers.

— Nu vreau să mă tulbure nimeni ; nu-mi arde acuma de treburi.

— E ceva de mare însemnătate, măria ta, şi monseniorul de Poitiers mi-a spus că e un lucru care te interesează. Se vor rosti acolo cuvinte pe care trebuie să le auzi cu urechile tale.

Ludovic privi cu părere de rău la mingea de piele, îşi şterse faţa îmbrobonată şi, îmbrăcîndu-şi caftanul peste cămaşă, spuse :

— Continuaţi jocul fără mine, domnii mei !

Apoi, intră în palat, adăugînd pentru şambelan :

— De îndată ce se va şti ceva, vino să-mi dai de veste.

V

CARDINALUL A FĂCUT FARMECE PENTRU MOARTEA REGELUI...

Bărbatul care se vedea în fundul încăperii avea chipul frămîntat de ticuri nervoase, ochii negri foarte apropiaţi de nas şi creştetul ras cum e cel al călugărilor. Era înalt, dar părea mai scund din pricina piciorului drept de care şchiopăta.

Nu era păzit de doi armăşei, ca un învinuit de rînd ; îl înconjurau doi tineri ofiţeri ai contelui de Poitiers, pe nume Adam Héron şi Pierre de Garancière.

Ludovic al X-lea abia dacă-l luă în seamă. Salută din cap pe unchiu-său, de Valois, pe fraţii săi, de Poitiers şi de La Marche, pe văru-său, de Clermont, şi pe Miles de Noyers,

cumnat al conetabilului şi consilier la Înalta curte de judecată, care se ridicaseră în picioare la intrarea lui.

— Despre ce-i vorba ? întrebă el, luînd loc în mijlocul lor şi făcîndu-le semn să se aşeze.

— Despre o gravă afacere de vrăjitorie, pe cît ni se spune, lămuri Charles de Valois cu o nuanţă de ironie.

— Nu putea fi însărcinat ministrul de justiţie s-o cerceteze el însuşi, fără ca eu să fiu deranjat într-o asemenea zi ?

— E tocmai ce-i spuneam fratelui tău, Filip, rosti Valois.

Contele de Poitiers îşi strînse degetele cu un gest liniştit şi-şi sprijini bărbia în palmă.

— Frate, spuse el, afacerea e gravă, nu atît pentru că-i vorba de vrăjitorie, lucrul destul de obişnuit, dar pentru că această vrăjitorie se petrece chiar în sînul conclavului, ceea ce ne îngăduie să vedem ce sentimente nutresc unii cardinali faţă de noi.

Cu un an în urmă, doar la auzul cuvîntului conclav, pe Aiurit l-ar fi apucat toate năbădăile. Dar de la moartea Margueritei, asta era o chestie de care nu se mai sinchisea.

— Omul acesta se numeşte Evrard, urmă contele de Poitiers.

— Evrard, repetă după dînsul regele ca să arate că ascultă.

— E diacon la Bar-sur-Aube ; dar aparţinuse odinioară tagmei templierilor, avînd rang de cavaler.

— Aha ! făcu regele. Un templier !

— A venit să se dea singur pe mîna oamenilor noştri din Lyon, care ni l-au trimis.

— Care ţi l-au trimis, Filip, lămuri Charles de Valois.

Contele de Poitiers nu părea să ia în seamă această vorbă. Ea privea un conflict de puteri, şi Valois se simţea atins că se trecuse peste capul său, aducîndu-se afacerea în faţa regelui.

— Evrard a spus că are de făcut nişte destăinuiri, vorbi mai departe Filip de Poitiers, şi i s-a făgăduit că nu va suferi nici o caznă, numai dacă va spune tot adevărul, făgăduială pe care noi i-o întărim aici. După spusele lui...

Regele stătea cu ochii aţintiţi la uşă, pîndind ivirea şambelanului său ; speranţa că va deveni tată era deocamdată singura-i preocupare. Marele cusur al acestui suveran, ca ocîrmuitor de ţară, era poate acela de a fi întotdeauna cu mintea la altceva decît la treburile ce se dezbăteau în faţa lui. Nu se

simțea în stare să-și adune atenția împrăștiată, ceea ce rămîne slăbiciunea cea mai rea a omului aflat la cîrmă.

Mirat de tăcerea care se lăsase, ieși din visul său :

— Ei, ia spune, frate...

— Nu vreau să-ți tulbur gîndurile, vorbi Filip de Poitiers. Aștept pînă vei isprăvi să visezi.

Aiuritul se roși nițel.

— Nu, nu, zise, te ascult, urmează.

— După spusele lui, o luă de la capăt Poitiers, Evrard ar fi venit la Valence pentru a cere ocrotirea unui cardinal într-o neînțelegere pe care o avea cu episcopul său... De altminteri, ar trebui, oarecum lămurită chestia asta, adăugă el, adresîndu-se lui Miles de Noyers, care conducea cercetările.

Evrard auzi, dar rămase nemișcat.

Poitiers continuă :

— Astfel ar fi făcut cunoștință, din întîmplare zice el, cu cardinalul Francesco Caetani...

— Nepotul papii Bonifaciu, spuse Ludovic pentru a dovedi că ascultă.

— Întocmai... și ar fi pătruns în intimitatea acestui cardinal foarte priceput în alchimie, căci are în palatul său, ne spune Evrard, o încăpere plină de cuptoare, de ulcele și de pulberi felurite.

— Toți cardinalii sînt mai mult sau mai puțin alchimiști, asta e goanga lor, rosti Charles de Valois, înălțînd din umeri. Însuși monseniorul Duèze a scris, pare-se, un tratat despre așa ceva...

— Întocmai, unchiule. Am citit în parte, fără a pricepe mare lucru, acest tratat despre *Arta transmutației* care se bucură de vază. Dar afacerea ce se află în fața noastră depășește cu mult alchimia, care este o știință foarte folositoare și vrednică de respect... Cardinalul Caetani voia să găsească pe cineva în stare să cheme ajutorul Diavolului și să purceadă la vrăjitorii.

Luînd și el lucrurile în rîs după pilda unchiului său Valois, Charles de La Marche spuse :

— Iată un cardinal care miroase grozav a eretic.

— Ei, dacă-i așa, să fie ars de viu, zise nepăsător Aiuritul, care era din nou cu ochii la ușă.

— Pe cine vrei să arzi, frate ? Pe cardinal ?

— A, de cardinal e vorba ? A... atunci, nu, nu trebuie ars.

Filip de Poitiers scăpă un suspin de lehamite, înainte de a continua, vorbind ceva mai apăsat :

— Evrard răspunse cardinalului că ştie un om care făcea aur pentru contele de Bar...

Auzind acest nume, Valois sări în picioare, indignat :

— Zău aşa, nepoate, ne pierdem vremea de pomană ! Îl cunosc destul de bine pe contele de Bar şi ştiu că nu e om să se ţină de prostii ! Ne aflăm în faţa unei pîri mincinoase de vrăjitorie, cum se fac douăzeci în fiecare zi, şi nu merită să ne aplecăm urechea la ea.

Oricît de liniştit se silea să fie, Filip sfîrşi prin a-şi pierde răbdarea.

— Ţi-ai aplecat totuşi urechea la pîrile de vrăjitorie, cînd ele îl priveau pe Marigny, i-o întoarse el cu glas aspru ; binevoieşte cel puţin să dai ascultare acestuia. Mai întîi, nu e vorba de prietenul tău, contele de Bar, după cum vei vedea îndată. Evrard nu plecă să caute omul de care a vorbit, ci aduse cardinalului în locul acestuia pe un anume Jehan du Pré, un alt fost templier, care se afla şi el la Valence, din întîmplare... Acesta-i adevărul, nu-i aşa, Evrard ?

Cel întrebat încuviinţă tăcut, aplecîndu-şi scăfîrlia neagră.

— Nu găseşti, unchiule, urmă Poitiers, că sînt cam prea multe întîlniri întîmplătoare, şi cam mulţi templieri prin părţile acelea unde se ţine conclavul, tocmai prin preajma nepotului papii Bonifaciu ?

— Într-adevăr, într-adevăr... murmură Valois, oarecum cu botul pe labe.

Întorcîndu-se spre Evrard, Poitiers îl întrebă deodată :

— Îl cunoşti pe domnul Jean de Longwy ?

Faţa lui Evrard se strîmbă, scuturată de ticul obişnuit, şi mîinile cu degete lungi şi turtite i se chirciră pe cingătoarea hainei sale de călugăr. Răspunse însă fără tulburare :

— Nu, monseniore, nu-l cunosc altminteri decît după nume. Ştiu doar că e nepotul fostului nostru mare maestru, ce s-a stins din viaţă.

— S-a stins, e bine zis ! observă Valois în şoaptă.

— Eşti într-adevăr sigur că n-ai fost niciodată în legătură cu dînsul ? stărui Poitiers. Nici că ai primit, prin unii foşti fraţi ai tăi de tagmă, vreo înştiinţare din partea lui ?

— Am auzit zicîndu-se că domnul de Longwy căuta să păstreze legătura cu unii dintre noi ; dar nimic mai mult.

— Şi n-ai aflat cumva, de la Jehan du Pré bunăoară, numele unui fost templier care venise în tabăra din Flandra să aducă scrisori domnului de Longwy şi să le ia pe ale lui ?

Pe feţele celor doi Charles, Valois şi La Marche, se întipări aceeaşi mirare. Hotărît lucru, Filip ştia mai multe decît oricine în privinţa multor întîmplări ; dar de ce o fi păstrînd întotdeauna ştirile numai pentru dînsul ?

Evrard înfruntase, fără a se trăda, privirea contelui de Poitiers. Acesta îşi zicea : „Sînt aproape sigur că el e, prea seamănă bine cu descrierea ce mi s-a făcut. Un şchiop..."

— Ai fost pus la cazne vreodată ? întrebă.

— Piciorul meu, monseniore ! Piciorul meu răspunde pentru mine, izbucni Evrard, începînd să tremure.

Aiuritul se arăta din ce în ce mai îngrijorat : „Prea zăbovesc mult doftorii ăia. Clémence nu e însărcinată şi nimeni nu cutează a veni să mi-o spună." Îl trezi la realitate Evrard care se tîra în genunchi la picioarele lui, urlînd :

— Măria ta ! Măria ta ! Îndură-te, nu mă pune iarăşi la cazne ! Jur înaintea lui Dumnezeu că spun adevărul.

— Nu se cade să juri ; e păcat, îi zise regele.

Cei doi tineri ofiţeri îl siliră pe Evrard să se ridice.

— Noyers, va trebui lămurită şi întîmplarea din tabără, spuse Poitiers, adresîndu-se judecătorului anchetator. Continuă interogatoriul.

Miles de Noyers, un bărbat de vreo treizeci de ani, cu părul des şi fruntea brăzdată de două încreţituri adînci, întrebă :

— Aşadar, ce ţi-a spus cardinalul, Evrard ?

Fostul templier, căruia nu-i trecuse încă spaima, răspunse cu glas pripit, şi acum era clar că nu minte :

— Cardinalul ne-a spus, lui Jehan du Pré şi mie, că voia să răzbune amintirea unchiului său, şi să ajungă papă ; şi că, pentru asta trebuia să-i nimicească pe vrăjmaşii ce-i stăteau în cale ; şi ne făgădui trei sute de livre dacă îl vom ajuta la aceasta. Şi cei doi vrăjmaşi pe care-i numi mai întîi...

Evrard se uită la rege, codindu-se.

— Haide, urmează, făcu Miles de Noyers.

— Numai pe regele Franţei şi pe contele de Poitiers, zicîndu-ne că ar fi tare bucuros să-i vadă trecînd cu picioarele înainte.

Aiuritul își privi fără să vrea pantofii ; apoi sări în sus de pe jilțul său, strigînd :

— Cu picioarele înainte ? Dar asta înseamnă că voia chiar moartea mea ticălosul de cardinal !

— Întocmai, frate, spuse Poitiers surîzînd ; și pe a mea de asemenea.

— Și tu, șchiopule, urmă Aiuritul, nu știai că pentru o astfel de nelegiuire vei fi ars de viu în lumea asta și blestemat în cealaltă ?

— Măria ta, cardinalul Caetani ne-a încredințat că atunci cînd va fi papă ne va dezlega de toate păcatele.

Cu pieptul aplecat înainte și mîinile pe genunchi, Ludovic se uita uluit la fostul templier.

— Mă urăsc oare unii așa de mult că vor să mă omoare ? întrebă. Și în ce fel voia cardinalul să mă trimită pe lumea cealaltă ?

— Ne-a spus că ești prea bine păzit, măria ta, ca să poți fi atins de pumnal sau de otravă, și că trebuia să purcedem la vrăjitorie. Pentru aceasta, porunci să ni se dea o livră de ceară neînceputâ, pe care ne apucarăm s-o muiem într-un lighean cu apă caldă, în odaia unde sînt plitele. Apoi Jehan de Pré plăsmui foarte iscusit un om de ceară cu o coroană deasupra...

Ludovic al X-lea își făcu repede cruce.

— ...pe urmă alt om mai mic, cu o coroană mai mică. În timp ce lucram, cardinalul veni să ne vadă ; părea foarte bucuros, ba începu chiar să rîdă privind întîia păpușă de ceară, și ne spuse : „Are mădularul strașnic de mare."

Charles de Valois, nu se putu stăpîni să nu pufnească în rîs.

— Bine, să lăsăm asta, zise Aiuritul, tremurînd de mînie. Ce-ați făcut cu chipurile acelea de ceară ?

— Am băgat în ele hîrtiile.

— Care hîrtii ?

— Hîrtiile ce trebuie băgate în omul de ceară, cu numele aceluia pe care-l înfățișează și cu vorbele descîntecului. Dar ți-o jur, măria ta, strigă Evrard, n-am scris numele măriei tale și nici pe acela al domnului de Poitiers ! În ultima clipă, ne-a fost frică și am înscris numele lui Jacques și a lui Pierre de la Colonna...

— Cei doi cardinali Colonna ? întrebă Poitiers.

— ...pentru că şi pe dinşii ni-i arătase cardinalul Caetani ca fiind vrăjmaşii săi. Jur, jur că aşa este !

Ludovic al X-lea nu scăpa acum nici o iotă din destăinuirile fostului templier şi părea să caute sprijin la frate-său mai mic.

— Filip, crezi că omul acesta spune adevărul ?

— Nu ştiu, răspunse Filip.

— Trebuie dat pe mîna căznitorilor să-l muncească pînă vor scoate tot de la dînsul, zise Ludovic.

Cuvintele acestea „căznitor" şi „să-l muncească" păreau să aibă asupra lui Evrard o putere grozavă căci căzu pentru a doua oară în genunchi şi se tîrî spre rege, cu mîinile împreunate, repetînd că i se făgăduise să nu fie pus la caznă dacă dă în vileag tot ce ştie. O spumă albă i se ivise în colţul gurii şi frica îi dădea o uitătură de nebun.

— Opriţi-l ! Nu-l lăsaţi să mă atingă ! strigă Ludovic al X-lea. Omul acesta are pe diavolul în el.

Şi nu s-ar fi putut spune care dintre cei doi, regele sau vrăjitorul, se înspăimîntau mai rău unul pe altul.

— Caznele nu slujesc la nimic, urla Evrard. Din pricina lor m-am lepădat de Dumnezeu.

Miles des Noyers aşternu pe hîrtie această mărturisire făcută de bună voie.

— Astăzi, căinţa mă îndeamnă să vorbesc, urmă Evrard, fără să se ridice de jos. Voi spune tot... Nu aveam mir ca să botezăm chipurile de ceară. Îl înştiinţarăm în şoaptă despre aceasta pe cardinal, care se afla într-o adunare sinodală, în biserica cea mare, şi care ne răspunse să ne ducem la preotul cutare de la cutare biserică din dosul măcelăriei, şi să-i cerem, zicînd că ne trebuie acest mir pentru un bolnav.

Nu mai era nevoie să i se pună întrebări lui Evrard. Dădea el singur în vileag numele celor care îl slujeau pe cardinal. Pomeni astfel de capelanul-secretar Andrieu, de preotul Pierres şi de călugărul Bost.

— Luarăm apoi cele două chipuri de ceară şi două lumînări sfinţite şi încă o ulcea de apă sfinţită, ascunzîndu-le pe toate sub sutanele noastre, şi merserăm la argintarul cardinalului, un anume Baudon, care avea nevastă tare drăguţă şi care trebuia să fie naş, iar nevastă-sa naşă. Am botezat chipurile de ceară într-un castron de bărbier. După aceea le-am dus cardinalului, care ne mulţumi foarte, şi le înfipse cu

mîna lui acele în inimă și în părțile de unde se trage vlaga omului.

Trecură cîteva clipe de tăcere, apoi ușa se întredeschise și Mathieu de Trye își vîrî capul. Regele însă, îi făcu semn cu mîna să se retragă

— Și pe urmă ? întrebă Miles des Noyers.

— Pe urmă cardinalul ne ceru să purcedem la alte vrăji de acestea, răspunse Evrard. Dar atunci mi se făcu frică, deoarece prea mulți oameni începuseră să simtă despre ce e vorba, și am plecat la Lyon unde m-am dat în mîna slujitorilor regelui, care m-au trimis aici.

— Ai primit cele trei sute de livre ?

— Da, înălțimea ta.

— Drace ! făcu Charles de La Marche. La ce-i trebuie unui diacon trei sute de livre ?

Evrard își plecă fruntea.

— Le-am cheltuit cu fetele, monseniore, răspunse el, abia mișcînd buzele.

— Sau cu templierii, rosti ca pentru sine însuși contele de Poitiers.

Regele nu scotea o vorbă, frămîntat de temeri ascunse.

— Duceți-l la închisoarea Châtelet ! le spuse Poitiers celor doi ofițeri ai săi, arătîndu-l pe Evrard.

El se lăsă dus fără cea mai mică împotrivire. Părea ajuns deodată la capătul puterilor.

— Mulți vrăjitori s-au mai prăsit din acești foști templieri, adăugă Poitiers.

— N-ar fi trebuit să fie ars marele maestru, murmură Ludovic al X-lea.

— Ehei ! Am spus-o încă de atunci ! izbucni Valois.

— Firește, unchiule, ai spus-o, răspunse Poitiers. Dar nu despre asta e vorba acum. Ceea ce sare în ochi oricui e că templierii care au scăpat cu viață alcătuiesc o rețea, și că sînt gata la orice pentru a-i sluji pe vrăjmașii noștri. Acest Evrard n-a spus nici jumătate din ce știe. Vă închipuiți doar că își pregătește dinainte istoria pe care ați auzit-o și abia la sfîrșit s-a mai dat nițel pe brazdă. Dar e limpede că acest conclav care umblă din oraș în oraș de doi ani încoace, necinstește creștinătatea și începe să cășuneze multe neajunsuri țării ; iar cardinalii, aprigi să dobîndească tiara, se poartă în așa chip, încît merită cel mult afurisenia.

— N-o fi cumva cardinalul Duèze cel care ni l-a trimis pe omul acesta spre a-i face rău lui Caetani ? întrebă Miles des Noyers.

— Se prea poate, spuse Poitiers. Evrard mi se pare a fi un apucat din seminția celor care pasc la toate ieslele, numai fînul să fie nițel stricat.

Îi tăie vorba monseniorul Valois care-și luase o înfățișare gravă și îngîndurată :

— Filip, nu crezi că ar trebui să te duci să dai o raită tu însuți pe la acest conclav ale cărui treburi le cunoști pare-se așa de bine, și să pui rînduială acolo, dîndu-ne un papă ? Îmi pari cel mai potrivit pentru asta.

Filip avu un zîmbet în colțul buzelor. „Se crede acum grozav de șiret unchiul Charles ! gîndi el. A găsit în sfîrșit prilejul de a mă îndepărta din Paris, trimițîndu-mă într-un frumos viespar..."

— Strașnic ! sări încîntat Ludovic, cuminte sfat ne dai, unchiule ! Nu încape îndoială, Filip trebuie să ne facă acest bine pe care numai el îl poate face. Frate dragă, îți voi fi recunoscător dacă primești să te duci să cercetezi tu însuți hîrtiile ce s-au băgat în chipurile de ceară și dacă acestea au fost botezate cu numele noastre. Da, da, trebuie să te duci cît mai curînd, că doar ești tot atît de interesat ca și mine. Știi cumva vreun mijloc pios cu care să ne putem apăra de făcătura vrăjitorilor ? Oricum, Dumnezeu e mai tare decît Diavolul...

Nu arăta să fie așa de sigur de asta.

Contele de Poitiers chibzuia. La drept vorbind, propunerea îl ispitea. Să părăsească pentru cîteva săptămîni curtea, unde nu putea să împiedice nici o prostie și unde se ciocnea mereu cu clica aflată la cîrmă și să se ducă să facă o treabă folositoare. Să ia cu dînsul pe credincioșii săi, Gaucher de Châtillon, Miles des Noyers, Raoul de Presles... Și apoi, cine știe ? Cel care a făcut un papă e tocmai potrivit spre a primi o coroană. Tronul împărăției Germaniei, la care și tatăl său se gîndise să i-l dea, și la care se credea îndreptățit ca unul ce era conte palatin, putea să devină liber într-o zi...

— Ei bine, răspunse el, fie cum zici tu, frate, primesc să mă duc, pentru a-ți fi de folos.

— Ah, bunul meu frate ! izbucni Ludovic, și se ridică să-l îmbrățișeze pe Filip.

Se opri însă, scoţînd un urlet :

— Piciorul meu ! Piciorul meu ! Mi-a îngheţat piciorul ! Mi-l străbat mii de fiori şi nu mai simt pămîntul sub el.

Ai fi zis că Diavolul îl şi înşfăcase, înfigîndu-şi ghearele în pulpa lui.

— Ei, nu te pierde cu firea, frate, spuse Filip, ţi-a amorţit piciorul, şi atîta tot. Freacă-te niţel.

— Ah ! făcu Aiuritul. Crezi că n-o fi decît asta ?

Şi ieşi şchiopătînd, ca Evrard.

Cînd ajunse în odăile lui, află că doftorii se pronunţaseră afirmativ şi că va fi tată, cu ajutorul Domnului, cam către luna noiembrie. Arătă în clipa aceea mai puţină bucurie decît era de aşteptat.

VI

„PUN COMITATUL ARTOIS SUB MÎNA MEA !"

A doua zi, Filip de Poitiers se duse la soacră-sa ca s-o anunţe că va face o călătorie. Contesa Mahaut locuia pe atunci în noul ei castel Conflans, numit astfel pentru că se afla chiar la confluenţa Senei cu Marna, la Charenton. Béatrice d'Hirson era de faţă la convorbirea lor. Cînd contele de Poitiers povesti despre interogatoriul vrăjitorului, ea schimbă o scurtă privire cu Mahaut. Le venise acelaşi gînd la amîndouă. Omul cardinalului Caetani avea stranii asemănări cu cel de care se slujiseră, erau doi ani de atunci, pentru a-l otrăvi pe Guillaume de Nogaret. „M-ar mira mult să fie doi foşti templieri cu acelaşi nume şi amîndoi pricepuţi în ale vrăjitoriei, îşi zicea Mahaut. Moartea lui Nogaret i-a fost o bună introducere pe lîngă nepotul lui Bonifaciu. S-a dus să-şi capete răsplata de la dînsul ! Urîtă istorie..."

— Cum arată acest Evrard... la faţă ? întrebă ea.

— Slab, negru, părînd cam zurliu, răspunse Poitiers ; şi şchiop.

Mahaut aruncă o privire spre Béatrice ; aceasta îi făcu un semn afirmativ din pleoape : era într-adevăr acelaşi om. Contesa d'Artois, simţi că o pîndeşte nenorocirea ; fără îndoială

îl vor cerceta pe Evrard mai îndeaproape cu unelte bune de scormonit amintirea oamenilor. Dacă nu cumva au şi început să facă asta chiar de pe acum. Şi dacă Evrard se apucă să vorbească... Nu că celor din jurul lui Ludovic al X-lea le-ar părea grozav de rău după Nogaret. Dar ar fi foarte bucuroşi să se servească de acest omor ca s-o aducă la judecată pe dînsa ! Ce foloase ar mai trage din asta nepotu-său, Robert !... Cu o nemaipomenită iuţeală de imaginaţie, ticluia planuri. „Să pui la cale omorîrea unui om închis în fundul unei temniţe regale nu-i lucru uşor... Cine poate să-mi deie o mînă de ajutor la treaba asta, dacă mai e timp ? Filip, numai Filip ; trebuie să-i mărturisesc totul. Dar ce-o să zică, auzind de aşa ceva ? Dacă refuză să mă ajute, s-a isprăvit cu mine..."

Şi Béatrice îşi simţea gîtlejul uscat.

— Căznitu-l-au ? întrebă Mahaut.

— N-au avut vreme, răspunse Poitiers care se aplecase să-şi privească catarama pantofului, dar...

„Domnul fie lăudat, gîndi Mahaut, nimic nu-i încă pierdut. Haide, să ne încercăm norocul !"

— Fiule... începu ea.

— Dar e mare păcat — urmă Poitiers, aplecat ca mai înainte — căci acum nu vom mai afla nimic. Evrard s-a spînzurat azi-noapte în temniţa lui de la Châtelet. De frică, fără îndoială de a se vedea iar pus la caznă.

Auzi două suspine adînci ; se ridică, oarecum mirat că cele două femei arătau atîta compătimire pentru soarta unui necunoscut, şi încă unul de soi aşa de ticălos.

— Vroiai, mamă, să-mi spui ceva adineauri, şi te-am întrerupt...

Mahaut pipăia fără voie, prin rochie, răcluţa cu moaşte pe care o purta la piept.

— Vroiam să-ţi spun... începu ea. Ia să vedem ce vroiam oare să-ţi spun ? A, da. Vroiam să-ţi vorbesc de Jeanne. Ascultă... mai întîi, ai de gînd s-o iei cu tine ?

Îşi venise în fire şi avea iar tonul ei firesc. Dar Dumnezeule ! Prin ce spaimă trecuse !

— Nu, mi se pare că starea ei nu ar îngădui una ca asta răspunse Filip, şi ţineam tocmai să-ţi vorbesc de dînsa. Ma are trei luni pînă să nască, şi n-aş vrea s-o tîrăsc cu mine pe nişte drumuri păcătoase. Voi avea mult de umblat...

În acest timp Béatrice d'Hirson rătăcea prin lumea amintirilor. Mintea îi era la odăița din dosul dughenii de pe ulița Bourdonnais ; respira mirosul de ceară, de seu și de lumînare ; simțea parcă din nou mîinile aspre ale lui Evrard atingîndu-i trupul și regăsea impresia stranie pe care o avusese atunci că se împreunase cu Diavolul.

— Ce te face să zîmbești, Béatrice ? o întrebă pe neașteptate contele de Poitiers.

— Nimic, Monseniore... afară doar de plăcerea ce-o am întotdeauna de a te vedea și auzi.

— Aș dori, mamă, ca în lipsa mea Jeanne să locuiască aici, lîngă tine, continuă Poitiers. Vei putea astfel să-i dai îngrijirea de care are nevoie și vei fi în stare mai bine ca oricine s-o aperi de primejdii. Ca să nu-ți ascund nimic, mă cam tem de loviturile vărului nostru, Robert, care cînd nu le poate veni de hac bărbaților, se leagă de femei.

— Ceea ce înseamnă, fiule, răspunse Mahaut, că pe mine mă pui printre bărbați. Dacă e un compliment, nu mă supără de fel.

— Dar firește că e un compliment, spuse Filip.

— Te vei întoarce totuși, să fii aici cînd Jeanne va trebui să nască ? întrebă Mahaut.

— Așa sper, și-mi voi da silința să mă întorc pînă atunci ; dar nu pot făgădui nimic, căci conclavul acesta mi se pare un ghem cu ițele așa de încîlcite, încît nu voi putea să-i dau de rost prea curînd.

— Ah, Filip, sînt tare îngrijorată că vei lipsi atîta vreme, căci vrăjmașii mei se vor folosi fără îndoială de prilej ca să-și facă mendrele în Artois.

— Ei bine, tocmai fiindcă eu nu-s aici, vei zice că nu stai de vorbă cu dînșii în lipsa mea și nu le vei face nici o concesie, spuse Filip și își luă rămas bun de la soacră-sa.

După două zile, Contele de Poitiers plecă în Sud și Jeanne veni să se așeze la Conflans.

Așa cum Mahaut prevăzuse, în Artois lucrurile luară numaidecît o întorsătură alarmantă. De îndată ce se făcu iar vreme frumoasă, baronii simțiră nevoia să zburde. Conduși de departe de către Robert d'Artois și știind-o pe contesă mai izolată ca oricînd, hotărîseră acuma să gospodărească singuri provincia și o gospodăreau foarte rău. Starea de anarhie le

cam plăcea, şi era de temut că pilda lor să nu se întindă şi în provinciile vecine.

Ludovic al X-lea, care se întorsese la reşedinţa din Vincennes, hotărî să isprăvească cu dînşii o dată pentru totdeauna. Îl aţîţa foarte mult la aceasta vistiernicul său, căci dăjdiile din Artois nu se mai încasau de loc. Contesei Mahaut îi convenea să spună că fusese pusă în situaţia de a nu mai putea să strîngă birurile ; baronii se plîngeau la fel. De altminteri, era singurul lucru asupra căruia puteau fi la unison.

— Nu mai vreau s-aud de tocmeli prin trimişi buni de gură, de mari adunări în care se mint unii pe alţii şi nu se ajunge la nimic, declarase Ludovic al X-lea. De data asta, voi sta de vorbă eu însumi cu contesa Mahaut şi-o voi face să-şi plece capul.

Impresia făcută asupra regelui de afacerea Caetani fusese ce-i drept foarte puternică, dar nu ţinuse mult. De vreme îndelungată Ludovic al X-lea nu se bucurase de o sănătate mai bună ca în săptămînile ce-au urmat după mărturisirile fostului templier.

Nu-l mai supărau decît arareori durerile acelea de stomac de care suferea ; posturile cucernice impuse de Clémence îi priiseră fără îndoială. Îşi băgă deci în cap că nu i se făcuseră farmece. Prevăzător, se împărtăşea totuşi de cîteva ori pe săptămînă.

O înconjurase pe regină nu numai cu cele mai vestite moaşe ale regatului, dar şi cu sfinţii cei mai destoinici ai paradisului : sfîntul Léon, sfîntul Norbert, sfînta Colette, sfînta Julienne sfînta Marguerite şi sfînta Félicité, aceasta din urmă pentru că n-avusese decît copii de sex bărbătesc. În fiece zi soseau alte moaşte : fluiere ale piciorului şi măsele se îngrămădeau în capela regală. Nădejdea unei odrasle de care era sigur că e a lui avea asupra Aiuritului cele mai bune urmări ; făcîndu-l tată, Clémence îl schimbase cu desăvîrşire. Nu-l făcuse inteligent : asta nu se putea. Dar făcuse din el alt om, unul la fel ca oricare : înconjurat de sfetnici mai buni în cîrmuirea lui, ar fi devenit poate cu timpul un rege mijlociu.

În ziua cînd o chemă la dînsul pe Mahaut, părea să fie calm, binevoitor, potolit. De la Charenton la Vincennes nu era decît un pas. Pentru a da convorbirii mai multă familiaritate o primi pe Mahaut în apartamentul reginei. Clémence

broda. Era o scenă intimă, de familie. Ludovic vorbi pe un ton împăciuitor.

— Recunoaşte şi tu de ochii lumii judecata pe care am dat-o, vară dragă, spuse el, deoarece se pare că nu putem avea pace decît cu preţul acesta. Pe urmă vom vedea ! Rînduielile astea ale lui Ludovic cel Sfînt nu sînt, la urma urmei, aşa de lămurite şi vei găsi întotdeauna o chichiţă spre a lua cu o mînă ceea ce te-ai prefăcut a da cu cealaltă. Tot aşa am făcut şi eu cu seniorii din Champagne, cînd contele de Champagne şi domnul de Saint-Phalle veniseră să-mi ceară hrisovul privitor la vechile lor drepturi. Dregătorii mei au adăugat acolo, cuvintele : „afară de treburile care ţin de maiestatea noastră regală" ; şi acum, cînd vreo treabă mai încurcată se înfăţişează, ea ţine întotdeauna de maiestatea regală.

În timp ce vorbea, împingea spre dînsa cu un gest prietenesc pocalul din care tot lua cîte o bomboană.

— Nu-i aşa că fratele tău, Filip, e cel care a găsit această iscusită formulă ? întrebă Mahaut.

— Desigur, desigur, Filip e cel care a spus-o răspicat, dar şi eu mă gîndeam la asta, şi Filip n-a făcut altceva decît să dea glas gîndului meu.

— Dar vezi, măria ta vere, lucrurile nu stau la fel în ce mă priveşte, rosti liniştit Mahaut. Eu nu am maiestatea regală ; sînt suverană, dar nu regină.

— Ei bine ! Pune totuşi acolo „regala maiestate" deoarece eu sînt mai mare peste voi ! Dacă s-o ivi vreo neînţelegere, va fi adusă înaintea mea, şi eu voi judeca-o.

Mahaut apucă un pumn de bomboane din pocal, fiindcă nu se afla la îndemînă nimic altceva de mîncare.

— Gustoase, foarte gustoase, zise cu gura plină, silindu-se să cîştige timp. Nu-s prea pofticioasă de dulciuri şi totuşi trebuie să spun că sînt foarte bune.

— Scumpa mea Clémence ştie că-mi place să ronţăi într-una şi are grijă ca în odaia ei să găsesc oricînd bomboane, spuse Ludovic, întorcîndu-se spre regină cu aerul unui soţ care vrea să se ştie că e foarte fericit.

Clémence înălţă ochii de pe gherghef şi-i întoarse lui Ludovic zîmbetul.

— Ei, ce zici, vară dragă, urmă Ludovic, te învoieşti cu judecata ce-am dat ?

Mahaut sfîrși să mestece o migdală învelită în zahăr, înainte de a răspunde.

— Ei bine, nu, măria ta vere, nu mă pot învoi. E drept că azi avem în tine un rege foarte bun ; nu pun de fel la îndoială că ai să faci în așa chip, după cum ți-s gîndurile ce mi-ai arătat, ca autoritatea regală să-mi folosească mie. Dar tu n-ai să trăiești cît lumea, iar eu încă și mai puțin. S-ar putea ca după tine — să dea Domnul ca asta să se întîmple cît mai tîrziu cu putință ! adăugă ea, făcîndu-și cruce — să vină regi care să nu judece cu tot atîta dreptate. Sînt nevoită să mă gîndesc la urmașii mei și nu pot să-i las la cheremul puterii regale.

Oricît de nuanțată i-ar fi fost vorbirea, refuzul nu era totuși mai puțin răspicat. Ludovic, care se lăudase față de cei din jurul său că-i va veni de hac contesei prin diplomația sa personală mai degrabă decît printr-o judecată în văzul și auzul tuturor, își pierdu curînd răbdarea ; mîndria lui era în joc. Începu să măsoare încăperea în lung și în lat, ridică glasul, izbi cu pumnul în masă ; întîlnind însă privirea reginei, se opri, se făcu roșu și încercă să-și ia din nou o ținută regească.

În chițibușării Mahaut era mai tare ca dînsul ; cu de-alde astea nu va putea niciodată s-o biruie.

— Pune-te tu în locul meu, vere, zicea dînsa. Vei avea curînd un urmaș ; ți-ar place să-i lași moștenire o putere știrbită ?

— Ei bine, doamnă, tocmai asta e, că nu vreau să-i las o putere știrbită și nici amintirea unui tată nevolnic. La urma urmei, prea-i de tot să mi te împotrivești ! Și fiindcă te încăpățînezi să mă înfrunți, iată, pun comitatul Artois sub mîna mea ! Am zis ! N-ai decît să-ți sufleci mînecile rochiei cît pofțești, nu mă sperii cu asta. De acum încolo, comitatul tău va fi cîrmuit de-a dreptul în numele meu printr-unul din seniorii mei, pe care-l voi numi acolo. Cît despre tine, de azi înainte nu vei avea dreptul să te depărtezi mai mult de două leghe de reședințele ce ți le-am hotărît. Și să nu te mai arăți în fața mea, căci nu voi avea plăcere să te văd. Poți pleca.

Lovitura era grea și Mahaut nu se aștepta la una ca asta. Nu mai încăpea îndoială, Aiuritul se schimbase de-a binelea.

Nenorocirile se țin lanț. Mahaut fusese concediată așa de brusc, încît, părăsind apartamentul reginei, mai avea încă o

bomboană în mînă. Fără să se gîndească, o vîrî în gură şi muşcă din ea cu atîta furie încît îşi rupse o măsea.

De o săptămînă, Mahaut se zbătea la Conflans ca o panteră în cuşcă. Cu pasul ei mare, bărbătesc, umbla încoace şi încolo, de la odăile de locuit care dădeau spre Sena, la curtea principală, înconjurată de galerii, de unde, pe deasupra frunzişului pădurii din Vincennes, putea zări meterezele castelului regal. Furia ei nu mai cunoscu margini cînd, exact la 15 mai, trecînd la împlinirea planurilor sale, Ludovic al X-lea numi cîrmuitor al provinciei Artois pe mareşalul ţinutului Champagne, Hugues de Conflans. Mahaut văzu în alegerea acestui cîrmuitor, care purta numele castelului ei, o batjocură făcută dinadins şi cea mai mare ocară.

— Conflans ! Conflans ! repeta ea. Mă închide la Conflans şi pune pe un Conflans ca să-mi fure moşia.

În acelaşi timp, măseaua ruptă o durea cumplit, căci se făcuse acolo un abces. Îşi răsucea mereu limba în gură, neputîndu-se stăpîni, şi-şi zgîndărea durerea. Îşi descărca mînia pe cei din jur, îl pălmuise pe diacul Renier, care cînta în strană la paraclisul castelului, deoarece găsise că în timpul unei slujbe cîntase fals ; Jeannot le Follet, piticul ei, se ascundea prin unghere de cum o zărea de departe ; Mahaut îşi vărsa năduful pe capul cancelarului Thierry d'Hirson, învinuindu-l de a fi, împreună cu numeroasa lui familie, pricina necazurilor ei din ultima vreme ; îi găsea vină pînă şi fiicei sale Jeanne că nu ştiuse să-l oprească pe bărbatu-său de a alerga la conclav.

— Ce ne pasă nouă de un papă, ţipa ea, cînd sîntem pe cale de a fi jefuiţi ! Că doar nu papa ne va da îndărăt Artois-ul !

Apoi se năpusti asupra Béatricei :

— Şi tu, tu nu poţi face nimic, hai ? Vra să zică, nu eşti bună decît să-mi iei banii, să te găteşti cu rochii şi să mişti din spate în faţa celui dintîi drîngălău care trece ? Te-ai hotărît să nu-mi mai fii de nici un ajutor ?

— Cum aşa, doamnă ? întrebă încet Béatrice ; cuişoarele pe care vi le-am adus nu v-au potolit durerea ?

— Nu-i vorba de măseaua mea. Am de scos acuma una şi mai mare, şi tu îi ştii bine numele. Ah, cînd e vorba de farmece de dragoste, te frămînţi, faci pe dracu în patru, îmi

găsești vrăjitoare! Dar cînd am nevoie de un adevărat serviciu...

— Ești nedreaptă, doamnă, uiți prea repede cum l-am afumat pe domnul de Nogaret, și ce primejdii am înfruntat pentru domnia ta.

— Nu uit, nu uit. Dar Nogaret mi se pare astăzi o plevușcă...

Dacă Mahaut nu se dădea îndărăt în fața unei crime, nu-i plăcea însă să fie silită a vorbi de ea. Béatrice, care o cunoștea bine, se folosea de un fel de perfidie spre a o face să-și spună gîndul pe șleau.

— Adevărat, doamnă? întrebă ea, privindu-și stăpîna printre genele ei lungi și negre. Doriți ca moartea să lovească așa de sus?

— Dar la ce crezi tu că mă gîndesc de o săptămînă, proastă mare ce ești? Ce alta vrei să fac, dacă nu să mă rog lui Dumnezeu din zori și pînă-n seară și din seară pînă în zori, pentru ca Ludovic să-și frîngă gîtul căzînd de pe cal sau să se înăbușe cu vreo nucă uscată care să i se oprească în gîtlej?

— S-ar găsi poate mijloace mai rapide, doamnă...

— Atunci de ce nu te duci să mi le găsești, dacă te simți așa de tare? În orice caz, regele acesta nu e făcut să ajungă la bătrînețe; e de ajuns să-l auzi tușind ca să te convingi de asta. Mie însă, acuma mi-ar conveni să crape... Nu voi avea pace pînă nu-l voi conduce la Saint-Denis.

— Căci numai așa monseniorul de Poitiers ar putea să ajungă regent al regatului...

— Ei, da!

— ...și-ți va putea înapoia Artois-ul.

— Asta e! Micuța mea Béatrice, mă înțelegi de minune; dar înțelegi de asemenea că nu e lucru ușor. Ah, celui care-mi face rost de un leac potrivit ca să mă scap de Ludovic, nu-i voi precupeți aurul, crede-mă.

— Doamna Isabelle din Fériennes cunoaște destule leacuri care aduc uitarea.

— Vorbe! Cu vrăjitorie, cu ceară și cu descîntece! Lui Ludovic se pare că i s-a și plăsmuit trup de ceară și l-au împuns cu ace. Și vezi-l! Nicicînd n-a fost mai zdravăn ca în această primăvară! Îți vine a crede că-i înțeles cu diavolul.

Béatrice păru să chibzuiască.

— Dacă e înțeles cu diavolul, poate că nu e mare păcat să-l trimitem în iad printr-o mîncare gătită cum trebuie.

— Și cum ai să faci asta ? Te vei duce să-i spui : „Iată o prăjitură bună, ți-o trimite verișoara ta, Mahaut, care te iubește așa de mult". Și el va mușca cu ochii închiși... Află dar, că de astă iarnă, după vreo spaimă neașteptată pe care a tras-o, pune să i se guste de trei ori bucatele ce i se servesc și că doi scutieri înarmați însoțesc fiece fel de mîncare de la bucătărie pînă la masă. Căci e tot atît de fricos pe cît e de rău. M-am informat, vezi bine !

Béatrice privi în gol și-și mîngîie gîtul cu vîrful degetelor.

— Se împărtășește foarte des, așa mi s-a spus, și pe cît știu, oamenii înghit ostia fără teamă...

— Crezi oare că nu m-am gîndit la asta ? o întrerupse Mahaut. E un lucru care-ți vine în minte de la sine. Dar duhovnicul însuși e supravegheat, iar Mathieu de Trye, primul șambelan, păstrează tot timpul asupra lui, în punguța de milostenii, cheia dulăpiorului în care se ține pîinea sfințită. Te vei duce să iei cheia de acolo ?

— Ei, nu se știe, spuse Béatrice. Punguța se poartă sub cingătoare... E totuși un mijloc primejdios.

— Dacă izbim, trebuie să mergem la sigur, copila mea, și fără ca nimeni să poată afla vreodată că avem vreun amestec... Sau să afle numai cînd va fi prea tîrziu, adăugă Mahaut fluturîndu-și palma deasupra capului.

Rămaseră o clipă tăcute, căutînd, fiecare în parte, o soluție.

— Te-ai plîns deunăzi, doamnă, spuse deodată Béatrice, că cerbii se înmulțesc prin pădurile domniei tale și că-ți mănîncă arborii tineri. N-ar fi rău așa cred, să-i cer Isabellei din Fériennes vreo otravă bună în care să fie muiate săgeți pentru a vîna cerbii... Regele e cam pofticios de vînat.

— Firește, să moară toată curtea din asta ! O, în ce mă privește, nu-i nici o primejdie, nu mai sînt invitată acolo. Ți-o spun încă o dată, toate bucatele sînt încercate mai întîi asupra slugilor și atinse cu un corn de inorog [1]. Vor afla repede din ce pădure vine cerbul... În sfîrșit, una e să ai otrava și alta e

[1] Animal fabulos care n-a existat niciodată decît pe blazoane dar al cărui corn unic era socotit a avea putere împotriva oricărei otrăvi. Ceea ce se vindea cu preț foarte mare, sub numele de corn de inorog, erau de fapt colți de narval, cetaceu numit și inorog de mare.

s-o bagi unde trebuie... Tu cere să ţi-o gătească de îndată ; şi vezi să fie una care omoară fără zăbavă şi nu lasă urme de nici un fel. Dar era să uit : mantia aceea din postav cu dungi ca marmura, pe care o purtam la încoronarea regelui îţi plăcea mult, nu-i aşa ? Ei bine, ţi-o dăruiesc !

— O, doamnă, doamnă ! Ce suflet bun ai ! izbucni Béatrice aruncîndu-se la gîtul contesei.

— Aoleu ! Măseaua ! ţipă Mahaut ducîndu-şi mîna la falcă. Şi vrei să ştii cum mi-am rupt-o ? Muşcînd una din bomboanele alea scîrboase pe care mi le-a dat Ludovic.

Se opri deodată, şi ochii ei verzi începură să lucească.

— Bomboanele... şopti ea. Ei bine, ne-am înţeles, Béatrice, fă-mi rost de otrava asta, zicînd că e pentru cerbii mei. În orice caz, la ceva tot o să folosească.

VII

ÎN LIPSA REGELUI

Regele era dus la vînătoare cu şoimi, într-una din ultimile zile ale lui mai, cînd i se anunţă reginei Clémence vizita cumnatei sale Jeanne. Opreliştea de a pune piciorul la palat, care o apăsa pe Mahaut, n-o privea pe fiică-sa ; regina şi contesa de Poitiers se vedeau destul de des, şi Jeanne nu uita niciodată să-i arate reginei cumnate recunoştinţa ce-i păstra pentru că-i obţinuse iertarea. Cît despre dînsa, Clémence se simţea legată de contesa de Poitiers prin acea simpatie pe care sîntem atît de bucuroşi s-o arătăm faţă de cei cărora le-am făcut un bine.

Dacă regina avusese o clipă de gelozie, sau mai precis impresia unei nedreptăţi a soartei, atunci cînd aflase că Jeanne era însărcinată, această pornire a sufletului îi trecuse de îndată ce se pomenise ea însăşi într-o stare asemănătoare. Ba, mai mult, sarcina părea să le fi apropiat pe cele două cumnate. Vorbeau îndelung de sănătatea lor, de ceea ce aveau sau nu voie să mănînce, de cum trebuiau să se îngrijească, şi Jeanne, care născuse două fete înainte de a merge la închi-

soare, o povățuia pe Clémence, împărtășindu-i din experiența ei.

Toată lumea admira eleganța cu care doamna de Poitiers își ducea sarcina într-a șaptea lună.

Intră la regină ținîndu-și capul sus și călcînd hotărît, cu obrazul fraged, legănîndu-se ușurel ca întotdeauna ; rochia largă își desfășura faldurile în jurul ei.

Regina se ridică s-o întîmpine, dar surîsul de pe buze i se șterse cînd văzu că Jeanne nu era singură ; în urma ei venea contesa d'Artois.

— Soră, măria ta, zise Jeanne, vroiam să te rog să-i arăți mamei covoarele acelea frumoase cu care ai împodobit de curînd pereții iatacului tău și l-ai despărțit în mai multe odăi.

— Într-adevăr, adăogă Mahaut, fiică-mea mi le-a lăudat atîta, că mi-a venit pofta să le admir și eu. Știi că mă cam pricep la lucruri de acest fel.

Clémence nu știa ce să facă. Nu-i plăcea să calce fără voia ei hotărîrile lui Ludovic, care o oprise pe Mahaut să se mai arate la curte ; pe de altă parte, i se părea cam nepotrivit s-o dea afară acum, cînd ajunsese pînă aici, ascunzîndu-se după pîntecul fiicei sale ca după un scut. „Nu venea ea dacă nu era ceva serios la mijloc, gîndi Clémence. S-o fi hotărît să se supună și caută o cale de a-și redobîndi trecerea, fără ca mîndria ei să sufere prea mult. Dorința de a vedea covoarele e, negreșit, doar un pretext născocit anume."

Se prefăcu deci a crede acest pretext și le conduse pe cele două vizitatoare în iatacul a cărui înfățișare fusese de curînd schimbată.

Tapiseriile nu serveau numai la împodobirea pereților, ci erau și spînzurate de tavan, în așa fel încît să împartă încăperea foarte mare în odăițe mai intime, mai ușor de încălzit și care să îngăduie perechii regale să se izoleze de cei din jur, ferind-o și de urechi indiscrete.

Era ca și cum niște prinți nomazi și-ar fi ridicat corturile în interiorul clădirii.

Colecția de tapiserii pe care o avea Clémence reprezenta scene de vînătoare în cadrul exotic, cu pui de lei gonind pe sub portocali și păsări cu pene ciudate zbenguindu-se printre flori. Vînătorii cu arcurile lor nu se zăreau decît în fundul peisajului, pe jumătate ascunși de frunziș, ca și cum artistului

îi fusese ruşine să înfăţişeze omul în pornirile sale înnăscute spre măcel.

— Ah, frumoase lucruri, se minună cu glas tare Mahaut, şi ce încîntare să vezi tapiserii din urzeală subţire brodate cu aşa măiestrie.

Se apropie, pipăi ţesătura, o mîngîie.

— Ia te uită, Jeanne, urmă ea, cît de neted şi de moale e firul şi vezi ce drăguţ e contrastul între fondul cu flori şi frunze liliachii şi frumosul roşu de cîrmîz din care-s făcute penele acestor papagali. Zău, e mare măiestrie să faci lîna aşa de dulce la pipăit!

Clémence o privea oarecum mirată. Ochii verzi ai contesei luceau de bucurie, mîna i se plimba, mîngîietoare, pe tapiserii; cu capul puţin aplecat, nu-şi mai lua ochii de la ele, admirînd gingăşia contururilor, contrastul culorilor. Femeia asta stranie, zdravănă ca un războinic, vicleană ca un călugăr, crîncenă în poftele şi urile ei, îmblînzită deodată, uita de toate sub vraja unui covor cu urzeala subţire. Şi era, fără îndoială, cea mai pricepută cunoscătoare din toată ţara.

— Bună alegere ai făcut, verişoară, continuă ea, şi te felicit din toată inima. Tapiseria asta ar putea da celui mai urît perete o înfăţişare sărbătorească. E lucrată în felul celor din Arras, şi totuşi lîna cîntă cu mai multă vioiciune în bătătură. Iscusiţi oameni, cei ce au făcut asta.

— Sînt ţesători care lucrează în ţara mea, lămuri Clémence, dar trebuie să-ţi mărturisesc că ei vin de pe aici, sau cel puţin meşterii lor. De altminteri sînt oameni care călătoresc mult. Covoarele acestea cu fel de fel de chipuri mi le-a trimis bunica mea pentru a înlocui darurile de nuntă ce s-au prăpădit pe mare, şi tot ea mi-a trimis şi ţesătorii. I-am aşezat aici, în apropiere, unde vor rămîne cîtva timp continuînd să ţese pentru mine şi pentru curte. Dacă vrei să-i foloseşti, sau dacă Jeanne vrea, o puteţi face. Le cereţi să vă ţese aidoma după desenul ce-l veţi alege, iar dînşii vor face cu degetele şi cu cîrligele lor de împletit tapiseria pe care o doriţi.

— Bineînţeles, verişoară, primesc cu dragă inimă, spuse Mahaut. Ţin foarte mult să-mi împodobesc locuinţa în care mor de urît... Şi deoarece domnul de Conflans le porunceşte ţesătorilor mei de la Arras, regele are să-mi ierte că iau pentru cîtva timp pe ţesătorii tăi din Neapole sub mîna mea.

Clémence primi vorba răutăcioasă așa cum fusese rostită, cu un ușor zîmbet. O clipă, între ea și contesa d'Artois se strecurase acea complicitate a unui gust comun pentru lux și pentru lucrurile făurite de dibăcia omului.

În vreme ce regina continua să-i arate cumnatei sale tapiseriile de pe pereți, Mahaut se îndreptă spre acelea ce despărțeau de restul încăperii patul regal, lîngă care zărise o cupă plină de bomboane.

— Regele și-a împodobit și el pereții cu asemenea covoare ? o întrebă ea pe Clémence.

— Nu, Ludovic nu are încă tapiserii în odaia lui. Ca să spun drept, nu prea doarme acolo.

Se opri, roșindu-se ușor la față pentru mărturisirea ce-i scăpase fără voie.

— Asta arată, verișoară, că-i place grozav să te aibă lîngă dînsul, rosti Mahaut pe un ton glumeț. De altminteri, care bărbat n-ar prețui o făptură așa de frumoasă !

— Mă temusem, urmă Clémence cu acea impudoare a sufletului neprihănit, că Ludovic să nu se îndepărteze de mine pentru că sînt însărcinată. Ei bine, nicidecum ! O, dar dormim foarte creștinește !

— Mă bucur auzind asta, zău așa, mă bucur mult, spuse Mahaut. Continuă să doarmă cu tine ! Ah, de treabă bărbat ! Al meu, Dumnezeu să-l odihnească, nu făcea la fel. Bun soț ai !

Ajunsese lîngă mescioara de noapte.

— Îmi dai voie să iau una, verișoară ? întrebă Mahaut, arătînd cupa. Știi că voi m-ați învățat cu bomboanele ?

În ciuda durerii de măsele care tot o mai chinuia, apucă vitejește o bomboană și o rontăi pe partea sănătoasă a gurii.

— O, asta avea în ea o migdală amară, spuse. Iau alta.

Întoarsă cu spatele la regină și la Jeanne de Poitiers care se aflau la cel puțin cinci pași de dînsa, scoase din punguța prinsă în cingătoare o bomboană fabricată acasă la ea și o strecură în cupă.

„Nimic nu seamănă cu o bomboană decît altă bomboană, își zise, iar dacă o găsește pe asta cam amăruie la gust, se va gîndi că a dat de o migdală amară."

Se apropie de cele două femei.

— Haide, Jeanne, vorbi ea, spune-i acum cumnatei tale ce ai pe inimă și ce țineai atît de mult să-i spui.

— Într-adevăr, soră dragă, începu Jeanne, codindu-se nițel, voiam să-ți spun ce mă doare.

„Așadar, asta era, gîndi Clémence, voi afla pentru ce au venit."

— Iată, soțul meu e plecat foarte departe, continuă Jeanne și lipsa lui mă face să sufăr. N-ai putea obține de la rege ca Filip să se întoarcă spre a fi aici cînd voi naște ? E o clipă în care nu-ți place de loc să-ți știi soțul departe. Poate că e o slăbiciune a mea, dar parcă te simți ocrotită și nu te înspăimîntă așa de mult durerile facerii cînd știi că tatăl e lîngă tine. Ai să cunoști în curînd și tu acest simțămînt, soră dragă.

Mahaut se ferise să-i destăinuiască Jeannei treaba de care se apucase, dar o folosea pe fiică-sa pentru a-și duce planul la capăt. „Dacă lovitura reușește, își zicea, e bine ca Filip să fie cît mai curînd la Paris spre a lua în mînă cîrma țării ca regent."

Nici o rugăminte nu putea s-o miște mai mult pe Clémence decît cea auzită din gura Jeannei. Se temuse să nu i se pomenească de provincia Artois și acum parcă i se luase deodată o greutate de pe inimă văzînd că nu i se cerea decît să facă un bine. Făgădui să nu cruțe nimic pentru ca Jeanne să-și vadă dorința împlinită.

Jeanne îi sărută mîinile și Mahaut făcu la fel.

— Ah ! izbucni ea, bună doamnă ce ești ! Îi spuneam eu Jeannei că numai la tine e scăparea !

Apoi, își luară rămas bun. Mahaut părea nerăbdătoare să plece cît mai curînd de acolo.

Părăsind castelul Vincennes spre a se întoarce la Conflans, își zicea : „Uite că s-a făcut... Acum, nu-mi rămîne decît să aștept. În ce zi va mînca oare bomboana ? Afară numai dacă Clémence... Nu-i de loc poftcioasă de dulciuri ; doar de nu s-ar apuca, împinsă de o poftă de femeie însărcinată, s-o rontăie tocmai pe aceea ! Ei, la urma urmei, tot Ludovic va fi cel lovit, dacă-și pierde dintr-odată soția și copilul. Și tot pe el au să dea vina că și-a omorît soția ; celui care a mai făcut de astea i se pun în cîrcă și altele."

— Mamă, ești foarte tăcută, se miră Jeanne. Întrevederea s-a desfășurat în chipul cel mai plăcut. E ceva care te-a supărat ?

— Nicidecum, fata mea, nicidecum, răspunse Mahaut. Am făcut o treabă bună acolo.

VIII

CĂLUGĂRUL A MURIT

Acelaşi eveniment care, la curtea Franţei, le făcea atît de fericite pe regină şi pe contesa de Poitiers, avea să stîrnească nenorocire şi prăpăd într-un mic conac, la zece leghe la Paris.

De cîteva săptămîni, Maria de Cressay arăta un obraz răvăşit de spaimă şi de tristeţe. Abia dacă răspundea la întrebările ce i se puneau. Cearcăne vinete îi măreau ochii de un albastru închis ; o vinişoară i se umfla pe tîmpla străvezie. Uitătura ei părea rătăcită.

— N-o fi cumva iar bolnavă de lingoare ca anul trecut ? zicea frate-său Pierre.

— De unde, că doar nu slăbeşte, răspunse doamna Eliabel. Frigurile dragostei, iată ce-a apucat-o şi cred că acest Guccio nu-i mai iese din cap. De mult trebuia s-o măritäm.

Vărul Saint-Venant însă, întrebat de fraţii Cressay ce are de gînd, răspunsese că era prea ocupat deocamdată cu războiul pe care-l ducea în Artois alături de glotaşii din împrejurimi, dar că se va gîndi la însurătoare îndată ce se va întoarce pacea.

— Pe semne că a aflat cum stăm cu averea, zicea Pierre de Cressay. Ai să vezi, mamă, ai să vezi, poate că într-o zi ne va părea rău că l-am îndepărtat pe Guccio.

Tînărul lombard mai era primit din cînd în cînd la conac, unde gazdele se prefăceau a-i arăta prietenie, ca în trecut. Datoria de trei sute de livre rămînea în picioare şi dobînzile ei creşteau. Pe de altă parte, foametea bîntuia ca mai înainte şi cei de la conac băgaseră de seamă că banca din Neauphle nu era aprovizionată cu de-ale gurii decît tocmai în zilele cînd Marie se ducea acolo. Grijuliu de a-şi păstra ifosul, Jean de Cressay îi ceruse lui Guccio socoteala pentru toate merindele trimise de mai bine de un an ; dar cînd o avu în mînă, uită s-o achite. Iar doamna Eliabel îşi lăsa ca şi pînă acum fiica să meargă la Neauphle o dată pe săptămînă, punînd însă slujnica s-o însoţească şi măsurîndu-i vremea cu zgîrcenie.

Întîlnirile celor doi soţi cununaţi într-ascuns erau deci rare. Dar tînăra slujnică se arăta simţitoare la dărnicia lui Guccio şi, afară de asta, Ricard, primul împuternicit al băncii, n-o lăsa nepăsătoare. Se visa şi dînsa căpătuită la casa ei, zăbovea cu

plăcere printre lăzile și condicele de acolo, ascultînd clinchetul plăcut al banilor în cîntare, pe cînd catul de sus adăpostea niște îmbrățișări grăbite.

Clipele acestea, smulse de sub supravegherea familiei Cressay și a opreliștilor lumii, fuseseră la început ca niște ostroave de lumină pentru strania pereche care nu avusese încă nici zece ceasuri de trai împreună. Guccio și Maria trăiau vreme de o săptămînă întreagă din amintirea acestor clipe ; vraja nopții lor de nuntă nu se risipise. Totuși, la ultimele întîlniri, Guccio băgase de seamă că se schimbase ceva în înfățișarea Mariei. Fusese și dînsul izbit, ca și doamna Eliabel, de privirea ciudată a tinerei sale soții, de umbra ce i se ivise sub ochi și de vinișoara albastră de pe tîmpla de care, înduioșat, îi plăcea să-și atingă buzele.

Pusese schimbarea în seama nerăbdării Mariei, care nu mai putea să îndure această situație, mincinoasă cum nici nu se mai află. Fericirea drămuită și întotdeauna înfășurată în zdrențele minciunii ajunge repede un chin. „Dar ea e aceea care nu vrea să rupem tăcerea ! își spunea Guccio. Ea pretinde că ai săi nu vor recunoaște niciodată căsătoria noastră și că vor cere să fiu tras în judecată. Și unchiul meu e întru totul de aceeași părere. Atunci, ce-i de făcut ?"

— De ce ești îngrijorată, dragostea mea ? o întrebă Guccio, în a treia zi din iunie. Pentru a nu știu cîta oară de cînd ne vedem, îmi pari mai puțin fericită. De ce te temi ? Știi doar că sînt aici ca să te apăr de orice.

În fața ferestrei își desfăcea crengile un cireș înflorit, foșnind de păsări și viespi. Maria se întoarse cu ochii înlăcrămați.

— De ceea ce mi se întîmplă, spuse ea, nici chiar tu, iubitul meu, nu mă poți apăra.

— Dar ce ți se întîmplă ?

— Nimic decît ceea ce e rînduit de Dumnezeu să-mi vină de la tine, răspunse încetișor Maria plecîndu-și capul.

Guccio vru să se încredințeze că auzise bine.

— Un copil ? șopti el.

— Mi-era frică să ți-o mărturisesc. Mă temeam că din pricina asta mă vei iubi mai puțin.

Guccio rămase cîteva clipe fără să poată rosti un cuvînt, pentru că nici unul nu-i venea pe buze. Apoi, îi luă obrazul în mîini și o sili să-l privească.

Ca mai toate ființele sortite nebuniilor pasiunii, Maria avea un ochi ceva mai mic decît celălalt ; acest cusur neînsemnat, care nu-i știrbea nimic din frumusețea chipului, ieșea și mai mult la iveală în tulburarea ce-o cuprinsese și dădea feței o expresie mai mișcătoare.

— Maria, asta nu te face fericită ? întrebă Guccio.

— O, ba da ! Voi fi fericită, dacă și tu ești.

— Dar e minunat, Maria ! izbucni el. E tot ce ne puteam dori, și toată lumea va trebui să afle de căsătoria noastră. Ai tăi nu vor mai avea încotro acum, vor fi nevoiți să se plece. Un copil ! Un copil ! Dar e o minune !

Și o măsura din cap pînă-n picioare, fermecat, uimit că un lucru așa de firesc li se poate întîmpla lui și ei. Se simțea bărbat, se simțea puternic. Puțin lipsea să se aplece pe fereastră și să strige vestea în gura mare, s-o audă tot tîrgul.

Fiindcă în orice, acest tînăr nu vedea la început decît partea frumoasă și prilejul de a se făli cu ceva. Se căsătorise într-ascuns cu o fată de nobil și iată că dînsa îi făcea un copil ! Niciodată nu întrezărea necazurile ce se puteau isca din faptele lui, decît a doua zi.

De la catul de jos se auzi glasul slujnicei care le amintea că se făcuse ora plecării.

— Ce să mă fac ? Ce să mă fac ? se frămînta Maria. Niciodată nu voi îndrăzni să-i spun așa ceva mamei.

— Ei bine, mă voi duce eu să i-o spun, răspunse Guccio.

— Așteaptă, să mai treacă o săptămînă.

Bărbatul apucă înainte pe scara îngustă de lemn, întinzîndu-i mîinile ca s-o ajute să coboare, treaptă cu treaptă, ca și cum ea s-ar fi șubrezit deodată și trebuia s-o sprijine la fiecare pas.

— Dar n-am ajuns încă să nu pot merge ! se apără dînsa.

Guccio simți ce caraghioasă era purtarea lui grijulie și izbucni într-un hohot de rîs. Apoi o luă în brațe și schimbară un sărut atît de lung, încît ea crezu că i se taie răsuflarea.

— Trebuie să plec, trebuie să plec, spuse Maria.

Dar bucuria lui Guccio era molipsitoare și ea plecă de acolo liniștită. Nimic nu se schimbase în situația lor, și totuși Maria își redobîndise încrederea, numai pentru că Guccio îi cunoștea acum taina.

— Ai să vezi, ai să vezi ce viață frumoasă vom avea ! îi spuse, însoțind-o pînă la poarta grădinii.

E o faptă plină de înțelepciune și de milă din partea Creatorului, aceea de a ne fi oprit să pătrundem viitorul, atunci cînd ne-a dăruit bucuriile amintirii și farmecele amăgitoare ale speranței. Prea puțini sînt oamenii care ar supraviețui după ce ar afla ce-i așteaptă. Dacă acești doi soți, dacă acești doi amanți ar fi știut că nu se vor mai vedea decît o singură dată în toată viața lor, și numai după ce vor fi trecut zece ani, pe semne că s-ar fi omorît chiar atunci.

Cît ținu drumul spre casă, Maria merse cîntînd printre pajiștile presărate cu flori și copacii înfloriți. Vru să se oprească pe malul rîului Mauldre, ca să culeagă stînjenei.

— Astea-s pentru împodobit bisericuța noastră, spuse ea.

— Grăbește-te, domnișoară, îi răspunse slujnica, au să te dojenească dacă întîrzii.

Maria se întoarse la conac, merse drept în odaia ei și, ajunsă acolo, simți deodată pămîntul fugindu-i de sub picioare. Doamna Eliabel stătea în mijlocul încăperii și cerceta din ochi o manta descusută în talie la care Maria lucrase dimineața. Toate rochiile ei erau întinse pe pat și se vedea că fiecare din ele fusese lărgită în același fel.

— Unde ai fost, de-ai întîrziat atîta ? întrebă doamna Eliabel cu glas morocănos.

Maria nu scoase o vorbă, și lăsă să-i cadă stînjeneii pe care îi mai avea în mînă.

— N-am nevoie să-mi răspunzi, ca să știu, continuă doamna Eliabel. Dezbracă-te.

— Mamă !.... făcu Maria cu voce sugrumată.

— Leapădă tot de pe tine, ți-o poruncesc ! îi strigă doamna Eliabel.

— Niciodată ! se împotrivi Maria.

O palmă răsunătoare îi răspunse.

— Ei, acuma ai să te supui ? Îți recunoști păcatul ?

— N-am păcătuit ! spuse Maria cu aceeași îndîrjire.

— Și burta care ți s-a umflat ? Din ce ți-a venit asta ? întrebă doamna Eliabel, arătîndu-i veșmintele lărgite.

Mînia ei creștea văzînd că nu mai are în față o copilă supusă voinței materne, ci, pe neașteptate, o femeie care o înfrunta.

— Ei bine, da, voi fi mamă ; ei bine, da, e Guccio, izbucni Maria, și n-am de ce să roșesc, căci n-am păcătuit. Guccio e soțul meu.

Doamna Eliabel nu crezu nici o iotă din povestea cununiei la miezul nopții. Maria se ridicase împotriva voinței părintești exercitată de dînsa și de fiul ei mai mare. Și apoi, călugărul acela italian putea foarte bine să nu fie un călugăr adevărat. Nu, hotărît lucru, doamna Eliabel nu credea în această căsătorie.

— Nici la spovedanie pe patul morții, auzi tu, mamă, nici pe patul morții nu voi spune nimic altceva, repetă Maria.

Furtuna asta ținu un ceas întreg, după care doamna Eliabel își încuie fata în odaie, învîrtind cheia de două ori.

— La mănăstire! La mănăstirea fetelor pocăite, acolo ai să te duci! îi strigă prin ușă.

Și Maria se prăbuși plîngînd printre rochiile ei împrăștiate.

Doamna Eliabel trebui s-aștepte pînă seara, cînd flăcăii se întoarseră de la vînătoare, pentru a le da și lor vestea. Sfatul de familie fu scurt. Mînia îi cuprinse pe amîndoi băieții, dar Pierre, simțindu-se aproape vinovat de a-l fi apărat pînă atunci pe Guccio, se arătă mai furios și mai pornit spre răzbunare. Li s-a necinstit sora, au fost trădați mișelește sub propriul lor acoperiș! Un lombard! Un cămătar! Îl vor țintui de viu în ușa prăvăliei lui.

Se înarmară cu țepușele lor de vînătoare, își scoaseră iar caii abia băgați în grajd și dădură fuga la Neauphle.

În noaptea aceea însă, prea tulburat ca să-și poată găsi somnul, Guccio umbla prin grădină. Cerul era înstelat, văzduhul pătruns de miresme; primăvara din Ile-de-France era mai frumoasă ca oricînd; aerul avea un gust proaspăt, încărcat de sevă și de rouă.

În tăcerea cîmpiei din jur, Guccio auzea cu plăcere scrîșnetul prundului sub tălpile lui... Un pas tare, un pas ușor, și pieptul nu-i era destul de larg pentru a-i cuprinde bucuria.

„Și să mai zici, îi trecu prin minte, că acum șase luni zăceam pe un pat păcătos de spital... Ce bine e să trăiești!"

Visa. Atunci cînd soarta i se și pecetluise, visa la fericirea lui viitoare. Se și vedea înconjurat de o droaie de copii, născuți dintr-o dragoste minunată, și în ale căror vine se va amesteca sîngele neamului său de sienezi liberi cu nobilul sînge al Franței. Va fi marele Baglioni, capul unei puternice dinastii. Se gîndea să-și prefacă numele, devenind Baglion de Neauphle, ca să sune franțuzește; regele îi va conferi bineînțeles un titlu de noblețe, iar fiul pe care avea să-l nască Maria, căci nu în-

căpea îndoială că va fi un băiat, o să fie într-o zi îmbrăcat în armură de cavaler.

Nu se trezi din visările acestea decît auzind un tropot iute de cai pe caldarîmul uliţii, apoi goana oprindu-se în faţa băncii şi poarta răsunînd sub ciocănituri năpraznice.

— Unde-i ticălosul ăla, nemernicul, cămătarul ? striga un glas pe care Guccio îl recunoscu îndată ca fiind al lui Pierre de Cressay.

Şi fiindcă nu li se deschidea destul de repede, cei doi fraţi începură să izbească în canatul de stejar cu mînerul ţepuşii lor de vînătoare. Guccio îşi duse mîna la şold. Nu avea pumnalul asupră-i. Auzi paşii greoi ai lui Ricard coborînd pe scară.

— Îndată ! Îndată ! Acuma viu ! repetă primul slujbaş cu vocea morocănoasă a omului sculat din somn.

Urmă un zgomot de zăvoare trase, de drugi daţi de o parte şi, după o clipă, o hărmălaie de ţipete din care Guccio nu prinse decît frînturi :

— Unde ţi-e stăpînul ? Vrem să-l vedem numaidecît !

Guccio nu desluşi răspunsurile lui Ricard, dar fraţii Cressay începură acum să zbiere în gura mare :

— Ne-a necinstit sora ! Cîinele ! Cămătarul ! Nu plecăm de aici pînă nu-l jupuim de viu !

Un ţipăt puse capăt vorbelor. Îl pocniseră fără îndoială pe Ricard.

— Fă-ne lumină ! răcni Jean de Cressay.

Şi Guccio îi mai auzi vocea urlînd prin casă :

— Guccio ! Unde te-ai ascuns ? Numai în faţa fetelor ai curaj ? Haide, îndrăzneşte de te arată mişelule !

Nişte obloane se crăpaseră pe la ferestrele din piaţă. Locuitorii şuşoteau, dar nici unul nu scoase capul. La drept vorbind, nu erau nemulţumiţi ; multă vreme de acum încolo vor avea despre ce vorbi. Şi apoi, le făcea plăcere renghiul jucat tinerilor stăpîni, acestor doi flăcăi care-i luau de sus şi-i chemau mereu la corvezi. Dac-ar fi fost să aleagă, mai mult le plăcea lombardul, dar nu încă pînă într-atît încît să rişte o ciomăgeală luîndu-i apărarea.

Guccio nu era lipsit de curaj : dar îi mai rămăsese un pic de minte ; îşi dădu seama că n-ar fi făcut nici o scofală înfruntînd pe cei doi furioşi înarmaţi, cînd el nu avea nici măcar un stilet la brîu.

În timp ce fraţii Cressay scotoceau casa şi-şi vărsau năduful sfărîmînd mobila, Guccio alergă la grajd. Noaptea îi mai aduse în auz vocea lui Ricard care se tînguia :

— Condicele mele ! Condicele mele !

„Atîta pagubă ! îşi spuse Guccio ; nu vor izbuti să spargă lăzile de bani."

Luna împrăştia destulă lumină ca să-i îngăduie să petreacă un frîu pe capul calului şi să-i arunce o şa în spinare ; strînse tafturile pe dibuite, se prinse cu mîinile de coamă spre a încăleca şi o şterse prin poarta grădinei. Aşa îşi părăsi el banca.

Auzindu-l pornind în galop, fraţii Cressay se repeziră la ferestre.

— Fuge, mişelul, fuge ! O ia spre Paris ! Şo pe el ! Hei, ţopîrlanilor, tăiaţi-i drumul !

Nimeni, bineînţeles, nu se clinti.

Cei doi fraţi se năpustiră atunci în uliţă şi, încălecînd, porniră pe urmele lui Guccio.

Dar calul tînărului lombard era de soi şi venea odihnit din grajd. Caii fraţilor Cressay erau nişte biete mîrţoage de ţară şi aveau în picioare oboseala unei zile de vînătoare. Pe aproape de Rennemoulins, unul din ei începu să şchioapete aşa de rău că trebui să-l lase acolo, şi cei doi fraţi se văzură siliţi să încalece pe acelaşi cal care, pe deasupra, mai era şi răpciugos, adică scotea din nări un zgomot de rindea.

Guccio avu astfel destul timp să le-o ia înainte. Ajunse în uliţa Lombarzilor la revărsatul zorilor şi-l găsi pe unchiusău încă în pat.

— Călugărul ! Unde-i călugărul ? întrebă din uşă.

— Care călugăr, băiatule ? Ce te-a apucat ? Nu cumva vrei acuma să te călugăreşti ?

— Lasă unchiule, nu-ţi mai bate joc. Trebuie să dau de călugărul care m-a cununat. Sînt urmărit şi mi-e viaţa în primejdie !

Povesti dintr-o răsuflare ce păţise ; trebuia să-l regăsească pe călugăr pentru a dovedi că era într-adevăr soţul Mariei.

Tolomei îl ascultă, cu un ochi deschis şi celălalt închis. Căscă de două ori, ceea ce-l scoase din sărite pe Guccio.

— Nu te mai frămînta atîta. Călugărul tău a murit, spuse în cele din urmă Tolomei.

— A murit ! ? făcu Guccio.

— Ei, da ! Căsătoria ta prostească te-a ferit barem să ai

soarta lui ; căci dacă ai fi mers cum voia Robert d'Artois, să-i duci mesajul, cu siguranţă că nu mai aveai acuma nici o grijă în privinţa nepoţilor pe care mi-i dai fără ca eu să te fi îndemnat la asta. Fratele Vincento a fost omorît undeva, aproape de Saint-Pol de către oamenii lui Thierry d'Hirson care îl mirosiseră. Avea asupra lui cele o sută de livre ale mele. Ah, mă costă scump, monseniorul Robert d'Artois !

— *Questo è un colpo tremendo !* [1] gemu Guccio.

Tolomei îşi sună sluga şi ceru să i se aducă un lighean cu apă călduţă şi hainele.

— Dar ce-am să mă fac, unchiule Spinello ? Cum să arăt că sînt cu adevărat soţul Mariei ?

— Nu-i asta partea cea mai grea, spuse Tolomei. Chiar dacă numele tău şi al domnişoarei tale ar fi scrise cum se cuvine într-o condică, aceasta n-ar schimba nimic. Se cheamă totuşi că te-ai însurat cu o fată de neam nobil fără consimţămîntul a lor săi. Voinicii care te urmăresc pot foarte bine să scoată tot sîngele din tine şi n-au de ce se teme. Sînt nobili şi oamenii aceştia pot măcelări pe oricine fără să fie pedepsiţi. Vor avea cel mult de plătit amenda datorată pentru viaţa unui lombard, cîteva livre mai mult decît pentru pielea unui evreu, şi ceva mai puţin decît pentru oasele ultimului ţopîrlan, numai să fie ţopîrlan din Franţa. Nu m-ar mira să primească şi felicitări.

— Ei, după cum văd, în frumoasă belea m-am băgat.

— Bine că recunoşti, spuse Tolomei vîrîndu-şi obrazul fălcos în ligheanul cu apă.

Se clăti acolo o clipă, apoi se şterse cu un prosop.

— Ei, nu cred că voi mai avea timp astăzi să mă bărbieresc... Ah, *per Bacco !* Şi n-am fost nici eu mai deştept ca tine.

Pentru întîia oară era vădit îngrijorat.

— Mai întîi de toate trebuie să te pui la adăpost, continuă el. Nu poate fi vorba să te ascunzi la un lombard. Dacă urmăritorii tăi au asmuţit un sat, negăsindu-te aici, vor aduce ispravnicul şi vor trimite straja oraşului să scotocească pe la toţi ai noştri. Nici două zile n-au să treacă şi vor pune mîna pe tine. Ah, frumos o să-mi şadă în ochii tuturor bancherilor, cu un nepot întemniţat ! Firește, ar mai fi o scăpare... la vreo mănăstire...

[1] Groaznică lovitură pentru mine ! (În italieneşte în original.)

— A, nu ! Să nu mai aud de călugări !

— Ai dreptate, nu te poţi încrede în ei. Lasă-mă să chibzuiesc... Ce-ai zice de Boccaccio ?

— Boccaccio ?

— Da, bunul tău prieten Boccaccio, cel care călătoreşte pentru treburile fraţilor Bardi.

— Dar unchiule, uiţi că e lombard ca şi noi, şi pe deasupra nici nu se află deocamdată în Franţa.

— Da, dar e îndrăgit de o doamnă cu stare din Paris care i-a făcut şi un copil, fără cununie.

— Aşa e, mi-a spus-o.

— Ştiu, e o femeie cumsecade, şi care, cel puţin, va înţelege situaţia ta. Te vei duce să-i ceri adăpost... Iar eu îi voi primi pe cumnăţeii tăi ; ţi-i potolesc eu... dacă nu cumva mă vor potoli ei pe mine şi diseară nu vei mai avea unchi.

— Vai, nu, unchiule ! Sînt sigur că n-ai de ce te teme. Sînt îndîrjiţi, dar nobili. Îţi vor respecta vîrsta.

— Frumoasă pavăză, să te bizui pe picioarele betege !

— Ba poate chiar că s-au lăsat păgubaşi, întorcîndu-se din drum, şi nu vor mai veni.

Tolomei îşi înălţă capul din caftanul pe care şi-l petrecuse peste cămaşa de zi.

— Asta m-ar mira mult, răspunse el. În orice caz, vor depune plîngere şi ne vor chema la judecată. Trebuie să cer sprijinul vreunei mărimi care să oprească lucrurile în loc mai înainte de a se face zarvă... Valois ? Valois, făgăduieşte şi nu se ţine de cuvînt. Robert ? E ca şi cum ai pune crainicii oraşului să trîmbiţeze ştirea.

— Regina Clémence ! rosti Guccio. Ţinea foarte mult la mine în timpul călătoriei.

— Ţi-am mai spus-o şi altădată ! Regina îi va vorbi regelui, care va vorbi concelarului... care va pune în picioare toată curtea de judecată. Frumoasă pricină vom avea de apărat, n-am ce zice !

— Şi de ce n-am cere ajutorul lui Bouville ?

— A, iată în sfîrşit o idee bună ! izbucni Tolomei. Ba e chiar prima idee bună pe care o ai de şase luni încoace. Bouville ăsta... e drept, nu străluceşte prin deşteptăciune, dar se bucură încă de vază pentru că a fost şambelanul regelui Filip. Nu e vîrît în uneltirile de la curte şi trece drept om cinstit...

— Şi apoi, mă iubeşte mult adăugă Guccio.

— Da, ştiu asta ! Hotărît lucru, toată lumea te iubeşte ! Ah, bine ne-ar prinde ceva mai puţină dragoste ! Haide, mergi de te ascunde la doamna aceea a prietenului tău Boccaccio şi... rogu-te, vezi să nu se îndrăgostească şi asta de tine ! Eu dau fuga la Vincennes, să vorbesc cu Bouville. Ah, în ce încurcătură mă bagi ! Bouville e singurul om care nu-mi datorează nimic şi tocmai lui trebuie să-i cer ceva.

IX

LA VINCENNES ERA DOLIU

Cînd jupîn Tolomei, călare pe catîrca lui sură şi urmat de servitorul său, pătrunse în prima curte a castelului de la Vincennes, fu mirat să dea peste o mare forfotă de oameni de toate felurile, oşteni, slujitori, scutieri, seniori, dregători ai legii şi orăşeni cu stare ; dar această mare mulţime se mişca într-o tăcere desăvîrşită, ca şi cum oameni, dobitoace şi lucruri ar fi încetat să mai scoată şi cel mai mic zgomot.

Pămîntul fusese acoperit cu maldăre de paie pentru a înnăbuşi huruitul carelor şi tropăitul paşilor. Toţi vorbeau în şoaptă.

— Regele trage să moară, îi spuse lui Tolomei un senior dintre cunoştinţele lui, pe care-l întrebase ce se întîmplă acolo.

Înlăuntrul castelului se părea că nu mai era nici un fel de pază, şi arcaşii lăsau să intre pe oricine. Ucigaşi sau hoţi ar fi putut să intre, amestecîndu-se în această învălmăşeală, fără ca nimeni să se gîndească a-i opri. Se auzea o şoaptă trecînd din gură-n gură :

— Spiţerul ! Faceţi-i loc spiţerului !

Nişte infirmieri ai palatului ieşeau prin uşi dosnice, ducînd lighene acoperite cu o cîrpă, pe care mergeau să le arate doctorilor. Aceştia, putînd fi recunoscuţi după îmbrăcămintea lor, ţineau sfat între două uşi ; medicii purtau pelerină cu glugă peste caftanul de dimie iar pe cap o tichiuţă asemănătoare cu cea a călugărilor. Chirurgii aveau caftan de pînză

cu mîneci lungi și înguste, iar din scufa lor rotundă pornea o eșarfă albă care le acoperea obrajii, ceafa și umerii.

Tolomei află de la unul și altul despre ce era vorba. Regele avea de două zile o durere la stomac, dar n-o prea luase în seamă, căci era deprins cu asemenea neajunsuri și mai jucase mingea încă în după-amiaza din ajun ; se încălzise foarte tare și ceruse apă de băut.

Ceva mai tîrziu a fost văzut îndoindu-se și începînd să verse, și a trebuit să se vîre în pat. Starea lui se înrăutățise atît de mult în timpul nopții, încît el însuși ceruse să i se dea sfînta împărtășanie.

Doctorii aveau păreri împărțite în ce privește felul bolii ; unii pornind de la înecăciunile ce-l apucau pe rege, tăindu-i răsuflarea, ziceau că apa rece pe care o băuse după opintirile jocului cu mingea îi pricinuiseră această izbucnire a durerilor ; ceilalți afirmau că apa nu putea să-i ardă în așa hal măruntaiele regelui încît acesta „să facă sînge sub el".

Zăpăciți de obîrșia misterioasă a bolii și oarecum paralizați, cum se întîmplă adeseori cînd medicii sînt chemați în număr prea mare la căpătîiul unui bolnav, nu recomandau decît leacuri ușoare, nici unul din ei neîndrăznind să-și ia răspunderea unui tratament energic, de teama de-a nu fi pe urmă învinuit că omorîse bolnavul.

Demnitarii curții își destăinuiau unii altora, vorbind pe ocolite, tot ce aflaseră despre farmecele făcute regelui, fiecare luîndu-și aerul că știe mai mult decît poate spune. Apoi, se și frămîntau alte probleme. Cine are să fie regent ? Unora le părea rău că monseniorul de Poitiers lipsea tocmai acum, alții, dimpotrivă, se bucurau că nu-i acolo. Regele își arătase oare hotărît voința în această privință ? Nimeni nu știa. Își chemase însă cancelarul pentru a-i dicta o adăogire la testamentul său.

Croindu-și drum prin această forfotă tăcută, Tolomei izbuti să ajungă chiar pînă la odaia în care suveranul trăgea să moară. Acolo, șambelanii stăvileau lumea, nelăsînd în jurul regelui decît pe membrii familiei și pe cei mai apropiați dintre slujitorii săi, și așa destul de numeroși.

Înălțîndu-se în vîrful picioarelor, mai marele băncilor lombarde putu să-l zărească, deasupra unui zid de umeri, pe Ludovic al X-lea, cu bustul rezemat în perne, și al cărui obraz scofîlcit, redus la jumătate, purta stigmatul sfîrșitului. Cu o

mînă la piept și cealaltă la burtă, cu fălcile încleștate, părea că încearcă să-și rețină gemetele.

Careva trecu, șușotind :

— Regina, unde-i regina ? Regele o cheamă pe regină...

Clémence era în odaia de alături, înconjurată de doamnele ei de onoare, de burduhănosul Bouville care se lupta cu lacrimile gata să-l podidească și de Eudeline.

Regina nu dormise de douăzeci și patru de ceasuri, și abia dacă se așezase. Și în clipa asta stătea în picioare, nemișcată, cu ochii ațintiți in gol, aidoma sfintelor zugrăvite prin bisericile din țara ei, în timp ce monseniorul de Valois, îmbrăcat de sus pînă jos în negru, ca și cum ar fi purtat de pe acum doliu, îi zicea :

— Nepoată dragă, trebuie să te pregătești pentru tot ce poate fi mai rău.

„Dar sînt pregătită, gîndea Clémence și n-am nevoie de el ca s-o știu. Zece luni de fericire, asta era deci tot ce mi se cuvenea ? Și poate că e încă mult, și Dumnezeu e prea milostiv că mi le-a dat ; iar eu nu i-am mulțumit îndeajuns. Nu moartea e tot ce poate fi mai rău, de vreme ce ne vom regăsi în viața veșnică. Mai rău e de acest copil ce se va naște peste cinci luni, pe care Ludovic nu-l va fi cunoscut și care nu-și va cunoaște tatăl decît atunci cînd are să ajungă el însuși în împărăția de dincolo. De ce îngăduie Dumnezeu una ca asta ?"

— Te poți bizui pe mine, nepoată, vorbi mai departe Valois. Nu voi înceta să te ocrotesc întocmai ca și pînă acum. Trebuie să mă lași să fac tot ce cred de cuviință, iar tu să nu te gîndești decît că porți în pîntecul tău nădejdea noastră. Bine ar fi într-adevăr să fie un băiat ! Fără îndoială, starea în care te afli nu-ți îngăduie să iei pe umerii tăi povara regenței ; și-apoi francezii n-ar privi cu ochi buni să fie cîrmuiți de mîna unei femei străine. Ai să-mi spui că a mai fost și Blanche de Castille ? Firește, firește, dar ea fusese regină cu mulți ani înainte. Francezii n-au învățat încă de ajuns să te cunoască. Trebuie să te scap de îndatoririle tronului, luîndu-le asupra mea, ceea ce, la drept vorbind, nu e ceva nou pentru mine...

Șambelanul, care venea să-i spună reginei că muribundul o cheamă, intră în clipa asta, dar Valois îi făcu semn cu mîna să tacă, și continuă :

— Nu am nici un merit oferindu-mă să îndeplinesc sarcina de regent ; sînt singurul în stare s-o îndeplinesc așa cum se cuvine ; te voi lua să cîrmuiești alături de mine, căci vreau să trezesc în francezi dragostea pe care o datorează mamei viitorului lor rege.

— Unchiule, izbucni deodată Clémence, Ludovic n-a murit încă. Fii bun, mai curînd, și roagă-te ca o minune să-l scape, iar dacă nu se poate, amînă-ți cel puțin planurile pînă și-o da sufletul. Și decît să mă ții aici, lasă-mă să merg unde mi-e locul, la căpătîiul lui.

— Firește, nepoată, firește, dar acestea sînt totuși lucruri la care trebuie să te gîndești cînd ești regină. Nu ne putem lăsa copleșiți de durerea oamenilor de rînd. Ar trebui ca Ludovic acum, cînd își va rosti ultimele dorințe, să hotărască pe cine anume îl vrea regent.

— Eudeline, nu mă părăsi, murmură regina.

Iar către Bouville, pe cînd se îndrepta spre odaia regelui :

— Prietene Hugues, prietene Hugues, nu-mi vine să cred că va muri, spune-mi că nu e adevărat !

Era prea mult pentru inimosul Bouville ; începu să plîngă în hohote.

— Cînd mă gîndesc, zicea el, cînd mă gîndesc că eu sînt cel care m-am dus la Neapole să te aduc !

Atitudinea Eudelinei, de cînd se îmbolnăvise regele, era stranie. N-o părăsea pe regină, care i se adresa pentru tot ce avea nevoie, ceea ce începea să stîrnească ciuda doamnelor de onoare. În fața acestui om pe patul morții, a acestui suveran a cărui cea dintîi ibovnică fusese, pe care-l iubise cu supunere, apoi îl urîse cu înverșunare, Eudeline nu simțea nimic. Nu se gîndea nici la el, nici la ea însăși. Se părea că amintirile îi muriseră înaintea aceluia care le dăduse viață. Toate gîndurile și sentimentele îi erau îndreptate spre regină, prietena ei. Iar dacă Eudeline suferea în această clipă, suferința îi venea de la durerea reginei.

Clémence străbătu încăperea, sprijinindu-se într-o parte de brațul Eudelinei și în cealaltă de brațul lui Bouville.

Zărindu-l pe acesta din urmă, Tolomei, care se afla tot în pervazul ușii, își aminti deodată ce anume îl adusese acolo. „Într-adevăr, nu prea e vremea potrivită pentru a vorbi cu Bouville, gîndi el. Și cei doi frați Cressay mă așteaptă fără

îndoială acasă, la ora asta. Ah, această moarte îmi strică toate socotelile".

Tocmai atunci se simţi îmbrîncit de o matahală : cu mînecile suflecate, contesa Mahaut îşi croia drum prin mulţime. Deşi toţi ştiau că fusese îndepărtată de la curte, nimeni nu se mira văzînd-o acolo ; era datoria ei de rudă apropiată şi de mare vasal al regelui Franţei de a fi de faţă la o asemenea împrejurare.

Îşi luase o mutră anume pentru a se arăta mirată foarte şi răvăşită de cea mai neagră jale.

Intrînd în odaia unde se afla regele, şopti ca pentru dînsa, dar destul de tare ca să fie auzită de cel puţin zece persoane :

— Doi într-un interval de timp aşa scurt ! Într-adevăr prea e groaznic ! Biata Franţă !

Cu pasul ei mare de soldat se apropie de ceilalţi din familia regală. Charles de La Marche, cu frumosul său chip niţel crispat, îşi ţinea braţele încrucişate pe piept, înconjurat de vărul său bun, Filip de Valois, şi de Robert d'Artois.

Mahaut îi întinse lui Robert mîinile amîndouă, făcîndu-i semn din ochi că e prea tulburată ca să mai poată vorbi şi că într-o zi ca asta, toată vrajba lor era dată uitării. Apoi, se duse să îngenunchieze lîngă patul regelui şi, cu glas frînt de durere, rosti :

— Măria ta, te rog să mă ierţi pentru necazurile ce ţi le-am pricinuit.

Ludovic o privi ; ochii săi de-un verde spălăcit aveau cearcănele adînci ale morţii. I se schimba tocmai atunci ligheanul, în văzul tuturor ; încercînd să-şi păstreze stăpînirea de sine, în ciuda poziţiei incomode, căpătă pentru întîia oară un aer oarecum regesc şi, în sfîrşit, un pic de adevărată maiestate, care-i lipsise toată viaţa.

— Te iert, verişoară, dacă te vei supune puterii regelui, răspunse el după ce i se strecurase un nou lighean dedesubt.

— Ţi-o jur, măria ta ! spuse Mahaut.

Şi mulţi din cei ce erau acolo se simţiră sincer mişcaţi, văzînd-o pe temuta contesă plecîndu-şi în sfîrşit spinarea şi declarîndu-se supusă.

Robert d'Artois îşi închise pe jumătate ochii şi se aplecă să şoptească la urechea lui Filip de Valois :

— Nu s-ar fi putut preface mai bine, dacă ea este cea care l-a ucis.

Întîia bănuială se născuse în el.

Pe Aiurit îl apucară din nou durerile şi-şi duse mîinile la burtă. Prin gura întredeschisă i se vedeau dinţii strînşi ; sudoarea îi curgea pe tîmple şi-i lipea părul. După cîteva clipe păru să se potolească şi spuse :

— Aceasta înseamnă deci a suferi ? Aceasta înseamnă... Ah ! Dumnezeu să mă ierte că am făcut pe mulţi să sufere.

Îşi lăsă puţin capul pe pernă şi rămase cu ochii ţintă la Clémence.

— Dulcea mea, draga mea, ce chin că trebuie să te părăsesc ! Vreau să păstrezi această casă, pentru că aici ne-am iubit. Etienne ! Etienne ! repetă el fluturîndu-şi degetele spre cancelarul de Mornay care şedea la căpătîiul său, cu foile de pergament în mînă, gata să însemneze ultimele dorinţe ale regelui... Scrie acolo că-i las reginei Clémence acest castel din pădurea Vincennes... şi vreau să i se plătească o rentă de douăzeci şi cinci de mii de livre.

— Ludovic, iubitul meu stăpîn, spuse Clémence, nu te mai gîndi la mine, mi-ai dat prea mult. Dar, rogu-te, gîndeşte la cei cărora le-ai făcut rău ; mi-ai făgăduit...

— Spune, spune, draga mea, şi se va face întocmai cum vei voi.

Regina îşi puse mîna pe braţul Eudelinei.

— Fiica ei, murmură Clémence.

Sprîncenele lui Ludovic se încruntară, ca şi cum muribundul ar fi vrut să biruie distanţele, ajungînd la o amintire foarte depărtată.

— Aşadar, tu ştiai, Clémence ? rosti el... Ei bine. Fiica Eudelinei să fie stareţă, şi stareţă la o ctitorie regală ; asta mi-e vrerea.

Eudeline îşi plecă fruntea.

— Dumnezeu să-ţi răsplătească, Ludovic măria-ta, zise dînsa.

— Şi cine mai este ? continuă regele. Cui am mai făcut rău ? A, da, finului meu, Louis de Marigny. Vreau ca el să ştie că mă căiesc de a-l fi acoperit de ocară pe tată-său.

Şi porunci să se treacă în testament că-i lasă o rentă de zece mii de livre.

— N-are oricine norocul de a fi avut un tată spînzurat, spuse Robert d'Artois celor de lîngă dînsul. Nu moşteneşti

atîta bănet nici dacă l-ai pierdut în vreo bătălie cum a murit al meu.

Charles de Valois, care se apropiase de grupul lor, se amestecă în vorbă :

— E uşor să scrii cît laşi unuia sau altuia, dar de unde voi lua eu bani pentru toate astea ?

Şi-i făcu semn lui Etienne de Mornay că lista e destul de lungă şi că ar trebui să se grăbească, luînd semnătura regelui pe adaosul de testament. Cancelarul pricepu numaidecît şi se supuse. Ludovic zgîrie foaia cu pana ce i se întinse spre a iscăli. Apoi îşi roti privirea, cercetînd chipurile celor de faţă, ca şi cînd ar fi fost muncit de o grijă şi căuta pe cineva care ar fi trebuit să fie acolo.

— Pe cine cauţi, Ludovic ? întrebă Clémence.

— Pe tata, murmură el.

Şi cei din jur crezură că începea să delireze. De fapt însă, încerca să-şi amintească cum se purtase tată-său în timpul agoniei, cu optsprezece luni înainte. Se întoarse spre duhovnic, un călugăr dominican din Poissy, şi-i spuse :

— Minunea... Tată-meu mi-a încredinţat taina minunii regale [1]. Cui pot s-o încredinţez ?

Charles de Valois se apropie, gata ca întotdeauna să culeagă orice fărîmă de putere care cădea de pe tron. Ce i-ar mai fi plăcut să-şi pună mîinile pe capul vreunui bolnav ca la sfînta grijanie şi să-l vindece de gîlci !

Dar călugărul se aplecase la urechea lui Ludovic al X-lea spre a-i şopti să n-aibă grijă de asta : regii puteau să moară fără a spune nimic ; ea, biserica, nu va uita minunea. Dacă Ludovic are să aibă un fiu, taina de a o săvîrşi îi va fi dezvăluită la vremea cuvenită.

Ludovic îşi strămută atunci privirea pe chipul reginei, o coborî spre pieptul ei, apoi spre pîntece, şi rămase acolo mult timp, ca şi cum, strîngîndu-şi ce-i mai rămăsese din viaţă, muribundul încerca să transmită tot ce primise de la cei care domniseră trei veacuri înaintea lui.

Acestea se petreceau la 4 iunie 1516.

---

[1] Aluzie la datina potrivit căreia regele poseda tainica putere de a lecui gîlcii. (Vezi volumul I al ciclului *Regii blestemaţi*, pag. 264.)

X

TOLOMEI SE ROAGĂ PENTRU REGE

În după-amiaza aceea, cînd Tolomei se întoarse acasă, primul său slujbaş veni îndată să-l anunţe că doi oameni de la ţară îl aşteaptă în anticamera cabinetului de lucru.

— Arată a fi foarte întărîtaţi, adăogă el. Stau acolo de la nouă dimineaţa, fără să fi mîncat nimic, şi spun că nu pleacă pînă nu vor da ochii cu domnia ta.

— Da, ştiu cine sînt, răspunse Tolomei. Închideţi uşile şi adunaţi-i în cabinetul meu pe toţi ai casei, slujbaşii, feciorii, rîndaşii, slugile. Şi asta, repede ! Toată lumea la mine, sus.

Apoi, începu să urce încet treptele, luînd un pas de moşneag doborît de nenorocire ; se opri o clipă în capul scării, ascultînd zarva pe care porunca sa o stîrnise în toată casa ; aşteptă pînă cînd cele dintîi capete se iviră jos, şi abia atunci intră în anticameră, ţinîndu-şi mîinile la frunte.

Fraţii Cressay se ridicară, şi Jean, venind spre dînsul, spuse răstit :

— Jupîne Tolomei, noi sîntem...

Tolomei îl opri cu un gest al braţului.

— Da, ştiu ! făcu el pe un ton plîngăreţ, ştiu cine sînteţi şi ştiu de asemenea ce aveţi să-mi spuneţi. Dar aceasta nu e nimic pe lîngă năpasta ce-a dat peste noi.

Cum celălalt voia să continue, Tolomei se întoarse spre uşă şi le spuse slujitorilor săi care începeau să se arate :

— Intraţi, prieteni, intraţi toţi ; veniţi să auziţi groaznica veste din gura stăpînului vostru ! Haide, intraţi, copii !

Încăperea se umplu îndată. Dacă ar fi vrut să facă cea mai mică mişcare, fraţii Cressay ar fi fost dezarmaţi într-o clipă.

— Dar, jupîne, despre ce-i vorba la urma urmei ? întrebă Pierre care începea să-şi piardă răbdarea.

— O clipă, o clipă rogu-vă, răspunse Tolomei. Toată lumea trebuie să audă.

Şi fraţii Cressay, cam fîstîciţi, gîndiră că bancherul avea să dezvăluie în auzul tuturor ruşinea ce-o suferiseră. La aşa ceva nu s-ar fi aşteptat.

— Sînteţi toţi aici ? întrebă Tolomei. Atunci, ascultaţi mă, prieteni.

După care nu mai spuse nimic. Urmă o lungă tăcere. Tolomei îşi ascunse obrazul în palme, şi toţi crezură că plînge. Cînd îşi arătă faţa, singurul său ochi deschis, era într-adevăr plin de lacrimi.

— Prieteni, copiii mei, rosti el în cele din urmă, prea e groaznică vestea pe care v-o aduc ! Regele nostru... da, mult iubitul nostru rege, s-a săvîrşit din viaţă.

Vocea i se stingea în gîtlej, sugrumată de durere ; se lovea cu pumnii în piept de parcă era răspunzător de moartea regelui. Apoi, văzîndu-i pe toţi încremeniţi, se folosi de prilej spre a porunci :

— Ei, în genunchi cu toţii şi să ne rugăm pentru sufletul său !

El însuşi, greoi, căzu la pămînt, şi toată slujitorimea lui îi urmă pilda.

— Haide, domnilor, în genunchi ! le spuse pe un ton dojenitor celor doi fraţi Cressay care, înmărmuriţi de vestea auzită şi cu totul buimăciţi de ceea ce li se înfăţişa ochilor, rămaseseră singuri în picioare.

— *In nomina patris...* începu Tolomei.

Atunci izbucni un concert de plînsete de-ţi spărgea urechile. Erau slujnicele casei, italience toate, care alcătuiau un cor de bocitoare după cea mai bună datină a ţării lor.

— *Requiescat...*[1] murmurau bărbaţii într-un glas.

— Vai ! urla bucătăreasa, ce bun era ! Ce suflet neprihănit ! Ce cucernic era !

Şi toate fetele de la cămări şi de la spălătorie se apucară să plîngă în hohote, acoperindu-şi faţa cu poalele fustelor.

Tolomei se ridicase şi umbla acum printre slugile sale.

— Haide, rugaţi-vă, rugaţi-vă cum se cuvine ! Da, era neprihănit, aşa e, era un sfînt ! Iar noi, nişte păcătoşi, iată ce sîntem, nişte păcătoşi fără îndreptare ! Rugaţi-vă şi voi tinerilor, zicea el apăsînd cu palma peste capul fraţilor Cressay. Şi pe voi are să vă înhaţe moartea ! Căiţi-vă, căiţi-vă !

Reprezentaţia ţinu ca la vreo douăzeci de minute. Apoi, Tolomei porunci :

[1] Odihnească-se... (în limba latină în original).

— Închideți ușile, închideți ghișetele! E zi de doliu, în seara aceasta nu facem negoț.

Servitorii ieșiră, smiorcăindu-și lacrimile. Cînd primul slujbaș al Băncii Tolomei trecu pe lîngă dînsul, stăpînul îi șopti:

— Mai cu seamă nu plătiți nimic. S-ar putea ca aurul să aibă mîine alt preț...

Femeile continuau să urle coborînd scara, și bocetele lor ținură toată seara și toată noaptea. Se întreceau care mai de care să-și arate frumusețea glasului.

— Era binefăcătorul poporului, se văicăreau ele. Niciodată, niciodată nu vom mai avea un rege așa de bun!

Tolomei lăsă să cadă draperia care acoperea ușa odăii sale de lucru.

— Ah, oftă el, asta e! Așa pier măririle lumii!

Îi făcuse mari pe cei doi Cressay. Drama lor personală se pierdea în marea nenorocire ce dăduse peste țară.

Mai mult încă, se vedea că erau frînți de oboseală. Aveau în picioarele lor o zi întreagă de goană după iepuri, urmată de o noapte de galop — și în ce condiții!

Sosirea lor la Paris, dis-de-dimineață, încălecați amîndoi pe mîrțoaga lor răpciugoasă și îmbrăcați cu niște haine rămase de la tatăl lor, pe care le purtau de obicei la vînătoare, stîrnise rîsetele trecătorilor. O ceată de ștrengari gălăgioși se ținuse în chiote după dînșii. Firește, se rătăciseră prin labirintul ulițelor întortocheate din inima orașului. Le chiorăiau mațele de foame, ceea ce e greu de îndurat la douăzeci de ani. Îndrăzneala, dacă nu și ura lor, slăbise de-a binelea cînd văzură cum arată somptuoasa locuință a lui Tolomei. Priveau uluiți la bogăția risipită peste tot, la slugile numeroase și mai bine îmbrăcate ca dînșii, la tapiseriile, mobilele sculptate, obiectele smălțuite sau cele de fildeș, dintre care cel mai neînsemnat prețuia cam cît ar fi trebuit ca să reclădești conacul de la Cressay... „La drept vorbind, își zicea fiecare în sinea lui și fără a îndrăzni s-o mărturisească celuilalt, poate că am greșit arătîndu-ne așa de mofturoși în ce privește noblețea lui Guccio; o avere ca asta face cît un rang de senior."

— Ei, bunii mei prieteni, spuse Tolomei cu o familiaritate pe care o îngăduia acum ruga făcută împreună, să ne întoar-

cem la istoria aceea urîtă, căci vrînd, nevrînd, trebuie să trăim, şi lumea merge înainte fără să-i pese de cei care se duc. Vreţi să-mi vorbiţi desigur de nepotu-meu. Tîlharul ! Nelegiuitul ! Să-mi facă el una ca asta, mie, care l-am ghiftuit cu de toate pînă peste cap ! Băiat nemernic şi fără de ruşine ! Durerea asta îmi mai lipsea acum... Ştiu, ştiu tot ; mi-a trimis vorbă azi-dimineaţă. Aveţi în faţa voastră un om greu încercat.

Stătea înaintea lor, puţintel cocîrjat, cu privirile în pămînt, parcă doborît de cea mai cumplită tristeţe.

— Şi mişel pe deasupra ! vorbi iar. Mişel ! Mi-e ruşine s-o spun, domnilor. Nici n-a îndrăznit să înfrunte mînia mea ; a plecat glonţ spre Siena. Trebuie să fie departe acum. Aşa că, dragi prieteni, ce ne rămîne de făcut ?

Avea aerul să se lase la cheremul lor, aproape chiar să le ceară un sfat. Cei doi fraţi schimbară o privire între dînşii. Nimic nu se petrecea aşa cum îşi închipuiseră.

Tolomei îi cerceta pe sub pleoapa închisă.

„Treaba merge bine, îşi zise, acum cînd îi am în mînă, nu mai sînt primejdioşi. Nu-mi mai rămîne decît să găsesc un mijloc de a-i trimite acasă fără să le dau nimic."

Îşi ridică deodată capul :

— Dar îl dezmoştenesc ! Auziţi ce vă spun ? Îl dezmoştenesc ! Nu vei vedea un gologan de la mine, mică puşlama ce eşti ! strigă, fluturîndu-şi mîna oarecum într-acolo unde putea să fie Siena. Nici un gologan ! Niciodată ! Voi lăsa tot ce am săracilor şi mănăstirilor ! Iar dacă-mi pică vreodată în mînă, îl predau judecăţii regelui ! Vai ! Vai ! începu el iar să jelească, regele a murit !

Aproape că le venea celorlalţi doi să-i spună o vorbă de mîngîiere.

Tolomei îi socoti atunci îndeajuns de pregătiţi pentru a-i îndemna să fie oameni de înţeles. Toate învinuirile, toate plîngerile pe care le aveau de făcut, le înţelegea, le găsea îndreptăţite ; ba chiar era şi mai pornit ca dînşii împotriva lui Guccio. Dar ce-i de făcut acum ? La ce ar folosi un proces, destul de costisitor pentru nişte oameni fără avere, cînd vinovatul le scăpase şi pînă în şase zile va fi dincolo de graniţă ? Asta va

reda oare surorii lor onoarea pierdută ? Zarva ce s-ar isca, nu poate decît să facă rău familiei Cressay. Încă o dată, Tolomei, e gata să se jertfească, luînd tot greul asupra lui. Se va sili să îndrepte răul săvîrșit ; avea înalte și puternice legături ; era prietenul monseniorului de Valois, care, pe cît se pare, va deveni regent, al monseniorului d'Artois, al domnului de Bouville... Se va găsi un loc unde Maria să nască rodul păcătului ei, în cea mai mare taină, și i se va purta de grijă. Pentru o bucată de vreme, poate că la o mănăstire s-ar cuveni să-și afle adăpost căința ei. Trebuia numai să aibă încredere în Tolomei ! Nu dovedise el familiei Cressay că era un om de inimă, amînînd mereu polița aceea de trei sute de livre cu care-i avea la mînă ?

— Să fi vrut numai și castelul vostru ar fi fost al meu încă în urmă cu doi ani. Vrut-am asta ? Nu. Vedeți și voi.

Ce doi frați, și pînă atunci foarte șovăitori, înțeleseră lesne amenințarea pe care bancherul, cu glas așa de părintesc, o flutura peste capetele lor.

— Să fim lămuriți, adăogă el, eu nu vă cer nimic.

Dar, ținu să mai spună Tolomei, la un proces nu ar avea încotro, ar fi nevoit să pomenească de datoria aceea, și judecătorii ar putea să-și facă o părere nu tocmai bună despre dînșii, pentru că primiseră atîtea daruri din partea lui Guccio.

Ce să mai lungească vorba, era încredințat că are de-a face cu niște tineri de treabă ; se vor duce la un han cumsecade pe socoteala lui, spre a petrece noaptea, după ce vor mai fi prins puteri potolindu-și foamea, și vor aștepta acolo pînă ce Tolomei va fi dus la capăt ceea ce le făgăduise. Trăgea nădejde să le poată da vești bune a doua zi.

Pierre și Jean de Cressay se învoiră, fără a crîcni, să-i urmeze sfatul, ba chiar la despărțire îi strînseră mîna cu oarecare căldură.

După plecarea lor, Tolomei se lăsă într-un jilț. Se simțea nițel obosit.

„Și acum, numai de-ar muri regele ! " își spuse, căci, în clipa cînd părăsise palatul din Vincennes, Ludovic al X-lea mai sufla încă ; dar nimeni nu gîndea că mai are multe ceasuri de trăit.

XI

CINE VA FI REGENT?

Ludovic al X-lea, Aiuritul, își dădu sufletul puțin timp după miezul nopții.

De trei sute douăzeci și nouă de ani, pentru întîia oară un rege al Franței murea fără să lase un moștenitor de sex bărbătesc, căruia, prin tradiție, să i se cuvină coroana.

Monseniorul Charles de Valois, de obicei plin de rîvnă în a orîndui ceremoniile regale, fie ele pentru nuntă, fie ele pentru înmormîntare, nu se sinchisi de ultimele onoruri ce trebuiau date nepotului său.

Îl chemă pe primul șambelan, Mathieu de Trye, și-i porunci doar atît:

— Fă întocmai ca rîndul trecut!

Avea alte griji pe cap. De dimineață adună în pripă la un sfat toate neamurile și marii dregători, nu la Vincennes, unde ar fi fost silit s-o cheme și pe regina Clémence, ci în palatul de la Paris.

— S-o lăsăm pe iubita noastră nepoată cu durerea ei, spusese dînsul, și să nu facem nimic care ar putea vătăma viața scumpului ei prunc.

Fusese hotărît că Bouville va lua parte la sfat în numele reginei. Îl știau toți supus, nu tocmai ager la minte, și n-aveau a se teme de nimic din partea lui.

Sfatul pe care-l adunase Valois era în același timp consiliu de familie și divan al țării. În afară de Bouville, se aflau acolo Charles de La Marche, frate al răposatului, Louis de Clermont, Robert d'Artois, Filip de Valois — chemat și el pentru că așa vroia tată-său — cancelarul de Mornay și Jean de Marigny, arhepiscop de Sens și de Paris, pentru că era de dorit să fie prezentă și o înaltă față bisericească, iar acest Jean de Marigny mergea întotdeauna mînă în mînă cu cei din tabăra lui Valois.

Nu putuseră să n-o poftească și pe contesa Mahaut, care era, afară de Charles de Valois, singurul mare vasal al regelui ce se afla la Paris.

Cît despre contele Louis d'Evreux, pe care Valois îl înștiințase cît putuse mai tîrziu de boala nepotului lor, el sosise

din Normandia chiar în dimineața aceea ; era tras la față și-și trecea mereu mîna peste ochi.

Îi spuse în șoaptă contesei Mahaut :

— E foarte neplăcut lucru faptul că Filip nu e aici.

Charles de Valois se așezase în capul mesei, chiar în jilțul regelui. Deși se străduia să-și dea o înfățișare pătrunsă de tristețe, părea încîntat că șade în scaunul acela.

— Iubite frate și tu nepoate, doamnă, domnilor, începu el, ne-am adunat aici, în marea nenorocire ce ne-a lovit, pentru a hotărî asupra unor lucruri care nu suferă întîrziere ; alegerea unor epitropi care să vegheze în numele nostru asupra sarcinii reginei Clémence, precum și alegerea regentului țării, căci nu poate exista întrerupere în exercitarea puterii regale. Asupra acestora, vă cer sfatul.

Vorbea de pe acum cu ifose de suveran. Această atitudine nu-i plăcu de fel contelui d'Evreux.

„Bietul Charles, își zicea el, tot lipsit de îndemînare și de judecată a rămas. La vîrsta lui, mai crede încă în faptul că autoritatea ți-o dă coroana, cînd numai capul care-i sub ea are însemnătate."

Nu-i ierta oastea băgată în noroaiele Flandrei, nici toate celelalte isprăvi nenorocite ieșite din capul său și cu care ilustrase scurta domnie a lui Ludovic.

Deoarece Valois, răspunzîndu-și singur, începea să lege amîndouă problemele aflate în dezbatere, propunînd ca numirea epitropilor să fie lăsată în grija regentului, Evreux îl întrerupse :

— Dacă ne-ai chemat aici, frate, ca să te auzi singur vorbind, am fi putut tot așa de bine rămîne acasă. Dă-ne și nouă voie să vorbim cînd avem ceva de spus ! Alegerea regentului e un lucru care ține de adunarea marilor vasali ai coroanei și în privința asta trebuie să urmăm rînduielile din trecut. Cît despre alegerea epitropilor copilului ce se va naște, aceasta o putem hotărî noi chiar acum.

— Ai pe cineva în vedere ? întrebă Valois.

Evreux își trecu degetele peste ochi.

— Nu, domnii mei, nu am a propune pe nimeni. Mă gîndesc însă că trebuie să alegem niște oameni al căror trecut să fie mai presus de orice bănuială, destul de serioși ca să ne putem bizui pe cumințenia lor și care să fi dat dovezi temeinice de credință și devotament față de familia noastră.

Pe măsură ce vorbea, privirile tuturor se întorceau spre Bouville, așezat la celălalt capăt al mesei.

— Aș fi zis să alegem pe cineva cum ar fi seneșalul de Joinville continuă Louis d'Evreux, dacă bătrînețea lui, căci se apropie de o sută de ani, nu l-ar face cu totul neputincios... Dar văd toți ochii oprindu-se la domnul de Bouville care a fost primul șambelan al fratelui nostru, regele Filip, și l-a slujit cu o credință căreia se cuvine să-i aducem laudă. Astăzi el o reprezintă printre noi pe tînăra regină Clémence. După a mea părere, n-am putea face o mai bună alegere...

Burduhănosul Bouville își plecase capul, fîstîcit.

E norocul celor mediocri de a obține unanimitatea pe numele lor. Nimeni nu se temea de Bouville ; iar demnitatea de epitrop, demnitate cu caracter mai mult juridic, nu avea în ochii lui Valois o însemnătate prea mare. Propunerea lui d'Evreux nu întîmpină deci nici o împotrivire.

Bouville se ridică, foarte tulburat. Vedea în această alegere recunoașterea celor patruzeci de ani de devotament față de coroană.

— E o mare cinste, domnilor, vorbi el, o mare cinste pentru mine. Jur să veghez la pîntecul Doamnei Clémence, s-o ocrotesc împotriva oricărei atingeri sau nelegiuiri și s-o apăr cu prețul vieții mele. Dar fiindcă monseniorul d'Evreux a pomenit de domnul de Joinville, aș dori ca seneșalul să fie numit pe lîngă mine, sau dacă el nu poate, fiul său, pentru ca duhul lui Ludovic cel Sfînt... pentru ca duhul acestuia să fie și el de pază prin slujitorul său... precum duhul regelui Filip, stăpînul meu... prin mine, sluga sa.

Niciodată nu rostise Bouville o frază atît de lungă în vreo adunare, și erau lucruri puțintel cam subtile pentru dînsul acelea cărora vroia să le dea glas. Sfîrșitul cuvîntării nu era prea limpede, dar toată lumea înțelese ce vroia să zică și-i încuviință spusele, iar contele d'Evreux îi mulțumi din inimă.

— Acum, rosti Valois, putem să trecem la alegerea regenței...

Fu întrerupt din nou, de astă dată de către Bouville, care se ridicase iar.

— Înainte de asta, monseniore...

— Ce este, Bouville ? întrebă Valois pe un ton binevoitor.

— Înainte de asta, monseniore, trebuie să te rog prea plecat să părăsești scaunul în care te afli, căci e scaunul regelui, și

nu se poate deocamdată să avem alt rege decît pe acela din pîntecul reginei Clémence.

O tăcere se lăsă asupra adunării, în timpul căreia nu se auzi decît dangătul de înmormîntare al clopotelor din Paris.

Valois îi aruncă lui Bouville o uitătură furioasă, dar înţelese că trebuia să-i dea ascultare şi chiar să se prefacă, arătînd că se supune bucuros. „Ce ţi-e şi cu proştii ăştia, îşi zicea mutîndu-se într-alt jilţ, nu e bine să te bizui pe ei. Li se năzare cîte una care nu i-ar trece nimănui prin minte."

Bouville făcu înconjurul mesei, trase un scăunel şi veni să se aşeze, cu braţele încrucişate, în atitudinea paznicului credincios, la dreapta scaunului gol care avea să stîrnească atîtea pofte crîncene.

Valois suflă o vorbă la urechea lui Robert d'Artois care se ridică pentru a aduce la îndeplinire planul asupra căruia se învoiseră.

Începu prin a rosti cîteva cuvinte nu prea pătrunse de politeţe, care, în grai limpede vroiau să zică : „De ajuns cu neroziile, să trecem la treburile serioase !" Apoi propuse, ca şi cum era de la sine înţeles, să se încredinţeze regenţa lui Charles de Valois.

— Nu se schimbă mîna de pe plug în mijlocul brazdei, zise el. Ştim bine că vărul nostru Charles e cel care a cîrmuit ţara în tot timpul domniei bietului Ludovic. Iar mai înainte, a fost întotdeauna sfetnicul regelui Filip pe care l-a ferit de multe greşeli şi pentru care a cîştigat multe bătălii. E cel mai vîrstnic din neamul nostru ; vor fi în curînd treizeci de ani de cînd are deprinderea treburilor domniei...

În jurul mesei lungi, numai două persoane nu păreau să se împace cu spusele lui. Louis d'Evreux se gîndea la Franţa ; Mahaut d'Artois se gîndea la ea însăşi.

„Dacă Charles e regent, îşi zicea Mahaut, nu-i el omul care să-l scoată pe mareşalul de Conflans din comitatul meu. Poate că m-am cam pripit : ar fi trebuit să aştept întoarcerea ginerelui meu. Dacă vorbesc acuma pentru dînsul, nu voi atrage oare bănuielile asupra mea ?"

— Charles, întrebă Louis d'Evreux, dacă fratele nostru, regele Filip, ar fi murit pe cînd nepotul nostru Ludovic era încă un copil, cine s-ar fi cuvenit să fie regent ?

— Neapărat, eu, iubite frate, răspunse Valois, crezînd că i se aduce apă la moară.

— Pentru că erai fratele mai mare ! Atunci, nu-i așa, după lege, se cade ca nepotul nostru, contele de Poitiers să ia regența ?

Se iscă din asta o dezbatere destul de aprigă. Charles de Valois răspunzînd că nepotu-său, contele de Poitiers, nu putea să fie peste tot în același timp, și la conclav și la Paris.

Louis d'Evreux îi tăie vorba :

— Lyon nu e la capătul pămîntului ! Te poți întoarce de acolo în cîteva zile... Nu sîntem în număr destul de mare ca să hotărîm de îndată asupra unui lucru așa de însemnat. Dintre marii vasali ai regelui nu văd aici decît doi din doisprezece...

— ...și care, pe deasupra, nu judecă la fel, spuse Mahaut ; căci eu împărtășesc părerea ta, vere Louis, iar nu pe aceea a lui Charles.

— Cît despre familie, nu lipsește numai Filip, dar și nepoata noastră Isabelle de Englitera, mătușa noastră Agnès a Franței și fiul ei ducele de Burgundia. Dacă cei mai în vîrstă trebuie să aibă întîietatea, atunci Agnès, care e ultima în viață dintre fiicele lui Ludovic cel Sfînt, poate vorbi mai tare ca noi toți.

Unii se legară de acest nume pentru a i se împotrivi contelui d'Evreux ; Robert d'Artois sări în ajutorul clicii lui Valois. Agnès a Franței și fiu-său, Eudes de Burgundia, erau tocmai aceia de care se temeau ! Copilul reginei Clémence, spuse d'Artois, nu s-a născut încă — dacă se va naște vreodată. Abia atunci se va vedea de-i băiat sau fată. Eudes de Burgundia putea foarte bine să ceară pentru dînsul regența, din pricina nepoatei sale, micuța Jeanne de Navarra, fiica Margueritei. Ceea ce trebuia evitat cu orice preț, deoarece se știa că fetița era bastardă !

— Dar asta nu poți s-o știi, Robert ! îl întrerupse Louis d'Evreux ; bănuiala nu înseamnă certitudine, iar Marguerite a dus cu ea taina în mormîntul unde voi a-ți băgat-o !

Evreux rostise acest „voi" într-un înțeles care-i cuprindea pe toți deopotrivă, pe mortul din noaptea trecută, pe Valois cu ai săi și pe Robert d'Artois. Acesta din urmă însă, care avea temeinice motive să creadă că învinuirea nu i se adresa decît lui, sări ca picat cu foc.

O clipă se păru că cei doi cumnați (căci Louis d'Evreux ținuse pe o soră a lui Robert care-l lăsase văduv) se vor năpusti unul asupra celuilalt, luîndu-se la bătaie.

Încă o dată întîmplările din turnul Nesle învrăjbeau această familie înainte de a o nimici în parte, şi o dată cu ea, ţara.

Îşi aruncau în obraz întrebări care conţineau, fiecare din ele, o perfidie sau o insultă. De ce Jeanne de Poitiers fusese scoasă din temniţă şi Blanche de la Marche nu ? De ce Filip de Valois terfelea cu atîta îndîrjire cinstea celor din neamul de Burgundia, cînd el însuşi se însurase chiar cu sora Margueritei ?

Arhiepiscopul şi cancelarul se vîrîseră în ciorovăiala asta, pentru a-i aduce lui Valois, unul sprijinul *Evangheliei*, iar celălalt autoritatea datinelor Franţei.

— În sfîrşit, strigă Charles de Valois, văd că adunarea se socoate destul de numeroasă pentru a numi pe epitropii pruncului ce se va naşte, dar nu îndeajuns pentru a alege pe regentul ţării. Aşadar, persoana mea nu vă place !

În clipa aceea intră Mathieu de Trye, zicînd că are de făcut adunării o comunicare gravă. Fu rugat să vorbească.

— În timp ce era îmbălsămat trupul regelui, spuse Mathieu de Trye, un cîine, care se strecurase acolo fără ca nimeni să-l vadă, a lins cîrpele pline de sînge ce fuseseră folosite pentru scoaterea maţelor.

— Ei şi ? întrebă Valois. Asta ţi-e marea veste ?

— Trebuie să adaog, domnii mei, că acest cîine a fost cuprins îndată de dureri, a început să scîncească şi să se zvîrcolească, şi iată-l acum sfîrşindu-se de aceeaşi boală ca şi regele ; poate că în clipa asta a şi murit.

Din nou, cîtva vreme nu se mai auzi în încăpere decît dangătul clopotelor. Contesa Mahaut nici nu se clintise, dar o apucase o teamă cumplită.

„Voi fi oare dată în vileag de lăcomia unui cîine ?" îşi zicea.

— Aşadar, Mathieu, crezi că a fost otravă ? întrebă în cele din urmă Charles de La Marche.

— Va trebui făcută o cercetare, şi cît mai de grabă, spuse Robert d'Artois, privind-o pe mătuşă-sa.

— Firește, nepoate, va trebui făcută o cercetare, răspunse Mahaut ca şi cum dînsa era cea care-l bănuia.

Bouville, care rămăsese tăcut lîngă jilţul regelui cît ţinuse discuţia se ridică :

— Domnii mei, dacă cineva a vrut să pună capăt vieţii regelui, se prea poate să încerce a lovi şi în copilul care trebuie să se nască. Cer o strajă de şase scutieri şi ofiţeri înarmaţi, la

porunca mea, care să vegheze ziua şi noaptea la uşa reginei spre a nu lăsa să se apropie vreo mînă ucigaşă.

I se răspunse să facă cum îl taie capul ; puţin timp după asta sfatul se sfîrşi fără să fi luat nici o hotărîre, afară de aceea de a se aduna din nou a doua zi. Treburile de toate zilele rămîneau ca de obicei pe mîna lui Charles de Valois şi a cancelarului.

— Vei trimite o ştafetă lui Filip ? îl întrebă Mahaut în şoaptă pe contele d'Evreux.

— Negreşit, verişoară, voi trimite după dînsul şi după Agnès de asemenea.

— Ei, atunci te las să faci cum crezi, deoarece sîntem de o părere în toate privinţele, spuse Mahaut.

Ieşind de la adunare, Bouville dădu peste Tolomei, care-l aştepta în curtea palatului ; acesta îi ceru să-l ajute pe nepotu-său.

— A, dragul de el ! De Guccio e vorba ! răspunse Bouville. Bun băiat ! Ascultă Tolomei : de unul ca dînsul, am eu nevoie pentru a-l pune să stea de pază la uşa reginei. Ager la minte, iute la treabă... Regina Clémence ţinea foarte mult la el. Păcat că nu e ofiţer, şi nici măcar scutier. Dar, la urma urmei, uneori un om de inimă preţuieşte mai mult decît unul de neam mare...

— E tocmai ceea ce crede domnişoara care l-a vrut de soţ, spuse Tolomei.

— A, s-a însurat, vra să zică !

Bancherul încercă să-i explice, cît mai scurt cu putinţă aventura lui Guccio. Dar Bouville nu-l auzea. Era zorit, trebuia să se întoarcă de îndată la Vincennes şi ţinea morţiş să-l bage pe Guccio în garda reginei. Tolomei dorea pentru nepotu-său o slujbă mai puţin bătătoare la ochi şi ceva mai departe de Paris. Dacă i s-ar putea găsi un rost, mai în umbră, pe lîngă vreo înaltă faţă bisericească, un cardinal bunăoară...

— Ei, atunci să-l trimitem, prietene, la monseniorul Duèze ! Spune-i lui Guccio să vină după mine la Vincennes, de unde nu mă mai pot mişca de azi încolo ! Îmi va povesti el singur ce i s-a întîmplat... Uite, m-am şi gîndit la ceva ! Va putea să-mi facă un mare serviciu... Spune-i să se grăbească ; îl aştept.

După cîteva ceasuri, trei ştafete goneau călare, pe trei căi diferite, înspre Lyon.

Întîiul călăreț, apucînd pe „drumul mare" cum se zicea atunci, adică prin Essonnes, Montargis, și Nevers, avea pe platoșă stema Franței. Ducea cu el o scrisoare a contelui de Valois, prin care acesta îi dădea de știre contelui de Poitiers, pe de o parte că regele a murit și pe de altă parte că sfatul marilor demnitari ai țării dorea să-i încredințeze lui Valois, regența.

Al doilea călăreț, sub armăriile contelui d'Evreux și galopînd pe „drumul de plăcere", prin Provins și Troyes, trebuia să facă un popas la Dijon spre a înmîna ducelui de Burgundia un mesaj, cu alt cuprins decît cel al contelui de Valois.

În sfîrșit, al treilea, purtînd livreaua slujitorilor contelui de Bouville, lua „drumul scurt" prin Orléans, Bourges și Roanne : era Guccio Baglioni. Ceea ce se știa, e că fusese trimis la cardinalul Duèze. Dar trebuia să-l înștiințeze prin viu grai pe contele de Poitiers că în privința morții fratelui său era bănuială de otrăvire și că trebuia să se vegheze la apărarea reginei.

Destinele Franței se aflau pe aceste trei drumuri.

LEGEA BĂRBAȚILOR

Vol. IV

1316—1317

CUVÎNT ÎNAINTE

În trei sute douăzeci şi şapte de ani, de la alegerea lui Hugo Capet pînă la moartea lui Filip cel Frumos, doar unsprezece regi au domnit, unul după altul, lăsînd toţi cîte un fiu pentru a primi coroana Franţei.

Prodigioasă dinastie căreia destinul părea să-i fi hărăzit durată şi permanenţă ! Din cele unsprezece domnii, nu puteai număra decît două care să fi ţinut mai puţin de cincisprezece ani.

Această uimitoare continuitate în exerciţiul şi transmiterea puterii au îngăduit, dacă n-au determinat chiar, formarea unităţii naţionale.

În locul legăturii feudale, legătură pur personală dintre vasal şi suveran, dintre cel mai slab şi cel mai puternic, se substituia încetul cu încetul o altă legătură, un alt contract, care unea pe membrii unei vaste comunităţi umane, supusă vreme îndelungată aceloraşi schimbătoare împrejurări şi aceloraşi legi.

Dacă ideea de naţiune nu era încă evidentă, principiul şi întruchiparea ei existau deja în persoana regală, izvor suprem de autoritate şi totodată judecător suprem. Cine zicea „rege" zicea „Franţa".

Şi Filip cel Frumos se străduise, de-a lungul întregii sale vieţi, să întărească această unitate care se năştea printr-o puternică centralizare administrativă şi prin nimicirea sistematică a puterilor exterioare sau particulare.

Abia dispăruse însă Regele de Fier, şi fiul său Ludovic al X-lea îl urmă în mormînt. Nu se putea ca poporul să nu vadă în aceste două decese, venite unul după altul, şi care loveau nişte regi în floarea vîrstei, semnul fatalităţii.

Ludovic al X-lea, Aiuritul, domnise optsprezece luni, şase zile şi zece ceasuri. Nu i-au trebuit mai mult acestui nevolnic monarh pentru a strica în mare parte opera tatălui său. În timpul domniei lui, regina fusese asasinată şi primul ministru spînzurat ; foametea pustiise Franţa, două provincii se răsculaseră, o întreagă oaste se împotmolise în noroaiele Flandrei. Marea nobilime încerca iar să precumpănească puterea regală ; reacţiunea era atotputernică şi visteria secătuită.

Ludovic al X-lea se urcase pe tron în zilele cînd lumea era fără papă ; murea fără să se fi ajuns încă la alegerea unui pontif şi creştinătatea se afla la un pas de schismă.

Franţa era acum fără rege.

Căci, din căsătoria sa cu Marguerite de Burgundia, Ludovic al X-lea, nu lăsa decît o fată de cinci ani, Jeanne de Navarra, pe care mulţi bănuiau că ar fi bastardă. Din cea de-a doua căsătorie, răposatul suveran nu lăsa decît o speranţă : regina Clémence era însărcinată, dar avea să nască abia peste cinci luni. În sfîrşit, se vorbea pe faţă că Aiuritul fusese otrăvit.

Cum nimic nu fusese prevăzut pentru organizarea regenţei, ambiţiile personale aveau să se năpustească spre a lua puterea. La Paris, contele de Valois se străduia să fie recunoscut ca regent. La Dijon, ducele de Burgundia, fratele prinţesei asasinate Marguerite şi cap al unei puternice ligi de baroni, se pregătea să-şi răzbune sora, făcîndu-se apărătorul drepturilor nepoatei sale. La Lyon, contele de Poitiers, primul frate al regelui, se lupta cu uneltirile cardinalilor şi se silea zădarnic să obţină o hotărîre a conclavului. Flamanzii nu aşteptau decît prilejul de a pune iar mîna pe arme, iar seniorii din Artois continuau războiul lor civil.

Nu ajungeau oare toate acestea pentru a reaminti poporului afurisenia pe care marele maestru al templierilor o aruncase cu doi ani în urmă, de la înălţimea rugului său ? Într-o epocă bîntuită de eresuri, oamenii se puteau întreba în această primă săptămînă din iunie 1316, dacă semeţia capeţiană nu era de acum încolo blestemată în vecii vecilor.

PARTEA ÎNTÎI

FILIP, PRINŢUL PORŢILOR ÎNCHISE

I

REGINA ALBĂ

Reginele purtau doliu alb.

Albă era marama de pînză subțire strînsă în jurul gîtului, care prindea bărbia pînă la buză și nu lăsa să se vadă decît mijlocul feței ; alb vălul mare care acoperea fruntea și sprîncenele ; albă rochia lungă pînă la călcîie și cu mînecile închise la încheietura mîinilor. Era ținuta, aproape monahală, pe care o îmbrăcase acum, și fără îndoială pentru tot restul vieții, regina Clémence a Ungariei, văduvă la douăzeci și trei de ani, după zece luni de căsnicie, a lui Ludovic al X-lea.

Nimeni de azi înainte nu-i va mai vedea minunatul păr de aur, nici ovalul desăvîrșit al feței, nici acea strălucire, acea măreție liniștită care-i izbise pe toți cîți o văzuseră și adusese atîta faimă frumuseții sale.

Chipul mic și înduioșător care ieșea acum la iveală între vălurile de-un alb fără pată purta urma nopților nedormite și a zilelor înecate în plîns. Chiar și privirea i se schimbase ; nu se mai oprea pe nimic precis și părea să plutească deasupra ființelor și lucrurilor. Frumoasa regină Clémence își și luase înfățișarea de pe piatra ei de mormînt.

Totuși, sub cutele rochiei sale, o nouă viață era pe cale să se dezvolte ; Clémence aștepta un copil, și era chinuită de gîndul că soțul ei nu-l va cunoaște niciodată.

„Dacă Ludovic ar fi trăit ca să-l vadă măcar născîndu-se, spunea ea. Cinci luni, numai cinci luni să fi mai trăit ! Ce s-ar fi bucurat, mai cu seamă dacă ar fi fost băiat... Vai, de ce n-am prins rod chiar din seara nunții noastre !"

Regina își întorcea încet capul spre contele de Valois care, cu un pas de cocoș gras, umbla încolo și încoace prin încăpere.

— Dar pentru ce, unchiule, pentru ce să-l fi otrăvit cu atîta cruzime ? întreba ea. Nu făcea oare tot binele pe care-l putea face ? De ce cauți întotdeauna să vezi mișelia oamenilor acolo unde nu e, fără îndoială, decît vrerea lui Dumnezeu ?

— Tu ești într-adevăr singura ființă care, în această împrejurare, pui în seama lui Dumnezeu ceea ce pare mai curînd să fie un vicleșug al diavolului, răspunse Charles de Valois.

Cu pălăria înzorzonată a cărei creastă i se apleca spre umăr, cu nasul mare, fața lată și rumenă, cu burta înainte, și îmbrăcat în aceeași haină de catifea neagră cu copci de argint pe care-o purtase cu optsprezece luni înainte, la înmormîntarea fratelui său Filip cel Frumos, monseniorul de Valois sosea de la Saint-Denis unde abia îl îngropase pe nepotu-său Ludovic al X-lea.

Ceremonia îi pusese de altminteri unele probleme, căci pentru întîia oară de cînd se înființase ritualul înmormîntărilor regale, ofițerii palatului, după ce strigaseră : „Regele a murit !" nu putuseră să adauge : „Trăiască regele !" ; și nu se știa în fața cui urmau să fie îndeplinite gesturile destinate noului suveran.

— Ei bine, îți vei frînge topuzul în fața mea, îi spusese Valois marelui șambelan Mathieu de Trye. Sînt cel mai în vîrstă din familie și cel mai îndreptățit să primesc închinarea tuturor.

Dar frate-său vitreg, contele d'Evreux se ridicase împotriva acestei ciudate inovații pe care Charles de Valois n-ar fi întîrziat s-o folosească pentru a cere să fie recunoscut regent.

— Dacă o luăm așa, spusese contele d'Evreux, cel mai vîrstnic din familie nu ești tu, Charles. Unchiul nostru Robert de Clérmont e chiar fiul sfîntului Ludovic. Ai uitat că mai trăiește ?

— Dar știi bine că bietul Robert a dat în mintea copiilor și că nu te poți bizui pe el, fiindcă-i lipsește o doagă, răspunsese Valois înălțînd din umeri.

În cele din urmă, cînd se sfîrși praznicul de înmormîntare servit în trapezăria mănăstirii, marele șambelan își frînsese topuzul, semn al slujbei sale, în fața unui jilț gol.

— Ludovic nu făcea oare pomană săracilor ? Nu-i iertase oare de pedeapsă pe mulți care zăceau în temniță ? vorbi mai

departe Clémence, de parcă ar fi încercat să se convingă singură. Avea inima bună, crede-mă... Dacă a păcătuit, se căise...

Firește, nu era clipa potrivită pentru a tăgădui virtuțile cu care regina împodobea amintirea încă proaspătă a soțului ei. Charles de Valois nu-și putea stăpîni, totuși, o pornire de necaz.

— Știu, nepoată, răspunse el, știu că ai avut asupra lui o foarte cucernică înrîurire, și că s-a arătat foarte mărinimos... față de tine. Dar o țară nu se cîrmuiește numai cu rugi și mătănii, nici copleșindu-i cu daruri pe cei care ți-s dragi. Iar căința nu ajunge pentru a potoli ura pe care ai semănat-o.

Clémence se gîndi : „Iată... Iată-l pe Charles care se împăuna cu toate meritele cîrmuirii cînd Ludovic trăia și care, acum, se și leapădă de el. Cît despre mine, curînd mă vor scoate vinovată pentru darurile pe care mi le-a făcut. Am devenit iar în ochii lor străina..."

Era prea slabă, prea doborîtă de durerea ei ca să mai găsească puterea de a se indigna. Spuse doar atît :

— Nu pot crede că Ludovic a fost urît de unii pînă într-atîta, încît să fi vrut să-l omoare.

— Ei bine, n-ai decît să n-o crezi, nepoată, strigă Valois, dar așa stau lucrurile ! Prima dovadă e cîinele acela care a lins o cîrpă ce fusese întrebuințată la scoaterea mațelor cînd s-a făcut îmbălsămarea, cîine care a murit după un ceas. Mai e apoi...

Clémence închise ochii și-și încleștă mîinile pe brațele jilțului ca să nu se clatine în fața priveliștii pe care Valois i-o aducea în minte. Despre soțul ei oare, despre regele care dormise lîngă ea, despre tatăl pruncului din pîntecul ei avea cruzimea să vorbească astfel, silind-o să-și înfățișeze cadavrul sub cuțitul doftorilor care-l îmbălsămau ?

Monseniorul de Valois continua să-și depene concluziile macabre. N-are să mai tacă oare burtosul acesta neastîmpărat, autoritar, vanitos, care apăruse ba îmbrăcat în albastru, ba în roșu, ba în negru, în toate clipele însemnate sau tragice din viața reginei Clémence, de zece luni de cînd venise în Franța, pentru a o dojeni, asurzind-o cu vorbăria lui și silind-o să facă ceea ce nu-i plăcea ? Chiar în dimineața cununiei, la Saint-Lyé, unchiul Valois, pe care Clémence nu-l văzuse niciodată, era cît pe ce să-i strice bucuria nunții, apucîndu-se să-i istori-

sească intrigile de la Curte din care ea nu pricepea nimic... Clémence îl revăzu pe Ludovic venindu-i în întîmpinare pe drumul dinspre Troyes... biserica de țară, apoi micul castel cu încăperea aceea transformată în pripă într-o odaie nupțială... „Știut-am oare să mă bucur îndeajuns de fericirea mea ? Nu, nu vreau să plîng în fața lui", își zise ea.

— Cine e făptașul acestei groaznice nelegiuiri, urmă Valois, nu știu încă ; dar îl vom afla, nepoată, asta ți-o făgăduiesc solemn... Dacă, bineînțeles, mi se dau mijloacele necesare. Noi, regii...

Valois nu lăsa niciodată să-i scape prilejul de-a reaminti că purtase două coroane, numai cu numele, dar care îl așezau totuși pe aceeași treaptă cu prinții suverani...

— Noi, regii, avem vrăjmași nu atît ai persoanei noastre, cît ai hotărîrilor care stau în puterea noastră ; și sînt destui cei ce puteau să aibă interes să te facă văduvă. Sînt templierii, a căror tagmă a fost nimicită, făcîndu-se mare greșeală, cum am spus-o de atîtea ori, și care au alcătuit o ligă secretă, jurînd pieirea fratelui meu și a fiilor săi. Frate-meu a murit și fiul său mai mare îl urmează în mormînt ! Mai sînt apoi cardinalii italieni... Adu-ți aminte de încercarea făcută de cardinalul Caetani de a aduce moartea prin vrăjitorie asupra lui Ludovic și a cumnatului tău, Poitiers, pe care vroia să-i trimită împreună pe lumea cealaltă. Afacerea a fost descoperită, dar Caetani putea foarte bine să fi căutat alt mijloc pentru a lovi. Ce vrei, nu scoți un popă din scaunul sfîntului Petru, cum a făcut frate-meu, fără să stîrnești un val de ură ! Se prea poate de asemeni ca partizanii ducelui de Burgundia să nu se fi împăcat cu osîndirea prințesei Marguerite și, mai puțin chiar, cu venirea ta în locul ei...

Clémence îl privi drept în ochi pe Charles de Valois, care se tulbură, împurpurîndu-se nițel la față. Era și el amestecat binișor în uciderea Margueritei. Înțelese că regina știa asta, fără îndoială din destăinuirile nesocotite ale lui Ludovic...

Dar Clémence nu spuse nimic ; va ocoli întotdeauna acest subiect. Se simțea împovărată de o vină, fără voia ei. Căci soțul ale cărui virtuți sufletești le lăuda, pusese totuși să i se sugrume întîia soție, ca să se poată căsători cu ea, nepoata regelui Neapolei. Trebuia oare să cauți în altă parte pricina pedepsei lui Dumnezeu ?

— Şi apoi, se grăbi Valois să înnoade vorba, mai e şi vecină-ta, contesa Mahaut, care nu-i o femeie să se dea în lături de la o nelegiuire, oricît de ticăloasă...

„Şi întrucît e mai rea decît tine ? se gîndi Clémence, fără a îndrăzni să-i răspundă. Se pare că la Curtea asta nu staţi mult pe gînduri cînd e vorba să ucideţi..."

— Or, Ludovic, nu-i nici o lună de atunci, pentru a o sili pe Mahaut să i se supună, i-a luat comitatul Artois.

O clipă, Clémence se întrebă dacă, tot născocind atîţia vinovaţi care ar fi putut săvîrşi crima, Valois nu era el însuşi făptaşul. Gîndul acesta, care de altminteri nu se întemeia pe nimic, o înspăimîntă numaidecît. Nu, ea îşi interzisese să bănuiască pe cineva ; ţinea ca Ludovic să fi murit de moarte naturală... Fără să vrea însă, Clémence îşi ducea privirea prin fereastra deschisă, peste frunzişul pădurii Vincennes, spre sud, către castelul din Conflans, reşedinţa de vară a contesei Mahaut... Cu cîteva zile înainte de moartea lui Ludovic, Mahaut venise, însoţită de fiica-sa, contesa de Poitiers, să-i facă o vizită reginei Clémence. O vizită foarte amabilă. Clémence nu le lăsase nici o clipă singure. Admiraseră tapiseriile camerei...

„Nimic nu e mai înjositor, îşi zicea Clémence, decît să-ţi închipui că în jurul tău se află un trădător, şi să începi a căuta trădarea pe fiecare chip..."

— De aceea, nepoată dragă, urmă Valois, trebuie să te întorci la Paris, aşa cum îţi cer. Ştii cît te iubesc. Eu am pus la cale căsătoria ta. Tatăl tău îmi era cumnat. Ascultă-mă pe mine întocmai cum l-ai fi ascultat pe dînsul, dacă Dumnezeu l-ar fi ţinut în viaţă. Mîna care l-a lovit pe Ludovic poate încerca să-şi ducă mai departe răzbunarea asupra ta şi a pruncului ce-l porţi în tine. N-aş putea să te las aşa, în mijlocul pădurii, pradă vreunui atac al mişeilor, şi n-aş avea pace decît ştiindu-te aşezată cît mai aproape de mine.

De un ceas se străduia Valois s-o convingă pe Clémence să se întoarcă în palatul de la Paris, pentru că hotărîse să se mute el însuşi acolo. Asta făcea parte din planul său de a sili adunarea pairilor regatului să-l aleagă regent, punînd-o în faţa unui fapt împlinit. Cine poruncea ca stăpîn la palat, acela lua chip de rege. Dar mergînd singur să se instaleze acolo, asta ar putea să pară o lovitură de forţă şi o uzurpare. Dacă, dimpotrivă, Valois intra în palatul de la Paris în urma nepoatei sale, ca ruda cea mai apropiată şi ca ocrotitor al ei,

nimeni n-ar putea să aibă ceva de spus. Pîntecul reginei era în această clipă cea mai bună chezășie a prestigiului și cel mai eficace instrument de guvernare.

Clémence întoarse ochii, ca pentru a cere ajutor, către un al treilea personaj care se afla la cîțiva pași de dînsa, urmărind tăcut convorbirea, cu mîinile încrucișate pe mînerul unei săbii lungi.

— Bouville, ce trebuie să fac ? întrebă ea în șoaptă.

Hugues de Bouville, fostul mare șambelan al lui Filip cel Frumos, fusese numit de primul consiliu de familie ce se ținuse după moartea Aiuritului în slujba de epitrop al pruncului regal ce avea să se nască. Acest om de treabă, burduhănos și încărunțit, dar încă foarte sprinten, slujitor credincios al regalității de mai bine de treizeci de ani, își luase noua sa dregătorie mai mult decît în serios, chiar în tragic. Înjghebase o strajă de gentilomi aleși pe sprînceană, care se schimbau în cete de douăzeci și patru la ușa reginei. El însuși se îmbrăcase ca de război și, pe căldura de iunie, asuda grozav sub zaua lui. Zidurile, curțile, împrejurimile castelului din Vincennes, erau împănate cu arcași. Fiecare rîndaș de la bucătării umbla însoțit de un vătășel. Pînă și doamnele de onoare erau scotocite înainte de a pătrunde în apartamentele reginei. Nicicînd o viață omenească nu fusese mai strașnic păzită decît aceea care pîlpîia în pîntecul reginei Franței.

În principiu, Bouville își împărțea slujba cu bătrînul domn de Joinville care fusese ales ca al doilea epitrop ; consiliul de familie se gîndise la el fiindcă tocmai atunci se afla la Paris, unde venea să-și încaseze, așa cum făcea de două ori pe an, cu exactitudinea grijulie a unui om bătrîn, veniturile proprietăților ce-i fuseseră acordate sub trei regi la rînd, și mai ales cu prilejul canonizării sfîntului Ludovic. Dar seneșalul ereditar al provinciei Champagne avea acum nouăzeci și doi de ani ; ajunsese, de fapt, decanul nobilimii franceze. Era pe jumătate orb, și ultima călătorie, de la castelul său din Wassy de pe Marna de Sus, îl cam obosise. Își petrecea mai tot timpul moțăind în tovărășia scutierilor săi, doi bătrîni cu barbă albă, astfel că toate îndatoririle slujbei rămîneau în seama lui Bouville.

De regina Clémence, Bouville se simțea legat prin toate amintirile sale fericite. Fusese solul venit s-o ceară în căsătorie și care o escortase de la Neapole pînă la Paris ; era

confidentul de o nețărmurită credință și, probabil, singurul prieten adevărat pe care îl avea la curtea Franței. Bouville pricepuse numaidecît că regina Clémence nu vroia să se miște din Vincennes.

— Monseniore, îi spuse el lui Valois, pot asigura mai bine paza reginei în acest castel îngrădit de ziduri, decît în marele palat de la Paris, deschis oricui. Iar dacă de vecinătatea contesei Mahaut te temi aici, pot să-ți dau de știre, căci sînt informat despre tot ce se petrece prin împrejurimi, că doamna Mahaut își face acum bagajele, gata să plece la Paris.

Valois era cam plictisit de importanța pe care și-o da Bouville de cînd era epitrop, și de încăpățînarea lui de a sta nemișcat acolo, proțăpit în sabie, alături de regină.

— Domnule Hugues, îl luă el de sus, slujba dumitale e să veghezi la pîntecul reginei, iar nu să hotărăști unde să-și ia reședința familia regală, nici să aperi de unul singur întreaga țară.

Fără a-și pierde cumpătul, Bouville răspunse :

— Trebuie să-ți mai reamintesc, monseniore, că regina nu-și poate arăta fața înainte de a fi trecut patruzeci de zile de cînd a luat doliu.

— Dar, omule, cunosc tot așa de bine ca și dumneata rînduielile ! Cine ți-a spus că regina va trebui să se arate ? Are să călătorească într-un rădvan închis... În sfîrșit, nepoată, izbucni Valois întorcîndu-se spre Clémence, dacă m-ar auzi cineva ar crede că vreau să te trimit la capătul pămîntului, și că Vincennes e la două mii de leghe de Paris !

— Înțelege-mă, unchiule, răspunse încet Clémence, locuința aceasta de la Vincennes e cel din urmă dar pe care mi l-a făcut Ludovic. Mi-a lăsat moștenire castelul, știi dumneata, acolo, erai de față... (arăta cu mîna spre odaia în care murise regele) ca să locuesc în el... Mi se pare că Ludovic n-a plecat încă de aici... Înțelege-mă... Aici ne-am...

Dar monseniorul de Valois nu putea să înțeleagă nimic din imboldurile amintirii, nici din gîndurile care răscoleau sufletul reginei.

— Soțul tău, nepoată dragă, pentru care înălțăm rugi, aparține de acum încolo trecutului acestei țări. Tu însă, tu porți în tine viitorul ei. Punîndu-ți în primejdie viața, o primejduiești și pe aceea a copilului. Ludovic, care te vede de colo sus, nu ți-ar ierta-o niciodată.

Nimerise exact unde trebuie, și Clémence, fără să mai scoată o vorbă, se lăsă parcă doborîtă în jilțul ei.

Dar Bouville spuse că nu poate hotărî nimic înainte de a cere consimțămîntul domnului de Joinville, pe care trimiseră să-l caute prin castel. Așteptară cîteva minute. Apoi ușa se deschise, și iarăși așteptară. În sfîrșit, îmbrăcat într-un caftan lung, cum se purta pe vremea cruciadei, bîțîind din picioare, cu fața pătată și zbîrcită ca o scoarță de copac, cu pleoapa lăcrămoasă și ochiul stins, ultimul tovarăș al sfîntului Ludovic se ivi în prag, tîrîndu-și tălpile, sprijinit de scutierii săi, aproape tot așa de dărîmați ca dînsul. Fu așezat într-un scaun, cu toată grija cuvenită, și Valois se porni să-i explice planurile sale în privința reginei. Moșneagul asculta, dînd din cap cu gravitate, vizibil mulțumit că mai are de jucat un rol. După ce Valois isprăvi, seneșalul se cufundă într-o meditație pe care nimeni nu îndrăzni s-o tulbure ; așteptau toți sentința ce-avea să iasă din gura lui. Și deodată, îl auziră întrebînd :

— Dar regele unde-i ?

Valois, făcu o mutră desnădăjduită. Atîta trudă risipită de pomană, cînd vremea dădea zor ! Mai înțelegea oare seneșalul ce i se spunea ?

— Ascultă-mă, domnule de Joinville, regele a murit, răspunse el, și l-am îngropat azi-dimineață. Știi bine că ai fost numit epitrop...

Seneșalul își încreți fruntea și păru să facă o mare sforțare spre a-și aduna gîndurile. Această slăbiciune a memoriei nu era, dealminteri, nouă la el ; pe cînd își dicta vestitele sale *Amintiri,* cam într-al optzecilea an al vieții, nu băgase de seamă că repeta aproape cuvînt cu cuvînt la sfîrșitul părții a doua, ceeace spusese în partea întîia...

— Da, tînărul nostru domn Ludovic, rosti el în cele din urmă. A murit... Lui i-am înfățișat marea carte ce am scris-o. Știi că el e... al patrulea rege pe care-l văd murind ?

Zicea asta de parcă ar fi fost vorba de cine știe ce ispravă.

— Așa dar, spuse el, dacă regele a murit, regina este regentă.

Monseniorul de Valois se făcu roșu ca sfecla. Se străduise să fie aleși ca epitropi un ramolit și un mediocru, gîndind că va putea să-i joace pe degete după plac ; socoteala îi ieșea

pe dos, și tocmai de la aceștia îi veneau cele mai mari neajunsuri.

— Regina, domnule seneșal, izbucni el, nu e regentă, e însărcinată. Nu poate fi în niciun caz regentă înainte de a se ști dacă va da naștere unui rege ! Și apoi, vezi-o în ce hal este, și dacă-i în stare să facă față greutăților cîrmuirii.

— Știi că nu văd de loc, răspunse moșneagul.

Cu fruntea în palmă, Clémence se întreba : „Dar cînd vor isprăvi odată ? Cînd mă vor lăsa în pace ?" Nu se gîndea la altceva.

Joinville începu să explice în ce împrejurări, la moartea regelui Ludovic al VIII-lea, regina Blanche de Castille luase asupra ei regența, spre marea mulțumire a tuturor.

— Doamna Blanche de Castille... asta se zicea numai în șoaptă... nu era chiar ușă de biserică, așa cum a fost înfățișată. Și se pare că tînărul conte Thibaut de Champagne, căruia dumnealui tată-meu i-a fost bun tovarăș, a slujit-o pînă și în patul ei...

Trebuia lăsat să vorbească. Dacă uita lesne întîmplările din ajun, seneșalul ținea în schimb minte cu de-amănuntul tot ce i se povestise în anii fragezi ai copilăriei. Găsise aici ascultători și se folosea de prilej. Mîinile lui, tremurînd de bătrînețe, rîcîiau necontenit mătasea caftanului, pe genunchi.

— Și chiar atunci cînd sfîntul nostru rege porni la cruciadă, unde am fost cu el...

— Regina ședea la Paris în vremea asta, nu-i așa ? îi tăie vorba Charles de Valois.

— Da... da, făcu seneșalul.

Clémence fu aceea care puse capăt discuției, dîndu-se bătută.

— Ei bine, fie ! rosti ea, voi face după vrerea dumitale, unchiule, și mă voi întoarce la Paris.

— A, iată ce va să zică o hotărîre cuminte, pe care domnul de Joinville o încuviințează cu siguranță.

— Da... da...

— Mă duc să poruncesc tot ce trebuie, spuse Valois. Vei avea o escortă comandată de fiu-meu, Filip și de vărul nostru, Robert d'Artois.

— Foarte mulțumesc, unchiule, foarte mulțumesc, îngînă Clémence, gata să leșine. Dar acum, fiți buni și lăsați-mă să-mi fac rugăciunea.

După un ceas, în urma poruncilor contelui de Valois, castelul din Vincennes era cu dosul în sus. Se scoteau carele din şoproane ; răsunau pocnetele bicelor pe spinarea cailor zdraveni aduşi din ţinutul Perche. Slugi treceau în goană ; arcaşii îşi lepădaseră armele pentru a da o mînă de ajutor rîndaşilor de la grajduri. În vreme ce, de cînd cu doliul, toţi se simţiseră obligaţi să vorbească în şoaptă, acum fiecare găsea un prilej să zbiere ; iar dacă cineva ar fi vrut cu adevărat să curme zilele reginei, nici c-ar fi aflat ceas mai potrivit.

Înăuntrul castelului, tapiţerii dădeau jos draperiile, demontau mobila, scoteau afară policioarele, etajerele şi cuferele. Dregătorii palatului reginei şi doamnele ei de onoare trebuiau de asemenea să-şi strîngă lucrurile. Era vorba de un prim convoi de douăzeci de trăsuri, şi fără îndoială că vor mai trebui făcute pe puţin două drumuri pentru a isprăvi cu mutatul.

Clémence a Ungariei, în lunga ei rochie albă cu care nu era încă deprinsă, umbla din încăpere în încăpere, mereu însoţită de Bouville. Peste tot, praful, sudoarea, forfota şi acea impresie de jaf pe care ţi-o dau mutările. Cămăraşul, cu inventarul în mînă, supraveghea expedierea văsăriei şi a obiectelor de preţ, strînse laolaltă, care acopereau toată pardoseala de piatră a unei săli : farfuriile, acarniţele, cele douăsprezece cupe de argint aurit pe care Ludovic le comandase pentru Clémence, marea raclă de aur cuprinzînd un crîmpei din Crucea Adevărată, şi atît de grea, încît omul care o ducea sufla din greu sub apăsarea ei, gîfîind de parcă urca şi el Calvarul.

În iatacul reginei, prima lenjereasă, Eudeline, care fusese ibovnica lui Ludovic al X-lea pe cînd acesta nu era încă însurat cu Marguerite, dirija împachetarea vestmintelor.

— La ce bun, la ce bun să iau cu mine toate rochiile acestea, dacă nu-mi vor mai fi de nici un folos ? spuse Clémence.

Şi bijuteriile, de asemenea închise în lăzi grele de fier, toate agrafele, inelele, pietrele preţioase cu care Ludovic o dăruise în timpul scurtei lor căsnicii, erau şi ele de acum încolo nişte obiecte inutile. Chiar şi cele trei coroane încărcate cu smaralde, rubine şi perle, erau prea măreţe şi prea împodobite pentru ca o văduvă să le poată purta. O simplă diademă de aur cu mici flori de crin, prinsă pe vălul alb, va fi singura podoabă la care va avea drept, mai tîrziu.

„Am devenit o regină albă, așa cum am văzut-o devenind pe bunică-mea, Maria a Ungariei, își spuse ea. Dar bunică-mea trecuse de șaizeci de ani și adusese pe lume treisprezece copii... Soțul meu nici nu-l va vedea măcar pe al său..."

— Doamnă, întrebă Eudeline, trebuie să viu cu măria ta la palat ? Nimeni nu mi-a dat porunci...

Clémence o privi pe femeia blondă care, uitînd orice gelozie, îi fusese de așa mare ajutor în lunile acestea din urmă și mai cu seamă în timpul agoniei lui Ludovic. „A avut o fetiță de la dînsa și a îndepărtat-o, a închis-o într-o mănăstire... Să ne fi pedepsit cel de sus și pentru asta ?" Se simțea copleșită de toate păcatele săvîrșite de Ludovic înainte de a o fi cunoscut, și sortită să le răscumpere cu suferința ei. Va avea toată viața pentru a plăti lui Dumnezeu, cu lacrimi, rugi și pomeni, prețul greu al sufletului lui Ludovic.

— Nu, șopti ea, nu, Eudeline ; să nu mă însoțești. Cineva care l-a iubit trebuie să rămînă aici.

Apoi, îndepărtîndu-l pînă și pe Bouville, se duse să se ascundă în singura încăpere liniștită, singura care fusese respectată, camera în care murise soțul ei.

Era întuneric acolo, în dosul perdelelor trase. Clémence îngenunchie lîngă pat și își puse buzele pe învelitoarea de brocart.

Deodată, auzi un zgomot de unghii răcîind o stofă. Simți o spaimă care-i dovedi că mai avea încă poftă de trăit. Rămase o clipă nemișcată, ținîndu-și răsuflarea. La spatele ei, răcîitul continua mereu. Cu băgare de seamă, Clémence întoarse capul. Era seneșalul de Joinville, pe care-l așezaseră acolo, într-un ungher al odăii, în așteptarea plecării.

II

UN CARDINAL CARE NU CREDE ÎN IAD

Noaptea de iunie începea să pălească ; dinspre răsărit un ciucure de lumină cenușie se și ivise la poalele cerului, vestind zorile gata să se reverse peste cetatea Lyonului.

Era ceasul cînd căruţele de prin satele dimprejur porneau la drum spre a duce în oraş legumele şi fructele, ceasul cînd huhurezii tăceau, iar vrăbiile nu-şi începuseră încă ciripitul. Era şi ceasul cînd, în dosul ferestrelor înguste ale unui apartament din mănăstirea Ainay, pregătit pentru oaspeţii de seamă, cardinalul Jacques Duèze se gîndea la moarte.

Cardinalul n-avusese niciodată mare nevoie de somn, dar cu vîrsta această nevoie nu înceta să scadă. Trei ceasuri îi ajungeau cu prisosinţă. Puţin după miezul nopţii, se scula şi se aşeza la masa lui de scris. Bărbat de-o inteligenţă vie şi de-o ştiinţă foarte întinsă, deprins cu toate disciplinele gîndirii, întocmise tratate de teologie, de drept, de medicină şi de alchimie care se bucurau de mare vază printre cărturarii şi învăţaţii de pe vremea lui.

Într-o epocă în care marea nădejde a săracului ca şi a prinţului era fabricarea aurului, mulţi pomeneau de doctrinele lui Duèze asupra elixirurilor menite transmutării metalelor.

Lucrurile din care se pot face elixiruri sînt trei, puteai citi în cartea intitulată *Elixirul Filozofilor : cele şapte metale, cele şapte esenţe, şi cele şapte lucruri... Cele şapte metale sînt : soarele, luna, arama, cositorul, plumbul, fierul şi argintul-viu ; cele şapte esenţe sînt : argintul-viu, puciosa, clorura de amoniu, sulfura de arsenic, oxidul de zinc, magneziul, marcasita ; iar celelalte lucruri sînt argintul-viu, sîngele de om, sîngele din rădăcina părului şi din urină, şi urina omului...*

La şaptezeci şi doi de ani, cardinalul mai descoperea nişte domenii asupra cărora nu se rostise şi-şi întregea opera în timp ce semenii săi dormeau. Ardea de unul singur mai multe lumînări decît o întreagă chinovie.

În lungile sale nopţi lucra şi la uriaşa corespondenţă pe care o întreţinea cu o mulţime de feţe bisericeşti, de pravilişti, de învăţaţi, de cancelari şi prinţi suverani din toată Europa. Secretarul şi copiştii săi găseau dimineaţa truda lor pregătită pentru ziua întreagă.

- Sau, alteori, se apleca să cerceteze poziţia aştrilor faţă de vreun rival al său din conclav, o compara cu zodia sa personală şi consulta planetele ca să afle dacă va pune pe capul său tiara. După aşezarea aştrilor, cele mai mari şanse de a ajunge papă le avea între începutul lui august şi începutul lui

septembrie ale acestui an. Era însă 10 iunie şi nici un semn nu se arăta încă...

Venea apoi clipa grea dinainte de ivirea zorilor. Ca şi cum ar fi crezut că va părăsi lumea chiar în ceasul acela, cardinalul se simţea atunci cuprins de o spaimă nedesluşită, o neliniştе care-i cotropea şi trupul şi mintea. În această stare, şi pe deasupra răpus de oboseală, începea să-şi răscolească faptele din trecut. Amintirile sale puteau să-i înfăţişeze episoadele unei existenţe stranii... Ieşit dintr-o familie burgheză din Cahors, şi încă neştiut de nimeni la vîrsta cînd cei mai mulţi dintre oamenii acelor vremi îşi începeau cariera, viaţa lui părea să nu fi început decît la patruzeci şi patru de ani, atunci cînd picase pe neaşteptate la Neapole, însoţind un unchi care se ducea să facă negoţ prin părţile acelea. Călătoria, înstrăinarea, descoperirea Italiei, avuseseră asupra lui o înrîurire ciudată. Cîteva zile după ce pusese piciorul acolo, devenea discipolul învăţătorului copiilor regali şi se apuca de nişte studii abstracte cu o patimă, o înfrigurare, o putere de a înţelege orice numaidecît şi o memorie veşnic trează pe care i le-ar fi putut pizmui copilandrii cei mai ageri la minte. Nu ştia ce-i foamea, aşa cum nu ştia de somn. Adeseori un codru de pîine îi era de ajuns pentru a se hrăni o zi întreagă, şi la nevoie ar fi putut îndura foarte uşor şi regimul de temniţă, cu condiţia să i se dea cărţi. Peste puţină vreme doctor în dreptul canonic, apoi în dreptul civil, numele său începuse să fie cunoscut. Curtea din Neapole punea mare preţ pe sfaturile cărturarului din Cahors.

După pofta de învăţătură, îi venise pofta de putere. Sfetnic al regelui Carol al II-lea de Anjou-Sicile (bunicul reginei Clémence), apoi secretar al consiliilor secrete şi chivernisit cu numeroase venituri ecleziastice, se vedea numit, zece ani după sosirea sa acolo, episcop de Fréjus, şi, ceva mai tîrziu, apuca dregătoria de cancelar al regatului Neapolei, adică prim-ministru al unui stat care cuprindea deopotrivă Italia meridională şi comitatul Provence.

O ascensiune atît de fabuloasă, printre intrigile curţilor, nu se putea întemeia numai pe talente de jurist şi teolog. O faptă a lui, ştiută de foarte puţini oameni, căci rămînea o taină a bisericii, arăta îndeajuns îndrăzneala şi viclenia de care era în stare Duèze.

Cîteva luni după moartea lui Carol al II-lea, fusese trimis în misiune la curtea papală, pe cînd episcopia de la Avignon — cea mai însemnată din toată creştinătatea pentru că era reşedinţa Sfîntului Scaun — se afla fără episcop. Cancelar cum era şi deci deţinător al sigiliilor, întocmi liniştit o scrisoare prin care noul rege al Neapolei, Robert, cerea pentru dînsul, Jacques Duèze, scaunul episcopal de la Avignon. Asta se petrecea pe la 1310. Clément al V-lea, grijuliu de a-şi cîştiga sprijinul curţii din Neapole, într-o vreme cînd raporturile sale cu Filip cel Frumos erau destul de anevoioase, se învoise numaidecît cu această cerere. Înşelătoria ieşi la iveală în ziua cînd papa Clément şi regele Robert, găsindu-se faţă în faţă, se arătară deopotrivă de miraţi, primul că nu primise mulţumiri pentru hatîrul mare ce-l făcuse, iar regele pentrucă socotea cam sfruntată această numire neprevăzută care-l lipsea de cancelarul său. Era prea tîrziu. În locul unui scandal inutil, regele închisese ochii, găsind că-i mai bine să-l aibă la mînă pe un om care ocupa de aici încolo una din cele mai înalte poziţii eclesiastice. Şi toată lumea a fost mulţumită. Acum Duèze ajunsese cardinal al curiei papale, şi lucrările sale erau studiate în toate universităţile.

Dar, oricît de uluitoare ar fi o viaţă de om, ea nu apare astfel decît în ochii celor care o privesc din afară. Zilele trăite, de au fost pline sau goale, zbuciumate sau liniştite, sînt toate deopotrivă nişte zile îngropate, şi cenuşa trecutului are aceeaşi greutate în mîna oricui.

Atîta patimă, atîta rîvnă, atîta îndîrjire, cheltuite o viaţă întreagă, aveau oare vreo noimă cînd totul trebuia fără doar şi poate să sfîrşească în acel „dincolo" de unde cele mai luminate minţi şi cele mai anevoioase cercetări omeneşti nu reuşeau să întrevadă decît crîmpeie de nedesluşit? Pentru ce să vrei s-ajungi papă? N-ar fi oare mai cuminte să te închizi în fundul unei mănăstiri departe de toate? Să te lepezi în acelaşi timp de trufia cunoaşterii şi de deşertăciunea puterii... să dobîndeşti umilinţa credinţii celei mai naive... să te gătească de moarte... Dar, la cardinalul Duèze, pînă şi meditaţiile de acest fel luau întorsătura unor speculaţii abstracte, iar neliniştea stîrnită de gîndul morţii se prefăcea într-o dezbatere juridică cu divinitatea.

„Părinţii bisericii ne încredinţează, se gîndea el în dimineaţa aceea, că după moarte, sufletele celor drepţi se bucură

numaidecît de fericirea de a vedea faţa lui Dumnezeu, care este răsplata lor. Fie, fie... Dar după sfîrşitul lumii, cînd trupurile înviate îşi vor redobîndi sufletele, va trebui să ne înfăţişăm la judecata de apoi. Dumnezeu însă, care este desăvîrşit, nu poate să judece în apel propriile sale sentinţe. Dumnezeu nu poate comite erori, spre a fi nevoit să îndepărteze din rai pe aleşii cărora el însuşi le-a admis intrarea acolo. De altminteri, nu s-ar cuveni oare ca sufletul să nu se împărtăşească din bucuria Domnului decît în clipa cînd, unit iar cu trupul său, va fi el însuşi desăvîrşit în natura lui? Aşa dar... aşa dar, părinţii bisericii se înşeală. Aşa dar, nu poate fi vorba de fericirea cerească în adevăratul înţeles al cuvîntului şi nici de bucuria de-a vedea pe Dumnezeu înainte de sfîrşitul veacurilor, iar Dumnezeu nu-şi va arăta faţa decît după judecata de apoi. Pînă atunci însă, unde oare se află sufletul morţilor? Nu cumva ne vom duce să aşteptăm *sub altare dei*, sub acel altar al lui Dumnezeu de care vorbeşte sfîrntul Ioan în *Apocalips*?..."

Tropotul unui cal, lucru foarte neobişnuit la asemenea ceas, răsună dealungul zidurilor mănăstirii, pe caldarîmul din piatră de rîu care acoperea cele mai frumoase străzi ale Lyonului. Gardianul ciuli urechea o clipă, apoi se întoarse la gîndurile lui cu concluzii neaşteptate.

„...Căci dacă raiul e gol, îşi zicea, aceasta schimbă foarte mult situaţia acelora pe care noi îi decretăm sfinţi sau preafericiţi... Dar ceea ce este adevărat pentru sufletele dreptilor, este neapărat la fel şi pentru sufletul păcătoşilor. Dumnezeu nu ar putea să-i pedepsească pe cei răi înainte de a fi răsplătit pe cei buni. La sfîrşitul zilei îşi primeşte muncitorul simbria; la sfîrşitul lumii se va alege pentru totdeauna grîul de neghină. Nici sufletul nu locuieşte acuma în iad, deoarece osînda n-a fost rostită. Cu alte cuvinte, pînă atunci, iadul nu există..."

Această teorie era mai curînd liniştitoare pentru oricine se gîndea la moarte; ea amîna ziua judecăţii din urmă, fără a închide perspectiva vieţii veşnice, şi se împăca destul de bine cu intuiţia, comună celor mai mulţi oameni, după care moartea e o cădere într-o tăcere obscură, un somn în care nu mai ştii de nimic...

Firește, o asemenea doctrină, dacă ar fi mărturisită cu glas tare n-ar putea decît să stîrnească aprige împotriviri printre părinții bisericii și în norodul credincios, iar clipa nu era potrivită penrtu un candidat la Sfîntul Scaun să se apuce să propovăduiască inexistența raiului și a iadului sau să afirme că ele ar fi nelocuite. „Să așteptăm pînă va lua sfîrșit conclavul", își zicea cardinalul.

Fu întrerupt de un călugăr de serviciu la poarta mănăstirii, care bătu în ușă și îi vesti sosirea unei ștafete de la Paris.

— Din partea cui vine ? întrebă cardinalul.

Duèze avea un glas înfundat, vătuit, fără nici un timbru, deși foarte limpede.

— Din partea contelui de Bouville, răspunse călugărul. Trebuie să fi venit în goana mare, căci pare frînt de oboseală ; pînă să-i deschid, l-am găsit pe jumătate adormit, cu fruntea lipită de canatul porții.

— Adu-mi-l aici de îndată.

Și cardinalul, care cu cîteva clipe mai înainte cugeta la deșertăciunea ambițiilor lumii acesteia, se gîndi numaidecît : „Să fie oare în legătură cu alegerea ? Curtea Franței să fi trecut fățiș de partea mea ? Mi se va propune oare un tîrg ?..."

Se simțea foarte tulburat, plin de curiozitate și de speranță, și străbătea încăperea cu pași mărunți și iuți. Duèze avea statura unui copil de cincisprezece ani, o mutră de șoarece sub niște sprîncene albe stufoase, un trup șubred. În dosul geamurilor, cerul începea să se înroșească ; nu era încă vremea să sufle în lumînări, dar se crăpa de ziuă. Ceasul rău trecuse...

Călărețul intră ; dintr-o uitătură, cardinalul înțelese că nu avea înaintea lui o ștafetă obișnuită. Mai întîi, un olăcar de meserie și-ar fi pus numaidecît un genunchi la pămînt, și ar fi întins sulul cu scrisoarea, în loc să stea în picioare plecîndu-și capul și zicînd „Monseniore..." Și apoi, curtea Franței se slujea pentru a-și trimite scrisorile de călăreți zdraveni și spătoși, foarte oțeliți, ca voinicul acela de Robin-Cuisse-Maria care făcea adeseori drumul între Paris și Avignon, iar nu de un asemenea băiețandru cu nas subțire, care abia își ținea pleopele deschise și cădea din picioare de obosit ce era.

„Iată ce-l dă în vileag, se simte cale de o poștă că nu-i o ștafetă de meserie, își spuse Duèze... De altminteri, am mai

văzut eu pe undeva obrazul ăsta." Cu mîna sa scurtă şi subţirică rupse peceţile scrisorii, şi fu dezamăgit de îndată ce-şi aruncă ochii pe ea. Nu era vorba de alegere, ci i se cerea să dea ocrotire ştafetei. Totuşi Duèze vru să vadă în asta un semn bun ; cînd cei de la Paris aveau de cerut ceva autorităţilor ecleziastice, acuma i se adresau lui.

— *Allora, lei è i signore Guccio Baglioni ?*[1] vorbi el după ce isprăvi de citit.

Tînărul tresări auzind că-l întreabă în italieneşte.

— Da, monseniore...

— Contele de Bouville mi te recomandă, ca să te iau sub ocrotirea mea, şi să te scap de vrăjmaşii care te urmăresc...

— Dacă vrei, monseniore, să-mi faci acest bine !

— Se pare că te-ai băgat într-o încurcătură urîtă care te-a silit să fugi îmbrăcat în livreaua asta de ştafetă a contelui de Bouville, urmă cardinalul cu vorbirea lui repede şi înăbuşită. Povesteşte-mi ce s-a întîmplat. Bouville îmi spune că făceai parte din escorta lui cînd o însoţea pe regina Clémence în drumul ei spre Franţa. Într-adevăr, acum îmi aduc aminte. Te-am văzut pe lîngă dînsul. Şi eşti nepotul jupînului Tolomei, căpetenia lombarzilor din Paris. Foarte bine, foarte bine. Povesteşte-mi păţania dumitale.

Se aşezase şi, cu gîndul la altceva, se juca, învîrtind un pupitru mare făcut anume să se rotească, pe care zăceau cărţile ce-i serveau la lucrările lui. Era acum bine dispus, liniştit şi gata să-şi întoarcă gîndurile la treburile altora.

Guccio Baglioni avea în pulpele sale cele o sută douăzeci de leghe străbătute călare în mai puţin de patru zile. Nu-şi mai simţea picioarele ; o pîclă deasă îi împînzise capul şi ar fi dat orice ca să se poată lungi, colea, chiar pe pardoseală, şi să doarmă... să doarmă...

Izbuti să-şi vină în fire ; viaţa lui, dragostea lui, viitorul lui, toate îi porunceau să-şi biruie pentru încă o clipă oboseala.

— Iată, monseniore, spuse el ; m-am căsătorit cu o fată din nobilime.

I se păru că aceste cuvinte ieşiseră din gura altcuiva. Nu erau cele pe care voia să le rostească. Ar fi vrut să-i explice cardinalului că o nenorocire fără seamăn se abătuse asupra

[1] Aşa dar, dumneata eşti domnul Guccio Baglioni ?

lui, că era omul cel mai năpăstuit, cel mai îndurerat din univers, că viața îi era amenințată, că era despărțit poate pentru totdeauna de soția lui fără de care nu putea trăi, că soția avea să-i fie închisă, că de o săptămînă întîmplările se rostogoliseră peste dînșii atît de vijelios, atît de năpraznic, încît timpul părea să-și fi pierdut dimensiunile obișnuite și el însuși se simțea parcă pe altă lume... Din toate drama lui însă, cînd trebuia să-i dea glas, nu găsea decît aceste cîteva cuvinte : „Monseniore, m-am căsătorit cu o fată din nobilime..."

— Aha, făcu cardinalul. Cum îi zice ?

— Marie de Cressay.

— Hm... Cressay... nu cunosc.

— Dar a trebuit să mă cunun cu ea în taină, monseniore ! familia ei se împotrivea.

— Fiindcă ești un lombard ? Bineînțeles. Aștia din Franța sînt încă nițel cam înapoiați. În Italia e altfel, firește... Și vrei să obții desfacerea căsătoriei ? Nu-i mare lucru... Dacă cununia s-a făcut în taină...

— Dar, nu, monseniore, o iubesc și ea mă iubește, spuse Guccio. Familia a aflat însă că e însărcinată, și frații ei m-au urmărit ca să mă omoare.

— Pot s-o fac, au legea după datină de partea lor. Te-ai pus în situația unuia care a răpit o fată... Cine v-a cununat ?

— Fratele Vicento.

— Fratele Vicento... nu-l cunosc.

— Ce e mai rău, monseniore, e că preotul acesta a murit. Așa că nici nu pot dovedi că sîntem căsătoriți... Dar să nu-ți închipui, monseniore, că aș fi un fricos. Vroiam să mă bat în duel. Unchiul meu s-a adresat însă contelui de Bouville...

— ...care te-a sfătuit foarte cuminte să te depărtezi pentru o bucată de vreme.

— Dar Maria va fi închisă într-o mănăstire ! Crezi, monseniore, că vei putea-o scoate de acolo ? Crezi c-am s-o mai văd ?

— Ho ! Nu mă lua așa de repede, fiule, răspunse cardinalul, continuînd să învîrtească pupitrul. La o mănăstire ? Ei și ? Unde s-ar putea simți mai bine deocamdată ? Pune-ți nădejdea în nesfîrșita bunătate a lui Dumnezeu, de care avem toți mare nevoie...

Guccio își plecă fruntea, istovit. Părul său negru era plin de praf.

— Unchiul dumitale se află în bune raporturi comerciale cu fraţii Bardi ? mai întrebă cardinalul.

— Firește, monseniore, firește. Fraţii Bardi sînt bancherii sfinţiei tale, aşa cred, răspunse Guccio cu o politeţe necăutată.

— Da, sînt bancherii mei. Dar îi găsesc în ultima vreme mai puţin... mai puţin înţelegători ca în trecut. Banca lor e aşa de mare ! Au sucursale peste tot. Şi pentru cea mai neînsemnată cerere de bani, trebuie să raporteze la Florenţa... Lucrează tot aşa de încet ca un tribunal al bisericii... Unchiul dumitale are multe feţe bisericeşti printre clienţii săi ?

Guccio avea destule alte griji ca să se mai gîndească la treburile băncii. Sub fruntea lui, ceaţa se făcea mai deasă ; pleoapele îi ardeau.

— Nu, spuse el. Clienţii noştri sînt mai cu seamă marii baroni... Contele de Valois, contele d'Artois... Ar fi o mare cinste pentru noi dacă sfinţia ta...

— Vom vorbi mai tîrziu despre asta. Deocamdată, iată-te la adăpost în această mănăstire. Vei trece în ochii tuturora drept un om în slujba mea ; poate că-ţi vor da să îmbraci un caftan de diac. Voi vorbi despre asta cu capelanul meu. Acum poţi să-ţi lepezi livreaua şi să te duci să dormi liniştit, lucru de care mi se pare că ai mare nevoie.

Guccio salută, bolborosi cîteva cuvinte de mulţumire şi făcu un pas spre uşă. Apoi, oprindu-se, spuse :

— Nu pot încă dezbrăca livreaua, monseniore, mai am de predat şi o altă scrisoare.

— Cui ? întrebă Duèze, bănuitor.

— Contelui de Poitiers.

— Dă-o încoace ; o voi trimite de îndată cu un călugăr.

— Vezi însă, monseniore, domnul de Bouville ţinea mult...

— Ştii cumva dacă această scrisoare e în legătură cu conclavul ?

— O, nu, monseniore, e vorba în ea de moartea regelui.

Cardinalul sări de pe scaun.

— Regele Ludovic a murit ? De ce n-ai spus-o mai devreme !

— Vestea n-a ajuns încă aici ? Gîndeam că sfinţia ta ai fost înştiinţat despre aceasta.

Adevărul este că nu se gîndea la nimic. Nenorocirile sale, oboseala sa, îl făcuseră să uite acest eveniment de mare în-

semnătate. Galopase drept înaintea lui de la Paris, schimbînd caii la mănăstirile ce-i fuseseră indicate, mîncînd în grabă, vorbind cît mai puţin cu putinţă, şi ajunsese, fără să ştie, înaintea ştafetelor cîrmuirii.

— Din ce i s-a tras moartea ?

— E tocmai ceea ce domnul de Bouville vrea să-i dea de ştire contelui de Poitiers.

— Crimă ? şopti Duèze.

— Se pare că regele a fost otrăvit.

Cardinalul chibzui o clipă.

Iată ce poate să aducă mari schimbări, murmură el. A fost ales un regent ?

— Nu ştiu, monseniore... Cînd am plecat eu, se vorbea mult de contele de Valois...

— Bine, fiule, du-te de te odihneşte.

— Dar, monseniore... şi scrisoarea pentru contele de Poitiers ?

Pe buzele subţiri ale prelatului se ivi un surîs fugar, care putea fi luat drept o expresie de bunăvoinţă.

— Nu ar fi cuminte să te arăţi, şi afară de asta abia te mai ţii pe picioare, vorbi el. Dă-mi plicul acela ; ca să nu ai de suferit vreo dojană, mă voi duce să-l duc eu însumi.

După cîteva minute, însoţit de un masalagiu cu facla în mînă care-i deschidea drumul, aşa cum se cuvenea pentru o înaltă faţă bisericească, şi urmat de un secretar, cardinalul curiei papale părăsea mănăstirea Ainay, dintre Rhône şi Saône, şi apuca pe ulicioarele întunecoase, adeseori strîmtate de mormane de gunoaie. Pirpiriu, subţirel, călca cu pas sprinten, ducîndu-şi parcă în fugă cei şaptezeci şi doi de ani ai săi. Rasa-i purpurie părea că dansează printre ziduri.

Clopotele celor douăzeci de biserici şi celor patruzeci şi două de mănăstiri ale Lyonului băteau de utrenii. Distanţele erau scurte în acest oraş ai cărui locuitori nu treceau încă de douăzeci de mii, din care jumătate făcea comerţ cu religia, iar cealaltă jumătate avea religia comerţului. Cardinalul ajunse curînd la locuinţa consulului [1], unde era găzduit contele de Poitiers.

[1] Dregător din Evul Mediu, în sudul Franţei, îndeplinind o funcţie echivalentă cu aceea de şoltuz sau pîrcălab în ţările româneşti.

III

PORȚILE LYONULUI

Contele de Poitiers își terminase tocmai toaleta, cînd șambelanul său îi anunță vizita cardinalului.

Foarte uscățiv și deșirat, cu nasul mare, cu părul adus pe frunte în șuvițe scurte și căzîndu-i încîrlionțat dealungul obrajilor, fragezi cum poți să-i ai la douăzeci și trei de ani, tînărul prinț, purtînd un halat de casă din camohas dungat ca marmora, veni să-l întîmpine pe monseniorul Duèze și-i sărută inelul cu respect.

Ar fi fost greu să afli un contrast mai izbitor, o mai hazlie deosebire ca între aceste două personaje, unul amintind o nevăstuică ieșită din vizuina ei, iar celălalt un bîtlan călcînd mîndru prin mlaștină.

— În ciuda orei matinale, spuse cardinalul, n-am vrut, monseniore, să întîrzii de a-ți aduce mîngîierea rugilor mele în nenorocirea care te lovește.

— Nenorocirea ? întrebă mirat Filip de Poitiers, cu o ușoară tresărire.

Întîiul său gînd fu pentru soția sa Jeanne pe care o lăsase la Paris, însărcinată într-a opta lună.

— Văd că am făcut bine venind să te înștiințez, urmă Duèze. Regele, fratele măriei tale, a murit de cinci zile.

Filip nici nu clipi ; doar o răsuflare mai puternică îi umflă pieptul. Nimic nu i se putea citi pe față, nici uimire, nici tulburare, nici măcar nerăbdarea de a afla mai multe amănunte.

— Îți mulțumesc pentru graba cu care ai venit, monseniore, răspunse el. Dar cum se face că ai o asemenea știre... înaintea mea ?

— Prin domnul de Bouville, al cărui trimis a sosit în goana mare, cerîndu-mi să-ți predau această scrisoare în taină.

Contele de Poitiers o desfăcu și o citi vîrîndu-și nasul în ea, căci era foarte miop. Nici acum nu-și trădă nimic din sentimentele lui ; cînd isprăvi de citit, împături cu un gest simplu scrisoarea și o vîră în buzunarul halatului. Apoi rămase tăcut.

Cardinalul tăcea și el, arătînd că respectă durerea prințului, deși acesta nu prea dădea semne de întristare.

— Dumnezeu să-l ferească de chinurile iadului, rosti în cele din urmă contele de Poitiers, pentru a fi la unison cu atitudinea cucernică a prelatului.

— O... iadul, murmură Duèze. În sfîrșit, să ne rugăm lui Dumnezeu! Mă gîndesc și la nefericita regină Clémence pe care am văzut-o crescînd an cu an cînd eram pe lîngă regele Neapolei. O prințesă așa de blîndă, așa de mărinimoasă...

— Da, ți se rupe inima pentru cumnată-mea, spuse Poitiers.

Și în același timp se gîndea: „Ludovic n-a lăsat nici o dispoziție testamentară în ce privește regența. După cît îmi scrie Bouville, unchiul meu Valois a și început să se agite."

— Ce ai de gînd să faci, monseniore? întrebă cardinalul. Te vei întoarce chiar acum la Paris?

— Nu știu, nu știu încă, răspunse Poitiers. Aștept vești mai amănunțite. Sînt gata să răspund la chemarea țării.

În scrisoarea sa, Bouville nu-i ascundea că dorea întoarcerea lui. Ca întîiul dintre frații regelui mort și ca pair al regatului, locul contelui de Poitiers era în consiliul de coroană, unde, chiar de la prima adunare, zîzaniile izbucniseră în legătură cu alegerea unui regent.

Pe de altă parte însă, lui Filip de Poitiers îi părea rău, ba chiar îi era silă că trebuie să părăsească Lyonul înainte de a fi isprăvit treburile începute.

Mai întîi, avea de încheiat contractul de logodă între a treia din fiicele sale, Isabelle, în vîrstă de abia cinci ani și prințișorul provinciei Vienne, micul Guigues, care avea șase. El singur pusese la cale această căsătorie, chiar la Vienne, cu prințul Jean al II-lea de la Tour du Pin și prințesa Beatrice, sora reginei Clémence. Bună încuscrire, care ajuta coroana Franței să țină în cumpănă influența dinastiei Anjou-Sicile în această regiune. Semnătura urma să aibă loc în cîteva zile.

Dar, mai presus de orice, era alegerea papală. Săptămîni de-a rîndul, Filip de Poitiers bătuse drumurile Provenței, ale ținuturilor Vienne și Lyon, ca să-i vadă unul după altul pe cei douăzeci și patru de cardinali împrăștiați, să-i încredințeze că agresiunea de la Carpentras nu se va mai repeta, că nu li se va face nici o silnicie, dînd a înțelege multora dintre dînșii că ar putea să aibă șanse, pledînd pentru prestigiul re-

ligiei, demnitatea bisericii și interesele statelor. În sfîrșit, cu multă bătaie de cap, cu vorbe și cu bani, izbutise să-i adune la Lyon, oraș care fusese vreme îndelungată sub autoritatea bisericii, dar trecuse de curînd, în ultimii ani ai domniei lui Filip cel Frumos, în puterea regelui Franței.

Contele de Poitiers simțea că-i aproape de a-și atinge ținta. Dar dacă pleca, n-aveau să înceapă iar toate încurcăturile, nu se vor înfige iar toate vrăjbile? Influența nobilimii romane sau a regelui Neapolei nu vor lua locul celei a Franței și diversele partide nu vor începe iar să se învinuiască unele pe altele de erezie? Papalitatea nu se va muta iar la Roma? „Tocmai ceea ce tatăl meu vroia să evite! își zicea Filip de Poitiers. Opera lui, și așa destul de destrămată de Ludovic și de unchiul nostru, Valois, va fi oare în întregime nimicită?"

Vreme de cîteva clipe, Duèze avu impresia că tînărul prinț uitase de prezența lui. Și deodată, îl auzi pe Poitiers întrebînd:

— Partidul gascon va menține oare candidatura cardinalului de Pélagrue? Și crezi că toți cucernicii colegi ai sfinției tale s-au hotărît în sfîrșit să se adune?... Ia loc aici, monseniore, și spune-mi care ți-e părerea. Cum stăm?

De o treime de veac, de cînd lua parte la treburile țărilor cardinalul văzuse mulți suverani și bărbați de stat. Dar nu întîlnise încă nici unul care să aibă atîta stăpînire de sine Iată un prinț de douăzeci și trei de ani căruia abia îi anunțase că frate-său a murit, că tronul era vacant, și el nu părea să aibă altă grijă mai urgentă decît certurile din conclav.

Așezați alături lîngă o fereastră, pe o ladă acoperită cu stofă de Damasc, picioarele cardinalului abia atingînd pardoseala iar glezna ciolănoasă a contelui de Poitiers legănîndu-se în aer, cei doi bărbați avură o lungă conversație.

În realitate, cum reieșea din expunerea pe care o făcu Duèze, lucrurile ajunseseră iar acolo unde se găseau cu doi ani în urmă, după moartea lui Clément al V-lea.

Partidul celor zece cardinali gasconi, căruia i se zicea și partidul francez, era cel mai numeros, dar nu în deajuns pentru a constitui el singur majoritatea cerută de două treimi a Sfîntului Colegiu, adică șaisprezece voturi. Gasconii, socotindu-se păstrătorii ideilor răposatului papă, căruia îi datorau toți pălăria de cardinal, țineau cu strășnicie ca scaunul să rămînă la Avignon și se arătau foarte uniți împotriva celorlalte două partide. Între dînșii însă, se mîncau pe tăcute, fiecare

rîvnind tiara papală ; alături de ambiţiile lui Arnaud de Pélagrue creşteau acelea ale lui Arnaud de Fougères şi ale lui Arnaud Nouvel. Făgăduindu-şi sprijin unul altuia, îşi vîrau beţe în roate într-ascuns.

— Războiul celor trei Arnaud, spuse Duèze cu glasul său şuşuit. Să vedem acum şi partidul italienilor.

Aceştia nu erau decît opt, dar despărţiţi în trei tabere. Temutul cardinal Caetani, nepotul papei Bonifaciu al VIII-lea, era potrivnic celor doi cardinali Colonna, printr-o rivalitate seculară de familie, devenită ură de nepotolit de cînd cu istoria de la Anagni [1] şi cu palma dată de un Colonna pe obrazul lui Bonifaciu. Între aceşti adversari, ceilalţi cardinali italieni şovăiau. Stefaneschi, din duşmănie faţă de politica lui Filip cel Frumos, ţinea partea lui Caetani, cu care de altfel era înrudit. Napoléon Orsini o scălda, fără să se hotărască. Cei opt nu ajungeau la înţelegere deplină decît asupra unui lucru : toţi vroiau întoarcerea papalităţii în Cetatea Eternă. Dar în privinţa asta, hotărîrea lor era nestrămutată.

— Ştii bine, monseniore, urmă Duèze, că a fost o vreme cînd ne aflam în pragul schismei ; şi primejdia n-a trecut încă... Italienii noştri refuzau să se adune în Franţa şi ne înştiinţau, nu demult, că dacă se va alege un papă gascon ei nu-l vor recunoaşte şi vor face un papă al lor, la Roma.

— Nu va fi nici o schismă, spuse liniştit contele de Poitiers.

— Mulţumită măriei tale, monseniore, mulţumită măriei tale, mă bucur s-o recunosc, şi asta o spun tuturor. Cutreierînd oraş după oraş, ai dus pretutindeni cuvîntul cel bun, şi dacă n-ai găsit încă păstorul, în schimb ai şi adunat turma.

— Sumpe oi, monseniore ! Ştii că am plecat de la Paris cu şaisprezece mii de livre şi că săptămîna trecută a trebuit să cer să mi se trimită încă pe atît ? Jason era pe lîngă mine un calic. Aş vrea ca toată lîna asta de aur să nu mi se irosească printre degete, adăugă contele de Poitiers, încreţindu-şi uşor pleoapele ca să-l poată privi drept în ochi pe cardinal.

Acesta, care pe căi ocolite trăsese mari foloase din bănetul împrăştiat de contele de Poitiers, se făcu a nu lua în seamă aluzia, dar răspunse :

[1] În 1303, ministrul de justiţie Nogaret, însoţit de Colonna, l-au arestat, din ordinul lui Filip cel Frumos, pe papa Bonifaciu al VIII-lea care se refugiase la Anagni.

— Cred că Napoléon Orsini şi Albertini de Prato, ba poate chiar şi Guillaume de Longis, cel care a fost înaintea mea cancelar al regelui Neapolei, ar putea fi lesne cîştigaţi... Face să plăteşti ca să eviţi o schismă.

Poitiers se gîndi : „A folosit banii pe care i-a luat de la noi ca să-şi cumpere trei voturi ale italienilor. Nu e prost".

Cît despre Caetani, cu toate că făcea mai departe pe neînduplecatul, poziţia lui nu mai era aşa de tare de cînd fuseseră descoperite îndeletnicirile sale vrăjitoreşti şi încercarea de a curma prin făcătură viaţa regelui Franţei şi a contelui de Poitiers însuşi. Fostul templier Evrard, un smintit de care Caetani se slujise pentru matrapazlîcurile sale diavoleşti, trăncănise cam prea mult înainte de a se da pe mîna dregătorilor regelui...

— Ţin în rezervă afacerea asta, spuse contele de Poitiers. Mirosul rugului ar putea, la vremea potrivită, să-l mai moaie pe monseniorul Caetani.

La gîndul de a vedea un alt cardinal ars de viu, un foarte uşor surîs miji într-ascuns pe buzele subţiri ale bătrînului prelat, care adăugă :

— Se pare că Francesco Caetani ar fi uitat cu totul de treburile lui Dumnezeu spre a nu se mai ocupa decît de acelea ale Satanei. N-o fi cumva dînsul cel care, văzînd că nu şi-a atins ţelul cu vrăjitoria, a pus de l-a omorît pe rege, fratele măriei tale, prin otravă ?

Contele de Poitiers înălţă din umeri.

— De fiecare dată cînd moare un rege, se spune că a fost otrăvit, răspunse el. Aşa s-a vorbit de bunicu-meu Ludovic al VIII-lea ; aşa s-a vorbit şi de tatăl meu, Dumnezeu să-l odihnească... Frate-meu avea o sănătate cam şubredă. Dar, în sfîrşit, trebuie să ne gîndim şi la asta.

— Mai rămîne, se întoarse Duèze la vorba lui dinainte, al treilea partid, căruia i se zice provensal, din pricina celui mai neastîmpărat dintre noi, cardinalul de Mandagout...

Acest ultim partid nu număra decît şase cardinali, de obîrşie felurită : meridionali, ca fraţii Bérenger Frédol, se găseau alături de normanzi şi de un fiu al provinciei Quercy, cum era Duèze însuşi.

Aurul cu care-i ghiftuise Filip de Poitiers îi făcuse mai înţelegători la argumentele politicii franceze.

— Sîntem cei mai mărunți, cei mai slabi, spuse Duèze, dar fără voturile noastre nimeni nu poate obține majoritatea necesară. Și deoarece gasconii și italienii nu vor să audă nici unii nici alții de un papă care ar ieși din rîndurile lor, atunci, monseniore...

— Atunci, va trebui ales un papă dintre voi, nu-i așa ?

— Asta mi-e convingerea, monseniore, convingerea neclintită. Am spus-o chiar de la moartea lui Clément. N-am fost ascultat ; unii au crezut firește că trag spuza pe turta mea, căci numele meu a fost într-adevăr pomenit, fără să vreau. Dar curtea Franței n-a avut niciodată mare încredere în mine.

— Asta, fiind sfinția ta erai sprijinit cam prea fățiș de curtea din Neapole.

— Și dacă n-aș fi fost sprijinit de nimeni, cine m-ar fi luat vreodată în seamă ! Nu rîvnesc la altceva, crede-mă, monseniore, decît să văd că se face iar puțină rînduială în treburile creștinătății, care stau foarte rău ; sarcina va fi grea pentru viitorul urmaș al sfîntului Petru.

Contele de Poitiers își prinse fața în mîinile sale lungi și rămase cîteva clipe pe gînduri.

— Crezi, monseniore, întrebă el, că italienii, dacă li s-ar face pe plac și nu s-ar alege un papă gascon, se vor învoi ca Sfîntul Scaun să rămînă la Avignon, iar gasconii în schimb, satisfăcuți cu privire la Avignon, ar putea să renunțe la candidatul lor, trecînd de partea voastră ?

Ceea ce, altminteri spus, însemna : „Dacă sfinția ta, monseniore Duèze, ai ajunge papă cu sprijinul meu, te angajezi hotărît să păstrezi actuala reședință a papalității ?"

Duèze înțelese foarte bine.

— Aceasta ar fi, monseniore, o soluție înțeleaptă.

— Am să țiu seamă de prețioasa părere a sfinției tale, spuse Filip de Poitiers ridicîndu-se, spre a pune capăt audienței.

Îl însoți pe cardinal pînă la ușă.

Clipa în care doi bărbați pe care vîrsta, înfățișarea, experiența și îndeletnicirile par să-i despartă, se recunosc a fi făcuți din același aluat și ghicesc că între dînșii poate naște o colaborare și o prietenie, clipa aceasta depinde mai mult de unele potriviri tainice ale soartei decît de cuvintele ce și le spun.

Cînd Filip se plecă să sărute inelul cardinalului, acesta şopti :

— Ai putea fi, monseniore, un regent foarte bun.

Filip îşi îndreptă spinarea. „Ştia oare, îi trecu prin minte, că tot timpul nu mă gîndeam decît la asta ?" Şi răspunse :

— N-ai fi şi sfinţia ta un foarte bun papă ?

Şi nu se putură opri să-şi surîdă discret, bătrînul prelat cu un fel de dragoste părintească, tînărul prinţ cu o prietenoasă smerenie.

— Ţi-aş fi îndatorat, adăugă Filip, dacă ai păstra taina în privinţa ştirii grave pe care mi-ai adus-o, pînă ce ea va fi anunţată în auzul tuturor.

— Aşa voi face, monseniore, ca să-ţi împlinesc dorinţa.

Rămas singur, contele de Poitiers nu avu nevoie decît de cîteva clipe de gîndire. Apoi, îl chemă pe primul său şambelan.

— Adam Héron, întrebă el, nici o ştafetă n-a sosit de la Paris ?

— Nu, monseniore.

— Atunci, porunceşte să fie închise toate porţile Lyonului.

IV

SĂ NE ŞTERGEM LACRIMILE

În dimineaţa aceea, populaţia din Lyon a fost lipsită de legume. Căruţele zarzavagiilor fuseseră oprite dincolo de bariere, şi gospodinele făceau gură în faţa tarabelor goale. Singurul pod, cel de pe Saône, căci podul peste Rhône nu fusese încă terminat, era închis de un pîlc de oşteni. Dacă nu puteai intra în Lyon, nici de ieşit nu aveai cum. Cete de negustori italieni, de călători, de călugări pribegi, îngroşate de o mulţime de gură-cască şi de haimanale, se îmbulzeau în jurul porţilor oraşului şi cereau explicaţii. Straja răspundea scurt la toate întrebările : „Poruncă de la contele de Poitiers !" cu aerul acela distant, plin de ifos, pe care şi-l iau slujbaşii cîrmuirii cînd au de aplicat o măsură al cărei rost nu-l ştiu nici ei. Se auzeau glasuri :

— Dar mi-e fata bolnavă la Fourvière...
— Șopronul meu din Saint-Just a ars ieri pe la chindii...
— Ispravnicul de la Villefranche are să-mi scoată lucrurile din casă dacă nu-i duc azi banii de bir...

Straja o ținea una :

— Poruncă de la contele de Poitiers !

Iar cînd îmbulzeala se făcea mai tare, armășeii regelui începeau să-și ridice ghioagele.

În oraș umblau zvonuri ciudate.

Unii ziceau că are să fie război. Dar cu cine ? Nimeni nu putea să spună. Alții ziceau că o încăierare sîngeroasă se încinsese în timpul nopții lîngă mănăstirea Augustinilor, între oștenii regelui și oamenii cardinalilor italieni. Se auziseră tropote de cai. Ți se dădea pînă și numărul morților. Dar la mănăstirea Augustinilor domnea bună pace.

Foarte neliniștit, arhiepiscopul Pierre de Savoie, se întreba dacă nu cumva erau pe cale să se repete întîmplările dinainte de 1312 și dacă nu va fi silit să părăsească, în folosul arhiepiscopului de Sens, scaunul de primat al Galiei, singura prerogativă pe care o putuse păstra după alipirea Lyonului la coroana Franței. Trimisese pe unul din canonicii săi pentru a afla ce se întîmplă : dar acesta, ducîndu-se la contele de Poitiers, dăduse acolo peste un scutier amabil și mut. Iar arhiepiscopul se aștepta să primească un ultimatum.

Printre cardinalii găzduiți pe la diverse așezăminte bisericești, teama nu era mai mică, ba aducea chiar a spaimă. Nu li se pregătește iar o capcană, întocmai ca la Carpentras ? Dar, de data asta, cum să fugă ? Emisarii alergau de la mănăstirea Augustinilor la cea a Cordelierilor și de la mănăstirea Iacobinilor la cea a Șartrezilor. Cardinalul Caetani își repezise omul de încredere, abatele Pierre, la Napoléon Orsini, la Albertini de Prato, la Flisco, singurul spaniol printre ei, ca să le spună acestor prelați :

— Vedeți unde am ajuns ! V-ați lăsat ademeniți de contele de Poitiers. El s-a jurat că nu ne va prigoni și că nu vom fi nici măcar siliți să intrăm într-o încăpere cu ușile păzite pentru a vota ; că vom fi pe deplin slobozi. Și acum iată că ne închide în Lyon.

Pe Duèze însuși veniră să-l vadă doi din colegii săi provensali, cardinalul de Mandagout și Bérenger Frédol, cel mai vîrstnic dintre frații cu acest nume. Dar Duèze făcu pe omul

picat din cer, zicînd că e absorbit de lucrările sale teologice şi că habar n-are de nimic. În vremea asta, într-o chilie de lîngă apartamentul cardinalului, Guccio Baglioni dormea ca un bolovan, nefiind în stare nici să viseze că de la el se trăgea o atare panică.

De un ceas, domnul de Varay, pîrgar al Lyonului şi trei din colegii săi, veniţi să ceară explicaţii în numele adunării orăşeneşti, tropăiau nerăbdători în sala de aşteptare a contelui de Poitiers.

Acesta ţinea sfat cu uşile închise ; se aflau acolo slujitorii săi cei mai apropiaţi şi înalţii ofiţeri care îl însoţeau la Lyon.

În cele din urmă, draperiile fură date în lături şi contele de Poitiers se ivi, urmat de sfetnicii săi. Aveau toţi înfăţişarea gravă a unor bărbaţi care luaseră o importantă hotărîre politică.

— A, domnul Varay ! Ai picat la timp, şi dumneavoastră, pîrgari ai Lyonului, de asemenea, spuse contele de Poitiers. Vă vom putea astfel înmîna chiar acum mesajul pe care ne pregăteam să vi-l trimitem. Domnule Mille, binevoieşte a-i da cetire.

Mille de Noyers, pravilist, judecător la Înalta Curte şi mareşal al ţinuturilor din răsărit sub domnia lui Filip cel Frumos, desfăcu sulul de pergament şi ceti :

Către toţi judeţii, seneşalii şi pîrgarii oraşelor. Vă aducem la cunoştinţă marea jale ce ne-a cuprins de pe urma morţii preaiubitului nostru frate, regele şi stăpînul nostru Ludovic al Zecilea pe care Dumnezeu l-a răpit dragostei supuşilor săi. Dar firea omenească e astfel făcută ca nimeni să nu poată trece de sorocul ce i-a fost ursit. De aceea am hotărît să ştergem lacrimile noastre, să ne rugăm împreună cu voi lui Cristos pentru sufletul său, şi să ne grăbim a lua în mîna noastră ocîrmuirea regatului Franţei şi regatului Navarrei pentru ca drepturile lor să nu se prăpădească, şi pentru ca supuşii acestor două regate să trăiască fericiţi sub scutul dreptăţii şi al păcii.

Regentul celor două regate, prin graţia lui Dumnezeu.

FILIP

După ce trecu prima clipă de uimire, domnul Varay se apropie de îndată să sărute mîna contelui de Poitiers, şi ceilalţi pîrgari îi urmară, fără nici o ezitare, pilda.

Regele murise. Vestea era prin ea însăşi destul de uluitoare pentru ca vreunul să se gîndească, cel puţin cîteva minute, să mai pună întrebări. În lipsa unui moştenitor major, părea foarte firesc ca fratele cel mai vîrstnic al suveranului să preia puterea. Pîrgarii nu aveau nici cea mai mică îndoială că hotărîrea fusese luată la Paris de Adunarea pairilor.

— Puneţi, vă rog, pristavii să bată toba prin oraş şi să cetească acest mesaj, porunci Filip de Poitiers, după care porţile vor fi deschise numaidecît.

Apoi, adăogă :

— Domnule Varay, eşti tare în negoţul de postăvuri ; îţi voi fi îndatorat dacă-mi faci rost de douăzeci de mantii negre, să fie ţinute în sala mea de aşteptare, ca să le pună pe dînşii cei care vor veni să-mi prezinte condoleanţe.

Şi le făcu semn pîrgarilor să-şi vadă de treabă.

Primele sale două acte prin care lua în mînă cîrma ţării erau îndeplinite. Se proclamase regent cu ajutorul oamenilor săi de casă, care deveneau totodată şi sfetnici ai cîrmuirii. Era pe cale să fie recunoscut de oraşul Lyon în care îşi avea reşedinţa. Acum dădea zor să dobîndească această recunoaştere în ţara toată şi să pună astfel Parisul în faţa unui fapt împlinit. Izbînda depindea de repeziciunea cu care avea să acţioneze.

Copiştii se şi apucaseră să reproducă în numeroase exemplare proclamaţia lui, iar olăcarii îşi pregăteau caii pentru a o duce în toate provinciile.

De îndată ce se deschiseră porţile Lyonului, ei porniră în goană, încrucişîndu-se cu trei ştafete ce fuseseră oprite de dimineaţă dincoace de Saône. Primul dintre curierii aceştia aducea o scrisoare a contelui de Valois, care se dădea drept regent ales de consiliul de coroană şi-i cerea lui Filip încuviinţarea pentru ca această alegere să devină efectivă. „Sînt încredinţat că vei voi să mă ajuţi în sarcina mea, pentru binele regatului, şi-mi vei da cît mai repede consimţămîntul, ca bun şi prea iubit nepot ce-mi eşti."

Al doilea mesaj venea din partea ducelui de Burgundia, care cerea şi el regenţa în numele nepoatei sale, micuţa Jeanne de Navarra.

În sfîrşit, contele d'Evreux îl înştiinţa pe Filip de Poitiers că pairii nu fuseseră chemaţi să-şi spună cuvîntul după datină, şi că graba lui Charles de Valois de a lua cîrma ţării nu se

întemeia pe nici o lege şi nici pe învestitura vreunei adunări legiuite.

Contele de Poitiers ţinea sfat cu ai săi, fără întrerupere. Aceştia, începînd cu conetabilul Franţei, Gaucher de Châtillon, căpetenia oştilor încă din 1302, şi care nu ierta caraghioasa campanie a „oastei înnoroiate" pe care trebuise s-o ducă vara trecută în Flandra, erau potrivnici ai politicii urmată vreme de optsprezece luni de Aiurit şi de contele de Valois. Cumnatul conetabilului, Mille de Noyers, împărtăşea părerile acestuia. Pravilistul Raoul de Presles, după ce slujise atîţia ani pe Regele de Fier, îşi văzuse averile confiscate, în timp ce prietenul său Enguerrand de Marigny era spînzurat, şi el însuşi pus la cazna, cu capul vîrît în apă, fără să i se fi putut smulge mărturisiri ; rămăsese de pe urma asta cu necurmate dureri de stomac şi cu o ură neîmpăcată faţă de fostul împărat al Constantinopolei. Îşi datora contelui de Poitiers scăparea şi întoarcerea la dregătoriile sale.

Astfel, în jurul acestuia se înjghebase un soi de partid de opoziţie, alcătuit din supravieţuitorii marilor sfetnici ai lui Filip cel Frumos. Nici unul nu vedea cu ochi buni ambiţiile contelui de Valois, nici nu dorea ca ducele de Burgundia să se amestece în treburile coroanei. Se minunau de repeziciunea cu care lucrase tînărul prinţ şi îşi puneau în el toate speranţele.

Poitiers scrise lui Eudes de Burgundia şi lui Charles de Valois, fără să pomenească de scrisorile lor, ca şi cum nici nu le-ar fi primit, pentru a-i înştiinţa că se socotea regent, conform rînduielilor din vechime, şi că va aduna sfatul pairilor spre a întări această situaţie, de îndată ce va fi cu putinţă.

În acelaşi timp, numi nişte împuterniciţi care să meargă prin oraşele mai de seamă ale regatului spre a lua în primire posturile de comandă în numele său. Plecară astfel într-o singură zi cîţiva dintre cavalerii săi — care aveau să-i fie mai tîrziu „cavaleri însoţitori" — ca Regnault de Lor, Thomas de Marfontaine şi Guillaume Courteheuse. Îi păstră lîngă dînsul pe Anseau de Joinville, fiul marelui Joinville, şi pe Henry de Sully.

În timp ce clopotele tuturor bisericilor vesteau moartea lui Ludovic al X-lea, Filip de Poitiers avu o lungă consfătuire cu Gaucher de Châtillon. Conetabilul Franţei lua parte, de drept, la toate adunările ocîrmuirii, Camera Pairilor, Marele Consiliu, Consiliul Restrîns. Filip îi ceru deci lui Gaucher să meargă

la Paris pentru a vorbi în numele său şi a se împotrivi, pînă va veni el însuşi, încercărilor lui Charles de Valois ; pe de altă parte, conetabilul va vedea dacă are în mînă trupele de lefegii ai capitalei, şi mai ales pîlcul arcaşilor.

Căci, spre mirarea şi apoi spre încuviinţarea sfetnicilor săi, noul regent hotărîse să rămînă deocamdată la Lyon.

— Nu trebuie să lăsăm neisprăvite treburile începute, spusese el. Cel mai de seamă lucru pentru ţară e să aibă un papă, şi vom fi cu atît mai tari cînd îl vom fi făcut noi.

Dădu zor să-şi pună semnătura pe contractul de logodnă între fiică-sa şi prinţişorul de Vienne. La prima vedere, aceasta nu avea nici o legătură cu alegerea pontificală, şi totuşi, în mintea lui Filip, era legată de ea. Încuscrirea cu prinţul de Vienne, care domnea peste toate ţinuturile de la sud de Lyon, şi ţinea în mîna lui drumul Italiei, era o piesă în jocul său. Cardinalii, dacă le-ar veni poftă să-i scape printre degete, n-ar putea să se refugieze într-acolo. Pe deasupra, această logodnă ar întări poziţia sa de regent ; prinţul de Vienne trecea în tabăra lui, avînd bune motive să nu-l părăsească.

Din pricina doliului, contractul fu semnat fără petrecerile obişnuite, în zilele care urmară

Totodată, Filip de Poitiers intră în vorbă cu cel mai puternic baron de prin părţile acelea, contele de Forez, de altminteri cumnat al prinţului de Vienne, şi care stăpînea malul drept al Rhônului.

Jean de Forez luase parte la campaniile din Flandra, îl reprezentase de mai multe ori pe Filip cel Frumos la curtea papală şi lucrase temeinic pentru alipirea oraşului Lyon la coroana Franţei. De vreme ce se întorcea la politica tatălui său, contele de Poitiers ştia că se poate bizui pe el.

La 16 iunie, contele de Forez îndeplini un gest foarte spectaculos. Îşi făcu în chip solemn închinarea în faţa lui Filip, ca seniorului mai mare peste toţi seniorii Franţei, recunoscîndu-l astfel ca pe deţinătorul puterii regale.

A doua zi, contele Bermond de la Voulte, al cărui domeniu de la Pierregourde se afla sub puterea seneşalului de Lyon, îşi puse mîinile în mîinile contelui de Poitiers şi-i făcu jurămînt de credinţă cu aceeaşi pompă.

Contelui de Forez, Poitiers îi ceru să ţină gata, într-ascuns, şapte sute de oşteni. De acum încolo, cardinalii nu vor mai putea ieşi din oraş.

Dar de aici și pînă la alegerea unui papă, mai era cale lungă. Tocmelile băteau pasul pe loc. Simțind că regentul era grăbit să se întoarcă la Paris, cardinalii italieni se arătau tot mai dîrji. „Va obosi înaintea noastră", ziceau ei. Puțin le păsa de halul de tragică anarhie în care se afundau treburile bisericii.

Filip de Poitiers avu mai multe întrevederi cu cardinalul Duèze care-i apărea în chip hotărît ca omul cel mai deștept din conclav, expertul cel mai clarvăzător și totodată cel mai imaginativ în materie religioasă, cel mai nimerit administrator al creștinătății în ceasul greu prin care trecea.

— Erezia, monseniore, înflorește cam peste tot, zicea cardinalul cu glasul său spart, tulburător. Și cum ar putea fi altfel, cu pilda pe care o dăm ? Diavolul se folosește de zîzaniile noastre pentru a semăna sămînța sa blestemată. Dar nicăieri ca în eparhia Toulouse nu crește mai vîrtos buruiana ereziei. Vechi pămînt de răzmeriță și de visuri urîte ! Va trebui ca viitorul papă să spargă această eparhie prea mare, anevoe de cîrmuit, în cinci episcopii, fiecare din ele dată pe mînă nesovăitoare.

— Ceea ce ar aduce, răspunse contele de Poitiers, multe venituri noi, asupra cărora, bineînțeles, visteria Franței ar percepe anatele cuvenite. Ai avea ceva împotrivă ?

— Nicidecum.

Anate, numeau cei de pe atunci dreptul regal de a lua veniturile primului an al unei noi dregătorii eclesiastice. Lipsa unui papă împiedica să se purceadă la crearea acestor noi venituri, din care pricină visteria se afla la mare ananghie, fără a mai pomeni de neputința ei aproape totală de a încasa rămășițele de biruri ale bisericii, clerul profitînd de situație spre a ridica tot felul de greutăți, de neînlăturat atîta vreme cît tronul sfîntului Petru rămînea gol.

La drept vorbind, cînd Filip și Duèze cercetau viitorul, unul ca regent și celălalt ca eventual pontif, primele griji ale amîndurora erau de ordin financiar.

În urma răscoalelor feudale, a răzvrătirii din Flandra, a răzmeriței nobililor din Artois și a strălucitelor acțiuni inspirate de Charles de Valois, visteria regală nu era numai secată, ci și înglodată în datorii pentru mai mulți ani.

Visteria pontificală, după doi ani de conclav rătăcitor, nu se afla într-o stare mai bună ; iar dacă preasfinții cardinali

se vindeau așa de scump prinților lumii acesteia, e pentru că mulți dintre ei nu aveau alte mijloace de trai decît negoțul cu voturile lor.

— Amenzile, monseniore, amenzile, îl sfătuia Duèze pe tînărul regent. Pedepsește-i cu amenzi pe cei ce se țin de răutăți, și cu cît vor fi mai avuți, cu atît să-i pedepsești mai greu. Dacă cel ce calcă legea are o sută de livre, ia-i din ele douăzeci. Dacă are însă o mie, ia-i cinci sute, iar dacă are o sută de mii i-ai aproape tot. Vei avea astfel trei foloase : mai întîi venitul va fi mai mare, apoi, lipsit de puterea lui, răufăcătorul nu va mai fi în stare să se țină de blestemății, și în sfîrșit, săracii, care alcătuesc marea mulțime, vor fi de partea ta și vor avea încredere în dreptatea măriei tale.

Filip de Poitiers zîmbi.

— Aceste propuneri foarte înțelepte, monseniore, sînt potrivite pentru justiția regală care se slujește de puterea seculară, răspunse el. Dar pentru a însănătoși finanțele bisericii, nu prea văd...

— Amenzile, amenzile, repetă Duèze. Să punem bir pe păcate ; va fi un izvor nesecat de venituri. Omul e păcătos din fire, dar mai curînd gata să se pocăiască deschizîndu-și inima decît să se pocăiască deschizîndu-și punga. Mai amarnic se va căi de păcatele sale și mai mult se va feri să cadă iar în stricăciunile sale dacă va plăti o taxă pentru iertarea noastră. Cine vrea să se îndrepte, trebue să plătească o amendă dreaptă.

„Nu cumva glumește ?" se gîndi Poitiers care, cunoscîndu-l tot mai mult pe Duèze, descoperea pornirea cardinalului curiei papale spre paradox și șiretenie.

— Și pe care păcate ai vrea să pui bir, monseniore ? întrebă el ca și cum ar intra în joc.

— Mai întîi pe acelea săvîrșite de călugări. Să începem prin a ne îndrepta noi înșine înainte de a purcede la îndreptarea altora. Sfînta noastră biserică e prea îngăduitoare cu încălcările și lipsurile de tot felul. Astfel, călugăria și preoția nu pot fi încredințate unor oameni schilozi sau pociți. Or, vedeam deunăzi pe lîngă cardinalul Caetani, un oarecare preot Pierre, care are doi policari la mîna dreaptă.

„O mică perfidie la adresa vechiului nostru vrăjmaș", își zise Poitiers.

— Am cercetat cum stau lucrurile, urmă Duèze. Se pare că şchiopii, ciungii, eunucii care-şi ascund meteahna sub o rasă de călugăr şi trag foloase de pe urma bisericii, sînt puzderie. Ne vom apuca oare să-i izgonim din sînul nostru, fără a-i îndrepta cu asta, să-i aducem la sărăcie şi poate chiar să-i împingem spre ereticii din Toulouse sau spre alte tagme religioase ? Să-i lăsăm mai curînd să se răscumpere ; cine zice răscumpărare, zice plată.

Bătrînul prelat era foarte serios. Cu închipuirea aţîţată din clipa cînd îl văzuse pe preotul Pierre, înjghebase în ultimele nopţi un întreg sistem foarte amănunţit asupra căruia se gîndea să întocmească un memoriu pe care-l va supune, spunea el smerit, viitorului papă.

Era vorba de înfiinţarea unui tribunal ecleziastic, pentru a aduce Sfîntului Scaun venituri din scrisorile de iertare asupra păcatelor de orice fel. Preoţii schilozi vor putea scăpa plătind cîteva livre de fiecare deget lipsă, o sumă îndoită pentru un ochi pierdut, atîta pentru un testicul şi atîta pentru amîndouă. Cel care se va fi scopit singur trebuia să plătească un preţ mai mare. De la beteşugurile trupului, Duèze trecea la cele ale sufletului. Bastarzii care-şi ascunseseră taina naşterii la hirotonisirea lor, cei care s-au călugărit deşi erau însuraţi, cei care se însurau într-ascuns după ce intrau în tagma călugărilor, practică destul de răspîndită, cei care trăiau necununaţi cu o femeie, cei care ţineau două neveste, incestuoşii sau sodomiţii, toţi erau taxaţi pe măsura păcatelor lor. Călugăriţele care se vor fi curvăsărit cu mai mulţi bărbaţi înăuntrul sau în afara mănăstirilor lor vor fi supuse unei răscumpărări deosebit de costisitoare.

Dacă înfiinţarea acestui tribunal al păcatelor nu va aduce două sute de mii de livre în primul an, vreau să fiu...

Vroia să zică „să fiu ars" ; dar se opri la timp.

Poitiers se gîndea : „Asta barim dacă e ales, am scăpat de grija finanţelor papale".

Dar, cu toate vicleşugurile lui Duèze şi cu tot sprijinul pe care i-l dădea Poitiers în taină, conclavul bătea mai departe pasul pe loc.

Veştile de la Paris erau destul de proaste. Gaucher de Châtillon, cot la cot cu contele d'Evreux şi cu Mahaut d'Artois, se sileau să ţină în frîu ambiţiile lui Charles de Valois.

Acesta locuia totuși la palatul regal, unde o ținea pe regina Clémence la cheremul său ; cîrmuia țara după plac și trimitea în provincii porunci care se băteau cap în cap cu cele trimise de Poitiers de la Lyon. Pe de altă parte, ducele de Burgundia sosise la Paris în ziua de 16 iunie, pentru a cere să i se recunoască drepturile ; se știa sprijinit de vasalii imensului său ducat. Franța avea deci trei regenți. Această stare de lucruri nu putea să dureze mult, și Gaucher îl ruga stăruitor pe Filip să se întoarcă la Paris.

În ziua de 27 iunie, după un consiliu restrîns la care luară parte contele de Forez și contele de la Voulte, tînărul prinț se hotărî să pornească la drum cît mai repede și dădu poruncă să se adune convoiul cu tot calabalîcul escortei sale. Totodată, amintindu-și că nici o slujbă solemnă nu fusese încă celebrată pentru odihna sufletului fratelui său, porunci să fie înălțate rugăciuni a doua zi, înainte de plecarea sa, în toate parohiile orașului. Toți slujitorii bisericii, mari și mici, trebuiau să fie de față, pentru a-și uni rugile lor cu ale regentului.

Cardinalii, mai cu seamă cardinalii italieni, nu mai puteau de bucurie. Filip de Poitiers era nevoit să părăsească Lyonul fără să-i fi îngenuncheat.

— Își ascunde fuga sub mărețele slujbe de doliu, spuse Caetani, dar o ia totuși din loc, blestematul ! Își închipuie că ne are în mînă ! Nici o lună nu va trece, credeți-mă, și vom fi iar la Roma !

V

PORȚILE CONCLAVULUI

Cardinalii sînt personaje de vază care n-ar putea fi amestecate cu plevușca măruntă a clerului. Contele de Poitiers poruncise să le fie rezervată, pentru slujba de pomenire a lui Ludovic al X-lea, biserica mănăstirii fraților dominicani, numită biserica Iacobinilor, cea mai frumoasă, cea mai încăpătoare după catedrala arhiepiscopală Sfîntul Ioan, și de asemenea cea cu zidurile mai tari. Cardinalii nu văzură în această

alegere decît un omagiu firesc adus unor înalte feţe bisericeşti. Nici unul nu lipsi de la ceremonie.

Nu se aflau acolo decît douăzeci şi patru şi totuşi biserica era plină, căci fiecare cardinal venise înconjurat de toată curtea lui, capelan, secretar, vistiernic, diaci, paji, valeţi, slugile care duceau trena sau cele care călcau înaintea lui cu făcliile ; aproape şase sute de inşi adunaţi laolaltă între stîlpii groşi de piatră albă.

Rareori o slujbă funebră a fost ascultată cu mai puţină reculegere. Era pentru întîia oară după mai multe luni cînd cardinalii, care trăiau fiecare cu grupul lui în reşedinţe separate, se regăseau împreună. Unii nu se mai văzuseră de aproape doi ani. Se supravegheau unii pe alţii, trăgînd cu coada ochiului şi fiecare comenta gesturile şi înfăţişarea celuilalt.

— Aţi văzut ? se auzea şuşotind. Orsini l-a salutat pe Frédol cel tînăr... Stefaneschi a stat de vorbă cam mult cu Mandagout. Se apropie oare de provensali ? Dar Duèze arată destul de rău ; e tare îmbătrînit.

Într-adevăr, silindu-se să-şi domolească mersul ţopăit de moşneag tînăr, Jacquez Duèze înainta cu paşi rari, abia răspunzînd celor ce-l salutau, ca un om căruia nu-i mai pasă de treburile lumii acesteia.

Guccio Baglioni, în ţinută de paj, făcea parte din suita lui. Trecea drept unul care venea de-a dreptul de la Siena şi nu ştia decît italieneşte.

„Poate că aş fi făcut mai bine, îşi zicea Guccio, dacă mă duceam să mă pun sub oblăduirea contelui de Poitiers. Astăzi aş fi plecat, fără îndoială, cu dînsul la Paris şi aş fi putut să mă interesez de Maria de la care nu mai am veşti de atîtea zile. Pe cînd aşa, iată-mă la cheremul acestui bătrîn vulpoi, căruia i-am făgăduit bani de la unchiul meu, dar care nu va face nimic pentru soarta mea înainte de a fi sosit banii. Şi unchiu-meu nu-mi răspunde... Şi se vorbeşte că la Paris e zăpăceală mare... Maria, Maria, frumoasa mea Maria ! Nu va crede oare că am părăsit-o ? Nu cumva astăzi mă urăşte ? Ce-or fi făcut din ea ?"

O vedea închisă de fraţii ei la Cressay, sau în vreo mănăstire pentru fete pocăite. „Dacă mai trece aşa o săptămînă, fug la Paris."

De cîteva ori, Duèze întoarse capul privind îndărăt cu un aer neașteptat de atent.

— Vă e teamă de ceva, monseniore ?

— Nu, nu mă tem de nimic, răspunse cardinalul, apucîndu-se iar să-și cerceteze pe furiș vecinii.

Cu fața trasă, întretăiată de un nas lung și coroiat, cu părul fluturînd ca niște flăcări albe în jurul tichii roșii, temutul cardinal Caetani nu-și ascundea triumful. În mintea sa, catafalcul, simbol al morții lui Ludovic al X-lea, era în mintea lui efectul păpușii de ceară străpunsă de ace asupra căreia pusese să se facă vrăji. Privirile pe care le schimba cu cei din suita lui, preotul Pierre, fratele Bost și diacul Andrieu, secretarul său, erau priviri victorioase. Îi venea să le spună tuturor celor de față : „Iată, domnilor, ce ți se întîmplă cînd îți atragi răzbunarea Caetanilor, care erau puternici încă pe vremea lui Iuliu Cezar".

Cei doi frați Colonna, cu bărbiile groase și rotunde brăzdate de gropițe, aveau aerul unor războinici deghizați în cardinali.

Contele de Poitiers nu făcuse economie de cîntăreți în strană. Se aflau acolo pe puțin o sută care-și înălțau glasurile susținute de orgile ale căror foale erau mînuite cu putere de patru oameni. O muzică regească își rostogolea tunetele sub bolți, umplea aerul de vibrații, învăluia mulțimea. Diacii mărunți puteau să flecărească fără teamă între dînșii, pajii să facă haz bătîndu-și joc de stăpînii lor. Nu era chip să prinzi o vorbă din ce se spunea la trei pași, și mai puțin încă să pricepi ce se petrecea în fața ușilor.

Slujba se isprăvi ; orgile și cîntăreții tăcură ; canaturile uriașului portal fură deschise. Nici o lumină însă nu pătrunse în biserică.

Urmă o clipă de uimire, ca și cum în timpul ceremoniei o minune ar fi întunecat soarele ; apoi cardinalii pricepură, și strigăte mînioase izbucniră. Un zid proaspăt terminat închidea ușa principală ; cît ținuse slujba, regentul pusese să se zidească toate ieșirile. Cardinalii erau prizonieri.

O zăpăceală grozavă îi cuprinse pe toți ; prelați, canonici, preoți, valeți, amestecați unii cu alții, alergau încolo și încoace ca niște șobolani în capcană. Pajii, cocoțați unii pe umerii celorlalți, se ridicară pînă la vitralii și strigau :

— Biserica e împresurată din toate părţile de oşteni !

— Ce ne vom face, ce ne vom face ? se tînguiau cardinalii. Regentul ne-a tras pe sfoară.

— Iată de ce ne oferea o muzică aşa de asurzitoare !

— E o ocară adusă bisericii ! Ce-i de făcut ?

— Îl vom afurisi ! ţipă Caetani.

— Şi dacă ne lasă aici să pierim de foame sau pune să ne taie ?

Cei doi fraţi Colonna şi oamenii din tabăra lor se şi înarmaseră cu sfeşnice grele de bronz, cu bănci şi cu toiege de procesiune. hotărîţi să-şi vîndă scump pielea. Italienii şi gasconii se şi luaseră la harţă, învinovăţindu-se unii pe alţii.

— Asta e din vina voastră, strigau cei dintîi. Dacă aţi fi refuzat să veniţi la Lyon ! Ştiam noi bine că ni se pregăteşte o capcană.

— Dacă aţi fi ales pe unul dintr-ai noştri, n-am fi ajuns aici, răspundeau gasconii. A voastră e vina, creştini păcătoşi ce sînteţi !

Erau gata-gata să se încaiere.

O singură uşă nu fusese pe de-a întregul zidită : lăsaseră loc doar cît să treacă un om, dar strîmta deschizătură era înconjurată cu o mulţime de suliţe ţinute în mănuşi de oţel. Suliţele se ridicară şi contele de Forez, în zale, urmat de Bermond de la Voulte şi de cîţiva alţi oşteni înzăuaţi, pătrunse în biserică. Fură întîmpinaţi de o izbucnire de ameninţări şi înjurături grosolane.

Cu mîinile încrucişate pe mînerul săbiei, contele de Forez aştepta să se potolească larma. Era un bărbat zdravăn, curajos, nepăsător la ameninţări ca şi la rugăminţi, foarte supărat de pilda pe care o dădeau cardinalii de doi ani încoace şi gata de orice pentru a împlini poruncile contelui de Poitiers. Faţa lui aspră, brăzdată de cute, apărea prin deschizătura chiverei.

Cînd cardinalii şi slujitorii acestora răguşiră de atîta zbieret, glasul său se ridică, limpede, răspicat, propagîndu-se pe deasupra capetelor, pînă în fundul naosului.

— Domnilor, mă aflu aici din porunca regentului Franţei spre a vă pune în vedere să binevoiţi a vă ocupa de acum încolo numai de alegerea unui papă şi spre a vă face cunoscut că nu veţi ieşi de aici mai înainte ca acest papă să fie ales. Fiecare din cardinali nu va păstra lîngă dînsul decît un ca-

pelan şi doi paji sau dieci după placul său, ca să-l slujească. Toate celelalte persoane pot pleca.

Gasconii şi provensalii nu erau mai puţin furioşi decît italienii.

— Asta-i trădare ! răcnea cardinalul de Pélagrue. Contele de Poitiers ne-a jurat că nu vom fi siliţi nici măcar să ne ţinem adunarea cu uşile închise şi numai cu acest preţ ne-am învoit să-l întîlnim la Lyon.

— Contele de Poitiers, răspunse Jean de Forez, vorbea atunci în numele regelui Franţei. Dar regele Franţei nu mai este şi astăzi vă aduc cuvîntul regentului.

Toată suflarea izbucni într-un glas plin de mînie. Cuvintele de ocară, în italieneşte, în provensală şi în franţuzeşte se amestecau. Cardinalul Duèze se prăbuşise într-un jeţ duhovnicesc, cu mîna pe inimă, ca şi cum bătrîneţile lui nu puteau să îndure o asemenea lovitură, şi se prefăcea a se alătura la protestările celorlalţi cu nişte murmure de neînţeles. Arnaud d'Auch, cardinalul locţiitor de papă, prelat pîntecos şi sîngeriu la faţă, făcu cîţiva paşi spre contele de Forez şi-i spuse pe-un ton ameninţător :

— Domnule, un papă nu poate fi ales în asemenea condiţii, căci dumneavoastră violaţi constituţia lui Grigore al X-lea care obligă conclavul să se adune în oraşul unde a murit papa.

— Vă găseaţi acolo, monseniore, acum doi ani şi v-aţi pierdut vremea fără să fi făcut un papă, ceea ce-i potrivnic constituţiei. Dar dacă din întîmplare ţineţi să fiţi trimişi iar la Carpentras, vă vom duce sub pază bună, în rădvane închise.

— Nu se cade să ne adunăm sub ameninţarea forţei !

— Tocmai de aceea şapte sute de oşteni pe care ni i-au dat căpeteniile oraşului, se află afară, monseniore, pentru paza sfinţiilor voastre, pentru a vă apăra şi a nu lăsa pe nimeni să vă tulbure... aşa cum cere constituţia. Domnul de la Voulte, aci de faţă, şi care-i din Lyon, e însărcinat să vegheze la aceasta. Dumnealui regentul vă mai aduce la cunoştinţă că, dacă în cea de a treia zi, n-aţi ajuns să vă puneţi la unison, nu veţi primi de mîncare decît un singur fel toată ziua, şi, începînd dintr-a noua zi nu veţi mai avea decît pîine şi apă... cum scrie deasemeni în constituţia papei Grigore. Şi în sfîrşit,

dacă nici postul nu vă luminează, regentul va pune să se spargă acoperişul şi vă va lăsa pradă ploilor şi frigului.

Bérenger Frédol îl întrerupse :

— Domnule, făcînd una ca asta vă împovăraţi conştiinţa cu moarte de om, căci sînt printre noi unii care n-ar putea îndura. Vezi-l pe monseniorul Duèze şi aşa destul de prăpădit, şi care ar avea nevoe de îngrijiri.

— A, firește, firește, spuse încetişor Duèze, n-aş putea îndura aşa ceva.

— Lăsaţi-l, nu-i mai vorbiţi degeaba, izbucni atunci Caetani. Vedeţi bine că avem de a face cu nişte fiare puturoase şi cumplite ; dar află, domnule, că în loc să facem un papă, vă vom afurisi, pe voi şi fapta voastră sperjură.

— Dacă cumva aveţi de gînd să ţineţi şedinţa pentru a rosti afurisenii, răspunse liniştit contele de Forez, regentul ar putea, monseniore Caetani, să înainteze conclavului numele unor vrăjitori ce se ţin de farmece ucigaşe şi care ar trebui puşi în fruntea pomelnicului.

— Nu văd deloc, spuse Caetani bătînd numaidecît în retragere, nu văd de loc ce rost are vrăjitoria în treaba asta, devreme ce noi trebue să ne ocupăm de alegerea papei.

— Ei, monseniore, ne înţelegem de minune ; binevoiţi deci a-i scoate de aici pe cei care nu vă sînt de folos, căci nu vom avea destule merinde pentru a hrăni atîtea guri.

Cardinalii înţeleseră că orice împotrivire ar fi zadarnică, şi că omul acesta în zale care le transmitea cu glas tăios poruncile contelui de Pointiers, nu se va lăsa înduplecat.

La spatele lui Jean de Forez, se şi vedeau oştenii cu sulițele în mînă, intrînd unul cîte unul, şi înşiruindu-se în fundul bisericii.

— Trebuie să ne folosim de şiretlicuri fiindcă nu ne putem folosi de forţă, le spuse cu jumătate de glas Caetani cardinalilor italieni. Să ne prefacem a ne supune, deoarece deocamdată nu putem face altceva.

Fiecare îşi alese din suita sa pe cei trei slujitori mai credincioşi, cei despre care îşi închipuia că i-ar putea fi mai buni sfetnici, mai ageri la intrigării sau mai destoinici să-i îngrijească în grelele împrejurări în care se vor afla. Caetani îi păstră lîngă dînsul pe fratele Bost, pe Andrieu, şi pe Pierre, preotul cu doi policari la o mînă, adică oamenii amestecaţi în

farmecele ucigaşe făcute lui Ludovic al X-lea ; ţinea să-i ştie închişi împreună cu el decît în primejdie de a vorbi pentru bani sau dacă ar fi puşi la cazne. Fraţii Colonna reţinură pe lîngă dînşii patru flăcăi, cu nişte pumni de parlagii. Canonici, dieci, masalagii şi purtători de trenă începură să iasă, unul cîte unul, în faţa şirului de oşteni. Stăpînii lor le suflau în treacăt tot felul de recomandări :

— Dă-i de ştire fratelui meu, episcopul... Scrie-i în numele meu vărului meu de Got... Pleacă de îndată la Roma...

În clipa cînd Guccio Baglioni se pregătea să se bage în rîndul celor ce ieşeau, Jacques Duèze îşi întinse mîna osoasă din jilţul în care zăcea dărîmat şi-l apucă pe tînărul italian de zavelcă, şoptindu-i :

— Rămîi, băiatule, rămîi lîngă mine. Sînt sigur că-mi vei fi de mare ajutor.

Duèze ştia din experienţă că puterea banului nu e de lepădat înăuntrul unui conclav ; era pentru dînsul un noroc la care nici nu visase, de a avea aici un reprezentant al băncilor lombarde.

După un ceas, nu mai erau în biserica Iacobinilor decît nouăzeci şi şase de oameni, sorţiţi să rămînă acolo atîta vreme cît douăzeci şi patru dintre ei nu se vor fi înţeles să aleagă pe unul singur. Înainte de a părăsi biserica, oştenii căraseră maldăre de paie spre a le aşterne culcuş, de-a dreptul pe lespezile de piatră, celor mai puternici prelaţi ai lumii acesteia. Aduseseră şi cîteva lighene, ca să se poată spăla, şi apă în ulcioare mari, să le stea la îndemînă. Sub ochii contelui de Forez, zidarii isprăviseră de zidit ultima ieşire, nelăsînd la jumătatea peretelui decît un pătrăţel deschis, un ochi de geam cît să treacă prin el mîncarea, dar nu îndeajuns ca să poată trece un om. De jur împrejurul bisericii oştenii îşi luaseră iar locurile de strajă, aşezaţi din trei în trei stînjeni unul de altul şi pe două rînduri, un rînd cu spatele la perete şi privind spre oraş, un rînd întors spre biserică, cu ochii la vitralii.

Către amiază, contele de Poitiers luă drumul Parisului. Ducea cu dînsul pe prinţul de Vienne şi pe prinţişorul care va trăi de acum încolo la curtea lui, pentru a se obişnui cu logodnica sa de cinci ani.

La ora aceea, cardinalii primiră întîiul lor prînz ; deoarece era zi de post, nu li se dădu carne.

VI

DE LA NEAUPHLE LA SAINT-MARCEL

I

Într-o dimineață de pe la începutul lui iulie, cu mult înaintea zorilor, Jean de Cressay intră în odaia surorii sale. Rotofeiul tînăr ținea în mînă o lumînare care fumega ; își spălase barba și pusese pe dînsul cea mai bună tunică de călărie din cîte avea.

— Scoală-te, Maria, îi spuse. Pleci în dimineața aceasta. Pierre și cu mine te vom însoți.

Tînăra fată se ridică în capul oaselor.

— Să plec... Cum așa ? Chiar în dimineața asta trebuie să plec ?

Îi era mintea încețoșată de somn și-l privea țintă pe fratele său, cu ochii ei mari de un albastru-închis, fără să priceapă. Își resfiră pe umeri, cu un gest obișnuit, părul lung, des și mătăsos, prin care treceau răsfrîngeri aurii.

Jean de Cressay se uita morocănos la frumusețea surorii sale, ca și cum această frumusețe ar fi fost un păcat.

— Fă-ți o legătură din toate boarfele tale, căci nu te mai întorci pe aici așa de curînd.

— Dar unde mă duceți ? întrebă Maria.

— Ai să vezi.

— Dar ieri... de ce nu mi-ați spus nimic despre asta ?

— Ca să ai timp să ne mai faci o boroboață, așa cum te pricepi ? Haide, grăbește-te ; vreau să fim plecați înainte de-a apuca să ne vadă șerbii noștri. Destulă ocară ne-ai făcut ; nu-i nevoie să le mai dăm prilej de trăncăneală.

Maria nu răspunse. De o lună încoace familia nu se purta altfel cu ea și nici nu-i vorbea pe alt ton. Se ridică, puțin mai îngreunată de sarcina ei de cinci luni a cărei povară, oricît de ușoară ar fi fost încă, o mira întotdeauna cînd se dădea jos din pat. La licărul lumînării pe care o lăsase Jean, începu să se pregătească, își dădu cu apă pe față și pe piept, își strînse repede părul ; băgă de seamă că mîinile îi tremurau. Unde o vor duce ? În ce mănăstire ? Își prinse la gît răcluța de aur dată de Guccio, și pe care el o căpătase, cum zicea, de la regina Clémence. „Pînă astăzi, moaștele astea nu prea m-au apărat de rele, îi trecu prin minte. Să nu le

fi rugat cum trebuie ?" Împături laolaltă o rochie, cîteva cămăşi, o scurteică şi nişte ştergare.

— Îţi vei pune mantaua cu gluga mare, îi porunci Jean, care se întoarse o clipă în odaia ei.

— Dar voi muri de căldură ! spuse Maria. E o haină de iarnă.

— Maică-ta vrea să călătoreşti fără să ţi se vadă faţa. Supune-te şi dă-i zor.

În curte, al doilea frate, Pierre, înşeua singur cei doi cai.

Maria ştia că ziua asta trebuia să vină ; într-un fel, oricît de grea îşi simţea inima, nu suferea prea mult ; ajunsese să dorească această plecare. Viaţa în cea mai mohorîtă mănăstire i se va părea mai lesne de îndurat decît ocările şi dojenile repetate zilnic. Cel puţin acolo va fi singură cu restriştea ei. Cel puţin nu va mai trebui să îndure furiile mamei sale care zăcea în pat, căci o lovise damblaua auzind ce năpastă dăduse peste ei, şi acum îşi blestema fata ori de cîte ori aceasta îi ducea ceaiul de muşeţel. După care trebuia chemat repede bărbierul din Neauphle ca să-i scoată mătăhăloasei castelane o căniţă de sînge negru. În mai puţin de două săptămîni îi luaseră de şase ori sînge doamnei Eliabel, şi tratamentul acesta nu părea să-i grăbească însănătoşirea.

Cei doi fraţi, Jean mai ales, se purtau cu Maria de parcă ar fi fost o ucigaşă. A, negreşit ! E de o mie de ori mai bine la mănăstire ! Dar în fundul unei chinovii ar mai putea vreodată să primească veşti de la Guccio ? Gîndul o chinuia şi din tot ce-i pregătea soarta, de asta se temea mai mult. Fraţii ei răutăcioşi îi spuneau că Guccio fugise în străinătate.

„Nu vor să mi-o mărturisească, îşi zicea ea, dar l-au băgat în temniţă. Nu se poate, nu se poate ca el să mă fi părăsit ! Sau pesemne că s-a întors în ţară ca să mă scape ; şi de asta se arată aşa de grăbiţi să mă ducă de aici, după care îl vor ucide. Ce bine ar fi fost dacă primeam să plec cu dînsul ! Nu l-am ascultat ca să n-o amărăsc pe mama şi pe fraţii mei, şi iată că am ajuns la ce e mai rău crezînd că fac bine."

Mintea ei închipuia toate nenorocirile cu putinţă. Ajungea să dorească uneori ca Guccio să fi fugit într-adevăr, lăsînd-o cu soarta ei vitregă. Fără să aibă cui cere un sfat sau măcar compătimire, nu-i ţinea tovărăşie decît copilul pe care urma

să-l nască ; trebuia să recunoască însă că ființa aceasta nu-i era încă de mare ajutor, în afară de curajul pe care i-l dădea.

Cînd să plece, Maria de Cressay întrebă dacă poate să-și ia rămas bun dela maică-sa. Pierre se urcă în odaia doamnei Eliabel, dar se auziră de acolo asemenea țipete scoase de văduva căreia sîngele ce i se luase nu-i stinsese cu totul glasul, încît Maria înțelese cît de zădarnică era încercarea ei. Pierre se întoarse, întristat la față, cu brațele desfăcute într-un gest de neputință.

— Mi-a răspuns că ea nu mai are fiică.

Și Maria se gîndi încă o dată : „Ce bine aș fi făcut dacă fugeam cu Guccio. Totul e din vina mea ; trebuia să-l urmez".

Cei doi frați încălecară, și Jean de Cressay o luă pe soră-sa la spatele lui, căci calul său era mai bun, sau altminteri spus, mai puțin păcătos decît celălalt. Pierre călărea mîrțoaga răpciugoasă care scotea pe nări un zgomot de rindea, și pe spinarea căreia, cei doi frați își făcuseră luna trecută o intrare așa de frumoasă în capitală.

Maria întoarse o ultimă privire spre conacul pe care nu-l părăsise niciodată de cînd se născuse, și care, în licărul palid al zorilor încă șovăitoare, lua de pe acum pentru dînsa culoarea cenușie a unei amintiri șterse. Toate clipele vieții sale, de cînd deschisese ochii, erau înscrise între aceste ziduri și în acest peisaj ; jocurile ei de fetiță, uimitoarea descoperire a propriei sale ființe și a lumii, pe care fiecare o face la rîndul său, zi după zi... nesfîrșita diversitate a ierburilor într-un cîmp, strania formă a florilor și pulberea minunată ce-o poartă în inima lor, gingășia pufului pe pîntecul rățuștelor, jocul razelor de soare pe aripa libelulelor... Lăsa acolo, în urma ei, toate ceasurile în care se privise crescînd, se auzise visînd, toate epocile chipului său oglindit de atîtea ori în apa străvezie a rîului Mauldre, și mai lăsa acolo acea nespusă vrajă de a trăi pe care o simțea uneori, culcată pe spate în mijlocul livezii, căutînd prevestiri în forma norilor și închipuindu-și că Dumnezeu e colo sus, în fundul cerului... Trecu prin fața bisericuței în care odihnea sub o lespede trupul tatălui ei, și unde călugărul italian o cununase în taină cu Guccio.

— Ridică-ți gluga pe cap, îi porunci frate-său Jean.

De cum trecură gîrla, dădu pinteni calului, şi numaidecît celălalt începu să hîrîie pe nas.

— Jean, nu gonim cam prea tare ? spuse Pierre arătînd-o din cap pe Maria.

— Aş ! Sămînţa rea nu piere niciodată, răspunse răutăcios fratele mai mare ca şi cum ar fi dorit să se întîmple o nenorocire.

Dar aşteptările lui fură dezamăgite. Maria era o fată voinică şi făcută pentru a naşte copii. Străbătu cele zece leghe de la Neauphle la Paris, fără să dea cel mai mic semn de slăbiciune. Îi erau şoldurile frînte, o înăbuşea căldura, dar nu se plînse de nimic. Din priveliştea Parisului nu văzu, pe sub gluga ei, decît caldarîmul străzilor, partea de jos a clădirilor şi umerii oamenilor. Ce de mai picioare ! Ce de mai pantofi ! Ar fi vrut să-şi dea jos de pe cap gluga, dar nu îndrăznea. Ceea ce o uimea era larma, vuietul imens al oraşului, glasurile crainicilor, ale tarabagiilor ce-şi lăudau marfa, zgomotele ce răzbeau din atelierele meşteşugarilor. În unele locuri mulţimea era atît de deasă, încît caii abia îşi croiau drum. Unii trecători atingeau din mers picioarele Mariei. În sfîrşit, caii se opriră. O dădură jos pe tînăra fată care se simţea prăfuită şi ruptă de oboseală. Îi îngăduiră să-şi dea jos de pe cap gluga.

— Unde sîntem ? întrebă ea, cercetînd cu o privire mirată curtea unei locuinţe frumoase.

— La unchiul lombardului tău, răspunse Jean de Cressay.

După cîteva clipe, cu un ochi deschis şi celălalt închis, jupîn Tolomei se uita la cei trei copii ai răposatului domn de Cressay, înşiruiţi în faţa lui, Jean bărbosul, Pierre cel spîn şi, ceva mai în urmă, sora lor, cu capul plecat.

— Înţelege, jupîn Tolomei, că ne-ai făcut o promisiune, zicea Jean.

— Firește, firește, răspundea bancherul, şi am să mi-o ţin, dragii mei, fiţi fără grijă.

— Dar înţelege că trebuie să ţi-o împlineşti repede. Înţelege că după zarva ce s-a făcut în jurul ocării ce-am suferit-o, sora noastră nu mai poate să stea cu noi de acum înainte. Înţelege că nu mai putem scoate capul prin casele dimprejur, că pînă şi şerbii noştri îşi rîd de noi cînd trecem pe

lîngă dînşii, şi că va fi şi mai rău cînd pîntecul surorii noastre se va rotunji şi păcatul ei va sări în ochi.

Tolomei avea un răspuns pe buze : „Dar, drăguţilor, voi aţi stîrnit toată zarva asta ! Nimeni nu vă silea să vă năpustiţi împotriva lui Guccio, ca nişte smintiţi, asmuţind tot tîrgul Neauphle şi vestind în gura mare ce vi s-a întîmplat, mai tare decît ar fi făcut-o un crainic."

— Şi apoi, mama nu-şi mai vine în fire după această nenorocire ; şi-a blestemat fata şi dacă ar mai vedea-o lîngă dînsa, ar cuprindea-o iar o furie aşa de mare, încît ne temem că ar muri din asta... Înţelege, jupîne...

„Zevzecul ăsta, ca toţi cei care te somează să înţelegi, nu pare să aibă ceva în cap. Cînd i s-o usca gîtlejul, se va opri ! Dar acum înţeleg eu, îşi zicea bancherul, de ce Guccio al meu şi-a pierdut mintile pentru fata asta frumoasă. Pînă acum îi găseam o vină, dar de cînd fata a intrat aici, mi-am schimbat părerea ; iar dacă vîrsta mi-ar mai îngădui aşa ceva, cu siguranţă că m-aş fi purtat mai nebuneşte ca el. Frumoşi ochi, frumos păr, frumos chip, un adevărat fruct de primăvară ! Şi cu cît curaj pare să-şi îndure nenorocirea, căci, la urma urmei, ceilalţi doi ţipă de parcă ei au fost violaţi ! Dar ea, biata copilă, e cea care suferă mai mult ! Are fără îndoială un suflet bun. Ce păcat că s-a născut sub acoperişul acestor doi nătîngi ; ce mult mi-ar fi plăcut ca Guccio s-o poată lua de soţie în văzul lumii, s-o aducă aici şi bătrîneţea mea să se bucure privind-o."

Nu-şi lua privirea de pe dînsa. Maria ridica ochii la el, îi lăsa numaidecît în jos, îi ridica iar, neliniştită de ceea ce bancherul ar fi putut gîndi despre ea şi de stăruinţa cu care o cerceta.

— Înţelege, jupîne, că nepotul dumitale...

— O, să n-aud de el ! L-am dezmoştenit ! Dacă nu fugea în Italia, cred că l-aş fi omorît cu mîna mea. De-aş putea afla măcar unde se ascunde, spuse Tolomei, luîndu-şi fruntea în palme, parcă doborît de tristeţe.

Şi, la adăpostul streşinii pe care şi-o făcea cu mîinile, nelăsînd să-i vadă ochii decît tînăra faţă, ridică de două ori pleoapa groasă de obicei închisă. Maria înţelese atunci că avea un aliat şi nu-şi putu stăpîni un suspin. Guccio trăia,

Guccio se afla în loc sigur, şi Tolomei ştia unde. Ce-i mai păsa acum de mănăstirea în care aveau s-o închidă !

Nu mai asculta pologhia fratelui ei. Ar fi putut de altfel s-o repete pe dinafară, vorbă cu vorbă. Însuşi Pierre de Cressay tăcea, cuprins de un fel de lehamite. Fără a îndrăzni s-o spună, se învinuia că se supusese şi el imboldurilor mîniei. Îl lăsa pe frate-său mai mare să se convingă singur că bine făcuse ce făcuse ; îl lăsa să vorbească de cinstea neamului şi de legile nobilimii, pentru a justifica uriaşa lor prostie.

Cînd, venind de la micul lor conac dărăpănat, din ograda lor care, iarna ca şi vara, mirosea a băligar, fraţii Cressay vedeau locuinţa princiară a lui Tolomei cu brocarturile şi vazele de argint, cînd simţeau sub degetele lor sculptura fină a jilţurilor şi respirau aerul acesta de bogăţie, de belşug, care plutea în toată casa, trebuiau să recunoască vrînd-nevrînd, că sora lor n-ar fi fost chiar aşa de năpăstuită dacă o lăsau cu dragostea ei. Mezinul regreta sincer cele întîmplate. „Barem unul dintre noi să se fi căpătuit, şi am fi tras foloase toţi", îşi zicea. Bărbosul însă, fire încăpăţînată, se simţea şi mai întărîtat, răscolit de o gelozie destul de josnică : „De ce să fi avut ea drept, în urma păcatului săvîrşit, la atîta bogăţie, cînd noi n-avem parte decît de o viaţă sărăcăcioasă ?"

Nici Maria nu rămînea nesimţitoare la luxul acesta ce-o înconjura, o uluia, şi nu făcea decît să-i zgîndărească regretele.

„Dacă Guccio ar fi fost cît de cît de neam nobil, se gîndea dînsa, sau mai bine dacă noi n-am fi fost de loc ! Ce-o fi însemnînd asta, noblеţe ? E oare ceva bun dacă te face să suferi atîta ? Şi bogăţia nu-i şi ea un fel de noblеţe ? Între cel care-şi pune şerbii la muncă şi cel care pune banii să lucreze pentru el, unde-i deosebirea ?"

— Să n-aveţi grijă de nimic, dragii mei, spuse în sfîrşit Tolomei, şi bizuiţi-vă în totul pe mine. E datoria unchilor de a îndrepta greşelile nepoţilor răi. Am obţinut, mulţumită relaţiilor înalte pe care le am, ca sora voastră să fie primită la mănăstirea regală de fete Saint-Marcel. Nu sînteţi mulţumiţi ?

Cei doi fraţi Cressay se priviră unul pe altul şi dădură din cap arătînd că le place să audă asta. Mănăstirea călugăriţelor ce ţineau de tagma Sfintei Clara, din cartierul Saint-Marcel, se bucura de cea mai mare vază printre aşezămintele

religioase pentru femei. Intrau acolo aproape numai fete de neam. Şi tot acolo, uneori, se ascundeau sub vălul călugăriei, odraslele bastarde ale familiei regale. Arţagul lui Jean de Cressay se domoli dintr-o dată, potolit de vanitatea de castă. Şi, ca să arate că nişte Cressay nu erau mai prejos de cinstea ce se făcea surorii lor păcătoase, se grăbi să adauge :

— E foarte bine aşa, foarte bine ; de altminteri, stareţa e cam înrudită cu noi, aşa cred ; mama ne-a vorbit de multe ori de dînsa.

— Ei, atunci totul e cum nu se poate mai bine, spuse Tolomei. O voi însoţi de îndată pe sora voastră la domnul Hugues de Bouville, fostul mare şambelan...

Cei doi fraţi se înclinară niţel în jilţurile lor pentru a-şi arăta respectul.

— ...de la care am obţinut această favoare, urmă Tolomei, şi vă făgăduiesc că în seara asta, ea va intra în mănăstire. Puteţi deci pleca acasă cu inima liniştită ; cînd o mai fi ceva vă dau de ştire.

Cei doi fraţi nici nu doreau mai mult. Se descotoroseau de sora lor, şi socoteau a fi făcut deajuns lăsînd-o în grija altuia. Tăcerea mănăstirii va cădea curînd peste această dramă de care nu vor mai vorbi de acum încolo la Cressay decît în şoaptă sau chiar de loc.

— Dumnezeu să te aibă în paza lui şi să te îndemne la căinţă, îi spuse Jean surorii sale în loc de rămas bun.

Avu cuvinte mai calde spre a se despărţi de Tolomei şi a-i mulţumi pentru osteneala ce-şi dădea. Puţin mai lipsea ca să-şi dojenească sora pentru necazurile pe care le pricinuia acestui om minunat.

— Dumnezeu să te aibă în paza lui, Maria, spuse Pierre, cu un tremur în glas.

Făcu un pas ca pentru a o îmbrăţişa, dar sub uitătura aspră a fratelui mai mare, nu-şi duse gestul pînă la capăt. Şi Maria se văzu după cîteva clipe singură în faţa acestui bancher pîntecos, cu faţa oacheşă, buzele groase şi ochiul închis, care, oricît de straniu i se părea, era unchiul ei.

Cei doi cai ieşiră din curte şi se auzi tot mai slab hîrîitul pe nas al mîrţoagei răpciugoase, ultimul zgomot de la Cressay care se depărta de Maria.

— Acum, să mergem la masă, copila mea, spuse Tolomei. Cînd mănînci, nu plîngi.

O ajută pe tînăra fată să-şi scoată mantaua cu glugă sub care se înăbuşea ; Maria avu o privire mirată, recunoscătoare, căci era primul semn de atenţie şi chiar de simplă amabilitate ce i se arăta după atîtea săptămîni.

„Ia te uită, o stofă din prăvălia mea", îşi zise Tolomei văzînd rochia cu care era îmbrăcată.

Lombardul nu era numai bancher, ci făcea şi negoţ cu mărfuri de băcănie aduse din Orient ; tocana în care îşi vîra degetele cu eleganţă, carnea pe care o desprindea delicat de pe os, în bucăţi mici, erau îmbibate cu mirodenii exotice, anume ca să aţîţe foamea. Dar Maria nu avea poftă de mîncare şi abia dacă se atinse de primele feluri.

— El e la Lyon, îi spuse atunci Tolomei ridicîndu-şi pleoapa stîngă. Nu se poate mişca deocamdată de acolo, dar e cu gîndul la dumneata şi-ţi păstrează toată credinţa lui.

— Nu e la închisoare ?

— Nu, nu tocmai. Se află închis, dar nu din pricina pe care o ştii, şi îşi împarte captivitatea cu asemenea mărimi, că nu avem a ne teme pentru dînsul ; totul mă face să cred că va ieşi curînd din biserica în care a devenit mai însemnat de cum era cînd intrase acolo.

— Biserica ? întrebă Maria.

— Nu pot să-ţi spun mai multe.

Maria nu stărui. Guccio închis într-o biserică în tovărăşia unor oameni aşa de însemnaţi încît nici nu li se poate pomeni numele... taina asta o depăşea. Dar au mai fost în viaţa lui Guccio împrejurări tainice, şi care nu erau străine de admiraţia ce-o avea pentru el Maria. Întîia oară cînd îl văzuse, nu sosea oare din Anglia unde fusese pentru a o sluji pe regina Isabelle ? Nu lipsise în două rînduri vreme îndelungată pentru a se duce la Neapole în slujba reginei Clémence care-i dăduse răcluţa cu fărîma din moaştele sfîntului Ioan Botezătorul pe care Maria o purta la gît ? „Copilului nostru îi voi spune Ioan sau Ioana... şi lumea va crede că i-am dat numele fratelui meu mai mare." Dacă Guccio era acum închis, asta trebuie să fie tot pentru a servi vreo regină. Maria se minuna că, printre atîtea prinţese de neam regesc, el continua s-o prefere pe dînsa, o biată fată de la ţară. Guccio trăia,

Cuccio o iubea ; nu-i trebuia mai mult ca să-şi recapete plăcerea de a trăi, şi se apucă să înfulece cu toată pofta unei fete de optsprezece ani care pornise la drum din zorii zilei.

Dacă ştia să se adreseze cu uşurinţă celor mai înalţi baroni, pairilor regatului, dregătorilor legii, arhiepiscopilor, Tolomei pierduse însă de multă vreme deprinderea de a vorbi femeilor, şi mai ales unei femei atît de tinere. Schimbară puţine cuvinte. Bătrînul bancher o privea încîntat pe această nepoată picată din cer şi care-i plăcea din ce în ce mai mult.

„Ce păcat, gîndi el, să te duci s-o bagi la mănăstire ! Dacă Guccio nu s-ar fi închis în conclav, aş trimite-o pe fata asta frumoasă la Lyon ; dar ce-o să facă ea acolo, singură şi fără sprijin ? Şi, după cum merg lucrurile şi din ce se ştie, cardinalii nu prea se arată gata să-şi plece capul... Sau s-o ţin aici, aşteptînd pînă s-o întoarce nepotu-meu ? Iată ce mi-ar surîde. Dar nu, asta nu se poate ; i-am cerut lui Bouville să facă ceva pentru dînsa ; ce obraz voi avea în ochii lui dacă nesocotesc osteneala ce şi-a dat-o ? Iar dacă, pe deasupra, starea mai e şi vară cu flăcăii Cressay şi le dă prin cap acestor nătărăi să-i ceară veşti despre sora lor !... Haida, să nu-mi pierd şi eu minţile ca Guccio. Fata va merge la mănăstire..."

— ...Dar nu pentru toată viaţa, spuse el, rostindu-şi gîndul cu glas tare. Nu e vorba să te călugăreşti. Împacă-te fără a te plînge prea mult cu aceste cîteva luni de schimnicie ; după ce ţi se va naşte copilul, îţi făgăduesc să mă îngrijesc de toate ca să poţi trăi fericită cu nepotul meu.

Maria îi apucă mîna şi o duse la buze ; Tolomei se simţi stînjenit ; bunătatea nu-i stătea în fire, iar meseria lui nu-l prea obişnuise cu recunoştinţa.

— Trebuie acum să te duc la contele de Bouville şi să te las în grija lui, îi zise.

Din uliţa lombarzilor pînă la palatul regal, nu era cale lungă. Maria o străbătu alături de Tolomei, minunîndu-se la tot pasul. Nu văzuse niciodată un oraş mare ; forfota mulţimii sub soarele de iulie, frumuseţea caselor, dughenele nenumărate, scînteierea odoarelor din vitrinele giuvaergiilor, toată priveliştea o făcea să se creadă într-un fel de feerie. „Ah, ce fericire, îşi zicea, ce fericire să trăieşti aicea, şi ce om drăguţ e unchiul lui Guccio, şi ce noroc pe noi că vrea să ne ajute. Ah, da, unchiule, îmi voi îndura zilele de mănăstire fără

a mă plînge!" Trecură peste Podul Zarafilor şi pătrunseră în Galeria Marchitanilor ticsită de galantare.

Pentru plăcerea de a o mai auzi pe Maria mulţumindu-i şi de a-i vedea surîsul care-i descoperea dinţii frumoşi, Tolomei nu se putu opri să-i cumpere o tăşcuţă de cingătoare, brodată cu mici perle.

— E din partea lui Guccio. Trebue doar să-i ţin locul! îi spuse el, socotind în minte că, dacă se ducea la un toptangiu, ar fi cumpărat tăşcuţa cu jumătate de preţ.

Apucară apoi pe scara largă a palatului. Şi astfel, pentrucă păcătuise cu un tînăr lombard, Maria de Cressay pătrundea în lăcaşul regesc unde tatăl şi fraţii ei, cu toţi cei trei sute de ani de noblеţe şi cu toate serviciile făcute regalităţii pe cîmpurile de luptă, nici n-ar fi visat vreodată să intre.

Domnea înlăuntrul palatului acea harababură în care fiecare făcea pe grozavul, acea forfotă neastîmpărată ce se vedea numaidecît în locurile unde se afla contele de Valois. După ce trecură prin galerii, coridoare şi nenumărate săli, în care Maria de Cressay se simţea devenind parcă tot mai mică, Tolomei şi tînăra fată ajunseră într-o parte a palatului mai retrasă, în dosul Sfintei Capele, dînd spre Sena şi Ostrovul Jidovilor. O strajă de gentilomi împlătoşaţi le aţinu calea. Nimeni nu putea să pătrundă în odăile rezervate reginei Clémence fără învoirea epitropilor. În timp ce unii se duceau să-l caute pe contele de Bouville, Tolomei şi Maria aşteptară lîngă o fereastră.

— Uite, colo au fost arşi templierii, spuse Tolomei arătîndu-i ostrovul.

Burduhănosul Bouville se ivi, învestmîntat ca de război, legănîndu-şi burta sub zaua de oţel, şi călcînd apăsat de parcă se ducea să comande un asalt. Porunci străjii să se dea la o parte. Tolomei şi cu Maria străbătură mai întîi o încăpere în care domnul de Joinville dormea aşezat într-un jilţ. Lîngă dînsul, cei doi scutieri ai săi jucau tăcuţi o partidă de şah. Apoi, vizitatorii pătrunseră în locuinţa contelui de Bouville.

— Doamna Clémence şi-a mai venit niţel în fire? întrebă Tolomei.

— Plînge mai puţin, răspunse epitropul, sau mai bine spus, îşi ascunde lacrimile, de parcă ele i-ar curge drept în

gît. Stă însă toată vremea ca trăznită. Şi apoi, la starea ei, căldura de pe aici nu-i face bine, şi are dese leşinuri şi ameţeli.

„Aşa dar, regina Franţei e alături, se gîndea Maria cu o vie curiozitate. Îi voi fi cumva prezentată ? Cum să îndrăznesc a-i vorbi de Guccio ?" Auzi apoi o lungă conversaţie, din care nu înţelese de altminteri mare lucru, între bancher şi fostul mare şambelan. Cînd rosteau unele nume îşi coborau glasul sau se dădeau mai încolo, şi Maria nu-şi îngădui să tragă cu urechea la şuşotelile lor.

Venind de la Lyon, contele de Poitiers era aşteptat să sosească a doua zi. Bouville, care ţinuse aşa de mult să-l vadă la Paris, nu mai ştia acum dacă e bine sau rău că se întoarce. Căci monseniorul de Valois hotărîse să pornească de îndată în întîmpinarea lui Filip, însoţit de contele de La Marche ; şi Bouville îi arătă lui Tolomei, printr-o fereastră care dădea în curţile palatului, pregătirile ce se făceau acolo pentru această călătorie. Cît despre ducele de Burgundia, acesta, instalat la Paris, orînduise strajă numai din gentilomii săi în jurul nepoatei lui, micuţa Jeanne de Navarra. Visteria era goală. Un vînt ameninţător de răzmeriţă bătea asupra oraşului, şi această luptă pentru regenţă nu putea să ducă decît la cele mai mari nenorociri. După părerea lui Bouville regina Clémence ar fi trebuit să fie numită regentă, înconjurată de un consiliu de coroană alcătuit din Valois, Poitiers şi ducele de Burgundia.

Oricît de mult îl interesau aceste întîmplări, Tolomei încercă de mai multe ori să-l readucă pe Bouville la pricina pentru care venise acolo.

— Desigur, desigur, vom veghea asupra domnişoarei, răspundea Bouville, întorcîndu-se apoi iar la grijile sale politice.

Tolomei — vroia el să ştie — avea ceva veşti dela Lyon ? Şambelanul îl apucase pe bancher prieteneşte de umăr şi-i vorbea aproape la ureche. Cum ? Guccio se afla închis în conclav, cu Duèze ? Ah, deştept băiat ! Nădăjduia oare bancherul să ia legătura cu nepotul său ? Dacă Tolomei va avea cumva vreo ştire de la el sau va fi în măsură să-i trimită vorbă prin cineva, să-l anunţe pe Bouville ; ar putea fi o legătură foarte preţioasă. Cît despre Maria...

— Dar bineînțeles, bineînțeles, spuse epitropul. Nevastămea, care este o femeie cu scaun la cap și foarte energică, a făcut tot, așa cum ai dorit. Fii fără grijă.

Trimise s-o cheme pe doamna de Bouville, o făptură mărunțică și slabă, cu fire voluntară și fața brăzdată de cute, și ale cărei mîini osoase nu stăteau locului nici o clipă. Maria, care se simțise pînă atunci în siguranță, avu îndată o impresie de apăsare și neliniște.

— A, dumneata ești aceea care ai păcătuit, și acum trebuie să-i ascundem păcatul, spuse doamna de Bouville, cercetînd-o cu priviri lipsite de bunăvoință. Ești așteptată la mănăstirea surorilor sfintei Clara. Starețа nu prea vroia să te primească, și mai puțin încă atunci cînd i-am spus cum te cheamă, căci ți-e rudă, nu știu în ce fel, și purtarea dumitale nu-i place de loc. Dar, în sfîrșit, influența de care se bucură domnul Hugues, soțul meu, a tras greu în cumpănă. Am făcut și eu nițică gură și ți se va da adăpost la mănăstire. Te voi duce acolo mai pe înserat.

Vorbea repede și nu era ușor s-o întrerupi. Cînd se opri să mai răsufle, Maria îi răspunse pe un ton pătruns de respect, dar și cu multă demnitate :

— Doamnă, n-am săvîrșit nici un păcat, căci am fost cununată înaintea lui Dumnezeu.

— Haide, haide, îi curmă vorba doamna de Bouville, nu mă face să regret bunăvoința ce ți-am arătat-o. Mulțumește celor care se ostenesc să te ajute, în loc să te umfli în pene.

Tolomei sări să-i mulțumească în numele Mariei. Cînd fata îl văzu pe bancher gata de plecare, se simți atît de copleșită de tristețe și de singurătate, încît, nemaiștiind ce face, se aruncă în brațele lui Tolomei de parcă i-ar fi fost tată.

— Să-mi trimiți vorbă cînd vei avea vești de la Guccio, îi murmură ea la ureche, iar pe el înștiințează-l că mă sting de dorul lui.

Tolomei părăsi încăperea și soții Bouville dispărură și dînșii. Toată după-amiaza, Maria rămase în anticamera lor, neîndrăznind să se depărteze și neavînd altceva de făcut decît să privească, din pervazul unei ferestre deschise, la plecarea monseniorului de Valois și a escortei sale. Priveliștea o smulse pentru o clipă din restriștea ei. Nu văzuse niciodată cai așa de frumoși, armuri, șei și vestminte așa de frumoase și de

numeroase. Se gîndea la țăranii din Cressay, înțoliți în zdrențe, cu picioarele învelite în cîrpe, și își zicea că era foarte ciudat lucru ca niște făpturi care aveau toate un cap și două brațe, și toate făcute de Dumnezeu după chipul său, să fi fost din seminții atît de deosebite cum îi arăta îmbrăcămintea.

Niște scutieri tineri, văzînd-o pe fata aceasta atît de frumoasă că stă cu ochii la dînșii, îi adresară zîmbete și-i trimiseră chiar bezele. Deodată începură toți să roiască în jurul unui personaj împodobit din cap pînă-n picioare numai în fireturi de argint, care părea să le impună grozav, și-și dădea niște aere de suveran ; apoi ceata se puse în mișcare, iar căldura după-amiezii se întinse greoaie peste curțile și grădinile palatului.

Cam pe la asfințitul soarelui, doamna de Bouville veni s-o ia pe Maria. Însoțite de cîteva slugi și cocoțate pe catîrce cu șei de lemn, adică niște tarnițe de care se puteau rezema, stînd într-o parte și ținîndu-și picioarele pe o scîndurică, cele două femei străbătură Parisul. Se vedeau oameni îmbulziți în pragul cîrciumilor, se auzeau țipete ; o bătaie se încinsese între partizanii contelui de Valois și niște slujitori ai ducelui de Burgundia, sosiți de puțină vreme, și care se îmbătaseră zdravăn. Armășeii din straja orașului restabileau liniștea, potolindu-i pe bătăuși cu lovituri de ghioagă.

— Orașul e în fierbere, spuse doamna de Bouville, și nu m-ar mira ca ziua de mîine să ne aducă răzmerița.

Apucînd pe dealul Sainte-Geneviève, ieșiră din Paris prin bariera Saint-Marcel. Amurgul se lăsa peste mahalale.

— În vremea tinereților mele, spuse doamna de Bouville, nu vedeai pe aici mai mult de douăzeci de case. Dar oamenii nu știu unde să se mai așeze în oraș și s-au întins peste cîmp.

Mănăstirea călugărițelor din ordinul sfintei Clara era împrejmuită de un zid alb, înalt, care închidea clădirile, grădinile și livezile. În zid, o ușă joasă și, lîngă ușă, un soi de ladă scobită în grosimea pietrei. O femeie care mergea de-a lungul zidului, cu capul vîrît într-o glugă, se apropie de ladă și, scoțînd de sub mantia ei un pachet, îl puse repede acolo ; din pachet se auziră scîncete. Femeia aduse capacul de lemn la loc, acoperind lada, apoi trase de clopotul din ușă, și, văzînd că se apropie cineva, o luă la fugă.

— Ce-a făcut femeia asta? întrebă Maria.

— Şi-a lepădat acolo un copil fără tată, spuse doamna de Bouville, privind-o pe Maria cu asprime. Aşa sînt aduşi aici. Haide, dă-i drumul înainte.

Maria îşi zori catîrca. Îi trecu prin minte că s-ar fi putut ca şi dînsa să fie silită într-o zi apropiată să-şi lase copilul într-o ladă, şi socoti că soarta ei era încă de invidiat.

— Îţi mulţumesc, doamnă, că-ţi dai atîta osteneală pentru mine, şopti ea cu lacrimi în ochi.

— Ei, aud în sfîrşit o vorbă bună, răspunse doamna de Bouville.

VII

PORŢILE PALATULUI

În aceeaşi seară, contele de Poitiers se găsea la castelul din Fontainebleau, unde trebuia să înnopteze; era ultimul său popas înainte de a ajunge la Paris. Îşi sprăvea tocmai cina în tovărăşia prinţului de Vienne, a contelui de Savoia şi a membrilor numeroasei sale escorte, cînd i se vesti sosirea unchiului său, contele de Valois, a fratelui său, contele de La Marche, şi a vărului lor, Saint-Pol.

— Să intre, să intre numaidecît, spuse Filip de Poitiers.

Dar nu se grăbi să iasă în întîmpinarea unchiului. Iar cînd acesta se ivi călcînd trufaş, cu bărbia în sus şi vestmintele prăfuite, Filip se mulţumi să se ridice, fără a schiţa nici cea mai mică mişcare spre el, şi aşteptă. Cam descumpănit, Valois rămase cîteva clipe în picioare, privind din pragul uşii la cei de faţă, şi cum Filip se încăpăţîna să rămînă nemişcat, nu avu încotro şi se hotărî să înainteze. Tăceau toţi, cu ochii la ei. Cînd Valois ajunse destul de aproape, contele de Poitiers îl luă de umeri şi-l sărută pe amîndoi obrajii, ceea ce putea să pară un gest de nepot cumsecade, dar venind de la un om care nu se clintise din locul său, era mai curînd un gest de rege.

Această atitudine îl necăji pe Charles de La Marche care-şi zise: „De asta am bătut noi atîta drum, ca să fim primiţi

astfel ? La urma urmei, sînt de o seamă cu frate-meu ; de ce îşi îngăduie să ne ia de sus ?"

Un zîmbet amar, plin de invidie, îi strîmba puţintel faţa frumoasă cu trăsături regulate, dar lipsite de inteligenţă.

Filip îi întinse braţele ; La Marche nu putu face altfel decît să schimbe o scurtă îmbrăţişare cu frate-său, dar, pentru a-şi da importanţă şi a-şi afirma şi el autoritatea, rosti, arătînd spre Valois :

— Filip, iată-l aici pe unchiul nostru, cel mai vîrstnic din familia noastră. Sîntem bucuroşi să te înţelegi cu el lăsîndu-i pe mînă cîrma regatului. Căci prea ar fi în mare primejdie ţara dacă am lăsa-o în nădejdea unui copil ce încă nu s-a născut, şi n-ar fi în stare să cîrmuiască, şi care va fi, pe deasupra, de neam străin după mamă-sa.

Fraza era încîlcită, stîngace. Din ea se putea înţelege că La Marche dorea să-l vadă pe unchiu-său regent pînă la naşterea copilului postum al lui Ludovic al X-lea, sau pînă la majoratul acestui copil, dacă era un fiu ; dar putea să trădeze şi ambiţiile mai mari ale lui Valois. Pe semne că La Marche repetase alandala cuvintele învăţate pe din afară de la unchiu-său. Cîteva din ele îl făcură pe Filip să-şi încrunte sprîncenele. Valois căuta să apuce coroana.

— Vărul nostru, Saint-Pol, a venit cu noi, urmă Charles de La Marche, ca să-ţi spună că aceasta este şi părerea baronilor.

Filip lăsă să cadă asupra lui o privire cam dispreţuitoare.

— Îţi sînt recunoscător, frate, pentru sfatul ce-mi dai, răspunse el rece, şi pentru atîta drum ce-ai făcut ca să mi-l aduci. De aceea cred că sînteţi osteniţi, cum sînt şi eu, iar hotărîrile cele bune nu se iau cînd cazi de oboseală. Propun deci să mergem la culcare, iar hotărîrea o luăm mîine, cînd vom fi cu mintea odihnită, şi numai între noi. Noapte bună, domnii mei... Raoul, Anseau, Adam, veniţi cu mine, rogu-vă.

Şi părăsi încăperea, fără să-i fi poftit la masă pe oaspeţi, şi fără măcar să se sinchisească dacă vor avea unde dormi.

Urmat de Adam Héron, de Raoul de Presles şi de Anseau de Joinville se îndreptă spre camera regală. Patul, în care nu mai dormise nimeni de cînd îşi dăduse sufletul acolo Regele de Fier, era făcut, cu aşternutul pus. Filip ţinea mult să ocupe odaia asta, ţinea mai ales ca nimeni altul să n-o ocupe.

Adam Héron se pregătea să-l dezbrace.

— Cred că nu voi scoate hainele de pe mine în noaptea asta, spuse Filip de Poitiers. Adam, vei trimite de îndată pe unul din ofiţerii mei la domnul Gaucher de Châtillon ca să-i dea de ştire că voi fi mîine dimineaţa la bariera d'Enfer. Apoi, spune-i bărbierului meu să vie numaidecît, căci vreau să ajung acolo cu faţa proaspătă... şi porunceşte să se pregătească douăzeci de cai pentru miezul nopţii, dar numai după ce unchiu-meu se va fi culcat. Pe tine, Anseau, adăogă el întorcîndu-se spre fiul seneşalului de Joinville, un bărbat în toată firea, te însărcinez să-i lămureşti pe contele de Savoia şi pe prinţul de Vienne ca să nu fie miraţi şi să nu-şi închipuie că n-am încredere în ei. Rămîi aici pînă dimineaţa şi cînd unchiu-meu va vedea că am plecat, ai grijă să fiţi cît mai mulţi în jurul lui şi să-i zăboviţi pregătirea cailor. Faceţi-l să piardă cît mai multă vreme pe drum.

Rămas numai cu Raoul de Presles, contele de Poitiers căzu pe gînduri şi legistul se feri să-i tulbure meditaţia.

— Raoul, vorbi el într-un tîrziu, ai lucrat zi de zi pe lîngă tatăl meu, şi l-ai cunoscut mai bine decît eu însumi. Spune-mi, în împrejurarea asta, el ce-ar fi făcut ?

— Ar fi făcut ceea ce faci, monseniore, mă pun chezaş pentru asta, şi nu ţi-o spun ca să te linguşesc, ci pentru că acesta mi-e gîndul. Prea l-am iubit pe domnul nostru Filip, şi prea multe suferinţe am îndurat de cînd el nu mai e în viaţă, pentru a te mai sluji astăzi, dacă nu mi l-ai aminti în toate privinţele.

— Vai, Raoul, dar eu sînt mai nimic pe lîngă dînsul. El putea să-şi urmărească şoimul în zbor, fără să-l piardă niciodată din ochi, iar eu am vederea scurtă. El răsucea o potcoavă între degete. N-am moştenit de la dînsul puterea cu care mînuia armele, nici chipul său care arăta oricui că el e regele.

În timp ce vorbea, nu-şi lua ochii de la patul lui Filip cel Frumos.

La Lyon se simţea regent, cu o certitudine deplină. Dar, pe măsură ce se apropia de capitală, această încredere îl cam părăsea, deşi nu lăsa să se vadă nimic. Ca şi cum ar fi răspuns unor întrebări nerostite, Raoul de Presles spuse :

— Nu avem în trecut, monseniore, nici o împrejurare la fel cu aceasta în care ne găsim acum. Am cercetat-o îndeajuns de atîtea zile. În halul de slăbiciune în care se află regatul,

cîrma va fi a aceluia care va avea tăria s-o apuce. Dacă izbuteşti, monseniore, Franţa nu va pătimi.

Puţin timp după asta, ieşi de acolo, şi Filip se lungi pe pat, cu ochii aţintiţi la mica lampă care spînzura între perdele. Contele de Poitiers nu se simţea nici stînjenit, nici tulburat, văzîndu-se în patul acesta al cărui ultim ocupant fusese un cadavru. Dimpotrivă, acest gînd îl întărea ; avea impresia că intră el însuşi în tiparul părintesc şi că-i reia locul, că-i umple dimensiunile pe pămînt. „Tată, întoarce-te în mine", se ruga el ; şi rămînea nemişcat, cu mîinile încrucişate pe piept, oferindu-şi trupul pentru reîncarnarea unui suflet plecat de douăzeci de luni.

Auzi paşi în coridor, glasuri, şi pe şambelanul său răspunzînd, fără îndoială, vreunuia din suita contelui de Valois, că monseniorul conte de Poitiers se odihneşte. Tăcerea se lăsă peste castel. Ceva mai tîrziu sosi bărbierul cu ligheanul, cu bricele şi cu prosoapele calde. Pe cînd îl rădea, Filip de Poitiers îşi aminti că auzise chiar în această încăpere, unde toată curtea era adunată, ultimele sfaturi ale tatălui său către Ludovic, care ţinuse atît de puţin seamă de ele : „Cugetă bine, Ludovic, cugetă bine ce înseamnă să fii rege al Franţei. Şi vezi de află cît mai curînd cum stau lucrurile în ţara ta."

Către miezul nopţii, Adam Héron veni să-l anunţe că s-a împlinit porunca şi caii aşteaptă înşeuaţi. Cînd contele de Poitiers părăsi odaia, avea sentimentul că douăzeci de luni s-au şters şi că el relua lucrurile de unde se găseau la moartea tatălui său, ca şi cum i-ar fi primit de-a dreptul moştenirea.

O lună prielnică lumina drumul. Noaptea de iulie, toată înstelată, semăna cu mantia Sfintei Fecioare. Pădurea îşi împrăştia miresmele de muşchi înverzit, de pămînt jilav, de ferigă, şi fremăta de viaţa tainică a dihăniilor. Filip de Poitiers călărea un cal minunat al cărui mers mîndru îl încînta. Aerul răcoros îi biciuia obrajii care-l usturau nitel după briciul bărbierului.

„Ar fi păcat, se gîndea el, să laşi o ţară aşa de bună pe mîini rele."

Ceata ţîşni din pădure, străbătu în goana mare Ponthierry şi se opri pe cînd se crăpa de ziuă în văgăuna de la Essonnes, ca să mai răsufle caii, iar călăreţii să poată lua ceva în gură. Filip prînzi cu poftă, aşezat pe o piatră din marginea drumului. Părea fericit. Nu avea decît douăzeci şi trei de ani, plimbarea lui începea să semene puţintel a expediţie de cucerire, şi le

vorbea tovarăşilor săi de aventură cu o prietenie voioasă. Această veselie, rară la dînsul, sfîrşi prin a le risipi orice îndoială.

Între întîia şi a treia rugăciune de utrenii ajunse la bariera Parisului, în timp ce clopotele mănăstirilor din împrejurimi sunau cu glasul lor hodorogit. Îl găsi acolo pe Louis d'Evreux şi pe Gaucher de Châtillon care-l aşteptau. Conetabilul avea mutra lui de zile rele. Îl pofti numaidecît pe contele de Poitiers să meargă la Luvru.

— Şi de ce nu m-aş duce de-a dreptul la palatul regal? întrebă Filip.

— Pentru că domnii de Valois şi de La Marche au ocupat palatul cu oştenii lor. La Luvru vei avea trupele regale, care ascultă întru totul de mine, adică de măria ta, împreună cu arcaşii domnului de Galard. Dar trebuie să ne mişcăm repede şi cu hotărîre, adăugă conetabilul, ca să isprăvim înainte de întoarcerea celor doi Charles. Dacă-mi poruncşti, monseniore, eu trimit un pîlc de oaste să cuprindă palatul.

Filip ştia că minutele erau preţioase. Socotea totuşi că i-o luase înainte lui Valois cu şase pînă la şapte ceasuri.

— Nu vreau să încep nimica, răspunse el, fără să ştiu mai întîi dacă burghezii şi norodul oraşului vor vedea cu ochi buni ceea ce fac.

Şi de îndată ce intră la Luvru, trimise să-i cheme la sfatul orăşenilor pe jupînul Coquatrix, pe jupînul Gentien şi cîţiva alţi oameni de vază, ca şi pe ispravnicul Guillaume de La Madelaine care în martie luase locul ispravnicului Ployebouche.

Filip le arătă în cîteva cuvinte cît de mult preţuia burghezia Parisului şi pe cei care se aflau în fruntea meşteşugarilor şi a negoţului. Orăşenii se simţiră măguliţi de aşa cinste şi mai cu seamă le veni inima la loc văzînd că n-au a se teme de nimic. Nu li se mai vorbise astfel de la moartea lui Filip cel Frumos, de care se plînseseră adeseori pe cînd îi cîrmuia, dar pe care nu încetau acum să-l regrete. În numele lor răspunse Geoffroy Coquatrix, împuternicit cu dibuirea banilor falşi, strîngător de subvenţii şi subsidii, vistiernic şi furnizor al oştilor, inspector al porturilor şi vămilor regatului, judecător la curtea de conturi. Îşi căpătase dregătoriile de la Filip cel Frumos, care-l dăruise chiar cu venitul pe veci al unui domeniu, aşa cum se făcea pentru marii slujitori ai coroanei, şi nu dăduse niciodată socoteală de banii mînuiţi. Se temea ca nu cumva

Charles de Valois, potrivnic de totdeauna al ridicării burgheziilor la demnități înalte — o dovedise îndeajuns față de Marigny — să-l scoată din slujbele lui pentru a-l despuia de averea uriașă ce și-o agonisise. Coquatrix îl încredință pe contele de Poitiers, zicîndu-i de zece ori „domnule regent", de devotamentul populației pariziene. Cuvîntul său avea greutate, căci era atotputernic în sfatul orășenesc, și destul de bogat ca să plătească toate pușlamalele orașului pentru a le mîna la răscoală.

Vestea întoarcerii lui Filip de Poitiers se împrăștiase repede. Baronii și cavalerii care-i țineau parte alergară la Luvru, începînd cu contesa Mahaut d'Artois, căreia chiar el îi trimisese vorbă.

— Cum se simte draga mea Jeanne ? o întrebă Filip pe soacră-sa întîmpinînd-o cu brațele deschise.

— Așteptăm să nască de la o zi la alta.

— Mă voi duce s-o văd de îndată ce-mi voi isprăvi treaba.

Apoi puse la cale ce avea de făcut, sfătuindu-se cu unchiu-său Ludovic și cu conetabilul.

— Acum, Gaucher, poți porni împotriva palatului. Vezi, dacă se poate, să isprăvești pînă la amiază. Dar pe cît îți va sta în putință fă în așa chip ca să nu fie vărsare de sînge. Mai curînd bagă groaza în ei decît să-i omori. N-aș vrea să intru în palat călcînd pe morți.

Gaucher merse să se pună în capul pîlcurilor de oșteni pe care le strînsese la Luvru și porni spre palat. În același timp trimise ispravnicul să-i aducă din mahalaua Templului pe cei mai buni dulgheri și lăcătuși.

Porțile palatului erau închise.

Avînd alături pe căpitanul arcașilor, Gaucher ceru să i se dea drumul înăuntru. Ofițerul de gardă scoase capul printr-o ferestruică de deasupra porții principale și răspunse că nu putea să deschidă fără învoirea contelui de Valois sau a contelui de La Marche.

— Trebuie totuși să-mi deschizi, îi strigă conetabilul, căci vreau să intru și să fac rînduială în palat pentru a-l primi pe regent care vine în urma mea.

— Nu putem.

Gaucher de Châtillon se săltă nițel în șa.

— Atunci, spuse el, vom deschide noi.

Și făcu semn să se apropie meșterul Pierre du Temple, dulgher regal, urmat de calfele lui înarmate cu ferăstraie, clești și

pîrghii groase de fier. În vremea asta, arcașii își vîrau piciorul într-un soi de proptea așezată în vîrful arcului și întinzîndu-și armele, băgau săgeata în crestătură, ochind crenelurile și deschizăturile meterezelor. Arcașii și sulițașii, scut lîngă scut, alcătuiau o uriașă pavăză în jurul dulgherilor și deasupra lor. În străzile alăturate cete de gură-cască și de mici haimanale se îmbulzeau, păstrînd o distanță respectuoasă, pentru a se zgîi la asediul palatului. Li se oferea o petrecere grozavă, să tot aibă ce povesti multe zile de acum încolo.

— ...Eram acolo, cum îți spuneam. L-am văzut pe conetabil trăgîndu-și paloșul... Peste două mii de oșteni, nici vorbă, peste două mii erau de jur împrejur...

În sfîrșit, ridicîndu-și glasul cu care comanda pe cîmpurile de bătălie, Gaucher răcni prin deschizătura coifului său :

— Domnilor care sînteți înăuntru, iată-i pe meșterii dulgheri și lăcătuși gata să scoată din țîțîni porțile. Vedeți-i și pe arcașii domnului de Galard care împresoară palatul din toate părțile. Nici unul din voi nu va putea să scape. Vă poftesc pentru ultima oară să ne deschideți, căci dacă nu vă predați de bunăvoie, la toți vi se va tăia capul, oricît de nobil v-ar fi neamul. Regentul n-are să vă cruțe.

Își lăsă apoi viziera în jos, ceea ce arăta că nu mai vrea să lungească vorba.

Trebuie să-i fi cuprins o spaimă grozavă pe cei dinăuntru, căci, abia își vîrîseră lucrătorii pîrghiile sub porți, și acestea se deschiseră singure. Garnizoana contelui de Valois se preda.

— Era și timpul să vă băgați mințile-n cap, spuse conetabilul luînd în stăpînire palatul. Întoarceți-vă la sălașurile voastre sau la casele stăpînilor voștri ; nu vă strîngeți în cete și nimeni nu se va atinge de voi.

După un ceas, contele de Poitiers ocupa apartamentele regale. Porunci de îndată măsuri de pază. Curtea palatului, în care intra de obicei oricine, fu închisă, străjuită militărește, nefiind lăsați să pătrundă decît vizitatorii aleși pe sprînceană. Marchitanii, care aveau privilegiul de a-și face negoțul în galeria cea mare a palatului, fură rugați să tragă obloanele pentru o vreme.

Cînd contele de Valois și nepotu-său La Marche sosiră la Paris, înțeleseră că au pierdut bătălia.

— Urît ne-a mai tras pe sfoară Filip, spuseră ei.

Şi, nemaiavînd încotro se grăbiră să meargă la palat spre a vedea ce ar putea dobîndi în schimbul supunerii. Aflară acolo în jurul contelui de Poitiers o mulţime de seniori, de orăşeni şi de feţe bisericeşti, printre care arhiepiscopul Jean de Marigny, întotdeauna gata să treacă de partea celui mai tare.

— N-are să ţină mult puterea lui. Nu prea e sigur de el însuşi dacă e nevoit să se sprijine pe oameni de rînd, îi spuse cu jumătate de glas contele de Valois lui Charles de La Marche, necăjit că vede printre cei de faţă pe de alde Coquatrix, Gentien şi alţi burghezi de seamă. Îşi luă totuşi aerul său cel mai senin pentru a se apropia de nepotu-său şi a-i prezenta scuze în legătură cu incidentul petrecut dimineaţă :

— Scutierii mei de strajă nu ştiau cum stau lucrurile. Primiseră poruncă aspră să nu deschidă nimănui porţile... din pricina reginei Clémence...

Se aştepta la o săpuneală straşnică şi aproape că o dorea ca să aibă prilejul de a intra în luptă făţişă cu Filip. Dar acesta nu-i dădu pricină de ceartă şi-i răspunse pe acelaşi ton :

— Îmi pare foarte rău, unchiule, dar trebuia să procedez astfel, spre a o lua înaintea ducelui de Burgundia, căruia plecarea ta i-a lăsat locul liber. Primisem ştiri azi noapte la Fontainebleau în privinţa lui, şi n-am vrut să te trezesc.

Ca să nu arate cît de mare îi era înfrîngerea, Valois se prefăcu a lua drept bună explicaţia, ba se sili chiar să-i surîdă conetabilului în care vedea pe cel ce urzise toate ţesele conspiraţiei.

Mai puţin priceput în a-şi ascunde gîndurile, Charles de La Marche rămînea cu dinţii încleştaţi.

Contele d'Evreux făcu atunci propunerea pe care o pregătise cu Filip. În timp ce acesta se prefăcea a sta de vorbă într-un ungher al încăperii cu conetabilul şi cu Mille de Noyers despre unele lucruri privind slujba lor, Louis d'Evreux spuse :

— Nobilii mei seniori, şi voi toţi, domnilor, pentru binele regatului şi pentru a nu da loc la tulburări aducătoare de nenorociri, propun ca mult iubitul nostru nepot Filip să ia în mîinile sale cîrma ţării, cu a noastră învoire a tuturor, şi să împlinească îndatoririle de rege în numele nepotului său ce se va naşte, dacă Dumnezeu vrea ca regina Clémence să aducă pe lume un fiu ; propun de asemenea ca o adunare a tuturor bărbaţilor de frunte ai regatului să se ţină de îndată ce va fi cu

putință, împreună cu pairii și baronii, pentru a întări hotărîrea noastră și a jura credință regentului.

Era tocmai răspunsul la declarația pe care o făcuse Charles de La Marche în ajun, cînd sosise la Fontainebleau. Dar scena fusese pregătită de artiști mai destoinici. Împinsă de entuziasmul ce-i cuprinsese pe partizanii credincioși ai contelui de Poitiers, adunarea încuviință propunerea prin urale. Repetînd gestul de la Lyon al contelui de Forez, Louis d'Evreux veni îndată să-și pună mîinile într-ale lui Filip.

— Îți jur credință, nepoate, rosti el îndoindu-și genunchiul.

Filip îl ridică și, îmbrățișîndu-l, îi șopti la ureche :

— Totul merge de minune ; îți foarte mulțumesc, unchiule.

Scos din fire, întărîtat de succesul lui Filip, Charles de La Marche bombănea :

— Rege... Ia te uită, se crede chiar rege.

Dar Louis d'Evreux se și întoarse spre Charles de Valois, zicîndu-i :

— Mă iartă, frate, de a fi făcut-o înaintea ta care ești mai mare.

Lui Valois nu-i mai rămînea decît să se plece. Se apropie cu mîinile întinse ; contele de Poitiers i le lăsă în aer.

— Îmi vei face hatîrul, unchiule, de-a lua loc în sfatul meu.

Valois păli. În ajun iscălea ordonanțele regale și le pecetluia cu sigiliul său. Astăzi i se oferea ca o mare cinste un scaun într-un sfat din care făcea parte de drept.

— Ne vei preda de asemenea și cheile vistieriei, adăugă Filip coborîndu-și glasul. Știu foarte bine că n-a rămas mai nimic în ea. Aș vrea barem să nu se golească de tot.

Valois tresări, vrînd parcă să se tragă îndărăt ; ceea ce i se cerea acuma însemna că i se lua totul din mînă.

— Nepoate, asta nu pot s-o fac, răspunse el. Trebuie să-mi pun socotelile la zi.

— Ții așa de mult, unchiule, să pui rînduială în aceste socoteli ? întrebă Filip cu o ironie abia simțită. Căci atunci am fi siliți să le cercetăm de aproape, și să cercetăm de asemenea cum s-au gospodărit averile luate lui Euguerrand de Marigny. Dă-mi deci cheile acestea și te vom socoti descărcat de orice lipsă.

Valois înțelese amenințarea.

— Fie, nepoate, cheile îți vor fi aduse numaidecît.

Filip își întinse atunci mîinile pentru a primi închinarea celui mai puternic rival al său.

Conetabilul Franței se apropie la rîndu-i.

— Gaucher, îi șopti Filip, acuma trebuie să vedem ce-i de făcut cu tabăra ducelui de Burgundia.

VIII

VIZITELE CONTELUI DE POITIERS

Contele de Poitiers nu-și făcea iluzii. Dobîndise un prim succes, spectaculos, rapid ; dar știa că potrivnicii săi nu se vor da bătuți atît de ușor.

Îndată ce primi jurămîntul de credință, care nu era decît din gură, al monseniorului de Valois, Filip străbătu palatul pentru a merge s-o salute pe cumnată-sa Clémence. Îl însoțeau Anseau de Joinville și contesa Mahaut. Cînd dădu cu ochii de Filip, pe Hugues de Bouville îl podidi plînsul și căzu în genunchi, sărutîndu-i mîinile. Deși făcea parte din consiliul pairilor, fostul șambelan nu vroise să se arate la adunarea de după-amiază ; nu-și părăsise postul, nici nu lăsase din mîini sabia în ultimele ceasuri. Asaltul dat palatului de către conetabil, zăpăceala ce-i cuprinsese pe oamenii contelui de Valois, și apoi plecarea lor, îi puseseră nervii la grea încercare.

— Iartă-mă, monseniore, iartă-mă pentru această slăbiciune, e bucuria de a te vedea iar aici... bolborosea, udînd cu lacrimile lui degetele regentului.

— Liniștește-te, dragul meu, liniștește-te, răspunse Filip.

Bătrînul Joinville nu-l recunoscu pe contele de Poitiers. Nu-l recunoscu nici pe propriul său fiu, iar după ce i se repetă de trei ori cine era unul și altul, îi confundă și se înclină ceremonios în fața lui Anseau.

Bouville deschise ușa iatacului reginei. Dar cînd Mahaut se pregătea să intre și dînsa în urma lui Filip, epitropul, care-și venise în fire, se împotrivi cu hotărîre :

— Numai domnia-ta, monseniore, numai domnia-ta !

Și închise ușa în nasul contesei.

Palidă și obosită, se vedea numaidecît că regina Clémence era în afara preocupărilor care frămîntau curtea și poporul Parisului. Văzîndu-l pe contele de Poitiers venind spre dînsa cu mîinile întinse, nu se putu opri să gîndească : „De-ar fi fost el acela căruia mă dădeau de soție, azi n-aș fi văduvă. Pentru ce Ludovic ? Pentru ce nu Filip ?" Își interzicea asemenea întrebări care i se păreau tot atîtea reproșuri făcute Creatorului atotputernic. Dar nimic, nici chiar pioșenia, nu putea opri o văduvă de douăzeci și trei de ani să se întrebe de ce alți bărbați, alți soți trăiau !

Filip îi aduse la cunoștință că luase asupra lui regența, și o încredință de devotamentul său.

— O, da, frate, o, da ! murmură ea. Ajută-mă !

Vroia să zică, fără să știe cum : „Ajută-mă să trăiesc, ajută-mă să mă apăr de deznădejde, ajută-mă să aduc pe lume această nouă viață care-i de acum încolo singurul meu rost pe pămînt".

— Pentru ce, adăogă ea, unchiul Valois m-a făcut să-mi părăsesc aproape cu de-a sila casa de la Vincennes ? Ludovic mi-a dăruit-o cu ultima sa suflare.

— Așadar, ții să te întorci acolo ? întrebă Poitiers.

— E singura mea dorință, frate ! Acolo m-aș simți mai în putere. Și copilul meu s-ar naște mai aproape de sufletul tatălui său, în locul de unde a plecat din lumea asta.

Filip nu lua nici o hotărîre, fie și mai puțin însemnată, cu ușurință. Își întoarse ochii de la vălurile albe care încadrau chipul reginei, și privi prin fereastră turnul ascuțit al Sfintei Capele ale cărei linii apăreau miopiei sale cam nedeslușite și încețoșate, asemenea unei tije mari de piatră și de aur în vîrful căreia părea să-și desfacă petalele crinul regal.

„Dacă-i fac pe voie, se gîndi el, îmi va fi recunoscătoare, va vedea în mine pe apărătorul ei și se va supune în toate privințele hotărîrilor mele. Pe de altă parte, vrăjmașii mei vor putea să ajungă mai greu la dînsa, acolo, la Vincennes, decît aici, și nu le va fi așa de lesne s-o folosească împotriva mea. De altminteri, doborîtă de durere cum este, n-ar fi în stare să fie de ajutor nimănui."

— Vreau, iubită soră, să fac pentru tine tot ce-mi ceri, răspunse Filip ; de îndată ce adunarea mai marilor țării mă va fi întărit în slujba de regent, întîia mea grijă va fi să te duc

îndărăt la Vincennes. Azi e luni. Adunarea, căreia eu îi dau zor, se va ține fără îndoială vineri. Duminica viitoare, așa cred, vei asculta liturghia în casa ta.

— Știam, Filip, că ești un frate bun. Întoarcerea ta e întîia alinare pe care mi-o dă Dumnezeu.

Cînd ieși din apartamentele reginei, Filip dădu iar peste soacră-sa care-l aștepta. Se luase la harță cu Bouville și umbla încoace și încolo singură, călcînd cu pasul ei bărbătesc pe lespezile de piatră ale galeriei, sub privirea bănuitoare a scutierilor de strajă.

— Ei, cum ai găsit-o ?

— Pioasă și resemnată, și foarte vrednică de a da Franței un rege, răspunse contele de Poitiers în așa fel ca spusele lui să fie auzite de toate urechile din jur.

Apoi, cu jumătate de glas, adăogă :

— În asemenea hal de slăbiciune cum am văzut-o, nu cred să-și poată duce sarcina pînă la capăt.

— Ar fi într-adevăr cel mai frumos dar pe care ni l-ar putea face, și lucrurile s-ar lămuri mai lesne, răspunse Mahaut la fel de încet. S-ar isprăvi atunci cu toată această veghe bănuitoare și această ostășime înarmată pînă-n dinți care o înconjoară. Mă rog, de cînd pairii țării nu mai au voie s-o vadă pe regină ? Am fost și eu văduvă, ce dracu, și se putea intra la mine cu treburile cîrmuirii !

Otrăvitoarea asta se arăta sincer indignată că măsurile de pază luate față de toți, i se aplicau și ei.

Filip, care de la întoarcerea lui nu-și văzuse încă soția, merse împreună cu Mahaut la palatul Artois.

— Fiică-mea a îndurat foarte greu lipsa ta, îi spuse Mahaut. Dar ai s-o găsești mai frumoasă ca oricînd. Văzînd-o, nimeni n-ar putea crede că-i în ajun de-a naște. Și eu eram așa pe vremea sarcinilor mele, sprintenă pînă-n ultima zi.

Revederea dintre contele de Poitiers și soția sa fu înduioșătoare, deși fără lacrimi. Foarte greoaie, Jeanne se mișca anevoie, dar altminteri părea sănătoasă și fericită. Venise noaptea, și lumina palidă a lumînărilor îi era foarte prielnică, ștergînd de pe fața ei semnele vădite ale sarcinii. Purta la gît cîteva salbe de mărgean roșu, vestit pentru puterea lui de a face nașterea ușoară.

Abia în prezența soției sale își dădu seama Filip cît de bine i-au mers toate pînă atunci, și-și mărturisi că era mulțumit de sine. Luînd-o în brațe, îi spuse :

— Cred, draga mea, că-ți pot zice, de azi înainte, doamna regentă.

— Facă Domnul, să-ți dăruiesc un fiu, frumosul meu stăpîn, răspunse Jeanne lipindu-se alintătoare de trupul ciolănos și voinic al soțului ei.

— Dumnezeu și-ar arăta toată bunătatea lui față de mine, îi murmură Filip la ureche, făcîndu-l să nu se nască decît de vineri încolo.

O discuție se iscă apoi între Mahaut și Filip. Contesa d'Artois socotea că fiică-sa trebuia să se mute de îndată la palat pentru a locui acolo împreună cu bărbatul ei, în apartamentele acestuia. Filip era de altă părere și dorea, dimpotrivă, ca Jeanne să rămînă în casa contesei d'Artois. Aducea în sprijinul acestei păreri mai multe argumente, foarte temeinice în sine, dar care nu lăsau să i se vadă gîndul adevărat, și nici n-o convinseseră de altminteri pe Mahaut. La palat, zicea el, puteau să aibă loc în zilele următoare adunări furtunoase cu o larmă vătămătoare pentru o femeie gata să nască ; pe de altă parte, Filip socotea că e mai nimerit să se aștepte, pentru a o instala pe Jeanne în palatul regal, pînă ce Clémence se va fi întors la Vincennes.

— Dar vezi-o în ce hal e, Filip ! izbucni Mahaut. Poate că mîine n-o vom mai putea mișca de aici. Nu ții deci ca odrasla ta să se nască la palat ?

— Tocmai asta n-o vreau.

— Aici, fiule, într-adevăr că nu te mai înțeleg, zise Mahaut înălțîndu-și umerii ei zdraveni.

Ciorovăiala asta îl obosea pe Filip. Nu închisese ochii de treizeci și șase de ceasuri, străbătuse noaptea trecută cincisprezece leghe călare și trăise după aceea ziua cea mai grea, cea mai frămîntată din viața lui. Simțea cum îi crește barba, iar pleoapele i se închideau din cînd în cînd. Dar era hotărît să nu cedeze. „Patul meu, gîndi el. Vreau să fiu ascultat, și să mă văd în patul meu !"

— Să auzim ce părere are Jeanne. Tu ce-ai vrea, dragă ? întrebă, sigur dinainte de supunerea soției sale.

Mahaut avea o minte de bărbat, o voință de bărbat și o grijă de fiece clipă de a-și afirma prestigiul neamului ei. Cu

totul altă fire, Jeanne era ursită să nu se afle niciodată în fruntea întîmplărilor. Logodită mai întîi cu Aiuritul, pentru a fi dată după aceea, printr-un fel de schimb, celui de al doilea fiu al lui Filip cel Frumos, trecuse pe lîngă coroana Franței și a Navarrei. În afacerea din Turnul Nesle, chiar dacă-și ajutase cumnatele în dragostele lor și ajunsese aproape de adulter, nu-l săvîrșise însă ; cînd venise pedeapsa, fusese cruțată de temnița pe viață. Era amestecată în toate dramele, dar fără să aibă vreodată rolul precumpănitor. Dintr-un fel de eleganță, mai mult decît dintr-o preocupare morală, avea groază de excese ; anul petrecut în fortăreața de la Dourdan o făcuse și mai prudentă. Era fină, sensibilă, îndemînatică și știa să folosească la timpul potrivit această armă de totdeauna a femeilor : supunerea.

Ghicind că încăpățînarea lui Filip avea temeiuri serioase, își stăpîni o pornire de vanitate firească, și spuse :

— Aicea, mamă, doresc să nasc. Nicăieri nu m-aș simți mai bine.

Filip îi mulțumi printr-un surîs. Așezat într-un jilț înalt cu speteaza dreaptă, ținîndu-și picioarele întinse și încrucișate, întrebă de numele moașelor și babelor care aveau s-o asiste la naștere pe Jeanne, vrînd să știe de unde venea fiecare și dacă erau vrednice de toată încrederea. O sfătui pe soacră-sa să le pună să jure, măsură de prevedere ce nu se lua de obicei decît pentru nașterile regale.

„Ce soț bun am, care-mi poartă atîta grijă !" se gîndea Jeanne, ascultîndu-l.

Filip mai ceru ca de îndată ce o vor apuca pe contesa de Poitiers durerile, porțile palatului d'Artois să fie zăvorîte. Nimeni să nu mai poată ieși, afară de o singură persoană însărcinată să-i aducă vestea nașterii.

— ...Tu vei fi aceea, spuse el, arătînd spre frumoasa Béatrice d'Hirson care era de față. Șambelanul meu va avea poruncă să te lase să intri la mine oricînd, chiar dacă sînt în consiliu. Iar de se vor afla alții în jurul meu, n-ai să-mi dai știrea decît în șoaptă, fără a sufla o vorbă altcuiva... dacă mi se naște un fiu. Mă bizui pe tine, căci țiu minte că m-ai slujit bine și într-alt prilej.

— Mai bine chiar decît îți închipui, monseniore, răspunse Béatrice, plecîndu-și ușor capul.

Malhaut îi aruncă o uitătură furioasă. Fetişcana asta cu aerele ei posomorîte, cu naivitatea ei prefăcută, cu îndrăznelile ei viclene, o făcea să tremure. Béatrice continua să surîdă. Acest schimb de priviri nu-i scăpă Jeannei care se feri totuşi să pună vreo întrebare. Între mamă-sa şi domnişoara ei de onoare exista un strat gros de taine pe care nu încerca să-l străpungă.

Tulburată, întoarse ochii spre bărbatu-său. Dar acesta nu văzuse nimic. Cu ceafa rezemată de speteaza scaunului adormise dintr-o dată, răpus de somnul victorioşilor. Pe chipul său colţos şi de obicei aspru se întipărise o expresie blajină în care puteai regăsi copilul de odinioară. Mişcată, Jeanne se apropie călcînd cu băgare de seamă şi-i puse pe frunte un sărut uşor.

IX

COPILUL DE VINERI

Chiar de a doua zi, contele de Poitiers se apucă să pregătească adunarea de vineri. Dacă ieşea de acolo învingător, nimeni n-ar mai putea, mulţi ani de acum înainte, să-i stea în cale.

Trimise soli şi olăcari pentru a-i pofti, aşa cum se hotărîse, pe toţi bărbaţii de frunte ai ţării — toţi aceia, de fapt, care nu se găseau la o depărtare mai mare de două zile de drum călare ; ceea ce-i îngăduia lui Filip, pe de o parte, să nu scape situaţia din mînă, şi, pe de altă parte, să-i elimine pe unii mari vasali de a căror vrăjmăşie se putea teme, cum erau contele de Flandra şi regele Angliei.

În acelaşi timp le încredinţă lui Gaucher de Châtillon, Mille de Noyers şi Raoul de Presles grija de a pregăti decretul care va fi supus adunării, privind funcţionarea regenţei. Sprijinindu-se pe hotărîrile ce se şi luaseră, aceştia stabiliră principiile următoare : contele de Poitiers va purta grija celor două regate, al Franţei şi al Navarrei, cu titlul provizoriu de regent, ocîrmuitor şi paznic al rînduielilor, strîngînd toate veniturile regale. Dacă regina Clémence avea să nască un fiu, acesta va fi bineînţeles rege, iar Filip va rămîne regent pînă la majoratul nepotului său. Dar dacă Clémence aducea pe lume o fată...

atunci începeau toate greutăţile. Căci atunci, pe bună dreptate, coroana i se cuvenea micuţei Jeanne de Navarra, prima fiică a Aiuritului. Dar era ea oare într-adevăr fiica lui ? Întrebarea şi-o punea toată curtea, toată ţara. De n-ar fi fost legăturile de dragoste din Turnul Nesle, de n-ar fi fost scandalul ce se stîrnise atunci şi judecata de la Pontoise, drepturile acestei copile n-ar fi putut fi discutate, şi ea ar fi trebuit să fie, în lipsa unui moştenitor de parte bărbătească, regină a Franţei. Asupra ei însă apăsau grele bănuieli pe care mai cu seamă Charles de Valois le întărise cînd pusese la cale cea de a doua căsătorie a lui Ludovic al X-lea şi de care Filip nu pregeta să se folosească la nevoie. Potrivirea de date, între începutul legăturilor vinovate de dragoste ale Margueritei şi naşterea Jeannei, era tulburătoare. La fel de tulburătoare scîrba ce-o arătase întotdeauna Ludovic faţă de această fetiţă şi faptul că o ţinuse departe de el. Nu pe degeaba deci se şoptea în legătură cu dînsa :

— E fiica lui Filip d'Aunay.

Astfel, întîmplarea din Turnul Nesle care avea să devină, deformată de imaginaţia populară, un basm legendar, o poveste de dragoste, de desfrînare, de crimă şi de groază, această simplă afacere de adulter, punea după doi ani de la izbucnirea ei, o serioasă problemă dinastică şi urma să schimbe cursul firesc al monarhiei franceze.

Careva propuse să se hotărască de pe acum că, orice s-ar întîmpla, coroana va reveni copilului reginei Clémence, băiat sau fată.

Filip de Poitiers se strîmbă nemulţumit la auzul acestei propuneri şi găsi argumente bune spre a o înlătura. Firește, spuse el, bănuielile care o înconjurau pe Jeanne de Navarra erau foarte întemeiate, dar nu avea nimeni ceea ce se cheamă o dovadă. Nici mama Margueritei, bătrîna Agnès, ducesa văduvă a Burgundiei, nici fiul ei Eudes al IV-lea, ducele de astăzi, nu puteau să subscrie la această înlăturare brutală a nepoatei lor. Toţi vrăjmaşii puterii regale, începînd cu contele de Flandra, nu vor întîrzia să tragă spuza pe turta lor, pentru a sluji interesele unuia sau altuia. S-ar isca peste scurtă vreme primejdia de a vedea Franţa pradă unui război civil, războiul celor două regine.

— Dacă-i aşa, spuse Gaucher de Châtillon, să decretăm pur şi simplu că fetele nu au dreptul de-a sta pe tron. Trebuie să se găsească vreo datină pe care să ne bizuim hotărîrea.

— Din nefericire, cumnate, răspunse Mille de Noyers, am şi poruncit să se caute prin vechile hrisoave, căci şi mie îmi dăduse asta prin minte, dar nu s-a găsit nimic.

— Să se caute mai departe! Pune-i la această treabă pe prietenii tăi, profesorii de la universitate şi judecătorii Înaltei Curţi. Oamenii ăştia găsesc o datină pentru orice, şi întocmai aşa cum o pofteşti, dacă-şi dau osteneala. Se întorc pînă la aşezările lui Clovis pentru a dovedi că se cuvine să ţi se crape capul, să fii pus în frigare de-a-n picioarele sau să ţi se taie ce mădular ai mai bun.

— Ce-i drept, spuse Mille, nu pusesem să se caute aşa departe. Nu mă gîndeam decît la rînduielile regale de la marele Hugo încoace. Va trebui să cercetăm şi hrisoavele dinaintea lui. Dar nu cred să găsim ceva pînă vineri.

Încăpăţînat şi dispreţuind femeile ca orice oştean adevărat, conetabilul îşi urmă vorba începută, mişcîndu-şi bărbia lată şi încreţindu-şi pleoapele de broască ţestoasă:

— Ar fi într-adevăr o nebunie să laşi o fată să se urce pe tron! Vă-nchipuiţi femeie sau fetişcană în fruntea oştilor, cînd are meteahna ei în fiece lună şi-i borţoasă în fiece an? Şi cum poate să ţie piept o femeie vasalilor cînd nu-i în stare să-şi astîmpere poftele ce-i stau în fire? Nu, eu unul nu văd asta, şi dacă ar fi să fie, mi-aş lepăda numaidecît sabia. V-o spun, domnii mei, Franţa e o ţară prea nobilă ca să ajungă, ca un caier de lînă, pe mîini de muiere. Crinii nu pot fi torşi!

Această ultimă frază stîrni o impresie puternică.

Filip de Poitiers îşi dădu încuviinţarea unei redactări oarecum încîlcite a decretului care amîna hotărîrile pentru mai tîrziu.

— Să facem în aşa fel ca problemele să fie puse, dar fără a le da noi înşine răspunsul, zise el. Şi să lăsăm lucrurile puţintel cam încurcate pentru ca fiecare să poată crede că-şi află acolo interesul său.

Aşadar, dacă regina Clémence avea să nască o fată, Filip va rămîne regent pînă la majoratul nepoatei sale mai mari, Jeanne. Abia atunci se va hotărî cui se cuvine coroana, celor două prinţese care şi-ar împărţi astfel Franţa şi Navarra, numai uneia din ele care ar păstra cele două regate unite, nici uneia dacă renunţau la drepturile lor, sau dacă adunarea pairilor, convocată pentru a dezbate problema, ar socoti că o femeie nu poate

domni asupra regatului Franței ; în acest caz coroana i-ar reveni celei mai apropiate rude de parte bărbătească a ultimului rege... adică lui Filip. Astfel, candidatura sa era pentru întîia oară pomenită în chip oficial, dar legată de atîtea condiții prealabile încît apărea mai curînd ca o soluție eventuală de compromis și de arbitraj.

Această rînduială în succesiunea la tron, supusă fiecăruia dintre cei mai de seamă baroni care-l sprijineau pe Filip, primi încuviințarea lor.

Numai Mahaut arătă o stranie lipsă de entuziasm pentru un act care, în realitate, pregătea venirea pe tronul Franței a ginerelui său și a fiicei sale. În întocmirea acestui decret era ceva care o necăjea.

— Nu s-ar putea, întrebă dînsa, să scrii acolo numai atîta : „Dacă cele două fete renunță la drepturile lor..." fără a mai spune că adunarea pairilor trebuie să hotărască dacă fetele pot domni sau nu ?

— Ei, mamă ! răspunse Filip, dar în acest caz ele nu vor renunța de loc. Numai adunarea pairilor, din care faci și tu parte, poate hotărî în această privință. La obîrșie, pairii erau electorii regelui, așa cum cardinalii îl aleg pe papă, sau palatinii pe împărat, și astfel l-au ales pe străbunul nostru Hugo, care era duce de Franța. Dacă astăzi ei nu mai aleg, e pentru că de trei sute de ani încoace regii noștri au lăsat întotdeauna un fiu care să le urmeze la tron.

— E o datină care lasă lucrurile la voia întîmplării ! Cu legea asta a ta servești tocmai bine pretențiile nepotului meu Robert. Ai să vezi că nu se va da în lături să se folosească de ea pentru a încerca să-mi smulgă comitatul din mînă.

Contesa Mahaut nu se gîndea decît la cearta ei pe moștenirea provinciei Artois, și nicidecum la Franța.

— Legea după datină a regatului nu e și legea care rînduiește moștenirea domeniilor. Iar tu, mamă, îți vei păstra mai lesne comitatul avîndu-l ginere pe rege, decît cu argumente avocățești.

Mahaut se supuse, fără a fi convinsă.

— Asta-i recunoștința ginerilor, spuse ea ceva mai tîrziu, vorbind cu Béatrice d'Hirson. După ce le otrăvești un rege ca să le faci loc, ei se apucă numaidecît să-și facă mendrele, fără a ține seamă de nimic !

— Aceasta, doamnă, e din pricină că nu știe de fel ceea ce-ți datorează, nici cum a plecat din lumea asta stăpînul nostru, Ludovic.

— Și nici nu trebuie să știe, Dumnezeule ! izbucni Mahaut. La urma urmei era fratele lui, și Filip al meu are uneori ciudate porniri de-a pedepsi. Tine-ți gura, pentru Dumnezeu, ține-ți gura !

Tot în zilele acelea, ajutat de Charles de la Marche și de Robert d'Artois, Charles de Valois umbla de colo pînă colo, zicînd și punînd pe alții să repete că era curată nebunie să fie recunoscut regent contele de Poitiers, ba să mai fie socotit și moștenitorul prezumptiv al tronului. Filip și cu soacră-sa, spunea el, își făcuseră prea mulți vrăjmași, iar moartea lui Ludovic le slujea prea bine planurile, acum date în vileag, pentru ca moartea aceasta suspectă să nu fi fost urzită de dînșii. El, Valois, oferea alte garanții, și se dădea drept singurul în stare să vină de hac greutăților țării. Se avea cum nu se poate mai bine cu regele Neapolei și se lăuda că e în măsură să potolească orice supărare a reginei Clémence. Era singurul din familia regală, care în ciuda războaielor, păstrase legăturile cu contele de Flandra. Deoarece slujise papalitatea romană, se bucura de încrederea cardinalilor italieni, fără de care nu se putea face un papă, în ciuda ocării ce li s-a adus închizîndu-i în conclav. Foștii templieri își aminteau că el nu aprobase niciodată desființarea tagmei lor, așa că și în ochii lor, el putea fi o chezășie.

Cînd Filip află de această campanie, își însărcină oamenii să răspundă că era foarte straniu lucru de a-l vedea pe unchiul regelui sprijinindu-se, pentru a cere puterea, pe bunele sale legături cu vrăjmașii țării, și că, dacă vroia careva să-l vadă pe papă la Roma iar Franța pe mîna Angevinilor, a flamanzilor și a templierilor reînviați, trebuia, fără zăbavă, să-i ofere coroana contelui de Valois.

Sosi în sfîrșit vinerea hotărîtoare în care trebuia să se țină adunarea. În zorii zilei, Béatrice d'Hirson se înfățișă la palat și fu numaidecît introdusă în odaia contelui de Poitiers. Domnișoara de onoare a contesei Mahaut gîfîia nițel, căci venise într-o goană din strada Mauconseil și pînă acolo. Filip se ridică pe pernele lui.

— Băiat ? întrebă el.

— Băiat, monseniore, și foarte voinic, răspunse Béatrice clipind din gene.

Filip se îmbrăcă în pripă și se repezi la palatul Artois :

— Porțile, porțile ! strigă el de cum ajunse acolo. Porțile să rămînă închise ! Ați urmat întocmai poruncile mele ? N-a ieșit nimeni de aici, afară de Béatrice ? Palatul rămîne mai departe închis toată ziua.

Apoi începu să urce în fugă scara. Pierduse ținuta aceea țeapănă și plină de ifos pe care de obicei se cam silea s-o păstreze. „Odaia lehuzei", cum cerea datina în familiile princiare, fusese bogat împodobită. Mari tapiserii cu flori de cîmp și cu papagali, frumoasele tapiserii din Arras, de care contesa Mahaut era așa de mîndră, acopereau pereții de sus și pînă jos. Pardoseala era presărată cu puzderie de flori, stînjenei, trandafiri și margarete pe care le striveai, călcînd peste ele. Palidă, cu ochii lucioși și fața încă răvășită, lăhuza zăcea într-un pat mare, înconjurat de perdele de mătase, sub cearșafurile albe care atîrnau de un cot pe dușumea. În ungherele încăperii se aflau două paturi mai mici, și ele prevăzute cu perdele de mătase, unul pentru moașa juruită și celălalt pentru dădacă.

Tînărul regent merse drept spre leagănul pompos, și se aplecă foarte mult ca să vadă bine pe fiul ce i se născuse. Urîcios și totuși înduioșător, ca orice copil în primele sale ceasuri, roșcovan, zbîrcit, cu ochii lipiți și buza băloasă, cu o șuviță de păr bălai mijind în creștetul chel, pruncul dormea încă somnul său de făt și, înfășat cum era în scutece pînă la gît, părea o mumie micuță.

— Așadar, ăsta e micul meu Filip pe care-l doream atît de mult și care sosește la vreme așa de potrivită ? rosti contele de Poitiers.

Abia după aceea se apropie de soția sa, o sărută pe obraji, și-i spuse cu glas pătruns de recunoștință :

— Îți mulțumesc foarte mult, draga mea, îți mulțumesc foarte mult. Îmi dăruiești o mare bucurie, și asta șterge pentru totdeauna din mintea mea neînțelegerile noastre de odinioară.

Jeanne apucă mîna cu degete lungi a soțului ei, o duse la buze și-și mîngîie obrazul.

— Dumnezeu ne-a binecuvîntat, Filip ; Dumnezeu a binecuvîntat regăsirea noastră de astă-toamnă, murmură ea.

Mai avea și acum la gît salbele ei de mărgean.

Cu mînecile suflecate pînă la cot, lăsînd să i se vadă bratul destul de păros, contesa Mahaut privea această scenă cu un aer triumfător. Își lovi pîntecele cu un gest energic.

— Ei, fiule ! izbucni ea. Ce-ţi spuneam eu ? Avem pîntece rodnic noi, femeile din neamul Artois şi Bourgogne !

Vorbea ca de meritele unor iepe de prăsilă.

Filip se întoarse lîngă leagănul copilului.

— Nu-l puteţi scoate din scutece ca să-l văd mai bine ? întrebă el.

— Monseniore, răspunse moaşa, n-aş zice că e nimerit. Mădularele pruncului sînt foarte moi şi trebuie să rămînă legate atîta vreme cît e cu putinţă, pentru a le întări şi a le împiedica să se răsucească. Dar fii fără teamă, monseniore, le-am frecat bine cu sare şi cu miere, şi l-am înfăşurat în foi de trandafir pisate ca să scoatem din el umezeala vîscoasă, şi i-am uns tot cerul gurii cu miere, ca să-i dăm poftă de mîncare şi dulceaţă. Fii pe pace, monseniore, e bine îngrijit.

— Şi Jeanne a ta de asemeni, fiule, adăugă Mahaut. Am pus de-au uns-o cu alifie bună amestecată cu murdărie de iepure, ca să i se strîngă la loc burta, după reţeta doftorului Arnaud de Villeneuve.

Ţinea să-şi asigure ginerele că plăcerile lui viitoare nu vor avea de suferit de pe urma naşterii, toate fiind ca mai înainte.

— Dar, mamă, spuse lăhuza, credeam că era o reţetă pentru femeile sterpe.

— Ei aş ! Murdăria de iepure e bună la orice, i-o întoarse contesa.

Filip nu-şi mai lua ochii de la moştenitorul său.

— Nu găseşti că-i seamănă mult tatălui meu, marele rege ? întrebă el. Are şi fruntea şi bărbia lui...

— Niţel, poate, răspunse Mahaut. Ca să spun drept, cînd îl văzui adineaori, mi s-a părut că are trăsăturile răposatului meu Othon... Să aibă sufletul tare şi vlaga trupească a amîndurora, iată ce-i doresc.

— Dar îţi seamănă mai mult ţie, Filip, rosti încetişor Jeanne.

Contele de Poitiers îşi îndreptă spinarea cu oarecare mîndrie.

— Mamă, acuma cred că pricepi mai bine poruncile mele, spuse el, şi pentru ce îţi cer să ţii porţile zăvorîte. Nimeni încă nu trebuie să afle că am un fiu. Căci atunci se va spune că am pregătit anume decretul de succesiune ca să-i asigur tronul după mine, dacă nu naşte Clémence un băiat ; şi cunosc destui, începînd cu fratele meu, Charles, care s-ar împotrivi văzîndu-şi nădejdile spulberate numaidecît. Aşadar, dacă vrei ca pruncul

acesta să aibă norocul de a deveni într-o zi rege, să nu sufli o vorbă nimănui în adunarea care va începe dintr-o clipă într-alta.

— Adevărat, mai e și adunarea ! Flăcăul ăsta mă făcu s-o uit ! izbucni Mahaut, arătînd cu mîna spre leagăn. E timpul să mă îmbrac, și să îmbuc ceva pentru a mai prinde puteri. Îmi chiorăe mațele de foame căci m-am sculat cu noaptea-n cap. Filip, ai să mă ierți... Béatrice, Béatrice !

Bătu din palme, și ceru să i se aducă o plăcintă umplută cu știucă, ouă fierte, brînză albă cu chimen, dulceață de nuci, piersici și vin alb de Château-Chalon.

— E vineri ; trebuie să țin postul, spuse ea.

Înălțîndu-se deasupra acoperișurilor orașului, soarele își revărsa lumina peste această familie fericită.

— Mănîncă și tu ceva, îi zicea Mahaut fiicei sale. Niște plăcintă cu știucă nu poate să-ți cadă greu la stomac.

Filip se ridică după cîteva clipe, spre a se duce să vadă dacă toate sînt pregătite pentru adunarea al cărei ceas se apropia.

— Draga mea, astăzi nu va veni nimeni să-ți prezinte felicitări, îi spuse el Jeannei, arătînd pernele pentru musafiri așezate roată în jurul patului. Dar mîine ai să ai lume multă.

Cînd să iasă, Mahaut îl prinse de mînecă.

— Fiule, gîndește-te puțin la Blanche, care e tot la Château-Gaillard. E sora soției tale.

— Mă voi gîndi la ea, mă voi gîndi. Voi căuta să-i ușurez soarta.

Și se depărtă, ducînd pe talpa lui unul din stînjeneii împrăștiați prin odaia lehuzei.

Mahaut închise ușa în urma lui.

— Ei, dădacelor, strigă ea, ia ziceți-i un cîntec de leagăn !

X

ADUNAREA CELOR TREI DINASTII

Din fundul odăilor sale, regina Clémence auzea forfota mare a seniorilor și mărimilor țării care veneau la adunare, larma glasurilor în curțile palatului și sub bolți.

Cele patruzeci de zile de singurătate, impuse reginei după doliul ei, se încheiaseră în ajun, şi Clémence, naivă, îşi închipuise că ziua aceasta fusese aleasă înadins spre a-i îngădui să prezideze adunarea. Se pregătise pentru această reapariţie solemnă, aşteptînd-o cu interes şi curiozitate, chiar cu nerăbdare ; şi i se păruse în zilele din urmă că prinsese iar poftă de viaţă. În ultima clipă însă, un sfat de vraci şi spiţeri, printre care doftorii de casă ai contelui de Poitiers şi ai contesei Mahaut, îi interzisese o asemenea oboseală, socotind-o primejdioasă pentru sănătatea ei.

Fiecare părea să fie mulţumit de această hotărîre, căci nimeni, la drept vorbind, nu ţinea să sprijine drepturile reginei Clémence de a fi regentă, şi nici măcar dreptul ei de a face parte din regenţă împreună cu alţii. Şi totuşi, pentru că unii căutau cu atîta încăpăţînare în istoria ţării precedente din care s-ar fi putut inspira, nu se poate să nu-şi fi amintit de Ana a Rusiei, văduva lui Henric I, cîrmuind alături de cumnatul ei Beaudoin al Flandrei „cu dreptul de neşters ce-i fusese hărăzit prin încoronare", sau dintr-o vreme mai apropiată, de regina Blanche de Castille, atît de vie încă în amintirea tuturor.

Dar prinţul moştenitor al provinciei Vienne, cumnatul reginei Clémence, deci cel mai indicat să-i apere prerogativele, era întru totul de partea lui Filip de cînd iscăliseră contractul de căsătorie al copiilor lor.

Charles de Valois, care se dădea drept marele ocrotitor al nepoatei sale, nu sări nici el s-o sprijine ; avea prea mult de furcă pentru a-şi face treburile lui.

Cît despre ducele Eudes de Bourgogne, care se afla acolo ca să susţină drepturile surorii sale, Marguerite, şi a-i răzbuna moartea, cum nu înceta să repete de o lună încoace, el nu putea fi decît vrăjmaş al reginei Clémence.

Rămasă prea puţine luni pe tron spre a se face cunoscută şi a căpăta autoritate asupra marilor baroni, aceştia nu mai vedeau în ea decît pe supravieţuitoarea unei domnii scurte, zguduită de tulburări şi, în multe privinţe, păguboasă pentru ţară.

— N-a adus noroc regatului, ziceau despre dînsa.

Iar dacă mai ţineau seamă de ea ca viitoare mamă, de mult încetase de a mai exista ca regină.

Închisă într-o aripă a palatului, auzi cum descreşte larma glasurilor ; adunarea îşi începea dezbaterile în sala Marelui Consiliu ale cărei uşi se închideau.

„Doamne, Dumnezeule, îşi zicea Clémence, de ce n-am rămas la Neapole !"

Şi o podidi plînsul, gîndindu-se la copilăria ei, la marea albastră, la poporul acela neastîmpărat, gălăgios, cu inima bună, gata să compătimească orice suferinţă, poporul *ei* care o îndrăgea aşa de mult.

În vremea asta, Mille de Noyers citea decretul privind ordinea succesiunii la tron.

Contele de Poitiers avusese grijă să nu se înconjoare cu semnele maiestăţii regale. Jilţul său era aşezat în mijlocul unei estrade, dar Filip refuzase să i se pună un uranisc deasupra. El însuşi era îmbrăcat în haine de culoare închisă şi fără nici o podoabă, deşi doliul oficial luase sfîrşit. Părea să zică : „Domnii mei, ne aflăm aici într-o şedinţă de lucru". Doar atît, cei trei armăşei cu ghioagele în mînă, care mergeau înaintea lui cînd venise, stăteau acum în picioare la spatele scaunului său. Îndeplinea funcţiunile domniei fără a-şi da însă pentru asta aerele unui suveran învestit. Dar pregătise cu grijă sala şi hotărîse prin şambelanii săi locul fiecăruia după un ceremonial cam potrivnic rînduielilor şi totodată cam aspru, care stîrnise mirarea celor de faţă, căci le aducea aminte de apucăturile lui Filip cel Frumos.

La dreapta sa, Filip îl aşezase pe Charles de Valois şi îndată după el pe Gaucher de Châtillon, pentru a-l avea în mînă pe fostul împărat al Constantinopolei şi a-l izola de partida lui. Filip de Valois era aruncat la şase rînduri de scaune mai departe de tatăl său. La stînga, regentul şi-l pusese pe unchiu-său Ludovic d'Evreux, şi abia după acesta îşi avea locul frate-său, Charles de La Marche ; îi împiedica astfel pe cei doi Charles să se pună la unison în timpul şedinţei şi să-şi calce cuvîntul ce şi-l dăduseră cu patru zile înainte.

Dar atenţia contelui de Poitiers era îndreptată mai ales spre colţul estradei unde văru-său, ducele de Bourgogne, pe care nu-l slăbea din ochi, era aşezat între contesa Mahaut şi prinţul moştenitor al provinciei Vienne.

Filip ştia că ducele avea să vorbească în numele mamei sale, ducesa Agnès, căreia titlul ei de ultimă fiică în viaţă a lui

Ludovic cel Sfînt îi dădea, chiar cînd nu era de față, o mare autoritate asupra baronilor. Tot ceea ce amintea într-un fel sau altul de Ludovic al IX-lea era obiect de veneraţie ; toate făpturile încă în viaţă care-l văzuseră, îi ascultaseră vorba sau se bucuraseră de dragostea lui, aveau în ochii lor parcă o sfîntă aureolă.

Era de ajuns ca Eudes de Burgundia să zică : „Maică-mea, fiică a lui Ludovic cel Sfînt care i-a dat binecuvîntarea, sărutînd-o pe frunte, înainte de a se duce să moară în ţara păgînilor..." atît era de ajuns pentru a răscoli asistenţa.

De aceea, spre a face faţă unei astfel de manevre, Filip adusese în jocul său o altă piesă de mare greutate şi cu totul neaşteptată : pe Robert de Clermont, celălalt supravieţuitor din cei unsprezece copii ai sfîntului, al şaselea, ultimul dintre băieţi. Dacă vroiau chezăşia Sfîntului Ludovic, o vor avea.

Prezenţa lui Robert, conte de Clermont, lua înfăţişarea unei minuni, căci de la ultima din rarele sale apariţii la curte, trecuseră mai bine de cinci ani ; lumea aproape că-l uitase, iar cînd cineva îşi amintea de dînsul, nu îndrăznea să-l pomenească decît în şoaptă.

Într-adevăr, Robert era nebun de la vîrsta de douăzeci şi patru de ani, de cînd primise o lovitură de buzdugan în cap. Nebunie furioasă, dar întreruptă de lungi perioade de acalmie care-i îngăduiseră lui Filip cel Frumos să se folosească uneori de el, dîndu-i misiuni decorative. Omul acesta nu era primejdios prin ceea ce spunea ; abia dacă vorbea. Era primejdios prin ceea ce putea să facă, căci nimic nu arăta vreodată că aveau să-l apuce iar crizele, năpustindu-l cu paloşul în mînă împotriva celor din jur, aţîţat pe neaşteptate de o ură ucigaşă. Simţeai atunci o strîngere de inimă văzînd un senior de aşa nobilă seminţie şi aşa de arătos — căci la şaizeci şi doi de ani mai păstra încă o înfăţişare măreaţă — spărgînd mobila, tăind draperiile şi gonind în urma slujnicelor, pe care le lua drept adversarii săi în turnir.

Contele de Poitiers rînduise să fie aşezat în celălalt colţ al estradei, făcînd pereche cu ducele de Burgundia, şi aproape de o uşă. Doi scutieri cît muntele vegheau la cîţiva paşi de dînsul, însărcinaţi să-l lege de îndată ce l-ar apuca furiile. Contele de Clermont plimba o privire dispreţuitoare, plictisită, absentă, care rămînea deodată aţintită pe un obraz, cu neliniştea dure-

roasă a amintirilor căutate zădarnic, apoi se stingea. Se uitau toți la el și vederea lui împrăștia parcă o teamă.

Chiar lîngă nebun ședea fiu-său Ludovic I de Bourbon, care era șchiop, ceea ce-l împiedicase întotdeauna să se arunce în luptă, dar nu să și fugă, așa cum o dovedise în bătălia de la Courtrai. Deșelat, pocit și mișel, Bourbon avea în schimb, cel puțin mintea limpede, și asta o arătase trecînd de partea lui Filip de Poitiers.

Din această obîrșie minunată, cu beteșug la cap ca și la picioare, avea să coboare șirul lung al Bourbonilor.

Astfel, în adunarea de la 15 iulie 1316 se aflau strînse laolaltă cele trei spițe capețiene care urmau să mai domnească cinci veacuri de acum încolo în Franța. Cele trei dinastii puteau să-și contemple sfîrșitul și începutul : aceea a Capețienilor direcți care se va stinge curînd cu Filip de Poitiers și Charles de La Marche ; aceea din ramura Valois care, prin fiul lui Charles, o va continua cu treisprezece domnii ; și, în sfîrșit, aceea a Bourbonilor, care nu va mai apare pe tron decît la dispariția neamului de Valois, cînd va trebui încă o dată să se caute un rege printre urmașii Sfîntului Ludovic. Fiecare trecere de la o dinastie la alta avea să aducă războaie istovitoare, care vor pustii țara.

Printr-o împletire întotdeauna uimitoare de fapte ale oamenilor și de neprevăzut al soartei, istoria monarhiei franceze, cu mărețiile și nenorocirile ei, avea să decurgă din decretul de succesiune pe care dumnealui Mille, pravilistul lui Filip de Poitiers, îl isprăvea de cetit în această clipă.

Înșirați pe bănci sau rezemați de perete, baronii, fețele bisericești, judecătorii Înaltei Curți și delegații burghezilor din Paris, ascultaseră cu luare aminte.

„Am un fiu ; am un fiu, și toți aceștia vor afla-o abia mîine", își zicea contele de Poitiers care era încredințat că nu lucrase decît pentru el însuși și pentru acest fiu. Și se pregătea să facă față atacului de neînlăturat al ducelui de Burgundia. Atacul veni însă dintr-altă parte.

Era în această adunare un bărbat căruia nimic nu-i putea veni de hac, unul ce nu-și amintea de banii cu care fusese cumpărat, nu-l impresionau neamurile nobile pentru că el se trăgea din cea mai înaltă stirpe, nu se pleca înaintea forței, căci putea, cu brațele lui, să doboare un cal, nu lua în seamă nici o uneltire, afară de acelea urzite de el însuși, un bărbat pe

care pînă şi priveliştea nebuniei îl lăsa nepăsător. Acest personaj era Robert d'Artois. El fu acela care, îndată ce Mille de Noyers isprăvise cetirea, se ridică pentru a începe lupta, fără să se fi vorbit cu nimeni.

Deoarece fiecare în ziua aceea făcea paradă cu familia lui, Robert d'Artois o adusese pe maică-sa, Blanche de Bretagne, o femeie foarte mărunţică, plăpîndă la faţă, cu părul alb şi braţele slăbuţe, şi care părea tot timpul să se mire că adusese pe lume aşa mîndreţe de uriaş.

Proţăpit în cizmele roşii, cu degetele vîrîte în cingătoarea lui de argint, Robert d'Artois îşi dădu drumul :

— Sînt uluit, domnii mei, auzind că ni se aduce o nouă rînduială a regenţei, întocmită anume, atunci cînd avem una dictată de ultimul nostru rege.

Privirile se întoarseră spre contele de Poitiers, iar unii dintre cei de acolo se întrebară, tulburaţi, dacă n-o fi existînd vreun testament lăsat de Ludovic al X-lea, care li s-a ascuns.

— Nu pricep, vere, despre ce rînduială vrei să vorbeşti, spuse Filip de Poitiers. Ai fost de faţă la ultimele clipe ale fratelui meu, împreună cu mulţi alţi seniori care se află aici, şi nici unul din ei nu mi-a spus vreodată că el şi-ar fi arătat vreo dorinţă în privinţa asta.

— Trebuie să adaug însă, vere, răspunse Robert pe un ton cam răutăcios, că atunci cînd zic „ultimul nostru rege" nu vorbesc de frate-tău Ludovic al Zecelea, Domnul să-l aibă în pază !... ci de părintele tău, mult iubitul nostru suveran Filip. Domnul să-l aibă şi pe el în sfînta lui pază ! Ei bine, regele Filip hotărîse, în scris, şi-i pusese pe pairii regatului să jure că dacă o fi să moară mai înainte ca fiul său să fie bărbat în toată puterea pentru a lua în mînă cîrma ţării, îndatoririle regale şi slujba regenţei vor fi date fratelui său, monseniorul Charles, conte de Valois. Aşa că, deoarece nici o altă rînduială n-a fost făcută de atunci încoace, eu cred, vere, că aceasta ar trebui urmată.

Bătrînica Blanche de Bretagne dădea din cap, zîmbea cu gura ştirbă şi îşi rotea ochii vii şi scînteietori, poftindu-şi vecinii să încuviinţeze spusa feciorului ei. Nu era vorbă rostită de acest zurbagiu, proces pornit de acest cîrciocar, bătaie, haimanalîc sau siluire de fată săvîrşite de acest destrăbălat, pe care ea să nu le aprobe, în care să nu vadă, plină de admiraţie,

semnele unei minuni întruchipate. Contele de Valois îi trimise o mulțumire mută, printr-o clipire a pleoapelor.

Puțintel aplecat pe brațul jilțului său, Filip de Poitiers flutură încet mîna, arătînd că are ceva de spus.

— Mă minunez, Robert, vorbi el, mă minunez văzîndu-te azi așa de plin de rîvnă față de vrerea tatălui meu, cînd știu ce nesupus te arătai la hotărîrile lui cît a trăit. Gîndurile cele bune îți vin cu vîrsta, vere ! Fii pe pace. Tocmai vrerea tatălui meu ne-am dat noi silința s-o respectăm. Nu-i așa, unchiule ? adăogă el, întorcîndu-se spre Ludovic d'Evreux.

Ludovic d'Evreux, pe care de șase săptămîni uneltirile fratelui său vitreg, Charles de Valois, și ale cumnatului său, d'Artois, îl scoteau din sărite, nu-și refuză plăcerea de a-i pune la locul lor.

— Rînduiala privitoare la regență pe care-ți întemeiezi spusele, e bună în principiu, Robert, dar nu trebuie să ne ținem de ea la nesfîrșit în ce privește persoana. Căci dacă, în cincizeci sau o sută de ani, o asemenea nenorocire se abate iar asupra coroanei, nu pe frate-meu Charles vor merge oamenii să-l caute pentru a fi regentul țării... oricît de îndelungată viață îi doresc. Dar în sfîrșit, izbucni el cu glas tare, lucru rar la acest om potolit, Dumnezeu stăpînitorul nostru nu l-a făcut pe Charles veșnic într-adins, pentru ca să se repeadă la tron ori de cîte ori nu va sta nimeni în el. Dacă regența i se cuvine celui mai vîrstnic dintre frați, atunci într-adevăr Filip este cel îndreptățit s-o ia, și de aceea, deunăzi ne-am închinat lui. Nu mai aduceți deci în discuție ceea ce este hotărît.

Unii credeau că-l dăduse gata pe Robert. Se vede că nu-l cunoșteau bine. Făcu doi pași înainte, își plecă ușor capul, oferindu-și ceafa lată razelor soarelui care răzbeau prin vitralii. Umbra lui se așternu pe lespezile de piatră, ca o amenințare, pînă la picioarele contelui de Poitiers.

— Testamentul regelui Filip, urmă el, nu cuprindea nimic în privința fetelor din familia regală, nici că ele au a renunța la drepturile lor, nici că adunarea pairilor ar putea hotărî dacă ele trebuiau sau nu să domnească.

Un freamăt de aprobare se iscă numaidecît în rîndurile seniorilor din Burgundia, iar ducele Eudes însuși, strigă :

— Aici ai zis-o bine, vere, și-i tocmai ce vroiam să spun eu !

Din nou, Blanche de Bretagne îşi roti de jur împrejur ochişorii ei scînteietori. Conetabilul începea să se frămînte în scaunul său. Vecinii îl auziră bombănind, iar cei care-l cunoşteau bine presimţeau o răbufnire.

— De cînd oare a fost introdusă această noutate în datinele noastre ? întrebă ducele de Burgundia, ridicîndu-se. De ieri, aşa cred ! De cînd oare fetele, dacă băieţii lipsesc, trebuie să renunţe la domeniile şi coroanele tatălui lor ?

Conetabilul se ridică la rîndul său.

— Asta, domnule duce, rosti el cu o încetineală plină de calcul, a început de cînd ţara nu mai crede că o anumită fată e într-adevăr născută din acel tată pe care unii ar vrea ca ea să-l moştenească. E timpul să afli ce vorbeşte lumea şi ce ne-a repetat de multe ori contele de Valois în sfatul restrîns. Franţa, domnule duce, e o ţară frumoasă şi prea mîndră, ca să putem da coroana ei unei prinţese despre care nu ştim dacă e fată de rege sau fată de scutier, fără ca pairii să fi chibzuit asupra acestui lucru.

O tăcere înfricoşătoare căzu asupra adunării. Eudes de Bourgogne se făcuse alb la faţă. Sfetnicul său, Guillaume de Mello, pe care ducesa Agnès i-l dăduse ca însoţitor, îi sufla ceva la ureche, dar el nu prindea înţelesul cuvintelor. Părea gata să se arunce asupra lui Gaucher de Châtillon care-l aştepta, încordat, cu pieptul înainte şi pumnii strînşi. Deşi conetabilul era cu treizeci de ani mai bătrîn decît potrivnicul său şi cu o jumătate de cap mai scund, nu arăta să se teamă de încăierare şi-l puteai socoti învingător. Pe capul contelui Charles de Valois îşi vărsă el năduful, clocotind de mînie.

— Aşadar, tu, Charles, strigă el, tu, care ai umblat să-ţi însori fiul mai mare pe care-l văd aici, cu cealaltă soră a mea, tu te-ai apucat să ponegreşti astfel o moartă, acoperind-o de ocară ?

— Ei, vere, spuse Valois, dacă-i vorba de ocară, prinţesa Marguerite — Dumnezeu să-i ierte păcatele — n-a avut nevoie de ajutorul meu !

Şi adăugă cu jumătate de glas pentru Gaucher de Châtillon :

— Ce ţi-a trebuit să mă vîri şi pe mine în istoria asta !

— Iar tu, cumnate, urmă Eudes, luîndu-se acum de Filip de Valois, aprobi şi tu mîrşăviile pe care le aud ?

Dar Filip de Valois, care se afla la cîţiva paşi mai încolo, chircit în scaun de înalt ce era, şi care căuta zădarnic din ochi sfatul tatălui său, nu putu decît să ridice braţele într-un gest de neputinţă, mulţumindu-se să zică :

— Trebuie să recunoaştem, frate, că a fost mare scandal !

Adunarea începea să mormăie. Din fundul sălii se auzea zgomot de ceartă, unii seniori susţinînd că Jeanne era o bastardă, alţii că era fiica legitimă a lui Ludovic al X-lea. Necăjit şi palid, plecîndu-şi capul spre a nu întîlni privirile celorlalţi, ca întotdeauna cînd venea vorba de întîmplarea aceea nenorocită, Charles de La Marche îşi zicea : „Marguerite e moartă, Ludovic e mort, dar soţia mea Blanche trăieşte, iar eu îmi port mai departe ruşinea pe frunte".

Tocmai atunci, contele de Clermont, pe care nimeni nu-l mai lua în seamă, începu să dea semne de agitaţie :

— Vă desfid, domnii mei, vă desfid pe toţi ! strigă ultimul fiu al lui Ludovic cel Sfînt, ridicîndu-se.

— Mai tîrziu, tată, mai tîrziu vom merge la turnir, îi spuse Ludovic de Bourbon, făcînd în acelaşi timp un semn celor două namile de scutieri să se apropie şi să fie gata să-l lege.

Robert d'Artois contempla, încîntat de sine, tărăboiul pe care-l stîrnise.

Cu toate că Guillaume de Mello se silea să-i abată mînia într-altă parte, ducele de Burgundia îi mai strigă lui Charles de Valois :

— Doresc şi eu, Charles, ca Dumnezeu s-o ierte pe soră-mea Marguerite pentru păcatele ei, dacă le-a săvîrşit ; dar nu doresc să-i ierte pe aceia care au omorît-o !

— Acestea sînt minciuni la care ţi-ai plecat urechea, Eudes, răspunse Valois, căci ştii bine că soră-ta a murit de inimă rea în temniţa ei, chinuită de remuşcări.

Şi-i aruncă o privire lui Robert d'Artois pentru a se încredinţa că acesta nu tresărise.

Acum, cînd contele de Valois şi ducele de Burgundia erau învrăjbiţi de-a binelea, fără nici o şansă de a se uni multă vreme de aici încolo, Filip de Poitiers întinse mîinile cu un gest împăciuitor.

Dar Eudes nu vroia pacea. Nu ca să facă pace venise acolo ; dimpotrivă.

— Pentru astăzi, vere, spuse el, mi-e de ajuns cîte ocări am auzit aducîndu-se Burgundiei. Află că nu te recunosc de fel

ca regent și că afirm în fața tuturor drepturile nepoatei mele Jeanne.

Apoi, făcînd semn seniorilor burgunzi să-l urmeze, părăsi sala.

— Seniori, domnii mei, spuse contele de Poitiers, iată tocmai ceea ce s-au străduit să evite învățații noștri într-ale legii, lăsînd pentru mai tîrziu, sfatului pairilor grija de-a hotărî în privința fetelor, dacă se va ivi împrejurarea. Căci dacă regina Clémence dă țării un fiu, toată această ceartă nu mai are nici un rost.

Robert d'Artois era tot în fața estradei, cu mîinile în șolduri.

— Am înțeles deci, vere, rosti el tare, că de acum înainte, în datina Franței, nu li se recunoaște femeilor dreptul de a moșteni domeniile. Dacă-i așa, cer să-mi fie înapoiat comitatul meu Artois care a fost pe nedrept dat mătușii mele Mahaut, cunoscută ca una ce are trup de muiere, asupra cărui lucru, cred eu, cîțiva seniori ar putea depune mărturie. Și pînă ce tu nu-mi vei fi făcut dreptate, nu mă voi mai arăta în sfatul tău.

Zicînd asta, se îndreptă spre ușa laterală, urmat de maică-sa care călca iute, cu pași mărunți, mîndră de el și mîndră de ea.

Contesa Mahaut flutură mîna spre Poitiers cu un gest care vroia să spună: „Na! Văzuși? Ți-am spus doar la ce ne putem aștepta!"

Înainte de-a trece pragul, cînd ajunse în spatele contelui de Clermont, Robert îi suflă răutăcios la ureche:

— La luptă, vere, la luptă!

— Tăiați funiile! Să înceapă bătălia! răcni Clermont sărind în sus.

— Porc ticălos, lua-te-ar naiba! îi strigă Ludovic de Bourbon lui Robert.

Apoi, către tată-său:

— Mai stai cu noi! Trîmbițele n-au sunat încă.

— A, n-au sunat încă? Ei bine, să sune! Se face tîrziu.

Aștepta, cu privirea pierdută și brațele date în lături.

Ludovic de Bourbon se apropie șchiopătînd de contele de Poitiers și-i spuse în șoaptă că trebuia să se grăbească. Filip încuviință, dînd din cap.

Bourbon se întoarse la bolnav și-l luă de mînă, zicîndu-i:

— Acuma trebuie să-ți faci închinarea, tată.

— A, desigur, închinarea.

Străbătură estrada, şchiopul ducîndu-l pe nebun.

— Domnilor, spuse Ludovic de Bourbon, iată-l pe tatăl meu, cel mai vechi coborîtor din Ludovic cel Sfînt, care aprobă decretul în toate privinţele, îl recunoaşte pe dumnealui Filip ca regent şi-i jură credinţă.

— Da, domnilor, da... făcu Robert de Clermont.

Şi Filip tremura gîndindu-se la ceea ce ar putea să iasă din gura lui. „O să-mi spună doamnă şi-o să-mi ceară eşarfa".

Dar Clermont continuă cu glas tare :

— Te recunosc, Filip, pentru că eşti cel mai îndreptăţit după lege şi cel mai înţelept. Vegheze asupră-ţi de acolo din cer sufletul sfînt al tatălui meu, ajutîndu-te să păstrezi pacea ţării şi să aperi sfînta noastră credinţă.

Un freamăt de bucuroasă uimire străbătu adunarea. Ce se petrecea oare în capul omului acestuia, făcîndu-l să treacă astfel pe neaşteptate de la delir la înţelepciune, de la ridicol la măreţie ?

Clermont îngenunchie cu multă încetineală, cu multă noblеţe în faţa strănepotului său şi întinse mîinile ; cînd se ridică şi-şi întoarse faţa, după ce primise îmbrăţişarea, imenşii săi ochi albaştri erau plini de lacrimi.

Adunarea toată, în picioare, făcu o lungă ovaţie celor doi prinţi.

Filip se vedea recunoscut regent de ţara întreagă, afară de o provincie, Burgundia, şi afară de un singur om, Robert d'Artois.

XI

LOGODNICII JUCAU LEAPŞA

Marile adunări ale baronilor aveau, cel puţin într-o privinţă, o asemănare cu conferinţele internaţionale din zilele noastre. Participantul care părăsise sala de şedinţe cu mare tămbălău, pentru a protesta împotriva unei hotărîri, accepta totuşi, doar să fi fost niţel rugat, să cineze apoi la aceeaşi masă alături de adversarii săi. E ceea ce făcu ducele de Bur-

gundia, căruia Filip îi trimisese un mesager pentru a-i exprima regretele sale în legătură cu incidentul de dimineață, a-l încredința de dragostea lui și a-i aminti că ține mult să-l aibă printre oaspeți.

Cina fusese organizată la Vincennes unde regentul poruncise să fie cărat mobilierul necesar unui banchet, vrînd totodată să vadă în ce stare e castelul înainte de a-l preda reginei Clémence. Toată curtea plecă acolo și, cam pe la chindii, adică aproape de ora cinci după-amiază, se așezară toți în fața meselor înjghebate din scînduri sprijinite pe căpriori și acoperite cu fețe albe de masă.

Prezența ducelui de Burgundia făcu să bată și mai mult la ochi lipsa lui Robert d'Artois.

— Fiu-meu a căzut cuprins de slăbiciune pe cînd ieșea de la palat, de amărît ce era după cele auzite în adunare, spuse Blanche de Bretagne.

— Robert a căzut cuprins de slăbiciune! Nu, zău! exclamă Filip de Poitiers. Sper că nu s-a lovit căzînd de la așa înălțime? Îmi vine inima la loc văzîndu-te nu prea îngrijorată.

Nimeni în schimb nu fu mirat de a nu-l vedea acolo pe contele de Clermont, căci fiul-său se grăbise să-l ducă acasă îndată după ce-și făcuse jurămîntul de credință. Dimpotrivă, toți îl felicitară pe ducele de Bourbon pentru frumoasa impresie produsă de tată-său, arătîndu-și părerea de rău că boala acestuia — nobilă boală de altminteri, căci i se trăgea dintr-o lovitură de buzdugan — nu-i îngăduia o participare mai activă la treburile regatului.

Cina începu astfel într-o atmosferă de oarecare voioșie. Conetabilul fusese așezat destul de departe de ducele de Burgundia, și amîndoi evitau să se privească. Valois vorbea într-una, trăgînd spuza pe turta lui.

Cel mai uimitor lucru la acest ospăț era mulțimea de copii care luau parte. Căci, după ce Eudes de Burgundia anunțase că nu va veni decît dacă e poftită și nepoată-sa Jeanne de Navarra, ca o satisfacție ce i se cuvenea pentru ocara ce i se făcuse în adunare, contele de Poitiers ținuse să-și aducă cele trei fete ale lui, deci și contele de Valois veni cu cele trei odrasle născute din a treia sa căsătorie, contele d'Evreux cu fiul și fiică-sa care erau încă la vîrsta cînd te joci cu păpu-

şile, prinţul de Vienne cu micul său Guigues, logodnicul celei de-a treia fiice a regentului, iar ducele de Bourbon cu cei trei copii ai lui... Nu mai era chip să te descurci printre atîtea nume de botez ; mişunau prinţese Blanche şi Isabelle, prinţi Charles şi Filip ; cînd striga cineva : „Jeanne !" şase capete se întorceau deodată.

Toţi verişorii aceştia erau sortiţi să se căsătorească între dînşii, pentru a servi combinaţiile politice ale părinţilor lor, care şi ei fuseseră căsătoriţi tot aşa, în cea mai strînsă înrudire de sînge. Ce multe dispense vor trebui cerute papei pentru ca interesele teritoriale să treacă înaintea rînduielilor bisericii şi a celor mai elementare prevederi ale sănătăţii ! Cîţi alţi şchiopi, cîţi alţi nebuni în perspectivă ! Singura deosebire dintre urmaşii lui Adam şi cei ai lui Capet era că aceştia din urmă se mai fereau încă de a se împerechea fraţii cu surorile.

Prinţişorul şi logodnica lui, micuţa Isabelle de Poitiers, căreia nu i se va mai spune în curînd decît Isabelle a Franţei, ofereau spectacolul celei mai mişcătoare înţelegeri. Mîncau din aceeaşi farfurie ; prinţişorul alegea pentru viitoarea lui soţie cele mai bune bucăţi din iahnia de ţipari, scormonind atent cu degetele în sos şi vîrîndu-i-le cu de-a sila în gură, de-i mînjea toată faţa. Ceilalţi copii îi pizmuiau mult că se şi căpătuiseră ca nişte însurăţei ; urma să li se încropească în palatul regentului mica lor locuinţă personală, cu rîndaşul lor, cu feciorul lor, cu slujnicele lor.

Jeanne de Navarra însă nu mînca nimic. Se ştia că prezenţa ei la acest ospăţ fusese impusă, şi cum copiilor nu le trebuie mult ca să ghicească sentimentele părinţilor lor şi să le exagereze comportările, toată droaia de veri ai acestei orfane năpăstuite îi întorcea spatele, fără s-o bage în seamă. Jeanne era cea mai mică ; n-avea decît cinci ani. Cu singura deosebire că era blondă, începea să-i semene în multe privinţe mamei sale, Marguerite de Burgundia, avînd aceeaşi frunte bombată şi pometii obrajilor ieşiţi. Copil singuratic, care nu ştia să se joace, şi trăia, înconjurată doar de slugi, în odăile sinistre ale palatului Nesle, nu văzuse niciodată atîta lume laolaltă, nici nu auzise atîtea ţipete, şi privea cu un amestec de admiraţie şi spaimă acest dezmăţ de bucate aduse necontenit pe uriaşele mese asaltate de mîncăi zdraveni. Simţea bine că n-o iubea nimeni ; cînd punea o întrebare nimeni nu-i răs-

pundea ; deşi mică, avea mintea destul de ageră şi judecata destul de pătrunzătoare ca să înţeleagă şi să-şi repete într-una : „Tata a fost rege, mama a fost regină ; au murit şi nimeni nu mai vorbeşte cu mine". Ospăţul acesta de la Vincennes nu-i va mai ieşi niciodată din amintire. Pe măsură ce glasurile se înfierbîntau şi hohotele de rîs izbucneau din toate părţile, tristeţea micuţei Jeanne, restriştea ei în mijlocul acestui chiolhan de uriaşi, deveneau tot mai apăsătoare. Ludovic d'Evreux, care o zări de departe gata să plîngă, îi strigă fiului său :

— Filip ! Vezi niţel de vară-ta Jeanne.

Micul Filip vru atunci să facă întocmai ca prinţişorul, şi-i vîrî în gură o bucată de nisetru în sos de portocală, care nu-i plăcea fetiţei şi o scuipă pe faţa de masă.

Deoarece paharnicii turnau fără încetare în cupe, curînd apăru limpede că această laie de ţînci îmbrăcaţi în brocart se vor îmbolnăvi, şi înainte de a se aduce la masă al şaselea rînd de mîncăruri, fură trimişi să se joace în curţile palatului. Li se întîmplă deci acestor odrasle de regi ceea ce li se întîmplă tuturor copiilor din lume la mesele de zile mari ; rămaseră fără felurile care le plăceau mai mult : zaharicalele, torturile şi prăjiturile.

Îndată ce se isprăvi ospăţul, Filip de Poitiers îl luă de braţ pe ducele de Burgundia şi-i spuse că are ceva de vorbit cu dînsul.

— Haide, vere, să luăm desertul mai de-o parte. Vino cu noi, unchiule, adăugă el întorcîndu-se spre Ludovic d'Evreux, şi dumneata de asemeni, domnule de Mello.

Îi trase pe cei trei bărbaţi într-o săliţă de alături, şi în timp ce li se aducea vinul îndulcit şi dres cu scorţişoară, începu să-i explice ducelui de Burgundia cît de mult ţinea să împace lucrurile, şi care erau foloasele decretului privitor la regenţă.

— Tocmai pentru că ştiu că oamenii sînt acuma foarte îndîrjiţi, spuse el, am vrut să amîn pînă la majoratul Jeannei hotărîrile definitive. Pînă atunci vor fi trecut zece ani, şi domnia ta ştii ca şi mine că în zece ani părerile se mai schimbă, de n-ar fi decît pentru că cei care şi le apără mai înverşunat ar putea să moară între timp. Gîndeam deci să-ţi intru în voie făcînd astfel, şi cred că ai înţeles greşit ţelul meu. Deoarece

domnia ta și cu Valois nu vă puteți înțelege deocamdată, înțelegeți-vă fiecare cu mine.

Ducele de Burgundia rămînea încruntat ; nu era un om deștept ; se temea întotdeauna să nu fie tras pe sfoară și asta, ce-i drept, i se întîmpla adeseori. Ducesa Agnès, pe care dragostea de mamă n-o orbea, știa cîte parale face fiu-său, și-i dăduse înainte de plecare sfaturi temeinice :

— Bagă de seamă și nu te lăsa jucat pe degete. Ai grijă să nu vorbești înainte de a te fi gîndit, iar dacă nu te gîndești la nimic, taci și lasă-l să vorbească pe domnul de Mello care are mai multă minte ca tine.

La treizeci și cinci de ani, și învestit cu titlurile și dregătoriile de duce, Eudes de Burgundia mai trăia și acum cu frica mamei, și se gîndea că avea de dat socoteală în fața ei. Nu îndrăzni să răspundă de-a dreptul la propunerile lui Filip.

— Maică-mea, ducesa, ți-a trimis, vere, o scrisoare în care-ți zicea... ce zicea scrisoarea asta, domnule de Mello ?

— Ducesa Agnès cerea ca domnița Jeanne de Navarra să fie lăsată în grija ei, și se miră, monseniore, că nu i-ați dat încă nici un răspuns.

— Dar cum aș fi putut s-o fac, vere ? răspunse Filip, vorbind tot către Eudes, ca și cum Mello n-ar fi avut între dînșii decît rolul unui tălmaci dintr-o limbă străină. E o hotărîre pe care numai regentul o poate lua. Iată-mă abia acuma în măsură să împlinesc această cerere. Ce te face să crezi, vere, că mă gîndesc să refuz ? Îmi închipui că ai să-ți iei nepoata cu domnia ta, cînd te vei întoarce acasă ?

Foarte mirat de-a nu întîmpina o împotrivire mai mare, ducele se uită la Mello, și ochii lui păreau să zică : „Vezi că e un om cu care ne putem înțelege !"

— O poți lua, urmă contele de Poitiers, firește cu condiția ca nepoata să nu fie măritată fără consimțămîntul meu. E lucru cum nu se poate mai limpede : căsătoria ei interesează prea mult coroana și domnia ta n-ai avea dreptul să alegi pe soțul unei fete care poate deveni regina Franței, fără a ține seamă de părerea noastră.

A doua parte a frazei îl făcu pe duce să se împace cu prima. Eudes crezu cu-adevărat că Filip avea de gînd s-o încoroneze pe Jeanne dacă regina Clémence nu va naște un fiu.

— Dar firește, vere, firește, spuse el : în privința asta sîntem înțeleși.

— Atunci, vorbi Filip, nimic nu ne mai desparte, şi vom iscăli de îndată o învoială cum se cuvine.

Fără să aştepte, porunci să fie chemat Mille de Noyers, care avea cea mai bună pană pentru a întocmi asemenea tratate.

— Domnule Mille, spuse el cînd legistul intră, ne vei aşterne pe pergament cele ce urmează : „Noi, Filip, pair şi conte de Poitiers, prin graţia lui Dumnezeu regent al celor două regate, şi prea iubitul nostru văr, slăvitul şi puternicul seniorul Eudes al IV-lea, pair şi duce de Burgundia, jurăm pe sfintele Scripturi să ne ajutăm cu credincioasă prietenie..." Asta e ideea, domnule Mille, pe care ţi-o spun în linii mari... „Şi într-această prietenie ce ne-am jurat împreună, am hotărît ca domniţa Jeanne de Navarra..."

Guillaume de Mello îl trase pe duce de mînecă şi-i suflă la ureche o vorbă din care ducele înţelese că era pe cale să se lase îmbrobodit.

— Dar ia stai, vere ! izbucni el ; maică-mea nu m-a învoit să te recunosc ca regent !

Ajunseră îndată la mare încurcătură. Filip nu consimţea să dea fetiţa în grija bunicii sale decît dacă ducele recunoştea puterile lui. Cu această condiţie, mergea chiar pînă acolo, încît consfinţea drepturile Jeannei asupra provinciilor Navarra, Champagne şi Brie. Dar celălalt se încăpăţîna. Fără un angajament scris privind dreptul nepoatei la coroana Franţei, refuza orice înţelegere asupra regenţei. „De n-ar fi fost acest viclean de Mello, îşi zicea contele de Poitiers, pînă acum Eudes s-ar fi dat bătut." Se prefăcu ostenit, îşi întinse picioarele sale lungi, aducîndu-le unul peste altul, îşi frecă bărbia.

Ludovic d'Evreux se uita la el, întrebîndu-se cum ar putea ieşi nepotu-său din încurcătură. „Văd în curînd mulţime de lăncii care se mişcă dinspre Dijon", gîndea acest bărbat înţelept. Era gata să se bage în vorbă pentru a spune : „Haide, să mai lăsăm ceva din dreptul coroanei", cînd Filip îl întrebă deodată pe burgund :

— Ascultă, vere, nu doreşti să te însori ?

Celălalt făcu ochi mari, închipuindu-şi mai întîi, căci nu era ager la minte, că Filip avea de gînd să-l logodească cu Jeanne de Navarra.

— Deoarece ne-am jurat acuma prietenie veşnică, urmă contele de Poitiers ca şi cum cele cîteva rînduri neisprăvite

pe care Mille de Noyers apucase să le scrie erau lucru hotărît, şi deoarece prin aceasta mi-ai dat, dragă vere, mare ajutor, aş vrea şi eu la rîndu-mi să-ţi arăt bunăvoinţa mea. Mi-ar place să întăresc prietenia noastră prin cea mai strînsă înrudire. De ce n-ai lua-o de soţie pe fiica-mea cea mare, Jeanne ?

Eudes al IV-lea privi pe Mello, apoi pe Ludovic d'Evreux, apoi pe Mille de Noyers care aştepta cu condeiul de trestie ridicat.

— Dar, vere, ce vîrstă are dînsa ? întrebă.

— Are opt ani, vere, răspunse Filip, adăogînd după o tăcere : poate să aibă şi comitatul Burgundiei care ne vine de la maică-sa.

Eudes înălţă capul ca un cal care simte ovăzul. Unirea celor două Burgundii, ducatul şi comitatul, era visul ducilor din moşi-strămoşi, de pe vremea lui Robert I, nepotul lui Hugo Capet. Alipirea curţii din Dôle la aceea din Dijon, unirea teritoriilor care se întindeau de la Auxerre la Pontarlier. şi de la Mâcon la Besançon, avînd astfel o mînă în Franţa şi cealaltă spre Sfîntul Imperiu, căci comitatul ţinea de coroana palatinului, mirajul acesta devenea deodată realitate. Nu trebuia mai mult pentru ca ducii burgunzi să înceapă a visa la reconstituirea, în folosul lor, a împărăţiei lui Carol cel Mare.

Ludovic d'Evreux nu se putu opri să admire îndrăzneala nepotului său ; într-o partidă care părea pierdută, el mărea deodată miza. Dar privind lucrurile mai de aproape, pătrundeai fără greutate planul lui Filip : judecînd bine, el nu oferea decît moşiile contesei Mahaut. I se lăsase acesteia provincia Artois ca să renunţe la Burgundia, care i-a fost apoi dată lui Filip, în zestrea soţiei sale, pentru a putea lua parte la alegerea împăratului Germaniei. Astăzi, Filip îşi pusese ochii pe coroana Franţei sau rîvnea barem regenţa pentru zece ani de acum încolo ; comitatul Artois nu-l mai interesa deci atît de mult, cu condiţia să nu încapă decît pe mîna unui vasal, ceea ce se întîmpla dacă trecea sub stăpînirea lui Eudes.

— Aş putea s-o văd pe domniţa fiica domniei tale ? întrebă Eudes, fără a se mai codi, şi fără măcar să-i treacă prin minte de a cere părerea mamei sale.

— Ai văzut-o adineaori, vere, la masă.

— Firește, dar n-am văzut-o bine... Vreau să zic, n-am privit-o aşa cum trebuie.

Trimiseră s-o cheme pe fiica mai mare a contelui de Poitiers, care era ocupată : se juca leapşa cu surorile ei şi cu ceilalţi copii ai familiei.

— Ce au cu mine ? Să mă lase în pace, vreau să mă joc, spuse fetiţa, alergînd după prinţişorul de Vienne înspre grajdurile palatului.

— Măria sa tatăl domniei tale te cheamă, i se spuse.

Mai întîrzie o clipă ca să-l ajungă din urmă pe micul Guigues, să-i strige : „Leapşa !" lovindu-l cu palma în spate, apoi, îmbufnată şi nemulţumită, îl urmă pe şambelan care o luă de mînă.

Gîfîind încă după atîta goană, cu obrajii asudaţi, cu părul căzut pe faţă şi rochia de brocart acoperită de praf, aşa se înfăţişă Jeanne de Poitiers vărului ei, Eudes, care era cu paisprezece ani mai mare ca dînsa. O fetiţă nici frumoasă, nici urîtă, cam plăpîndă, şi care habar n-avea că soarta ei se împletea în această clipă cu cea a Franţei... Sînt copii la care vezi de timpuriu înfăţişarea ce-o vor avea în anii maturităţii ; la Jeanne nu vedeai nimic. Doar comitatul Burgundiei, ca un nimb în jurul capului.

Frumos lucru e să-ţi pice o provincie ; mai trebuie însă ca femeia care ţi-o aduce în zestrea ei să nu fie slută. „Dacă are picioarele drepte, mă învoiesc", îşi zicea burgundul. Avea bune motive să se ferească de o asemenea surpriză, căci soră-sa mai mică, a doua după Marguerite, pe care o căsătoriseră cu Filip de Valois, era putintel şchioapă. În vrăjmăşia de astăzi a celor din neamul lui Valois faţă de familia Burgundiei, beteşugul acesta îşi avea partea lui ! Ducele ceru deci, fără ca asta să mire pe cineva, să i se ridice copilei fusta, pentru a-şi putea da seama dacă picioarele nu au vreun cusur. Fetiţa n-avea nici coapsa, nici pulpa plină ; în această privinţă semăna cu tată-său. Dar piciorul era drept.

— Ai dreptate, vere, recunoscu ducele. În acest chip am întări cum se cuvine prietenia noastră.

— Vezi bine ! spuse Poitiers. Nu e mai nimerit aşa, decît să ne ţinem de certuri ? Vreau să-ţi zic de azi încolo ginere.

Îl îmbrăţişă ; ginerele era cu trei luni mai bătrîn ca socrul.

— Haide, fata mea, vino de-ţi sărută logodnicul, îi spuse Filip copilei.

— A, e logodnicul meu ? se miră mititica.

Îşi înălţă capul cu un aer fudul.

— Ei, dar e mai mare ca prinţişorul ! adăugă ea.

„Ce bine am făcut luna trecută, îşi zicea Filip, că nu i-am dat prinţului de Vienne decît pe a treia dintre fiicele mele, păstrînd-o pe asta care poate să dispună de comitatul Burgundiei !"

Ducele trebui s-o ridice pe viitoarea soţie pînă la obrajii săi pentru ca ea să-i poată da o pupătură zgomotoasă, cu buzele umede ! După care, de îndată ce se văzu iar jos, alergă în curte ca să le strige celorlalţi copii, umflîndu-se în pene :

— Sînt logodită !

Joaca se întrerupse.

— Şi nu un logodnic mititel, cum e al tău, îi spuse surorii sale, arătîndu-l pe prinţişorul de Vienne. Al meu e mare, ca tata.

Apoi, dînd cu ochii de micuţa Jeanne de Navarra care stătea îmbufnată ceva mai încolo, îi aruncă :

— Acum îţi voi fi mătuşă.

— De ce mătuşă ? întrebă orfana.

— Pentru că voi fi soţia unchiului tău, Eudes.

Una dintre ultimele fete ale contelui de Valois, care n-avea încă şapte ani, dar se şi deprinsese să repete orice, dădu fuga în castel, îl găsi pe tată-său care urzea ceva împreună cu Blanche de Bretagne şi alţi cîţiva seniori din tabăra lui, şi-i spuse ceea ce auzise. Charles sări în sus, împingîndu-şi scaunul îndărăt, şi se năpusti cu capul înainte, spre încăperea în care se afla regentul.

— A, bine că ai venit, unchiule ! exclamă Filip de Poitiers ; tocmai vroiam să trimit după tine ca să fi martor la învoiala noastră.

Şi-i întinse actul pe care Mille de Noyers îl întocmise astfel :

„...pentru a semna aici împreună cu toate rudele noastre învoielile pe care le-am făcut cu bunul nostru văr din Burgundia şi prin care ne-am înţeles în toate privinţele."

Amarnică săptămînă pentru fostul împărat al Constantinopolei care n-avu încotro şi trebui să se supună. După dînsul, Ludovic d'Evreux, Mahaut d'Artois, prinţul de Vienne, Aimé de Savoia, Charles de La Marche, Ludovic de Bourbon, Blanche de Bretagne, Guy de Saint-Pol, Henry de Sully, Guillaume

d'Harcourt, Anseau de Joinville şi conetabilul Gaucher de Châtillon îşi puseră iscălitura sub aceste învoeli.

Amurgul tîrziu de iulie se lăsa peste Vincennes. Pămîntul şi copacii mai erau încă pătrunşi de arşiţa zilei. Cei mai mulţi dintre oaspeţi plecaseră.

Regentul ieşi să facă cîţiva paşi sub stejarii din grădina palatului, însoţit de slujitorii săi cei mai credincioşi, cei care-l urmau de la Lyon şi cărora le datora izbînda. Aceştia se cam apucaseră să facă glume pe seama vestitului copac al Sfîntului Ludovic, de care nimeni nu ştia unde se află. Deodată, regentul spuse :

— Domnii mei, mi-e inima plină de-o dulce bucurie ; buna şi draga mea soţie mi-a născut astăzi un fiu.

Răsuflă din adînc, fericit, încîntat, ca şi cum aerul regatului Franţei ar fi fost într-adevăr al său.

Se aşeză pe muşchiul verde. Cu spinarea rezemată de-un trunchi, contempla frunzişul ce se profila pe cerul trandafiriu, cînd sosi Gaucher de Châtillon, călcînd iute. Conetabilul avea iar faţa încruntată.

— Vin să-ţi aduc, monseniore, o veste rea, spuse el.

— Au şi început să sosească veştile rele ? întrebă regentul.

— Contele Robert a pornit adineaori la drum, îndreptîndu-se spre Artois.

PARTEA A DOUA

PROVINCIA ARTOIS ŞI CONCLAVUL

I

SOSIREA CONTELUI ROBERT

O duzină de călăreți venind dinspre Doullens și având în capul lor un uriaș cu tunica de un roșu-aprins peste zaua de oțel, străbătură în goana mare satul Bouquemaison și se opriră pe partea cea mai ridicată a șoselei. De acolo, privirea descoperea un întins lan de grîu, întretăiat de vîlcele și făgeturi, care cobora încetul cu încetul spre o zare rotundă de păduri depărtate.

— Aici începe provincia Artois, monseniore, spuse unul din călăreți, domnul Jean de Varennes, întorcîndu-se către căpetenia pîlcului.

— Comitatul meu ! Iată, în sfîrșit, comitatul meu, vorbi uriașul. Iată-mi moșia pe care n-am pus piciorul de paisprezece ani !

Tăcerea amiezii se întindea pe cîmpiile copleșite de soare. Nu se auzea decît răsuflarea grea a cailor după atîta goană și bîzîitul bondarilor beți de căldură.

Robert d'Artois sări dintr-o dată de pe cal, aruncă frîul servitorului său Lormet și, strivind iarba sub picioare, se cățără pe taluzul din marginea drumului și pătrunse în primul lan de grîu. Însoțitorii săi rămaseră nemișcați, lăsîndu-l singur cu bucuria lui. Robert înainta cu pasul său uriaș printre spicele, de pe acum grele și aurite, care-i veneau pînă la șold. Le mîngîia cu mîna de parcă ar fi fost părul unui cal sau cosițele unei iubite blonde.

— Moșia mea, grîul meu ! repetă el.

Îl văzură deodată trîntindu-se la pămînt, lungindu-se acolo, tăvălindu-se, rostogolindu-se ca un nebun printre grîne, ca și cum ar fi vroit să se amestece cu ele ; mușca spicele, sfîșiindu-le lacom, pentru a găsi în inima lor gustul acela de

lapte pe care-l au boabele, o lună înainte de seceriș ; nici nu simțea că-și jupoaie buzele în țepile grîului. Era amețit de cerul albastru, de pămîntul uscat, de mireasma tulpinilor care trosneau, și făcea de unul singur atîtea stricăciuni, cît o droaie de mistreți. Se ridică, măreț și mototolit, și se întoarse la însoțitorii săi ; flutura în mînă un mănunchi de spice.

— Lormet, porunci el slugii sale, descheie-mi tunica, desfă-mi platoșa.

Cînd dorința îi fu împlinită, Robert își vîrî pumnul de spice sub cămașă, de-a dreptul pe piele.

— Jur, domnilor, în fața lui Dumnezeu, rosti cu o voce tunătoare, că nu voi scoate spicele acestea de la piept înainte de a-mi fi redobîndit comitatul pînă la ultimul lan de grîu, pînă la ultimul copac. Și acum, la luptă !

Sări în șa și, dînd pinteni calului, porni în galop.

— Nu crezi, Lormet, strigă el în vuietul vîntului, că aici pămîntul sună mai frumos sub potcoavele cailor noștri ?

— Ba da, ba da, monseniore, răspunse ucigașul cu inimă duioasă, care împărtășea toate părerile stăpînului său și-i arăta o grijă de doică. Dar îți flutură tunica, monseniore ; încetinește-ți nițel goana ca să ți-o închei.

Merseră o bucată de vreme așa. Apoi tăpșanul se lăsă deodată în jos, și acolo Robert descoperi că-l așteaptă, într-o uriașă cîmpie, scînteind sub soare, o oaste de o mie opt sute de călăreți împlătoșați veniți să-l întîmpine. N-ar fi crezut niciodată să-și găsească partizanii la locul întîlnirii, în număr așa de mare.

— Ei, dar știi, Varennes, frumoasă treabă ai făcut, prietene ! izbucni Robert, înmărmurit.

De îndată ce cavalerii din Artois îl recunoscură, o larmă de glasuri se înălță din rîndurile lor :

— Bun venit contelui nostru Robert ! Mulți ani trăiască drăguțul nostru stăpîn !

Iar cei mai zoriți își porniră caii în galop spre dînsul ; genunchierele de fier se ciocneau, lăncile se legănau ca un alt lan de spice.

— A, iată-te, Caumont ! Și tu, Souastre ! zicea Robert. Vă recunosc, prieteni, după scuturile voastre.

Prin viziera ridicată a coifului li se zăreau fețele îmbrobonite de sudoare, dar strălucind de voioșie războinică. Mulți

dintre dînşii, mărunţi nobili de ţară, purtau vechile armuri demodate, moştenite de la tata sau bunicul, şi pe care ei înşişi le meşteriseră, potrivindu-le pe măsura lor : treabă făcută la conac. Pînă seara, aceştia vor avea rosături la încheieturi şi trupul le va fi acoperit de sînge închegat ; de altminteri, fiecare aducea în bagajele slugii care-l însoţea la război un borcan cu alifie pregătită de nevastă şi feşe de pînză pentru a-şi obloji rănile.

Sub ochii lui Robert se înfăţişau toate mostrele modei militare de un secol încoace, toate formele de chivere şi de coifuri ; unele din aceste platoşe şi din aceste paloşe făcuseră cruciada ! Nişte ferchezi cavaleri de provincie se împopoţonaseră cu pene de cocoş, fazan sau păun ; alţii purtau pe coifuri cîte un balaur aurit, ba unul îşi prinsese de pălăria lui de fier bustul gol al unei femei care atrăgea multe priviri. Toţi îşi spoiseră din nou scuturile pe care străluceau în culori ţipătoare armăriile lor, simple sau complicate, după gradul de vechime al nobleţei, semnele cele mai simple aparţinînd neapărat celor mai vechi familii.

— Iată-l pe Saint-Venant, iată-l pe Longvillers, iată-l pe Nédonchel, zicea Jean de Varennes, prezentîndu-i lui Robert cavalerii.

— Supusul credincios al domniei tale, monseniore, repeta fiecare auzindu-şi numele.

— Credinciosul Nédonchel... credinciosul Bailiencourt... credinciosul Picquigny... continua Robert, trecînd prin faţa lor.

Cîtorva flăcăi, cu capul sus şi grozav de fuduli văzîndu-se pentru întîia oară învestmîntaţi ca de război, Robert le făgădui să le dea el însuşi spada de cavaler, dacă se vor arăta viteji în luptele viitoare.

Apoi hotărî să numească de îndată doi mareşali, întocmai ca pentru oastea regală. Îl alese mai întîi pe domnul de Hautponlieu, care lucrase cu mare rîvnă ca să adune această nobilime gălăgioasă.

— Şi apoi voi lua... haide... tu, Beauval ! anunţă Robert. Regentul are un Beaumont ca mareşal, eu voi avea un Beauval.

Domnişorii, cărora le plăceau jocurile de cuvinte şi calamburile, îl aclamară rîzînd pe Jean de Beauval care fu astfel numit datorită numelui său.

— Şi acum, monseniore Robert, pe ce drum vrei să o luăm ? întrebă Jean de Varennes. Mergem mai întîi la Saint-Pol, sau

de-a dreptul la Arras ? Tot ținutul Artois e al domniei tale, nu-ți rămîne decît să alegi.

— Ce drum duce la Hesdin ?

— Cel pe care te afli, monseniore, și care trece prin Frévent.

— Ei bine, vreau să merg mai întîi la castelul străbunilor mei.

Un freamăt de neliniște se iscă printre cavaleri. Faptul că, încă de la sosirea sa, contele d'Artois vroia să dea fuga la Hesdin, era un adevărat ghinion pentru dînșii.

— Monseniore, vezi că, spuse Souastre, cel de avea o femeie goală pe cap, vezi că la Hesdin castelul nu prea e în stare să te primească.

— Ei, ce ? E încă ocupat de domnul de Brosse pe care l-a așezat acolo văru-meu, Aiuritul ?

— Nu, nu... L-am luat la goană pe Jean de Brosse ; dar în treacăt am făcut niscaiva stricăciuni castelului.

— Stricăciuni ? întrebă Robert. Nu cumva i-ați dat foc ?

— Nu, monseniore, asta nu, zidurile se țin bine.

— Dar l-ați cam jefuit, nu-i așa, drăguților ? Ei, dacă nu-i decît asta, bine ați făcut. Toate cîte sînt ale paceaurii ăleia de Mahaut, ale scroafei de Mahaut, ale tîrfei de Mahaut, ale voastre sînt, domnii mei, și puteți să vi le împărțiți între voi.

Cum să nu îndrăgești un stăpîn atît de mărinimos ! Aliații răcniră din nou că-i urau viață lungă drăgutului lor conte Robert, apoi oastea răzvrătiților porni spre Hesdin.

Ajunseră pe la sfîrșitul după-amiezii în fața celor paisprezece tunuri ale cetății conților d'Artois, unde castelul singur ocupa o suprafață uriașă de douăsprezece „măsuri", adică aproape cinci hectare.

Cîte biruri, cîtă trudă și sudoare îi costase pe oamenii de rînd din împrejurimi acest fabulos castel, menit, după cum li se spusese, să-i apere de nenorocirile războaielor !

Războaiele se țineau lanț, dar apărarea se dovedea puțin eficace, și deoarece întotdeauna luptele se dădeau pentru a pune mîna pe castel, populația prefera să-și caute adăpost în bordeiele din chirpici, rugîndu-se lui Dumnezeu ca iureșul să-i ocolească.

Nu prea era lume pe străzi pentru a-i face o primire sărbătorească seniorului Robert. Destul de încercați de jaful din

ajun, locuitorii se ascundeau. Cei mai fricoşi ieşiseră să zbiere nitel, dar uralele lor răsunau fără vlagă.

Împrejurimile castelului nu erau frumoase la vedere ; garnizoana regală, spînzurată de creneluri, începea să cam duhnească a hoit. La poarta cea mare, zisă poarta Puilor, podul era lăsat jos. Curtea arăta ca după un prăpăd ; de prin beciuri se scurgea vinul din tocitoarele sparte ; orătănii moarte zăceau mai peste tot ; se auzea din staul mugetul jalnic al vacilor nemulse, iar pe cărămizile care pavau ogrăzile interioare, lux rar pe vremea aceea, puteai citi istoria măcelului de deunăzi în mari băltoace de sînge uscat.

Clădirile de locuit ale familiei d'Artois numărau cincizeci de apartamente, din care nici unul nu fusese cruţat de vrednicii aliaţi ai lui Robert. Tot ce nu apucaseră să umfle pentru a împodobi conacul lor din vecinătate fusese sfărîmat pe loc.

Pierise din capelă marea cruce de argint suflat cu aur, pierise şi bustul Sfîntului Ludovic, conţinînd un crîmpei de os şi cîteva fire din părul regelui. Pierise potirul de aur pe care-l înşfăcase Ferry de Picquigny şi care avea să fie regăsit la un negustor parizian căruia i-l vînduse. Pieriseră cele douăsprezece volume ale bibliotecii ca şi şahul de matostat şi de agată. Dînd iama în rochiile, capoatele şi lenjeria contesei Mahaut, micii seniori se înarmaseră cu frumoase cadouri pentru ibovnicele lor şi îşi pregătiseră fără mare cheltuială calde nopţi de drăgăstoasă recunoştinţă. Pînă şi din bucătării au fost ridicate proviziile de piper, şofran, ghimber şi scorţişoară [1]...

Murdării pe sfărîmături de veselă, pe brocarte sfîşiate ; nu se vedeau decît perdele de pat trîntite la pămînt, mobile sparte, draperii smulse. Cu mutrele cam plouate, căpeteniile răsculaţilor îl urmau pe Robert în vizita sa ; dar la fiecare nouă descoperire, uriaşul izbucnea într-un hohot de rîs aşa de răsunător, aşa de sincer, încît cavalerii se simţiră numaidecît înveseliţi.

În sala scuturilor, Mahaut pusese să se ridice, de-a lungul pereţilor, nişte statui de piatră înfăţişîndu-i pe conţii şi pe contesele d'Artois, de la obîrşie pînă la ea însăşi. Toate chipurile se cam asemănau, dar laolaltă aveau un aer măreţ.

[1] Mahaut întocmi un inventar amănunţit al furturilor şi stricăciunilor săvîrşite în castelul său de la Hesdin, inventar care nu cuprindea mai puţin de o sută douăzeci şi nouă de articole. Ea intentă un proces în faţa Înaltei Curţi din Paris pentru a obţine despăgubiri, care în parte i-au fost acordate prin hotărîrea din 9 mai 1321.

— Aici, monseniore, ţinu să constate Picquigny care îşi simţea conştiinţa destul de încărcată, n-am vrut să ne atingem de nimic.

— Şi rău aţi făcut, prietene, răspunse Robert, căci zăresc printre capetele astea cel puţin unul care nu-mi place. Lormet ! O ghioagă !

Apucînd buzgudanul greu pe care i-l întindea valetul său, îl învîrti de trei ori deasupra creştetului şi izbi din toate puterile faţa contesei Mahaut. Statuia se clătină pe soclu şi capul, dezlipit de gît, se rostogoli pe lespezile de piatră, făcîndu-se bucăţi.

— Aşa s-o păţească şi capul viu, după ce toţi aliaţii din Artois îşi vor fi făcut treburile pe el, izbucni Robert.

Pentru cel căruia îi place să spargă, greu e pînă începe ; buzduganul era o jucărie în mîna uriaşului învesmîntat în stacojiu.

— Ah, mătuşă ticăloasă, m-ai prădat luîndu-mi provincia Artois, pentru că cel care m-a zămislit...

Şi, cu o lovitură, zbură capul statuii tatălui său, contele Filip.

— ...făcu prostia să moară înaintea ăstuia...

Şi-şi decapită bunicul, contele Robert al II-lea.

— ...şi poate că ai vrea să trăiesc printre chipurile acestea pe care le-ai comandat ca să-ţi faci o cinste la care n-ai nici un drept ! Jos cu ele ! Jos cu strămunii mei ! Vom lua totul de la capăt, şi nu cu bani furaţi !

Tremurau pereţii, sfărîmăturile de piatră acopereau pardoseala. Cu răsuflarea tăiată, baronii din Artois amuţiseră în faţa acestei furii năprasnice care întrecea tot ce puteau face dînşii la mînie. Într-adevăr, cum să nu asculţi orbeşte de un asemenea şef !

Cînd isprăvi să reteze capetele tuturor neamurilor sale, contele Robert aruncă buzduganul în vitraliile unei ferestre, şi spuse întinzîndu-şi braţele în lături :

— Iată-ne acum la largul nostru pentru a sta de vorbă... Domnilor, iubiţi camarazi şi credincioşii mei supuşi, vreau ca în fiecare oraş, judeţ sau moşie pe care o vom scoate de sub jugul acestei Mahaut şi a Hirsonilor ei afurisiţi să fie scrise toate plîngerile oamenilor împotriva ei, iar condica să cuprindă răutăţile ce-a săvîrşit, ca să-i putem trimite socoteala

cu de-amănuntul ginerelui ei, Domnul Porților Închise... căci omul acesta de cum se ivește undeva închide porțile, ale orașelor, ale conclavului, ale vistieriei... Domnul Vedere-Scurtă, bunul nostru stăpîn Filip cel Chior care se dă drept regent, și pentru folosul căruia ni s-a luat acum paisprezece ani comitatul acesta, ca el să se îngrașe înghițind Burgundia ! Să-i rămînă în gît și să crape dobitocul sugrumat cu propriile lui mațe !

Mărunțelul Gérard Kiérez, omul iscusit în chichițe și procese, care pledase înaintea regelui pricina baronilor împotriva contesei Mahaut, luă atunci cuvîntul și spuse :

— Mai e o ticăloșie foarte mare, monseniore, care privește nu numai provincia Artois, ci și țara întreagă, și poate că pe regent l-ar interesa să se afle cum a murit fratele său, Ludovic al Zecelea.

— Fir-ar să fie ! Așadar, dragă Gérard, crezi și tu ceea ce cred eu ? Ai vreo dovadă că și în istoria asta mătușă-mea și-a vîrît coada ?

— Dovada, dovada ! N-am ajuns încă acolo, monseniore ; dar o bănuială temeinică există și care poate fi sprijinită de martori. Cunosc la Arras o femeie, pe nume Isabelle de Fériennes, care împreună cu fiu-său Jean se îndeletnicește cu negoțul de licori vrăjitorești, și care au furnizat unei oarecare domnișoare d'Hirson, una Béatrice...

— Pe asta, dragii mei, am să v-o dau într-o zi în dar, spuse Robert. O știu, și doar cîntărind-o din ochi, cred că-i o bucățică faină la pat !

— Acești Fériennes i-au furnizat deci, pentru doamna Mahaut, o otravă bună de ucis cerbii, și asta cu cel mult două săptămîni înainte ca regele să-și dea sufletul. Ceea ce se cerea pentru cerbi, putea servi tot așa de bine pentru rege.

Baronii arătară prin exclamații pline de admirație că le plăcuse această perspicacitate.

— Oricum era o otravă pentru dobitoace cu coarne, vorbi Robert, împingînd discuția pe făgașul veseliei. Dumnezeu să aibă în paza lui sufletul său de încornorat.

De data aceasta, cavalerii rîseră ceva mai tare.

— Și lucrul pare cu atît mai adevărat, Domnule Robert, urmă Kiérez, cu cît cucoana de Fériennes s-a lăudat mai an

că pregătise licoarea care-l făcu pe contele Filip, cel căruia îi zici chiorul, să se împace cu contesa Jeanne, fiica doamnei Mahaut...

— ...tîrfă ca şi mă-sa, şi pe care, voi, baronii mei, aţi făcut marea greşală de-a n-o strivi ca pe o viperă atunci cînd aţi avut-o în mînă, chiar în locul acesta, toamna trecută, spuse Robert. Am nevoie de femeia asta Fériennes şi de fiu-său. Aveţi grijă să-i prindeţi de îndată ce vom fi la Arras. Şi acum, să ne aşezăm la masă, căci mi-e tare foame după o zi ca asta. Să fie tăiat boul cel mai gras din staul şi să fie pus întreg la frigare ; să se scoată toţi crapii din eleşteul ticăloasei de Mahaut, şi să ni se aducă tot vinul pe care n-aţi apucat să-l isprăviţi de rîndul celălalt.

Mai tîrziu cu două ceasuri, cînd se lăsase seara, toată această nobilă adunare era beată de se tăvălea pe jos. Robert îl trimise atunci pe Lormet, care ţinea destul de bine la băutură, amestecînd toate soiurile de vinuri, să dea iama prin oraş, însoţit de o bună escortă, spre a aduce cîte fete trebuiau pentru a mulţumi poftele baronilor. Lormet şi oamenii săi nu se prea uitară dacă cele pe care le smulgeau din patul lor erau fecioare sau mame cu copii, şi împinseră spre castel o turmă în cămăşi de noapte, behăind de spaimă.

În odăile răvăşite ale contesei Mahaut, se încinse un tărăboi drăcesc. Urletele femeilor aţîţau poftele cavalerilor care săreau la ele de parcă ar fi năvălit asupra păgînilor şi fiecare vrînd să-şi arate bărbăţia, se năpusteau cîte trei o dată pe aceeaşi pradă. Pentru el însuşi, Robert înşfăcă de păr cîteva dintre cele mai frumoase femei, despuindu-le fără multe mofturi. Deoarece cîntărea peste două sute de livre, victimele sale pierdeau sub el pînă şi puterea de a mai ţipa. În vremea asta, Souastre, care-şi rătăcise frumosul său coif, stătea îndoit, cu pumnii pe inimă şi vărsa ca un jghiab sub o ploaie vijelioasă.

Apoi, toţi vitejii ăştia, unul după altul, începură să sforăie ; un om ar fi fost deajuns în noaptea aceea pentru a căsăpi fără mare osteneală toată nobilimea din Artois.

A doua zi, o oaste cu picioare moi, cu limbi năclăite şi minţi ceţoase porni la drum spre Arras, unde Robert hotărîse să-şi aşeze ocîrmuirea. Dintre toţi, el singur părea tot aşa de proaspăt ca o ştiucă scoasă din gîrlă, ceea ce-i aduse pentru

totdeauna admirația trupelor sale. Drumul fu întrerupt de popasuri, căci Mahaut avea pe aceste meleaguri alte cîteva castele, a căror vedere trezi îndîrjirea baronilor. Dar, de sfînta Magdalena, cînd Robert sosi la Arras, femeia Férriennes dispăruse.

II

LOMBARDUL PAPII

La Lyon, cardinalii tot închiși erau. Își închipuiseră că, ținîndu-se tari, îl vor obosi pe regent ; închisoarea lor dura de o lună. Cei șapte sute de oșteni ai contelui de Forez continuau să facă de strajă în jurul bisericii și a mănăstirii Călugărilor Propovăduitori ; iar dacă, mai mult de ochii lumii, contele Savelli, mareșalul conclavului, purta tot timpul cheile asupra sa, aceste chei nu slujeau la mare lucru, căci nu se potriveau decît la niște uși zidite.

Cardinalii încălcaseră zi de zi rînduielile papii Grigore, avînd cugetul cu atît mai împăcat cu cît își ziceau că fuseseră siliți să se adune împotriva voinței lor. Și nu uitau s-o spună zi de zi contelui de Forez, cînd acesta își vîra capul închivărat prin deschizătura strîmtă pe unde li se introducea mîncarea. La care, zi de zi, contele de Forez răspundea că era pus acolo spre a face ca legea conclavului să fie respectată. Acest dialog de surzi putea să țină mult și bine.

Cardinalii nu mai locuiau acum 'toți laolaltă, cum fusese orînduit ; căci, deși naosul bisericii Iacobinilor era mare, traiul celor aproape o sută de oameni, pe niște maldăre de paie, ajunsese foarte repede insuportabil. Duhoarea care domnea încă din primele seri nu prea era prielnică la alegerea unui papă. Înaltele fețe bisericești se mutaseră, așadar, în mănăstirea lipită de biserică, și cuprinsă în aceeași curte îngrădită. Scoțîndu-i de acolo pe călugări, prelații se aranjaseră cîte trei într-o chilie, ceea ce nu era cîtuși de puțin mai confortabil. Pajii cardinalilor ocupaseră cu de-a sila un dormitor, iar capelanii arhondaricul mănăstării care nu mai primea călători.

Regimul alimentar din ce în ce mai aspru, cum poruncise contele de Poitiers, nu era nici el aplicat ; să-i fi dat urmare, n-ar mai fi fost acolo decît o adunare de schelete. Cardinalii reuşeau deci să primească ceva bunătăţi de afară, despre care se zicea că sînt trimise staretului. Secretul deliberărilor era violat cu încăpăţînare ; în fiecare zi, scrisori intrau sau ieşeau din conclav, strecurate în miezul pîinii sau printre farfuriile goale. Ora prînzului devenise ora poştei, şi corespondenţa care pretindea să hotărască soarta creştinătăţii era foarte pătată de grăsime.

Despre toate aceste abateri, contele de Forez îl înştiinţase pe regent, care îl îndemnase să închidă ochii. „Cu cît vor săvîrşi mai multe greşeli şi încălcări, îi spusese Filip de Poitiers, cu atît vom fi mai în măsură să-i pedepsim atunci cînd ne vom hotărî la aceasta. În ce priveşte scrisorile, prefă-te că nu le vezi şi lasă-le să meargă, dar deschide-le cînd îţi cad în mînă, ca să mă înştiinţezi despre ce e vorba în ele."

Astfel, regentul află din timp despre cele patru candidaturi care căzuseră aproape de îndată ce au fost puse ; mai întîi aceea a lui Arnaud Nouvel, fostul staret de la Fontfroide, despre care contele de Poitiers se pronunţă răspicat, prin Jean de Forez, că „nu-l găsea pe acest cardinal destul de prieten al regatului Franţei", apoi candidatura lui Guillaume de Mandagout, cardinal de Prenestre, a lui Arnaud de Pélagrue şi a lui Bérenger Frédol, cel mai mare dintre fraţi. Gasconi şi provensali îşi vîrau unii altora beţe în roate. Regentul află de asemenea că temutul Caetani începea să-i scîrbească pe unii dintre italieni, chiar şi pe propriul său văr, Stefaneschi, prin josnicia uneltirilor sale şi prin înverşunarea smintită cu care îi ponegrea pe ceilalţi.

Nu propusese oare în chip de glumă — dar ştiau cu toţii ce însemna o glumă în gura lui ! — să se ceară ajutorul Diavolului pentru alegerea unui papă, deoarece Dumnezeu părea să fi renunţat de a alege el ?

La care Duèze, cu vocea sa şuşuită, răspunsese :

— Francesco, nu ar fi pentru întîia oară cînd Satana ar lua loc printre noi.

De îndată ce Caetani cerea o lumînare, se zicea că nu e pentru a-şi face lumină, ci pentru a face cu ceara vreo vrăjitorie de a lui.

Cardinalii, pînă la neașteptata lor închidere în biserică, se combătuseră unii pe alții pentru pricini de doctrină, de prestigiu sau de interes. Trăind însă o lună laolaltă în lipsuri și strîmtoare, începuseră să se urască din motive personale, aproape din motive fizice. Unii nu se mai îngrijeau, umblînd nebărbieriți de patru săptămîni, și se lăsau în voia firii, fără să le mai pese de nimic. Cutare candidat nu mai căuta acum să cîștige voturi făgăduind bani sau venituri ecleziastice, ci împărțindu-și hrana cu mîncăii lacomi, lucru pe care rînduielile alegerii îl interziceau în chipul cel mai hotărît. Atunci, pîrile umblau de la o ureche la alta.

— Cardinalul locțiitor a mîncat iar trei feluri date de cei din tabăra lui, se șoptea.

Dacă prin aceste aranjamente, stomacurile reușeau de bine, de rău să se potolească, nu tot așa se întîmpla în ce privește o castitate cu care unii cardinali nu prea erau deprinși și care începea să întărîte firea cîtorva din ei. O vorbă de haz circula printre provensali :

— Monseniorul d'Auch, ziceau aceștia, suferă că trebuie să-și înfrîneze pofta de carne, iar monseniorii Colonna că trebuie să-și înfrîneze pofta de cărnuri.

Căci cei doi Colonna, croiți ca niște atleți și făcuți mai curînd pentru platoșă decît pentru sutană, se țineau după paji prin coridoarele mănăstirii, făgăduindu-le dinainte iertarea tuturor păcatelor.

Cardinalii nu încetau să-și arunce unii altora în față greșeli mai vechi :

— Dacă nu l-ați fi canonizat pe Célestin... Dacă nu v-ați fi lepădat de Bonifaciu... Dacă nu v-ați fi învoit să plecați din Roma... Dacă nu i-ați fi osîndit pe templieri...

Se învinuiau unii pe alții că s-au arătat bicisnici în apărarea bisericii, că-s ambițioși și că se vînd oricui dă mai mult. Auzindu-i vorbind pe acești cardinali, ai fi putut crede că nici unul din ei n-ar fi fost vrednic nici măcar de o parohie de țară.

Numai monseniorul Duèze părea să nu se sinchisească de traiul acesta în lipsuri și strîmtoare, de intrigi și de bîrfeli. De doi ani încoace încurcase așa de rău țițele între colegii săi, că nu mai avea nevoie să se amestece în fierberea de acum, și putea să lase sămînța rea pe care o băgase în mintea fiecăruia

să-şi dea singură roadele aşteptate. Nefiind prea pofticios la mîncare, hrana puţină nu-l supăra de fel. Hotărîse să-şi împartă chilia cu cei doi cardinali normanzi alipiţi taberei provensale, Nicolas de Fréauville, fostul duhovnic al lui Filip cel Frumos, şi Michel du Bec, pe care nimeni nu-l împingea spre scaunul papal, amîndoi prea slabi pentru a alcătui un partid. Nimeni nu se temea de dînşii, şi instalarea lor împreună cu Duèze nu putea să capete aerul unei conspiraţii. De altminteri, Duèze îi vedea puţin pe cei doi tovarăşi de chilie. La oră fixă, se plimba prin galeria ce înconjura mănăstirea, mai totdeauna sprijinit de braţul lui Guccio, care nu înceta să-i amintească :

— Monseniore, nu umbla aşa de repede ! Uite, mi-e greu să mă ţin după sfinţia ta, cu piciorul acesta beteag de pe urma accidentului meu de la Marsilia, cînd am căzut din corabia reginei Clémence... Ştii bine că şansele sfinţiei tale, dacă dau crezare celor auzite, vor fi cu atît mai mari cu cît toţi te vor crede mai prăpădit.

— Aşa e, aşa e, bine te-ai gîndit, răspundea cardinalul care se silea atunci să-şi cocîrjească spinarea, să-şi îndoaie genunchii, să-şi disciplineze cei şaptezeci şi doi de ani ai săi.

În restul timpului, citea sau scria. Izbutise să-şi facă rost de tot ceea ce-i era mai necesar pe lumea asta : cărţi, lumînări şi hîrtie. Cînd veneau să-l poftească la vreo adunare în strana bisericii, se prefăcea că abia se poate dezlipi de truda lui, se tîra pînă la jilţul său şi acolo, bucuros că-şi aude colegii înjurîndu-se sau împungîndu-se cu vorbe viclene, se mulţumea să zică în şoaptă :

— Mă rog lui Dumnezeu, fraţilor ; mă rog să ne inspire alegerea celui mai vrednic.

Cei care-l cunoşteau bine îl găseau schimbat. Părea plămădit din virtuţi creştine, chinuindu-şi trupul cu posturi grele şi oferind tuturor pilda bunăvoinţei şi a milosteniei. Cînd i se pomenea de asta, răspundea numai atît, însoţindu-şi şoapta cu un gest de lehamite :

— Se apropie moartea... A venit vremea să mă pregătesc...

Apuca doar să guste din strachină cînd i se aducea prînzul şi o trimitea unuia sau altuia dintre colegi, scuzîndu-se că încalcă regula, dar arătînd că sănătatea lui şubredă nu-i îngăduie să mănînce. Guccio se înfăţişa deci cu braţele încărcate în chilia locţiitorului papii, care înflorea ca un bou pus la îngrăşat, zicîndu-i :

— Monseniorul Duèze vă trimite asta. A băgat de seamă azi-dimineaţă că aţi slăbit.

Dintre cei nouăzeci şi şase de prizonieri, Guccio era unul dintre cei care comunicau mai lesne cu lumea de afară ; reuşise într-adevăr să stabilească repede o legătură cu împuternicitul băncii Tolomei din Lyon. Pe această cale porneau nu numai scrisorile trimise de Guccio unchiului său, dar şi corespondenţa mai tainică pe care Duèze o adresa regentului. Aceste scrisori nu trebuiau să mai fie strecurate printre blidele unsuroase ; veneau şi plecau, pitite în cărţile neapărat necesare cardinalului pentru pioasele sale studii.

La drept vorbind, Duèze nu avea alt confident decît pe tînărul lombard, a cărui isteţime îl slujea în fiecare zi tot mai mult. Soarta lor era strîns legată, căci dacă unul rîvnea să iasă din această mănăstire cu zidurile încinse de căldura verii, celălalt dorea să plece cît mai curînd, şi bine ocrotit, spre a-şi ajuta iubita. Guccio era oarecum liniştit în privinţa Mariei, de cînd Tolomei îi scrisese că veghea asupra ei ca un adevărat unchi.

Pe la începutul ultimei săptămîni din iulie, cînd Duèze îşi văzu colegii sătui de acest trai, fleşcăiţi de căldură, şi aprig porniţi unii împotriva altora, hotărî să le joace comedia frămîntată în mintea lui de multă vreme şi pe care o pusese la cale cu Guccio pînă în cele mai mici amănunte.

— Tîrîtu-mi-am destul piciorul ? Postit-am destul ? Arăt destul de rău ? îl întreba pe pajul său improvizat. Şi cumetrii cardinali sînt îndeajuns de hărţuiţi spre a se lăsa convinşi să ia o hotărîre dictată de oboseală ?

— Cred că da, monseniore, cred că sînt copţi pentru asta.

— Atunci, haide, tinere prieten, dă-i drumul ! Lasă-ţi limba să vorbească. Cît despre mine, cred că mă voi vîrî în pat şi nu mă voi mai da jos.

Guccio începu să se bage printre slujitorii celorlalţi cardinali, zicînd că monseniorul Duèze se simţea tare rău, că arăta semne de boală şi că era de temut, dată fiind vîrsta lui înaintată, să nu mai iasă viu din acest conclav.

A doua zi Duèze nu apăru la adunarea zilnică, şi cardinalii şoptiră între ei, fiecare repetînd ca venind de la dînsul zvonurile pe care Guccio le împrăştiase.

În ziua următoare, cardinalul Orsini, care tocmai venea de la o ceartă aprigă cu fraţii Colonna, îl întîlni pe Guccio

şi-l întrebă dacă era adevărat că monseniorul Duèze se află aşa de rău cum se spune.

— Ei, da, monseniore şi mi-e inima sfîşiată de durere, răspunse Guccio. Ştie sfinţia ta, că bunul meu stăpîn nu mai poate nici să citească ? Asta arată că nu mai are mult de trăit.

Apoi, cu aerul de îndrăzneală naivă pe care se pricepea să şi-l dea la nevoe, adăogă :

— Dacă eram în locul sfinţiei tale, monseniore, ştiu bine ce-aş face. L-aş alege pe monseniorul Duèze. Astfel aţi putea ieşi în sfîrşit din acest conclav, şi să pregătiţi alt papă, după placul sfinţiilor voastre, să-l aveţi gata de îndată ce acesta va fi murit, ceea ce, o repet, monseniore, nu va întîrzia să se întîmple. E un noroc cu care, într-o săptămînă de azi încolo, poate că nu vă veţi mai întîlni.

În aceeaşi seară, Guccio îl văzu pe Napoléon Orsini vorbind în şoaptă cu Stefaneschi, care era un Orsini după mamă, cu Albertini de Prato şi cu Guillaume de Longis, adică toţi italienii favorabili lui Duèze. A doua zi, acelaşi grup se strînse iar, ca dela sine, în galeria ce înconjura mănăstirea, dar de data asta grupul sporise cu spaniolul Luca Flisco, fratele vitreg al lui Jacques al II-lea de Aragon şi cu Arnaud de Pélagrue, şeful partidului gascon ; iar Guccio, trecînd prin preajma lor, auzi pe unul din ei rostind :

— *E se non muore ?* [1]

— *Peccato* [2]... dar dacă moare mîine, mai rămînem fără îndoială şase luni aici.

Numaidecît, Guccio făcu să ajungă la unchiu său o scrisoare în care îi recomanda să răscumpere din mîna fraţilor Bardi toate poliţele semnate de Jacques Duèze pe care le avea banca lor. „Vei putea să le capeţi fără bătaie de cap la jumătate din valoarea lor, căci datornicul e socotit a fi pe moarte şi împrumutătorul te va crede nebun că-ţi bagi banii în aşa ceva. Cumpără-le chiar cu optzeci de livre suta, şi-ţi spun că vei face o afacere bună, sau nu mai sînt nepotul tău." Afară de asta, îl sfătui pe Tolomei să vină el însuşi la Lyon cît de curînd îi va fi cu putinţă.

La 29 iulie, contele de Forez porunci să se înmîneze în chip oficial cardinalului locţiitor de papă o scrisoare a regen-

[1] Şi dacă nu moare ?

[2] Păcat...

tului. Spre a asculta cetirea ei, Jacques Duèze consimți să-și părăsească patul ; nu se duse la adunare, ci mai curînd se lăsă dus pînă acolo.

Scrisoarea contelui de Poitiers era aspră. Ea înșira cu de-amănuntul toate abaterile dela rînduiala statornicită de papa Grigore. Reamintea făgăduiala de a doborî acoperișul bisericii. Îi dojenea pe cardinali pentru zîzaniile lor, și-i povățuia cu vorbe ocolite să dea tiara papală, dacă nu vor putea ajunge la o încheiere, celui mai bătrîn dintre dînșii. Or cel mai bătrîn era Jacques Duèze.

Cînd auzi cuvintele acestea, el își flutură brațele într-ún gest de muribund și spuse cu voce stinsă :

— Cel mai vrednic, fraților, alegeți-l pe cel mai vrednic ! Ce vă veți face cu un păstor care nu mai are putere să se conducă pe sine însuși, și al cărui loc e mai curînd în cer, dacă Domnul se îndură să mă primească acolo, decît în lumea aceasta.

Ceru să fie dus îndărăt în chilia sa, se vîrî în așternut, și se întoarse cu fața la perete. Trebuia ca Guccio să-l fi cunoscut bine pentru a ști că tresăririle care-i scuturau umerii erau acelea ale rîsului iar nu sughițurile agoniei.

În ziua următoare, Duèze păru să-și mai recapete nițică vlagă ; o slăbiciune prelungită din cale afară ar fi trezit bănuieli. Dar, cînd veni o scrisoare a regelui Neapolei care o sprijinea pe aceea a contelui de Poitiers, moșneagul începu să tușească în chip jalnic ; era prăpădit rău, își ziceau colegii, dacă putea să răcească pe o zăpușeală ca asta.

Tocmelile continuau tot așa de dîrz, căci nu-și pierduseră toți nădejdea. Din douăzeci și patru de cardinali, nu era unul, chiar dintre cei cu șanse foarte puține, care să nu-și zică la un moment dat : „Dece nu eu ?"

În mintea mulțimii care năvălea de pretutindeni la Lyon, atrasă de speranța unei hotărîri apropiate, încolțea părerea că nu existau instituții desăvîrșite, că toate erau la fel de stricate de ambiția oamenilor ; sistemul electiv care se folosea la urcarea pe tronul sfîntului Petru nu se dovedea mai bun decît datina străbună a eredității pentru tronul Franței.

Dar contele de Forez începea să arate multă strășnicie. Punea acum străjile să scotocească fățiș prin hrana prizonierilor, redusă de altminteri la o singură masă pe zi, și confisca

scrisorile sau poruncea să fie înapoiată trimiţătorilor dinlăuntrul bisericii.

La 5 august, Napoléon Orsini izbutise să-l cîştige de partea lui Duèze pe temutul Caetani însuşi, ca şi pe alţi cîţiva membrii ai partidului gascon. Provensalii începeau să adulmece parfumul victoriei.

La 6 august, ei îşi dădură seama că monseniorul Duèze se putea bizui pe optsprezece voturi, adică două mai mult decît acea faimoasă majoritate absolută pe care în doi ani şi trei luni nimeni nu reuşise s-o întrunească. Ultimii dizidenţi, văzînd atunci că alegerea avea să se facă în ciuda lor, şi temîndu-se că li se va lua în nume de rău încăpăţînarea, se dădură pe brazdă, fălindu-se că ştiu să recunoască înaltele virtuţi creştine ale monseniorului Duèze, şi se arătară gata să voteze pentru el.

A doua zi, la 7 august 1316, cardinalii hotărîră să purceadă la alegere. Patru cardinali fură însărcinaţi să vegheze la buna ei desfăşurare şi la numărătoarea voturilor. Duèze apăru, dus de subsuori, într-o parte de Guccio şi în cealaltă de al doilea paj al său.

— Nu cîntăreşte mult, le şoptea Guccio cardinalilor care îi priveau trecînd şi se dădeau în lături cu un respect care arăta de pe acum alegerea ce urmau s-o facă.

— Pentrucă o vrei tu, Doamne, pentrucă o vrei tu, murmura Duèze în faţa hîrtiei pe care trebuia să-şi scrie votul.

După cîteva minute, era proclamat papă în unanimitate, şi cei douăzeci şi trei de rivali ai săi îi făceau ovaţii.

Avea să le facă zile fripte vreme de optsprezece ani !

Guccio se apropie spre a-l ajuta să se ridice pe plăpîndul moşneag devenit autoritatea supremă a Universului.

— Nu, fiule, nu, spuse Duèze. Mă voi sili să merg singur. Facă Domnul să mă ţină picioarele.

Nătărăii crezură atunci că sub ochii lor se săvîrşea o minune, pe cînd ceilalţi înţeleseră că au fost păcăliţi.

În vremea asta, cardinalul care prezidase alegerea, zvîrlise deja în focul aprins în cămin buletinele de vot al căror fum alb vestea lumii că are un nou papă. Loviturile de cazma începură atunci să răsune în zidăria care închidea uşa cea mare a bisericii. Dar contele de Forez era prudent ; de îndată ce fuseseră scoase din perete destule pietre ca să poată trece un om, se strecură el însuşi prin deschizătură.

— Da, da, fiule, eu sînt cel ales, îi spuse Duèze care alergase pînă la uşă cu paşi sprinteni.

Atunci, zidarii îşi isprăviră treaba, doborînd peretele ; cele două canaturi ale uşii fură deschise şi soarele, pentru întîia oară după patruzeci de zile, pătrunse în biserica Iacobinilor.

O mare mulţime aştepta în piaţă ; norod, burghezi din Lyon, dregători ai oraşului, nobili şi observatori ai curţilor streine, toată lumea îngenunchie. Un bărbat burduhănos cu faţa măslinie şi cu un ochi închis, îşi croia drum pe lîngă contele de Forez. El se apropie de papă, îi apucă marginea sutanii ca s-o ducă la buze, şi astfel, pe capul său cărunt căzu întîia binecuvîntare a aceluia care se va numi de acum încolo Ioan al XXII-lea.

— *Zio* [1] Spinello ! izbucni Guccio zărind pe burduhănosul îngenuncheat.

— A, dumneata eşti unchiul ! îi spuse Duèze bancherului, făcîndu-i semn să se ridice. Îmi place mult nepotul dumitale. M-a slujit cu credinţă, şi vreau să-l păstrez pe lîngă mine. Îmbrăţişează-l, îmbrăţişează-l !

Guccio sări de gîtul lui Tolomei.

— Am răscumpărat tot, aşa cum mi-ai trimis vorbă, şi cu şaizeci suta, îi şopti la ureche Tolomei, în timp ce Duèze continua să binecuvînteze mulţimea. Acest papă ne datorează acum cîteva mii de livre. *Bel lavoro, figlio mio* [2]. Eşti cu adevărat nepotul meu.

La spatele lor, unul avea o mutră tot aşa de plouată ca şi a cardinalilor ; era *il signor* Boccaccio, primul voiajor al firmei Bardi.

— Ah, aici îmi erai deci, închis cu ăştia, *mascalzone* [3], îi spuse lui Guccio. Dacă ştiam asta, n-aş fi vîndut poliţele.

— Şi Maria ? Unde-i Maria ? îl întrebă Guccio cu glas tremurînd de grijă pe unchiu-său.

— Maria ta se simte bine. E tot aşa de frumoasă pe cît eşti tu de şiret, iar dacă micul lombard care-i umflă pîntecul are să semene cu voi amîndoi, va ajunge departe în lumea asta. Dar grăbeşte-te, băiatule, grăbeşte-te ! Vezi bine că sfîntul părinte te cheamă.

---

[1] Unchiule.

[2] Bună treabă, fiule.

[3] Ticălos, afurisit.

III

DATORIILE CRIMEI

Regentul Filip ţinea în primul rînd să fie de faţă la încoronarea celui pe care-l făcuse papă, şi să se arate astfel în ochii lumii ca ocrotitor al creştinătăţii.

— M-am căznit deajuns pentru el, zicea. Se cuvine să mă ajute acum ca să-mi întăresc ocîrmuirea. Vreau să fiu la Lyon în ziua încoronării lui.

Dar veştile din Artois nu încetau să fie îngrijorătoare. Robert ocupase fără greutate oraşele Arras, Avesnes, Thérouanne şi continua să cucerească ţara. La Paris, Charles de Valois îl sprijinea într-ascuns.

Credincios tacticii de învăluire care-i stătea în fire, regentul începu prin a se ocupa de regiunile vecine cu comitatul Artois, ca să împiedice întinderea răscoalei. Baronilor din Picardia le scrise pentru a le reaminti legăturile lor de credinţă cu coroana Franţei, făcîndu-i să priceapă, pe un ton binevoitor, că nu va îngădui nici o abatere de la datoria lor ; în acelaşi timp, mai mulţi armăşei şi pîlcuri de oşteni fură trimişi pe la isprăvnicii pentru a supraveghea ţinutul. Flamanzilor, care mai rîdeau şi acum, după ce trecuse anul, de jalnica năvală a Aiuritului, prăpădindu-şi oastea în noroaie, Filip le propuse un nou tratat de pace cu condiţii foarte avantajoase pentru dînşii.

— În harababura asta care ne-a fost lăsată s-o descurcăm, trebue să pierdem niţel ca să salvăm totul, le explică regentul sfetnicilor săi.

Contele de Flandra, simţind că nu va mai avea niciodată un prilej atît de bun de-a negocia cu Franţa, se învoi să intre în vorbă şi nu se amestecă în treburile comitatului vecin, deşi ginerele său, Jean de Fiennes, era unul din primii locotenenţi ai lui Robert.

Astfel, Filip închisese de fapt porţile provinciei Artois. Îl trimise atunci pe Gaucher de Châtillon să trateze de-a dreptul cu căpeteniile răsculaţilor şi să-i asigure de bunele intenţii ale contesei Mahaut.

— Ascultă bine ce-ţi spun, Gaucher : nu trebuie să stai de vorbă cu Robert, îi recomandă el conetabilului, căci asta ar însemna să-i recunoaştem pretenţiile pe care le are. Noi

continuăm să-l socotim scos din drepturile sale asupra comitatului Artois, așa cum a judecat tatăl meu. Te duci acolo numai spre a pune capăt vrajbei dintre contesa Mahaut și vasalii ei, treabă în care Robert nu are a se amesteca. Fă-te că nu-l bagi în seamă.

— Vrei cu adevărat, monseniore, s-o faci să iasă învingătoare pe soacra măriei tale ? întrebă conetabilul.

— Nicidecum, Gaucher ; nicidecum dacă a săvîrșit multe nedreptăți, așa cum cred. E făptură hrăpăreață doamna Mahaut și crede că tot omul e născut anume ca s-o slujească pînă la ultima para din pungă și pînă la ultimul strop de sudoare ! Vreau să domnească liniștea, urmă regentul, și pentru asta vreau să se dea fiecărui ce este al lui. Știm că burghezia orașelor rămîne de partea contesei pentru că această burghezie e veșnic în hartă cu nobilimea, în vreme ce nobilii au îmbrățișat cauza lui Robert ca să-și sprijine plîngerile. Vezi, așadar, dacă păsurile lor sînt întemeiate și caută de-i mulțumește fără să aduci vreo atingere prerogativelor Coroanei ; silește-te astfel să-i desparți pe baroni de zurbagiul nostru de văr, arătîndu-le că pot dobîndi de la noi, prin lege, mai mult decît de la dînsul, prin răzmeriță.

— Cuminte și cinstită ți-e judecata, monseniore, spuse conetabilul. Nu gîndeam că-mi va fi dat la bătrînețe să slujesc cu atîta plăcere pe un prinț așa de înțelept și care nu are nici a treia parte din anii mei.

În același timp, regentul îl rugă pe papă, prin contele de Forez, să-și mai amîne puțin încoronarea. Oricît de mare și de îndreptățită îi era graba de a vedea alegerea sa întărită prin ceremonia încoronării, Duèze se învoi, foarte îndatoritor, cu un răgaz de două săptămîni.

Dar la capătul acestor două săptămîni, tulburările din Artois erau încă departe de-a fi potolite ; iar înțelegerea cu flamanzii nu putea fi ratificată înainte de 1 septembrie. Filip îi ceru lui Duèze, de data asta prin mijlocirea prințului de Vienne, o nouă amînare a ceremoniei. Spre mirarea regentului însă, Duèze se arătă pe neașteptate foarte dîrz și aproape brutal, hotărînd în chip irevocabil încoronarea pentru ziua de 5 septembrie. Ținea la această dată din motive temeinice pe care le păstra numai pentru dînsul și care, de altminteri, scăpau înțelegerii tuturor celorlalți. Într-adevăr, era o zi de

5 septembrie, în anul 1300, cînd fusese uns episcop de Fréjus ; era în prima săptămînă din septembrie 1309 cînd protectorul său, regele Robert al Neapolei, fusese încoronat ; iar dacă o scrisoare regală plăsmuită îi îngăduise să capete scaunul episcopal din Avignon, era 4 septembrie 1310 cînd şmecheria i-a reuşit.

Noul papă avea bune legături cu aştrii, şi ştia să se slujească de schimbările de poziţii ale soarelui pentru a-şi orîndui etapele ascensiunii.

„Dacă monseniorul regent al Franţei şi Navarrei pe care-l iubim atît de mult, răspunse el, e împiedicat de îndatoririle sale de ocîrmuitor al regatului de a fi lîngă noi în această zi solemnă, aceasta ne întristează foarte, dar atunci, nemaiavînd a ne teme că-l vom nevoi să facă un drum aşa de lung, vom merge să ne punem tiara pe cap în oraşul Avignon."

Filip de Poitiers iscăli tratatul cu flamanzii în dimineaţa zilei de 1 septembrie. La 5, în zori, sosea la Lyon însoţit de contele de Valois şi de contele de La Marche pe care nu vroia să-i scape din ochi lăsîndu-i la Paris, precum şi de Ludovic d'Evreux.

— Ne-ai făcut să gonim ca nişte olăcari, nepoate, îi spuse Valois descălecînd.

Nu le mai rămînea vreme decît ca să-şi pună vestmintele anume pregătite pentru ceremonie, pe care le comandase vistiernicul Geoffroy de Fleury. Regentul purta un caftan deschis, de culoarea florii de piersic, căptuşit cu două sute douăzeci şi şase de blăniţe de jder. Charles de Valois, Ludovic d'Evreux, Charles de La Marche şi Filip de Valois primiseră în dar cîte un caftan de camohas, îmblănit la fel.

Pe străzile Lyonului, împodobite cu prapuri, o uriaşă mulţime se îmbulzea ca să admire alaiul.

Avînd înainte pe regentul Franţei, Jacques Duèze sosi călare la catedrala Sfîntul Ioan, în faţa unei mari întinderi de norod îngenuncheat. Clopotele tuturor bisericilor din oraş umpleau văzduhul cu dangătul lor. Frîiele calului papal erau ţinute de contele d'Evreux într-o parte şi de contele de La Marche în cealaltă. Monarhia franceză încadra strîns papalitatea. Cardinalii veneau în urmă, cu pălăria roşie pusă peste sfită şi prinsă sub bărbie cu nişte cureluşe înnodate. Mitrele episcopilor scînteiau în soare. Cardinalul Orsini, coborîtor din

patriciatul roman, fu acela care puse tiara pe fruntea lui Jacques Duèze, fiul unui burghez din Cahors.

Aşezat la loc bun în catedrală, Guccio îşi admira stăpînul. Moşneagul pirpiriu, cu bărbia osoasă şi umerii înguşti, pe care toţi îl credeau muribund cu patru săptămîni înainte, suporta uşor apăsătoarele atribute sacerdotale cu care îl împovărau. Riturile faraonice ale acestei interminabile ceremonii care-l înălţa aşa de sus deasupra semenilor săi şi făcea din el simbolul divinităţii, îl pătrundeau aproape fără să-şi dea seama, şi dădeau trăsăturilor sale o măreţie neaşteptată, tulburătoare, şi tot mai vădită pe măsură ce se desfăşura slujba. Nu-şi putu stăpîni totuşi un surîs cînd îşi încălţă papucii pontificali.

„Scarpinelli ! îi trecu prin minte. Îmi ziceau Scarpinelli... cardinalul Papuc... Mă făceau fiu de cîrpaci. Iată, îi port acuma papucii... Doamne ! Nu mai rîvnesc la nimic. Nu mai trebuie decît să cîrmuiesc cum se cuvine."

Îşi dădu osteneala să cîrmuiască bine, chiar din ziua aceea, convingîndu-l pe regent să-i confere fratelui său, Pierre Duèze, hrisoave de noblеţe, înainte de a numi el însuşi cardinali cinci dintre nepoţii săi, lucru pe care-l va face în viitorii doi ani.

Hrisovul de noblеţe dictat de Filip de Poitiers însuşi după terminarea ceremoniei, dacă era menit să-l cinstească prin frate-său pe sfîntul părinte, dovedea şi o surprinzătoare stare de spirit la tînărul prinţ. *„Nu proprietăţile moştenite,* era scris acolo, *nici avuţia pe care o are cineva, nici celelalte daruri ale soartei nu au vreo greutate cînd judecăm însuşirile morale şi faptele bune ; moşiile şi averile sînt lucruri pe care vreo întîmplare le aduce celor cu merite ca şi celor fără merite, şi ele vin deopotrivă celor vrednici şi celor nevrednici... În schimb, fiecare din noi se dovedeşte fiul faptelor şi meritelor proprii, şi nu are nici o însemnătate de unde ne-am putut trage, dacă ştim măcar din cine ne tragem...*

Dar regentul nu bătuse atîta drum şi nu dăduse noului papă asemenea dovezi de preţuire ca să nu obţină nimic în schimb. Între aceşti doi bărbaţi pe care îi despărţea o jumătate de veac... „eşti răsăritul, monseniore, iar eu sînt apusul", obişnuia să-i zică Duèze lui Filip... exista de la prima lor întîlnire o tainică afinitate şi o complicitate permanentă. Ioan al XXII-lea nu uita făgăduielile lui Jacques Duèze, nici regentul pe acelea ale contelui de Poitiers. De îndată ce regentul aduse vorba

despre veniturile ecleziastice care în primul an urmau să fie vărsate vistieriei, noul papă îi spuse că hîrtiile erau gata spre a fi iscălite. Dar, mai înainte ca peceţile să fie puse, Filip avu o convorbire între patru ochi cu Charles de Valois.

— Unchiule, întrebă el, ai a te plînge de mine ?

— Nicidecum, nepoate, răspunse fostul împărat al Constantinopolei.

Cum să-i spui cuiva în faţă că singura vină pe care i-o găseşti e aceea că trăieşte !...

— Dacă-i aşa, unchiule, dacă n-ai a te plînge de mine, de ce îmi pui beţe-n roate ? Te-am încredinţat atunci cînd mi-ai predat cheile vistieriei, că nu-ţi vor fi cerute socotelile, şi mi-am ţinut cuvîntul. Dumneata însă unchiule, dumneata mi-ai jurat supunere şi credinţă, dar nu-ţi ţii jurămîntul, căci sprijini cauza lui Robert d'Artois.

Valois avu un gest de tăgadă.

— Îţi faci o socoteală greşită, unchiule, urmă Filip, căci Robert are să te coste foarte scump. N-are para chioară ; o duce numai din cît îi dă vistieria şi veniturile acestea i le-am tăiat. Îţi va cere deci dumitale să-l ajuţi cu bani. De unde-i vei lua, de vreme ce nu mai ai pe mînă banii ţării ? Haide, nu te mai împăuna aşa, nu te aprinde, şi nu-mi răspunde cu mojicii de care ai să te căieşti, căci îţi vreau binele. Dă-mi cuvîntul că-l vei lăsa pe Robert în plata Domnului, iar eu, despre partea mea, mă voi duce să-i cer sfîntului părinte ca veniturile ţinuturilor Valois şi Maine să-ţi fie vărsate de-a dreptul, iar nu vistieriei.

Contele de Valois îşi simţi o clipă inima sfîşiată între ură şi lăcomia de bani.

— La cît se ridică veniturile astea ? întrebă el.

— Cam de la zece la treisprezece mii de livre pe an, unchiule, căci trebuie să ţii seamă şi de beneficiile care n-au fost încasate în anii din urmă ai tatei şi în tot timpul domniei lui Ludovic.

Pentru Valois, veşnic înglodat în datorii, ducînd trai regesc şi făgăduind zestre uriaşe ca să-şi mărite mai bine fetele, un venit între zece şi treisprezece mii de livre pe an se înfăţişa ca o salvare, dacă nu definitivă, cel puţin pentru o bucată de vreme.

— Eşti un nepot de treabă care-mi înţelege nevoile, răspunse el.

Veștile sosite de la Gaucher de Châtillon fiind bune, Filip se întoarse la Paris, oprindu-se ici și colo, rezolvînd diferite treburi în drum, și făcu un ultim popas la Vincennes pentru a-i duce reginei Clémence binecuvîntarea noului papă.

— Sînt bucuroasă, spuse Clémence, că scumpul nostru Duèze a luat numele de Ioan, căci e cel pe care și eu l-am ales pentru copilul meu, prin legămîntul ce l-am făcut cînd m-a apucat furtuna pe corabia ce mă aducea în Franța.

Părea tot așa de străină de problemele ocîrmuirii, și absorbită numai de amintirile ei conjugale și de grijile maternității. Șederea la Vincennes părea să-i priască ; avea iar fața frumoasă de odinioară, și pîntecul rotunjit ca într-a șaptea lună, îi dădea acea liniște pe care o vezi cîteodată la femei către sfîrșitul unor sarcini anevoioase.

— Ioan nu prea e un nume de rege al Franței, spuse regentul. Noi n-am avut niciodată vreun Ioan.

— Îți spusei doar, frate, că e un jurămînt pe care l-am făcut.

— Ei, atunci, îl vom respecta... Dacă o fi băiat, se va numi deci Ioan Întîiul...

La palatul regal, Filip își găsi nevasta foarte fericită, dădăcindu-l pe micul Ludovic-Filip care țipa cu toată puterea celor șase săptămîni ale lui.

Dar contesa Mahaut, de cum află că i s-a întors ginerele, veni de la palatul Artois, cu mînecile suflecate, ca o furie.

— A, fiule, sînt trădată mișelește de îndată ce nu ești aici ! Știi ce s-a dus să învîrtească în Artois ticălosul tău de Gaucher ?

— Gaucher e conetabil, mamă, și nu de mult nu-l găseai așa de ticălos. Ce rău ți-a făcut ?

— M-a scos vinovată pe mine ! țipă Mahaut. Mi-a aruncat în spinare toate relele ! Trimișii tăi se înțeleg ca niște pungași de iarmaroc cu vasalii mei ; au luat asupra lor să declare că nu voi mai pune piciorul în Artois... Așa cum auzi, eu, Mahaut, să nu mai pun piciorul în comitatul meu, pînă nu voi iscăli păcătoasa învoială pe care n-am voit s-o iscălesc cînd îmi ceruse Ludovic în decembrie trecut ; și, afară de asta, mai vor să dau îndărăt oamenilor nu știu ce dăjdii pe care, după dînșii, le-aș fi strîns fără temei !

— Toate acestea mi se par cereri drepte, răspunse cu glas potolit Filip. Trimișii mei au urmat întocmai poruncile mele.

Mirată de ceea ce auzea, Mahaut rămase o clipă buimăcită, cu gura căscată şi ochii holbaţi. Apoi, se porni iar, ţipînd şi mai tare :

— Găseşti că-i drept să mi se prade castelul, să mi se spînzure vătăşeii, să mi se prăpădească recoltele ! Aşadar, tu le-ai poruncit să-i sprijine pe vrăjmaşii mei ! Din porunca ta ! Frumos îmi plăteşti, n-am ce zice, tot ce am făcut pentru tine !

O vînă groasă albăstrie se umfla pe fruntea ei şi Filip gîndi că soacră-sa va trebui deseară să-şi pună lipitori.

— În afară de aceea că mi-ai dat-o pe fiică-ta, răspunse el, nu văd, mamă, să fi făcut pentru mine atîta, încît să mă văd silit a-i nedreptăţi pe supuşii mei şi a pune în primejdie pacea regatului.

Mahaut şovăi o clipă între prudenţă şi mînie. Dar cuvîntul folosit de ginere-său, „supuşii mei", care era vorbă de rege, o făcu să-şi dea drumul fără a mai ţine seamă de nimic.

— Şi de a-l fi omorît pe frate-tău, zise Mahaut venind spre dînsul, asta găseşti că nu-i nimic ?

Taina aşa de aprig păstrată zece săptămîni se dezvălui dintr-o dată.

Filip nu avu nici o tresărire, nu scoase nici un strigăt, ci doar alergă să închidă uşile şi să se încredinţeze cu ochii săi miopi că nimeni nu era pe acolo, că nimeni nu putea să audă. Răsuci în broaştele uşilor cheile şi le vîrî în cingătoare. Pe Mahaut o apucă spaima şi mai vîrtos încă atunci cînd văzu ce mutră face venind spre ea.

— Aşadar, tu ai făcut asta, spuse el cu jumătate de glas, şi ceea ce se şopteşte prin ţară e adevărat !

Mahaut îl înfruntă, după cum îi stătea în fire, trecînd la atac :

— Şi cine ai fi vrut să fie, dragă ginere, dacă nu eu ? Cui crezi tu că datorezi norocul de a fi regent şi de a putea într-o zi să apuci coroana ? Haide ! Nu te mai arăta aşa de naiv. Frate-tău mi-a luat comitatul Artois ; Valois îl aţîţa împotriva mea, iar tu, tu erai la Lyon, ocupat să alegi un papă... Mereu acest papă care vine la ţanc, parcă înadins ca să-mi încurce treburile ! Nu mai face pe mieluşelul blînd zicînd că te îngrozeşte fapta mea ! Nu te prea topeai de dragul lui Ludovic, şi eşti foarte mulţumit că i-am dres niţel bomboanele, pregătindu-ţi astfel, cald încă, scaunul său ! Dar nu mă aşteptam ca tu să fii mai rău decît el.

Filip se lăsase într-un jilț, își încrucișase mînile sale lungi, și chibzuia la cele auzite.

„Mai devreme sau mai tîrziu, trebuia să ajungem aici, gîndea Mahaut. Într-un fel, poate că e un bine ; îl am acum în mînă."

— Jeanne știe ? întrebă deodată Filip.

— Nu știe nimic. Astea nu-s daraveri femeiești.

— Cine mai știe, în afară de tine ?

— Béatrice, domnișoara mea de companie.

— E prea mult, zise Filip.

— A ! De asta să nu te atingi, izbucni Mahaut, are neamuri puternice !

— Firește, niște neamuri datorită cărora ești foarte iubită în Artois ! Și afară de această Béatrice ? Cine ți-a furnizat... marfa cu care ai dres bomboanele, cum numești tu treaba asta ?

— O vrăjitoare din Arras pe care eu n-am văzut-o dar o cunoaște Béatrice. I s-a spus, chipurile, că vreau să scap de cerbii care bîntuie prin parcul meu și am avut grijă să otrăvesc mulți din ei.

— Ar trebui să regăsim pe femeia asta ! îi tăie vorba Filip.

— Acum înțelegi, urmă Mahaut, că nu poți să te lepezi de mine ? Căci dacă lumea crede că mă lași fără sprijin, vrăjmașii mei vor prinde iar curaj, clevetirile se vor înteți...

— Bîrfeli, mamă, bîrfeli, o îndreptă Filip.

— Iar dacă mă vor învinui de ceea ce știi, totul are să cadă asupra ta, căci se va spune că am făcut-o spre folosul tău, dacă nu chiar din porunca ta.

— Știu, mamă, știu ; m-am și gîndit la toate acestea.

— Adu-ți aminte, Filip, că mi-am primejduit mîntuirea sufletului ca să fac asta. Să nu fii nerecunoscător.

Filip avu o răbufnire de mînie, ceea ce rareori i se întîmpla :

— A, asta-i prea de tot ! Încă puțin și ai să-mi ceri să-ți pup picioarele pentru că mi-ai otrăvit fratele ! Dacă aș fi știut că regența e la prețul acesta, niciodată, mă auzi tu, niciodată n-aș fi primit-o ! Mi-e silă de omucidere ; n-ai niciodată nevoie să ucizi ca să-ți atingi țelurile ; acestea sînt mijloace politice ticăloase, și-ți poruncesc să nu le mai folosești cîtă vreme îți voi fi suzeran.

Filip de Poitiers simți o clipă ispita cinstei. Să adune sfatul pairilor, să dea crima în vileag, să ceară pedepsirea... Mahaut,

care-l ghici muncit de aceste gînduri, trecu prin clipe grele. Dar Filip nu se lăsa niciodată tîrît de pornirile sale, fie şi virtuoase. Dacă ar face-o, ar însemna s-o acopere de ocară pe nevastă-sa şi el însuşi să-şi ştirbească prestigiul. Iar Mahaut, ca să se apere sau ca să-l tragă şi pe el la pierzanie, ce învinuiri n-ar fi în stare să născocească ? Prilejul li s-ar părea multora nimerit pentru a redeschide problemele regenţei şi ale succesiunii. Filip făcuse deja prea multe pentru ţară şi prea visase mult la ceea ce avea să mai facă de acum înainte ca să înfrunte riscul de a se vedea îndepărtat de la cîrmă. La urma urmei, frate-său Ludovic fusese un rege păcătos, şi, pe deasupra, un ucigaş... Poate că era vrerea proniei cereşti de a pedepsi omorîtorul cu omor şi de a da Franţa pe mîni mai bune.

— Dumnezeu te va judeca, mamă, Dumnezeu te va judeca, rosti el. Atît aş vrea doar să evit, ca flacările iadului să nu înceapă, din pricina ta, să ne atingă de pe acum, cît mai sîntem în viaţă. Trebuie deci să plătesc datoriile crimei tale, şi, fiindcă nu pot să te arunc în temniţă, sînt într-adevăr silit să te sprijin... Ai urzit bine lucrurile. Domnul Gaucher va primi chiar de poimîine alte porunci. Nu-ţi ascund că ele mă apasă.

Mahaut vru să-l îmbrăţişeze. Filip o împinse deoparte.

— Dar să ştii bine, urmă el, că de azi încolo, mîncarea îmi va fi gustată de trei ori şi că la cea mai mică durere de stomac care mă va apuca, nu vei mai avea decît puţine ceasuri de trăit. Roagă-te aşadar pentru sănătatea mea.

Mahaut îşi plecă fruntea.

— Te voi sluji atîta, fiule, spuse ea, pînă ce vei sfîrşi prin a-mi arăta dragostea dinainte.

IV

„DEOARECE SÎNTEM SILIŢI SĂ FACEM RĂZBOI..."

Nimeni nu înţelese, şi mai cu seamă Gaucher de Châtillon, schimbarea de atitudine a lui Filip faţă de treburile din Artois. Dezavuîndu-şi brusc împuterniciţii, declară inacceptabilă împăcarea pe care ei o pregătiseră şi ceru redactarea unor noi învoieli mai favorabile contesei Mahaut. Rezultatul nu se lăsă aşteptat. Negocierile fură întrerupte, iar cei care le duceau din

partea provinciei Artois, reprezentînd elementele moderate ale nobilimii, se alăturară numaidecît taberei furioşilor. Indignarea lor nu cunoştea margini ; conetabilul, ziceau ei, îi trăsese pe sfoară, îi trădase ; de acum încolo nu le mai rămînea decît să se bată.

Contele Robert triumfa :

— Nu v-am spus eu că nu putem sta de vorbă cu aceşti mişei ?

Urmat de toată oastea lui, porni din nou asupra Arrasului.

Gaucher, care se afla în oraş doar cu o mică escortă, n-avu decît răgazul să fugă prin poarta dinspre Péronne în timp ce Robert intra prin poarta Saint-Omer, cu toate steagurile desfăşurate şi sunînd din trîmbiţe. Un sfert de oră, atît a lipsit pentru a-l face prizonier pe conetabilul Franţei. Peripeţiile acestea se petreceau la 22 septembrie. Chiar în ziua aceea Robert îi trimitea mătuşii sale următoarea scrisoare :

Preaînaltei şi preanobilei doamne Mahaut d'Artois, contesă de Burgundia, din partea cavalerului Robert d'Artois. Deoarece m-ai împiedecat pe nedrept să intru în stăpînirea comitatului meu Artois, ceea ce mă supără foarte şi-mi amărăşte zilele, şi care lucru nu pot şi nici nu vreau să-l mai sufăr, te înştiinţez prin aceasta că merg acolo să fac rînduială şi să-mi redobîndesc moşia cît voi putea mai curînd.

Robert nu se prea pricepea la scrisori ; nu în meşteşugul subţire al cuvintelor îi stătea dibăcia şi era foarte mulţumit de această epistolă, pentru că exprima bine ceea ce vroia să spună.

Cînd ajunse la Paris, conetabilul nu prea arăta vesel, şi nici el nu vorbi pe ocolite în faţa contelui de Poitiers. Persoana regentului nu-l intimida ; îl văzuse pe acest tînăr născîndu-se şi udîndu-şi scutecele ; îi spuse de la obraz ce avea de spus, adăogînd că era o bătaie de joc să trimiţi un bătrîn slujitor şi o rudă credincioasă, care ţinea de douăzeci de ani căpetenia oştilor regatului, să încheie nişte înţelegeri, pentru a le nesocoti după aceea.

— Treceam pînă azi, monseniore, drept un om cinstit al cărui cuvînt nu putea fi pus la îndoială. M-ai făcut să joc un rol de trădător şi de hoţ. Cînd ţi-am sprijinit drepturile la

regență, gîndeam să aflu în domnia ta ceva din regele meu, tatăl măriei tale, cu care pînă azi dădeai dovezi că semeni. Văd că m-am înșelat crunt. Căzut-ai oare așa de tare sub papuc de femeie de-ți schimbi acuma părerile cum ai schimba cămașa ?

Filip se sili să-l potolească pe conetabil, învinuindu-se că la început judecase rău afacerea, și că dăduse porunci greșite. Nu folosea la nimic, zicea, să închei vreo învoială cu nobilimea din Artois atîta vreme cît Robert nu va fi doborît. Robert constituia o primejdie pentru țară și pentru cinstea familiei regale. Nu era el aținătorul campaniei de calomnii care o înfățișa pe Mahaut ca pe otrăvitoarea lui Ludovic al X-lea ?

Gaucher înălță din umeri.

— Și cine crede în năzbîtiile astea ? întrebă el.

— Nu tu, Gaucher, nu tu, spuse Filip, dar alții ciulesc urechile la ele, foarte mulțumiți că astfel ne pot face rău ; iar mîine se vor apuca să spună că eu, că tu, sîntem amestecați în această moarte care, după unii, ar da de bănuit. Dar Robert a făcut acum pasul greșit pe care-l așteptam. Ia te uită ce-i scrie contesei Mahaut...

Și-i întinse conetabilului scrisoarea din 22 septembrie.

— El calcă prin asta, urmă regentul, hotărîrea pe care a dat-o Înalta Curte în 1309, la cererea tatălui meu. Pînă azi nu făcea decît să-i sprijine pe vrăjmașii contesei ; acum s-a răzvrătit împotriva orînduielilor țării. Te vei duce iar în Artois.

— A, nu, monseniore ! izbucni Gaucher. Prea m-am arătat caraghios în ochii celor de pe acolo. Am fost silit să fug din Arras ca un bătrîn mistreț încolțit de cîini, fără a mai avea timp să-mi rezolv treburile. Fă-mi hatîrul de a alege pe un altul pentru treaba asta.

Filip își împreună mîinile în fața gurii. „Dacă ai ști, Gaucher, se gîndea, dacă ai ști ce greu îmi vine să te înșel. Dar dacă ți-aș mărturisi adevărul, m-ai disprețui încă și mai mult !“ Vorbi iar, cu încăpățînare :

— Te vei duce iarăși în Artois, Gaucher, din dragoste pentru mine, și pentru că te rog eu să te duci. Îl vei lua cu tine pe cumnatu-tău, domnul Milles, iar de data aceasta și un pîlc de călăreți, precum și ceva pedestrime de rînd, ce-o vei strînge în Picardia ; și-i vei trimite vorbă lui Robert să se înfățișeze

înaintea Înaltei Curți pentru a da socoteală de purtarea sa. Odată cu asta, îi vei ajuta cu bani și cu oșteni pe burghezii orașelor care mi-au rămas credincioși. Iar dacă Robert nu se supune, mă voi gîndi atunci să-l silesc într-alt chip... Un prinț, Gaucher, e ca oricare alt om, urmă Filip, luîndu-l de umeri pe conetabil ; a început poate să greșească, dar greșala ar fi și mai mare dacă s-ar încăpățîna în hotărîrea dintîi. Meseria de rege se învață ca oricare altă meserie, și mai am mult de învățat. Să mă ierți că te-am pus într-o situație neplăcută la Arras.

Nimic nu înduioșează mai mult un om în vîrstă decît mărturisirea lipsei de experiență pe care i-o face unul mai tînăr, îndeosebi cînd acesta din urmă e superiorul său în ierarhia socială. Sub pleoapele zbîrcite, ochii lui Gaucher se încețoșară puțin.

— A, era să uit, urmă Filip. Am hotărît ca tu să fii epitropul viitorului copil al reginei Clémence... adică al regelui nostru, dacă Dumnezeu vrea să fie un băiat... și al doilea naș al său, îndată după mine.

— Monseniore, monseniore Filip... spuse conetabilul adînc mișcat.

Și se lăsă în brațele regentului, ca și cum el era vinovatul.

— Cît despre nașă, vorbi mai departe Filip, am hotărît împreună cu regina Clémence, pentru a curma toate bîrfelile, să fie contesa Mahaut...

După opt zile, conetabilul porni iar la drum.

Așa cum era de prevăzut, Robert d'Artois refuză să se supună mustrării, și continuă să bîntuie țara în capul hoardei sale de oșteni împlătoșați. Dar luna octombrie nu-i fu prielnică. Dacă era un războinic aprig, nu era însă mare strateg ; își pornea expedițiile fără socoteală, într-o zi spre nord, a doua zi spre sud, după cum i se năzărea în clipa aceea. Soldățoi mercenar înainte de a se fi ivit mercenarii, condotier înainte de vremea condotierilor, el era mai curînd făcut să se pună în slujba altuia ca braț de luptă decît să se comande singur. În acest comitat pe care-l socotea al său, se purta ca în țară dușmană, ducînd în sfîrșit viața sălbatecă, primejdioasă, dezmățată, care-i plăcea. Găsea o plăcere în spaima ce-o stîrnea apropierea lui, dar nu vedea ura ce-o lăsa pe unde trecea. Prea multe trupuri spînzurate de copaci, prea multe capete tăiate,

prea mulți îngropați de vii în mijlocul hohotelor de rîs pline de cruzime, prea multe fete siluite care păstrau pe pielea lor urmele zalelor, prea multe pîrjoluri se înșirau de-a lungul drumului străbătut de Robert d'Artois și ai săi. Mamele spuneau copiilor, pentru a-i face să stea cuminți, că-l vor chema pe monseniorul Robert ; dar dacă îl simțeau prin împrejurimi, își luau numaidecît plozii sub fustă și alergau să se ascundă în pădurea cea mai apropiată.

Orașele se baricadau ; meșteșugarii, urmînd pilda comunelor flamande, își ascuțeau cuțitele, iar pîrgarii păstrau legătura cu trimișii lui Gaucher. Lui Robert îi plăceau bătăliile la cîmp deschis ; nu putea să sufere războiul de asediu. Burghezii din Saint-Omer sau din Calais îi închideau porțile în nas ; el ridica din umeri, zicînd :

— Mă voi întoarce într-altă zi și-i voi căsăpi pe toți !

Și se ducea să-și facă mendrele mai încolo.

Dar banii începeau să se împuțineze. Valois nu mai răspundea cererilor, iar scrisorile sale tot mai rare nu conțineau decît bune sentimente și îndemnuri la cumințenie. Tolomei, scumpul său bancher Tolomei, făcea și el pe surdul. Se afla în călătorie, i se răspundea lui Robert, iar slujbașii săi nu aveau poruncă să dea bani... Papa însuși se amesteca în afacerea asta ; scrisese personal lui Robert și mai multor baroni din Artois, pentru a le reaminti îndatoririle lor...

Apoi, într-o dimineață de pe la sfîrșitul lui octombrie, în timp ce ținea sfat, regentul declară pe tonul foarte liniștit cu care își anunța hotărîrile :

— Vărul nostru Robert și-a rîs de prea multă vreme de puterea noastră. Deoarece sîntem siliți să facem război, în ultima zi a lunii acesteia vom ridica împotriva lui flamura la Saint-Denis și fiindcă domnul Gaucher nu se află aici, oastea pe care o voi conduce eu însumi va fi pusă sub comanda unchiului nostru...

Toate privirile se întoarseră spre Charles de Valois, dar Filip continuă :

— ...unchiului nostru, monseniorul d'Evreux. Bucuroși am fi încredințat această sarcină monseniorului de Valois, care și-a dovedit însușirile sale de mare căpitan, dacă acesta n-ar trebui să plece acum la moșiile lui din Maine pentru a încasa veniturile bisericii.

— Îţi mulţumesc, nepoate, răspunse Charles de Valois ; ştii că ţin mult la Robert, şi că, deşi dezaprob răzvrătirea lui care este o mare nerozie de om încăpăţînat, mi-ar fi fost neplăcut să ridic armele împotrivă-i.

Armata strînsă de regent spre a merge în Artois nu semăna de fel cu oastea uriaşă pe care frate-său o înnămolise în Flandra, cu şaisprezece luni înainte. Oştirea pentru Artois era alcătuită din trupe permanente şi din înrolări făcute pe moşiile regale. Soldele lor erau mari : treizeci de gologani pe zi pentru nobilul care avea sub el o companie, cincisprezece gologani de fiece călăreţ, trei gologani de pedestraş. Fură chemaţi la oaste nu numai nobilii, ci şi oamenii de rînd. Cei doi mareşali, Jean de Corbeil şi Jean de Beaumont, zis Chelul, senior de Clichy, îşi adunară banierele. Suliţaşii lui Pierre de Galard se şi aflau sub steaguri. De două săptămîni, Geoffroy Coquatrix primise în taină poruncă să pregătească transporturile şi furniturile.

La 30 octombrie, Filip de Poitiers ridică flamura la Saint-Denis, iar la 4 noiembrie intra în Amiens, de unde îl trimise de îndată pe cel de-al doilea şambelan al său, Robert de Gamaches, escortat de cîţiva scutieri, să-i ducă contelui d'Artois un ultimatum.

V

OASTEA REGENTULUI FACE UN PRIZONIER

Paiele grînelor de multă vreme culese putrezeau, cenuşii, în miriştile argiloase şi goale. Nori grei, întunecaţi se rostogoleau pe cerul de toamnă, şi ai fi zis că pămîntul se sfîrşea acolo, în zare, la marginea cîmpiei. Vîntul cam aspru, suflînd în pale scurte, avea un iz de fum.

În faţa satului Bouquemaison, chiar pe locul unde, cu trei luni în urmă, contele Robert pătrunsese în Artois, oastea regentului stătea gata de bătălie şi prapurile fîlfîiau în vîrful suliţelor pe o întindere de aproape o jumătate de leghe.

Înconjurat de ofiţerii săi cei mai de seamă, Filip de Poitiers se afla în mijloc, la cîţiva paşi de şosea. Îşi încrucişase

mîinile vîrîte în mănuşi de fier pe măciulia şeii ; era în capul gol. La spatele său, un scutier îi ducea chivăra.

— Aşadar, ţi-a spus că aici va veni să se predea ? îl întrebă regentul pe Robert de Gamaches, întors în dimineaţa aceea din misiunea lui.

— Chiar aici, monseniore, răspunse al doilea şambelan. El a ales locul acesta : „În cîmpul de lîngă piatra de hotar cu o cruce deasupra", aşa mi-a spus. Şi m-a încredinţat că va fi aici îndată după întîia liturghie.

— Şi eşti sigur că nu se află prin împrejurimi altă piatră de hotar cu o cruce deasupra ? Căci ar fi în stare să ne tragă pe sfoară, înfăţişîndu-se într-altă parte şi cerînd să se constate că eu nu eram acolo... Crezi într-adevăr că are să vină ?

— Cred, monseniore, căci părea foarte descumpănit. I-am spus cîtă oaste ai şi i-am arătat de asemenea că monseniorul conetabil ţine hotarele Flandrei şi oraşele din nord, şi că ar fi prins ca într-un cleşte, fără să mai aibă încotro fugi. În sfîrşit, i-am dat şi scrisoarea prin care monseniorul de Valois îl sfătuieşte să se predea fără luptă, deoarece nu poate fi decît bătut, înştiinţîndu-l totodată că eşti atît de pornit împotrivă-i, încît ar trebui să se teamă că dacă l-ai prinde luptînd, se va alege cu capul tăiat. Şi asta păru să-l amărască rău.

Regentul îşi plecă puţintel trupul său lung spre gîtul calului. Hotărît lucru, nu-i plăcea să poarte vestmintele acestea de război, care-i apăsau umerii cu cele zece ocale de fier, împiedicîndu-l să-şi întindă braţele.

— S-a tras atunci de o parte cu baronii săi, urmă Gamaches, şi habar n-am ce şi-or fi spus. Dar am priceput lesne că unii erau gata să-l lase, în vreme ce alţii îl rugau să nu-i părăsească. În cele din urmă s-a întors la mine şi mi-a dat răspunsul pe care ţi l-am adus, asigurîndu-mă că avea prea mare respect faţă de monseniorul regent pentru a nu se supune întru totul poruncilor lui.

Filip de Poitiers rămînea neîncrezător. Această supunere dobîndită prea uşor îl neliniştea, făcîndu-l să se teamă de o capcană. Încreţindu-şi pleoapele, cerceta priveliştea mohorîtă.

— Locul ar fi destul de potrivit ca să ne împresoare şi să ne cadă în spate pe cînd stăm aici aşteptîndu-l. Corbeil ! Şi tu, Déramé, spuse el, întorcîndu-se spre cei doi mareşali. Trimiteţi cîţiva călăreţi în recunoaştere pe la cele două aripi şi porunciţi-le să scotocească văile ca să se încredinţeze că nici

o trupă nu se află pitită undeva sau încearcă să se strecoare pe drumurile din spatele nostru. Iar dacă, la cea de a doua toacă ce s-o auzi din clopotnița de colo, Robert nu se va fi înfățișat, adăogă el pentru Ludovic d'Evreux, vom porni înainte.

Curînd însă se auziră strigăte în șirurile de oșteni :

— Iată-l ! Iată-l !

Regentul își încreți din nou pleoapele, dar nu văzu nimic.

— În față, Monseniore, i se spuse, drept în față peste gîtul calului măriei tale, pe creastă !

Robert d'Artois venea fără însoțitori, fără scutier, fără o slugă măcar. Înainta la pas, ținîndu-se drept pe calul său uriaș, și părea, în această pustietate, încă și mai mare decît era. Umbra sa înaltă se profila, roșiatică, pe cerul posomorît, și vîrful sulițiii lui părea să agațe norii.

— E încă un fel de a-și rîde de măria-ta, venindu-ți astfel în față, îi spuse careva regentului.

— Ei, n-are decît să-și rîdă, n-are decît ! răspunse Filip de Poitiers.

Călăreții trimiși în recunoaștere se întorceau în goană, zicînd că împrejurimile erau cu desăvîrșire liniștite.

— L-aș fi crezut mai îndîrjit la desperare, spuse regentul.

Altul în locul său, vrînd să se grozăvească, ar fi pornit fără îndoială singur spre acest om care venea singur. Dar Filip de Poitiers își înțelegea altfel demnitatea lui, și nu vroia să facă un gest nobil, ci un gest de rege. Așteptă deci, fără a se clinti din loc, ca Robert d'Artois, plin de noroi și fumegînd, să se oprească în fața lui.

Oastea toată își ținea răsuflarea și se auzea clinchetul zăbalelor în gura cailor.

Uriașul își zvîrli lancea la pămînt ; regentul privi lung această lance trîntită pe paie, și nu scoase o vorbă.

Robert își desprinse de șea chivăra și paloșul greu și le aruncă jos alături de lance.

Regentul tăcea mereu ; nu-și ridicase ochii la Robert ; stătea cu privirea ațintită la arme, de parcă mai aștepta și altceva.

Robert se hotărî să descalece, făcu doi pași înainte, și, tremurînd de furie, sfîrși prin a-și pune un genunchi pe pămînt pentru a întîlni ochii regentului.

— Frumosul meu văr ! izbucni el, întinzîndu-şi braţele. Dar Filip îl opri scurt.

— Vere, nu-ţi este foame ? îl întrebă.

Şi cum celălalt, care se aştepta la o mare scenă cu vorbe înălţătoare de o parte şi de alta, şi-şi închipuia că regentul îl va ridica pentru a-l da îmbrăţişarea şi iertarea, rămînea încremenit, Filip adăogă :

— Atunci, încalecă, şi să ajungem cît mai curînd la Amiens, unde îţi voi dicta condiţiile mele de pace... Vei merge alături de mine, şi vom mînca pe drum... Héron ! Gamaches ! Adunaţi armele vărului meu.

Robert d'Artois nu se grăbea să încalece şi-şi rotea ochii în jurul său.

— Ce cauţi ? întrebă regentul.

— Nu caut nimic, Filip, răspunse d'Artois. Priveam cîmpia asta ca să n-o uit.

Şi îşi duse mîna la piept, acolo unde, sub pieptarul din piele şi fire de oţel, putea să pipăie săculeţul de catifea în care băgase, ca pe nişte moaşte, spicele de grîu, acum sfărîmicioase, culese chiar în acest loc într-o zi de vară. Un surîs plin de trufie îi flutură pe buze.

Cînd porni în trap, alături de regent, îşi regăsi obişnuita sa încredere în sine.

— Frumoasă oaste ţi-ai strîns aici, vere, ca să nu faci decît un singur prizonier, spuse cu glas batjocoritor.

— Douăzeci de baniere să fi prins şi nu mi-ar fi făcut astăzi atîta plăcere ca tovărăşia ta, răspunse Filip pe acelaşi ton. Dar ia spune-mi, ce anume te-a împins să te predai aşa de repede ? Căci, în sfîrşit, chiar dacă oastea mi-e mai tare, ştiu bine că nu curajul îţi lipseşte !

— M-am gîndit că, războindu-ne, vom face să sufere prea multă lume sărmană.

— Ei, iată-te acum şi simţitor la durerea altora, Robert ! zise Filip de Poitiers. Nu mi s-a raportat că în ultima vreme ai fi dat multe dovezi de dragoste creştinească.

— Sfîntul nostru părinte papa a binevoit să-mi scrie pentru a-mi reaminti datoria mea de creştin.

— Şi cucernic, pe deasupra ! exclamă regentul.

— Am cugetat îndelung la scrisoarea acestui papă milostiv... care a fost ales atît de uşor, pe cît mi s-a spus. Şi cum

cuvintele lui seamănă întocmai cu mustrările tale, am hotărît să mă arăt totodată supus credincios și bun creștin.

— Inimă miloasă, cuviosie, credință ! Nu te mai recunosc, vere !

În același timp, privind bărbia lată a uriașului de lîngă dînsul, Filip își zicea : „Rîzi tu acuma, rîzi ; vei fi mai puțin vesel acușica, cînd vei afla pacea pe care am să-ți-o impun".

Dar, în fața sfatului de înalți demnitari adunat de îndată ce ajunseră la Amiens, Robert își păstră aceeași atitudine. Se învoi cu tot ce i se ceru, fără a se răzvrăti, fără a umbla cu chichițe, de parcă nici nu auzea tratatul ce i se citea.

Se lega să înapoieze „orice castel, fortăreață, moșie și orice altele ce-ar fi luat sau ocupat." Se punea el chezaș că vor fi înapoiate toate orașele cotropite de partizanii săi. Făcea pace cu Mahaut pînă la paști ; în acest timp contesa își va arăta vrerile, iar curtea pairilor se va rosti asupra drepturilor celor două părți. Deocamdată, regentul va cîrmui nemijlocit comitatul Artois și va pune acolo păzitori, ofițeri și castelani după a sa dorință. În sfîrșit, pînă la hotărîrea pairilor, veniturile comitatului vor fi încasate de contele d'Evreux... și de contele de Valois.

Auzind această ultimă clauză, Robert înțelese cu ce preț fusese cumpărată dezertarea celui mai de seamă aliat al său. Dar nici la asta nu crîcni, și semnă tot ce i se puse înainte.

Această supunere care întrecea toate așteptările începea să-l neliniștească pe regent. „Ce lovitură o fi punînd la cale împotriva mea ?" se întreba Filip.

Deoarece era zorit să se întoarcă la Paris, spre a fi acolo cînd va naște regina, lăsă celor doi mareșali ai săi o parte din pîlcurile de lefegii, cu grija de a merge să-l înlocuiască pe conetabil în Artois și de a veghea la executarea tratatului. Robert urmări cu un surîs plecarea mareșalilor.

Socoteala lui era simplă. Venind să se predea singur, evitase nimicirea trupelor sale. Fiennes, Souastre, Picquigny și ceilalți aveau să ducă mai departe un mic război de zurbalîc și de hărțuială. Regentul n-ar putea să pună în picioare o asemenea expediție la fiece cincisprezece zile ; vistieria n-ar fi putut face față. Robert avea deci cîteva luni de liniște înaintea lui. Deocamdată ținea mult să se întoarcă la Paris și găsea destul de

nimerit prilejul ce i se oferea pentru asta. Căci s-ar putea ca în puţină vreme să nu mai existe nici regent, nici Mahaut.

Într-adevăr — şi aici era adevărata pricină a surîsului său — Robert o regăsise pe Fériennes, furnizoarea de otravă a contesei d'Artois. O regăsise punînd să fie urmăriţi doi spioni ai regentului care o căutau şi dînşii. Isabelle de Fériennes şi fiusău fuseseră arestaţi în clipa cînd vindeau materialul necesar unei făcături de moarte. Oamenii lui Robert îi omorîseră pe spionii regentului, iar vrăjitoarea, după ce dictase o frumoasă şi amănunţită spovedanie, se afla acum sub pază într-un castel din Artois.

„Frumoasă mutră ai să faci, vere, îşi zicea Robert, privindu-l pe regent, cînd îi voi porunci lui Jean de Varennes să mi-o aducă pe femeia asta şi cînd o voi înfăţişa la adunarea pairilor ca să povestească cum ai pus să fie omorît frate-tău! Iar drăguţul tău papă, nici el nu-ţi va putea fi de folos."

În tot timpul călătoriei, regentul îl ţinu pe Robert lîngă dînsul; la popasuri, mîncau la aceeaşi masă; noaptea, prin mănăstiri sau castele regale, dormeau uşă în uşă, iar droaia de slujitori ai regentului erau cu ochii pe Robert, pîndindu-i toate mişcările. Dar bînd, mîncînd şi dormind lîngă vrăjmaşul tău, nu-ţi poţi stăpîni unele simţăminte omeneşti pentru el; cei doi veri nu trăiseră niciodată atît de aproape unul de altul. Regentul nu părea să-i poarte cine ştie ce pică lui Robert pentru ostenelile şi cheltuielile pe care i le pricinuise; ba părea chiar să facă haz de glumele cam pipărate ale uriaşului şi de aerele sale de sinceritate prefăcută.

„Încă puţin şi mă va îndrăgi de-a binelea, ticălosul! îşi zicea Robert. Frumos l-am mai îmbrobodit, frumos l-am mai jucat pe degete!"

În dimineaţa de 11 noiembrie, pe cînd soseau la bariera Parisului, Filip îşi opri deodată calul.

— Dragă vere, deunăzi la Amiens, te-ai pus chezaş că toate castelele vor fi predate mareşalilor mei. Aflu însă cu mîhnire că mai mulţi dintre prietenii tăi nu se supun tratatului şi că refuză să predea oraşele.

Robert zîmbi şi-şi desfăcu mîinile într-un gest de neputinţă.

— Te-ai pus chezaş, repetă Filip.

— Ei, da, vere, am iscălit tot ce mi-ai cerut. Cum însă mi-ai luat orice putere, e treaba mareşalilor tăi de a face să ţi se împlinească poruncile.

Regentul mîngîie îngîndurat coama calului.

— E-adevărat, Robert, urmă el, că tu îmi zici adeseori Filip Porţi-Închise ?

— E-adevărat, vere, e adevărat, rîse celălalt. Se pare că te serveşti cam mult de porţi în cîrmuirea ţării.

— E bine, vere, spuse Filip de Poitiers, te vei duce să şezi în închisoarea de la Châtelet şi vei rămîne acolo pînă ce ultimul castel din Artois îmi va fi predat.

Pentru întîia oară de cînd se dăduse în mîna regentului, Robert păli niţel. Tot planul său se năruia, iar femeia Isabelle de Fériennes nu va putea prea curînd să-i fie de vreun folos.

PARTEA A TREIA

DE LA DOLIU LA ÎNCORONARE

I

O DOICĂ PENTRU REGE

Ioan I, rege al Franței, fiu postum al lui Ludovic al X-lea Aiuritul și al reginei Clémence a Ungariei, se născu în noaptea de 13 spre 14 noiembrie 1316, la castelul din Vincennes.

Vestea fu numaidecît anunțată prin crainici, și seniorii își puseră vestmintele de mătase. Prin cîrciumi, haimanalele și bețivanii, pentru care orice eveniment era prilej de băutură, începură de la amiază să se îmbete și să zbiere. Iar neguțătorii de mărfuri alese, giuvaergii, mătăsari, fabricanți de postavuri scumpe și ceaprazari, vînzătorii de mirodenii, de pește rar și de produse de dincolo de mare își frecau mîinile socotind ce dever au să facă cu prilejul serbărilor.

Străzile erau cuprinse de voioșie. Oamenii se întîmpinau, strigîndu-și :

— Așadar, cumetre, avem un rege !

Parizienii se simțeau înveseliți, iar dezmățatele cu părul galben își agățară mai devreme ca de obicei mușteriii în ziua aceea, deși crivățul sufla de-a lungul ulicioarelor murdare din dosul catedralei Notre-Dame, unde o poruncă a Sfîntului Ludovic țărcuise fetele de petreceri.

Cu patru zile mai înainte, în arhondaricul mănăstirii surorilor sfintei Clara, Maria de Cressay adusese pe lume un băiețaș care cîntărea patru ocale, arăta să fie blond ca mamă-sa și sugea ținîndu-și ochii închiși, cu o lăcomie de cățeluș.

Călugărițe tinere, încotoșmănate în alb, intrau mereu în chilia Mariei ca s-o vadă dădăcindu-și pruncul, să-i contemple chipul strălucind de bucurie pe cînd alăpta, să-i privească sînul trandafiriu, plin, în toată frumusețea lui, să admire, ele, care erau menite unei veșnice virginități, miracolul maternității altfel decît în zugrăveala vitraliilor.

Căci dacă se pomenea uneori ca o călugăriță să păcătuiască, asta nu se întîmpla așa de des cum susțineau stihuitorii de uliță în cîntecele lor, și un nou-născut într-o mănăstire a surorilor sfintei Clara nu era totuși lucru obișnuit.

Domnea mare însuflețire în ziua aceea, căci duhovnicul anunțase nașterea regelui ; voioșia din oraș pătrundea chiar și prin zidurile chinoviei.

— Regele se numește Ioan, ca și copilul meu, zicea Maria.

Vedea în asta o prevestire fericită. O generație întreagă avea să se nască, nenumărați copii cărora li se va da numele de botez al regelui, cu atît mai surprinzător cu cît era nou pentru monarhie. Tuturor acelor mici Filipi, tuturor acelor mici Ludovici, le va urma un șir nesfîrșit de mici Ioani pe toată întinderea regatului. „Al meu va fi cel dintîi", gîndea Maria.

Amurgul timpuriu de toamnă începea să coboare, cînd o tînără călugăriță intră în chilie :

— Doamnă Maria, spuse ea, maica stareță te cheamă la vorbitor. Te așteaptă cineva acolo.

— Cine m-așteaptă ?

— Nu știu, n-am văzut. Cred însă că vei pleca dela noi.

Maria se împurpură la față.

— E Guccio, e Guccio ! E tatăl, le lămuri ea pe călugărițele din jur. E fără îndoială soțul meu care vine să ne ia de aici.

Trase găitanul bluzei, acoperindu-și pieptul, își potrivi repede părul privindu-se în fereastra al cărei geam întunecat ținea loc de oglindă, își puse mantia pe umeri, apoi șovăi o clipă în fața leagănului așezat pe dușumea. Să scoată copilul pentru a-i oferi de îndată lui Guccio o minunată surpriză ?

— Vezi-l cum doarme, îngerașul, spuseră tinerele călugărițe. Nu cumva să-l trezești, nici să-l iei de aici ca să răcească ! Hai, dă fuga ; lasă-l în grija noastră.

— Să nu-l scoateți din leagăn și să nu-l atingeți ! spuse Maria.

Coborînd scara, se și simțea chinuită de griji materne. „Nu mai de nu s-ar juca cu el ca să-l scape din mînă !" îi trecu prin minte. Dar picioarele îi zburau spre vorbitor, și se mira sie gură că e atît de ușoară.

În sala albă, împodobită doar cu un crucifix mare și doi făclii care-și întindeau pe pereți umbrele uriașe, maica stareț

ținîndu-și mîinile încrucișate în mîneci, vorbea cu doamna de Bouville.

Zărind-o pe soția epitropului, Maria simți mai mult decît o dezamăgire ; avu certitudinea imediată, inexplicabilă, absolută, că făptura asta uscățivă, cu fața brăzdată de zbîrcituri verticale, îi aducea nenorocire.

Alta în locul Mariei s-ar fi mulțumit să-și spună că doamna de Bouville nu-i place, și atît ; dar la Maria de Cressay toate sentimentele luau o întorsătură pătimașă, și ea dădea simpatiilor sau aversiunilor sale puterea unor semne ale destinului. „Sînt sigură, își zise, că vine să-mi facă rău."

Cu o uitătură pătrunzătoare, lipsită de bunăvoință, doamna de Bouville o cercetă din cap pînă-n picioare.

— Nu-s decît patru zile de cînd ai născut, izbucni ea, și iată-te fragedă și trandafirie ca o floare de măceș ! Te felicit, frumoasa mea ; s-ar zice că te-ai și pregătit s-o iei dela capăt. Zău așa, Dumnezeu arată multă îndurare celor care-i disprețuiesc poruncile și pare să-și rezerve mînia pentru cele mai vrednice. Căci, ai crede cînd ți-oi spune, maică, urmă doamna de Bouville întorcîndu-se spre stareță, că biata noastră regină s-a chinuit mai bine de treizeci de ceasuri în durerile facerii ? Țipetele ei îmi răsună și acum în urechi. Regele s-a ivit de-a-ndoaselea și au trebuit să-l scoată cu cleștele. Puțin a lipsit să nu moară acolo și mama odată cu el. Nenorocirea asta i-a cășunat-o reginei moartea soțului ei, de unde i se trag toate, și eu una spun mereu că numai printr-o minune copilul s-a născut viu. Dar cînd soarta își face mendrele, trebuie să recunoști că toate ies rău ! Uite, Eudeline, lenjereasa... o știi bine...

Stareța dădu din cap, tăcută. Ținea în mănăstire, printre tinerele fete menite călugăriei, o fetiță de unsprezece ani care era fiica naturală a Aiuritului și a Eudelinei.

— ...era de mare ajutor reginei, și Doamna Clémence vroia s-o aibă tot timpul la căpătîiul ei, urmă doamna de Bouville. Ei bine, Eudeline și-a rupt brațul căzînd de pe un scaun și a trebuit să fie dusă la spital. Și acum, ca să le pună vîrf la toate, iată că doica ce fusese aleasă și aștepta acolo de o săptămînă, s-a pomenit deodată că i-a secat laptele. Să ne facă una ca asta tocmai acum ! Căci regina, bineînțeles că nu-i în stare să alăpteze ; au apucat-o frigurile. Bietul meu Hugues umblă de colo, colo, își sparge pieptul țipînd și nu știe ce să se mai facă,

fiindcă astea nu-s treburi de bărbat ; cît despre domnul de Joinville care nu mai vede de loc şi nici ţinere de minte nu mai are, tot ce poţi să-i doreşti e să nu-şi dea sufletul în braţele tale. Într-un cuvînt, maică stareţă, eu singură trebuie să am grijă de toate.

Maria de Cressay se întreba tocmai pentru ce i se destăinuiau aceste necazuri ale familiei regale, cînd doamna de Bouville, continuîndu-şi trăncănitul, se apropie de dînsa zicînd :

— Noroc însă că am cap, şi mi-am amintit la timp că fata asta pe care am adus-o aici trebuia să fi născut... Cred că ai lapte de ajuns şi copilul tău înfloreşte văzînd cu ochii, nu ?

Părea să-i afle o vină tinerei mame pentru sănătatea ei.

— Ia să vedem mai de aproape cum stau lucrurile, adăogă dînsa.

Şi cu o mînă pricepută, de parcă ar fi cîntărit în palme nişte fructe la piaţă, pipăi sînii Mariei. Aceasta avu o tresărire de scîrba care o făcu să se tragă îndărăt.

— Poţi foarte bine să alăptezi doi, urmă doamna de Bouville. Ai să vii deci cu mine, fata mea, şi ai să mergi să dai laptele tău regelui.

— Nu pot, doamnă ! izbucni Maria înainţe de a şti măcar cum ar putea să-şi justifice refuzul.

— Şi dece, mă rog, n-ai putea ? Pentru că ai păcătuit ? Eşti totuşi fată de neam ; şi apoi păcatul nu te împiedică să ai lapte din belşug. Făcînd ceeace-ţi cer, îţi mai răscumperi niţel greşala.

— Dar n-am păcătuit, doamnă, sînt măritată !

— Aceasta o spui numai tu, biata mea fetiţă ! Mai întîi, dacă erai măritată n-ai fi fost aici. Şi apoi, nu despre asta e vorba acum. Ne trebue o doică...

— Nu pot, căci tocmai îmi aştept soţul care trebue să vină să mă ia. Mi-a dat de ştire că va veni curînd şi papa i-a făgăduit...

— Papa !... Papa ! ţipă nevasta epitropului. Dar fata asta şi-a pierdut minţile, zău aşa ! Crede că e măritată, crede că papa are numai grija ei. Ci isprăveşte odată cu poveştile acestea neroade, şi nu huli numele sfîntului părinte ! Vei merge la Vincennes chiar acum.

— Nu, doamnă, nu voi merge, răspunse Maria cu încăpăţinare.

Mărunțica doamnă de Bouville simți că-i sare mustarul ; o apucă pe Maria de umeri și începu s-o zgîlțîie.

— Ia te uită, nerecunoscătoarea ! După ce își face de cap și rămîne însărcinată, am grijă de dînsa, o scap de judecată, o bag în cea mai bună mănăstire, și cînd viu să-i cer să fie doica regelui Franței, proasta se împotrivește. Bună fată am ocrotit, n-am ce zice ! Tu știi că ți se oferă o cinste pentru care s-ar bate cele mai mari cucoane ale regatului ?

— Atunci, doamnă, îi răspunse Maria de la obraz, dece nu te adresezi acestor mari cucoane care sînt mai vrednice ca mine ?

— Pentru că ele n-au păcătuit la vreme potrivită, toantele ! Ah ! Uite ce-mi iese din gură din pricina ta ! Destulă vorbă, vei merge cu mine.

Dacă unchiul Tolomei, sau chiar contele de Bouville, ar fi venit să-i ceară Mariei de Cressay acelaș lucru, nu încape îndoială că ea s-ar fi învoit. Avea inima bună și s-ar fi dus să alăpteze orice copil aflat la restriște ; cu atît mai mult pe cel al reginei. Nu numai bunătatea ar fi împins-o la asta, ci mîndria și chiar interesul. Ca doică a regelui, în timp ce Guccio era paj al papei, n-ar mai cunoaște greutăți în calea lor și ar ajunge departe. Dar soția epitropului nu știuse cum s-o ia. Pentru că se vedea tratată nu ca o mamă fericită, ci ca o răufăcătoare, nu ca o femeie cumsecade ci ca o roabă, și pentru că ea continua să vadă în doamna de Bouville un sol al ursitei rele, Maria nu se mai gîndea la nimic, se încăpățîna să zică nu. În ochii ei mari de un albastru închis străluceau, amestecate, teama și mînia.

— Îmi voi păstra laptele pentru fiul meu, spuse ea.

— Asta o s-o vedem, răutăcioaso ! Fiindcă nu vrei să te supui de bună voie, voi chema scutierii care mă așteaptă, ca să te ia cu de-a sila.

Maica stareță interveni. Mănăstirea era un azil pe care dînsa nu putea îngădui nimănui să-l violeze.

— Nu vreau să crezi că aprob purtarea rudei mele, spuse, dar ea a fost lăsată aici în paza mea...

— Eu ți-am adus-o, maică stareță ! izbucni doamna de Bouville.

— Nu e un motiv ca să vii să faci silnicie între zidurile acestea. Maria nu va ieși de aici decît cu voia ei, sau din porunca bisericii.

— Sau din porunca regelui! Căci sînteţi mînăstire regească, maică stareţă, să nu uiţi asta. Ceeace fac, fac în numele soţului meu; dacă vrei o poruncă a conetabilului, care este tutorele regelui şi care s-a întors chiar acum la Paris, sau poate una din partea regentului însuşi, domnul Hugues se va duce să le ia semnătura; aceasta ne va face să pierdem trei ceasuri, dar pînă la urmă tot după voia mea are să fie.

Maica stareţă o luă de o parte pe doamna de Bouville ca s-o înştiinţeze în şoaptă că ceeace spusese Maria privitor la papă nu era chiar o minciună.

— Şi ce-mi pasă mie! răbufni doamna de Bouville. Eu de hrana regelui trebue să mă îngrijesc şi n-o am decît pe dînsa la îndemînă.

Părăsi încăperea, ducîndu-se să-şi cheme oştenii din escortă, şi le porunci s-o înşface pe răzvrătită.

— Îmi eşti martoră, doamnă, spuse stareţa, că nu mi-am dat învoirea la această răpire.

Sbătîndu-se prin curte, între doi scutieri care o duceau, Maria ţipa:

— Copilul meu! Vreau copilul meu!

— Aşa e, zise doamna de Bouville. Trebue lăsată să-şi ia copilul. Cu împotrivirea ei îndărătnică mă făcu să uit de toate.

Cîteva minute mai tîrziu, după ce-şi adunase în pripă lucrurile, Maria trecea, ţinîndu-şi pruncul strîns la piept şi plîngînd, pragul arhondaricului.

Afară, două litiere înhămate aşteptau.

— Poftim! exclamă doamna de Bouville. Vii s-o iei în litieră, ca pe o prinţesă şi ea ţipă şi face mofturi!

Învăluită de întuneric, hurducată de trapul catîrcilor vreme de mai bine de un ceas, într-o ladă de lemn şi de pînză cu perdelele bătute de vînt prin care pătrundea frigul de noembrie, Maria mulţumea în gînd fraţilor ei că o siliseră să-şi ia mantia cînd plecase din Cressay. Cît suferise atunci de căldură, sosind la Paris, sub stofa asta groasă! „Aşa dar, mi-e dat să nu părăsesc nici un loc fără durere şi fără lacrimi, îşi zicea. Ce-oi fi făcut de se înverşunează toate împotriva mea?"

Pruncul dormea, înfăşurat în cutele groase ale mantiei. Simţind viaţa asta plăpîndă, neştiutoare şi liniştită, cuibărită la sînul ei, Maria îşi venea încetişor în fire. O va vedea pe

regina Clémence, îi va vorbi despre Guccio ; îi va arăta răcluța de aur. Regina era tînără ; era frumoasă și milostivă cu cei năpăstuiți. „Regina... Voi alăpta copilul reginei !“ gîndea Maria, înfățișîndu-și, în sfîrșit, tot ce era straniu și neașteptat în această întîmplare pe care autoritatea agresivă a doamnei de Bouville nu i-o arătase decît sub un aspect odios...

Scrîșnetul unui pod ce se lăsa în jos, pasul înfundat al cailor pe scîndurile groase de stejar, apoi tropotul potcoavelor pe caldarîmul unei curți... Maria fu poftită să coboare, trecu printre oșteni cu sulițele în mîini, apucă de-a lungul unui coridor de piatră, prost luminat și văzu ivindu-se un bărbat burduhănos, purtînd zale, în care-l recunoscu pe contele de Bouville. În jurul Mariei se auzeau șoapte ; ea deslușì cuvîntul „friguri“, rostit de mai multe ori. I se făcu semn să calce în vîrful picioarelor ; o draperie fu dată de o parte.

În ciuda bolii, datinile fuseseră respectate în odaia lăuzei. Dar cum anotimpul florilor trecuse, nu împrăștiaseră pe jos decît un întîrziat frunziș veșted care începea să se sfărîme sub pași. În jurul patului, scaunele fuseseră rînduite pentru musafirii care nu vor veni. O moașă era acolo, frecînd între degete niște ierburi aromatice. În cămin, pe pirostrii de fier, fierbeau niște buruieni de leac, într-o zeamă cenușie. Încăperea nu era luminată decît de flăcările din vatră și de o candelă atîrnată deasupra patului.

Din leagănul așezat într-un ungher nu venea nici un zgomot.

Regina Clémence zăcea lungită pe spate, și sub cuvertură i se ghiceau picioarele îndoite de durere. Avea obrajii roșii, ochii îi luceau. Maria văzu mai cu seamă uimitorul ei păr de aur răsfirat pe perne, și acea privire aprinsă, care nu părea să vadă ceea ce privea.

— Mi-e sete, mi-e tare sete... gemea regina.

Moașa șopti la urechea doamnei de Bouville :

— Au scuturat-o frigurile un ceas întreg ; îi clănțăneau dinții, și avea buzele vinete ca fața morților. Credeam că-și dă sufletul. Am frecat-o bine pe tot trupul ; atunci pielea a început să-i ardă cum vedeți. A asudat așa de tare, că ar trebui să-i schimbăm cearșafurile, dar nu găsim cheile cămării cu albituri, pe care le ține Eudeline.

— Am să le aduc, răspunse doamna de Bouville.

O însoți pe Maria într-o încăpere de alături, unde de asemenea ardea un foc în vatră.

— Aici ai să ședzi, spuse ea.

Fu adus acolo leagănul regal. Printre scutecele și dantelele în care era culcat, regele abia se vedea. Avea un năsuc minuscul, pleoape groase și închise, și moțăia, plăpînd ghemuleț nemișcat și moale. Trebuia să vii foarte aproape ca să-ți dai seama că respiră. Din cînd în cînd, o strîmbătură abia vizibilă, o zgîrcire dureroasă a feței, îi mai scotea la iveală trăsăturile.

În fața acestui pui de om al cărui tată murise, a cărui mamă poate că avea să moară și care dădea așa puține semne de viață, Maria de Cressay se simți cuprinsă de o nețărmurită milă. „Îl voi salva ; îl voi face mare și puternic", gîndi ea.

Cum nu era acolo decît un singur leagăn, își culcă pruncul alături de rege.

II

SĂ NE LĂSĂM ÎN VOIA LUI DUMNEZEU

De douăzeci și patru de ore contesa Mahaut nu-și mai stăpînea mînia.

În fața domnișoarei Béatrice d'Hirson care o ajuta să se îmbrace pentru botezul regelui își vărsa năduful, clocotind de furie și ciudă.

— Ai fi putut crede, plîngăreață cum era Clémence, că nu-și va duce sarcina pînă la capăt. Vezi femei mai zdravene care avortează înainte de a ajunge la soroc. Ei bine, nu ! A ținut cele nouă luni. Putea să nască un copil mort ? Putea. Dar nu ! Plodul ei trăiește. Putea barem să fie o fată ? Ei, uite că nu e ! A trebuit să fie un băiat. Mai merita deci, sărmana mea Béatrice, să ne ostenim atîta, să înfruntăm atîtea mari primejdii care n-au trecut încă, pentru ca soarta să ne joace un asemenea renghi ?

Căci Mahaut era acum foarte convinsă că nu-l omorîse pe Aiurit decît pentru a da ginerelui său și fiicei sale coroana Franței. Aproape că-i părea rău de-a nu fi ucis și soția o dată

cu soţul, şi toată ura i se întorcea astăzi spre noul-născut pe care nu-l văzuse încă, spre pruncul căruia avea să-i fie naşă peste cîteva clipe, şi a cărui viaţă abia mijită stătea în calea ambiţiilor ei.

Femeia aceasta, puternică între cele mai puternice, putred de bogată, despotică, avea o adevărată fire de ucigaşă. Omorul îi era mijlocul de predilecţie pentru a sili destinul să lucreze în folosul ei ; îi plăcea să pună la cale o crimă, apoi să-i soarbă amintirea ; afla în omorul plănuit o desfătare a simţurilor, plăcerile vicleniei, bucuria triumfurilor tainice. Dacă un prim asasinat nu aducea roadele aşteptate, punea vina pe soarta nedreaptă, îşi plîngea de milă şi se apuca în chipul cel mai firesc să caute în jur alt om care-i stătea în cale şi pe care ar putea să-l răpună.

Ghicind gîndurile contesei, înainte de a fi rostite, Béatrice d'Hirson spuse încetişor, lăsîndu-şi în jos genele lungi :

— Am păstrat, doamnă, un pic din pulberea aceea minunată care ţi-a folosit aşa de bine astă-primăvară pentru bomboanele regelui.

— Bine-ai făcut, bine-ai făcut, răspunse Mahaut ; e întotdeauna mai cuminte s-o ai la îndemînă ; avem atîţia vrăjmaşi !

Deşi era destul de înaltă, Béatrice trebuia să-şi ridice mîinile spre a petrece cureluşa pălăriei sub bărbia contesei şi a-i pune mantia pe umeri.

— Vei ţine copilul în braţe, doamnă, urmă ea. Poate că nu vei mai avea prea curînd un asemenea prilej... Nu e decît o pulbere, o ştii, şi care abia de se vede pe deget.

Le spunea cu un glas dulce, ispititor, şi parcă ar fi fost vorba de o mîncare gustoasă.

— A, nu ! izbucni Mahaut, nu în timpul unui botez. Asta ne-ar aduce nenorocire !

— Crezi ? E un suflet neprihănit pe care-l trimiţi îndărăt în cer.

— Şi apoi dumnezeu ştie cum ar privi ginerele meu acest lucru. N-am uitat mutra pe care a făcut-o cînd i-am deschis ochii asupra morţii lui frăţine-su, şi răceala ce mi-o arată de atunci... Sînt destui care mă învinuesc în şoaptă. Mi-ajunge un rege pe an ; să-l îndurăm o bucată de vreme pe cel care ni se născu acum.

Convoiul pornit spre Vincennes spre a face din Ioan I un creştin, părea cam slăbuţ, aproape o ceată ce se furişa într-ascuns ; iar baronii care se gătiseră ca de zile mari, aşteptînd să fie poftiţi la o ceremonie strălucită, rămaseră cu buzele umflate.

Boala reginei, faptul că naşterea avusese loc în afara Parisului, ziua plumburie de iarnă şi, în sfîrşit, puţina bucurie pe care o simţea regentul de a avea un nepot, toate se potriveau pentru ca botezul acesta să fie făcut de mîntuială, doar ca o formalitate.

Filip sosi la Vincennes însoţit de nevastă-sa Jeanne, de Mahaut, de Gaucher de Châtillon şi de cîţiva scutieri pentru a ţine caii. Uitase să înştiinţeze celelalte neamuri. De altminteri, Valois umbla pe moşiile sale ca să-şi facă rost de bani ; Ludovic d'Evreux rămăsese la Amiens spre a isprăvi cu treburile din Artois. Cît despre Charles de la Marche, în ajun Filip se ciorovăise rău de tot cu dînsul. La Marche îi ceruse lui frate-său ca, în cinstea naşterii regelui, să-l facă pair şi să-i sporească apanajul şi veniturile.

— Ei, frate, răspunse Filip, eu nu-s decît regent ; numai regele poate să te facă pair... cînd o fi major.

Cele dintîi cuvinte ale lui Bouville, întîmpinîndu-l pe regent în curtea din faţă a castelului, fură pentru a întreba :

— Nimeni nu are arme asupră-şi, monseniore ? Nimeni nu poartă hanger, nici stilet, nici pumnal ?

Nu se putea şti dacă această grijă îi privea pe oştenii din escortă sau chiar pe naşi.

— Nu obişnuesc, Bouville, să fiu însoţit de scutieri fără arme, răspunse regentul.

Sfios şi încăpăţînat deopotrivă, Bouville îi rugă pe scutieri să rămînă în curtea din faţă. Această rîvnă prevăzătoare începu să-l cam sîcîie pe regent.

— Preţuiesc, Bouville, spuse el, grija cu care ai vegheat asupra pîntecului reginei ; dar nu mai eşti epitrop ; acuma, doar mie şi conetabilului ne revine sarcina de a veghea asupra regelui. Ţi-o lăsăm ţie, această sarcină, dar vezi de nu întinde prea mult coarda.

— Monseniore ! Monseniore ! îngăimă Bouville, nu vroiam să te jignesc. Dar se vorbesc atîtea prin ţară... În sfîrşit, ţin ca măria ta să vezi că-mi fac datoria cu credinţă, şi că îmi dau seama de marea cinste...

Nu se prea pricepea să-şi ascundă gîndurile. Fără să vrea, se uita chiondorîş la Mahaut, şi-şi pleca numaidecît ochii în pămînt.

„Hotărît lucru, fiecare mă bănuieşte şi mă cercetează cu neîncredere", gîndi contesa.

Jeanne de Poitiers se prefăcea că nu vede nimic deosebit. Gaucher de Châtillon, care n-avea nici un amestec în istoria asta, îi scoase din încurcătură, zicînd :

— Haide, Bouville, nu ne lăsa să degerăm aici ; să intrăm odată !

Nu se duseră la căpătîiul reginei. Veştile pe care le dădu doamna de Bouville erau foarte îngrijorătoare ; febra continua s-o mistue pe bolnavă care se plîngea de cumplite dureri de cap şi era scuturată într-una de greţuri.

— Pîntecul a început să i se umfle iar, de parcă n-ar fi născut, lămuri doamna de Bouville. Nu-şi află somnul, ne tot roagă să fie oprite clopotele care-i sună în urechi şi ne vorbeşte mereu ca şi cum n-ar vorbi cu noi, ci cu bunică-sa, regina Ungariei, sau cu răposatul ei soţ, Ludovic. Ţi se rupe inima auzind-o aiurînd astfel, fără s-o poţi opri.

În douăzeci de ani cît făcuse meseria de şambelan pe lîngă Filip cel Frumos, contele de Bouville dobîndise o experienţă temeinică a ceremoniilor regale. Cîte botezuri nu orînduise pînă atunci ?

Obiectele rituale fură aduse celor de faţă. Bouville şi doi gentilomi ai gărzii îşi prinseră de gît lungi ştergare albe ale căror capete le ţineau întinse înaintea lor, pentru a acoperi, unul ligheanul cu aghiasmă, celălalt ligheanul gol, iar al treilea cupa în care se afla sarea.

Moaşa care adusese pruncul pe lume luă scufiţa de botez ce-i va fi pusă pe cap copilului după ce va primi sfîntul mir.

Apoi, se apropie doica, avînd regele în braţe.

„A, ia te uită frumuseţe de fată !" îşi spuse conetabilul cu ochii la Maria de Cressay.

Doamna de Bouville găsise pentru Maria o rochie de catifea trandafirie, cu blăniţă la guler şi la mîneci, şi pusese tînăra femeie să repete îndelung gesturile pe care avea să le facă. Pruncul era încotoşmănat într-o mantie de două ori mai lungă decît el, avînd deasupra un văl de mătase violetă care atîrna pînă la pămînt, ca o trenă.

Tot alaiul se îndreptă spre capela castelului. Scutieri, cu făclii aprinse, deschideau drumul. Seneşalul de Joinville venea în coada alaiului clătinîndu-se, deşi era ţinut de subsuori. Mai ieşise totuşi oarecum din toropeala lui obişnuită, de cînd aflase că noul-născut se numea Ioan, ca şi dînsul.

Pereţii capelei erau îmbrăcaţi în draperii, iar piatra cristelniţei în catifea violetă. Alături se vedea o masă acoperită cu o blană de jder, peste care era întinsă o pînză subţire, şi peste pînza asta nişte perne de mătase. Cîteva vetre cu jăratec nu ajungeau să biruie frigul umed.

Maria aşează copilul pe masă pentru a-l scoate din scutece. Atentă să nu facă vreo greşeală, îşi simţea inima zvîcnind şi, de tulburată ce era, abia deslușea chipurile celor dimprejur. Şi-ar fi putut oare închipui vreodată, ea, fata izgonită de ai săi, că îi va fi hărăzit să aibă un rol atît de însemnat la botezul unui rege, între regentul Franţei şi contesa d'Artois? Înmărmurită de această întorsătură neaşteptată a soartei, era acum plină de recunoştinţă faţă de doamna de Bouville, căreia îi şi ceruse iertare pentru nesupunerea ei din ajun.

În timp ce desfăşa pruncul, îl auzi pe conetabil întrebînd de numele ei şi de unde venea; se simţi roşind.

Duhovnicul reginei suflase de patru ori pe trupul noului-născut, ca pe cele patru braţe ale unei cruci, pentru a izgoni diavolul din el cu ajutorul Sfîntului Duh; apoi, scuipînd în deget, îi unse nările şi urechile, arătînd astfel că nu va trebui să asculte chemările Satanei, nici să adulmece ispitele lumii şi ale trupului.

Filip şi Mahaut îl ridicară pe micul rege, el apucîndu-l de picioare şi dînsa de umeri. Cu ochii săi miopi, regentul cerceta stăruitor sexul minuscul al copilului, acest viermuşor trandafiriu care-i răsturna toate socotelile iscusite privind succesiunea, acest simbol caraghios al legii care aducea numai bărbaţii pe tron, acest neînsemnat şi de netrecut obstacol între el şi coroană. „În orice caz, îşi zicea Filip ca să se consoleze, sînt regent pentru cincisprezece ani de acum încolo. În cincisprezece ani multe se pot întîmpla; *fi-voi eu însumi* încă în viaţă peste cincisprezece ani? Şi copilul acesta trăi-va oare pînă atunci?"

Dar a fi regent nu înseamnă a fi rege.

Copilul rămase foarte liniştit, ba chiar somnolent, cît ţinură riturile preliminare. Nu-şi făcu auzit glasul decît atunci cînd îl băgară pe de-a-ntregul în apa rece ; dar de data asta urlă din toate puterile, aproape înăbuşindu-se, şi lacrimile i se amestecară cu apa botezului. În timp ce ceilalţi naşi şi celelalte naşe, Gaucher, Jeanne, soţii Bouville, seneşalul îşi întindeau mîinile deasupra trupşorului său gol, fu cufundat în cristelniţă, mai întîi cu capul spre răsărit, apoi spre miază-noapte, apoi spre miazăzi, pentru a figura astfel Crucea.

Se potoli după ce-l scoseră din apa îngheţată şi primi liniştit sfîntul mir cu care i se unse fruntea. Fu aşezat iar pe perne, şi Maria de Cressay începu să-l ştergă, în timp ce oaspeţii se îmbulzeau cît mai aproape de căldura vetrelor cu jăratec.

Deodată un ţipăt al Mariei de Cressay răsună în capelă :

— Dumnezeule ! Dumnezeule ! Moare !

Dădură toţi buzna spre masă. Pruncul rege se făcuse vînăt şi se înnegrea din clipă în clipă ; avea trupul ţeapăn, braţele chircite, capul strîmb, iar ochii daţi peste cap nu mai erau decît două globule albe.

O mînă nevăzută înăbuşea această viaţă neştiutoare, încon-jurată de pîlpîitul făcliilor şi de frunţi aplecate cu teamă.

Mahaut auzi un glas şoptind :

— Ea este.

Îşi înălţă ochii şi întîlni privirile soţilor Bouville.

„Cine o fi făcut asta ca să dea vina pe mine ?" se întreba. Între timp, moaşa luase copilul din mîinile tremurătoare ale Mariei şi se străduia să-l readucă la viaţă.

— Nu e sigur că moare, nu e sigur, spuse ea.

Copilul rămase aşa, ţeapăn, întins şi negru, aproape două minute, ce li s-au părut tuturor nesfîrşite ; apoi, deodată, fu apucat de un tremur grozav care-i zvîrlea capul dintr-o parte într-alta. Picioarele şi braţele i se chirceau ; n-ai fi crezut niciodată că o asemenea putere putea să străbată un trup aşa de plăpînd ; moaşa trebuia să-l ţină strîns ca să nu-i scape. Duhovnicul îşi făcu cruce, ca şi cum ar fi fost în prezenţa unei manifestări diavoleşti, şi începu să bolborosească rugăciunile celor ce-şi dau sufletul. Copilul se strîmba, făcea bale la gură ; din negru-vînăt cum era ajunsese acum de o paloare de gheaţă, nu mai puţin înfricoşătoare. Păru să se potolească o

clipă, scăpă udul pe rochia moașei, și toți îl crezură salvat. Îndată după aceea însă, capul îi căzu pe pernă ; se făcu iar moale, țeapăn, și de data asta fiecare îl socoti mort de-a binelea.

— L-am botezat în ultima clipă, spuse conetabilul.

Filip de Poitiers își îndepărta de pe mîini picăturile calde de ceară căzute din lumînări.

Și, pe neașteptate, micul cadavru își mișcă picioarele, scoase cîteva țipete, slabe încă, dar parcă vesele, iar buzele i se țuguiră ca pentru a suge. Regele trăia, regele vroia țîță.

— Diavolul s-a zbătut mult pînă să iasă din trupul său, spuse duhovnicul.

— Foarte rareori, lămuri moașa, zvîrcolirile acestea îi apucă pe copii așa de timpuriu. Asta e din pricină că a fost scos cu cleștele ; am mai văzut eu așa ceva. Și apoi, laptele doicii i-a lipsit vreme de mai multe ceasuri...

Maria de Cressay se simți vinovată. „Dacă în loc să mă cert cu doamna de Bouville, aș fi alergat aici de îndată..." îi trecu prin minte.

Nimeni, bineînțeles, n-ar fi dat vina pe botezul în apă rece, nici n-ar fi amintit de strălucita ereditate a familiei, cu șchiopii, nebunii și epilepticii care înfloreau pe acest arbore glorios.

De altfel, motivele pomenite de moașă, și mai cu seamă apăsarea exercitată asupra creierului de cleștele doftorilor, erau de ajuns.

— Crezi că va mai avea și alte accese ? întrebă Mahaut.

— La așa ceva ne putem aștepta, doamnă, răspunse moașa. Nu se știe niciodată cînd vine criza, nici cum sfîrșește.

— Bietul copil ! spuse Mahaut destul de tare.

Îl duseră pe rege înapoi la castel, și se despărțiră fără bucurie.

Filip de Poitiers nu-și descleștă dinții cît ținu drumul pînă la Paris. Întors la palat, o lăsă pe soacră-sa să-l urmeze și să se închidă cu dînsul.

— Adineaori, erai cît pe ce să fii rege, fiule, îi spuse Mahaut.

Filip nu răspunse.

— La drept vorbind, după ceea ce văzurăm, nimeni nu s-ar mira dacă plodul ar muri zilele acestea, urmă ea.

Regentul continuă să tacă.

— Chiar dacă el ar muri, ai fi totuşi nevoit să aştepţi pînă la majoratul Jeannei de Navarra.

— A, nu, mamă! Asta nu! răspunse repede Filip. De acum încolo nu mai sîntem legaţi de înţelegerea din iulie. Succesiunea lui Ludovic s-a închis de atunci. În cazul acesta s-ar deschide succesiunea micului Ioan. Între răposatul meu frate şi mine va fi fost un rege, şi eu voi fi moştenitorul nepotului meu.

Mahaut îl privi cu admiraţie. „A ticluit toată istoria asta în timpul botezului!"...

— Întotdeauna ai visat să fii rege, Filip, haide, mărturiseşte-o, spuse ea. Încă de pe cînd erai copil rupeai o creangă de copac şi-ţi făceai sceptru!

Contele de Poitiers îşi înălţă puţin capul şi îi zîmbi, lăsînd să se scurgă o tăcere. Apoi, încruntîndu-se iar:

— Ştii, mamă, că femeia Isabelle de Fériennes a dispărut din Arras şi o dată cu dînsa şi oamenii pe care i-am trimis s-o răpească şi să-i astupe gura? S-ar părea că o ţin ascunsă în vreun castel din Artois, şi, pe cît se zice, baronii tăi de acolo se laudă că-i în mîna lor.

Mahaut se întrebă ce rost avea acest avertisment. Filip vroia numai s-o ferească de primejdiile ce-o pîndeau? Sau să-i arate că-i poartă de grijă? Era un fel de a-i repeta porunca pe care i-o dăduse de a nu mai recurge la otrăvi? Sau poate, dimpotrivă, aducînd vorba despre furnizoarea ei, o lăsa să înţeleagă că avea mîinile libere?

— S-ar putea să-l apuce o nouă criză care să-l dea gata, stărui Mahaut.

— Să lăsăm lucrurile în voia lui Dumnezeu, mamă, să lăsăm lucrurile în voia lui Dumnezeu, spuse Filip, punînd capăt convorbirii.

„Lasă lucrurile în voia lui Dumnezeu... sau le lasă pe mîna mea? gîndi contesa d'Artois. E atît de prevăzător, încît se fereşte să-şi spurce sufletul, dar m-a înţeles foarte bine... Simt că nătărăul ăsta mare de Bouville îmi dă cel mai mult de furcă."

Din clipa aceea, mintea ei începu să lucreze. Mahaut avea crimă în perspectivă; iar faptul că viitoarea victimă era i nou-născut, îi întărîta imaginaţia de parcă ar fi fost vorba : cel mai crîncen vrăjmaş.

Porni o campanie stăruitoare de zvonuri, împrăştiindu-le cu viclenie. Regele, zicea ea în dreapta şi în stînga, nu avea zile ; şi descria, cu lacrimi în ochi, scena penibilă de la botez.

— Credeam toţi că murise chiar în faţa noastră, şi n-a lipsit decît foarte puţin ca să fie aşa. Întrebaţi-l mai bine pe conetabil că era şi el acolo, ca şi mine ; nu l-am văzut niciodată pe domnul Gaucher, care e totuşi om neînfricat, îngălbenindu-se aşa de tare... De altminteri, fiecare îşi va putea da seama cît de prăpădit e micul rege cînd îl vor înfăţişa tuturor baronilor, cum cere datina. Mă întreb chiar dacă n-o fi murit pînă azi şi nu ni se ascunde moartea lui. Căci prea întîrzie prezentarea asta, fără să ni se spună de ce. Domnul de Bouville, pare-se, e cel care se împotriveşte, fiindcă nenorocita de regină... Dumnezeu s-o aibă în paza lui !... ar fi pe ducă. Dar, în sfîrşit, regina nu e regele !

Oamenii de casă ai contesei Mahaut, bunăoară văru-său, Henri de Sully, şi cancelarul Thierry d'Hirson, răspîndeau spusele ei.

Baronii începeau să fie neliniştiţi. Într-adevăr, de ce se tot amînă prezentarea solemnă ? Botezul făcut în pripă, pretinsa împotrivire a lui Bouville, tăcerea de nepătruns din jurul castelului de la Vincennes, totul era sub pecetea misterului.

Umblau zvonuri care se băteau cap în cap. Regele, se şoptea, era beteag şi nu vroiau să-l arate. Contele de Valois l-ar fi răpit şi dus în taină la Neapole pentru a-l pune în siguranţă. Regina nu era bolnavă, ci se întorsese în ţara ei.

— Dacă e mort, să ni se spună, murmurau unii.

— Regentul l-a făcut să dispară ! te încredinţau alţii.

— Ce tot îndrugaţi acolo ? Regentul nu e om să facă una ca asta. Dar se fereşte de Valois.

— Nu, nu e mîna regentului ; Mahaut şi-a vîrît coada aici. Pune la cale o lovitură, sau poate a şi dat-o. Prea repetă într-una că regele n-are zile !

În timp ce această vijelie se abătea din nou asupra curţii regale, în timp ce toţi îşi pierdeau sărita cu presupuneri odioase, bănuind că se săvîrşise o ticăloşie de care fiecare se simţea mînjit, el, regentul, rămînea de nepătruns. Era absorbit de treburile ţării, iar dacă îi pomenea cineva de nepotu-său, răspundea aducînd vorba de Flandra, de Artois, de încasarea impozitelor.

Fierberea sporea mereu și în dimineața de 19 noembrie, numeroși baroni și judecători ai Înaltei Curți i se înfățișară lui Filip, cerîndu-i cu hotărîre, aproape somîndu-l, să consimtă la prezentarea regelui. Aceia dintre dînșii care se așteptau la o împotrivire sau la un răspuns în doi peri, se și priveau cu o lucire răutăcioasă în ochi.

— Dar o doresc, domnilor, o doresc tot atîta ca și voi această prezentare, le spuse regentul. Nici mie nu mi se dă ascultare ; contele de Bouville e cel care se împotrivește.

Apoi, întorcîndu-se spre Charles de Valois, întors de două zile din comitatul său, Maine, unde mai strînsese ceva bani, îl întrebă :

— Domnia ta, unchiule, din grija ce-o porți nepoatei Clémence, nu-i dai voie lui Bouville să ni-l arate pe rege ?

Neînțelegînd de unde-i cade această belea pe cap, fostul împărat al Constantinopolei se făcu roșu la față și sări ca ars.

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nepoate, de unde ai mai scos-o și asta ? N-am cerut și n-am vrut vreodată așa ceva ! Nici măcar nu l-am văzut pe Bouville și n-am primit de la dînsul nici o știre de mai multe săptămîni. Și m-am întors la Paris anume spre a fi de față la această prezentare. Nu numai că nu mă împotrivesc, dar aș vrea ca ea să se facă și să ne întoarcem cît mai curînd la datinile părinților noștri.

— Atunci, domnii mei, spuse regentul, sîntem toți într-un gînd și vrem același lucru... Gaucher ! Tu care ai fost de față la nașterea fratelui meu... spune, se cuvine într-adevăr ca nașa să înfățișeze copilul regal baronilor ?

— Firește, firește, nașa trebuie să-l prezinte, răspunse Valois, jignit că se cere sfatul altei competințe decît a sa în privința unui punct al ceremonialului. Am luat parte la toate prezentările, Filip ; la a ta, care a fost mai restrînsă, fiindcă erai al doilea născut, ca și la aceea a lui Ludovic și apoi a lui Charles. Copiii mei au fost și ei prezentați, datorită coroanelor mele. Și întotdeauna de către nașă.

— Atunci, urmă regentul, o voi înștiința numaidecît pe contesa Mahaut că are de îndeplinit chiar acum această sarcină, și îi voi porunci lui Bouville să ne deschidă castelul Vincennes. Vom încăleca la amiază pornind într-acolo.

Pentru Mahaut, era prilejul așteptat. Nu vroia ca nimeni afară de Béatrice s-o ajute să se îmbrace, și-și puse în creștet o coroană : uciderea unui rege merita atîta cinste.

— Cît timp crezi tu că-i trebue pulberii tale ca să dea gata un copil de cinci zile ?

— Asta n-o ştiu, doamnă, răspunse domnişoara de companie. La cerbii domniei tale rezultatul s-a arătat într-o singură noapte. Regele Ludovic însă, a rezistat aproape trei zile...

— Orice s-ar întîmpla, vorbi Mahaut, îmi va fi de mare ajutor această doică pe care am văzut-o deunăzi, frumoasă fată, zău aşa, dar despre care nimeni nu ştie de unde vine, nici cine a pus-o acolo. Soţii Bouville, fără îndoială...

— Te înţeleg, doamnă, spuse Béatrice, fluturînd un surîs. Dacă li se va părea că regele n-a murit de moarte bună, ar putea fi învinuită această fată ca s-o lege pe urmă călăul de cozile a patru cai şi s-o sfîşie.

— Răcluţa mea cu sfintele moaşte, unde-i răcluţa ? întrebă îngrijorată Mahaut şi se pipăi la piept. Ah, da, o am aici.

Pe cînd părăsea iatacul, Béatrice îi şopti :

— Fii cu luare aminte, doamnă, nu cumva din greşală să te ştergi la nas.

III

VICLENIILE LUI BOUVILLE

— Aprindeţi toate focurile ! porunci Bouville slugilor. Să trosnească şemineurile şi căldura să se împrăştie pe coridoare.

Umbla din încăpere în încăpere şi, sub cuvînt că dă zor fiecăruia, ţinea totul în loc. Alerga la podul de peste şanţul castelului ca să inspecteze străjile, poruncea să se aştearnă nisip prin curţi, apoi punea să-l măture pentru că se prefăcea în noroi, se ducea să se încredinţeze că broaştele uşilor sînt fără cusur, deşi ele n-aveau să slujească la nimic. Toată frămîntarea asta nu era decît pentru a-şi amăgi propria sa nelinişte. „Ea îl va omorî, ea îl va omorî", îşi repeta într-una.

Pe un coridor se ciocni de nevastă-sa.

— Regina ? întrebă el.

Reginei Clémence i se dăduse ultima grijanie chiar în dimineaţa aceea.

Femeia aceasta, a cărei frumusețe trecea drept legendară în două regate, era sluțită, pustiită de boală. Avea nasul subțiat, fața gălbuie acoperită cu pete roșii mari cît o monedă de două livre, și împrăștia un miros groaznic ; udul îi venea cu urme de sînge ; respira din ce în ce mai greu și gemea sub durerea pe care o simțea în ceafă și în pîntec. Era în prada unui delir neîntrerupt.

— Suferă de frigurile acelea care se întorc din patru în patru zile, lămuri doamna de Bouville. Moașa zice că dacă trece cu bine ziua de azi, poate să scape. Mahaut a făgăduit să mi-l trimeată pe domnul de Pavilly, doftorul ei personal.

— Pentru nimic în lume, pentru nimic în lume ! izbucni Bouville. Să nu lăsăm să intre aici nici o persoană care vine din partea contesei Mahaut.

Mama pe moarte, copilul în mare primejdie, și peste două sute de baroni care aveau să sosească, cu escortele lor ! Ce mai harababură se va isca aici și ce prilej nimerit pentru o crimă !

— Copilul nu trebue să rămînă în odaia lipită de cea a reginei, urmă Bouville. Nu pot băga acolo destui oșteni să-l păzească, și oricine se poate lesne furișa în dosul draperiilor.

— Cam tîrziu te gîndișsi la asta ; și unde vrei să-l pui ?

— În odaia regelui, ale cărei uși pot fi toate străjuite.

Se uitară unul la altul, într-un gînd amîndoi : era încăperea în care murise Aiuritul.

— Vezi de pregătește camera aceea și ai grijă să se încingă bine focul în sobă.

— Fie, dragul meu, voi face cum vrei tu. Dar chiar dacă ai pune cincizeci de scutieri împrejur, n-o vei opri pe Mahaut să-l ducă pe rege în brațele ei spre a-l prezenta baronilor.

— Voi fi lîngă dînsa.

— Da, dar dacă a hotărît să facă asta, îl va omorî sub nasul tău, bietul meu Hugues. Și n-ai să vezi de loc. Un copil de cinci zile nu se prea zvîrcolește. Se va folosi de o clipă de neatenție ca să-i vîre un ac în moalele capului, să-i dea să respire vreo otravă, sau să-l gîtuie cu un șnur.

— Și atunci, ce vrei să fac ? se răsti Bouville. Nu mă pot duce să-i spun regentului : „Nu vrem ca soacră-ta să-l țină pe rege în brațe, căci ne temem că-l va ucide !"

— Ei nu, asta n-o poți face ! Nu ne rămîne decît să ne rugăm lui Dumnezeu, spuse doamna de Bouville, depărtîndu-se.

Nemaiştiind de ce să se apuce, Bouville se îndreptă spre odaia doicii.

Maria de Cressay îi alăpta pe cei doi copii deodată. La fel de lacomi unul ca şi celălalt, înhăţau prada cu unghiile lor mici şi moi, şi sugeau zgomotos. Mărinimoasă, Maria îi dădea regelui sînul stîng, socotit a fi mai bogat în lapte.

— Ce ţi s-a întîmplat, domnule ? îl întrebă ea pe Bouville. Pari foarte tulburat.

Stătea înaintea ei, sprijinit în sabia lui lungă, cu şuviţele negre şi albe căzîndu-i pe obraji, cu burta strînsă în za, arhanghel sexagenar însărcinat cu paza anevoioasă a unui prunc.

— E aşa de slăbuţ micul nostru stăpîn, aşa de slăbuţ ! spuse el mîhnit.

— Dar de loc, domnule, dimpotrivă, s-a înzdrăvenit binişor ; ia te uită, aproape că l-a întrecut pe al meu. Şi toate doctoriile acestea ce mi se dau, îmi cam fac greaţă, dar lui par să-i prindă bine [1].

Bouville întinse mîna lui mare, cu pete cafenii lăsate de frîiele cailor şi de măciuliile paloşurilor şi mîngîie grijuliu căpşorul pe care mijea un puf blond.

— Vezi, dumneata, nu e un rege ca ceilalţi... murmură el.

Bătrînul slujitor al lui Filip cel Frumos nu ştia cum să exprime ceea ce simţea. Oricît de departe căuta în amintirile lui şi chiar în acelea ale tatălui său, pentru el monarhia, regatul, Franţa, tot ceea ce dăduse un rost dregătoriilor sale şi fusese pricina grijilor sale se confunda cu un lung şi solid lanţ de regi, bărbaţi în toată firea, puternici, cerînd celor din jur credinţă şi împărţindu-le demnităţile.

Vreme de douăzeci de ani, apropiase jilţul în care şedea un monarh înaintea căruia tremura toată creştinătatea. Niciodată nu şi-ar fi închipuit că lanţul ar putea să se subţieze aşa de repede ajungînd la această firavă verigă trandafirie, cu bărbia mînjită de lapte şi pe care puteai s-o frîngi cu o singură mînă.

— E adevărat că s-a înzdrăvenit binişor ; de n-ar avea semnul acesta lăsat de cleşte, şi care a şi început să se şteargă,

[1] Cînd un nou-născut prezenta simptome de boală, nu lui i se administrau medicamentele, ci doicii.

ar trebui să-l privești de aproape ca să-l poți deosebi de al dumitale.

— O, nu, domnule, spuse Maria ; al meu e mai greu. Nu-i așa, Ioan al doilea, că tu ești mai greu ?

Se făcu deodată roșie și lămuri :

— Deoarece amîndurora le zice Ioan, pe al meu îl numesc Ioan al doilea. Poate că n-ar trebui s-o fac ?

Cu un gest de mașinală bunăvoință, Bouville mîngîie capul pruncului Mariei de Cressay. Ochii lui mergeau de la unul la altul.

Maria crezu că privirea stăruitoare a burduhănosului gentilom era atrasă de pieptul ei, și fața i se făcu și mai roșie. „Cînd oare, își zise, voi înceta să mai simt sîngele în obraz la tot pasul ? Doar nu e lucru necinstit, nici de rușine, să alăptezi !"

Tocmai atunci intră doamna de Bouville aducînd vestmintele pentru a-l îmbrăca pe rege. Bouville o trase într-un ungher al odăii, spunîndu-i foarte încet :

— Am găsit un mijloc, așa cred.

Vorbiră în șoaptă cîteva clipe. Doamna de Bouville clătina din cap, chibzuia ; de două ori privi înspre Maria.

— Întreab-o tu dacă vrea, spuse ea în cele din urmă. Pe mine nu mă iubește.

Bouville se întoarse la tînăra femeie.

— Maria, copila mea, îi vorbi el, poți face un mare bine micului nostru rege la care văd că ții așa de mult. Iată, vor sosi baronii pentru ca el să le fie prezentat. Dar noi ne temem să nu prindă o răceală, după spasmele care l-au apucat la botez. Închipuiește-ți ce ochi ar face baronii dacă l-ar vedea deodată zvîrcolindu-se ca deunăzi ! Atît ar fi deajuns pentru ca unii să spună că n-are mult de trăit, așa cum vrăjmașii săi repetă mereu. Noi știa, baronii, sîntem oșteni și ne place ca regele să se arate voinic chiar de la cea mai fragedă vîrstă. Copilul dumitale e mai dolofan și mai chipeș. Am vrea să-l prezentăm în locul lui.

Oarecum neliniștită, Maria se uită la doamna de Bouville, care se grăbi să zică :

— Eu nu mă amestec. E o idee a soțului meu.

— Nu e păcat, domnule, de a face una ca asta ? obiectă Maria.

— Păcat, copila mea ? Dar e o faptă vrednică să-ţi aperi regele. Şi nu va fi întîia oară cînd e înfăţişat poporului un copil zdravăn în locul unui moştenitor pirpiriu, o încredinţă Bouville, mintind pentru cauza cea bună.

— Nu se va băga de seamă ?

— Cum să se bage de seamă ? se amestecă în vorbă doamna de Bouville. Şi unul şi altul sînt blonzi ; la vîrsta asta toţi copiii seamănă între ei, şi se schimbă de la o zi la alta. Cine-l cunoaşte pe rege cu adevărat ? Domnul de Joinville care nu vede de loc, regentul care nu prea vede bine şi conetabilul care se pricepe mai mult la cai decît la prunci.

— Contesa d'Artois nu se va mira că nu mai are semnul acela lăsat de cleşte ?

— Sub scufiţă şi coroană, cum ar putea să vadă asta ?

— Şi pe deasupra, e o zi cam întunecoasă. Aproape că vor trebui aprinse lumînările, adăogă Bouville, arătînd spre fereastră la mohorîta lumină de noembrie.

Maria nu se mai împotrivi. La drept vorbind, ideea acestei substituiri îi făcea cinste, şi apoi nu-i atribuia lui Bouville decît intenţii bune. Îi făcu plăcere să-şi îmbrace copilul în vestminte regeşti, înfăşurîndu-l în scutece de mătase, punîndu-i mantia albastră presărată cu flori de crin aurii şi scufia pe care fusese cusută o minusculă coroană, toate pregătite înainte de a se fi născut.

— Frumos va mai fi, Jeannot al meu, îşi zicea Maria. O coroană, Dumnezeule ! O coroană ! Vei trebui s-o înapoiezi regelui tău, ştii, Jeannot, vei trebui s-o înapoiezi !

Îşi hîţîna odrasla, ca pe o păpuşă, în faţa leagănului lui Ioan I.

— Vezi-l, măria ta, vezi-l pe fratele tău de lapte, micul tău slujitor care-ţi va lua locul ca să nu răceşti.

Şi se gîndea : „Ce-o să se mai minuneze în curînd Guccio, cînd îi voi povesti toate acestea... Cînd îi voi spune că fiu-său e fratele de lapte al regelui, şi că a fost prezentat baronilor... Ciudată viaţă ne-a fost dat să trăim, şi pe care n-aş schimba-o pentru nici o altă viaţă ! Ce bine am făcut iubindu-l pe Guccio, lombardul meu drag !"

Bucuria îi fu curmată de un geamăt prelung venit din încăperea de alături.

„Regina, Dumnezeule... îi trecu prin minte. O uitasem pe regină."

Un scutier intră, anunțînd că regentul și baronii sosesc. Doamna de Bouville apucă pruncul Mariei.

— Îl mut în odaia regelui, spuse ea, și după ceremonie tot acolo îl aduc, pînă pleacă curtea. Dumneata, Maria, să nu te miști de aici înainte să mă întorc eu, iar dacă intră cineva, cu toată straja ce-o vom pune, să zici că acest copil e al dumitale.

IV

„DOMNII MEI, IATĂ REGELE!"

Baronii abia de încăpeau toți în sala cea mare; vorbeau, tușeau, tropăiau și începeau să-și piardă răbdarea după atîta stat în picioare. Oamenii din escortă dăduseră buzna pe coridoare, dornici să vadă și ei spectacolul; ciorchini de capete se îmbulzeau la intrări.

Seneșalul de Joinville, pe care nu-l sculaseră decît în ultima clipă ca să-i cruțe puterile, stătea în ușa odăii regelui, împreună cu Bouville.

— Domnia ta îl vei anunța pe rege, domnule seneșal, spuse acesta. Ești cel mai vechi tovarăș al Sfîntului Ludovic; domniei tale ți se cuvine cinstea.

Chinuit de griji, cu fața îmbrobonită de sudoare, Bouville își zicea:

„Nu, eu n-aș fi în stare... n-aș fi în stare să-l anunț... Glasul m-ar trăda."

O văzu ivindu-se, la capătul coridorului rămas în umbră, pe contesa Mahaut, uriașă, parcă și mai înaltă cu coroana în cap și cu mantia ei grea de zile mari. Niciodată Mahaut d'Artois nu i se păruse așa de imensă, așa de înfricoșătoare.

Bouville se năpusti în odaie și-i spuse soției sale:

— A sosit clipa.

Doamna de Bouville ieși în întîmpinarea contesei, al cărei pas zdravăn răsuna pe lespezile de piatră, și-i întinse gingașa povară.

Locul era întunecos ; Mahaut nu privi copilul prea de aproape. I se păru doar că mai prinsese greutate de la ziua botezului încoace.

— Ei, văd că micul nostru rege arată înfloritor, spuse dînsa. Te felicit, draga mea.

— Pentru că veghem asupra lui cu mare străşnicie, doamnă, răspunse doamna de Bouville cu glasul ei cel mai drăgălaş. Nu vrem să fim dojeniţi de naşă-sa.

„Nu mai era timp de aşteptat, gîndi Mahaut, prea s-a făcut voinic."

La lumina care cădea din pervazul unei ferestre văzu faţa fostului şambelan.

— Ce ai, domnule Hugues, de asuzi aşa de tare ? îl întrebă ea. Nu-i totuşi o zi călduroasă.

— E din pricina focului care arde în toate sobele... Măria sa regentul nu prea mi-a dat răgaz să pregătesc totul pe îndelete.

Se înfruntară din ochi, trecînd prin grea cumpănă şi unul şi altul.

— Atunci, să mergem, spuse Mahaut. Deschide-mi dumneata calea.

Bouville îl luă de braţ pe bătrînul seneşal, şi amîndoi epitropii se îndreptară încet spre sala cea mare. Mahaut venea după dînşii, la cîţiva paşi în urmă. Era clipa cea mai prielnică şi pe care s-ar putea să n-o mai întîlnească. Încetineala cu care-şi tîra paşii seneşalul îi îngăduia să lucreze fără grabă. Desigur, de-a lungul pereţilor erau înşiraţi în penumbră scutieri şi doamne de onoare, cu ochii aţintiţi la pruncul regal ; dar cine ar putea să-şi dea sema de un gest atît de scurt şi atît de firesc !

— Haide, flăcăule ! să ne prezentăm frumos, îi spuse Mahaut bebeluşului încoronat pe care-l ţinea în scobitura braţului. Să facem cinste ţării şi să nu ne curgă balele.

Îşi scoase batista din punguţa prinsă la cingătoare şi şterse repede buzişoarele umede. Bouville întoarse capul, dar prea tîrziu ; gestul era săvîrşit, şi Mahaut îşi strînse batista în palmă, prefăcîndu-se că aranjează mantia copilului.

— Sîntem gata, zise ea.

Uşile sălii se dădură deoparte şi se făcu tăcere. Dar seneşalul nu vedea mulţimea de capete din faţa lui.

— Anunță, domnule, anunță, îi spuse Bouville.

— Pe cine trebuie să anunț ? întrebă Joinville.

— Pe rege, haide, pe rege !

— Regele... murmură Joinville. Știi dumneata că e al cincilea pe care-l voi sluji !

— Bine, bine, dar anunță-l odată ! repetă Bouville, pierzîndu-și sărita.

La spatele lor, Mahaut ștergea pentru a doua oară, ca să fie mai sigură, gura pruncului.

După ce își limpezi gîtlejul, hîrîind de cîteva ori, domnul de Joinville se hotărî în cele din urmă să rostească cu o voce gravă, destul de răspicată :

— Domnii mei, iată regele ! Iată regele, domnii mei !

— Trăiască regele ! răspunseră baronii într-un glas, ușurîndu-și astfel inima de un strigăt pe care-l rețineau de la înmormîntarea Aiuritului.

Mahaut merse drept spre regent și ceilalți membri ai familiei regale strînși în jurul lui.

— Dar e voinic... E ca un boboc de trandafir... E dolofan ! exclamau baronii la trecerea lui.

— Ce ne tot îndrugau unii că e plăpînd și că n-are mult de trăit ? îi șopti Charles de Valois fiului său Filip.

— Vorbe ! Stirpea Franței tot zdravănă a rămas, spuse contele de La Marche ca să-l maimuțărească pe unchiu-său.

Odrasla lombardului se ținea bine, chiar prea bine, după părerea contesei Mahaut. „N-ar putea barem să mai țipe, să se mai svîrcolească niței ?“ se întreba ea. Și, într-ascuns, încerca să-l ciupească prin mantie. Dar scutecele erau groase, și copilul nu scoase decît un scurt gîngurit destul de vesel. Privelиștea ce i se înfățișa ochilor abia deschiși părea să-i placă. „Ia te uită, mica secătură ! Îi vine a cînta. Lasă, nu mai cînți tu la noapte... Afară doar dacă pulberea Béatricei n-o fi fost răsuflată...“

În fundul sălii izbucniră strigăte :

— Nu-l vedem de loc ! Vrem să-l admirăm !

— Ia-l, Filip, îi spuse Mahaut ginerelui ei, întinzîndu-i pruncul ; ai brațul mai lung ca al meu, arată-l pe rege vasalilor săi.

Regentul îl prinse pe micul Joan de mijloc și-l ridică deasupra capului pentru ca fiecare să-l poată contempla în voie.

Deodată, Filip, simți că-i curge pe mîini un lichid cald și vîscos. Apucat de sughițuri, copilul vărsa laptele pe care-l supsese cu o jumătate de ceas înainte, dar un lapte ce se făcuse verzui și era amestecat cu fiere ; fața i se schimbă la fel, apoi luă foarte repede o culoare închisă, nehotărîtă, îngrijorătoare, în timp ce-și răsucea gîtul spre spate.

O uriașă exclamație de spaimă și de dezamăgire se ridică din mulțimea baronilor.

— Doamne, Dumnezeule, izbucni Mahaut, îl apucă iar spasmele !

— Ia-ți-l înapoi, spuse repede Filip, punîndu-i pruncul în brațe ca pe un pachet primejdios.

— Știam că așa se va întîmpla ! se auzi un glas.

Era Bouville. Se făcuse roșu, și-și plimba privirea mînioasă de la contesă la regent.

— Da, aveai dreptate, Bouville, îi spuse Filip de Poitiers ; ne-am cam pripit cu prezentarea acestui copil bolnav.

— Știam că așa se va întîmpla... repetă Bouville.

Dar nevastă-sa îl trase cu putere de mînecă pentru a-l împiedica să săvîrșească o prostie ireparabilă. Ochii li se întîlniră, și Bouville se potoli. „Ce era să fac ? gîndi el. Mi-am pierdut mințile. Doar îl avem pe cel adevărat."

Dar dacă pusese totul la cale ca să abată crima asupra altei victime, nu prevăzuse însă nimic pentru cazul în care crima s-ar săvîrși într-adevăr.

Mahaut era și dînsa năucită. Nu se așteptase că otrava să lucreze așa de repede. Rostea cuvinte care încercau să fie liniștitoare :

— Potoliți-vă, potoliți-vă ! Și mai ieri crezusem că are să moară ; și pe urmă, ați văzut, și-a venit în fire. Așa-i apucă pe copii o durere de-i mai mare spaima cînd îi vezi, dar le trece repede. Moașa ! Aduceți-mi-o pe moașă, adăogă ea, luînd toate riscurile pentru a-și dovedi buna credință.

Regentul își ținea mîinile mînjite depărtate de trup ; le privea cu teamă și scîrbă, și nu îndrăznea să se atingă de nimic.

Pruncul era vînăt și se înăbușea.

În zăpăceala și tulburarea ce se stîrni, nimeni nu-și prea dădu seama de ceea ce făcea, nici cum se petrecuseră lucrurile. Doamna de Bouville se năpusti spre iatacul reginei, dar cînd ajunse aproape de ușă se opri brusc, zicîndu-și : „Dacă o chem

pe moașă, ea va vedea numaidecît că pruncul a fost schimbat și că nu are urma cleștelui. Nu cumva, nu cumva să i se scoată scufița!" Se întoarse în fugă, pe cînd mulțimea celor de față se și trăgea îndărăt spre camera regelui.

Nici o moașă nu mai putea să-i ajute copilului. Înfășurat în mantia brodată cu flori de crin și cu minuscula coroană dată într-o parte, zăcea ca o epavă pe patul uriaș îmbrăcat în mătase. În scutecele sale murdare, cu ochiul alb și buzele pămîntii, cu viscerele rupte, pruncul ce fusese prezentat tuturor ca regele Franței, încetase din viață.

V

UN LOMBARD LA SAINT-DENIS

— Și acum, ce ne vom face? se întrebau soții Bouville. Se vedeau prinși în propria lor capcană.

Regentul nu zăbovise de loc la Vincennes. Adunîndu-i pe membrii familiei regale, îi rugase să încalece și să-l însoțească la Paris, pentru a ține sfat de îndată ce vor ajunge acolo. În clipa cînd regentul părăsea castelul, Bouville avusese o ultimă tresărire de curaj.

— Monseniore! izbucnise el, apucînd de frîu calul regentului.

Dar Filip îi curmase vorba numaidecît:

— Lasă, lasă, Bouville... Îți sînt recunoscător că împărtășești mîhnirea noastră. Nu-ți facem nici o vină, crede-mă. E legea firii omenești. Îți voi trimite poruncile mele pentru înmormîntare.

Și regentul pornise, dînd galop calului de cum trecu podul. Într-o asemenea goană, însoțitorii săi n-ar mai avea răgazul să cugete în drum la cele întîmplate.

După dînsul plecară și cei mai mulți dintre baroni. Doar cîțiva rămaseră acolo, cam de a doua mînă, cei fără de nici o treabă, care se strîngeau în mici grupuri ca să comenteze evenimentul.

— Vezi tu, îi zicea Bouville soției sale, ar fi trebuit să vorbesc chiar în clipa aceea. De ce m-ai reținut?

Stăteau în picioare la o fereastră, şuşotind între dînşii, abia îndrăznind să-şi împărtăşească gîndurile.

— Şi doica ? întrebă Bouville.

— Am avut grijă de ea. Am dus-o în odaia mea pe care am încuiat-o cu cheia, punînd şi doi oameni de strajă în faţa uşii.

— N-a aflat nimic ?

— Nu.

— Va trebui totuşi să-i spunem.

— Să aşteptăm pînă vor pleca toţi.

— Ah, ar fi trebuit să vorbesc, mai spuse o dată Bouville. Se căia amarnic că nu ascultase de primul său imbold. „Dacă aş fi strigat adevărul în faţa tuturor baronilor, dacă aş fi adus pe loc dovada..." Ca să fi făcut asta, ar fi trebuit să aibă altă fire, să fie un om de alt soi, cum e conetabilul, bunăoară, şi mai presus de toate să n-o fi avut în spate pe nevastă-sa care să-l tragă de mînecă...

— Dar de unde puteam noi să ştim, spuse doamna de Bouville, că Mahaut îşi va duce aşa de bine la capăt lovitura, şi că pruncul va muri sub ochii tuturor ?

— La drept vorbind, murmură Bouville, am fi făcut mai bine prezentîndu-l pe cel adevărat, şi lăsînd soarta să se împlinească.

— Ah, asta ţi-am spus-o doar !

— Ei, da, recunosc. A mea a fost ideia... jalnică ideie... Căci, acum, cine ar mai vroi să-i creadă ? Cum, şi cui ar putea să declare că înşelaseră împreună adunarea baronilor, punînd o coroană pe capul unui copil de doică ? Fapta lor ar fi socotită un sacrilegiu.

— Ştii ce riscăm acuma dacă nu ne ţinem gura ? întrebă doamna de Bouville. Ca Mahaut să ne otrăvească şi pe noi.

— Regentul era în cîrdăşie cu dînsa ; de asta sînt sigur. După ce copilul l-a scuipat pe mîini, cînd şi le-a şters, a aruncat batista în foc ; l-am văzut... Dacă am vorbi, m-ar tîrî la judecată pentru trădare faţă de Mahaut.

Grija lor cea mare, de acum încolo, era pentru propria lor siguranţă.

— Şi toaleta copilului mort ? întrebă Bouville.

— Am făcut-o, cu una din slujnicele mele, în timp ce tu îl însoţeai pe regent la plecare, lămuri doamna de Bouville. Iar

acum patru scutieri stau de strajă în jurul lui. N-avem a ne teme de nimic despre partea aceasta.

— Dar regina ?

— Le-am poruncit tuturor să nu-i spună nimic ca să nu-i agraveze boala. De altminteri pare a nu mai fi în stare să înţeleagă. Şi moaşelor le-am poruncit să nu se depărteze o clipă de patul ei.

Puţin timp după asta, sosi de la Paris şambelanul Guillaume de Seriz spre a-l înştiinţa pe Bouville că regentul fusese recunoscut ca rege de către fratele şi unchii săi, precum şi de pairii care erau de faţă. Consiliul de coroană a fost scurt.

— În ce priveşte funeraliile nepotului său, spuse şambelanul, stăpînul nostru Filip a hotărît ca ele să se facă cît mai curînd, spre a nu întrista prea mult poporul cu acest nou doliu. Rămăşiţele pămînteşti nu vor fi expuse. Deoarece azi e vineri, iar duminecă nu se poate face înmormîntarea, urmează ca ele să fie duse chiar mîine la Saint-Denis. Îmbălsămătorul a şi pornit încoace. Te las, domnule, căci regele mi-a poruncit să mă întorc numaidecît.

Bouville îl lăsă să plece, fără să mai adauge un cuvînt. „Regele... regele", îşi spuse el de cîteva ori.

Contele de Poitiers era rege ; un pui de lombard avea să fie îngropat la Saint-Denis... iar Ioan I trăia.

Bouville se duse s-o vadă pe nevastă-sa.

— Filip a fost recunoscut. Ce ne vom face acuma cu regele care ne-a rămas în spinare ?

— Trebuie să-l facem să dispară.

— A, nu ! izbucni Bouville, indignat.

— Nu e vorba de asta. Îţi pierzi minţile, Hugues ! răspunse doamna de Bouville. Vreau să spun că trebuie să-l ascundem.

— Dar n-o să domnească.

— Va trăi cel puţin. Şi poate că într-o zi... Cine ştie ?

Dar cum să-l ascundă ? Cui să-l încredinţeze fără a trezi bănuieli ? Şi mai întîi trebuia să fie alăptat mai departe.

— Doica... numai doica ne-ar putea fi de folos, spuse doamna de Bouville. Hai să vorbim cu ea.

Fuseseră bine inspiraţi aşteptînd plecarea ultimilor baroni, înainte de a veni să-i spună Mariei de Cressay că fiul ei murise. Căci urletul pe care-l scoase străbătu zidurile castelu-

lui. Celor ce l-au auzit și au rămas încremeniți, li se explică după aceea că regina a fost aceea care țipase astfel. Regina însă, așa inconștientă cum era, se ridicase în culcușul ei întrebînd :

— Ce-i asta ?

Pînă și bătrînul seneșal de Joinville, în starea lui de toropeală, tresări.

— E omorît careva pe aici, spuse el, țipătul acesta e al unui om beregățit...

În vremea asta, Maria repeta într-una :

— Vreau să-l văd ! Vreau să-l văd ! Vreau să-l văd !

Bouville și nevastă-sa se văzură nevoiți s-o țină cu de-a sila, împiedicînd-o să pornească, pe jumătate nebună, prin încăperile castelului.

Vreme de două ceasuri, se osteniră s-o potolească, să-i aducă o mîngîiere, și mai ales să se dezvinovățească, luînd de zece ori de la capăt niște explicații pe care ea nu le auzea.

Degeaba îi tot repeta Bouville că nu vroise asta, că era fapta nelegiuită a contesei Mahaut... Cuvintele se întipăreau fără ca ea să-și dea seama, în memoria Mariei, de unde aveau să țîșnească mai tîrziu ; deocamdată însă ele n-aveau înțeles pentru dînsa.

Se oprea o clipă din plîns, privea drept înainte, apoi începea iar să geamă ca un cîine peste care a trecut o căruță.

Soții Bouville crezură cu-adevărat că-și pierdea mințile. Își isprăveau toate argumentele : datorită acestei jertfe involuntare, Maria salvase pe adevăratul rege al Franței, urmașul glorioasei stirpe...

— Ești tînără, zicea doamna de Bouville, vei avea alți copii. Care femeie în viața ei, n-a pierdut măcar un copil în leagăn ?

Și-i pomenea de gemenii născuți morți ai reginei Blanche de Castille, și de toți copiii dispăruți ai familiei regale, de trei generații încoace. În neamurile d'Anjou, Courtenay, Bourgogne, Châtillon, ba chiar și în neamul ei, Bouville, cîte mame veșnic îndoliate, și care sfîrșeau totuși prin a fi fericite în mijlocul unei progenituri numeroase ! Din doisprezece sau cincisprezece copii cîți aducea o femeie pe lume, era lucru obișnuit să nu supraviețuiască mai mult de jumătate.

— Dar înțeleg, urmă doamna de Bouville, cînd îl pierzi pe întîiul e mai greu.

— Nu, nu înțelegi nimic ! strigă în sfîrșit Maria printre lacrimi. Pe acesta... pe acesta nu-l voi mai putea înlocui niciodată !

Pruncul pe care i-l omorîseră era copilul dragostei, născut dintr-o dorință mai aprigă și dintr-o credință mai puternică decît toate legile și silniciile lumii ; era visul al cărui preț îl plătise cu două luni de ocări îndurate și cu patru luni de mînăstire, era darul desăvîrșit pe care se pregătise să-l ofere bărbatului ce și-l alesese, planta minunată în care sperase să vadă înflorind, în toate zilele vieții, dragostea ei vrăjită și biruitoare !

— Nu, gemea ea, dumneata nu poți înțelege ! Dumneata n-ai fost izgonită de acasă din pricina unui copil. Nu, nu voi mai avea altul !

Cînd începi să-ți descrii nenorocirea, s-o tălmăcești în cuvinte pe înțelesul altora, înseamnă că te-ai și împăcat cu ea. Chinului sfîșietor care pare să-ți strivească ființa, i se substituia cu încetul a doua fază a durerii, aceea a contemplării crunte.

— Știam, știam, cînd n-am vrut să vin aici, că m-așteaptă nenorocirea !

Doamna de Bouville nu îndrăznea să răspundă.

— Și ce va zice Guccio cînd are să afle ? gemu Maria. Cum voi putea să i-o spun ?

— Nu trebue să afle niciodată, copila mea ! izbucni doamna de Bouville. Nimeni nu trebue să știe că regele trăiește căci aceia care și-au greșit ținta nu se vor da în lături să lovească a doua oară. Tu însuți ești în primejdie, căci ai fost înțeleasă cu noi. Trebuie să păstrezi taina pînă vei avea voie s-o dai în vileag.

Și, întorcîndu-se către soțul ei, șopti :

— Du-te de-mi caută Evanghelia.

Cînd Bouville aduse cartea groasă pe care o luase din capelă, obținură de la Maria să jure cu mîna pe ea că va păstra tăcerea cea mai desăvîrșită, chiar față de tatăl copilului ei mort, și chiar la spovedanie, asupra dramei ce se petrecuse. Numai Bouville sau nevastă-sa vor putea s-o dezlege de jurămîntul ei.

În starea în care se găsea, Maria se învoi să jure tot ce i se ceru. Bouville îi făgădui o pensie. Dar de bani îi ardea ei !

— Şi acum, copila mea, trebue să-l ţii la tine pe regele Franţei şi să spui tuturor că e al tău, adăogă doamna de Bouville.

Maria se răzvrăti. Nu vroia să mai atingă copilul în locul căruia al ei fusese ucis. Nu vroia să mai rămînă la Vincennes ; vroia să fugă, oriunde, şi să moară.

— Vei muri repede, fii sigură, dacă deschizi gura. Mahaut nu va întîrzia să pună pe cineva să te otrăvească sau să-ţi vîre un pumnal în piept.

— Nu, nu voi spune nimic, v-o făgăduesc. Dar lăsaţi-mă, lăsaţi-mă să plec !

— Vei pleca, vei pleca... Dar n-ai să-l laşi să piară şi pe ăsta. Vezi bine că-i e foame. Alăpteazăl barem astăzi, spuse doamna de Bouville punîndu-i în braţe copilul reginei Clémence.

Cînd îl simţi lipit de pieptul ei, Maria începu să plîngă şi mai tare. Prea era mare durerea de a vedea locul gol în dreptul celuilalt sîn.

— Păstrează-l, va fi ca şi al tău, stărui doamna de Bouville. Iar cînd va veni vremea să se urce pe tron vei fi în mare cinste la curte împreună cu el ; vei fi cea de a doua mamă a lui.

Nu-i venea greu să mai toarne încă o minciună. De alminteri, nu onorurile făgăduite de soţia epitropului puteau s-o înduioşeze pe Maria, ci prezenţa acestei vieţi plăpînde pe care o ţinea în mîinile ei şi asupra căreia avea să săvîrşească, fără să-şi dea seama, un transfer de maternitate. Îşi puse buzele pe creştetul pufos al pruncului şi-şi descheie corsajul cu un gest devenit maşinal.

— Nu, murmură ea, nu te pot lăsa să pieri, micul meu Ioan... micul meu Ioan...

Soţii Bouville răsuflară uşuraţi. Cîştigaseră bătălia, cel puţin deocamdată.

— Nu trebue să mai fii la Vincennes mîine cînd vor veni să-i ridice copilul, îi spuse foarte încet doamna de Bouville soţului ei.

A doua zi, sleită de puteri, şi lăsînd-o pe doamna de Bouville să hotărască în toate privinţele, Maria se văzu adusă din nou, cu copilul, la mănăstirea Surorilor Sfintei Clara.

Doamna de Bouville îi explică maicii stareţe că Maria avea mintea foarte turburată de moartea micului rege şi că nu trebuie să i se ia nicidecum în seamă lucrurile smintite pe care le-ar putea povesti.

— Am tras mare spaimă cu dînsa : urla şi nu-şi mai recunoştea nici copilul.

Doamna de Bouville ceru ca tînăra femeie să nu primească nici o vizită, şi să fie lăsată în cea mai mare linişte, în cea mai mare tăcere.

— Dacă vine cineva s-o vadă, să nu fie lăsat să intre şi să mi se dea de veste.

În aceeaşi zi două giulgiuri de aur presărate cu flori de crin, opt coţi de pînză neagră şi două draperii din mătase de Damasc, brodate cu stema Franţei fură aduse la Vincennes pentru a servi la înmormîntarea celui dintîi rege al Franţei care purtase numele de Ioan. Şi fu într-adevăr un copil numit Ioan care plecă de acolo într-un cosciug atît de micuţ, încît nu socotiră că e nevoie să-l aşeze pe un dric, ci-l puseră de-a dreptul pe samarul unei catîrci.

Domnul Geoffroy de Fleury, vistiernicul palatului, făcu însemnare în condicile sale asupra banilor cheltuiţi cu aceste funeralii, şi anume o sută unsprezece livre, şaptesprezece gologani şi opt parale. Nici pomeneală de nesfîrşitul alai de înmormîntare, sau de slujbă la Notre-Dame. Familia şi înalţii dregători ai coroanei plecară în grabă spre Saint-Denis unde se făcu înhumarea îndată după liturghie. Le piciorul statuii culcate a lui Ludovic al X-lea, albă încă, proaspătă în piatra ei de curînd cioplită, se săpase o groapă îngustă : acolo fu coborît, între osemintele suveranilor Franţei, copilul Mariei de Cressay, domnişoară din Ile-de-France, şi a lui Guccio Baglioni, negustor din Siena.

Adam Héron, primul şambelan şi maestru de ceremonii al curţii, se apropie de marginea micului mormînt şi rosti, cu ochii la stăpînu-său Filip de Poitiers :

— Regele a murit, trăiască regele !

Domnia lui Filip al V-lea, cel Lung, începuse ; Jeanne de Bourgogne devenea regina Franţei, şi Mahaut d'Artois triumfa.

Numai trei fiinţe în toată ţara ştiau că adevăratul rege trăia. Una din ele jurase pe Sfintele Scripturi să păstreze

taina, iar celelalte două tremurau ca nu cumva taina să fie dezvăluită.

Toți suveranii care, începînd din acea sîmbătă de 20 noembrie 1316, aveau să domnească asupra Franței, nu vor mai alcătui decît un lung șir de uzurpatori fără voie.

VI

FRANȚA A ÎNCĂPUT PE MÎNI PUTERNICE

Pentru a-și cuceri tronul, Filip al V-lea se folosise, înlăuntrul instituțiilor monarhice, de un vechi procedeu, căruia în graiul zilelor noastre i se zice lovitură de stat.

Găsindu-se, prin autoritatea sa personală și sprijinul clicii din jurul său, învestit de fapt cu principalele funcțiuni regale, el puse adunarea ce se ținu în iulie să întărească un regulament al succesiunii care putea să-i ajute țelurile, dar numai după multă vreme și după aplicarea unor clauze prealabile. Prin dispariția micului rege se ivi prilejul prielnic ; dînd peste cap rînduiala pe care el însuși o statornicise, Filip apucă numaidecît coroana fără să mai țină seamă nici de termenele legiuite, nici de clauzele prealabile.

O putere dobîndită în asemenea împrejurări era firește amenințată, cel puțin la începuturile ei.

Ocupat să-și consolideze poziția, Filip nu prea avu timp să se bucure de victorie, nici să se contemple în visul său împlinit. Piscul la care ajunsese era îngust.

Prin țară se vorbeau multe ; bănuiala mergea din gură în gură. Se știa că noul rege are mîna grea, și toți cei care se temeau să n-o simtă pe spinarea lor, se strînseră în jurul ducelui de Bourgogne.

Acesta veni în grabă la Paris, pentru a se împotrivi la alegerea viitorului său socru. El cerea convocarea adunării pairilor și recunoașterea nepoatei sale Jeanne de Navarra ca regină.

De data asta Filip încetă să mai umble cu șiretlicuri. Pentru a căpăta regența o dăduse pe fiică-sa și comitatul de Bourgogne ; acum pentru a păstra tronul Franței se arăta gata să despartă cele două coroane, a Franței și a Navarrei, abia unite.

şi să lase micul regat din Pirinei îndoielnicei fiice a fratelui său.

Dar dacă Jeanne era socotită demnă de a domni asupra Navarrei, era tot atît de demnă de a domni şi asupra Franţei. Aşa cel puţin hotărî ducele Eudes şi refuză să cedeze. Lucrurile mergeau deci spre o luptă făţişă.

Eudes se întoarse în goana calului la Dijon, de unde dădu în numele nepoatei sale o proclamaţie către toţi seniorii din Artois şi din Picardia, din Brie şi din Champagne, chemîndu-i să nu dea ascultare unui uzurpator.

Îi scrise cam la fel şi regelui Angliei, Eduard al II-lea, care, în pofida străduinţelor soţiei sale Isabelle, se grăbi să aţîţe cearta luînd partea burgunzilor. În orice zîzanie ivită în regatul Franţei, regele englez vedea un prilej de a libera provincia Guyenne.

„Aici am ajuns oare dînd în vileag adulterul cumnatelor mele ?" îşi zicea regina Isabelle.

Văzîndu-se ameninţat din nord, din est, din sud-est, altul în locul lui Filip cel Lung poate că s-ar fi dat bătut. Dar noul rege ştia că are un răgaz de cîteva luni ; iarna nu era prielnică războiului ; vrăjmaşii săi vor aştepta primăvara, dacă se hotărau să ridice oşti. Pentru Filip, cel mai grabnic lucru era să meargă la Reims spre a fi uns rege al Franţei şi învestit cu neştearsa maiestate a încoronării. Mai întîi vru să fixeze ceremonia pentru ziua de Bobotează ; sărbătoarea Crailor îi părea de bun augur ; era ziua pe care o alesese şi tată-său spre a se încorona. I se arătă că mai marii oraşului Reims nu vor avea vreme să pregătească totul ; le dădu un răgaz de trei zile. Curtea va pleca din Paris la 1 ianuarie, şi ceremonia încoronării se va face duminecă 9.

De la Ludovic al VIII-lea, primul rege care nu fusese ales pe cînd trăia predecesorul său, nu se mai văzuse moştenitor al tronului să se repeadă cu atîta nerăbdare la Reims.

Dar lui Filip, consacrarea religioasă nu i se părea îndeajuns ; vroia să adauge la asta ceva care să impresioneze puternic şi într-alt fel conştiinţa populară.

Frămîntase adeseori în minte învăţăturile rămase de la Egidio Colonna, dascălul lui Filip cel Frumos, omul care avusese o temeinică înrîurire asupra ideilor Regelui de Fier. „*Vorbind în termeni absoluţi*, scrisese Egidio Colonna în tratatul său asupra principiilor regalităţii, *ar fi mai bine ca regele să fie*

ales ; numai poftele ticăloşite ale oamenilor şi felul lor de a se purta trebuie să te facă să preferi ereditatea în locul alegerii".

— Vreau să fiu rege prin consimţămîntul supuşilor mei, spuse Filip cel Lung, şi nu mă voi socoti cu-adevărat vrednic să-i cîrmuiesc decît aşa. Şi fiindcă unii dintre cei mari se ţin deoparte, voi da cuvîntul celor mici.

Tatăl său arătase calea convocînd, în ceasurile de cumpănă ale domniei lui, nişte adunări în care toate clasele, toate „stările" regatului erau reprezentate. Filip hotărî deci ca două asemenea adunări, dar şi mai largi decît cele dinainte, să se ţină în săptămînile ce vor urma încoronării, una la Paris, pentru cei de limba ţinuturilor din miazănoapte, alta la Bourges pentru cei de limba vorbită prin părţile de miazăzi. Ba pomeni chiar de o adunare „a tuturor stărilor".

Oamenii de legi fură puşi să dea lustru textelor ce vor fi prezentate adunărilor, spre a se întări prin voinţa populară urcarea pe tron a lui Filip. Se auziră bineînţeles din nou argumentele conetabilului, anume că din crini nu se poate toarce lînă şi că regatul era prea nobil pentru a cădea pe mîini de muieri. Unii aduseră altele şi mai stranii, sprijinindu-se bunăoară pe faptul că între preafericitul Ludovic cel Sfînt şi doamna Jeanne de Navarra au fost trei urmaşi la tron, pe cînd între Ludovic cel Sfînt şi Filip nu erau decît doi.

Ceea ce-l făcu pe contele de Valois să exclame, şi pe bună dreptate :

— De ce nu eu atunci, eu care nu-s despărţit de Ludovic cel Sfînt decît de tatăl meu !

În sfîrşit, judecătorii Înaltei Curţi, îmboldiţi de domnul de Noyers, dezgropară, fără să pună prea mare temei, vechea pravilă a datinilor francilor salieni, dinainte de convertirea la creştinism a lui Clovis. Această pravilă nu cuprindea nimic în ce priveşte trecerea puterilor de la un rege la altul. Era o culegere de jurisprudenţă criminală şi civilă cam grosolană, şi pe deasupra anevoie de înţeles, căci avea mai bine de opt veacuri. O scurtă însemnare arăta că moştenirea pămînturilor se făcea prin împărţeală dreaptă între moştenitorii de parte bărbătească. Atît.

Nu le-a trebuit mai mult cîtorva doctori în dreptul secular spre a-şi construi din asta demonstraţia şi a susţine teza pentru care erau plătiţi. Coroana Franţei nu putea fi moştenită decît

de bărbaţi, deoarece coroana presupunea şi stăpînirea pămînturilor. Şi cea mai bună dovadă că pravila salică fusese aplicată de la începuturile monarhiei, nu era oare faptul că numai bărbaţii se succedaseră la tron ? Jeanne de Navarra putea fi astfel dată în lături, fără ca învinuirea, cu neputinţă de dovedit, că ar fi bastardă, să fie măcar pomenită.

Cuvîntul acestor doctori, scos din hîrţoagele lor încîlcite, era literă de evanghelie. Nu se găsi nimeni să le aducă aminte că dinastia merovingiană nu se trăgea din salieni, ci din sicambrii şi bructeri ; şi nimeni nu ceru deocamdată să i se arate negru pe alb această faimoasă lege salică, născocită de cei ce pretindeau că se ţin de ea, şi care avea să-şi facă drum în istorie, după ce va aduce ţara de rîpă prin o sută de ani de războaie.

Franţa va plăti scump adulterul Margueritei de Bourgogne.

Dar, pînă una alta, puterea centrală nu stătea degeaba. Filip se şi apucase să organizeze administraţia, chema marea burghezie în sfatul său, şi înfiinţa „cavalerii însoţitori ai regelui", răsplătindu-i astfel pe cei care de la Lyon încoace îl slujiseră fără răgaz.

Răscumpără din mîinile lui Charles de Valois tarapanaua de la Mans, înainte de a le răscumpăra pe celelalte zece tarapanale împrăştiate prin Franţa. De acum încolo numai regele va bate toată moneda care avea să circule în ţară.

Amintindu-şi de ideile lui Ioan al XXII-lea, pe cînd acesta nu era încă decît cardinalul Duèze, Filip pregăti o reformă a sistemului de amenzi penale şi de drepturi ale cancelariei de stat. Notarii urmau să verse la vistierie în fiecare sîmbătă sumele încasate, iar înregistrarea actelor va fi supusă unor tarife decretate de Curtea de Conturi.

Aşa cum fură statornicite drepturile cancelariei, se făcu rînduială în privinţa vămilor, isprăvniciilor, căpităniilor de oraşe şi percepţiilor. Abuzurile şi mîncătoriile care nu cunoscuseră nici o stavilă de la moartea Regelui de Fier, fură înfrînate cu asprime. Pe toate treptele societăţii, în toată activitatea naţională, în tribunale, în porturi, în pieţe şi iarmaroace, toţi simţiră, toţi înţeleseră că Franţa încăpuse iar pe mîni tari... nişte mîni de douăzeci şi trei de ani !

Devotamentul oamenilor nu-l dobîndeşti însă fără a-i răsplăti. Urcarea lui Filip pe tron fu însoţită de daruri împărţite cu mînă largă.

Bătrînul seneşal de Joinville ceruse să se întoarcă la castelul său din Wassy unde, zicea el, vroia să moară. Îşi simţea sfîrşitul aproape. Fiul său Anseau, care de la Lyon nu-l mai părăsise pe Filip, îi spuse într-o zi acestuia :

— Tata m-a încredinţat că stranii lucruri s-au petrecut la Vincennes, cînd cu moartea micului rege, şi că i-au ajuns la ureche zvonuri tulburătoare.

— Ştiu, ştiu, răspunse Filip. Şi mie, unele lucruri din zilele acelea mi s-au părut curioase. Vrei să afli părerea mea, Anseau ? Nu vreau să-l vorbesc de rău pe Bouville, căci n-am nici o dovadă. Dar mă întreb uneori dacă nepotu-meu n-o fi fost mort înainte de sosirea noastră la Vincennes şi dacă nu ni s-a înfăţişat un alt copil în locul lui.

— Pentru ce ar fi făcut asta ?

— Nu ştiu... Poate că de frică să nu i se aducă vreo dojană, poate că de teamă să nu fie învinovăţit de Valois sau de alţii. Căci, la urma urmei, singur el veghea asupra acestui copil şi îţi aminteşti cum refuza cu încăpăţînare să-l arate... Încă o dată, nu-i decît o părere care nu se poate întemeia pe nimic... Oricum ar fi, e prea tîrziu.

Tăcu cîteva clipe, şi adăogă :

— Anseau, am poruncit la vistierie să fii înscris cu un dar de patru mii de livre, şi asta îţi va spune îndeajuns recunoştinţa mea pentru ajutorul pe care mi l-ai dat întotdeauna. Iar dacă în ziua încoronării, văru-meu, ducele de Burgundia, nu se va afla acolo, aşa cum gîndesc, ca să-mi prindă pintenii, după datină, vei îndeplini tu această slujbă. Eşti de neam destul de mare pentru asta.

De cînd lumea, aurul a fost cel mai bun metal pentru a pecetlui gura oamenilor ; dar Filip ştia că la unii mai e nevoie pe deasupra să le lustruieşti nitel lipitura.

Mai rămînea să isprăvească cu Robert d'Artois ; Filip se felicita că-l ţinuse la închisoare pe primejdiosul său văr în timpul ultimelor întîmplări. Nu putea să-l ţină însă la nesfîrşit în temniţa de la Châtelet. O încoronare e însoţită îndeobşte de acte de clemenţă şi decrete de graţiere. La o stăruitoare intervenţie a lui Charles de Valois, Filip se prefăcu a răspunde ca un prinţ milostiv.

— Îl iert, unchiule, numai să-ţi fiu pe plac, spuse el. Robert va fi deci pus în libertate...

Lăsă fraza neisprăvită şi păru să chibzuiască.

— Dar numai după trei zile de la plecarea mea la Reims, adăugă el, şi nu va avea dreptul să se depărteze mai mult de douăzeci de leghe de Paris.

VII

ATÎTEA VISURI SPULBERATE

În drumul său spre tron, Filip cel Lung nu călcase numai peste două cadavre ; mai lăsa în urma sa şi alte două vieţi sfărîmate, două femei strivite, una regină şi cealaltă de obîrşie obscură.

A doua zi după înmormîntarea falsului Ioan I la Saint-Denis, doamna Clémence a Ungariei, pe care toţi se aşteptau s-o vadă dîndu-şi sufletul, îşi veni încet în fire. Cine ştie ce leac se dovedise pînă la urmă eficace ; frigurile şi infecţia se retraseră din acest trup, parcă spre a lăsa locul altor suferinţe. Cele dintîi cuvinte pe care le rosti regina fură pentru a întreba de fiu-său, căci abia avusese timp să-l vadă. Amintirea nu-i aducea înaintea ochilor decît un trupuşor gol pe care o femeie îl freca de zor cu apă de trandafiri şi-l aşeza apoi într-un leagăn...

Cînd cei din jur îi spuseră, cu multă băgare de seamă şi vorbind pe ocolite, că nu i-l puteau arăta îndată, ea murmură :

— A murit, nu-i aşa ? Ştiam că a murit. Am simţit-o în febra mea... Şi asta trebuia să se întîmple...

Nu avu izbucnirea înfricoşătoare de care se temeau toţi. Rămase abătută, dar fără lacrimi, cu acea expresie de ironie tragică pe care o au unii la sfîrşitul unui pîrjol, în faţa cenuşii fumegînde a casei lor. Buzele i se desfăcură ca pentru a rîde, şi vreme de cîteva clipe se crezu că-şi pierduse minţile.

Nenorocirea se ţinea de dînsa cu o îndîrjire neobişnuită ; avea locuri moarte în suflet şi soarta putea să lovească acolo oricît de tare fără să mai stîrnească suferinţă.

Mai rău era, nu încape îndoială, de Bouville, osîndit să joace mincinosul rol al consolatorului neputincios. La fiecare

vorbă prietenoasă pe care i-o adresa regina, simțea remușcarea ca un junghi în inimă :

„Copilul ei trăiește și nu am voie să i-o spun. Cînd mă gîndesc că aș putea să-i fac o bucurie așa de mare !..."

De douăzeci de ori, mila, și chiar numai cinstea erau cît pe ce să biruie în el toate șovăielile. Dar doamna de Bouville, știindu-l prea simțitor, nu-l lăsa niciodată singur pe lîngă regină.

Putea cel puțin să-și mai ușureze inima înfierînd-o pe Mahaut, adevărata vinovată.

Regina înălță din umeri. Ce-i păsa ei de mîna de care se slujiseră puterile diavolului ca s-o lovească ?

— Am fost cucernică, am fost milostivă ; cel puțin cred că am fost, zicea ; m-am silit să urmez poruncile religiei și să le arăt drumul cel drept celor care-mi erau dragi. N-am dorit niciodată răul nimănui. Și Dumnezeu a găsit cu cale să mă pedepsească mai crunt decît pe oricine... Văd însă că cei răi izbîndesc în toate.

Nu se răzvrătea, nici nu hulea pe Domnul ; constata doar un fel de uriașă eroare.

Tatăl și mama ei fuseseră răpuși de ciumă cînd dînsa abia împlinise doi ani. În vreme ce toate prințesele din neamul ei, sau mai toate, își găseau soț chiar înainte de-a ajunge la vîrsta măritișului, ea așteptase unul pînă la douăzeci și doi de ani. Acela care o ceruse, nesperat, părea bărbatul cel mai puternic din lume. La această cununie cu Franța ea venise ametită de fericire, copleșită de o dragoste fără margini și plină de toate gîndurile bune.

Mai înainte chiar de a pune piciorul în noua ei țară, n-a lipsit mult să piară pe mare. La capătul cîtorva săptămîni, descoperea că se măritase cu un ucigaș și că luase locul unei regine sugrumate. După zece luni rămînea văduvă, și însărcinată. Numaidecît îndepărtată din conducerea țării, se văzuse pusă sub pază, chipurile, ca s-o apere. Se zvîrcolise opt zile în ghearele morții ca să afle, abia scăpată din acest iad, că pruncul îi murise, fără îndoială otrăvit, cum fusese și soțul ei.

Se putea oare închipui soartă mai înverșunată și mai nenorocită ?

— Oamenii din ţara mea cred în ursita rea, spuse dînsa. Au dreptate. Asta mi-e ursita. Trebuie să mă feresc de a mai încerca orice în viaţă.

Dragoste, milă creştinească, speranţă, secătuise toate sentimentele bune pe care le avusese în ea, şi o dată cu ele o părăsea şi credinţa în Dumnezeu.

În vremea cît zăcuse bolnavă îndurase asemenea chinuri şi trăise atît de puternic sentimentul morţii apropiate, încît se minuna văzîndu-se încă în viaţă, respirînd în voie, hrănindu-se, lăsîndu-şi privirea pe pereţi, pe mobile, pe chipurile oamenilor, şi toate acestea îi stîrneau singurele emoţii de care sufletul ei, pe trei sferturi strivit, mai era în stare.

Pe măsură ce prindea puteri, însănătoşindu-se încetul cu încetul şi regăsindu-şi frumuseţea legendară, regina Clémence începu să-şi arate nişte gusturi de femeie trecută şi mofturoasă. S-ar fi zis că sub această înfăţişare minunată, sub acest păr de aur, peste acest chip coborît parcă din catapeteasma unei biserici, peste acest piept nobil, peste aceste picioare şi braţe croite fără greş, care-şi redobîndeau din zi în zi vraja dinainte, s-ar fi scurs dintr-o dată patruzeci de ani. În acest trup măreţ, o bătrînă văduvă cerea vieţii ultimele ei bucurii. Şi avea să le ceară vreme de unsprezece ani.

Cumpătată la mîncare pînă atunci, atît din cucernicie cît şi din nepăsare, regina dovedi în curînd pofte stranii pentru bucate rare şi scumpe. Copleşită de Ludovic al X-lea de giuvaeruri pe care le dispreţuise cînd le primea, acum îi scînteiau ochii în faţa casetelor cu nestemate, se înflăcăra numărînd diamantele, socotindu-le valoarea, admirîndu-le mărimea sau strălucirea. Tot aşa, petrecea multe ceasuri cu cusătoresele, poruncea să i se cumpere cele mai scumpe stofe din Orient, pentru rochii pe care avea să le poarte imbibate de miresme.

Dacă, pentru a ieşi din apartamentele sale, îşi punea albul vestmînt ale văduvelor, în iatacul ei însă, cunoscuţii se arătau miraţi şi stînjeniţi văzînd-o, lîngă cămin, înfăşurată în văluri foarte străvezii.

Mărinimia ei de odinioară se prefăcuse într-o dărnicie nesăbuită. Neguţătorii erau vorbiţi între dînşii şi ştiau că orice preţ i-ar cere, regina nu va sta la tocmeală. Lăcomia punea stăpînire pe slujitorimea palatului. A, firește, regina

Clémence era bine servită. Se certau pe la bucătării pînă să hotărască cine să-i ducă mîncarea, căci pentru o prăjitură frumos dichisită, pentru o cremă de alune, pentru o „apă de aur" de curînd născocită și în care rosmarinul și cuișoarele fuseseră ținute îndeajuns spre a se muia într-o zeamă de rodie, regina își deschidea deodată palma plină de gologani.

Nu trecu mult și vroi să audă cîntîndu-i-se, și glasuri plăcute să-i zică basme, cimilituri și istorioare. Privirea ei înghețată de atîtea suferințe nu mai vroia să întîlnească decît fețe tinere. Un trubadur zvelt și cu vocea caldă, care-i cîntase un ceas, și ai cărui ochi se aprinseseră zărindu-i trupul sub vălurile de Cipru, primea atîta bănet încît să tot chefuiască o lună întreagă prin cîrciumi.

Bouville se îngrijora văzînd asemenea risipă ; dar nu se putuse opri să tragă el însuși foloase de pe urma ei.

La 1 ianuarie, care rămînea ziua felicitărilor și a darurilor, deși anul oficial nu începea decît la Paști, regina Clémence îi înmînă lui Bouville un săculeț brodat conținînd trei sute de livre de aur. Fostul șambelan sări în sus :

— Nu, doamnă, crede-mă, n-am meritat-o de fel !

Dar nu poți refuza darul unei regine, chiar dacă această regină se ruinează, și chiar dacă te vezi silit în fața ei la cea mai ticăloasă minciună.

Chinuit de spaimă și de remușcări, nenorocitul vedea apropiindu-se clipa în care regina va trebui să facă față unei dezastruoase situații financiare.

În aceeași zi de 1 ianuarie, Bouville primi vizita lui jupîn Tolomei. Bancherul îl găsi pe fostul șambelan jigărit și încărunțit, ceva de speriat. Hainele jucau pe dînsul ; obrajii i se scofîlceau ; avea o uitătură neliniștită și în același timp atenția părea să-i slăbească.

„Omul acesta, gîndi Tolomei, e ros de o boală tainică, și nu m-ar mira de fel ca în curînd să dea ortul popii. Trebuie să mă grăbesc să aranjez treburile lui Guccio."

Tolomei cunoștea obiceiurile. Cu prilejul anului nou, îi adusese doamnei de Bouville o bucată de stofă.

— Ca să-i mulțumesc, spuse el, pentru osteneala ce și-a dat-o cu domnișoara care-i născu un fiu nepotului meu...

Bouville vru să refuze acest dar.

— Ba, te rog, te rog, stărui Tolomei. Aș vrea de altminteri să-ți vorbesc nițel despre asta. Nepotu-meu se va întoarce curînd de la Avignon unde sfîntul nostru părinte papa...

Tolomei își făcu cruce.

— ... l-a ținut pînă azi pe lîngă dînsul ca să-i pună rînduială în socotelile bănești. Vine acum să-și caute soția și copilul...

Bouville își simți tot sîngele năvălindu-i la inimă.

— O clipă, jupîne, o clipă, îl întrerupe el ; e un curier care mă așteaptă și căruia trebuie să-i dau răspuns neîntîrziat. Ai răbdare, rogu-te pînă mă-ntorc.

Și dispăru, cu bucata de stofă la subsuoară, ducîndu-se să-i ceară sfat neveste-si.

— Se întoarce soțul, spuse.

— Care soț ? întrebă doamna de Bouville.

— Soțul doicii !

— Dar nu e măritată !

— S-o crezi tu ! S-o crezi tu ! Tolomei e aici. Uite, ți-a adus asta.

— Ce vrea ?

— Vrea ca fata să iasă din mănăstire.

— Cînd ?

— Nu știu. Curînd.

— Atunci, vezi de află, nu făgădui nimic, și vino de-mi spune.

Bouville i se înfățișă din nou vizitatorului său.

— Ziceai, așa dar, jupîn Tolomei ?

— Ziceam că nepotu-meu Guccio sosește pentru a scoate pe soția sa și copilul din mănăstirea unde ai avut bunătatea de a le găsi adăpost. Acum nu mai au a se teme de nimic. Guccio are asupra sa o scrisoare a sfîntului părinte, și se va așeza, cred, la Avignon, cel puțin pentru o bucată de vreme... Mi-ar cam fi plăcut să-i păstrez pe lîngă mine. Știi dumneata că nu mi-am văzut încă nepotul care mi s-a născut ? Eram tot pe drumuri, cercetîndu-mi prăvăliile, și n-am aflat știrea decît printr-o scrisoare plină de bucurie a tinerei mame. Alaltăieri, de îndată ce m-am întors, am vrut să-i duc niște bunătăți ; dar la mănăstirea Surorilor Sfintei Clara m-am izbit de o poartă ferecată.

— Fiindcă la această mînăstire regulamentul e foarte aspru, spuse Bouville. Şi apoi am mai dat şi noi, aşa cum mi-ai cerut, porunci straşnice.

— Nu s-a întîmplat nimic rău ?

— Dar... nu, jupîne nimic pe cît ştiu. Te-aş fi înştiinţat numaidecît, răspunse Bouville care se simţea pe jăratec. Cînd îţi soseşte nepotul ?

— Îl aştept în două sau trei zile.

Bouville îl privi cu ochii speriaţi.

— Te rog încă o dată să mă ierţi, urmă el, dar mi-amintii chiar acum că regina mă trimisese să-i aduc un lucru pe care nu i l-am dus. Mă-ntorc, mă-ntorc îndată.

Şi se făcu din nou nevăzut.

„Cu siguranţă că boala i-a zdruncinat mintea, gîndi Tolomei. Ce plăcere să stai de vorbă cu unul care o şterge la fiece clipă ! Barem de nu m-ar uita şi pe mine aici !"

Se aşeză pe un scrin, îşi netezi cu palma mîneca de blană şi avu timp să socotească în minte, fără să se înşele cu mai mult de vreo zece livre, cam cît făcea mobila care împodobea încăperea.

— Iată-mă, spuse Bouville dînd deoparte o draperie. Parcă îmi vorbeai de nepotul dumitale ? Ştii că ţiu foarte mult la el. Drăguţ însoţitor mi-a fost în călătoriile mele la Neapole ! Ah ! Neapole... repetă înduioşat ; să-mi fi trecut prin minte ce avea să urmeze ! Biata regină, biata regină...

Se lăsase pe scrin alături de Tolomei şi-şi ştergea cu degetele lui groase lacrimile amintirii.

„Na ! Iată-l acum că-mi plînge în nas !" îşi zise bancherul. Apoi cu glas tare :

— Nu ţi-am pomenit de aceste noi nenorociri ; îmi închipui lesne cît de mult te-au întristat. M-am gîndit mereu la domnia ta...

— Ah ! De-ai şti, Tolomei ! A fost mai cumplit decît ţi-ai putea închipui ; diavolul şi-a vîrît coada aici...

Se auzi o tuse scurtă şi înfundată după draperie, şi Bouville îşi curmă deodată destăinuirile primejdioase.

„Ia te uită, trage cineva cu urechea la ce vorbim", gîndi Tolomei, grăbindu-se să înnoade vorba de unde o lăsase :

— În sfîrşit, în durerea aceasta, ne-a fost dată barem o mîngîiere ; avem un rege cum se cade.

— Firește, firește, avem un rege cum se cade, repetă Bouville, fără mare căldură.

— Mă temeam, urmă bancherul silindu-se să-l tragă pe interlocutor ceva mai departe de draperia aceea suspectă, mă temeam că noul rege să nu ne prigonească pe noi ăștia, Lombarzii. Dar nici vorbă de una ca asta. Ba, se pare că a încredințat chiar ridicarea birurilor în unele provincii unor oameni din întreprinderile noastre... În ce-l privește pe nepotu-meu, care a lucrat foarte bine, trebuie s-o recunosc, aș vrea să fie răsplătit pentru ostenelile lui, găsindu-și iubita și moștenitorul instalați în locuința mea. Am și pus să se pregătească odaia acestor soți simpatici. Lumea îi vorbește de rău pe tinerii din zilele noastre. Nu-i mai crede în stare nici de sentimente sincere, nici de dragoste credincioasă. Aceștia doi se iubesc însă foarte mult, poți să mă crezi. E deajuns să le citești scrisorile ca să-ți dai seama. Dacă cununia lor n-a fost făcută după toate regulile, nu-i nimic ! O vom face din nou, și te voi ruga chiar, dacă aceasta nu te supără, să le fii martor.

— Dimpotrivă, e o mare cinste, o mare cinste pentru mine, jupîne, răspunse Bouville privind draperia ca și cum ar fi căutat acolo un păianjen. Dar vezi că mai e și familia.

— Care familie ?

— Ei, care... Familia doicii.

— Doică ? repetă Tolomei fără să mai priceapă nimic.

Pentru a doua oară se auzi tusea aceea ușoară în dosul draperiei. Bouville făcu fețe-fețe, bolborosi ceva, se bîlbîi :

— Vezi că... Tocmai vroiam să-ți spun, jupîne... da, vroiam să te înștiințez numaidecît, dar... fiind deranjat ba de una, ba de alta, uitasem. A, da ! Acum trebuie să ți-o spun... Pe soția nepotului dumitale de vreme ce zici că-s cununați, noi am rugat-o... ce mai încolo, nu găseam doică, și dînsa, bucuroasă, foarte bucuroasă, la rugămintea soției mele, l-a alăptat pe micul rege... în puținile zile, vai, cît a trăit.

— Așa dar a venit aici... Ați scos-o din mănăstire ?

— Și am dus-o înapoi ! Mi-era greu să ți-o spun... dar era zor mare... Și apoi, toate s-au petrecut așa de repede !

— Dar, domnule, n-are de ce să-ți fie rușine. Ai făcut foarte bine. Frumoasa Maria ! L-a alăptat zici, pe rege ? Asta e o veste grozavă, și-i un lucru care-i face cinste domnișoa-

rei ! E trist însă că n-a avut cînd să-l alăpteze vreme mai îndelungată, adăogă Tolomei care şi începuse să regrete foloasele ce le-ar fi putut trage de pe urma acestei situaţii. Atunci, ţi-e uşor s-o scoţi din nou de acolo ?

— Asta nu ! Ca s-o scot pentru totdeauna e nevoie de consimţămîntul familiei. I-ai mai văzut familia ?

— Niciodată. Fraţii ei, care făcuseră un tărăboi aşa de mare, păreau foarte mulţumiţi că s-au descotorosit de dînsa, şi nu s-au mai arătat niciodată.

— Unde stau ?

— La conacul lor, la Cressay.

— Cressay... Unde vine asta ?

— Lîngă Neauphle, unde am o sucursală.

— Cressay... Neauphle... prea bine.

— Nu zău, straniu om mai eşti, monseniore, dacă pot s-o spun ! izbucni Tolomei. Îţi încredinţez o fată, îţi povestesc tot ce e în legătură cu ea ; te duci s-o iei ca să alăpteze copilul reginei, trăieşte aici opt, zece zile...

— Cinci, precizează Bouville.

— Fie, cinci, urmă Tolomei, şi nu ştii nici de unde vine, şi aproape nici cum o cheamă !

— Ba, ştiu, ştiu bine, spuse Bouville, făcîndu-se roşu. Dar uneori îmi iese din cap.

Nu putea pentru a treia oară să dea fuga la nevastă-sa. Dece nu venea să-l ajute, în loc să stea ascunsă după perdea, pentru a-l dojeni pe urmă dacă va face vreo prostie ? Avea, probabil, motivele ei.

— Tolomei ăsta e singurul om de care mă tem în beleaua asta, îi spusese dînsa lui Bouville. Un nas de lombard face cît treizeci de cîni de vînătoare. Dacă te vede singur, neghiob cum eşti, va fi mai puţin bănuitor, şi aş putea mai lesne pe urmă s-o scot la capăt.

„Neghiob cum eşti... Are dreptate, m-am prostit, îşi zicea Bouville. În sfîrşit ! Am ştiut pe vremuri să vorbesc cu regii, şi să văd de treburile lor. Am negociat căsătoria doamnei Clémence. Am avut să mă ocup de conclav şi să-l îmbrobodesc pe Duèze..." Gîndul acesta îl scoase din încurcătură.

— Ziceai adineaori că nepotul dumitale are o scrisoare din partea sfîntului părinte ? vorbi el. Ei bine ! Asta aranjează totul. Guccio e cel care trebuie să meargă şă-şi caute so-

ția, arătînd scrisoarea. Astfel, vom fi toți acoperiți și nu vom avea de suferit nici mustrări, nici învinuiri. Sfîntul părinte ! Ce vrei mai mult... În două sau trei zile nu-i așa ? Să ne rugăm deci ca totul să se petreacă bine. Și mulțumesc mult pentru stofa asta frumoasă ; are să-i placă grozav soției mele, sînt sigur. La bună vedere, jupîne, și întotdeauna sluga dumitale.

Se simțea istovit ca după o bătălie.

Părăsind castelul din Vincennes, Tolomei zicea în sinea lui : „Ori mă minte pentru vreun motiv pe care nu-l știu, ori a dat în mintea copiilor. În sfîrșit, să-l așteptăm pe Guccio."

Ea însă, doamna de Bouville, nu aștepta. Porunci să i se înhame catîrcile la litieră și alergă în mahalaua Saint-Marcel. Acolo se închise într-o chilie cu Maria de Cressay. După ce îi omorîse copilul, venea acum să-i ceară Mariei să renunțe la dragostea ei.

— Ai jurat pe Evanghelie să păstrezi taina, îi spunea doamna de Bouville. Dar fi-vei în stare s-o păstrezi față de acest bărbat ? Avea-vei îndrăzneala să trăiești cu soțul tău (consimțea acum să-i recunoască lui Guccio această calitate) lăsîndu-l să creadă că e tatăl unui copil care nu-i al său ? Faci păcat ascunzînd soțului un lucru așa de grav ! Iar cînd va sosi ziua în care vom putea da adevărul pe față și cînd țara va veni să-și caute regele pentru a-l așeza în tron, atunci ce vei face ? Ești o fată prea cinstită și de neam prea nobil, ca să te învoiești cu asemenea mișelie.

Toate aceste întrebări, Maria și le pusese de sute și sute de ori în fiecare ceas al singurătății sale. Nici nu se gîndea la altceva ; simțea că-și pierde mințile tot frămîntîndu-le. Și știa bine răspunsul ! Știa că, de îndată ce va fi din nou în brațele lui Guccio, nu va putea să-i ascundă nimic, și nu „pentru că era un păcat", cum spunea doamna de Bouville, ci pentru că dragostea îi interzicea cruzimea unei astfel de minciuni.

— Guccio mă va înțelege, Guccio mă va ierta. El va ști că totul s-a întîmplat fără voia mea ; mă va ajuta să duc această povară. Guccio nu va spune nimic, doamnă, pot s-o jur ca pentru mine !

— Nimeni nu poate să jure decît pentru sine însuși, copila mea. Și mai cu seamă cînd e vorba de un lombard ! Îți

închipui cum are să păstreze taina unul ca dînsul ! O va scoate la mezat trăgînd foloase de pe urma ei.

— Îl insulți, doamnă !

— Nu-l insult, draga mea, dar cunosc lumea. Ai jurat să nu vorbești nici chiar la spovedanie. Îl ai în paza ta pe regele Franței ; și nu vei fi dezlegată de jurămîntul tău decît atunci cînd va veni vremea.

— Îndură-te, doamnă, ia-ți regele înapoi și dezleagă-mă de jurămîntul făcut.

— Nu eu ți l-am adus, e vrerea lui Dumnezeu. Ceea ce ți s-a încredințat spre păstrare e lucru sfînt ! L-ai fi trădat oare pe domnul nostru Isus Christos dacă ți-ar fi fost dat să-l ascunzi pe vremea măcelăririi pruncilor ? Copilul acesta trebuie să trăiască ! Soțul meu trebuie să vă aibă pe amîndoi sub ochii lui, și cînd ar fi nevoie, să vă găsească în orice clipă, iar nu să plecați la Avignon, cum auzii spunîndu-se.

— Îl voi convinge pe Guccio să locuim acolo unde veți vroi, și te asigur că n-are să vorbească.

— N-are să vorbească pentrucă nu-l vei mai vedea !

Bătălia, întreruptă cînd Maria trebui să-l alăpteze pe micul rege, ținu toată după-amiaza. Cele două femei se luptau ca două fiare în fundul unei capcane. Dar mărunțica doamnă de Bouville avea dinții și ghiarele mai tari.

— Și atunci ce veți face cu mine ? gemea Maria. Mă veți închide aici pentru toată viața ? „Bine ar fi să pot face asta, gîndea doamna de Bouville. Dar va sosi ăla cu scrisoarea din partea papii..."

— Ce-ar fi dacă familia ta ar consimți să te ia acasă ? propuse ea. Domnul Hugues ar putea, cred, să-i convingă pe frații tăi.

Să se întoarcă la Cressay, între mama și frații dușmănoși, însoțită de un copil care ar fi privit ca odrasla păcatului, cînd era, de fapt, cel mai vrednic de cinste dintre toți copiii din Franța... Să renunțe la tot, să tacă, să îmbătrînească, nemaiavînd nimic de făcut decît să contemple monstruoasa fatalitate, întristătorul sfîrșit al unei dragoste pe care nimic nu ar fi trebuit s-o schimonosească ! Atîtea visuri spulberate !

Maria se îndîrji : regăsi în ea puterea ce o împinsese, împotriva legilor şi împotriva familiei sale, în braţele bărbatului pe care şi-l alesese. Fără să mai stea la îndoială, refuză.

— Îl voi revedea pe Guccio, izbucni dînsa, voi fi a lui, voi trăi cu dînsul.

Doamna de Bouville ciocăni încetişor în braţul jîlţului :

— N-ai să-l vezi de fel pe acest Guccio, răspunse ea, căci dacă s-ar apropia de mănăstirea asta sau de oricare alta mai temeinic păzită în care te-am putea închide, şi dacă i-ai vorbi o clipă, va fi pentru dînsul cea de pe urmă. Soţul meu, îl ştii doar, e un om hotărît şi de temut cînd e vorba să-şi apere regele. Dacă ţii din cale afară să-l mai vezi pe acest Guccio, vei putea să-l priveşti, dar cînd o avea un pumnal în spate.

Maria se încovoie ca sub o lovitură.

— Nu vă ajunge că aţi omorît copilul, murmură ea, vreţi să omoriţi acum şi tatăl.

— Asta nu depinde decît de tine.

— N-aş fi crezut că la curtea Franţei moartea oamenilor e hotărîtă cu atîta uşurinţă. Frumoasă curte la care ţara se închină. Trebuie să-ţi spun, doamnă, că te urăsc.

— Eşti nedreaptă, Maria. Am o sarcină grea şi trebuie să te apăr chiar împotriva ta. Ai să scrii ce-ţi voi spune.

Doborîtă, sleită de puteri, cu tîmplele în flăcări şi cu privirea înceţoşată de lacrimi aşternu anevoie frazele pe care n-ar fi crezut vreodată că le-ar putea scrie. Scrisoarea urma să-i fie dusă lui Tolomei, pentru ca el s-o înmîneze nepotului său.

Maria zicea acolo că încearcă mare ruşine şi spaimă pentru păcatul ce săvîrşise ; vroia să-şi închine viaţa copilului născut din această rătăcire, să nu mai cadă în ispitele trupului, să dispreţuiască pe cel care o împinsese la păcat. Îi interzicea lui Guccio să încerce vreodată s-o mai vadă, oriunde s-ar afla.

Vru cel puţin să adauge în încheiere : „Îţi jur că nu voi mai avea nici un alt bărbat afară de tine, cît voi trăi, şi nici nu voi făgădui cuiva dragostea mea." Cealaltă se împotrivi.

— Nu trebuie să creadă că-l mai iubeşti. Haide, semnează, şi dă-mi scrisoarea.

Maria nici nu văzu cînd plecă mica doamnă de Bouville.

„Guccio mă va urî, mă va dispreţui şi nu va şti niciodată că am făcut asta ca să-i scap viaţa!" îşi spuse ea, auzind închizîndu-se poarta mănăstirii.

VIII

PLECĂRI

A doua zi dimineaţa, sosirea la conacul din Cressay a unui olăcar, purtînd floarea de crin pe mîneca stîngă şi stema regală brodată pe guler, stîrni mare vîlvă. Toţi i se adresară cu monseniore, iar fraţii Cressay, luîndu-se după scurtul răvaş care le poruncea să vină de îndată la Vincennes, se crezură chemaţi să ia căpetenia vreunui oraş sau chiar numiţi seneşali.

— N-ar fi lucru de mirare, spuse doamna Eliabel ; şi-or fi adus aminte în sfîrşit de meritele noastre şi de serviciile pe care le-am adus regatului de trei sute de ani încoace. Regele acesta nou mi se pare că ştie unde să-şi găsească oameni de nădejde ! Haide, feţii mei ; gătiţi-vă cu vestmintele voastre cele mai arătoase şi porniţi de grabă. Hotărît lucru, există un pic de dreptate în cer, şi aceasta ne va fi o mîngîiere pentru ocara ce ne-a făcut-o sora voastră.

Nu se înzdrăvenise încă de-a binelea după boala ei din vara trecută. Şe îngrăşa, îşi pierduse frumoasa vioiciune de odinioară şi nu-şi mai arăta autoritatea decît sîcîindu-şi rîndăşoaica de la bucătărie. Lăsase pe mîna fiilor sfoara de moşie care, gospodărită de ei, mergea tot aşa de prost ca înainte.

Cei doi fraţi porniră la drum, cu capul plin de visuri măreţe. Calul lui Pierre sufla aşa de greu cînd ajunse la Vincennes, încît puteai să crezi că asta îi era călătoria de pe urmă.

— Am a vă vorbi de lucruri grave, tinerii mei domni, le spuse Bouville întîmpinîndu-i.

Şi-i îmbie să guste din vinul dres cu mirodenii şi din nişte cofeturi.

Cei doi băieţi şedeau pe marginea jilţurilor, ca nişte nătărăi de la ţară, şi abia îndrăzneau să ducă la gură cupele de argint.

— A, iată regina care trece, spuse Bouville. Profită că s-a mai înseninat cerul ca să ia niţel aer.

Fraţii îşi simţiră inima zvîcnind şi-şi întinseră gîtul ca să zărească prin geamurile verzui o formă albă, în mantie lungă, care călca încet, înconjurată de cîţiva slujitori. Apoi se priviră unul pe altul, dînd din cap. O văzuseră pe regină!

— Despre surioara voastră vreau să vă vorbesc, o luă de la capăt Bouville. Aţi fi dispuşi s-o luaţi acasă? Trebuie mai întîi să ştiţi că ea a alăptat copilul reginei.

Şi le explică în cuvinte cît mai puţine numai ceea ce era de neapărată nevoie să le spună.

— A, uitasem! Am să vă dau şi o veste bună, urmă el... Italianul acela care a lăsat-o însărcinată... sora voastră nu mai vrea să-l revadă niciodată. Şi-a înţeles greşeala, şi că o fată de neam nobil nu se poate înjosi să ajungă nevasta unui lombard oricît de chipeş ar fi el. Căci e nostim domnişorul, trebuie s-o recunosc, şi ager la minte...

— Dar oricum nu e decît un lombard, îi tăie vorba doamna de Bouville care de data aceasta era de faţă la convorbire; un om fără căpătîi şi fără Dumnezeu, cum a şi dovedit-o îndeajuns.

Bouville îşi plecă fruntea.

„Iată că trebuie acum să te trădez şi pe tine, prietene Guccio, simpaticul meu tovarăş de călătorie! Mi-e oare scris să nu-mi sfîrşesc zilele decît lepădîndu-mă de toţi aceia care mi-au arătat prietenie?" se gîndea el. Tăcu, lăsînd neveste-si grija de a duce treaba la capăt.

Fraţii păreau oarecum dezamăgiţi, cel mare mai cu seamă. Se aşteptaseră la minunăţii şi cînd colo nu era vorba decît de sora lor. Aşadar, nimic nu li se va întîmpla în viaţă decît prin ea? Aproape că o pizmuiau. Doica regelui! Şi fete atît de înalte, cum e marele şambelan, se interesau de soarta ei! Cui i-ar fi putut trece prin cap una ca asta?

Trăncănitul doamnei de Bouville nu prea le dădea răgaz să cugete la cele auzite.

— Datoria creştinului, zicea dînsa, este să-l ajute pe păcătos să se căiască. Purtaţi-vă ca nişte adevăraţi gentilomi. Cine ştie dacă n-a fost cumva vrerea lui Dumnezeu ca sora voastră să nască tocmai la vremea potrivită, fără mare

folos, vai, pentru că micul rege a murit ; dar oricum, dînsa i-a venit într-ajutor.

Ca să-şi arate recunoştinţa, regina Clémence va porunci ca odrasla doicii să primească un venit de cincizeci de livre pe an din averea ei. Afară de asta, un dar de trei sute de livre în aur îi va fi dat numaidecît. Banii se aflau acolo, într-un săculeţ brodat.

Cei doi fraţi Cressay nu-şi putură ascunde tulburarea. Era norocul care le pica din cer, mijlocul de a-şi drege zidul împrejmuitor al conacului lor dărăpănat, certitudinea de a avea o masă îmbelşugată tot anul, putinţa de a-şi cumpăra în sfîrşit armuri şi de a echipa pe cîţiva din şerbii lor în chip de scutieri, ca să se poată înfăţişa mai ca lumea cînd o fi o chemare sub steaguri ! Se va vorbi de dînşii pe cîmpurile de bătălie !

— Să fim bine înţeleşi, ţinu să precizeze doamna de Bouville, aceste daruri sînt făcute copilului. Dacă vă veţi purta rău cu el sau i se va întîmpla vreo nenorocire, nici vorbă că venitul va fi tăiat. Căci faptul că e fratele de lapte al regelui îi conferă o cinste pe care trebuie s-o respectaţi.

— Firește, firește, așa este... Deoarece Maria se căiește, spuse fratele bărbos, îmbrăcîndu-şi graba cu vorbe umflate, şi deoarece iertarea ei ne este înfăţişată de feţe atît de înalte ca domniile voastre, domnule, doamnă... datori sîntem s-o primim cu braţele deschise. Ocrotirea reginei îi şterge păcatul. Şi nimeni de acum încolo, nobil sau de rînd, să nu cuteze a rîde de dînsa în faţa mea. Îl spintec.

— Şi mama, cu ea ce facem ? întrebă mezinul.

— Iau asupră-mi s-o conving, răspunse Jean. Sînt capul familiei de la moartea tatălui nostru ; să nu se uite asta.

— Bineînţeles, urmă doamna de Bouville, acum veţi jura pe sfînta Evanghelie de-a nu da ascultare şi nici de a repeta ceea ce sora voastră ar putea să vă spună că a văzut cît timp a stat aici, căci sînt lucruri care privesc coroana şi trebuie să rămînă secrete. De altminteri, n-a văzut nimic : l-a alăptat pe micul rege şi atîta tot ! Dar sora voastră are mintea cam sucită şi-i place să scornească poveşti ; asta v-a dovedit-o îndeajuns.... Hugues ! Du-te de-mi caută Evanghelia !

Cu sfînta Scriptură într-o parte, cu sacul de aur în cealaltă, şi cu regina care trecea prin grădină... fraţii Cressay ju-

rară de a nu sufla o vorbă despre tot ce privea moartea regelui Ioan I, de a păzi, hrăni și ocroti copilul surorii lor, precum și de a nu lăsa să le calce pragul bărbatul care o dusese în păcat.

— A, asta o jurăm din toată inima ! izbucni fratele mai mare. Să nu cumva să pună piciorul vreodată pe la noi !

Mezinul părea mai puțin ingrat. Nu se putea opri să-și aducă aminte : „Oricum, fără Guccio..."

— De altminteri, vom căuta să aflăm dacă vă țineți de jurămîntul vostru, le spuse doamna de Bouville.

Se arătă gata să-i însoțească numaidecît pe cei doi frați la mănăstirea surorilor Sfintei Clara.

— Îți dai prea mare osteneală, doamnă, spuse Jean de Cressay ; vom merge foarte bine și singuri.

— Nu, nu, trebuie să merg și eu. Fără porunca mea maica stareță n-o va lăsa pe Maria să iasă de acolo.

Bărbosul se întunecă la față. Îl muncea un gînd.

— Ce ai ? îl întrebă doamna de Bouville. S-a ivit cumva vreo piedică ?

— Vezi că... Aș vrea să cumpăr mai întîi o catîrcă pe care să călătorească soră-mea spre casă.

Atunci cînd Maria era însărcinată, o pusese să facă drumul de la Neauphle la Paris pe crupa calului, la spatele său ; acum însă cînd ea îi îmbogățea, vroia ca întoarcerea surorii lor să se facă cu cinste. Și apoi, catîrca de care se slujea doamna Eliabel se prăpădise mai luna trecută.

— Despre aceasta să n-ai grijă, spuse doamna de Bouville ; o să vă dăm noi una. Hugues ! Du-te de poruncește să se înșeueze o catîrcă.

Bouville o însoți pe nevastă-sa cu cei doi frați Cressay pînă la podul de peste șanțul ce împrejmuia castelul.

„Mai bine aș muri, ca să se isprăvească odată ; să nu mai mint și să tremur de teamă !" gîndea nenorocitul, slăbit, scuturat de un fior, privind pădurea desfrunzită.

*

„Paris !... În sfîrșit, Parisul !" își zicea Guccio Baglioni trecînd prin poarta Saint-Jacques.

Parisul era mohorît și rece ; forfota vieții, ca întotdeauna după sărbătoarea Anului nou, părea să se fi oprit, și în

acest ianuarie mai mult ca de obicei, din pricina plecării curții.

Dar tînărul drumeț care se întorcea după o lipsă de șase luni nu vedea mantiile de brumă așternute pe acoperișurile caselor, nici puținii trecători rebegiți de frig ; pentru dînsul, orașul avea chipul soarelui și al speranței, căci acest : „În sfîrșit Parisul !" pe care și-l repeta într-una ca pe cel mai frumos cîntec din lume, vroia să zică : „În sfîrșit, o voi regăsi pe Maria !"

Guccio purta scurteică de blană și manta de ploaie cu glugă din păr de cămilă ; la cingătoare simțea atîrnînd greu chimirul doldora de livre, cu stema papii ; pe cap avea o pălărie fercheșă de pîslă roșie cu marginea dată în sus și țuguiată deasupra frunții. Nu se putea închipui tînăr mai bine îmbrăcat ca să placă. Dar nici unul care să simtă o mai vie nerăbdare de a trăi, ca dînsul.

Sări din șa în curtea de pe strada Lombarzilor și, zvîrlindu-și înainte piciorul rămas cam țeapăn de cînd cu accidentul de la Marsilia, dădu fuga să se arunce în brațele lui Tolomei.

— Unchiul meu drag, bunul meu unchi ! Văzu-tu-l-ai pe fiu-meu ! Cum arată ? Și Maria, cum a suportat ? Ce ți-a spus ? Cînd m-așteaptă ?

Fără a vorbi, Tolomei îi întinse scrisoarea Mariei de Cressay. Guccio o ceti de două ori, de trei ori. Cînd ajunse la cuvintele : „Află că am prins mare scîrbă de păcatul meu și nu mai vreau să-l revăd niciodată pe cel care e pricina rușinii mele. Vreau să-mi răscumpăr această ocară...", Guccio izbucni :

— Nu e adevărat, nu e cu putință ! Ea n-a putut să scrie așa ceva !

— Nu e scrisul ei ? întrebă Tolomei.

— Ba da.

Bancherul își puse mîna pe umărul nepotului său.

— Te-aș fi prevenit din vreme, dacă aș fi putut, îi zise. Dar n-am primit această scrisoare decît alaltăieri, după ce fusesem să-l văd pe Bouville...

Cu privirea aprinsă și nemișcată, cu dinții încleștați, Guccio nu-l asculta. Întrebă unde se află mănăstirea.

— În mahalaua Saint-Marcel ? Bine, spuse el, mă duc acolo.

Își ceru calul de pe care abia fusese scoasă șeaua, străbătu iar orașul fără să mai vadă nimic din el, și se duse să sune la poarta mănăstirii. Acolo i se răspunse că domnișoara de Cressay plecase în ajun, luată de doi gentilomi din care unul purta barbă. Degeaba flutură scrisoarea cu sigiliul papei, degeaba tună și fulgeră, degeaba toată gălăgia ; nu putu să obțină nimic mai mult.

— Stareța ! strigă. Vreau s-o văd pe maica stareță.

— Bărbații nu pot pătrunde în mănăstire.

Pînă la urmă, îl amenințară că vor chema armășeii de strajă.

Scos din fire, pămîntiu la față, de nerecunoscut, Guccio se întoarse în strada Lombarzilor.

— Frații ei, ticăloșii ei de frați au luat-o de acolo, îl anunță pe Tolomei. Ah ! Am lipsit prea mult de aici. Frumoasă credință mi-a jurat, dacă n-a ținut nici șase luni ! Căci doamnele acestea de neam mare, pe cît ni se arată prin romane, își așteaptă cîte zece ani cavalerul dus la cruciadă. Dar pe un lombard nu-l aștepți de fel ! Căci asta e buba unchiule, asta și nimic altceva ! Mai citește o dată scrisoarea ! Nu-s decît insulte și dispreț. Puteau s-o silească să nu mă mai vadă, dar nu să mă pălmuiască așa peste obraz... În sfîrșit, ce să mai vorbim, unchiule ! Sîntem bogați, avem zeci de mii de florini ; baronii cei mai înalți vin să ne roage să le plătim datoriile; papa însuși m-a luat ca sfetnic al său cît a ținut conclavul, și iată-i pe jegoșii ăștia de la țară scuipîndu-mă în față de la înălțimea castelului lor de chirpici pe care-l poți da jos cu un brînci. E deajuns să apară acești doi rîioși pentru ca sora lor să se lepede de mine. Cum te poți înșela crezînd că o fată nu-i din același aluat ca și părinții ei !

La Guccio, tristețea se prefăcea repede în mînie, și ura iscată de mîndria rănită îl ajuta să-și învingă desnădejdea. Încetase să mai iubească, dar nu să și sufere.

— Nu pricep de loc, zicea Tolomei, mîhnit. Părea așa de drăgăstoasă, așa de fericită că-i a ta... Niciodată nu mi-ar fi trecut prin minte... Acum înțeleg de ce Bouville părea atît de stînjenit deunăzi. Știa el ceva, cu siguranță. Dar, dacă-i așa, el i-a chemat frații, după vizita mea. Și totuși, scrisorile pe care le-am primit de la dînsa... Nu pricep de fel. Vrei să trec iar pe la Bouville ?

— Nu vreau nimic, nu mai vreau nimic ! strigă Guccio. Destul i-am plictisit pe mai marii lumii din grijă pentru această tîrfă înşelătoare. Pînă şi pe papa însuşi căruia i-am cerut ocrotire pentru dînsa... Zici că era drăgăstoasă ? S-a linguşit pe lîngă tine cînd se credea respinsă de ai săi şi nu aştepta ajutor decît de la noi. Eram totuşi cununaţi în lege ! Căci era nerăbdătoare să mi se dea, nu însă fără binecuvîntarea preotului. Ziceai că a petrecut cinci zile în preajma reginei Clémence, slujindu-i ca doică ! Se vede că şi-a pierdut minţile făcînd o treabă pe care orice slujnică o putea face în locul ei. Şi eu am fost pe lîngă regină şi am ajutat-o într-altfel ! În mijlocul furtunii i-am scăpat viaţa...

Nu-şi mai lega gîndurile, bătea cîmpii aţîţat de furie şi, tot umblînd de colo colo prin încăpere şi tîrîndu-şi piciorul, făcuse cam un sfert de leghe.

— Poate, poate dacă te-ai duce s-o vezi pe regină...

— Nici pe regină, nici pe altcineva ! Maria n-are decît să se întoarcă în cătunul ei glodos, unde te afunzi în balegă pînă la gleznă. I-au găsit fără îndoială un soţ bun după chipul şi asemănarea jegoşilor ei de fraţi. Vreun cavaler păros şi mirosind urît care-mi va creşte copilul, încornoratul ! De-ar veni acuma să se tîrască la picioarele mele, şi n-aş mai lua-o, mă auzi, n-aş mai lua-o !

— Cred totuşi că dacă ar intra acum, ai vorbi altfel ! spuse blînd Tolomei.

Guccio păli, şi-şi ascunse ochii în palme. „Frumoasa mea Maria..." O revedea în odaia de la Neauphle ; o revedea de foarte aproape ; îi zărea luminile aurii ale ochilor de-un albastru-închis. Cum se putuse ascunde o asemenea trădare în ochii aceştia ai ei ?

— Voi pleca, unchiule.

— Încotro ? Te întorci la Avignon ?

— Frumos o să-mi şadă acolo ! Le-am spus tuturor că mă voi întoarce cu soţia mea ; le-am înfăţişat-o împodobită cu toate virtuţile de pe pămînt. Însuşi sfîntul părinte va fi cel dintîi să-mi ceară veşti despre dînsa...

— Boccacio îmi zicea deunăzi că de alde Peruzzi vor lua negreşit în arendă strîngerea dărilor în provincia Carcassonne... Poate că te vei duce să lucrezi cu dînşii...

— Nu ! Nici la Carcassonne, nici la Avignon.

— Nici la Paris, bineînțeles... spuse cu tristețe Tolomei. Oricărui om, cît de egoist o fi fost, îi vine către amurgul vieții o clipă cînd i se urăște să trudească numai pentru el însuși. După ce așteptase să aibă în casa lui o nepoată drăguță și să trăiască în mijlocul unei familii fericite, vedea deodată cum i se spulberă propriile speranțe și în locul lor căscîndu-se perspectiva unei lungi bătrînețe singuratice.

— Nu, vreau să plec, repetă Guccio. Nu mai vreau nimic în această Franță care se îngrașă de pe urma noastră și ne disprețuiește fiindcă sîntem italieni. Cu ce ne-am ales în Franța, rogu-te ? Un picior beteag, patru luni pe un pat de spital, șase săptămîni închis într-o biserică, și acum, ca să le pună vîrf la toate, istoria asta ! Ar fi trebuit să știu că țara aceasta nu făcea de mine. Amintește-ți ! A doua zi după sosirea mea, eram cît pe ce să-l trîntesc în stradă pe regele Filip cel Frumos. Nu era un semn bun ! Fără să mai pomenesc de călătoriile mele pe mare cînd eram în două rînduri gata-gata să pier, și de vremea pierdută stînd să număr parale de aramă țoapelor în tîrgul acela păcătos Neauphle, pentrucă mă credeam îndrăgostit acolo.

— Te-ai ales totuși cu cîteva amintiri frumoase, spuse Tolomei.

— Fleacuri ! La anii mei n-am nevoie de amintiri. Vreau să mă întorc în Siena mea, unde nu-i lipsă de fete frumoase, cele mai frumoase din lume, cum mă încredințează unii de cîte ori spun că-s de pe acolo. În orice caz, nu așa de desfrînate ca astea de aici ! Tata m-a trimis să stau pe lîngă tine ca să învăț meseria ; cred că am învățat de ajuns.

Tolomei își deschise ochiul său stîng ; o tristețe îi împîclea pleoapa.

— Poate că ai dreptate, spuse el. Durerea are să-ți treacă mai repede cînd vei fi departe. Dar să nu regreți nimic, Guccio. Ucenicia pe care ai făcut-o nu e zădarnică. Ai trăit, ai umblat prin lume, ai cunoscut suferințele oamenilor de jos și ai descoperit slăbiciunile celor mari. Ai pătruns în intimitatea celor patru curți care stăpînesc Europa, acelea de la Paris, Londra, Neapole și Avignon. Nu-s mulți cei cărora le-a fost dat să se afle închiși într-un conclav ! Ești hîrșit cu treburile negoțului. Îți voi da partea ce ți se cuvine ; e o sumă frumușică. Dragostea te-a împins să faci unele prostii, și lași un bastard în

drum, ca orice bărbat care a călătorit mult... Şi n-ai decît douăzeci de ani. Cînd vrei să pleci ?

— Mîine, unchiule Spinello, mîine, dacă n-ai nimic împotrivă... Dar mă voi întoarce ! adăugă Guccio cu glas mînios.

— Ei, aşa sper şi eu, băiatule ! Sper că n-ai să-l laşi pe bătrînul tău unchi să moară fără să te mai vadă o dată !

— Mă voi întoarce într-o zi, şi-mi voi lua copilul. Căci e al meu, la urma urmei, cel puţin tot atîta cît şi al acestor Cressay ! De ce l-aş lăsa lor ? Ca să-l crească în grajd ca pe-un cîine de pripas ! Îl voi lua, mă auzi, şi asta va fi pedeapsa Mariei. Ştii cum se spune pe la noi : răzbunare de toscan...

O larmă uriaşă care venea de la odăile de jos îi tăie vorba. Casa cu bîrne de lemn tremura din temelii, ca şi cum douăzeci de care grele ar fi intrat în curte. Uşile se trînteau cu zgomot.

Unchiul şi nepotul alergară spre scara în spirală care şi începuse să geamă sub greutate. Se auzi un glas tunător :

— Ei, bancherule ! Unde-mi eşti, bancherule ? Am nevoie de bani.

Şi monseniorul Robert d'Artois se ivi în capul scării.

— Uită-te bine la mine, prietene bancher, vin de-a dreptul de la puşcărie ! strigă el. Îţi vine a crede ? Iubitul, mierosul, chiorul de văru-meu... regele vreau să zic, căci e rege, pare-se... şi-a adus aminte în sfîrşit că putrezeam în temniţa unde mă băgase şi iată că mă lasă să respir aerul liber, drăguţul de el !

— Fii binevenit, monseniore, spuse Tolomei fără mare bucurie.

Şi se aplecă să mai privească o dată peste parmaclîcul scării, căci nu era încă sigur că un asemenea uragan putea fi stîrnit de un singur om.

Plecîndu-şi capul ca să nu se ciocnească de grinda uşii, contele d'Artois pătrunse în odaia de lucru a bancherului şi merse drept la o oglindă din perete.

— Aoleu ! Dar am o faţă de mort ! izbucni el, luîndu-şi obrajii în mîini. Ce-i drept, altul în locul meu ar fi arătat şi mai rău. Închipuieşte-ţi, şapte săptămîni să nu vezi lumina de afară decît printr-un ochi de geam ferecat cu nişte zăbrele groase cît aia a măgarului ! De două ori pe zi o zeamă lungă care semăna cu o diaree chiar înainte de a o fi mîncat. Am avut noroc de Lormet al meu care-mi strecura mîncăruri gătite cum ştie dînsul, altminteri nu mai eram acum aicea. Şi un pat... ce

să mai zic ! Au ţinut seama că-s de neam regesc şi m au cinstit cu un pat. A trebuit să-i sparg marginea de lemn ca să-mi pot întinde picioarele ! Răbdare ! I le voi pune toate la socoteală scumpului meu văr.

La drept vorbind, Robert nu slăbise nici cu un dram şi închisoarea nu-i prea ştirbise cheresteaua zdravănă. Dacă era mai puţin rumen la faţă, în schimb ochii săi de culoarea cremenei aveau o strălucire mai răutăcioasă ca înainte.

— Frumoasă libertate mi se dăruieşte, n-am ce zice ! „Eşti liber, monseniore, continuă uriaşul maimuţărind pe comandantul închisorii Châtelet. Dar... nu te vei depărta mai mult de douăzeci de leghe de Paris ; poliţia regelui trebuie să ştie unde locuieşti ; dar dacă o întinzi cumva spre moşiile tale, căpitănia din Evreux trebuie înştiinţată." Cu alte cuvinte : „Rămii aici, Robert, să baţi uliţele sub ochiul copoilor de strajă, sau du-te de putrezeşte la Conches. Dar nici un pas în spre Artois, nici un pas în spre Reims ! Nu vor să-ţi vadă mutra la încoronare, mai cu seamă la încoronare ! Ai putea să le cînţi acolo un psalm care n-ar fi pe placul tuturor urechilor !" Şi au ales bine ziua pentru a-mi da drumul. Nici prea devreme, nici prea tîrziu. Toată curtea e plecată ; nimeni la palat, nimeni la Valois... Văru-meu ăsta s-a lepădat frumos de mine ! Şi iată-mă într-un oraş pustiu, fără para chioară în buzunar ca să cinez diseară şi să găsesc vreo tîrfă cu care să-mi potolesc focul dragostei ! Căci şapte săptămîni, vezi tu, bancherule... Nu, tu nu poţi pricepe ; cred că asta nu prea te mai sîciie... Şi bagă de seamă, m-am tăvălit destul cu muierile în Artois, pe cînd m-aflam acolo, ca să stau liniştit o bucată de vreme ; şi cred că se vor naşte în curînd prin părţile acelea o droaie de argaţi mititei care nu vor şti niciodată că ar putea zice : „Tatamare", vorbind de regele Filip-August. Dar am constatat un lucru straniu, la care doftorii şi filozofii, aceşti şobolani, ar trebui să cugete îndelung : Pentru ce bărbatul are un mădular căruia cu cît îi dai mai multă treabă, cu atît cere mai multă ?

Izbucni într-un hohot de rîs, făcu să troznească un jilţ de stejar pe care se aşează, şi deodată păru să observe prezenţa lui Guccio.

— Şi tu, drăguţule, cum te mai lauzi cu dragostele tale ? întrebă, ceea ce în gura lui nu însemna mai mult decît „bună-ziua".

— Dragostele mele! Să nu mai vorbim, monseniore! răspunse Guccio, nemulțumit că o furie mai gălăgioasă ca a lui îl întrerupsese.

Cu o strîmbătură a feței, Tolomei îi dădu a înțelege contelui d'Artois, că subiectul nu era tocmai potrivit.

— Ei, ce! exclamă d'Artois, cu gingășia lui de totdeauna; o iubită te-a părăsit! Dă-mi repede adresa ei, să dau fuga pînă acolo! Haide, nu mai face mutra asta amărîtă; toate femeile sînt niște curve.

— A, firește, monseniore... Toate!

— Atunci... să petrecem barem cu alea de-s curve adevărate! Bancherule, am nevoie de bani. O sută de livre. Și-l iau pe nepotu-tău să cineze cu mine, ca să-i scot din cap gîndurile negre. O sută de livre! Da, știu, știu, îți datorez și așa destul, și-ți zici că n-o să-ți plătesc niciodată; te înșeli. Nu va trece mult și ai să-l vezi pe Robert d'Artois mai tare ca oricînd. Filip n-are decît să-și înfunde coroana pînă la nas; fac eu, n-ai grijă, să-i sară din cap. Căci am să-ți spun ceva care face mai mult de o sută de livre, și care te va ajuta să deschizi bine ochii ca să vezi cui dai bani cu împrumut... Ce pedeapsă îl așteaptă pe cel care ucide un rege? Streangul, tăierea capului, ruperea în bucăți? Ai să fii de față în curînd la un spectacol nostim: ai s-o vezi pe balcîza de mătușă-mea Mahaut, goală ca o tîrfă de uliță, ruptă în bucăți de patru cai și mațele ei scîrboase tîrîndu-se prin praf. Iar hoțomanul de ginere-său îi va ține tovărășie! Păcat numai că nu pot fi omorîți de două ori. Căci ei au omorît doi, ticăloșii! N-am scos o vorbă despre asta cît am stat la Châtelet, ca să nu vină într-o noapte să mă taie ca pe un porc. Dar am putut afla tot ce se întîmplă pe-afară prin Lormet... Tot bunul meu Lormet! De treabă om! Ia ascultați aici...

După șapte săptămîni de mutenie silită, strașnicul gură spartă își scotea pîrleala și nu se mai oprea să-și tragă răsuflarea decît pentru a se porni și mai tare.

— Ascultați-mă bine, urmă el. Una, Ludovic ia din mîna mătușii Mahaut comitatul Artois ca să mi-l înapoieze; numai-decît Mahaut pune de-l otrăvește pe Ludovic. Două, pentru a se ascunde în spatele cuiva care s-o apere, Mahaut îl împinge pe Filip la regență împotriva lui Valois, care ar fi sprijinit drepturile mele. Trei, Filip face în așa fel ca mai marii țării

să primească rînduiala întocmită de el pentru moştenirea tronului, înlăturînd femeile de la coroana Franţei, dar nu şi de la moştenirea domeniilor, vezi bine ! Patru, fiind întărit în slujba de regent, Filip poate ridica oastea ca să mă scoată din Artois tocmai cînd eram gata să-mi reiau tot comitatul. N-am fost nebun să mă pun cu el şi m-am predat fără luptă. Dar iată că regina Clémence trebuie să nască ; ca să nu le stau în cale, Filip mă întemniţează. Cinci, regina aduce pe lume un fiu. Filip nu se împiedică de asta ! Porunceşte să se închidă castelul Vincennes, copilul e ascuns de ochii baronilor, spunîndu-se că n-are mult de trăit, o moaşă sau o doică e ameninţată sau ademenită cu parale, şi al doilea rege e şi el omorît. După care, Filip pleacă să se încoroneze la Reims. Iată, dragii mei, cum poţi pune mîna pe o coroană. Şi toate acestea numai ca să nu-mi fie înapoiat comitatul meu Artois.

La cuvîntul „doică" Tolomei şi Guccio schimbaseră o scurtă privire îngrijorată.

— Sînt lucruri pe care tot omul le gîndeşte, dar nimeni nu cutează să le spună în gura mare, din lipsă de dovezi. Numai că eu unul am dovada ! Voi aduce pe o anumită cucoană care a furnizat otrava. Şi după aceea, va trebui niţel îmboldită să vorbească, punîndu-i picioarele în butuci, acea Béatrice d'Hirson care a fost codoaşa diavolului în joaca asta. A venit vremea să-i punem capăt, altminteri vom fi toţi omoriţi.

— Cincizeci de livre, monseniore ; îţi pot da cincizeci de livre.

— Zgîrcitule !

— Atîta pot face.

— Fie. Îmi rămîi deci dator cu celelalte cincizeci. Mahaut îţi va plăti toţi banii aceştia, cu dobîndă.

— Guccio, spuse Tolomei, vino de mă ajută să număr cincizeci de livre pentru monseniorul.

Se retrase cu nepotu-său în încăperea de alături.

— Unchiule, murmură Guccio, crezi că e ceva adevărat în spusele lui ?

— Nu ştiu, băiatule, nu ştiu ; dar cred că ai dreptate să pleci de-aici. Nu e bine să fii prea amestecat în istoria asta care miroase urît. Purtarea ciudată a lui Bouville, fuga neaşteptată a Mariei... Fără îndoială nu poţi pune mare temei

pe aiurelile acestui furios ; dar am băgat de seamă adeseori că nu trecea niciodată departe de adevăr cînd era vorba de ticăloşii ; e meşter în de al de astea şi le adulmecă de departe. Aminteşte-ţi de adulterul prinţeselor ; el e acela care a făcut să fie date în vileag, şi ne-o spusese dinainte. Maria ta, urmă bancherul învîrtindu-şi mîna cărnoasă într-un gest de îndoială, poate că e mai puţin naivă şi mai puţin sinceră de cum am crezut-o noi. Cu siguranţă că-i o taină la mijloc.

— După scrisoarea ei trădătoare, poţi crede orice, spuse Guccio, ale cărui gînduri rătăceau în douăzeci de direcţii deodată.

— Nu crede nimic, nu căuta nimic ; pleacă. E un sfat bun pe care ţi-l dau.

Cînd se văzu cu cele cincizeci de livre în pungă, monseniorul d'Artois ţinu morţiş ca Guccio să ia parte la mica petrecere pe care vroia să şi-o ofere pentru a-şi sărbători ieşirea din temniţă. Simţea nevoia unui tovarăş de chef şi s-ar fi îmbătat mai de grabă cu calul său decît să rămînă singur.

Stărui atîta încît pînă la urmă Tolomei îi suflă nepotului :

— Du-te, alminteri se va simţi jignit.

Guccio îşi sfîrşi deci ziua asta nenorocită într-o cîrciumă al cărei patron plătea tribut ofiţerilor străjii de noapte spre a fi lăsat să facă şi nitică negustorie cu fete. Toate cuvintele ce se rosteau pe la mese erau de altfel repetate la poliţie.

Monseniorul d'Artois se arătă acolo în toată strălucirea lui, băutor zdravăn, mîncău fără pereche, gălăgios, spurcat la gură, plin de duioşie faţă de tînărul său însoţitor, şi ridicînd fusta fetelor ca să arate tuturor adevăratul obraz al mătuşii sale Mahaut.

Întrecîndu-se cu băutura, Guccio se chercheli repede. Cu ochii lucioşi, părul vîlvoi şi gesturile alandala, ţipa :

— Ştiu şi eu multe... Ah, să vreau numai să vorbesc...

— Atunci, vorbeşte ! Haide dă-i drumul.

În fundul beţiei lui, Guccio mai păstra totuşi o licărire de prudenţă.

— Papa... spuse el. Ah, ştiu multe despre papă...

Deodată începu să plîngă cu lacrimi şiroaie pe umărul unei tîrfe, apoi o pălmui pentru că vedea în ea toată trădarea femeiască întruchipată.

— Dar mă voi întoarce şi-l voi răpi !

— Pe cine să răpești ? Pe papă ?

— Nu, pe copilul ei !

Petrecerea devenea o învălmășeală tulbure, privirile se încețoșau și fetele aduse de cîrciumarul codoș nu mai aveau nici cămașa pe ele, cînd Lormet se apropie de Robert d'Artois ca să-i sufle la ureche :

— Afară e un om care ne pîndește.

— Omoară-l ! răspunse nepăsător uriașul.

— Bine, monsenioare.

Doamna de Bouville pierdu astfel unul din argații săi, pe care-l pusese să se țină după tînărul italian.

Guccio n-avea să afle niciodată că, prin jertfa ei, Maria îl scăpase probabil de a-și sfîrși zilele cu burta în sus pe valurile Senei.

Vîrît într-un așternut murdar, pe sînii unei fete de stradă pe care o pălmuise și care se arăta înțelegătoare la necazurile bărbatului, Guccio nu înceta s-o insulte pe Maria, închipuindu-și că se răzbună împotriva ei chinuind un trup cumpărat.

— Ai dreptate ! Nici eu nu pot suferi femeile ; toate-s niște curve, zicea tîrfa ale cărei trăsături Guccio nu și le va mai aminti niciodată.

A doua zi, cu pălăria trasă pînă la ochi, cu picioarele și brațele frînte de oboseală, cu trupul și sufletul deopotrivă de scîrbite, Guccio lua drumul Italiei. Ducea cu dînsul o avere frumușică sub forma unei scrisori către o bancă de acolo, semnată de unchiu său, și care reprezenta partea lui de cîștig, din afacerile încheiate de doi ani încoace.

În aceeași zi, regele Filip al V-lea, soția sa Jeanne și contesa Mahaut, cu toată slujitorimea lor, soseau la Reims.

Porțile conacului de la Cressay se și închiseseră în urma frumoasei Maria care va trăi între zidurile lui, nemîngîiată, o iarnă veșnică.

Adevăratul rege al Franței va crește acolo ca un mic bastard. Va face primii pași în curtea noroioasă, printre rațe, se va tăvăli în livada cu stînjenei galbeni, de-a lungul rîului Mauldre, în livada aceea, unde Maria, de cîte ori va călca pe acolo, avea să revadă chipul fermecătorului ei iubit sienez, și trecătoarea ei dragoste stinsă pentru totdeauna. Ea își va ține jurămîntul și, vreme de treizeci de ani, va păstra taina pentru a o încredința în cele din urmă, pe patul morții unui călugăr din Spania în trecere prin părțile acelea.

Maria de Cressay era ursită unei vieți stranii. Spovedania acestei îndrăgostite, condamnată la singurătate și care nu și-a părăsit parcă sătucul natal decît pentru a fi împinsă, nevinovată și neputincioasă, în inima unei drame dinastice, avea să zguduie într-o zi Europa.

IX

AJUNUL ÎNCORONĂRII

Porțile orașului Reims, cu stema regală deasupra, fuseseră vopsite din nou. Străzile erau pavoazate cu draperii care-ți luau ochii, cu covoare și mătăsuri, aceleași de altfel care slujiseră cu un an și jumătate în urmă la încoronarea lui Ludovic al X-lea. Lîngă palatul arhiepiscopal, trei săli mari din scînduri fuseseră ridicate în pripă : una pentru masa regelui, alta pentru masa reginei, a treia pentru înalții dregători, astfel ca toată curtea să încapă la ospăț.

Burghezii din Reims, siliți să plătească cheltuielile încoronării, găseau povara cam apăsătoare.

— Dacă ăștia încep să moară așa de repede pe tron, ziceau ei, și în fiecare an ne revine cinstea de a încorona un rege, în curînd nu vom mai lua decît un prinz la douăsprezece luni, pentru care va trebui să vindem și cămașa de pe noi ! Ne costă scump cinstea pe care ne-a făcut-o Clovis botezîndu-se în orașul nostru ! Dacă vreun alt oraș vrea să ne cumpere potirul cu sfîntul mir, am încheia bucuroși tîrgul.

La lipsa de bani a vistieriei se mai adăoga și greutatea de a strînge, în toiul iernii, asemenea belșug de merinde pentru a sătura atîtea guri. Și burghezii din Reims se apucau să înșire : optzeci și doi de boi, două sute patruzeci de berbeci, patru sute douăzeci și cinci de viței, șaptezeci și opt de porci, opt sute de iepuri și iepuri de casă, opt sute de claponi, o mie opt sute douăzeci de gîște, peste zece mii de găini și patruzeci de mii de ouă, fără a mai pomeni de butoaiele cu nisetru pe care au trebuit să le aducă de la Malines, de patru mii de raci pescuiți în apă de munte, de somoni, de știuci, de lini, de plătici, de bibani și de crapi, de trei mii cinci sute de țipari pentru cinci

sute de plăcinte. Aduseseră două mii de calupuri de brînză şi trăgeau nădejde că trei sute de butoaie de vin, din fericire produs de podgoriile de prin partea locului, vor fi de ajuns ca să potolească atîtea gîtlejuri însetate care aveau să benchetuiască acolo vreme de trei zile, poate şi mai mult.

Şambelanii, sosiţi înainte spre a rîndui cu de-amănuntul desfăşurarea petrecerilor, îşi arătau nişte pretenţii ciudate. Nu hotărîseră ei să se aducă deodată la masă trei sute de bîtlani fripţi ? Dregătorii ăştia semănau bine cu stăpînul lor, cu regele acesta zorit care-şi poruncea încoronarea de la o săptămînă la alta, ca să zicem aşa, de parcă ar fi fost vorba de o liturghie de două parale pentru un picior rupt !

De mai multe zile plăcintarii pregăteau din cremă de migdale castelele lor cu metereze, zugrăvite în culorile Franţei.

Şi muştarul ? Nu se adusese încă muştarul ! Era nevoie de treizeci şi una de ocale. Şi apoi, oaspeţii doar nu vor mînca din palmă. Mare greşală că se vînduseră pe preţ de nimic cele cincizeci de mii de strachini de lemn de la cealaltă încoronare ; mai bine ar fi fost dacă erau spălate şi puse la păstrare. Cît despre cele patru mii de urcioare, ele fuseseră sparte sau furate. Cusătoresele tiveau în grabă două mii şase sute de coţi de pînză pentru feţele de masă, şi se putea socoti de pe acum că, una peste alta, cheltuiala se va ridica la aproape zece mii de livre.

La drept vorbind, oraşul Reims nu pierdea în afacerea asta, căci serbările încoronării atraseseră puzderie de negustori lombarzi şi evrei care plăteau taxe pe vînzări.

Încoronarea, ca toate ceremoniile regale, se desfăşura într-o atmosferă de petrecere cîmpenească. Era un spectacol neîntrerupt ce se oferea poporului în aceste zile, şi mulţi veneau de departe ca să-l vadă. Femeile ţineau să-şi pună rochii noi ; craii nu se lăsau rugaţi să cumpere giuvaericale ; broderiile, stofele frumoase, blănurile, se vindeau lesne. Şmecherii strîngeau avere, iar prăvăliaşii care arătau nitică grabă în a-şi servi muşteriii puteau, într-o săptămînă, să-şi facă suma pentru cinci ani.

Noul rege locuia la palatul arhiepiscopal în faţa căruia mulţimea se îmbulzea tot timpul ca să-l vadă pe suveran sau ca să se holbeze la trăsura reginei, o trăsură îmbrăcată în mătase vişinie.

Regina Jeanne, înconjurată de doamnele ei de onoare, supraveghea cu un neastîmpăr de femeie covîrşită de treburi despachetatul celor douăsprezece cufere, a celor patru mari sipete, a lăzii cu încălţăminte, a lăzii cu mirodenii. Gătelile ei erau fără îndoială cele mai frumoase din cîte avusese vreodată o femeie în Franţa. Pentru fiecare zi şi aproape pentru fiecare ceas al acestei călătorii triumfale fusese prevăzut alt vestmînt.

Într-o pelerină din stofă ţesută în fir de aur, cu blană de cacom, îşi făcuse regina intrarea solemnă în oraş, pe cînd de-a lungul străzilor se dădeau în cinstea perechii regale fel de fel de reprezentaţii, mistere, jocuri şi cîntece. La ospăţul din ajunul încoronării, care va începe îndată, regina avea să apară într-o rochie de catifea violetă tivită cu singeap. Pentru dimineaţa încoronării avea o rochie dintr-o stofă în fir de aur adusă din Turcia, o mantie purpurie şi o zavelcă de-un roşu mai închis ; pentru prînz o rochie brodată cu stema Franţei ; pentru cină o rochie din stofă de aur şi două alte mantii de cacom.

A doua zi va purta o rochie de catifea verde şi apoi alta din mătase de Damasc azurie cu pelerină de jder. Niciodată nu se va arăta în ochii lumii gătită la fel şi cu aceleaşi bijuterii.

Minunăţiile acestea se aflau într-o încăpere decorată numai cu lucruri aduse de la Paris ; draperii de mătase albă brodate cu o mie trei sute douăzeci şi unu de papagali de aur, avînd în mijloc armoariile conţilor de Burgundia prin care trecea leul roşu de pe stema lor ; pologul patului, cuvertura şi pernele erau împodobite cu şapte mii de frunze de trifoi cusute în fir de argint. Jos fuseseră aşternute covoare cu stemele Franţei şi ale comitatului Burgundiei.

Jeanne intrase de mai multe ori în apartamentul lui Filip ca să admire şi el frumuseţea unei stofe, croiala desăvîrşită a vreunei rochii.

— Stăpînul meu drag, iubitul meu, izbucni dînsa, cît de fericită mă faci !

Oricît de puţin pornită era din fire spre a-şi da pe faţă sentimentele, nu-şi putea opri lacrimile care-i veneau în ochi. Propria ei soartă o uluia, mai cu seamă cînd îşi aducea aminte că nu de mult se găsea în închisoare, la Dourdan. Ce uimitoare întoarcere a norocului, în mai puţin de optsprezece luni ! Se

gîndea la Marguerite, cea moartă, se gîndea la soră-sa, Blanche de Burgundia, încă întemnițată la Château-Gaillard... „Biata Blanche care îndrăgea atît de mult gătelile. Ce s-ar mai fi bucurat astăzi!" își zicea, încercînd o cingătoare de aur încrustată cu rubine și smaralde.

Filip era îngrijorat, și entuziasmul soției sale mai curînd îl posomora ; tocmai cerceta socotelile cu marele său vistiernic.

— Îmi pare bine, draga mea, că toate acestea îți sînt pe plac, răspunse în cele din urmă. Vezi tu, urmez pilda tatălui meu care, așa cum l-ai cunoscut, se arăta foarte strîns în cheltuielile sale, dar nu se calicea de fel cînd era vorba de măreția regală. Bine faci arătîndu-te în aceste frumoase vestminte, căci ele sînt pentru poporul care ți le dă din truda lui, tot atîta cît sînt și pentru tine ; și vezi să ai grijă de ele, căci nu vei putea prea curînd să-ți cumperi altele asemenea. După încoronare, va trebui să ne restrîngem.

— Filip, întrebă Jeanne, într-o zi mare ca asta nu vei face nimic pentru soră-mea, Blanche ?

— Am făcut, am făcut. E din nou tratată ca o prințesă, afară doar că n-are voie să iasă dintre zidurile unde se află. Trebuie să existe o deosebire între ea, care a păcătuit și tine, Jeanne, care ai fost întotdeauna fără de prihană și pe nedrept învinuită.

Rostise aceste ultime cuvinte, ridicînd asupra soției sale o privire în care se citea mai mult grijă pentru onoarea regală decît dragoste.

— Și apoi, adăugă el, nu prea am de ce să fiu încîntat de bărbatul ei, în clipa asta. Rău frate am în acest Charles !

Jeanne înțelese că orice stăruință ar fi zadarnică și că ar face mai bine să nu mai aducă vorba niciodată despre asta. Atîta timp cît va fi rege, Filip va refuza s-o scoată pe Blanche din închisoare.

Jeanne părăsi încăperea și Filip se apucă iar să cerceteze foile lungi, încărcate de cifre pe care i le înfățișa Geoffroy de Fleury.

Cheltuielile nu se opreau doar la vestmintele regelui și reginei. Filip primise, ce-i drept, cîteva daruri. Astfel, caftanul cenușiu pe care-l purta în ziua aceea îi fusese dat de bunică-sa, Maria de Brabant, văduva lui Filip al III-lea ; iar Mahaut oferise stofa cu picățele pentru rochiile micuțelor prințese și pen-

tru hăinuțele tînărului Ludovic-Filip. Dar era prea puțin față de celelalte.

Regele trebuise să-și îmbrace în straie noi pe cei cincizeci și patru de aprozi ai săi ca și pe mai-marele lor, Pierre de Galard, căpitanul arcașilor ; Adam Héron, Robert de Gamaches, Guillaume de Seriz și șambelanii primiseră fiecare cîte zece coți de postav vărgat de Douai spre a-și face tunici arătoase. Henry de Meudon, Furant de la Fouaillie și Jeannot Malgeneste, orînduitorii vînătorilor regale, căpătară echipament nou, ca toți arcașii. Și deoarece după încoronare urmau să fie învestiți douăzeci de noi cavaleri, iată încă douăzeci de caftane de pus la socoteală ! Aceste daruri în vestminte erau o datină ; și datina mai cerea ca regele să adauge la racla cu osemintele lui Ludovic cel Sfînt din biserica Saint-Denis un crin de aur presărat cu smaralde și rubine.

— Cît face cu totul ? întrebă Filip.

— Opt mii cinci sute patruzeci și opt de livre, treisprezece soli și unsprezece denieri, măria ta, răspunse vistiernicul. Nu s-ar putea să ceri o contribuție prin care poporul să-și arate bucuria urcării pe tron a măriei tale ?

— Urcarea mea pe tron ar fi primită cu și mai mare bucurie dacă nu voi pune biruri noi, spuse regele. Vom face într-alt chip.

Tocmai atunci un slujitor intră să-l anunțe pe contele de Valois. Filip ridică mîinile spre tavan :

— Iată ce uitaserăm în socotelile noastre. Ai să vezi acuma, Geoffroy, ai să vezi ! Unchiul acesta are să mă coste, el singur, mai scump decît zece încoronări ! Vine să-mi pună sula-n coastă. Lasă-mă singur cu dînsul.

Ah ! Măreț mai era monseniorul de Valois ! Brodat, înzorzonat, îngroșat de blănurile de pe dînsul care lăsau să se vadă dedesubt un caftan acoperit de pietre scumpe ! Dacă locuitorii din Reims n-ar fi știut că noul lor suveran era tînăr și slăbănog, l-ar fi luat pe acest senior drept regele însuși.

— Dragă nepoate, începu el, sînt tare mîhnit... tare mîhnit pentru tine. Cumnatu-tău din Anglia nu vine.

— E multă vreme, unchiule, de cînd regii de dincolo de Canalul Mînecii nu mai vin la încoronările noastre, răspunse Filip.

— Așa e ; dar trimiteau vreo rudă sau vreun mare senior de la curtea lor ca să ocupe locul cuvenit ducelui de Guyenne. Eduard însă n-a trimis pe nimeni ; vrea să arate astfel din nou că nu te recunoaște. Contele de Flandra pe care gîndeai că l-ai ademenit cu tratatul vostru din septembrie, nu e nici el aici, și nici ducele de Bretagne.

— Știu, unchiule, știu.

— Cît despre ducele de Burgundia, să nu mai vorbim de el ; știam noi bine că va lipsi. În schimb însă, mamă-sa, mătușa noastră Agnès, pică adineaori, și nu-mi vine a crede că a sosit anume pentru a-ți aduce sprijinul ei.

— Știu unchiule, știu, repetă Filip.

Sosirea asta neașteptată a ultimei fiice a lui Ludovic cel Sfînt îl îngrijora pe Filip mai mult decît lăsa să se vadă. Crezuse la început că ea vine să negocieze. Dar mătușa Agnès nu se prea arăta grăbită să-și dea gîndurile pe față, iar el era hotărît să nu facă primul pas. „Dacă poporul care mă aclamă cînd apar și care mă crede vrednic de invidie ar ști de cîte vrăjmășii și primejdii sînt înconjurat !“ își zicea Filip.

— Așa că din cei șase pairi mireni care trebuie mîine să-ți țină coroana, urmă Valois, nu ai deocamdată pe nici unul.

— Ba da, unchiule ; o uiți pe contesa d'Artois... și pe tine însuți.

Valois sări în sus ca ars.

— Contesa d'Artois ! izbucni el. Să țină coroana o femeie, atunci cînd chiar tu, Filip, chiar tu nu-ți întemeiezi drepturile decît pe îndepărtarea femeilor de la tron.

— A ține coroana e una și a ți-o pune în cap e alta !

— Mahaut trebuie să te fi ajutat să ajungi rege ca s-o înalți atît de sus ! Vei da apă la moară celor care umblă cu minciuni. Să nu mai răscolim trecutul, Filip, dar la drept vorbind, nu Robert e cel care se cuvenea să șadă în scaunul de pair pentru comitatul Artois ?

Filip se prefăcu a nu lua în seamă ultimele cuvinte ale unchiului său.

— În orice caz, spuse el, pairii bisericii se află aici.

— Se află aici, se află aici... repetă Valois, fluturîndu-și degetele încărcate de inele. Și așa nu sînt decît cinci din șase cîți ar trebui să fie. Și ce crezi că au să facă acești pairi ai

bisericii cînd vor vedea că din partea țării o singură mînă — și care ! — se va ridica să te încoroneze ?

— Dar unchiule, domnia ta nu ești oare nimic ?

Era rîndul lui Valois să nu ia în seamă întrebarea.

— Pînă și fratele tău e îmbufnat pe tine, spuse el.

— Pentru că Charles, fără îndoială, habar nu are cît de bine ne-am înțeles, dragă unchiule, și poate că-și închipuie a te sluji pe domnia ta, stîndu-mi împotrivă, răspunse liniștit Filip... Dar fii pe pace ; și-a anunțat sosirea și mîine va fi aici.

— De ce nu-i dai numaidecît rangul de pair al regatului ? Tatăl tău a făcut asta pentru mine, iar Ludovic a făcut-o pentru tine. Astfel m-aș simți mai puțin singur, sprijinindu-te.

„Sau mai puțin singur, trădîndu-mă", se gîndi Filip, înainte de a întreba :

— Mă rog, pentru Robert sau pentru Charles veniși să stărui, ori vrei să-mi vorbești de domnia ta ?

Valois lăsă să treacă o clipă, se așeză mai bine în scaun și își privi diamantul care-i sclipea pe arătător.

„Cincizeci... sau o sută de mii ? se întreba Filip. De ceilalți puțin îmi pasă. Dar de ăsta am nevoie, și el o știe. Dacă refuză și face tărăboi, sînt silit să-mi amîn încoronarea."

— Nepoate, vorbi în sfîrșit Valois, vezi bine că nu m-am dat în lături, ba m-am băgat chiar la mare cheltuială cu îmbrăcămintea de încoronare și cu însoțitorii mei pentru a te cinsti. Dar văzînd că ceilalți pairi lipsesc, cred că va trebui să mă retrag și eu. Ce va spune lumea dacă m-ar vedea singur lîngă tine ? Că m-ai cumpărat, asta are să spună.

— Mi-ar părea tare rău, unchiule, mi-ar părea tare rău. Dar, ce vrei să fac, nu te pot sili la ceea ce nu-ți place. Poate că a sosit vremea să renunțăm la datina care cere ca pairii să-și ridice mîna în jurul coroanei...

— Nepoate ! Ce-mi aud urechile, nepoate !

— Iar dacă e nevoie de un consimțămînt la alegerea regelui, urmă Filip, apoi, unchiule, să nu-l mai cerem celor șase mari baroni, ci poporului care-și dă feciorii la oaste și banii la vistierie. Aceasta va trebui s-o facă țara, pe care o voi aduna.

Valois nu se mai putu stăpîni și, sărind de pe scaun, începu să zbiere :

— Huleşti cele sfinte, Filip, sau ţi-ai pierdut mintile! Văzu-tu-s-a vreodată monarh ales de supuşii săi? Frumoasă noutate, n-am ce zice, să aduni ţara! Asta vine de-a dreptul de la ideile lui Marigny, care se trăgea din neam prost şi a făcut atîta rău tatălui tău. Ţi-o spun răspicat că dacă apucăm pe calea asta, nu vor trece cincizeci de ani şi poporul se va lipsi de noi, alegîndu-şi ca rege vreun burghez îmbogăţit, vreun avocat sau vreun cîrnăţar care va fi făcut avere furînd. Nu, nepoate, nu; de data aceasta sînt hotărît; nu voi ţine coroana unuia care se proclamă rege numai de capul său, şi care, pe deasupra, face în aşa fel ca această coroană să ajungă în curînd prada ţopîrlanilor!

Se făcuse stacojiu la faţă şi umbla de colo-colo cu paşi mari.

„Cincizeci de mii... sau o sută de mii?" nu înceta să se întrebe Filip. Cu ce cifră să-l dea gata?

— Bine, unchiule, nu mă sprijini dacă nu vrei, spuse el. Dar atunci, dă-mi voie să-l chem chiar acuma pe marele vistiernic.

— Pentru ce asta?

— Pentru a-i porunci să schimbe pomelnicul daniilor pe care urma să-l iscălesc mîine, cu prilejul urcării mele pe tron, şi în care pomelnic te aflai în cap... cu o sută de mii de livre.

Nimerise în plin. Valois rămase încremenit, cu braţele desfăcute.

Filip înţelese că a cîştigat şi, oricît de scump îl costa izbînda asta, trebui să se ţină tare ca să nu surîdă în faţa mutrei pe care o făcea unchiu-său. De altminteri, acesta ieşi repede din încurcătură. Nepotu-său îl oprise tocmai cînd îşi vărsa mînia; o luă de la capăt. Mînia era la dînsul un mijloc cu care încerca să tulbure judecata celuilalt, atunci cînd a lui nu-l mai ajuta.

— Mai întîi, tot răul vine de la Eudes, se porni el. Îl socot foarte vinovat şi am să i-o scriu. Şi ce nevoie aveau contele de Flandra şi ducele de Bretagne să-i ţină partea, refuzînd invitaţia ta? Cînd regele te cheamă, nu mai stai pe gînduri, vii! Nu sînt eu aici? Baronii ăştia, zău aşa, se cam întrec cu măsura. Şi într-adevăr, în felul ăsta puterea e în primejdie de a ajunge în mîna micilor vasali şi a burghezilor. Cît despre Eduard al Angliei, ce temei poţi pune pe un bărbat care se

poartă ca o femeie ? Voi fi deci lîngă tine, ca să le dau o lecție. Iar ceea ce ai hotărît să-mi dai, uite, primesc, fiindcă țin să se facă dreptate. Căci drept este ca cei care sînt credincioși regelui să fie tratați altfel decît aceia care îl trădează. Văd că te pricepi să cîrmuiești. Și această... această danie cu care-mi arăți prețuirea ta, cînd o vei iscăli ?

— Chiar acuma, unchiule, dacă dorești. Dar îi voi pune data de mîine, răspunse regele Filip al V-lea.

Pentru a treia oară, și tot cu ajutorul banilor, îi pusese botniță contelui de Valois.

— E vremea să mă încoronez cît mai repede, îi spuse Filip vistiernicului său, după ce Valois plecase, căci dacă ar trebui să mai discut cu el, cred că rîndul viitor aș fi nevoit să vînd regatul ca să-l pot plăti.

Și cum Fleury se arăta mirat de uriașa sumă făgăduită, regele adăogă :

— Fii pe pace, Geoffroy, fii pe pace ; n-am scris încă ziua în care această danie îi va fi vărsată. N-o va primi decît cu țîrîita... Dar asupra acestor bani va putea face împrumuturi... Și acum, haidem la masă.

Ceremonialul prevedea ca după cină, regele, însoțit de dregătorii săi și de popime să meargă la catedrală spre a se reculege și a spune rugăciuni. Biserica era de pe acum gătită, cu covoarele spînzurate, cu sutele de lumînări în sfeșnicele lor, și cu marea estradă înălțată în strană. Rugile lui Filip fură scurte, dar îi trebui totuși oarecare vreme pînă să învețe pentru ultima oară toate riturile și gesturile pe care el însuși urma să le îndeplinească. Merse să se încredințeze că ușile laterale sînt bine zăvorîte, întrebă ce măsuri de pază au fost luate, și vru să știe locul fiecăruia la slujba de încoronare.

— Pairii mireni, membrii familiei regale și marii dregători vor sta pe estradă, i se răspunse. Conetabilul rămîne lîngă măria ta. Cancelarul stă lîngă regină. Tronul acesta, în fața tronului măriei tale, este al arhiepiscopului de Reims, iar jilțurile așezate în jurul pristolului sînt pentru pairii ecleziastici.

Filip străbătea estrada cu pași rari, netezea cu vîrful piciorului vreun colț ridicat al covorului.

„Ciudat lucru, își zicea. Eram aici, chiar în locul acesta, anul trecut, la încoronarea fratelui meu... N-am dat nici o atenție tuturor acestor amănunte."

Se așeză o clipă, dar nu în tronul regal ; o teamă superstițioasă îl oprea să-l ocupe de pe acum. „Mîine... mîine voi fi rege cu adevărat." Se gîndea la tatăl său, la toți strămoșii care s-au încoronat înaintea lui în această biserică ; se gîndea la fratesău suprimat printr-o crimă de care el nu era vinovat, dar de pe urma căreia trăgea toate foloasele ; se gîndea la cealaltă crimă, săvîrșită asupra copilului ; nici pe asta n-o poruncise el, dar îi era complicele mut, și aproape inspiratorul ei... Se gîndea la moarte, la propria sa moarte, și la milioanele de oameni, supușii săi, la milioanele de tați, de fii, de frați pe care-i va cîrmui pînă atunci.

„Îmi seamănă oare toți aceștia, sînt ei niște criminali cînd au prilejul, nevinovați numai din neputință, și gata să se slujească de orice nelegiuire pentru a-și ajunge țelurile ? Totuși, cînd mă aflam la Lyon nu eram însuflețit decît de simțăminte de dreptate. Chiar așa să fie oare ? E firea omenească atît de josnică sau poate că puterea regală ne face astfel ? Acesta e oare tributul pe care-l plătim pentru a domni, să ne pomenim întinați și ticăloșiți în așa hal ? Pentru ce Dumnezeu ne-a făcut muritori, căci moartea e aceea care ne face josnici, prin frica ce-o avem de ea ca și prin întrebuințarea ce i-o dăm, slujindu-ne de ea ? Poate că unii vor încerca să mă omoare în noaptea asta."

Privea umbrele mari tremurînd în ogivele înalte, printre stîlpii de piatră. Nu simțea căință, ci doar lipsa bucuriei de a domni.

„Iată fără îndoială ce va să zică a-ți face rugăciunea, și pentru ce sîntem sfătuiți să trecem pe la biserică în noaptea din ajunul încoronării."

Se vedea limpede așa cum era : un om rău, cu însușirile unui rege foarte mare.

Nu avea somn, ar mai fi rămas bucuros acolo multă vreme, cugetînd la el însuși, la soarta omului, la obîrșia faptelor noastre, și punîndu-și singurele mari întrebări ale lumii acesteia, acelea cărora nu le poți afla niciodată răspuns.

— Cît timp va ține ceremonia ? vru el să știe.

— Două ceasuri întregi, măria ta.

— Haide ! Să ne silim a dormi. Mîine trebuie să arătăm bine.

Dar cînd ajunse la palatul arhiepiscopal, intră în iatacul reginei și se așează pe marginea patului. Îi vorbi soției sale de lucruri fără mare importanță ; îi spuse cum sînt rînduite locurile în catedrală ; întrebă ce vestminte vor purta fiicele lui...

Regina era pe jumătate adormită. Lupta cu somnul ca să-l poată asculta ; vedea la dînsul o încordare nervoasă și un fel de teamă care creștea și împotriva căreia căuta ocrotire.

— Iubitule, întrebă ea, vrei să dormi cu mine ?

Filip păru să se codească.

— Nu pot, răspunse ; nu l-am anunțat pe șambelan.

— Ești rege, Filip, spuse Jeanne surîzînd ; poți da șambelanului tău orice poruncă poftești.

Rămase o clipă pe gînduri înainte de a se hotărî. Tînărul acesta care se pricepea, mînuind armele sau banul, să-și pună cu botul pe labe vasalii cei mai puternici, se simțea stînjenit cînd trebuia să-și informeze servitorii că îi venise din senin pofta de a se culca cu nevastă-sa.

Pînă la urmă chemă una din cameristele care dormeau în odaia de alături și o trimise să-l anunțe pe Adam Héron că nu trebuie să-l aștepte și nici să se culce la ușa lui.

Apoi, între draperiile cu papagali, sub pologul cu crini de argint, lepădă hainele de pe dînsul și se strecură în așternut. Și spaima de care nu-l puteau apăra toate oștile conetabilului, căci era spaima unui bărbat și nu spaima unui rege, se potoli lîngă acest trup de femeie lipit de al său, cu pulpele astea tari și lungi, cu pîntecul acesta supus, cu pieptul acesta cald.

— Draga mea, murmură Filip în părul Jeannei, draga mea, răspunde-mi, înșelatu-m-ai ? Răspunde fără teamă, căci chiar dacă m-ai înșelat odinioară, ești iertată.

Jeanne strînse mai tare șoldurile lui, lungi, uscățive și puternice, simțindu-i oasele sub degete.

— Niciodată, Filip, ți-o jur, îi răspunse. Am fost ispitită s-o fac, ți-o mărturisesc, dar n-am cedat.

— Mulțumesc, draga mea, șopti Filip. Atunci, nimic nu-mi lipsește ca să pot dormi.

Nimic nu-i mai lipsea acestei domnii, pentru că Filip, era într-adevăr aidoma tuturor bărbaților din țara sa ; îi trebuia o femeie, și una care să fie cu totul a lui.

X

CLOPOTELE DIN REIMS

Cîteva ceasuri mai tîrziu, lungit pe un pat sărbătoresc împodobit cu stema Franței, regele Filip, într-un caftan lung de catifea purpurie și cu mîinile aduse pe piept, aștepta episcopii care trebuiau să-l însoțească la catedrală.

Primul șambelan, Adam Héron, purtînd un vestmînt tot așa de pompos, stătea în picioare lîngă pat. Dimineața palidă de ianuarie împrăștia în odaie o lumină lăptoasă.

Se auzi o bătaie în ușă.

— Pe cine căutați ? întrebă șambelanul.

— Vreau să-l văd pe rege.

— Cine vrea ?

— Fratele său.

Filip și Adam Héron se uitară unul la altul, mirați și nemulțumiți.

— Bine. Să intre, spuse Filip, săltîndu-se nițel în capul oaselor.

— Ai foarte puțină vreme, măria ta, îi aminti șambelanul.

Cu o clipire a pleoapelor, regele îl încredință că întrevederea n-are să țină mult.

Frumosul Charles de La Marche era în ținută de călătorie. Tocmai sosise la Reims și nu se oprise decît pentru o clipă la unchiu-său, Valois. Fața și mersul îi trădau furia.

Dar oricît de întărîtat era, vederea fratelui său, învești mîntat în purpură și întins astfel într-o poză de sfînt zugrăvit, îl fîstîci ; stătu puțin locului, cu ochii holbați.

„Ce n-ar da să fie în locul meu !" își zise Filip. Apoi, cu glas tare :

— Iată-ne, așadar, iubite frate. Îți sînt recunoscător că ți-ai înțeles datoria și, prin venirea ta, ai făcut să mintă gurile rele care pretindeau că nu vei fi la încoronarea mea. Îți sînt recunoscător. Acum, du-te degrabă de te îmbracă, căci nu te poți arăta astfel. Ai să întîrzii.

— Frate, răspunse La Marche, trebuie mai întîi să-ți spun ceva important.

— Ceva important, sau ceva care are importanță pentru tine ? Deocamdată singurul lucru important este să nu lăsăm

să aştepte înaltele feţe ale bisericii. Dintr-o clipă într-alta vor veni episcopii să mă ia.

— Ei bine, au să aştepte ! izbucni Charles. Fiecare, rînd pe rînd, găseşte urechea ta gata să-l asculte, şi toţi trag folos din asta. Numai de mine pari să nu ţii seamă de loc ; de data asta însă, mă vei asculta !

— Atunci, să vorbim, Charles, spuse Filip aşezîndu-se pe marginea patului. Dar te previn că trebuie să fii scurt.

La Marche avu o mişcare din cap vrînd parcă să zică : „Vom vedea, vom vedea", şi îşi trase un scaun, silindu-se să se umfle în pene şi să facă pe semeţul.

„Bietul Charles, gîndi Filip, iată-l acum că vrea să-şi dea aerele unchiului Valois ; nu-l prinde, n-are mutra pentru aşa ceva."

— Filip, îşi urmă vorba La Marche, ţi-am cerut de mai multe ori să mă faci pair al ţării, şi să-mi sporeşti apanajul o dată cu veniturile. Cerutu-ţi-am aceasta, da ori ba ?

— Hrăpăreaţă familie, murmură Filip.

— Şi întotdeauna ai făcut pe surdul. Acum ţi-o spun pentru ultima oară ; am venit la Reims, dar nu voi lua parte la încoronarea ta decît dacă am scaun de pair. De nu, o iau din loc.

Filip îl privi o clipă fără să scoată o vorbă, şi sub această privire, Charles simţi că se face mic, că-i piere trufia, că-şi pierde toată încrederea în sine şi i se duce tot ifosul.

În faţa tatălui lor, Filip cel Frumos, tînărul prinţ avea odinioară aceeaşi senzaţie a propriei sale nimicnicii.

— O clipă, frate, spuse Filip.

Se ridică şi merse să-i vorbească lui Adam Héron, retras într-un ungher al încăperii.

— Adam, întrebă el pe şoptite, baronii care s-au dus să aducă potirul cu sfîntul mir de la mănăstirea Saint-Remy s-au întors ?

— Da, măria ta, se şi află la catedrală împreună cu călugării mănăstirii.

— Bine. Atunci închide porţile oraşului, întocmai ca la Lyon.

Şi făcu din mînă trei mişcări abia vizibile, care însemnau : porţile cu ţepi de fier, barele, cheile.

— În ziua încoronării, măria ta ? murmură Héron, uluit.

— Tocmai pentru că e ziua încoronării. Şi daţi-i zor.

După ce şambelanul ieşi, Filip se întoarse spre pat.

— Aşadar, frate, ce-mi cereai adineaori ?

— Pairia, Filip.

— A, da, pairia. Ei bine, frate, ţi-o voi da bucuros ; dar nu chiar acum, căci prea ţi-ai trîmbiţat dorinţele. Dacă ţi-aş face astfel pe plac, lumea ar zice că nu e din vrerea mea, ci m-ai silit la asta, şi fiecare s-ar crede îndreptăţit să se poarte ca tine. Află deci că nu vor mai fi apanaje create sau sporite înainte de voi da o ordonanţă care să spună răspicat că nici o parte a domeniilor regale nu poate fi înstrăinată.

— Dar oricum, tu nu mai ai nevoie să fii pair de Poitiers. De ce nu-mi dai mie acest domeniu ? Recunoaşte că partea mea e prea mică.

— Prea mică ! ? izbucni Filip care începea să fiarbă de mînie. Eşti fiu de rege, eşti frate de rege ; crezi într-adevăr că partea e prea mică pentru un om cu mintea ta şi cu meritele pe care le ai ?

— Meritele mele ? repetă Charles.

— Da, meritele tale care-s puţine. Căci trebuie să sfîrşesc prin a ţi-o spune de la obraz, Charles, eşti un zevzec ; aşa ai fost întotdeauna şi nu te-ai făcut mai deştept cu anii. Încă de pe cînd nu erai decît un ţînc, ne păreai tuturor atît de neghiob, atît de greu de cap, încît chiar mama te privea cu dispreţ — sfînta noastră mamă ! — şi-ţi zicea „Găgăuţă". Adu-ţi aminte, Charles : „Găgăuţă". Aşa ai fost, aşa ai rămas. Că tata te chema să iei parte la sfatul său ? Şi ce-ai învăţat din asta ? Căscai gura la muşte în timp ce acolo se dezbăteau treburile ţării şi nu-mi amintesc să fi auzit cineva de la tine o vorbă care să nu-l facă pe tata sau pe domnul Enguenard să dea din umeri. Crezi aşa dar că ţin atît de mult să te fac mai puternic, pentru frumosul sprijin pe care mi-l vei aduce, cînd de zece luni încoace nu încetezi să uneltești împotriva mea ? Altă cale trebuia să apuci spre a dobîndi ceea ce vrei. Te crezi om tare, şi aştepţi să mă plec înaintea ta ? Nimeni n-a uitat cît de jalnic te-ai arătat la Maubuisson, cînd ai început să behăi : „Blanche ! Blanche !" şi să-ţi boceşti ocara de faţă cu toată curtea.

— Filip ! Tocmai tu îmi spui asta ? strigă La Marche înălţîndu-şi capul, cu obrazul răvăşit. Tocmai tu a cărui soţie...

— Să n-aud nici o vorbă împotriva Jeannei, nici o vorbă împotriva reginei ! i-o reteză scurt Filip, ridicînd mîna. Știu că pentru a-mi face rău, sau pentru a te simți mai puțin singur în nenorocirea ta, nu încetezi să-ți trăncănești pretutindeni minciunile.

— Ai scos-o basma curată pe Jeanne pentru că vroiai să păstrezi Burgundia, pentru că ai ținut seamă, ca întotdeauna, mai mult de interesele tale decît de cinstea ta. Dar, poate că nici mie, soția mea necredincioasă n-a încetat să-mi dea o mînă de ajutor.

— Ce vrei să spui ?

— Vreau să spun ceea ce spun ! i-o întoarse Charles de La Marche. Și-ți repet încă o dată că dacă ții să mă vezi la slujba de încoronare, vreau să fiu așezat acolo într-un scaun de pair. Ori pairia, ori plec de aici !

Adam Héron se ivi iar în odaie și, cu o mișcare a capului, îl înștiință pe rege că poruncile lui au fost date mai departe spre a fi îndeplinite. Filip îi mulțumi în același fel.

— Dacă-i așa, atunci pleacă, frate, spuse el. De un singur om am nevoie astăzi : arhiepiscopul de Reims care trebuie să mă încoroneze. Nu ești episcop ? Atunci pleacă ; pleacă dacă asta îți face plăcere.

— Dar pentru ce, izbucni Charles, pentru ce unchiul Valois capătă întotdeauna ceea ce vrea, iar eu nu ?

Prin ușa întredeschisă se auzeau cîntările procesiunii ce se apropia.

„Cînd mă gîndesc, își zicea Filip, că dacă aș muri, nătărăul ăsta ar trebui să fie regent !" Își puse mîna pe umărul fratelui său.

— Cînd vei fi căsunat și tu atîtea rele țării și în atîta amar de vreme ca și unchiul nostru, vei putea cere să fii plătit cu același preț. Dar, slavă Domnului, ești mai puțin harnic la prostie ca dînsul !

Din ochi îi arătă ușa, și contele de La Marche ieși, alb ca varul, răscolit de o furie neputincioasă, pentru a se ciocni cu un mare alai de fețe bisericești.

Filip se întoarse la pat și se lungi iar acolo, cu mîinile încrucișate pe piept, cu pleoapele închise.

Se auziră ciocănituri în ușă ; de data asta erau episcopii care izbeau cu cîrjele lor.

— Pe cine căutați ? întrebă Adam Héron.

— Vrem să-l vedem pe rege, răspunse o voce gravă.
— Cine vrea ?
— Pairii episcopi.

Canaturile uşii se dădură în lături şi episcopii de Langres şi de Beauvais intrară, cu mitra în cap, cu raclele de aur la gît. Apropiindu-se de pat, aceştia îl ajutară pe rege să se ridice, îi prezentară potirul cu aghiazmă şi, în timp ce el îngenunchia pe o pernă de mătase, rostiră rugăciunea.

Apoi, Adam Héron puse pe umerii lui Filip o mantie din catifea roşie, la fel cu cea a caftanului. Şi deodată, în legătură cu locul din dreapta suveranului, izbucni o ceartă între înalţii prelaţi. În chip firesc, ducele arhiepiscop de Laon trebuia să stea la dreapta regelui. Scaunul din Laon era însă, pe vremea aceea, fără titular. Episcopul de Langres, Guillaume de Durfort, trecea drept locţiitor al celui absent. Dar Filip îl alese pe episcopul de Beauvais spre a sta la dreapta sa. Avea două motive pentru asta : mai întîi, episcopul de Langres îi primise cam cu prea mare uşurinţă pe foştii templieri în dioceza lui, dîndu-le slujbe de dieci ; apoi, episcopul de Beauvais era un Marigny — rubedenie a marelui Enguerrand şi a fratelui său, arhiepiscopul de Sens — şi Filip ţinea să aducă un omagiu, dacă nu persoanei, cel puţin numelui pe care-l purta.

Astfel că regele se pomeni cu doi prelaţi în dreapta şi nici unul în stînga.

— Sînt episcop-duce ; mie mi se cuvine să stau la dreapta, zicea Guillaume de Durfort.

— Scaunul episcopal din Beauvais e mai vechi decît cel din Langres, răspundea Marigny.

Feţele lor începeau să se aprindă sub mitre.

— Domnii mei, regele hotărăşte, rosti Filip.

Durfort se supuse şi-şi schimbă locul.

„Încă un paraponisit", gîndi Filip.

Coborîră aşa, printre cruci, lumînări şi căţuie cu tămîie, pînă-n stradă, unde toată curtea, cu regina în frunte, se şi înşirase alcătuind cortegiul. Se îndreptară toţi spre catedrală.

Un uriaş vuiet de glasuri se înălţa la trecerea regelui. Filip era cam palid şi-şi tot încreţea ochii de miop. Pămîntul din Reims parcă se făcuse deodată ciudat de tare sub picioarele lui ; avea impresia că păşeşte pe marmură.

La portalul catedralei, alaiul se opri pentru alte rugăciuni ; apoi, în larma orgilor, Filip intră în naos, îndreptîndu-se spre altar, spre marea estradă, spre tron, unde, în sfîrşit, se aşează. Întîiul său gest fu pentru a arăta reginei jilţul pregătit în dreapta lui.

Biserica era ticsită. Filip nu vedea decît o mare de coroane, de piepţi şi de umeri brodaţi, de odoare şi patrafire scînteind în lumina lumînărilor. Un firmament uman se întindea la picioarele lui.

Îşi purtă privirea spre neamurile mai apropiate, şi-şi răsuci capul căutînd în dreapta şi în stînga, ca să-şi dea seama cine se află pe estradă. Charles de Valois era acolo, şi Mahaut, monumentală, îmbrobonită de sudoare sub atîtea brocarturi şi catifele ; soacră-sa îi surîse.

Ludovic d'Evreux se ţinea ceva mai deoparte. Dar Charles de la Marche nu se vedea nicăieri şi nici Filip de Valois pe care şi tată-său părea să-l caute din ochi.

Mişcîndu-se greoi sub odoarele sacerdotale, arhiepiscopul de Reims, Robert de Courtenay, se ridică de pe tronul său, aşezat cu faţa spre tronul regal. Filip îi urmă pilda şi veni să se închine înaintea altarului.

Cît ţinu tedeumul, Filip nu încetă să se întrebe : „Porţile au fost oare bine închise ? Poruncile mele au fost oare îndeplinite întocmai ? Frate-meu nu-i om care să stea pitit într-o odaie în timp ce eu sînt încoronat. Şi de ce lipseşte Filip de Valois ? Ce mi-o fi pregătind ăştia ? Ar fi trebuit să-l las pe Galard afară pentru ca, la nevoie, să-şi aibă arcaşii mai la îndemînă."

Or, în vreme ce regele îşi frămînta mintea astfel, fratesău mai mic bălăcea într-o mlaştină.

Ieşind furios din camera regelui, Charles de La Marche alergase într-o goană spre casa unde erau găzduiţi cei doi Valois. Nu-l găsise pe unchiu-său, plecat mai devreme la catedrală, ci numai pe Filip de Valois, gata şi el să pornească, căruia îi povesti gîfîind ceea ce el numea „trădarea" fratelui său.

Cei doi veri se cam asemănau, cu deosebirea că Filip de Valois era mai înalt şi mai voinic decît Charles ; cît despre minte, se potriveau destul de bine în înfumurare şi nerozie.

— Dacă aşa stau lucrurile, nu voi lua parte nici eu la ceremonie, spusese Valois cel tînăr ; plec cu tine.

Zis și făcut, își adunară escortele și se îndreptară semeț spre una din porțile orașului. Trufia lor trebui să se plece în fața armășeilor.

— Nimeni nu intră, nici nu iese. Porunca regelui.

— Nici chiar prinții Franței ?

— Nici chiar prinții ; porunca regelui.

— A, vrea să ne țină aici cu de-a sila ! izbucnise Filip de Valois care se socotea acum el însuși jignit. Ei bine, vom ieși totuși !

— Cum vrei să ieșim dacă porțile sînt închise ?

— Să ne prefacem a ne întoarce la locuința mea și lasă pe mine.

Urmase o năzbîtie de ștrengari : scutierii tînărului conte de Valois fuseseră mînați să caute niște scări pe care le ridicară în grabă la capătul unei fundături, acolo unde zidurile nu păreau să fie păzite. Și iată-i pe cei doi veri, cu fesele în aer, porniți să sară peste îngrădirea de piatră, fără să le treacă prin cap că de partea cealaltă se întindeau smîrcurile de la malul rîului Vesle. Cu ajutorul unor funii coborîră în șanț. Charles de La Marche lunecă în mijlocul apei mocirloase și înghețate ; s-ar fi înecat acolo dacă vărul-său, care era înalt de șase picioare și cu mușchi zdraveni, nu-l scotea la timp. Apoi porniră orbește prin mlaștini. Nu mai era chip să renunțe. Îi pîndea aceeași primejdie, fie că mergeau înainte, fie că s-ar fi întors din drum. Își jucau viața și vor avea nevoie de trei ceasuri ca să iasă din această mocirlă. Cei cîțiva scutieri care îi urmaseră, bălăcăreau prin jurul lor și nu se sfiau să-i blesteme în gura mare.

— Dacă scăpăm vreodată de-aici, striga La Marche pentru a-și da curaj, știu bine unde mă voi duce : La Château-Gaillard !

Valois cel tînăr, pe care sudoarea curgea șiroaie în ciuda frigului, arătă o mutră mirată deasupra trestiilor putrezite.

— Așa dar tot o mai iubești pe Blanche ? întrebă el.

— N-o iubesc de fel, dar am de aflat ceva de la dînsa. Ea e singura, e ultima care poate să ne spună dacă fata lui Ludovic e bastardă, și dacă Filip a fost încornorat ca și mine ! Cu mărturia ei îl voi putea și eu face de ocară pe frate-meu, ajutînd celor care vor să dea coroana Franței fiicei lui Ludovic.

Dangătul clopotelor din Reims, trase din toate puterile, ajungea pînă la dînșii.

— Cînd mă gîndesc, cînd mă gîndesc că pentru el bat clopotele ! zicea Charles de La Marche, vîrît pe jumătate în noroi şi cu mîna întinsă spre oraş.

...În catedrală, şambelanii tocmai isprăviseră să-l dezbrace pe rege. Stînd în picioare înaintea altarului, Filip cel Lung nu mai avea pe dînsul decît două cămăşi puse una peste alta ; o cămaşă de pînză subţire de-a dreptul pe piele în cealaltă din mătase albă, larg deschisă la piept şi la subsuori. Înainte de a fi învestit cu semnele maiestăţii, regele se înfăţişa adunării supuşilor săi aproape gol şi bîţîind de frig.

Toate atributele încoronării erau aşezate pe altar, în paza stareţului de la Saint-Denis care le adusese de acolo. Adam Héron luă din mîna acestuia nădragii, nişte izmene lungi de mătase brodate cu flori de crin, şi-i ajută regelui să şi-i tragă pe dînsul, ca şi pantofii, tot de stofă brodată. Apoi Anseau de Joinville, în lipsa ducelui de Burgundia, prinse pintenii de aur la picioarele regelui, şi-i scoase numaidecît. Arhiepiscopul binecuvîntă spada lungă, despre care se zicea că era a lui Carol cel Mare, şi o spînzură de curea la şoldul regelui, recitînd :

— *Accipe hunc gladium cum Dei benedictione...* [1]

— Gaucher, apropie-te, spuse regele.

Gaucher de Châtillon se apropie şi Filip, desfăcîndu-şi cureaua, îi întinse spada.

Nicicînd vreun conetabil, în toată istoria încoronărilor, nu meritase mai mult ca dînsul să ţină, pentru suveranul său, semnul puterii militare. Între ei, gestul acesta era mai mult decît împlinirea unui ritual ; se uitară lung, lung unul la altul. Simbolul se făcea una cu realitatea.

Cu vîrful unui ac de aur, arhiepiscopul luă din sfîntul potir, pe care i-l întindea stareţul de la Saint-Remy, o picătură de untdelemn ce se zicea că-i trimis din cer, şi muindu-şi degetul, o amestecă cu mirul pregătit într-o farfurioară. După care arhiepiscopul îl unse pe Filip, atingîndu-l în creştetul capului, la piept, între umeri şi la subsuori. Adam Héron strînse ineluşele şi copcile care închideau tunicile. Cămaşa regelui va fi mai tîrziu arsă, pentru că fusese atinsă cu sfîntul mir.

[1] Primeşte această sabie cu binecuvîntarea lui Dumnezeu. (În limba latină în original.)

Regele fu atunci îmbrăcat cu vestmintele luate de pe altar : mai întîi un pieptar de atlaz roşu brodat cu fir de argint, apoi tunica de atlaz albastru tivită cu mărgăritare şi presărată cu flori de crin din aur, şi, peste acestea, mantia dintr-o ţesătură asemănătoare, apoi, peste aceasta, contăşul larg prins de umărul drept cu o agrafă de aur. De fiecare dată, Filip simţea cum creşte povara pe grumaz. Arhiepiscopul săvîrşi ungerea mîinilor, vîrî în degetul lui Filip inelul regal, îi puse sceptrul greu de aur în mîna dreaptă şi braţul dreptăţii în cea stîngă. După ce mai făcu o închinăciune în faţa tabernacolului, prelatul ridică în sfîrşit coroana, în timp ce marele şambelan începea apelul pairilor prezenţi :

— Măreţul şi puternicul senior, contele...

Chiar în această clipă, un glas ascuţit, tăios, se înalţă în naos :

— Opreşte-te, arhiepiscopule ! Nu-l încorona pe acest uzurpator ! Ţi-o porunceşte fiica lui Ludovic cel Sfînt !

Un freamăt lung străbătu adunarea. Toate capetele se întoarseră spre locul de unde pornise strigătul. Cei de pe estradă şi prelaţii care oficiau slujba se uitau unii la alţii cuprinşi de teamă. Şirurile mulţimii se desfăcură.

Înconjurată de cîţiva seniori, o femeie înaltă, încă frumoasă la faţă, cu bărbia puternică, ochii limpezi şi aprinşi de mînie, purtînd diadema îngustă şi vălul văduvelor pe o claie de păr aproape alb, se îndrepta spre strană.

La trecerea ei, se auziră şoapte :

— E ducesa Agnès ! Ea e !

Unii îşi întindeau gîtul ca s-o vadă. Erau miraţi că arată încă aşa de tînără şi calcă aşa de zdravăn. Pentru că era fiica lui Ludovic cel Sfînt, închipuirea tuturor o aşeza undeva departe, în fundul veacurilor ; vedeau în ea o străbunică, o umbră prăpădită într-un castel din Burgundia. Şi deodată, li se înfăţişa aşa cum era, o femeie de cincizeci şi şapte de ani, încă plină de viaţă şi de hotărîre.

— Opreşte-te, arhiepiscopule ! repetă ea cînd nu mai era decît la cîţiva paşi de altar. Iar voi toţi, ascultaţi aici... Citeşte, Mello ! adăugă, întorcîndu-se spre sfetnicul ei care o însoţea :

Guillaume de Mello desfăcu un sul de pergament şi citi :

— „Noi, preanobilă Doamnă Agnès a Franţei, ducesă de Burgundia, fiică a măriei sale Ludovic cel Sfînt, în numele

nostru și al fiului nostru, preanobilul și puternicul duce Eudes, ne adresăm vouă, baroni și seniori aici de față sau afară, de pe întreg cuprinsul regatului, ca să nu lăsați să fie recunoscut rege contele de Poitiers care nu este nicidecum moștenitor legiuit al coroanei, și să cereți să se amîne încoronarea pînă ce vor fi recunoscute drepturile doamnei Jeanne de Franța și de Navarra, fiică și moștenitoare a răposatului rege și a fiicei noastre".

Teama sporea pe estradă, și începeau să se facă auzite murmure amenințătoare în fundul bisericii. Oamenii se strîngeau unii într-alții.

Arhiepiscopul părea încurcat de coroana ce-o avea în mînă, neștiind dacă trebuie s-o pună la loc pe altar, sau să continue slujba.

Filip stătea nemișcat, în capul gol, neputincios, împovărat de cincisprezece ocale de aur și brocarte, cu mîinile împiedicate de cele două brațe simbolice, al puterii și al dreptății. Niciodată nu se simțise așa de nevolnic, așa de primejduit, așa de singur. O mănușă de oțel îi strîngea coșul pieptului. Liniștea lui avea ceva înfiorător. Un singur gest de-ar face, de-ar deschide acum gura, lăsîndu-se tîrît într-o dezbatere aprigă, s-ar isca tărăboi și ar merge fără îndoială la o înfrîngere. Rămăsese încremenit în strălucirea podoabelor sale, ca și cum bătălia se dădea departe de el.

Îi auzea pe pairii ecleziastici șușotind :

— Ce trebuie să facem ?

Episcopul de Langres, care nu uita jignirea suferită în dimineața aceea, era de părere să se oprească ceremonia.

— Să ne retragem și să discutăm, propunea un altul.

— Aceasta n-o putem face, regele e acum unsul lui Dumnezeu, e rege ; încoronați-l ! răspundea episcopul de Beauvais.

Contesa Mahaut se aplecă spre fiică-sa, Jeanne, și-i șopti la ureche :

— Ticăloasa ! Pentru asta ar merita să crape.

Se simțea otravă în aer. Cu o clipire a pleoapelor sale de broască țestoasă, conetabilul îi făcu semn lui Adam Héron să ia de la capăt apelul.

— Mărețul și puternicul senior, contele de Valois, pair al regatului, rosti șambelanul.

Ochii tuturor se întoarseră atunci spre unchiul regelui. Dacă răspundea la apel, Filip cîștiga bătălia, căci Valois

aducea chezăşia pairilor mireni, a puterii adevărate. Dacă refuza, Filip pierduse.

Valois nu se prea arăta grăbit, iar arhiepiscopul care, fiind un Courtenay, îi era rudă, aştepta în chip vădit hotărîrea lui.

Filip riscă atunci un gest ; întoarse capul spre unchiusău, privirea pe care i-o adresă făcea o sută de mii de livre. Burgundia nu va plăti niciodată atîta.

Fostul împărat al Constantinopolei se ridică, cu faţa crispată, şi veni să se aşeze la spatele nepotului său.

„Bine am făcut că nu m-am calicit cu el", îşi spuse Filip.

— Nobila şi puternica doamnă Mahaut, contesă d'Artois, pair al regatului, strigă Adam Héron.

Arhiepiscopul ridică cercul greu de aur cu o cruce pe partea dinspre frunte, rostind în sfîrşit :

— *Coronet te Deus.*

Unul dintre pairii mireni trebuia numaidecît să ia coroana şi s-o ţină deasupra capului regelui, iar ceilalţi pairi să pună doar un deget simbolic. Valois îşi şi întinse mîinile ; dar Filip, cu o mişcare a sceptrului, îl opri.

— Tu, mamă, ţine-mi coroana, îi spuse el contesei Mahaut.

— Mulţumesc, fiule, murmură namila de femeie.

Primea, prin această alegere spectaculară făcută de ginerele său, recunoştinţa lui pentru cei doi regi pe care îi omorîse. Lua locul celui dintîi pair al regatului, iar stăpînirea asupra comitatului Artois îi era întărită pentru totdeauna.

— Burgundia nu se pleacă ! strigă ducesa Agnès.

Şi adunîndu-şi însoţitorii, porni spre ieşire, în timp ce, călcînd încet, Mahaut şi Valois îl reconduceau pe Filip la tronul său.

După ce acesta se aşează în el, cu picioarele pe o pernă de mătase, arhiepiscopul îşi scoase mitra, se apropie de rege şi sărutîndu-l pe gură, spuse :

— *Vivat rex in aeternum.*

Ceilalţi pairi îi urmară pilda, repetînd :

— *Vivat rex in aeternum.*

Filip se simţea obosit. Cîştigase ultima sa bătălie, după şapte luni de lupte necontenite, pentru a ajunge la această putere supremă pe care acum nimeni nu mai putea să i-o tăgăduiască.

Clopotele spărgeau văzduhul vestindu-i izbînda ; norodul urla pe afară, urîndu-i slavă şi viaţă lungă ; toţi vrăjmaşii lui erau cu botul pe labe. Avea un fiu care să-i dea urmaşi la tron, o soţie fericită cu care să împărtăşească necazurile şi bucuriile. Regatul Franţei îi aparţinea.

„Cît sînt de obosit, cît sînt de obosit !" îşi zicea Filip.

Acestui rege de douăzeci şi trei de ani, care se impusese printr-o voinţă încăpăţînată, care acceptase beneficiile unei crime şi care era înzestrat cu toate însuşirile unui mare monarh, nimic, la drept vorbind, nu părea să-i lipsească.

Vremea pedepselor avea să înceapă.

ANDRIEŞ C. LUCIAN
Nr 2677
Biblioteca Personală

CUPRINS

VOL. III. OTRĂVURILE COROANEI

Cuvînt înainte 7

Partea întîi : Franţa aşteaptă o regină 9

I Adio, Neapole 11

II Furtuna 16

III Spitalul 21

IV Semnele nenorocirii 27

V Regele porneşte la război 32

VI Oastea înnoroiată 38

VII Licoarea vrăjită 52

VIII O nuntă la ţară 61

Partea a doua : După Flandra, altă belea : răzmeriţa din Artois . 73

I Răsculaţii 75

II Contesa de Poitiers 79

III A doua căsnicie a regatului 88

IV Prietenia unei slujitoare 96

V Furculiţa şi scăunelul de rugăciune 106

VI Judecata 113

Partea a treia : Vremea cometei 125

I Stăpînul cel nou de la Neauphle 127

II Primirea doamnei Eliabel 133

III Cununia de la miezul nopţii 139

IV Cometa 148

V Cardinalul a făcut farmece pentru moartea regelui... 152
VI „Pun comitatul Artois sub mîna mea!" 161
VII În lipsa regelui 170
VIII Călugărul a murit 175
IX La Vincennes era doliu 184
X Tolomei se roagă pentru rege 191
XI Cine va fi regent? 196

VOL. IV: LEGEA BARBAȚILOR

Cuvînt înainte 207
Partea întîi: Filip, prințul porților închise 209
I Regina albă 211
II Un cardinal care nu crede în iad 221
III Porțile Lyonului 231
IV Să ne ștergem lacrimile 237
V Porțile conclavului 246
VI De la Neauphle la Saint-Marcel 253
VII Porțile palatului 266
VIII Vizitele contelui de Poitiers 275
IX Copilul de vineri 280
X Adunarea celor trei dinastii 287
XI Logodnicii jucau leapșa 297

Partea a doua: Provincia Artois și conclavul 307
I Sosirea contelui Robert 309
II Lombardul papii 317
III Datoriile crimei 326
IV „Deoarece sîntem siliți să facem război..." 334
V Oastea regentului face un prizonier 339

Partea a treia: De la doliu la încoronare 347
I O doică pentru rege 349
II Să ne lăsăm în voia lui Dumnezeu 356
III Vicleniile lui Bouville 366
IV „Domnii mei, iată regele!" 371

V Un lombard la Saint-Denis 375
VI Franţa a încăput pe mîini puternice 382
VII Atîtea visuri spulberate ! 387
VIII Plecări 398
IX Ajunul încoronării 412
X Clopotele din Reims 423

ANDRIEŞ C. LUCIAN
Nr 2677
Biblioteca Personală

Redactor responsabil : VALER CONEA
Tehnoredactor : AURA IONESCU

Dat la cules 14.06.1967. Bun de tipar 27.09.1967. Apărut 1967. Tiraj 75.170. Broşate 70.090. Legate 1/1 5080. Hîrtie ziar rotativ de 50 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 26,03. Coli tipar 27,5. A. nr. 4.528 C.Z. pentru bibliotecile mari 84. C.Z. pentru bibliotecile mici 84—31=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 70.402 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România

Lei 15